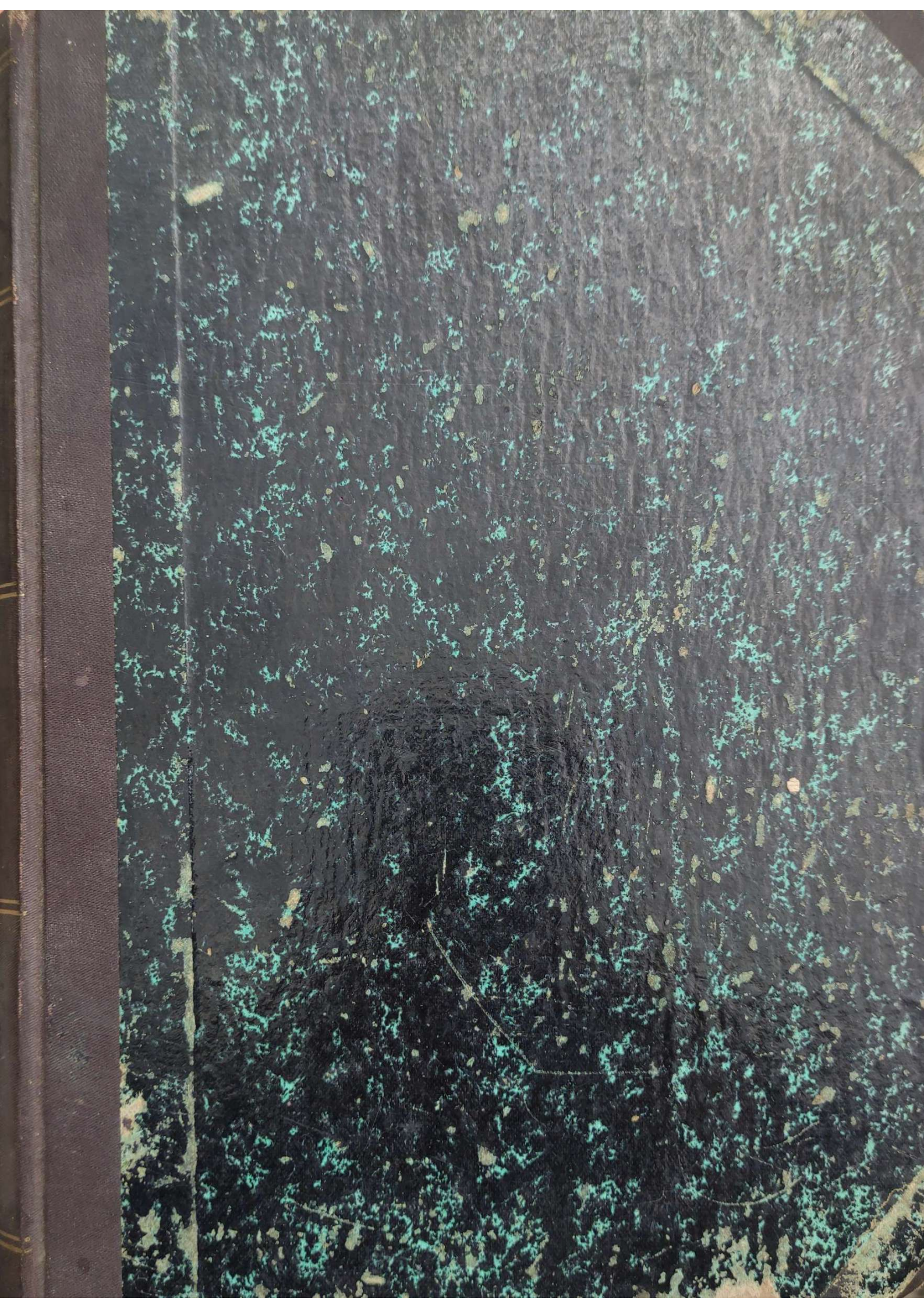

Jos. Andrić,
IV. gim.

LUČ

LIST HRVAT. KATOLIČKOGA ĐAŠTVA

TEČAJ IV. — GODINA 1907./8.

IZDAJE

HRV. KAT. AKAD. DRUŠTVO „HRVATSKA“ U BEČU.

UREĐUJE

LJUBOMIR MARAKOVIĆ.

STUD. PHIL.

ODGOVORNI UREDNIK JOSIP KREINZ.

ZAGREB

TISKARA HRVATSKOGA KATOLIČKOGA TISKOVNOGA DRUŠTVA.

1908.

SADRŽAJ.

IV. GODIŠTE 1907./1908.

Proza.

	Strana
Naš program za ovu godinu	1
Srce — važnost i životna djelatnost njegova (Fr .M., stud. med.)	7, 74, 136, 207, 265, 328, 382, 504
„Hrvatska Vojska“	11
Na obranu vjere! (Dimitrija Vac, stud. phil.)	17, 87
Platonov život onkraj groba (B. M., stud. phil.)	23
I. hrv.-slov. sveđački katol. sastanak u Zagrebu 1907.	30, 78, 141, 214, 276, 335, 404
Kad suton pada . . . (Ljubomir Maraković, stud. phil.)	40
Korak naprijed	65
Iz naroda za narod (Ljubovir Maraković, stud. phil.)	67
Der Gral (Ljubomir Maraković, stud. phil.)	94
Slgurna pomoć († Matija Pavličić, gimn.)	97
Hrv. kat. akad. društvo „Domagoj“ u I. godini (Ivan Brajdić. stud. phil.)	104
Na mrtvih dan (Joso F. B. Bunjevac)	108
Osmi prosinca (H.)	129
I opet naprijed!	133
Framazunstvo	148, 211, 270, 345, 391
Naše literarne prilike (Ljubomir Maraković phil.)	157
Istarsko đaštvo (Istranin)	163
Iz „Zapisaka“ (Ljuba Ivić, stud. phil.)	167
Sinovlja ljubav (Sokol. gimn.)	171
† Đuro Stjepan Deželić (Dim. Vac, stud. phil.)	173
Sloboda (Ljubomir Maraković, stud. phil.)	201
U ime slobodne znanosti (B. stud. phil.)	223
Labuđi pijev (Zvona zvone)	226, 288, 347
Pod očinskim krovom (Zv. Šestilovački, — „Lipa“)	231
Književna razmatranja (Lj. Maraković, stud phil.)	249, 324, 374. 496
Starčevićanska omladina u svom glasilu	255
Boj proti alkoholu (Lj. Maraković, stud. phil.)	284
Mojoj ruži (Trpimir, theol.)	293
Pijevo društvo	313
Platon o besmrtnosti (F. Galović, phil.)	320, 378, 516
Sreća (Pavao Marinović, gimn. — „Zora“)	351
Ženska organizacija (Lj. Maraković, stud. phil.)	369
Zdrava misao o „slobodnoj misli“ (stnd. plil. I. B.)	388

Strana

U obranu istine! (Antun Janko, svećenik i bog. IV. god.) 397
Pred smrt (stud., theol.) 411
Silvestrovska noć (Z. Šestilovački, gimn. — „Lipa“) 414
. . . Jeseni, kad lišće pada (Hrvoje graničarski, gimn.) 417
Marija kraljica (Stud. phil. I. B.) 434
Blažena Djevica u našoj književnosti XVI. vijeka (Ljub. Maraković, phil.) . 443
Marija u slikarstvu (F. K. — I., stud. phil.) 455
Gospa i svibanj (S. Blažeković, bog.) 475
Marijo, tko li te ne voli! (Gorički gim.) 483
Koncem godine (B. Stud. phil.) 493
Hrv. kat. narodno đaštvo prema „Mladoj Hrvatskoj“. (Onaj isti, stud. phil.) 526
Temelj prosvjetnoga rada (Ljub. Maraković, stud. phil.) 531
Iz mladih dana (Miroslav Raosavac, gimn., — „Zora“) 536
Naprednjak kao praktični fiziolog ili iz mozga za život (P. V. med.) . . . 537
Što da čitamo? (Ljub. Maraković, stud. phil.) 543
Za ljetne oluje (Zvona zvone) 547
Nešto iz bosanske Posavine (J. Janjić, gimn. — „Travanjsko Smilje“) . . 551
Za pučka predavanja (M. P.) 557
Slovenske dijaške struje (J. Puntar, phil. Gradec) 558

Pjesme.

Naše geslo (Viktor Novak, stud. theol.) 11
Gledao sam . . . (Božo—Č. gimn.) 17
Nada (I. S., gimn.) 22
Idu naši mladi danci (Gavro Kostelnik, stud. theol.) 39
Rastanak (H. S. gimn.) 73
Jutro (Ljubomir Maraković) stud. phil.) 87
Suglasje (G. Kostelnik, bog.) 94
U vlaku (K. Krakan, gimn. — „Travnički Đak“) 103
8./XII. (Ljuba Ivić, phil.) 132
Čežnja (Ljuba Ivić, phil.) 141
Svetogrđe (M. S. J. gimn. — „Lipa“) 155
Nocturno (Ljuba Ivić, phil.) 166
Još ću ja sjati (Ivan Stanković, teolog.) 173
Tuđinke (Ljuba Ivić, phil.) 206, 270
U jesen (R. Krakan gimn. — „Trav. Đak“) 210
Oj tiho, srce . . . (Ljub. Maraković, stud. phil.) 213
Sjenica (Gavro Kostelnik, theol.) 226
Povrh tamne gore (Gavro Kostelnik, theol.) 254
Zamire dan . . . (Ljub. Maraković, stud. phil.) 275
Ta neka šumi! . . . (I. C. Roverski, theol.) 288
Kod kuće (Ljuba Ivić, stud. phil.) 319
Jesen (Ljub. Maraković, stud. phil.) 328
Kad umrem . . . (Milko Kelović) 334
Nesretan sam . . . (Ljubislav gimn.) 347
Ja ne znam . . . (Ljuba Ivić, stud. phil.) 374
U prirodu . . . (S. Š., gimn. — „Ljiljan“) 328
Caritas (P. Pogorski, gimn. — „Lipa“) 390
Gle c'jelim poljem . . . (J. Hajduković) 397
Ljudski život (Ivan Stanković, theol.) 403
Bijedniku (I. C. Roverski, theol.) 410
Suton pada (F. S. Z., gimn.) 416
Prvi svibnja (Ljub. Maraković, stud. phil.) 433
Pred slikom blažene Djevice (Đuro Jonke, gimn.) 438
Molitva (Ilija Despot, stud. theol.) 453
Iz „svibanjskih pupoljaka“ (S. Milovanov theol.) 473
Večernje zvono S. . . . Kažimir, gimn. — „Bostan“) 481

Strana

Kraljici Lurda (Fr. Nedjelko Dugović, theol.) 481
Ave Maria . . . (Viktor Novak, theol.) 486
Prvi spomen (S. gimn.) 487
Na prolasku (Ljuba Ivić, stud. phil.) 503
Ponesi me . . . (Vladislav Kulunžić, theol.) 515
Još jednom dođi . . . (Josip Hajduković) 515
U sumraču (Ljubislav, gimn.) 525
Kad opane lišće . . . (Velimir, — „Mladost“) 526
„S puta“ (Joso F. B. Bunjevac, gimn.) 535
Strosmayeru (Sa Papuka, gimn.) 542
Notturno (Zlatko Milovan, gimn. — „Lipa“) 542
O daj me, daj ponesi . . . (Ljub. Maraković, stud. phil.) 551

Književnost.

„Hrvatski đak“ 44, 109, 176, 302
Zlatno veslo 52
„Tamburica“ 55
Što je čovjek? K. Hasert 117
„Đakonice“ Ilija Ujević 118
Iz radničkog života R. Devidé-Marijan 119

Srednjoškolski literarni listovi:

„Travnički đak“ 54
Nada 180, 300, 425, 569
Lipa 181, 301, 426, 557
Zora 183, 301, 571
Neven 53, 184, 300, 426
Ljiljan 299, 427, 567
Jedinstvo 354, 566
Bostan 354, 566
Odjek 355, 571
„Travanjsko Smilje“ 427, 571
Ljubice 568
Mladost 568
Naš listić 428, 570
Pod zastavom Bezgrješne Djevice 184, 298
Sv. Ivan Kapistran pod Biogradom O. Placido Belavić 185
Liječnikovi zapisci Dr. F. D. Marušić 186
Hrvatsko Kolo, II. (1906.) 187
Marijino dijete Seeburg 235

Koledari za godinu 1908.:

Danica 236
Koledar Presv. Srca Isusova i Marijina 237
Jorgovan, koledar za mladež srednjih i pučkih škola 238
Koledar katoličke mladeži za 1908. 356

Kritična povijest Lurda Dr. Juraj Bertin 293
„Za vjeru i dom“ 296
Prosvjeta 352
Hrvatska pjesma 418
Obrana u borbi proti modernome bezvjerstvu P. Nilkes D. I. 421
Hrvatska Straža 422, 562
Tolstojev barut, Tolstojev top Lahner J. 563
Raj i pakao 563

Strana

„Socijalni tečaj“ . . . 564
Najveći neprijatelj čovječanstva alkohol . . . 564
Večeri na Ženevskom jezeru . . . 565
Filozofska djela dra. phil. Josipa Kratochvila . . . 566
Prijateljima pučke prosvjete . . . 566

Dopisi.

Donjogradska gimnazija zagrebačka . . . 55
Kr. velika realna gimnazija u Zagrebu . . . 56
Bisk. sjemenište u Spljetu . . . 57
Sarajevo . . . 59
Brela (kod Makarske) . . . 60
Zagreb 120, 189, 191, 239, 241, 304, 305, 357, 358, 573, 586, 589, 592, 595, 598, 600, 601, 602
Spljet . . . 121, 242, 587
Travnik . . . 122, 359
Gorica . . . 124, 363, 488, 593
Karlovac . . . 125, 193, 608
Bjelovar . . . 125
Novigrad-Podravski . . . 189, 359, 428, 429, 601
Beč . . . 192
Đakovo . . . 192, 360, 429, 589
Sinj . . . 192, 308, 363, 599
Zadar . . . 193, 576, 608
Požega . . . 196
Brod . . . 241, 242, 309
Osijek . . . 244, 579
Kotor . . . 244
Felsö Szt. Ivan . . . 307
Dalmacija . . . 310, 362, 574, 586
Senj . . . 362, 605
Sarajevo . . . 489, 594
Dubrovnik . . . 572
Pazin . . . 579
Krapina (2 dopisa) . . . 582, 584
Prag . . . 583
Rim . . . 583
Mostar . . . 585
Vukovar . . . 585
Koprivnica . . . 588
Vinkovci . . . 591
Srijemski Karlovci . . . 592
Varaždin . . . 593
Livno . . . 594
Přibram . . . 594
Banjaluka . . . 595
Krakov . . . 596
Št. Gradac . . . 597
Pariz . . . 599
Ljubno . . . 604
Ženeva . . . 607
Freiburg u Švicarskoj . . . 608
Turin

Svaštice.

Javna zahvala . . . 61
U Domagoj! . . . 61

Strana

Akademska kongregacija zagrebačka . . . 62
Furtimaši protiv „Družbe“ . . . 62
Prvi sastanak hrv. i slov. đaštva u Pazinu . . . 63
Hrvatsko pripomoćno društvo u Beču . . . 63
Odbor „Slov. dijaške zveze v Ljubljani“ . . . 63
Kršćanska ljubav i framazunsko čovjekoljublje . . . 64
Realna gimnazija u Koprivnici i Vukovaru . . . 64
Protestantski profesor o kat. đaštvu u Njemačkoj . . . 64
Uredništvo „Luči“ . . . 64
Pozor, prijatelji! . . . 64
† Gjuro Stj. Deželić . . . 126
Naša slika . . . 126
Iz bečkog sveučilišta . . . 126
Iz zagrebačkog sveučilišta . . . 127
Odbor „Danice“ . . . 127
„Naklada Luč“ . . . 127
Naprednjačko ogledalo . . . 127
Zabrana Marijinih kongregacija . . . 128
Katolicizam u Njemačkoj . . . 128
Lijepa družba! . . . 128
Dr. Julije Golik . . . 197
† Fra A. Zubac . . . 197
Odbor „Zarje“ . . . 198
Nemiri . . . 198
VI. austr. kat. sastanak . . . 198
Protiv madžarske katedre na zagr. univerzi . . . 198
Masaryk i socijalističko novinstvo u Českoj . . . 199
Kud se plete tajno ovo pletivo? . . . 199
Ćirilo-Metodska izložba . . . 199
Nestalo bosanskoga jezika . . . 200
Sveučilište u Sofiji . . . 200, 367
Nema instalacije rektora na zagr. univerzi . . . 200
Savremenik . . . 200
Spomen-ploča Pavlu Štoosu . . . 200
Život i rad Pavla Štoosa . . . 246
Odbor đakovačkog „Zbora“ . . . 246
Najnovija novost . . . 246
Razglednice sv. Ćirila i Metoda . . . 247
Uljudnost i „uljudnost“ . . . 247
Moderno hvaćanje zatvora . . . 248
Opet tajno pletivo . . . 248
Valjanost ispita položenih na zagr. sveučilištu za zemlje zastupane u carevinskom vijeću . . . 311
Tristogodišnjica zagrebačke gimnazije . . . 311
Karakteristično . . . 312
Nova vatikanska pinakoteta . . . 312
Pitaju naprednjaci . . . 312
Dr. Milan Andrlić . . . 312
Hrvatsko novinsko društvo . . . 312
Židovi na austrijskim školama . . . 312
Kod osnutka „Pijevog društva“ . . . 364
„Domagojeva“ oglasna ploča . . . 365
Hrv. kat. seljački savez . . . 365
Tko laže . . . 366
Anketa za srednje škole . . . 366
Kako maćuha Austrija rješava školsko pitanje? . . . 367
Univerza u Sofiji . . . 367
Školska reforma . . . 367
Pasivna resistencija praških tehničara . . . 368

Strana

Ah, ti jezuiti! . . . 368
Odbor „Hrvatske“ . . . 368
Odbor „Danice“ . . . 368
Odbor zbora duhovne mladeži u Đakovu . . . 430
Don Jurina torba . . . 431
Istarska klika . . . 431
Boje se svjetla . . . 431
Slovenski mladenački list . . . 431
Matnra . . . 432
Pokladne zabave . . . 490
Koja je najstarija Marijina svetkovina? . . . 490
Liječnici se klanjaju Bezgriješnoj Djevici u Lurdu . . . 490
Iz statistike bečkih muških kongregacija . . . 490
Hrvastko hodočašće u Lurd . . . 491
Štrajk na hrv. sveučilištu . . . 609
Kulturna pitanja i slavenski interesi . . . 611
„Zvonimirijada“ . . . 612
Kako Zvonimiraši dokazuju, da nema Boga . . . 612
Dakle ipak kameleonstvo . . . 612
Smušen dopis . . . 613
Izmiljuju iz rupa svojih . . . 614
Profesor Wahrmund . . . 614
Wahrmund . . . 615
Uginula smijući se . . . 615
Klub hrv. kat. akademičara u Gracu . . . 616
Prijateljsko veče u čast „Domagojcima“ . . . 616
Šaranje oglasa i u Pragu . . . 616
Listovi liberalnih akademičara u Pragu . . . 616
Zaista fino . . . 616
Utemeljitelji „Hrvatske“ . . . 616
Masaryk i Drtina — odsutni . . . 616

Ispravci:

Tiskarske pogrješke nijesu bile u „Luči“ o. g. rijedak gost, no bile su takve naravi, da ih je svako mogao lasno sam ispraviti. Nekoje ipak bitno mijenjaju smisao, te ih ovdje ispravljamo:

Str. 272. u opasci ima da stoji: Framazunstvo je povuklo za nas i naše „rezolucijonaše“ (mjesto F. j. p. nas i „rezolucijonaše“).
Str. 294. red. 6. ozd.: nepoznate sile (mj. neprirodne s.)
Str. 259. r. 2. ozd.: a posljedica (mj. a ne posljedica).
Str. 274. r. 7. ozd. pariskom (mj. pazinskom).
Str. 278. r. 2. ozd. confidit (mj. diffidit).
Str. 310. st. I. r. 3. ozd. revolucija (mj. rezolucija).
Str. 312. st. II. vijest „Novin. društvo“ treba ispraviti, da je S. prijatelj (a ne upravitelj) našega kat. đ. pokreta izabran predsjednikom (ne potpredsjednikom) novin. društva.
Str. 456. pod slikom Garsfalo (mj. Gazofzlo)
Str. 457. r. 3. ozg. Ne (mj. no).
Str. 458. r. op. 2. Sv. Jungman (mj. Szv. J.), op. 3. Munoz (mj. Munnoz).
Str. 464. r. 7. ozd. Graus (mj. Granso).
Str. 469. r. 2. ozg. Fiesole (mj. Fizaole); r. 9. ozg. Tintoretto (mj. Tindoretto).
Str. 470. r. 9. ozd. F. Lippi (mj. F. Neri)
Str. 272. r. 11. ozg. Knodlera (mj. Kudlera); r. 16. ozd. Ghirlondajo (mj. Ghizlondajs).
Str. 443. kod članka: Blažena Djevica u našoj književnosti XVI. vijeka, ispalo je ime pisca: Ljubomir Maraković, stud. phil.
Str. 372. r. 13. ozd. nižeškolcima (mj. višeškolcima).
Str. 96. r. 21. ozd. Budova (mj. Ponolova).

LUČ
LIST HRVATSKOG KATOLIČKOG ĐAŠTVA.

BROJ 1. — ZAGREB, LISTOPAD 1907. — GOD. III.

NAŠ PROGRAM
ZA OVU GODINU.

ZAGREBAČKI sastanak dostojno se niže kao orijaški korak za trsatskim sastankom. Ta bilo nas je u Zagrebu deset puta toliko, koliko na Trsatu! Ali koliko je množina poželjna radi veličajnije manifestacije, toliko opet množina na svoj način smeta preciznosti i intenzivnosti samoga rada. U velikom se mnoštvu rad vrlo lasno „izgubi“, pojedinci, da i većina, ostave sastanak, a da ne ponesu sa sobom pregleda čitavoga rada. To me nuka, da u ovim redcima zbijem sve u jedno, pa da prema rezolucijama trsatskoga i zagrebačkoga sastanka označim kratak skup onoga, što treba da ove godine izvedemo. Sad je vrijeme škole, vrijeme našeg skupnog boravišta, zato će i ovaj program smjerati na naš rad tijekom školske godine. — Prije nego prijeđem na samu stvar, istaknuti mi je jošte, da se u ovim navodima ne stisnuh samo u krug trsatsko-zagrebačkih rezolucija, nego da ih i proširih. Razlog je tomu, što se naša organizacija — Bogu hvala — brže širi, nego je to i veliki optimist mogao predviđati. A jer se mi držimo načela, da ne turamo u javnost onoga, što ne možemo izvršiti, nijesmo naime fantaste, i jer se u sama dva sastanka ne može razviti svestrano program na opće zadovoljstvo, a ipak su već i na ovako proširenom programu učinjeni prvi počeci, nužno je, da ga ovdje prikažem, da se svi zauzmemo ne samo za već jasno istaknute stvari, nego i za one, na kojima rade za sad tek pojedinci.

Prema istaknutomu treba da se naš rad ove godine razvije u ovom smjeru:

I. SREDNJE ŠKOLE.

Sva je naša organizacija izrazito vjerskog karaktera i bez političkog strančarstva. Ta naša vjerska ideja treba da se što jače istakne, a da se to postigne, imadu se na svim zavodima, gdje to nije zabranjeno, osnovati Marijine kongregacije. To smo zahtijevali na obim našim sastancima, pa ne ću da trošim za to više riječi.

Gdjegod su kongregacije već podignute, neka se prema broju svojih članova razdijele u sekcije, e da se rad ne ograniči samo na neke članove, nego da sudjeluju svi, svaki prema svojoj sklonosti i sposobnosti. Ove će sekcije onda uprijeti i svojim sudjelovanjem uznastojati, da se slične sekcije osnuju i između nekongreganista. Tako će se brzo razviti klubovi: literarni — sa svojim lokalnim listom — socijalni, prosvjetni, organizacijski i sl. U svim ovim klubovima neka kongreganisti rječju i djelom živo sudjeluju. Tamo neka svojim primjerom pokažu, što kongregacija vrijedi, i na taj način neka nastoje, da kongregaciji pribave što više vrijednih članova. Ali za to je nužno, da se u kongregaciju ne prima svatko, nego samo najbolj đaci. Kongregacija treba da okupi cvijet hrv. mladeži, oduševljene borce za svetu stvar, prave radikale! Jedino na taj način moći će ona sačuvati ugled i pred najljućim protivnikom; jedino tako moći će da bude osnov i žila kucavica sve naše organizacije. I s tim rekoh sve.

Gdje kongregacije nema, jer su zabranjene, tu neka se u istom duhu prihvati posla literarni klub. Ovi su uz nadzor kojega profesora — dakle i vjeroučitelja! — svuda dozvoljeni. Ovaj neka se pobrine, da se na dotičnom zavodu organizacija što hitrije i što brojnije razvije.

Sva ta društva sa svojim klubovima i sekcijama sačinjavaju zajedno „Đački odio hrvatske vojske“. To su neke vrsti lake naše čete, bez teških formalističnih spona, koje skaču amo tamo, kako to potreba traži, svuda potičući, bodreći, sokoleći, pomažući. Glavno je njihovo obilježje: mladenačka živahnost, agilnost, ustrajnost i nesebična požrtvovnost za svetu stvar. To mladenačko oduševljenje đacima pristaje, uz njih se onda i starci pomlađuju.

Zastupnik ili glavni vođa toga „Odjela hrv. vojske“ bit će u živahnom saobraćaju s uredništvom „Luči“. On vodi skrb, da „Luč“ dobije najmanje dva puta na tečaj kratko izvješće o djelovanju „Vojske“. Dobro bi pak bilo, i treba za tim ići, da se ta izvješća budu objavljivala svakoga mjeseca. Gdje se organizacija razvila u više klubova, tu neka izvješćuju predstavnici dotičnih klubova. Za tim treba da idemo, e da „Luč“ bude pravo ogledalo naše organizacije i našega rada. Tu će se onda vidjeti, koji od nas što vrijedi i koliko vrijedi. Između naših organizacija u raznim mjestima treba da se razvije natjecanje u radu za naš hrvatski narod.

Taj „Odio hrv. vojske“ imat će i tu zadaću, da označi glavnoga povjerenika „Luči“ na onom zavodu. Ovaj glavni povjerenik uzet će si onda sam svoje pomagače u raznim razredima. Ovu točku stavljamo drugovima osobito na srce, jer uspjeh „Luči“ uspjeh je naše organizacije i njeno mjerilo.

II. VISOKE ŠKOLE.

Tu već imamo po svim sjemeništima „Zborove duhovne mladeži“, u Gorici „Akademiju sv. Karla“, dva hrv. kat. akad. društva i dvije akad. Marijine kongregacije. Od ovih dviju možemo računati ipak samo na jednu, jer je ona u Beču pretežno njemačka, uza sve to, što su u odboru i Slaveni dostojno zastupani. Možemo dakle računati na deset akademičkih korporacija, a to znači vrlo mnogo. Samo treba probuditi životnu energiju, što se u njima krije.

I ova društva neka se razdijele u sekcije i klubove. Nekoja su to već i učinila. Tako se omogućuje svestraniji i intenzivniji rad. Svrha će im biti u glavnom ta, da opskrbe „Luč“ dobrim i zanimivim štivom, i da se što bolje priprave za rad u puku u vrijeme praznika. Obje su ove točke tako usko spojene jedna s drugom, da, tko ovrši jednu, ovršio je na pol i drugu, a tko zanemari jednu, neka bude uvjeren, da ne će uspjeti ni u drugoj. „Luč“ će dakle i u tom smjeru biti neke vrsti kazalo, po kome će se moći barem donekle pogoditi, kako će se koji zavod poniјeti u praznicima. Između sekcija i našega uredništva bit će dakle svestrani i živi saobraćaj. Napose ističem zahtjev jedne naše rezolucije, da „Luč“ donosi više vjersko-apologetskog štiva. To je u prvom redu zadaća naših drugova iz sjemeništa, pa se nadamo, da će je oni dostojno i ovršiti. To se nadamo tim više, što će „Hrvatska straža“ od nove godine napustiti „Prilog“, pa će se sile, koje su se onamo trošile, navrnuti u „Luč“.

*

Svako naše akademsko društvo treba da bude ujedno i podružnica „Hrv. Vojske“. Članovi neka se podijele u bojovnike i prinosnike, a zajednički štatut neka izrade „Domagojci“ zajedno sa zagrebačkim „Zborom“. Za to je naime nuždan osobni saobraćaj. Dašto da će biti dobro, ako izrađena pravila pošlju na ogled i drugima, prije nego se službeno objave. Tako bi se jedinstvenost bolje postignula.

Treba da predusretnemo i jednoj predsudi. Nekoji su klerici izjavili želju, da bi bilo bolje, kad oni u „Luči“ ne bi sudjelovali, jer da s njihovim suradništvom izgleda ona odveć „popovska“. Drugovi, ta vam ne vrijedi! Ta zar ne vidite, da naši protivnici idu baš za tim, da rastave bogoslovce od ostalog đaštva. Hoćemo li poslušati glas naših protivnika i na njihovu živu želju oslabiti naše redove? Bi li to bilo uputno? Ne, drugovi! Mi znamo, što je svećenik u Crkvi katoličkoj, znamo, što je i narodu hrvatskom. Svatko, tko nije slijep kod očiju, i hoće da bude prijatelj naroda, sigurno vidi, da se narodno blagostanje dade podići jedino složnim i intenzivnim radom duhovnoga i svjetovnoga staleža. Ta baš to ističemo i u našem geslu „za vjeru i dom“. Svatko dakle, tkogod samo može neka dade svoje sile na oltar domovine, neka je izrabi za hrvatski rod. Ako bi se u našoj organizaciji zaista koji našao, kome bi zazorno bilo surađivanje bogoslovaca u našim društvima, taj neka bude uvjeren, da se dade posve opravdano sumnjati o njegovom katolicizmu, i neka se seli iz naše organizacije. Kako je duša spojena s tijelom, tako treba da se slažu bogoslovci i svjetovnjaci, samo u spoju njihovom uspijeva život i božji blagoslov.

III. ŽENSKI KATOLIČKI POKRET.

Žena je dignuta na njezino dostojanstvo istom po nauci Kristovoj. Isukrst je bio onaj, koji je ženi skinuo lance ropstva, i učinio je ženom. Hrvatska žena u većini nije se jošte iznevjerila nauci Kristovoj, kao što nije u njoj zamrla ni ona vatra, kojom su hrvatske žene suha lica slale svoje muževe i djecu svoju, da krv liju proti nekrstu za milu domaju, a i same su znale segnuti za oružjem bojnim za vjeru kršćansku i hrvatski dom. Istina, danas se više ne ori jek bojne trublje niti nas iz sna plaši prasak puške i zveket mačeva, ali boj se bije ipak žestok za iste ciljeve, za iste ideale: za Krst časni i hrvatstvo slavno. Žestok se bije boj između vjernika Kristovih i odmetnika janjičara. Ali promijenilo se bojno oružje. Protivnik

nas obmanuo, i posljedica je ta, da nam na bojnom polju fali bitni jedan dio: hrvatska žena. Ne fali ona zato, jer nema u njoj volje, jer je izgubila svoje ideale, već stoga, što se vidi osamljena, ne zna, kako bi počela!

Ova godina treba da učini kraj i toj ženskoj pasivnosti. U ovoj godini treba da se ozbiljno započne sa ženskom organizacijom!

Kako?

To je najzamašnije pitanje. Mi đaci, što provađamo našu organizaciju, a evo potičemo i žensku, mi smo na tom polju neiskusni: Mi ne poznamo ni osoba, na koje bismo se imali obratiti, a ni svih drugih nužnih prilika, a da bismo se mogli prihvatiti posla baš na onom mjestu, gdje bi uspjeh bio najsigurniji . . .

Mislimo ipak, da se ne ćemo prevariti, ako zatražimo, da se početak ženske organizacije započne i uredi po uzoru naše organizacije t. j. da započne iz redova učenica. Ovdje apeliramo na naše družice učenice ženskoga učiteljišta u Zagrebu. One treba da pokrenu od nove godine svoj listić — po uzoru naše „Luči“ prve godine — i to će biti jamačno najbolji početak njihove organizacije. Jesu li u skrbi za materijalnu skrb toga lista, to mi ovim izjavljujemo, ako one ne mogu drukčije, da smo mi spremni, da preuzmemo taj list u naše vlasništvo. S te im dakle strane nema nikakvih poteškoća. Je li pak njihovim disciplinarnim redom zabranjeno, da koja od njih preuzme uredništvo, neka nađu u Zagrebu koju svoju stariju družicu, koja je već učiteljište svršila.

Čim se nađe urednica, neka nam se izvoli javiti, i tiskani list za žensku katoličku organizaciju mogao bi već prvog siječnja ugledati svjetlo.

Budući da nemam zgodnijeg mjesta, spominjem ovdje, da se i žene moraju što prije organizirati u „Hrvatsku Vojsku“, te stvoriti njezin posebni, ženski odio. Ne bi li se za to pobrinula zagrebačka Marijina kongregacija gospođa? Ta to bi bio apostolat prvoga reda, a Bog bi taj posao sigurno blagoslovio! S ovim za danas svršavam.

IV. JOŠ JEDAN NOVI LIST.

Iz svega dosadašnjega jasno se razabire, da Marijine kongregacije sačinjavaju bitni dio naše organizacije, naše „Hrvatske vojske“, i to jezgru i osnov njezin. Iz toga slijedi, da bi i one morale slati

sva svoja izvješća u „Luč“, kao glasilo „Vojsko“. To ipak ne ide, jer mi za razvoj „Luči“ u tom smjeru niti imamo sila ni vremena ni prostora, a ne bi napokon ni svrsi posve odgovaralo. Istakosmo, da kongregacija ima da okupi u svoje krilo samo najbolje naše elemente, same radikale. Toj izabranoj četi nužno je posebno glasilo više informativnog značaja. Na taj način moći će se najbolje povećati i intenzivnost rada u samim kongregacijama. To glasilo naših đačkih kongregacija niti će škoditi „Luči“ ni vrijednom „Marijinom Cvjetnjaku“. Nama ne, jer mi ćemo stvari općenite vrijednosti rado iz njega uzeti i objaviti, a „Marijinom Cvijetnjaku“ opet ne, jer taj nije imao nikad previše posla s vijestima iz đačkih kongregacija. Sad će pak biti barem s te strane slobodan, i moći će posvetiti više pažnje razvoju kongregacija u ostalim slojevima hrv. naroda. Ali potrebe toga glasila ne treba niti dokazivati, ona je već priznata i na njoj se radi, pa ćemo možda već prije mjesec dana ugledati i taj list. Ovim već sada kongreganiste na njeg upozoravamo. Izdavat će ga zagrebačka akademska Marijina kongregacija.

* * *

Drugovi! S ciljevima čovjek raste, veli pjesnik. Eto i naših ciljeva za ovu godinu. Nekomu će se činiti, da letimo previsoko, nazvat će nas možda i fantastama. Drugi će opet misliti, da smo mogli segnuti još i dalje. Obadva suda imadu svoje razloge u stanju naše organizacije onoga kraja. Onim prvima velimo, da ne pretjeravamo ni u čem. Sve, što ovdje spomenusmo, sve je već započeto, na svemu se već radi. Nijesu to dakle nikakve fantazije, nego zaokruženi oblik naše organizacije, koja se druguda već provodi; i zato neka ne kasne, nego neka se i oni maknu, da ne budu baš najzadnji. Onima pak, koji misle, da smo mogli segnuti još i dalje, velimo, da ćemo biti zadovoljni, ako i samo ovo svestrano provedemo. Ako su oni jači, nek porade intenzivnije, da njihov primjer osokoli i one, koji tek počinju. Osnov sve ove organizacije počiva na „Luči“. Njezin uspjeh, uspjeh je svega. Usuđujem se dapače ustvrditi, da o uspjehu „Luči“ ovisi i to, kad ćemo dobiti izrazito katolički beletristički list. Ne pokrenu li ga pozvani faktori, a „Luč“ nam uspije kako želimo, nije isključena mogućnost, da ga pokrenemo već za godinu dana. Za sada još ne možemo reći ništa stalno, nego preporučamo drugovima, da se što bolje zauzmu za „Luč“. Posla je tu svima

dosta, posla u izobilju, ali prestrašit ga se može samo kukavica, samo onaj, tko spada u zapećak. Oduševljenje, što ga doživismo u Zagrebu, najbolji nam je zalog, da ćemo mi taj posao zdušno i obaviti. Hrvatska mladeži, tj si do sad pokazala, da si sposobna za rad, da shvaćaš prilike i dnevne poteškoće, pa da im se znadeš nametnuti i svladati ih. Na tom putu treba da idemo naprijed: Treba da provedemo ono, što započesmo i što obećavamo. Uhvatimo se svi odvažno u junačko kolo bogoslovci i svjetovnjaci, visokoškolci i srednjoškolci, bili oni kojih mu drago struka, kojega mu drago zavoda, jer svi smo sinovi jednoga hrvatskoga naroda i djeca jedne svete katoličke Crkve. Svi dakle oduševljeno naprijed u svetom radu „za vjeru i dom“!

SRCE. VAŽNOST I ŽIVOTNA DJELATNOST NJEGOVA.

NAPISAO STUD. MED. FR. M.

SVAKO više organsko biće, što je s jedne strane i čovjek kao najsavršenije od njih, sastoji se iz raznovrsno diferenciranih stanica i iz tvorbi tih stanica. Čovjek je dakle kao organsko biće skup, cjelina premudro i predivno složenih i međusobno spojenih stanica. Sve te stanice jednoga organizma nastadoše povećanjem, rastenjem, dijeljenjem i množenjem od jedne jedine žive oplođene stanice. Prema tome je stanica početak i izvor cijeloga organizma. Ona je onaj temeljni kamen, onaj elemenat, na kom se osniva razvitak organizma i život njegov. Uzrok životnih pojava treba s toga u prvom redu tražiti u stanicama, iz kojih je svaki organizam sagrađen.

Očitovanje životne djelatnosti svake od tih živih stanica kojega god organizma sastoji se iz dvaju posve protivnih procesa: asimilacije i disimilacije.

Pod asimilacijom razumijevamo djelomice novogradnju (Neubildung) životne tvari (tvorba protoplasme), djelomice sastavljanje (slučivanje, Synthesis) nove organske neživotne tvari (n. pr. sastav-

ljanje raznih organskih kiselina, mokraćne tvari (Harnstoff) i drugih kemijskih spojeva.

Disimilacija jest rastvorba (Zersetzung) komplicirano sastavljenih molekila ponajviše okisivanjem ili izgaranjem organskih tvari, kao što su bjelančevina, mast, ugljikovi hidrati i t. d.

Da pak uzmognu stanice te svoje životne funkcije vršiti, treba ponajprije da imadu, što će asimilirati i disimilirati t. j. valja svakoj stanici napose hrane pribaviti, treba je hraniti i gradiva joj privesti.

Tu zadaću pribavljanja i raspošiljanja hrane preuzeo je na se žilni sustav (žilje sa srcem, Systema vasorum) sa svojim znatnijim „kompanjonima“: probavnim (usta, želudac, crijeva, Apparatus digestorius) i dišnim (pluća, App. respiratorius) aparatom.

Probavni aparat prima hranu, te je sitni, preinačuje i prokuhava. Što mu se ne sviđa, odbacuje, a ostalo, što mu se dobrim pričinilo, predaje na raspolaganje žilnom sustavu, naravski s preporukom, da priušti najposlije i njemu nešto od toga za hranu. Primivši žilni sustav tu pripravljenu i prokuhanu hranu, raspošilje je i dijeli sve prema potrebi svakomu ustroju i svakoj pojedinoj živoj stanici. Ova otprema hrane k stanicama događa se pomoću opnenih cijevi, krvnih žila, koje se od srca, svoga središnjeg ustroja, sve više i više razgranjuju, suzuju i smanjuju, te se napokon poplićи kao kapilare ili vlasatice[1] gotovo svakim i najmanjim dijelom tijela.

Kroz vrlo tanke stijenke vlasatica probijaju hranive tvari iz krvi dijelom u tvar živoga staničja, dakle u same stanice, dijelom u veće ili u manje duplje (udubine), kojih imade po čitavom našem tijelu. U tim dupljinama sakuplja se t. zv. stanična tekućina (Gewebsflüssigkeit). Ova potječe iz krvi, iz koje dobiva sve onakove tvari, koje su neophodno nužne za život elementarnih organizama, stanica. To su takove sastavine, koje sadržavaju u sebi natrija (Na), kalija (K), vapnika (Ca), klora (Cl), dušika (N), sumpora (S), svjetlika (P, fosfora), ugljika (C), kisika (O), vodika (H), magnezija (Mg), željeza (Fe), joda (J), odnosno i kremikova dioksida (Si O_2) i jedika (Fl, fluora). Svaka živa stanica stoji u dodiru s tom tekućinom, kupa se tako reći u njoj, te iz nje prima svoju hranu, a životnim procesima nepotrebne u njima načinjene tvari, koje su nastale disimilatornom djelatnošću stanica, ili tvari, koje su nastale sintetskim procesom, te mogu biti upotrebljene od stanica drugih ustroja, takove tvari predaje svaka stanica opet natrag u staničnu tekućinu. Usljed toga imade stanična tekućina u raznim ustrojima različit sadržaj, a to zato, što je prvo potreba pojedinih ustroja na raznim tvarima kvalitativno i kvantitativno vrlo raznolika, i drugo, što su i tvorevine (produkti) disimilacije i asimilacije kod raznih ustroja raznolike. Ovako promijenjenu staničnu tekućinu upijaju (resorbiraju) djelomice vlasatice žila krvica (vena), djelomice otječe po t. zv. mezgovnim (limfatičkim) žilama, da se napokon kao mezga (Lympha) ipak izlije, spojivši se još prije s mliječem (Chylus), kroz prsni mlječovod (Ductus thoracicus) i kroz desni prsni mlječovod (D. lymphaticus dexter) u lijevu i desnu bezimenu krvicu (venu), gdje se smiješa s venoznom krvlju, te započne nanovo svoj tijek kroz srce, pluća i ostale tjelesne ustroje.

[1] Kapilare jesu veoma uske i tanke cijevčice kao vlas (lat. capillus = vlas).

Rekao sam, da se u stanicama stvaraju i iz njih natrag u krv izlučuju razne sastavine, koje bi bile po sam organizam vrlo opasne, kad bi ih se više u krvi nakupilo. Usto se sabere u krv mnogo suvišnih više neupotrebivih tvari, koje valja također iz nje izlučiti. Ovo se događa ponajviše u bubrezima i plućima. Pluća izlučuju plinovite tvari, ugljični dioksid (C O_2) i vodene pare, a bubrezi ostalo, što se onda u mokraći iz tijela odvađa. Osim toga je važno i izlučivanje, što se zbiva znojenjem kroz kožu.

Kako se neprestano troše hranive tvari krvi, to ih je potrebno uvijek nadoknaditi. U tu svrhu služe već spomenuti probavni aparat i mliječno žilje. U probavnim ustrojima bude hrana tako pripravljena, da je mogu vlasatice mliječnih žila usisati i onda odvesti u krv. U sluznici i resicama želuca i crijeva nalazi se gusta mreža ovih mliječnih vlasatica, koje se malo po malo sabiru u sve veće i veće žilice, dok ne postanu debele mliječne žile, koje svoj sadržaj (mliječ)[1] onda izlijevaju u mezgovne žile, a ove opet u krvnice (vene). Ovim mliječem, tako se naime zove taj usisani sok hranivih tvari, krv se neprestance obnavlja. Što se životnom djelatnošću stanice potroši od hranivih tvari krvi, to se ovim mliječem opet u nju dovodi. Ovo mliječno žilje je za čovjeka isto, što je korijenje za bilinu. Kao što biljka svojim korijenjem siše hranu iz zemlje, tako isto sišu i kod

[1] Zove se mliječ zato, što je bijel kao mlijeko, nakon što su ga vlasatice mliječnih žila za vrijeme probave upile kao hranu iz želuca i crijeva, dok je mezga bez ikake izrazite boje.

čovjeka mliječne žile hranu u njegovom želucu i crijevima. Razlika je samo ta, što bilina nalazi svoju hranu gotovo uvijek na jednom te istom mjestu, dok za čovjeka vrijedi ona: „Trbuhom za kruhom!“

Govorio sam do sada o gibanju krvi, mezge, mliječa, ali nijesam naveo, čija sila stavlja te tekućine u gibanje. Na to pitanje, znadem, da si je već svatko našao odgovor. Ta znade svaki dobro, da tu glavnu ulogu igra — srce. To je ovaj čudnovati motor, koji jedanput stavljen u gibanje, ustraje u njem neprestance decenije i decenije, a da ne počine. To je taj s ničim uporedivi stroj, koji se u svom radu svrsi zgodno sam upravlja pomoću svoje brzojavne mreže, živaca svojih, i u sporazumu s ostalim ustrojima upriličuje svoju djelatnost. To je ono zagonetno ogledalo, „wo die Welt sich die ewige spiegelt“, ono odabrano čedo miljenče pjesnika, koji ga uzvisiše u svojim djelima, uzevši ga simbolom — ljubavi. Po njima može ono biti plemenito, milosrdno, vjerno, pobožno, hrabro, ustrpljivo itd. . . ., a vrijede tu dakako i opreke ovima. . . No dosta o tom. Ne ću da duljim u tom smjeru. To je stvar njihova, to jest pjesnika i zaljubljenika, osobito onih, kojima je srce prompt à s' enflammer, a pošto ja nijesam ni jedno ni drugo, a nemam ni nade, da bih tako brzo postao, to se ne ću mnogo u to pačati. Prijeći ću rađe odmah na ono, što sam si preduzeo, da u ovo par redaka iznesem. Moja je nakana prikazati u kratko ono pravo mesnato srce, što nam u grudima bez prestanka lupa, i koje znade biti uzrokom tolikih opasnih boli. Ne mislim tu baš na one pjesničke boli, od kojih zaljubljenicima srca pucaju, već na prave pravcate boli, u srcu ili na onakve, kojima je ono barem uzrokom. Kako je djelatnost srca od nedogledne važnosti po cijeli organizam, tako su i posljedice velike i opasne, kad ona oboli. U mnogo pak i mnogo slučajeva pokvari si čovjek srce iz neznanja i lakoumnosti, ni ne sluteći, kakove sve mogu posljedice nastupiti. Zato želim opisati ukratko srce i njegove životne funkcije, te napokon upozoriti barem na važnije bolesti njegove i navesti neka sredstva, kako bi se čovjek očuvao od njih ili ako već imade koju bolest, kako bi je uz liječničku pripomoć odstranio ili barem ublažio. Prijeđimo dakle na samu stvar i to ponajprije na kratak opis srca.

(Nastavit će se).

NAŠE GESLO.*

VIKTOR NOVAK, BOG.

Oblaci tamno navlače velo
Kô da će bura podić se ljuta;
Zastire tamom sunce se c'jelo,
Gube nam oči pravi trag puta.
Zastire tamom sunce se c'jelo —
Vjera se naša zastire tamom,
Vjera djedova . . . Braćo, na djelo
Kidajmo tamu Kristovim plamom!
Dignimo barjak, barjak naš sveti,
Kliknimo gromko svïjetu svom,
Neka nas čuje dušmanin kleti:
Geslo je naše »vjera i dom«.

Nè dajmo, što nam osta od davna,
Nè dajmo vjeru — ime si c'jelo,
Zove nas majka — Hrvatska slavna,
Isus nas zove — Naprijed smjelo.
Neka se stijeg dušmana lama
Naprijed smjelo! . . . Konac mi znamo:
Ljubav je s nama — Sloga je s nama,
Pobjeda naša! Naprijed samo!
Dignimo barjak, barjak naš sveti,
Kliknimo gromko svïjetu svom,
Neka nas čuje dušmanin kleti:
Geslo je naše »vjera i dom«.

„HRVATSKA VOJSKA“.

TRI čovjeka u Zagrebu, i društvo je gotovo. I dok se ti ljudi ne javе, mi ćemo javno i privatno gurati i turati, i „Hrv. vojska“ se ove još godine osnovati m o r a“. Ovim riječima završismo u „Luči“ (II. god. str. 181.) članak o „Hrv. vojsci“. Bilo je to u broju od

* Ovu pjesmu uglazbio je Ivan pl. Zajc, kao himnu katoličkog đaštva za komers, na kom se i pjevala.

ožujka, a već 4. lipnja šalje nam drug S. Banić iz Spljeta „Pravila“ njihove „Podružnice“ „Hrv. vojske“. U pismu veli: „Na gimnaziji smo našli već preko 100 vanjskih đaka za našu „Hrv. vojsku“! Spljetski se dakle đaci pokazaše prvi na djelu. Evo kako se oni urediše:

PRAVILA

katoličkog đačkog potpornog društva „Hrvatska vojska“ u biskupskom sjemeništu u Spljetu.

§ 1. Ime i sjedište društva.

Društvo se zove: „Katoličko đačko potporno društvo: „Hrvatska Vojska“. Svoje sjedište ima u biskupskom sjemeništu u Spljetu.

Opaska. Kad se za ovakova društva osnuje centrala u Zagrebu, ovo društvo ima da se pripoji zagrebačkoj centrali, da tim postane njezinom podružnicom.

§ 2. Svrha društva.

Svrha je društvu: pripomagati hrvatsko kat. đaštvo u njegovom radu za vjeru i dom.

Posebice pak: a) širiti katoličku ideju među vanjskim đacima, a boriti se proti nećudoređu i bezvjerstvu; b) učvršćivati i podupirati đačke uredbe u sjemeništu, kao što i provađati i proširivati mjesnu đačku organizaciju; c) materijalno pripomagati siromašniju hrv. kat. mladež u postizavanju njihove svrhe. Podupirati kao pojedince, tako i svu mladenačku organizaciju.

§ 3. Sredstva,

da društvo postigne svoju svrhu: a) priređivati zabave (tombole, lutrije, akademije) i poučna predavanja; b) slati svoje izaslanike na kat. đačke sastanke, kaošto i siromašnijim đacima dijeliti u tu svrhu potpore; c) potpomagati pojedinca u njegovoj strukovnoj naobrazbi i zanimanju dajuć mu, ako je siromašniji — pripomoći, da kupi potrebitih knjiga.

Opaska. Za to bi se moglo od njega tražiti, da drži koje predavanje, da štogod napiše ili slično.

ć) širiti među đaštvo (osobito vani na gimnaziji) dobre kat. i đačke časopise, glasila, brošure i uopće lijepu knjigu.

Opaska. Tako n. pr. nabaviti u veliko lijepih brošura (Bog Stvoritelj), časopisa, recimo 50 K „Luči“ i slično uz pol cijene (to će svak dati, kad se pita za mladež) i onda dijeliti vani besplatno ili uz malu cijenu.

č) onima, koji misle preko praznika držati đačka predavanja, nabavljati za to potrebitih knjiga (n. pr. Andrlićevih čitanaka za poduku analfabeta) davati pripomoći za putne troškove i slično.

Opaska. Ovi su dužni poslije praznika izvijestiti o svom radu.

d) dijeliti potporu hrv. kat. akademskim društvima, kano i siromašnijim srednjoškolskim organizacijama diljem domovine; e) dijeliti potporu za proširenje „Luči“ glasila hrv. kat. đaštva; f) primati na dar školske knjige (a i druge lijepe knjige, te ih stavljati na lutriju, tombolu itd.) i kupovati ih, te ih dijeliti siromašnijim đacima.

§ 4. Društvo sabire novčana sredstva:

a) iz darova; b) s članarinom (koju odredi opća skupština): c) s čistim dohocima društvenih zabava (tombola, lutrija itd.); ć) s ostavštinama (školske, zabavne, znanstvene knjige: slike i slično).

§ 5. Članovi su:

Utemeljitelji, redoviti, podupirajući i počasni.

a) Utemeljitelj postane svaki, tko plati jednom za uvijek 25 K; b) redoviti član može da postane svaki katolik Hrvat, koji je navršio 10. godinu i primi ga upravljajući odbor, te koji plaća nedjeljno 2 fil. članarine; c) podupirajući je član onaj, koji plaća na godinu najmanje 4 K; ć) počasne članove imenuje opća skupština.

§ 6. Dužnosti su članova:

Katolički živjeti, redovito plaćati članarinu, te po svojim silama podupirati društvene ciljeve.

§ 7. Članovi imadu pravo:

a) prisustvovati kod društvenih predavanja i zabava; b) prisustvovati kod općih skupština, govoriti na njima, stavljati prijedloge, birati ili biti izabrani; c) primati ako su siromašniji potpore od društva; ć) za svakog umrlog člana pobrine se upravljajući odbor, da se služi sv. misa, kojoj po mogućnosti prisustvuju svi članovi.

§ 8. Upravlja društvom i raspolaže s društvenim imetkom:

a) upravljajući odbor; b) opći sastanak.

Odbor sastoji iz trojice članova, koje izabira opća skupština za jednu godinu i to: a) predsjednik VIII. razred: b) tajnik VII. r.; c) blagajnik VI. r.

§ 10. Djelovanje odbora.

Odbor: a) prima nove članove; b) isključuje članove; c) prikazuje godišnje račune; ć) skrbi za promicanje društvenih ciljeva, priređuje zabave i uopće pazi, da se vrše društvena pravila; č) stoji u svezi i zastupa društvo (sam ili po svom predsjedniku ili tajniku) kod centrale u Zagrebu (kad se ova osnuje); d) dijeli prama uviđavnosti i prama društvenim sredstvima potporu u svrhu označenu pod § 2. i § 3.: e) drži početkom svakog mjeseca redovitu sjednicu; f) izvješćuje barem jednom na semestar o napretku i radu društva u „Luči“, glasilu hrv. kat. đaštva; g) dostavlja koncem šk. god. trećinu cijelog čistog god. prihoda centrali u Zagreb (kad se ova osnuje).

§ 11. Predsjednik, tajnik i blagajnik.

Predsjednik upravlja društvom i zastupa ga vani, predsjeda odborovim sjednicam i općim skupštinama, te izvršuje društvene odluke. Svaku društvenu listinu, oglas ili potvrdu potpisuje u pravo vrijeme predsjednik i tajnik. Blagajničke poslove potpisuje uz predsjednika još i blagajnik. Tajnik vodi zapisnik sjednica odbora, kao i opće skupštine; na ruku je predsjedniku, a pripomaže u potrebi i blagajniku. Blagajnik vodi točno račune i utjerava novac od članova. Potpisuje se uz predsjednika na blagajničkom zapisniku.

§ 12. Opća skupština.

Redovitu skupštinu saziva svake godine u lipnju predsjednik. Izvanredna opća skupština saziva se, kad to odbor priznade potrebitim.

§ 13. Prava opće skupštine:

a) odabrati članove upravljajućeg odbora; b) vijećati o predlozima odbora i pojedinih članova; c) imenovati počasne članove; ć) odrediti o promjeni pravila, ali u nazočnosti natpolovične većine sviju članova uz dvije trećine većine.

§ 14. Djelokrug društva.

Djelokrug društva u prvom je redu sjemenište, no može se proširiti i na vanjske đake mjesne gimnazije, pa realke i drugih škola. Glavno vodstvo nad svim podružnicama ove vrsti u mjestu mora da je u sjemeništu.

§ 15. Raspust.

Društvo se raspušta, ako to odluči opća skupština u nazočnosti tri četvrtine sviju članova sa četiri petine većine.

Ako se društvo raspusti, pripada sav društveni imetak centrali „Hrv. Vojske“ u Zagrebu (ako se ta osnuje), ako to ne, onda se društveni imetak ima izručiti upravi „Luči“ za hrv. kat. đačku organizaciju.

* * *

Vidi se, da su se naši drugovi zauzeli za stvar energično i samostalno, pa ih stavljamo drugima za izgled. Ipak treba da iznesemo još neke opaske, koje neka utemeljitelji središnjega društva u Zagrebu — ovo se sad osniva — uz ono, što već kazasmo u spomenutom članku od ožujka prošle školske godine, uzmu u pretres.

1. „Hrvatska vojska“ treba da bude svestrano na čvrstom temelju, da bude u zaštiti zakona, da ima pravila zakonito odobrena. I zato „Hrv. vojska“ ima da okupi kao članove sve one, kojima to zakon ne zabranjuje: dakle ljude odrasle, slobodne. Prema tome đaci srednjih škola ne spadaju tijesno u „Hrvatsku vojsku“, jer im to brani njihov školski red. Društvo i podružnice imadu se dakle urediti tako, da se u svakom mjestu, gdje opstoji kakva srednja škola, nađe — za početak barem nekoliko — ljudi, koji će osnovati podružnicu i ishoditi potvrdu njezinih pravila. Ovi će onda skrbiti, da steku što više članova, da sakupe što više sredstava, od kojih neka jednu četvrtinu šalju društvu u Zagreb, a tri četvrtine neka porabe kao potporu mjesnoj katol. škol. mladeži i za mali rezervni fond

2. Đačko krilo „Hrv. vojske“ slobodna je udružba bez ikakve ukočenosti zakona. Mladići se dogovore, da će po stanovitom nacrtu — n. pr. gore spomenuta pravila — promicati ciljeve „Hrv. vojske“, i to je sasma dosta. Obveze su samo moralne. Ova će dakle đačka društvanca biti nekako analogna onima, koja opstoje malo ne na svim gimnazijama, te sakupljaju potpore za družbu „Sv. Ćirila i Metoda“. Sva će ona biti u najužem odnošaju s uredništvom „Luči“. U njihovoj će sredini niknuti mali listić s literarnim društvom ili kongregacija, sve prema potrebi i prilikama.

3. Novčana sredstva sakuplja „Hrv. vojska“: prinosima članova, darovima i izdavanjem spisa i listova. — A što će sa sakupljenim novcem? Podružnice će izručiti jednu četvrtinu prihoda društvu

u Zagrebu, a one druge tri četvrtine neka porabe za potporu siromašnog katol. đaštva u svom mjestu, kako već rekosmo. Središnje pak društvo podupirat će u prvom redu organizaciju hrv. katol. đaštva na višim školama. Ono će se brinuti, da hrv. kat. akad. društva budu uvijek imala pristojne stanove, da uredno izlazi đačko glasilo, da se sa što manje troška obdržavaju sastanci katol. đaštva, i da pojedini katol. akademičari članovi organizacije dobiju u nuždi kakvu potporu. Đački odio „Hrv. vojske“ sakuplja prinose i troši novce samo u korist svoje mjesne organizacije, a osobito za proširenje đačkog glasila „Luči“. — Razumije se samo po sebi, da će đaštvo uložiti sve svoje sile, da se njihova mjesna podružnica što bolje razvije, te da će u tom poslu starijima biti uvijek na ruku.

4. Središnje društvo dijeli sve potpore prema zgodnim savjetima hrv. kat. akad. društava, koja sva biraju jednog druga za člana u sred. odbor. Podružnice dijele potpore saslušavši prije zastupnike mjesnog đačkog odjela „Hrv. vojske“.

Tako bi se eto morala razviti „Hrv. vojska“. Ali Hrvatska je zemlja abnormalnosti, pa se ne smijemo čuditi, što i naša organizacija napreduje malko drukčije nego po drugim zemljama. Drugdje stariji traže, da se podupire đački pokret, da se đacima barem s materijalne strane olakšaju teške borbe. Kod nas naprotiv sakuplja mladež prva svoje sile, i onda sili starije, da otvore oči, da se i oni late posla oko odgoja buduće hrv. inteligencije. Tako eto vidimo, da se vrstaju đački redovi „Hrv. vojske“, te potiču na osnivanje društva i podružnica. Navađam ovo zato, da đaci ne čekaju starijih, nego neka se odmah — po uzoru Spljećana — sami late posla, a uza to neka nastoje da sklonu starije na osnutak podružnica. No dok se stariji ne udruže u podružnicu, neka si đaci pomažu, kako mogu, samo neka onda oni sami šalju jedan četvrt svojih prihoda sred. društvu.

Gdjegod se što u tom pogledu učini, neka se dojavi našem uredništvu. To će se onda iznijeti na javu, e da se vidi, tko će biti prvi, a tko zadnji.

GLEDAO SAM . . .

BOŽO—Ć, GIMN. — „TRAVNIČKI ĐAK.“

Gledao sam zoru rujnu,
Kad cjeliva zemlju nujnu —
Gledao sam, pa sam plakô,
Zašto nije uv'jek tako . . .

Gledao sam pramaljeće,
Kako siplje zemljom cv'jeće —
Gledao sam, pa sam plakô
Zašto nije uv'jek tako . . .

Gledao sam i Hrvate,
Gdje se ljube, grle, brate —
Gledao sam, pa sam plakô
Zašto nije uv'jek tako . . .

NA OBRANU VJERE!

NA I. HRV.-SLOV. KAT. ĐAČKOM SASTANKU REFERIRAO STUD. PHIL. DIMITRIJA VAC *** „DOMAGOJ“.

MORAM odmah na početku naglasiti, da nemam nakane voditi neke vrsti polemiku u pitanju vjere sa našim modernim bezvjercima, jer to bi značilo udarati bobom o zid. Mene je kod ove radnje vodila ljepša misao t. j. da nama, koji nismo zabasali u kolo modernista, pokažem, kako je nužno, da narodna inteligencija ima živu vjeru, i kako upravo katolička vjera daje snagu svakome narodu, da uznapreduje moralno i materijalno. Naumio sam se baviti specijalno tim pitanjem, jer je ono danas stožer, oko kojega se sva druga pitanja kreću.

Proslijedimo li pogledom kroz 1900-godišnju povijest, zapažamo jasno trajnu borbu Bogom proročenu, borbu između vjere i nevjere, između kršćanskog i protukršćanskog svjetovnog naziranja. Ovo historijsko promatranje uvjerit će nas o istinitosti Goetheovih riječi: „Prava i najdublja, ta jedina tema cijele ljudske povijesti, jest borba između vjere i bezvjerstva“. Mlado tek u život privedeno kršćanstvo zapodjede očajnu borbu s rimskim imperijem, borbu na život i smrt.

Čas se od nje rumene tiberski vali, čas se krvlju poji amfiteatarski pijesak; sad služi kršćanin kao jeftina baklja u vrtovima krvoločnog Nerona, sad stidna djevica zadivljuje postojanošću budućeg gladijatora. I poganstvo, koje je 300 godina tražilo zaštitu u materijalnoj sili, uzmiče pred — kršćanstvom. Tamjan se prestaje paliti na Kapitolu. Pontifex Maximus nije više u službi kumirskog Jupitra — on je sluga Višnjega. Kršćanstvo je pobijedilo. A je li tom pobjedom prestao i vjerski boj? Povijest odgovara niječno, a i sami smo svjedoci nepomirljivosti i intolerancije protukršćanske struje. Crkvi i kršćanstvu protivne sile rotile su se i dalje, i rote se i danas proti Bogom osnovanom kraljevstvu i njegovim idejama. Još se nije za uvijek utrnula vatra u Vestinom svetištu, kad je ustao Arij, da riješi Krista božanskog prijestolja, a za njim se zaredao čitavi niz hereziarha: Macedonije, Nestorije, Pelagije, Eutih, dok se doba hereze konačno ne svrši s kipoborstvom.

Posljednja desetgodišta 13-toga vijeka bijahu povoljna razvitku težnja za oslobođenjem od vjerskog auktoriteta. Protukršćanska misao sada niče. Heresiarhe: Wiclif, Hus, Luter podavaju joj širi opseg. Ako toj gotovo općenitoj vjerskoj anarhiji i principijelnom nijekanju vjerskog i moralnog auktoriteta pridodamo rad ateiste Giordana Bruna i slobodoumlje engleskog deizma, tad imamo sliku one epohe francuske povijesti, koja je odgojila francuske enciklopediste. Oni su kao pobornici framasonstva s Volterom na čelu priređivali crkvi uništenje, a domovini — grob. Konvenat dokida kršćanstvo, a ateizam se proglasuje „državnom religijom“ ...

Patriarhe onih, što će crkvu uništiti, nema više; umro je očajnom smrću, a crkva još — živi. I revolucija se odigrala prije 100 godina. Danas je ona tek čin povijesti, ali duh revolucije, duh liberalizma širi se i dalje. Što više, poglaviti biljeg XIX. vijeka jest provađanje odnosno logično razvijanje ideja francuske revolucije t. j. liberalizma i socijalizovanje istoga, da postane svojinom sviju klasa. Najvažniji faktor u tome radu, da pobijedi liberalizam, jest slobodno zidarstvo, nastojeći, da pomuti zdrav razum i ono malo poslije revolucije čistih preostalih pojmova. Cijelo ovo nastojanje pospješili su filozofski nazori panteizma i materijalizma, što ih uniješe u svijet Kant i „braća zidari“ Fichte, Spencer, Schelling, Hegel sa zadnjim apostolom „moderne“ Nietzscheom. Konačna posljedica ove svestrane oporbe protiv kršćanskih načela jest — negiranje eksistencije božje, eksistencije duše i njezine neumrlosti, te slobodne volje. „Sve je slobodno, nema istine“, veli Nietzsche, koji je načela moderne do skrajnih konsekvencija proveo. I „moderni“ čovjek danas više ne vjeruje; on je zabacio religiju, koja je bila možda dobra za sredovječno čeljade.

Ne ću ovdje spominjati, kako je poglaviti razlog toj nevjeri egoizam i sebeljublje raznovrsnih forma, a kraj toga i neznanje i površnost uma i kako silno utječe na vjeru obiteljski i školski uzgoj, već ću istaknuti onu općenitu težnju modernog bezvjerstva, gdje upornim radom i energijom nastoji upotrebiti sva moguća sredstva, da utisne biljeg bezvjerstva čitavome čovječanstvu kao i kasnijim pokoljenjima. Tu je izvor i sviju t. zv. kulturnih bojeva. Framasonstvo i socijal-demokracija ne miruju, već hoće da u svim državama potisnu kršćanstvo, da ga ponize i zarobe, a zatim i unište. Danas se zato moraju boriti protiv bezvjerstva sve države. Zato je naš veliki Strossmayer u času, kad su stali valovi liberalizma pljuskati i o hrvatske obale, podigao svoj glas, da zaštiti narod od nevolje vjerskih borba, koje na smrt slabe velike narode, dok bi ovako maleni narod jamačno uništile. On je ovo rekao: „Utemeljio sam akademiju znanosti i umjetnosti i sveučilište, da dokažem svojemu narodu, da među sv. vjerom i znanošću ne ima na svijetu nikakovih opreka. Pa, ako oprekekadšto i budu, nije ih narav stvari porodila, nego strast i zanesenost ljudska. Vjera i znanost božji su porod i upućene su na međusobnu ljubav, slogu i potporu bićem i izvorom svojim. Što se do sada na svijetu uzvišenoga učinilo, učinilo se složnim radom sv. vjere i znanosti, a ljudi učeni, koji su znali umom i srcem jedno i drugo prigrliti, najslavniji su ljudi, a djela njihova vječite su vrijednosti i koristi“. To je rekao naš velikan u doba, kad se liberalizam razmahao po svoj Evropi. On je živi svjedok, da se prava znanost ne može kositi s pravom vjerom jer „vjera je zagrada zabludi, a ne znanosti“ veli dr. Barac. Vidimo dakle, da je smisao cijele borbe neprijatelja katoličke crkve: „dalje od Rima“, „smrt katoličkoj vjeri“ ...!

Pita se sada, koji su motivi te težnje, jer svi dobro znamo, da nije ništa bez uzroka. Odmah ću s učenim Hasertom naglasiti, da uzrok, zašto čovjek hoće da zataji Boga, nije u razumu, već u srcu. Doduše malo ih uviđa, da volja silno utječe na razum. U znanosti ima različnih hipoteza, koje se mogu, ali se ne moraju prihvatiti, jer ne utječu bitno na ljudski život. No posve je drukčije, ako čovjek

*

istražujući nađe, da ima Bog. Tada nema kolebanja, već valja urediti život prema ovoj istini. Mnogi to ne će, pak onda dakako nastoje, da svrhu svima stvorovima na najčudniji način protumače ili se uopće na nj niti ne obaziru. Nemojte misliti, da bezvjerac ili posve mlak i indiferentan u vjerskim pitanjima postane na jedanput. Ne! To biva postepeno. Najprije prestane u mladosti izvršivati religiozne dužnosti, ili, ako ih obavlja, obavlja ih na brzu ruku. Ako tko neki posao za dulje vremena zanemari, ne samo da će sve zaboraviti, nego će mu se kasnije činiti upravo smiješnim, što se igda mogao tim baviti. Poslije toga počet će takav mladi čovjek prestupati i zakone ćudoredne, ako ne javno, a ono u potaji. Savjest ga doduše još opominje, ali zamamna riječ „sloboda“ učinila ga je oholim, i on sada nastoji, da ta svoja nedjela opravda preziranjem nesnosnih zapovijedi ili sumnjom o njima. Njegova je sad najveća želja, da ne bude Boga, jer bilo mu milo ili ne, mora ipak sam sebi reći: „Ako ima vječna pravda, onda sam proklet“. U tom stanju hvata se požudno za svaku vjersku sumnju, što je nabaci koji odličniji profesor, a svaka takva sumnja prividna dokaza ruši u njegovim očima religiju do temelja.

Razboritim čovjekom držimo onoga, koji u svim znamenitim stvarima misli na svršetak i prema tome gradi planove. Nije li dakle skrajna lakoumnost, ako se ne brinemo za svršetak svojega života? Upravo je dužnost obrazovana čovjeka, da nastoji, da dobije čiste pojmove o velikim pitanjima, a to su: o Bogu i o besmrtnosti duše. Jest, naša je dužnost, da sav svoj život posvetimo istraživanju istine, i znanost u tome ne smije ništa sprečavati. Ali ipak ne smije se ta sloboda shvatiti tako, kao da znanost nije ničim vezana. Znanost, jer se izvršuje mišljenjem, treba da se drži objektivnog zakona mišljenja uopće, dakle zakona logike i onih pravila metodike, koji izviru iz naravi predmeta, oko kojega se bavi. Sve su to zakoni mjere, stege, kojih se mora držati svaka znanost, ako hoće da je prava znanost. Kršćanstvo ne zahtijeva slijepo već razložno vjerovanje. Zar je bolje zadovoljio autonomiju razuma koji slobodni mislilac zabacivši kršćansku religiju, a da nije možda ni časka posvetio ozbiljnom istraživanju o božanskom porijetlu njezinu, od onih, koji su sav život provodili u najozbiljnijem proučavanju božanskog porijetla njezina kao filozof Justin, Augustin i drugi mnogi, koji su istom nakon silnog duševnog napora u istraživanju primili vjeru? Netaktičnost i nepravda u našem javnom životu jest i ta, da se ne sluša

et altera pars. To dokazuje, da svakomu takvome nije stalo do istine, već hoće silom da postane zasukancem. Vrijednost je takvog čovjeka dakako kod trijeznog mislioca jako malena. Čitajmo i motrimo na sve strane, jer tako ćemo se utvrditi u svom načelu.

Pa imade li tome lijeka? Odgovaram, da ima. Toj težnji „modernizma“ treba suprotstaviti jednako jaku i moćnu kršćansku težnju, jer kršćanstvo je bilo i bit će štitnikom prave znanosti i napretka. Ima modernih učenjaka, koji hoće silom da dokažu, da nema Boga, i da Bog nije stvorio čovjeka, već da se čovjek razvio od majmuna, ali uzalud im natezanje, jer prava znanost uči baš o protivnom. Tako upravo hoće neki silom da dokažu, da svijet nije započeo, već da nastaju od vijeka do vijeka sistemi svijetova, a zato ne treba Boga. Ali ipak nije tako, jer mi možemo iz fizike dokazati, da je taj svijet nekoć započeo; i da će imati vremeniti završetak. Radi kratkoće prostora nije mi moguće opširnije o tom pitanju govoriti. Jednako nije mogla „moderna znanost“ sve do sada pokazati nam samo jedan eksemplar čovjeka-majmuna. Istina je, da je čovjek obzirom na tijelo samo savršenija životinja, ali sličnost ne dokazuje time nikakva porijetla! Čovječja uda mogu biti slična udima životinjskim, u koliko imadu sličnu svrhu, ali razlike između čovječjega tijela i životinjskoga veće su, nego što mnogi misle.

Kad bi se čovječje tijelo od nekada postepeno razvilo iz životinjskoga tijela, već odavna bi se morali naći i ostaci takve životinje, koja bi bila pola majmun a pola čovjek. Često se doduše kliknulo, da se našao majmun-čovjek, ali svaki puta se pokazalo, da je to bila samo varka. Lubanje i kosti, što su bile iskopane od najstarijih ljudi, posve su jednake današnjima (Tako Virchov i Ranke). Ali te iskopine ostataka ljudskih ne dokazuju samo, da su to ostaci čovječjega tijela, već i to, da je u tome tijelu bio potpuno razvijen duh. To nam svjedoči raznovrsno oruđe i tragovi ognju. Dakle već pračovjek znao je izvesti vatru trenjem o drvo, a boljemu načinu od toga nijesu se mogli ljudi domisliti kroz stoljeća i stoljeća. Prvi ljudi nijesu dakle bili nikakva poluživotinjska bića, nego razumna bića, jer se nikada nije dosjetila nijedna životinja proizvesti vatru, niti je znala, a niti zna načiniti kakvu spravu. Životinja ima doduše „razum“, ali kolika je razlika između t. zv. životinjskog razuma i između ljudskog! Sve životinje na zemlji postoje mnogo tisuća godina dulje od čovjeka, pa ipak nijedna od njih nije ni za dlaku napredovala. To isto vrijedi i za „gospodina“ majmuna. A čovjek? On

u početku nije ništa imao, pa gledajmo što je do danas učinio! Čovjek dakle ima sposobnost, da nešto izmisli i da napreduje, a to je sposobnost, kojoj u životinje nema ni traga. Njegova je dakle duša sasvim druge vrste nego što je životinjska. A gdje je onda još slobodna volja, govor, pak nadoćutnost, koja najfinije očituje čovječji duh time, što se on diže nad sjetilnu narav i t. d.

Kad smo evo vidjeli, da je kršćanstvo jedina i prava baza, na kojoj možemo graditi najveće hramove znanosti, onda moramo upravo junački stati na put svakoj protukršćanskoj težnji. Hoćemo slobodu i ljubimo je, ali odmah pri tome klicanju priznajemo i to, da i sloboda ima granica. Sloboda u najširem smislu, jest ruglo tako uzvišenog ideala — jest anarhizam. Svaki čestit čovjek mora da bude odvažan nosilac kršćanske katoličke misli, i da je vrli sin svoje otačbine, jer samo tako bit će u budućnosti vrijedan radnik na kršćanskom kulturnom polju. Nas će veseliti baviti se pravom znanošću, jer će nas uvijek voditi lozinka: „Za Boga i narod“. Samo marljivim proučavanjem znanosti i što većom naobrazbom moći ćemo začepiti svakome usta, koji na nas grakne, da smo — „natražnjaci“.

(Svršit će se).

NADA.

I. S., GIMN.

Suze roni sva u boli
Nad kol'jevkom tužna maja,
Molitvicu tihu moli
Punu teških uzdisaja.

Nevinašce njeno malo,
Njena sreća, njeno zlato,
U vrućicu tešku palo,
Sada leži uspavato.

Pomoli se; čelo tiče,
Puna nade čedo gleda,
Misli, misli: ozdraviće,
Umr'jeti mu Višnji ne da.

PLATONOV ŽIVOT ONKRAJ GROBA.

B. M. STUD. PHIL.

U svojoj sam raspravi o Platonovu pravom filozofu („Luč“, II. god. 5., 6. i 7. broj) već pokazao, kako mudrac cijeli svoj život teži na smrt. Na istom sam mjestu istaknuo i Platonovo mišljenje o smrti i o duši. Glavno je obilježje duše njezina besmrtnost. U tu besmrtnost Platon je ne samo vjerovao, već ju i dokazivao u svom dijalogu Fedonu. S tim je pitanjem o besmrtnosti duše i s Platonovim shvaćanjem pravog filozofa u najužem savezu i pitanje o sudbini duše iza smrti. Ovo zadnje naime Platonovo mišljenje o stanju duše iza smrti, uzimam ovdje za predmet svog raspravljanja. Razumije se dakako samo po sebi, da i ovdje valja držati na umu sve ono, što je u već citiranoj raspravi „Platonov pravi filozof“ o smrti i o duši rečeno.

Za svakog je čovjeka od prevelike znamenitosti pitanje: Što je iza smrti? Upravo zato, jer to prodire u samu narav našu, u velike nas i zanima sve ono, što se odnosi na drugi život, na život onkraj groba.

1. Prije nego prijeđem na samu stvar, istaknut ću i Platonovo shvaćanje o svijetu u opće, jer je i to potrebno za razumijevanje daljnjeg razlaganja.

Platon smatra našu zemlju okruglom *(περιφερής)*. Prvi su Pitagorovci takom zemlju smatrali, i to s toga, što je ona tobože nešto najsavršenijeg u čitavom svemiru, pa kao takvoj pripada i najsavršeniji oblik, dakle oblik kruglje. No prije Pitagore smatrahu zemlju velikom ravnom pločom. Tako su mislili o zemlji Homer, Tales, Jonjani i dr. Platon veli, da je i cijeli svemir krugljastog oblika. Po njegovu mišljenju zemlja mirno lebdi u svom ravnotežju u sredini svemira, a da joj kod toga ne pomaže ni zrak ni ikakva druga sila. I čitavi svemir ima oblik kruglje. Kruglja je zemaljska veoma velika. Na toj zemlji ima mnogo udubina (p. 109. b[1]: *κοῖλα*) različitih oblika i veličina. U takvim udubinama ili nizinama mi stanujemo, premda nam se pričinja, da smo na pravoj površini zemlje. Kod nas, u nizinama, ima zraka, magle i vode, dok je na pravoj površini eter *(αἰθήρ)* kao kod nas zrak *(ἀήρ)*. Zrak,

[1] Gdje ne citiram uz paginu ime dijaloga, ima se razumijevati „Fedon“.

magla i voda tek su taložina etera, koja teče samo po niskim predjelima. Mi stanujemo oko mora, veli Platon, kao žabe i mravi oko močvara.[1] No mi sebi, veli on, ipak uvijek utvaramo, da smo na pravoj površini zemlje, i to s toga, što vidimo sunce, mjesec i zvijezde, pa i druge prirodne pojave. Nama se to dakako samo pričinja, kao što bi se pričinjalo i svim onim ljudima, koji bi stanovali na dnu morskom, pak bi si utvarali, da su na površini morskoj, jer da i oni vide zvijezde, mjesec, sunce i dr. (kroz vodu). A kad bi take ispod mora ljude tkogod doveo na pravu površinu morsku, onda bi se tek uvjerili, da je naša okolina i stvari u njoj mnogo čišća *(καθαρώτερος)* i ljepša *(καλλίων)* od njihove. Kako su stvari na površini mora ljepše i čišće od onih pod vodom, koje uvijek izjeda mulj, blato i voda, tako su i stvari na pravoj površini zemlje ljepše od onih, koje su oko nas, t. j. u nizinama i izdubinama zemlje. Naše stvari izjeda i nagrđuje zrak, magla i voda. I mi zovemo zrak nebom, kao što bi i stanovnici pod vodom zvali nebom vodu, kroz koju gledaju. Tek onda, kad bi se tkogod iz ovih niskih predjela uzdignuo na pravu površinu zemlje, tek onda bi se uvjerio i priznao, da je samo ondje prava zemlja, pravo nebo i pravo svjetlo.[2]

2. Opis prave površine zemlje (pag. 110. a, pag. 111. c). Tek iznad nas se nalazi prava površina zemlje. Sve, štogod se nalazi gore na površini, daleko natkriljuje svojom ljepotom i čistoćom stvari oko nas. Ljudi, koji žive gore, nad nama, natkriljuju nas ne samo fizičkim ustrojem svog tijela, već i duševnom spoznajom.[3] Oni ljudi ne poznavaju bolesti i drugih tjelesnih neugoda, — oni žive ugodno i zadovoljno. Jer je pak tim ljudima tijelo mnogo savršenije od našega, to su i svojstva njegova mnogo bolja od naših. Tako n. pr. i sluh i vid imadu oni ljudi bolji od nas. Sunce, mjesec i zvijezde promatraju oni onako, kako su sami po sebi, a ne kao mi kroz maglu i zrak.[4] Osim toga, što im njihovo vlastito tijelo život

[1] P. 109. b: *αὐτὴν δὲ τὴν γῆν καθαρὰν ἐν καθαρῷ κεῖσθαι τῷ οὐρανῷ, ἐν ᾧπερ ἐστι τὰ ἄστρα, ὃν δὴ αἰθέρα ὀνομάζειν τοὺς πολλοὺς τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα εἰωθότων λέγειν . . . . . .*

[2] P. 109. e: *ἐπεί, εἴ τις αὐτοῦ ἐπ' ἄκρα . . . . . ὅτι ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀληθῶς εὐρανὸς καὶ τὸ ἀληθῶς φῶς καὶ ἡ ὡς ἀληθῶς γῆ.*

[3] P. 111. b: *ὥστε ἐκείνους ἀνόσους εἶναι καὶ χρόνον τε ζῆν πολὺ πλείω τῶν ἐνθάδε καὶ ὄψει καὶ ἀκοῇ καὶ φρονήσει καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἡμῶν ἀφεστάναι τῇ αὐτῇ ἀποπάσει.*

[4] P. 111. c: *καὶ τόν γε ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἄστρα ὁρᾶσθαι ὑπ' αὐτῶν οἷα ἐστὶν ἐγγάνει ὄντα.*

čini blaženijim, kaže Platon, da oni uživaju i u tom, što je i cijela priroda, koja ih okružuje, mnogo ljepša od naše. Tamo su ljepše rastline, plodovi, drveće i cvijeće. Isto tako su ljepši i bregovi svojom veličinom i prirodnom krasnoćom, a kamenje svojim bojama, prozirnošću i glatkoćom. Kao što zrak natkriljuje čistoćom vodu, a eter zrak, tako i nas i našu okolinu natkriljuje svojom ljepotom prava površina zemlje.

To su eto glavne misli Platonove o ovoj zemlji i pravoj površini zemlje. No on vjeruje i u onaj svijet kao postojbinu dušâ iza smrti (pag. 111. c — 113. d).

3. Kao što je gornji svijet (na površini zemlje) krasan i ugodan, tako je opet podzemni svijet strašan svom svojom grozotom. Podzemni je svijet tako strašan i neugodan, da Homerov Ahilej veli, da bi on rađe bio i zadnji sluga na gornjem (ovom) svijetu, nego vladar u Hadu (podzemnom svijetu). Pod zemljom uopće ima vrlo mnogo različitih pukotina, klanaca, uvala, prodola, ždrijela i rijeka. Sve je to dakako pod zemljom mnogo ružnije nego li na našoj zemlji. Tako n. pr. ima i rijeka punih blata i svakojakog kala, pa i takvih, iz kojih neprestano vatra suklja (ovdje Platon jamačno pomišlja na lavu). Najdublji je i najveći od svih podzemnih ponora imenom Tartar *(Τάρταρος)*. On je Platonu kao neki izvor, iz kog sve rijeke izviru i u koji se opet vraćaju. Platonu dakle ne znači Tartar isto, što Homeru i drugima, kojima on znači mjedenu strašnu tamnicu u najvećoj dubini zemlje. Tako n. pr. veli Homer u Ilijadi, Θ 13:

„Ili ću ga zgrabit ja i bacit u Tartaros mračni.
Vrlo daleko, gdje je pod zemljom najdublji ponor,
Gdje su od željeza vrata i od mjedi prag i toliko
Izpod Aida, koliko od zemlje je nebo daleko.“

(Maretić: Homerova Ilijada, str. 126.)

Razlog, s kog sve rijeke utječu i istječu iz tog Tartara, po svoj će prilici biti taj, što je on neizmjerno velik i dubok (pag. 112. b: *οὐκ ἔχει οὐδὲ βάσιν τὸ ὑγρὸν τοῦτο.*).[1]

Na ulazu u podzemni svijet straži troglavi Kerber, koji svakome, koji ulazi u Had, prijazno maše repom, ali strašno laje na onog koji bi se usudio povratiti na gornji svijet. Najstrašnije i najveće između

[1] Ispor. o Tartaru pag. 112. a, Heziod Theog. 119., Pindar Pyth. I. 15., Eshil Prom. 154., Enrip. Hipp. 129.

svih podzemnih rijeka jesu ove četiri: Okean *(Ὠκεανος)*, Kokit *(Κωκυτός)*, Piriflegeton *(Πυριφλεγέθων)* i Aheron *(Αχέρων)*. Te rijeke okružuju čitavo podzemno carstvo, s toga se svaki pokojnik mora prevesti. Za prevozninu mora svaki po jedan obol platiti starcu Haronu *(Χάρων)*. Stoga su Grci i stavljali svakomu pokojniku jedan obol između zubi.

Osim toga mora svaki pokojnik dobiti i zadnju počast (ukop u grob i dr.), a koji toga ne bi dobio, morao bi dugo po svijetu tumarati.

Najveća je između svih spomenutih četiriju rijeka Okean, a teče u okrugu. Okeanu na suprotnoj strani teče rijeka Aheron koja se izlijeva u aherontsko jezero. Na tom jezeru boravi mnogo duša pokojnikâ, i to jedne dulje, a druge kraće vrijeme, već prema tome, kako su im odredili podzemni suci Minos, Eak i Radamant. Iza nekog određenog vremena povraćaju se duše iznova u tjelesa (bolje: stvaraju si organizme, kako će se to kasnije bolje vidjeti). U te duše na aherontskom jezeru spadaju dakako samo one, koje su nečisto živjele na ovom svijetu, t. j, koje su strastima tijela popuštale (p. 81. d, e, p. 108. b), dakle su isključene od tih duše pravih filozofa (p. 108. c, p. 81. a).

Rijeka Piriflegeton izvire u sredini između Okeana i Aheronta. Ona ne teče baš daleko od svog izvora, već se naskoro izlijeva u veliki prostor, kog ispunja blatnom vodom, te tako čini jezero veće i od našeg mora.[1] Iz tog jezera plamsa strašna vatra, otkuda i ime samoj rijeci. Izlijevajući se iz tog jezera teče Piriflegeton dalje po kojekakvim uvalama, dok nakon dugog vijuganja ne dođe do aherontskog jezera. Na to teče pokraj aherontskog jezera i napokon se izlijeva u Tartar. Piriflegetonu nasuprot teče rijeka Kokit, rukav Stiksa. Kokit se izlijeva u strašan, crn ponor, imenom stiški *(Στύγιος)*.[2] Tek u tom ponoru dobiva Kokit svoju silu razaranja. Nadalje se Kokit iz tog ponora izlijeva i teče do aherontskog jezera, dok se ne sastane s Piriflegetonom. Premda Kokit i Piriflegeton teku pokraj vode aherontskog jezera, ipak se ni najmanje zajedno ne miješaju (pag. 113. c: *καὶ οὐδὲ τὸ τούτου ὕδωρ οὐδενὶ μίγνυται)*. Napokon se i rijeka Kokit izlijeva u Tartar.

[1] P. 113. a: *ἐκπίπτει εἰς τόπον μέγαν πυρὶ πολλῷ καιόμενον.*

[2] P. 113. b: *ἐκπίπτει εἰς τόπον πρῶτον δεινόν τε καὶ ἄγριον, ὡς λέγεται, χρῶμα δ' ἔχοντα ὅλον οἷον ὁ κυανός.*

Toliko o podzemnom svijetu.

4. Po svemu dosadašnjem opisu podzemnoga svijeta, lako se svaki uvjerava, da si ga je Platon (ili bolje: fantazija grčka) strašnim prikazivala. Kad je Platon u „Fedonu“ pokazao nakon dugog i teškog razmišljanja, što je pravi cilj čovječjeg života, kad je dobro istaknuo prvenstvo duše nad tijelom, kad je pokazao onu energičnu čovječju težnju za spoznajom prave istine, težnju za čistim i duševnim, u kojoj težnji on upravo i nazrijeva spoznaju čovjeka, da bogu pripada, nakon svega toga opisuje nam Platon strahote drugog života, koje ima da podnosi svaka zla duša, ali nam opisuje i blaženstva, koja će uživati dobre duše.

Pa što čeka duše iza smrti?[1]

a) One duše, koje su izvanredno čisto, dobro, živjele, t. j. koje su sav svoj život sprovodile u neprestanom filozofijskom promatranju, u neprestanoj ljubavi k mudrosti (filozofiji), one dakle duše, koje su se gotovo posve otkinule od tijela i strasti njegovih, takve duše polaze iza smrti u krajeve još mnogo ljepše i čišće od onih na pravoj površini zemlje. Krasnoću tih krajeva nam Platon ne opisuje, nego veli samo to, da ih nije lako opisati, a da nema za to ni vremena (pag. 114. c: *καὶ εἰς οἰκήσεις ἔτι τούτων καλλίους ἀφικνοῦνται)*. One pak duše, koje nijesu doduše kao ove spomenute izvanredno čisto živjele, ali ipak osobito čisto, polaze iza smrti na površinu zemlje *(εἰς τὴν καθαρὰν οἴκησιν)*, gdje uživaju neko određeno im vrijeme.

b) Duše pak, koje su živjele srednje: t. j. ni osobito dobro ni osobito zlo, koje se dakle nijesu ni posve uz tijelo prislonile ni posve od njega odijelile, takve duše odlaze poslije smrti u podzemni svijet k rijeci Aherontu, preko koje ih u čamcu preveze starac Haron *(Χάρων)* na jezero aherontsko. Ovdje onda te duše trpe za svoja zla djela, a uživaju za dobra, i to tako dugo, kako su im odsudili podzemni suci, pred kojima se ne da nijedno djelo sakriti. Time, što duše trpe, čiste se od zala, koje su u životu počinile. Računajući premda Politeji (p. 615. a) možemo reći, da svaka duša ostaje na aherontskom jezeru po prilici 1000 godina, i to zato baš toliko, jer Platon veli, da se svako djelo deseterostruko plaća i kazni na drugom svijetu. Dakle i deseterostruko dulje traje nagrada ili kazna na drugom svijetu. A ako uzmemo, da čovjek živi poprečno

[1] J. H. v. Kirchmann: Über die Unsterblichkeit, Berlin 1865., str. 183.

100 godina, to mu je ostati na aherontskom jezeru 100×10, dakle 1000 godina.

c) Onakvih duša, koje su velika zla počinile, ima dvije vrsti, i to: izliječive i neizliječive. Prema tome, da li su prvo ili drugo, razlikuje se i njihova sudbina. Duše, koje su doduše počinile teške zločine, kao što su n. pr. nedostojni postupak s roditeljim, pak ubojstvo i sl., ali sve to samo u gnjevu, no za to su se cijeli svoj život kajale, takve duše su suci odredili u vrstu izliječivih duša. Te duše moraju u Tartaru godinu dana trpjeti muke (pag. 114. a: *ἐνιαυτὸν ἐκεῖ γενομένους*). Kad godina prođe, onda ih valovi iz Tartara izbace, i to one, koje su nedostojno postupale s ocem (*πατραλοίας, ου*) ili s materom (*μητραλοίας, ου*) u Piriflegeton, a ubojice (*ἀνδροφόνος*) u Kokit. Na to ih valovi Kokita i Piriflegetona donesu do blizine aherontskog jezera, na kom se opet nalaze duše, kojima su ove iz Tartara učinile nepravdu. Sada ove zle duše iz Tartara plaču i mole uvrijeđene duše, ne bi li im oprostile i pustile ih k sebi na jezero.[1]

Odbiju li ih uvrijeđene duše, to se ove povraćaju natrag u Tartar na muke i opet na godinu dana. Iza jedne godine opet mole duše iz Tartara one na jezeru, da ih puste k sebi. I tako traju muke tih zlih duša sve dotle, dogod im se ne oprosti i ne dopusti stupiti na jezero, dogod se dakle uvrijeđene duše ne pomire.

d) Napokon mi je još spomenuti, što je s dušama, koje su suci pronašli za neizljećive.[2] Među take duše spadaju oni zločinci, koji su počinili više ubojstva, ili u hramu krađu i sl. Ovake su duše osuđene na vječne muke u Tartaru, iz kog nikada ne mogu izaći (pag. 113. e: *ὅθεν οὔποτε ἐκβαίνουσιν*).

Toliko o nagradi i kazni dušâ na drugom svijetu.

5) Do sada smo vidjeli, da samo najbolje i najgore duše ostaju za sve vjekove na svojim određenim mjestima. Sada nastaje pitanje, što je s onim dušama, koje se čiste na aherontskom jezeru, zatim, što je s onima, koje stanuju na pravoj površini zemlje?

Poznato je, da duša po Platonu ima neku sklonost, nagnuće k stvaranju organizama, prema tome dakle ona nastoji oživiti materiju. Nadalje ima ona i silu ili snagu, da satvori tijelo. Ta sila dakle i ono nagnuće zajedno idu za tim, da duša nastoji povratiti se s onog svijeta na ovaj. Iz dijaloga pak „Timeja“ razabiramo, da duša, životni princip organizma, ne ulazi u već gotovo, satvoreno tijelo, već ona djeluje i kod njegovog razvitka, da je ona dakle s tijelom od prvog početka. No organizama ima u svijetu vrlo različnih, savršenijih i nesavršenijih, pak se stoga pita, što ravna dušu, kad si satvara tijelo, kakvog se principa ona u takvom slučaju drži. Možda je dopušteno svakoj duši ući u svako, t. j. savršenije ili nesavršenije tijelo? Ne, odgovara Platon; budući da svuda po prirodi, to mora i tu vladati zakon pravednosti. Pravednost je onaj princip, kog se duša drži, kad si gradi tijelo. Duša je podvržena dvjema zakonima: prvo, ona si mora graditi tijelo, a drugo, — ali si samo takvo tijelo mora i smije graditi, kakvo njoj odgovara.[1] Dakle duše, koje su nečisto živjele, moraju si graditi takovo tijelo, kakvo najviše odgovara njihovu životu. Tako n. pr. duše pijanica i svih onih, koji su neumjereno i raspušteno živjele, grade si tjelesa (ne: ulaze u tjelesa, jer smo već rekli, da duša upravo uzrokuje razvitak tijela) magaraca i sličnih životinja (pag. 81. e: *εἰς τὰ τῶν ὄνων γένη*). Duše razbojnika, tirana, ubojica i sličnih zločinaca, grade si tijelo grabežljivih zvijeri i ptica, kao: vukova, jastrebova, kobaca i dr. (pag. 82. a: *εἰς τὰ τῶν λύκων τε καὶ ἱεράκων καὶ ἰκτίνων γένη*).

Odavle se evo odmah i to uviđa, da kod Platona ne smijemo pomišljati na striktnu seobu duša (Seelenwanderung) kako su je drugi učili, već na neku vrstu preporađanja (Wiedergeburt), kako su to indijski filozofi naučali.

Po svemu tome se evo jasno vidi, da je svrha svake duše, da se što većma riješi tijela, t. j. da se što većma usavrši. Ako je duša u istinu sve savršenije i savršenije živjela, to si je ona i sve savršenije organizme gradila. Ustrajala li je duša na tom putu usavršavanja, polučila je napokon i to, da se više ne mora povraćati u tijelo na ovaj svijet, već ostaje za uvijek bez tijela i uživa najveće naslade. Takva duša dakle ostaje sve vjekove u carstvu posve čistom i neosjetnom. Svrha je i cilj svake duše da se povrati onamo,

[1] P. 114. b: *καλέσαντες δ' ἱκετεύουσι καὶ δέονται ἐᾶσαι σφᾶς ἐκβῆναι εἰς τὴν λίμνην καὶ δέξασθαι.*

[2] P. 113. e: *οἳ δ' ἂν δόξωσιν ἀνιάτως ἔχειν διὰ τὰ μεγέθη τῶν ἁμαρτημάτων.*

[1] P. 81. e: *ἐνδοῦνται δέ, ὥσπερ εἰκός, εἰς τοιαῦτα ἤθη, ὁποῖ' ἄττ' ἂν καὶ μεμελετηκυῖαι τύχωσιν ἐν τῷ βίῳ.*

otkud je i došla. Budući da je ona potekla iz čistog, božanskog, jer joj je početak božanstvo, um, koji sve obuhvata, to joj se i povratiti k svom izvoru. Povratit se pak može samo onda, ako je čitav svoj život nastojala, da se što više oslobodi tijela.

6. Time sam evo razložio Platonove misli o sudbini duše iza smrti. Dakako da nam se kod toga nadaje još udilj mnogo drugih pitanja, na koja nam ni sam Platon u našem dijalogu ne odgovara. Tako su n. pr. još nerješena pitanja: Kakva sudbina stiže djecu iza smrti? Jer one duše, koje su osuđene na vječne muke u Tartar, pak one, koje za uvijek uživaju, nemaju nikakvog nagnuća ili nagona za životom, ako to sve druge imadu? Kako bi si to protumačili, da duša, koja teži za čistom spoznajom, t. j. koja se želi što više osloboditi tijela, ipak ima nagnuće ili sklonost ka gradnji novog organizma, koji nije po dušu drugo, nego „tamnica“ njezina? Kakve kazne trpe duše na drugom svijetu? Na ta i slična pitanja Platon ništa ne odgovara. Ujedno se lako razbira, da baš i između njegovog razlaganja ima dosta protivurječja.

Napokon mi je spomenuti još samo to, da je sve ovo, što je ovdje razloženo, naime što se pripovijeda u „Fedonu“ o drugom svijetu, više manje samo pučko pričanje, plod fantazije grčke. Što više Platon i sam veli, da bi bilo „nerazumno“ tvrditi, da je sve u podzemnom svijetu upravo tako, kako se pripovijeda. No za sudbinu duša iza smrti, da naime zle trpe, a dobre da uživaju, zatim da duše imadu nagon za stvaranjem organizama, za to veli Platon, da je dosta „razumno,“ ili drugim riječima: vjerojatno.

Upitamo li napokon, zašto je Platon i to, što baš ni sam nije smatrao za „razumno,“ u svoje filozofsko razlaganje upleo, to nam je odgovoriti, da je on to s toga učinio, jer i to pučko naivno pričanje potvrđuje njegovo umovanje o duši.

I. HRV.-SLOV. SVEĐAČKI KATOL. SASTANAK U ZAGREBU 1907.

SASTANAK se obdržavao, kako je bilo određeno, dne 4., 5. i 6. kolovoza. „Domagoj“ i zagrebački „Zbor duhovne mladeži“ preuzeli su na leđa teret provedbe, i premda na tom polju bili posve

neizkusni, provedoše ga na opće zadovoljstvo. Kako su se bližali dani sastanka, rasli su i njihovi poslovi. Ali s poslovima rasla je i energija priređivača, te im je pošlo za rukom svladati sve poteškoće. Da rečem sve u jedno: Svi su gostovi bili zadovoljni, a to je dosta, ako se spomene, da je gostova bilo preko 400! — Priređivalački odbor bio je razdijeljen u dvije sekcije: jednu za svjetovnjake u „Domagoju“, a drugu za bogoslovce u nadb. sjemeništu. Prva je imala službu za informacije, te izdavanje iskaznica od 8—12 sati prije podne i od 2—6 sati poslije podne, a na dan dolaska gostiju (3. kolovoza) sve do u kasnu noć. Bogoslovski odio radio je prema potrebi bez određenog odmora čitav dan. Da se gostima olakša razgledavanje Zagreba, te prijegled rada i reda na sastanku, izdao je priređivalački odbor malu brošuricu s programom sastanka, svim nužnim uputama i redom za razgledavanje mjesta. Dobio ju je svaki gost zajedno s legitimacijom. Njezin sadržaj i njezin „Tloris grada Zagreba“ izbavio je mnoge iz neprilike.

U subotu (3. kolovoza) već rano počeli su dolaziti gostovi. Na svaki vlak izlazio je pododbor za doček, da učesnike pozdravi i odvede u „Domagoj“. Ovdje je svaki morao upisati svoje ime u katalog učesnika, a dobio je iskaznicu, blok za hranu i spomenutu brošuricu. Na to bi ga stanbeni pododbor odveo u njegov stan i uputio ga u uporabu bloka. Sve je teklo u najboljem redu. Slavonija ravna i Bosna ponosna, pa kršna Dalmacija i Istra tužna sastaše se uz braću Banovce u svom glavnom gradu, u Zagrebu bijelom. Još su nam falili naši planinski Hrvati, naša braća Slovenci. Već u petak pod večer eto i njih desetak osvane u „Domagoju“ — došli su pješice, te najaviše, da će drugi stignuti u subotu u večer. Skoči društvo na noge lagane, pa šalje izaslanstvo, da se izveze do Zaprešića braći u susret. Zagrebački listovi doniješe kratku vjesticu, da dolaze Slovenci, a to je bilo dosta, da se na južnom kolodvoru sakupi lijepi broj općinstva. Nešto prije 7 sati sakupio se tamo i veći dio već prisutnoga đaštva. Svima si na licu čitao veselje, zadovoljstvo i pouzdanje. Sve je napeto očekivalo dolazak vlaka. I eto, vlak zviždne. Glave se dižu, a vratovi pružaju: svatko hoće da vidi, što im nosi. Vlak ulazi u kolodvor, i sa svih prozora vire đačke glave. Čim je vlak stao, provalila su i čuvstva iz dugo već napetih grudi. Tišinu je prekinuo gromki poklik: „Živila braća Slovenci“. Taj dugi klic bio je najjači izljev onoga, što se dugo u srcima krilo. Još se pozdravna vika niti slegla nije, kad zaori pozdravna pjesma „Slovenec

i Hrvat“ sa strane „Vijenca“, bogoslovskog pjevačkog društva. Nato pozdravi predsjednik „Domagoja“ drug Pavelić, biranim riječima mile goste. Ovi odvratiše, a onda krenu duga povorka od kojih 400 osoba u „Domagoj“ kličući Slovencima, Hrvatima i slozi njihovoj. Putem se iz stotina grla orila himna „Lijepa naša . . .“ Slovenci su bili nad takvim dočekom do suza ganuti: oduševljenje, ponos i radost, što ju je ćutio svaki pojedinac, ne da se opisati. Među gostovima bilo je i 5 talijanskih podanika, mletačkih Slovenaca. U isto vrijeme stigoše na državni kolodvor Bosanci i Slavonci. I ovi moradoše u „Domagoj“ po legitimacije. Dakako da veliko ovo mnoštvo ljudi ne bi bilo moglo nikako stati u uzane prostorije našeg „Domagoja“. S toga su svi morali čekati vani, te su ispunili Streljačku ulicu.

U 8½ sati na večer sakupiše se svi učesnici sastanka u velikoj dvorani „Hrv. Sokola“ na izbor vodstva. Velika ta dvorana bila je u tili čas puna đaštva: katoličkoga đaštva. Mnogi su morali i stajati, jer nije bilo više mjesta na stolicama. Radost, što je došao čas, gdje smo se našli svi na okupu, a u velikom broju, obuzela je sve prisutne. Ona je sjala svima na licu, a provalila je burom pljeska, kad je predsjednik priređivalačkog odbora iur. Ferdo Pavelić pozdravio sve prisutne. Povici „Živili Slovenci“, „Živili Hrvati!“ dugo se orili dvoranom. Kad se bura oduševljenja malko slegla, predlaže predsjednik Pavelić slijedeće vodstvo: I. predsjednik stud. iur. Stjepan Markulin; II. predsjednik stud. phil. Mirko Božič (Slovenac): potpredsjednici: phil. Ljubomir Maraković, phil. Josip Puntar (Slovenac), theol. Stjepan Stepinac i theol. Izidor Cankar (Slovenac); bilježnici: med. Fran Machaček; iur. Fran Kovač (Slovenac); theol. Josip Hajduković i theol. Ignacij Breitenberger (Slovenac). Skupština je to vodstvo s oduševljenjem i pljeskom jednodušno prihvatila. Na to drug Pavelić pozdravi još jednom prisutne i pozove vodstvo da zauzme svoja mjesta. Drug Markulin zahvali se toplim riječima u ime svoje i cijeloga vodstva na povjerenju. Premalc cijeni svoje sile, da bi mogao voditi veličajni ovaj zbor onako, kako bi to trebalo, ali će sa svoje strane učiniti za uspjeh sastanka sve, što bude ležalo u njegovim silama, a prisutni neka ga u tom podupiru. Izražava svoju veliku radost, što se uzdanica naroda hrvatskoga i slovenskoga našla na okupu, a k tome još u Zagrebu, tome centru svih protuvjerskih težnja. Ali neka Zagreb bude centar i katoličkog pokreta, kako je i zavrijedio. Neka se ovdje vidi, da još nas ima — još katolika! (Burni

živio!). Napokon se javi za riječ u ime Slovenaca (živili Slovenci!) predsjednik „Danice“ phil. Ivan Dolenec, koji se zanosnim riječima zahvali Hrvatima za lijepi doček. Doček i sastanak sam nadmašili su svako i najsmjelije njihovo očekivanje. Oni sad istom vide, kako je katolički pokret zahvatio široke slojeve sveukupnog hrv. đaštva. To ih neizrecivo veseli, jer sila jednoga od nas ujedno je jakost i drugoga. Zajednički su nam ciljevi, zajednička sredstva, zato i radimo zajedno „za vjeru i dom“. Taj vam pozdrav izručam u ime svega slovenskoga katoličkog đaštva. (Burni živio!). Pošto se nitko više ne javlja za riječ, zaključuje predsjednik skupštinu, a iz 500 grla vinu se himna „Lijepa naša“.

* * *

Da kasnije ne prekidamo, donosimo odmah ovdje brzojavne pozdrave, što su nam prigodom sastanka stigli[1]:

***Rim.** Animorum coniunctio, quam croatica et slovenica iuventus ostendit in obsequium Apostolicae Sedis, singulare affert solatium Summo Pontifici ominanti, ut varia (vestra?) studia in utilitatem Ecclesiae patriaeque prospere cedant, atque amantissime benedicenti.*[2]

Cardinalis Merry del Val.

Babinopolje. Svemogući usporio i blagoslovio vaše zborovanje, rasla, cvala, širila se organizacija katoličke mladeži na uhar vjere i domovine. — Cetinić župnik, Hajdić klerik.

Beč. Zapriječen doći želim vam svaku sreću u radu za vjeru i domovinu. — Dr. Milan Maraković.

Blato. Radite naprijed postojano, neustrašivo za vjeru otaca i slobodu Hrvatske. — Svećenici Franulović, Andreis.

Blato. Borimo se do pobjede proti zatornikom najuzvišenijih naših ideala, oduševljenom dušom prisustvujemo vašem sastanku. Bogoslovci: Ostoić, Bosnić; gimnazijalci: Zoković, Seman, Franulović; realci: Marinović, Petrović.

Bos. Brod. Svesrdno pozdravljam sastanak i želim, da bude crkvi i narodu od hasne. — Ergeta župnik.

[1] Po „Hrvatstvu“, koje ih je objavilo po autentičnom tekstu.

[2] Sloga srdaca, koju je hrvatska i slovenačka mladež očitovala u znak počitanja prema Apostolskoj Stolici, vanrednu je utjehu donijela sv. Ocu, koji želi da raznolika nastojanja budu na što veću korist i Crkve i domovine, te zato najsrdačnije blagoslivlje.

Bos. Šamac. Najsrdačnije pozdravljam i želeći najbolji uspjeh, podjeljujem svoj blagoslov. — **Štadler,** nadbiskup.

Bos. Šamac. Veseleći se vašem sastanku i želeći vam najbolji uspjeh, najsrdačnije vas pozdravljaju svi svećenici u pratnji nadbiskupa kod Krizme u Šamcu bosanskom. — Čočić, Imre Čočić, Jurić Čezner, Bekavac, Buljan, Eugen Tvrtković, Fra Frano Čošić.

Brod. Katoličke oduševljene mlade sokolove pozdravljaju — Leskovac, Holik, Wolf, Cvrković.

Brusje. Ponosno i pouzdano gledam na vas sokolovi, kličući: „Zora puca, bit će dana, samo naprijed udri naši, na boj junačka kri!“ — Dulčić župnik.

Buzet. Zdravi bili borioci Onog, koji svijeta svjetlost jest prava, ropstvo neka pane, nek mjesto agnosticizma zvijezda bude svima istina vječna. — Šime Sironić, kapelan.

Črnomelj. Zborujočim katoliško narodnim akademikom srčen pozdrav. Malnerič.

Đakovo. Moleći obilje blagoslova od svevišnjega kličemo: „Napred braćo, za vjeru, rod i dom.“ — Bogoslovi: Bezetzky, Varžić, Krasnik.

Drachenburg. Žal zadržan, pozdrav vsem zborovalcem; neustrašeno naprej na jasno zacrtanem poto. Živelo slov. hrvatsko pobratimstvo. — Dr. Jankovič.

Drniš. Želimo, da sjeme, koga ćete ovoni prigodom posijati, urodi obilatim plodom za vjeru i domovinu nam Hrvatsku. — Franjevci: nadžupnik Perković, Grabić, profesor teologije, Radić, Bržina, Brbić.

Dubrovnik. Biskup i kaptol uz obilatu pomoć božju čestitaju, želeć potpuni uspjeh za vjeru i domovinu. Zrno gorušnice postalo golemo stablo. — **Marcelić,** biskup.

Dubrovnik. Da sakupite pod svoju zastavu svu milu našu omladinu, to je prvi uspjeh, što želim vašemu svetomu revnome radu. Bog Vas nadario. Živili! — Pišta, preposit i apostolski protonotar.

Ilok. Geslo sve za vjeru i domovinu ovjenčalo ideale hrvatsko-slovenske svijesti vijencem sigurne pobjede. Napred! Živili! — Otac Felix, otac Dimitrija, Vražić vjeroučitelj, Božić učitelj, Meštrović filozof.

Karlovci. Sakupljeni kod majke Božje tekijske — oduševljeno pozdravljamo zoru novog katoličkog dana, koga navješta danica sloga naše drage mladeži. — Ivan i Vlado Hranilović, Rogetić, Rut, Ambrinac, Zabeo, Barbić, Vuković, Firinger, Galetta, Lakajnar, Kuhner, Hržić, Pastor, Sverer, Alatrović, Hollik, Andres i Galović.

Korčula. Sjećao se dugo hrvatski narod ovog sastanka po praktičnom provađanju njegovih zaključaka. Naprijed za vjeru i domovinu! — Fabris, Depolo, Zegura, Vezt.

Krapina. Bog blagoslovio vaše plemenito nastojanje za Boga i Hrvatsku! — Monsignor Lorbek, kanonik Vršić, dr. Ivan Starčević.

Kutina. Učesnici slave mladomisnika Petraka, srdačno pozdravljaju sastanak nazivajući od Boga obilni blagoslov. — Za prisutne: Lovadenić.

Lipovljani. Bog blagoslovio katoličku omladinu u radu za vjeru i dom. — Tadić župnik, Proštenik vjeroučitelj, Socek kapelan, Kelović klerik.

Livno. Hrvatski sokolovi, okaljane svetinje kršćanskog predziđa osvećujte neporočnom energijom! — Franjevački bogoslovi.

Ljubljana. Prisrčno pozdravljam vaš sastanek radujoč se, da se moja nada vresničuje, da bratska naroda naša dobita inteligenco, prošinjeno krščanskega duha, ki bo čuvala, da bodi sveti križ vedno našima narodoma prapor, pod kojim bodeta zamogla doseči srečno bodočnost in slavo. — Državni poslanec Fran Povše.

Ljubljana. Gorica šalje predstraži krščanskega gibanja med jugoslovani pozdrav. — Uredništvo „Gorice“ in „Primorskega lista.“

Ljubljana. Bog daj obilnega blagoslova sestanku jugoslovanskega katoliškega dijaštva, sadov i v prihodnjosti naj pokažejo, da ni bil zaman. — Rekonvalescent Fröhlich, predsjednik cirilskega društva ljubljanskih bogoslovcev.

Ljubljana. Slovenskim in hrvatskim bratom krepak na zdar! Da bi nebo vaše delo blagoslovilo, žele iskreno ljubljanski telovadci.

Makarska. Samo napred za vjeru i dom! Niko Delić maturant.

Malinska (Krk otok). Oduševljen kličem: Živio rad kat. hrv.-slov. sveđačkog sastanka! Župnik Mužina.

Našice. Zahvaljujem se na pozivu, te žalim, da prisustvovati ne mogu; ujedno želim (društvu) najljepši uspjeh. Grofica Gabriela Pejacsevich.

Neustadtl bei Saar (Moravska). Katolické studenstvo České, pozdravuje sjezd mládeže akademicke bratrských národů jihoslovanských v hlavním městě statečných Charvatů. Přeje sjezdu mnoho zdaru pro blahy prospěch a lepší budoucnost veškerého slovanstva, řídicího se duchem solunských bratří a jejich velikeho ctitele zvěčnělého Strossmayera. Za Českou ligu akademickou: Drobný.

Novi. Biseru hrvatske mladeži u borbi za istinu želi ustrajnost Dr. Dovranić.

Novigrad Podravski. Pozdravljamo hrvatsku uzdanicu, koja otvoreno pod katoličkim barjakom stupa pred javnost! — Vedriš, Šimunić, Brajković i Peroš.

Omiš. Bio ovaj sastanak zora boljih dana Hrvata i Slovenaca. — Brstilo, Vukušić.

Omiš. Oduševio ovaj sastanak hrvatsku mladež za ideale otaca, da se ne iznevjerimo junačkoj prošlosti i volji Providnosti. — Za zadarski zbor: Kuvačić.

Padova. Hrvatski hodočasnici s groba velikoga čudotvorca čestitaju želeći najsjajniji uspjeh. — Bernardin, provincijal Kapucina.

Pliberk (Koruška). V duhu vzajemnosti, strajnosti in idealizma naj prinese ta shod jugoslovanom obilnega ploda. — Ruzmann, predsednik akademije v Celovcu.

Požega. Mlade pregaoce, drugove za vjeru i domovinu srdačno pozdravljamo. — Đaci Požežani.

Pristova. Bog blagoslovi Tvojo delo, katoličko-narodna akademična mladina Slovensko-Hrvatska. Naprej do popolnega preporoda v katoliškem duhu, da ostanemo Slovenci in Hrvati predzidje krščanstva. Živili udeleženci! — Župnik Franz Gomilšek z Medvedovega Sela.

Rim. Iz vječnog Rima u bijeli Zagreb sakupljenoj braći, cvijetu hrvatskoga i slovenskog naroda, pozdrav bratski i blagoslov božji za vjeru i dom. S Bogom za narod! — Hrvati i Slovenci Germanici.

Riva. Iskreno pozdravljamo prvi sestanek hrvatske in slovenske mladeži, stoječe na temelju pozitivnega krščanstva. Pogumno naprej za Križ sveti in slobodu zlatnu. — Dr. Šušterčič, supruga i sin.

Rogatačka Slatina. Uz božji blagoslov najbolji uspjeh želi sastanku — Bulić.

Sarajevo. Samo naprijed za vjeru i mili nam dom po izbor divni sokolovi hrvatske nam domovine. — Predmersky, župnik; Fuchs, upravitelj župe.

Sarajevo. Najsrdačnije pozdravljam prvi sastanak mlade hrvatsko-slovenske katoličke legije. Molim Boga, da nam iz nje što prije izađu viri fortes, koji će znati braniti istinu i pravdu. — Kanonik dr. Šarić.

Silba. Zapriječeni, prisustvujemo ipak dušom. Urodilo dobrim plodom! — Sambunjak, Silveštrić, Matešić.

Siverić. Sretan bio sastanak; hrabro naprijed sa lozinkom: „Sve za vjeru i za dom!“ — Ivan Topić, Ivan Ramljak, srednjoškolci.

Skadar. Braći sakupljenoj za vjeru i dom srcem se pridružuju — Dalmatinski đaci sa Bojane.

Spljet. Bratski dogovor mladih sokolova urodio obilnim plodom! — Bašić, Babarović.

Spljet. Naprijed vazda k svetom amanetu za vjeru i dom! Katoličkom sveđačkom sastanku Svemogući ovjenčao žuđenim uspjehom njegov rad! — Petar Šperac.

Spljet. Naprijed do pobjede! Bog blagoslovio vaš rad! — Svršeni bogoslovi: Grgičević, Hržić, Matijaca, Moscatello, Papić.

Spljet. Junačkoj borbi mladih sokolova proti bujici bezvjerja i nećudoredja pridružuje se „Hrvatska vojska“. — Jurjević za upravu splitsku.

Spljet. Uzdanico crkve i domovine, prosimo Ti od Boga sretan i blagoslovljen uspjeh u svetom pothvatu! — Matošić, Matas.

Spljet. Nadobudno slovensko hrvatsko đaštvo, sakupljeno u bijelom Zagrebu, da pod geslom „Sve za vjeru i domovinu“ vijeća, kako će zajedničkim silama liječiti stare rane, a u buduće odbijati od svoga naroda najezdu modernih zabluda, koje mu prijete moralnom, patriotskom i materijalnom propašću, najsrdačnije pozdravlja i želi trajan uspjeh: Uredništvo „Dana“.

Spljet. Ljubav spram vjere danas vas sakupila, da amanet pradjedova u sebi očuvate i složnim radom u narodu ga uzdržite.

Svi u jedno kolo, jedna duša pod egidom križa pogubnu bujicu bezvjerstva od domovine odalečite, na čemu vam od naroda priznanje! — O. Albert Bukić, upravitelj sinjskog sjemeništa, O. Andrija [illegible]rić.

Spljet. Zrake svjetlih ideja probile led indiferentizma; gromki glas svjesne mladeži prenuo omamljenu domovinu. — Bogoslovi: Brajević, Merćep.

Spljet. Tisućim željama i čestitkama sa svih strana domovine pridružuje se i splitska gimnazijalna kongregacija.

Spljet. Buduću katoličku inteligenciju, sakupljenu na sastanku, da vijeća, kako će uz ostalo pomoći i trpećem radništvu, pozdravlja i želi najbolji uspjeh — Skup kršćanskih socijalaca.

Spljet. Mladim našim katoličkim sokolićima Bog dao volje i snage, da u djelo privedu svoje plemenito nastojanje za boljak vjere i domovine. — Katolički dijecezanski odbor.

Ston. Oduševljenjem pozdravljamo Vas. Sastanak zadobi od Višnjega preobilni blagoslov. Živjela hrvatsko-slovenska mlada braćo! — Buntjelić nadpop, Baca, Lepeš, svećenici.

Šibenik. Poslije trsatske zore očekujemo bijeli dan iz Zagreba. Osobito pozdrav slovenskoj braći. — Franjevački klerici Provincije Presvetog Otkupitelja.

Škofjaloka. Bog ohrani hrvatskemu in slovenskemu dijaštvu plamteče oduševljenje za krščanske ideale. Dr. Ušeničnik.

Tivat. Uzajamnom radu, sjedinjenom u obrani djedovskih svetinja, žele ponajbolji uspjeh — Kotorski bogoslovi.

Topusko. Sastanak pozdravlja i kliče: „Naprijed za Boga i hrvatski rod“ — Lončarek, Galović.

Tovarnik. Oduševljenim borcima za vjerske i domovinske svetinje kličemo: „Napred za vjeru i hrvatski dom!“ Matković, Jakić, Becker, Nodor, Sekula.

Travnik. Živio katolički hrvatsko-slovenski đački sastanak i urodio žuđenim plodom! — Seminarci.

Travnik. Srdačno pozdravljam sakupljenu braću za vjeru i dom. — Smole.

Travnik. Srdačno pozdravljam bratski sastanak za vjeru i domovinu ne mogući prisustvovati tijelom, pratim sve duhom, Moskov, bosanski franjevački bogoslov. — „Napred braćo samo složno! Bog i Hrvati“ kliče Tugomir Marković, bosanski franjevački bogoslov.

Trogir. Bog blagoslovi rad Tvoj, uzdanice vjere i domovine. — Vitezica bogoslov.

Varaždin. Pozdrav iz Varaždina; bili radost i primjer mladosti, utjeha starosti, Bogu mili, narodu korisni. — Kanonici Lehpamer, Stepinac, Kralj.

Varaždin. Bio nam prvi sveđaćki sastanak osvitom bolje budućnosti domovine Hrvatske. — Zloch profesor.

Varaždin. Bratski zagrljaj Slovenaca i Hrvata urodio obilnim plodovima za Krista i dom. — Kanoti kapelan.

Volosko. Zapriječeni da prisustvuju, pozdravljaju zborovanja, želeći obilan plod Crkvi i domovini. — Frankola profesor, Defar župnik.

Woerishofen. Blagoslovio Bog trud i nastojanje. — Gjud, Ožbolt, Forko.

Vrpolje. Svaki napredak u ostvarenju ideala hrvatsko-slovenske katoličke mladeži žele: Vallinger župnik, Tomičić kapelan, Žerav učitelj, Nemeth gimnazijalac.

Zadar. Katoličkom đačkom sastanku prosi obilje Božjeg blagoslova na njegov rad, pa da uzdanica naroda štitom žive vjere oboružana stupi u borbu života. — Biskup **Nakić.**

(Nastavit će se.)

IDU NAŠI MLADI DANCI . . .

GAVRO KOSTELNIK, THEOL.

Idu naši mladi danci,
Trne vrela srca žar,
Gasnu zjene . . . i ko sanci
Proć će nježna sm'ješka čar . . .

Što će ostat? — Slika stanja
Kad već sunce sklone san:
Nebom zv'jezde pouzdanja
U budući drugi dan . . .

KAD SUTON PADA . . .

CRTEŽ.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

NUJAN je i slomljen sjedio i zurio kroz malen, zamazan prozorak u mrku, opustjelu šumu. Vani se spuštao sumrak. Lagano, kao na krilima silazio je mrak, onamo sa gora visokih, bijelih, lagano, lagano... Preko opustjelih polja i smrznutih strništa šuljao se tiho i već se spuštao na gole, crne grane puste i samotne šume... Starcu se pričini, kao da čuje šuštanje lake sjene po hrpicama suha, smrznuta lišća... Strese se... Tamo u dalji na brdu, već se ne razabire gdje, u nekoj kućici, prosinulo kroz maglu sitno svjetlo... Polako, poput sumraka, šuljala se u starčevu dušu sjeta, duboka, staračka sjeta i daleka, daleka čežnja — čežnja za nečim, što bi eto dohvatio rukama, što bi privinuo na grud, žarko, silno... a ipak ne zna šta je, ipak mu je tako daleko, da ga i ne razabire, daleko kao ono svjetlo, Bog zna na kojemu obronku, Bog zna u kojoj kolibici, ona sitna iskra, što puput plačna oka probija kroz gustu, neveselu maglu. I oko te iskre negdje se kupi vesela, zadovoljna čeljad, radosna i blažena, blažena i sretna na današnje veče... Ej, nekada je i on tako, dok je još živjela njegova dobra, dobra žena, dok je još bilo one malene, mile dječice. A sad je sam, sam kao okresana grana, sam samcat na tome širokome svijetu. Prođoše ga ledeni srsi.

Bilo je to davno, dok su živjeli tamo dolje, bliže gradu, dok je on radio lako i veselo, veselo i lako svojim čvrstim, muževnim mišicama zarađivao kruh svagdanji. Dok bi dolazio pod večer, ovako u suton, znojan i izmoren s teška rada, a dječica pred njega istrčala, hvatala ga za ruke, priljubila mu se uz noge, obasipala ga pitanjima i pričala mu novosti, one sitne, djetinje novosti, kako se je prvo pile danas izleglo, kako je krupno i veliko, pravi junak, kako se je Garov pobio sa susjedovim Šarkom i potjerao ga čak daleko tamo preko njive, kako je Ivica našao uz plod ježa, ali se nabo na oštre iglice, i kako je puno, puno krvi teklo iz onoga maloga, sitnoga prstića, dok ga nije mama poljubila, i da li bi se s onim ježevim iglicama moglo šivati... A on bi se otimao tim veselim, živim glasićima, tim malenim ručicama, mekim kao paučina, a s praga bi mu se smiješila mila, dobra žena i nazivala mu pomoć Božiju. — Oh, kako je tada plivao u sreći, i onda, ovako kad bi i kod njega sinulo svjetlo onako, kao tamo, daleko u magli, kad bi mu se dječica tetošila u toplome, očinskome krilu, a on im položio svoje žuljevite ruke na mile, zlatne glavice i učio ih moliti se: Sveti se ime Tvoje... A oni srebrni glasići slavili su Gospoda poput sitnih, srebrenih zvona — — ljepše, skladnije, onako, da ti dira ne samo uho, nego i srce i dušu, da ti se oko orosi suzom radosnicom...

I tada — oh, groza ga je na to i pomisliti, oko srca ga steglo nešto gorko, gorko, a hladno kao led — pred očima mu se zamagli... Iz dna paćeničke duše izvi se težak, dubok, bolan uzduh — — Da, ne smije ni pomisliti na one patnje, na one muke, na onu bol... Još sada je vidi, onako nježnu kao pahuljicu s paćeničkom crtom u lijepome, blijedome licu, onako blaženu s anđeoskim posmjehom na usnama — na odru... nju, svoju milu ženu. — I sjedio je za onim istim stolom, oko njega one zlatne glavice, tužne i bolne, bolne i plačne, plaho se šćurćurivši oko njega — sirote —, — — bez majke... Bez majke! — — A bijedni je otac, gutajući gorku suzu, drhtavim glasom šaptao: Budi volja Tvoja... A to su ponavljali oni isti srebreni glasići, ali promukli i iznemogli od plača i jecanja, tihi, plahi glasići, kao kad mrtvačko zvono bruji kroz jesensku maglu na mrtvih dan... I groza je obuzela starca... Vani se uhvatio mrak, crna ledena noć — — kao u grobu. Spolja kao da se šuljaju goleme, crne, sablasne sjenke, kao što se kradu starčevom dušom tužne, crne misli, žalosne, bolne slike... Dalje... jadne, užasne slike!... Glas je nevine molitvice davno već zamro... I kad je on, otac od petero nejačadi, sjedio sam, bez sna i bez pokoja na svojoj davno već nespremljenoj postelji u gluhoj crnoj noći, i mislio, šta je izgubio, šta mu je ostalo, šta ga čeka — kad je pomislio na jadnu onu dječicu, na njihovu bol, na — — sirote, skočio je kao ranjen lav, srce mu je pucalo od boli i očaja i bio bi svojim snažnim mišicama obuhvatio čitav svijet, zdrmao ga iz temelja očajničkom snagom i oborio u prah i pepeo... Svijet, koji nije bio vrijedan, da u krilu svojemu zadrži onakovoga anđela, onakovu čistu dušu..., svijet, koji mučke i slegnuvši ramenima gleda njegovu bezmjernu bol, duboku i bezmjernu kao bezdan... I čupao je kosu sa sebe, isplakane oči mu se zdvojno izvrtale kao u luđaka, tukao se je od bijesa u prsa. Čelo mu je gorjelo od nesna, a grlo, grlo izgaralo je od žeđi i vatre. I teškom je mukom doteturao do stolića, napipao onu okruglu bocu dugoga vrata i žeženim bijesom je zalijevao sasušena usta i ojađenu dušu. I zaboravljao je na nju, na dječicu, na svijet — na sebe... Žeđa mu je ubila

pamet, i tad mu je u srcu bilo mirno, voljko. — — — Zdvojio je. Bezmjerna bol i bezmjerna ljubav za izgubljenom ženom ovladala je njim bez prekida, bez takmaca... i nije znao drugoga spasa, druge pomoći do — čašice. Iz dana u dan, sve češće i više..., a novci su tekli i tekli... Oči su mu nabrekle od pića i u onoj tupoj omami nije ni vidio tužnu i zaplašenu dječicu, kako su sklopljenim ručicama upirala zaplakane očice u staro, zaprašeno propelo i jecala: Kruh naš svagdanji daj nam danas... obnemogla i malaksala od gladi. I tada... jednoga je dana — onako je kroz maglu vidio — nestalo onih zlatnih glavica — našli su se dobri ljudi, rođaci, koji su ih oteli gladu i sramoti. A on je ostao u ovoj tupoj omami... Radio nije od onoga zlosretnoga dana, novci su tekli i tekli, i — jedne noći, kad se je vraćao iz svoga utočišta — krčme, kući, opor ga stran glas obaspe kišom pogrda i baci ga van — iz rođene kuće, s vlastitoga praga, — da, negda vlastitoga, a sad izgubljenoga... Slomljen i poništen oteturao je, i bez traga snage srušio se u grabu ukraj puta. Nevolja ga istrijeznila. Peklo ga je u dnu duše poniženje duboko i podlo, da se podlije ne može pomisliti... S vlastitoga praga otjeran kao pas, prosjak beskućnik... O vi male, zlatne glavice, da vidite sad ono lice, koji ste negda obasipali cjelovima i dragali svojim ručicama, nježnim kao pahuljica, mekanim kao paučina, čistim onim, nevinim ručicama... Da vidite svoga oca — prosjaka!... A ti, čista i mila sjeno!... — — Nije mogao više. Pokrio je lice rukama i gorko, gorko plakao, — onako u grabi — beskućnik... I tada, kad mu je obraz iskrivio grčevit plač, ostavljen od svih, da, od samoga sebe — — — začuo je od jednom srebren glasić, tih, umilan... Srsi su ga prošli... I kad se je trgnuo iz svoje duboke tuge, ugledao je kroz onu suzu dubokoga stida pred samim sobom — — — kalež Gospodnji i u njemu Tijelo Gospoda Boga svoga... Ugledao je ono, što mu je oblak očaja bio zastro, što je izgubio u brodolomu svoje sreće... Sluga Gospodnji nosio je zadnju okrepu nekome na vječni put... Okrepu! — — — Ta on ni ne zna više za tu okrepu, on ju je zaboravio... Njegova okrepa bilo je piće, koje mu je ubilo tijelo i otupilo duh... Kako je žarko i živo čeznuo za okrepom, baš u ovaj čas, ostavljen i prezren od svih ljudi! A glé, Gospod ga se sjetio u taj najzdvojniji čas svojom okrepom, kruhom nebeskim. I — pao je na koljena pred tim dobrim Tješiteljem, koji ne ostavlja čovjeka ni onda, kad je on već davno Njega ostavio i prezreo. Zastidio se je opet, ali ne onim očajničkim stidom od samoga sebe, nego

stidom poznanja, pokajanja. I lagano, lagano, kroz suze je mucao: Otpusti nam duge naše...! A neki tihi, blagi mir se je spuštao na njegovo patničko, ojađeno srce, suzama zalivene oči upro je s pouzdanjem u vis, a na modrome jutarnjemu nebu činilo mu se, da je zasinula zvijezda — zvijezda spasa. — — — — Nije ni opazio, da su mimo prolazili ljudi, da su mislili, da je pijan, da je od pića poludio... Raznijela se riječ gradom i svatko je zazirao od njega, svatko mu se uklanjao. I odbio se u gore, tamo u zelene, slobodne šume, gdje je nebo tako blizu... S prva mu je drhtala ruka, zasjenio se vid — nije mogao dugo raditi. Ali on je s pouzdanjem upirao pogled u staro raspelo, jedini svjedok negdanje mu sreće, — što ga je bahati tuđin iz kuće na cestu bacio... Nitko nije znao ni mario za njega, po gradu se pronio glas, da je zaglavio negdje u grabi u piću... nitko nije ni uzdahnuo za njim. Samo su mu djeca gorko zaplakala: Eto, kako je svršio... Bog mu se smilovao!... bolje da je tako... sramotom je bio po se i po nas. A on je to mislio i odbio se na više gore, u gušću šumu, radio i molio se... Da djeci izađe pred oči, nije se usuđivao. Nešto ga je uvijek držalo. Stidio se je svoje prijašnje slike, da, užas ga je hvatao pred njom — i nije smio da im se otkrije. „Budi volja Tvoja...“ — — — —

I tako je sjedio sada — nakon toliko i toliko godina — čitav mu se život redao ispred očiju, polako, tiho... A mrak se uhvatio gust. Nije imao snage, da se digne, da naloži vatru na ognjištu... Uhvatila ga neka duboka, duboka sjeta, neka golema slabost. Okrenuo je glavu od prozora i upro pogled onamo, gdje je stajalo staro, zaprašeno raspelo. Nije ga vidio u mraku, ali klonule usne šaptale su mu tihu molitvicu, a staračke ruke sklapale se same... I tamo, pričini mu se, da se nešto žari... Žari i svijetli sve više... A iz mora svjetlosti sinuo lik krasan i bajan, rajski — — Djevica, lijepa kao sunce, čista kao rosa, bijela kao ljiljan, rumena kao ruža, stajala je na oblaku... na rukama joj Božansko Djetešce... A kraj nje bijela i čista kao snijeg, skromna kao ljubica, klečala je žena... Isti onaj lik, nježan kao pahuljica, s paćeničkom crtom u lijepome, blijedome licu, s blaženim, anđeoskim posmjehom na usnama — — Bože! — — njegova mila žena — — sklopila je pobožno ruke i uprla žarki pogled u Djevicu. I tada je začuo srebren, mio, neopisivomio glas Božanskoga Djeteta: Prošteno je...!

* * *

Na Badnjak išla su gospoda iz grada na lov u gore, u šumu. Sreća ih nanijela na starčevu kolibicu. Kucaju, ne čuje se; otvaraju, ne javlja se. Banu u malu sobicu, osupnu se ... Starac je ležao licem na zemlji ... mrtav ... Dignu ga. Bože! Nezaboravan lik. Milo staračko lice blaženo se smiješilo, prelijevalo se nekom nebeskom srećom Oštro je upro oči u starca sudac Ivica Pavlović ... „Oče! — — —“ i plačući obujmio je tijelo miloga mrtvaca ...

KNJIŽEVNOST.

„HRVATSKI DJAK“ god. I. br. 6. i 7.

„Pred praznike“. Tako se zove uvodni članak, što su ga napisali C. F. i S. J. Jurislav Janušić. Ovdje upozoravamo g. Janušića, da drugi put ne meće pred ime S. J., jer bi se mogao naći koji naprednji „naprednjak“, pa baciti list u kut, jer u nj pišu — prosti Bože! — jezuiti! Tu čitamo: „Bilo bi preuranjeno, da već sada pokušamo pred svoje prijatelje izaći s nekom bilancom svoga dosadašnjeg nastojanja“ ... „Njegov (djelovanja) torzo poznat je svakomu, koji čita naš list, iz posljednjeg broja“. Taj „torzo“ znači, kako smo po objavljenom računu „Hrv. Djaka“ u zadnjem broju „Luči“ pr. g. istaknuli, deficit od 105·18 K! Zato „H. D.“ s pravom i veli, „da je i sam naš pokret tek torzo“. — Nisu oni ipak objavili taj „torzo“ poradi njihovih protivnika. Znamo. Ta ni one statistike o spolnim bolestima (98%) nijesu objavili radi nas, al što ćete, kad štampano čitaju i protivnici, pa izađe sve u svjetlu „Luči“. A ako protivnicima ne odgovaraju, nije to zbog slabosti, već jedino s toga, što je „protivnička kritika naših misli, našega idejnoga sastava (Brrr ...!), anahronistička, slaba i jalova (iz Janušićeve torbe!), tako te ne osjećamo potrebe (zakašljite!), da je pobijamo“. Iza toga se ističe „jednom za svagda, da se ljuto vara, tko se nada, da će nas prisiliti na umjeru, ustup i slično“. Ne poznamo modifikacije svojih misli (dodaj: ma bila u protivnom taboru istina jasna ko bijeli dan!), ni udvospoljenja (!) svoje prakse ...“ Tako klimaks raste i raste, dok ne prasne — „idejno stojimo i padamo sa hrvatskim narodom. Zato nam jamče brojni veliki momenti

njegove prošlosti, njegova prirodna nadarenost, njegovi interesi, njegov ponos, kultura i budućnost“. To je, gospodo. ne samo „preuzetna riječ“, nego to je svjedočanstvo vaše potpune neupućenosti u povjest hrvatsku, ako nije možda još što i gore ...

Ali „naprednjaštvo“ se po malo kupi. Već u ovom broju surađuju i drugovi iz Praga i Graca. „Upravo njihovi prilozi podaju mu obilježje veće punoće i praktičnosti“. Ovime zagrebački „naprednjaci“ priznaju, da su vanjski od njih sposobniji. „Da je pako to (zajedničko djelovanje) omogućeno, to je zato, što je sva naša teorija i praksa daleko od svakoga dogmatizma, svake ukočenosti. Naše naprednjaštvo, naše slobodoumlje i čitav sustav naših misli postao je evolutivnim putem, pa je kao takav i nužno podvrgnut neprestanoj evoluciji“. Sravnimo sada ovu labilnost misli s onim gornjim ispadom (tek pol stupca je između njih!): „Ne poznamo modifikacije svojih misli ni udvospoljenja svoje prakse“, pa onda priznajmo, da su „naprednjaci“ ljudi zaista izvanrednog duha! — Ovaj programni uvod završuju: „Počeli smo raditi! Obradjivali smo i obradjujemo tlo za svoje misli sijući zmajske zube. Zmajske zube! To neka znadu svi oni, koji nas osudjuju na smrt!“ Bit će dakle krvi, čim „naprednjacima“ ponarastu ti zubi! Što bi rekao „H. D.“, da smo to mi napisali? — Mi mu za uzvrat velimo, nek on slobodno sije „zmajske zube“, ali mi smo već prošli mitološko doba, pa ne vjerujemo, da će se ti zubi razviti na hrvatskom tlu. A napokon i zubi se dadu sasuti u grlo!

Sad istom dolaze „savjeti“ za praznike. „Praznici su u prvom redu dani odmora“, ali ne „samo za odmor“, nego treba i nastojati, da svaki „za praznika dosta čita“. Slijedi popis knjiga, koje nijesu na „naprednjačkom“ indeksu. Naročito treba sada čitati „Savremenik“ i politički dnevnik „Pokret“. Nemamo ništa proti tomu, da „H. D.“ upućuje svoje pristaše u usko ograničeni „naprednjački“ tor, ali prosvjedujemo proti njegovoj drskosti, da on to štivo krsti „našu hrvatsku kulturu, (koju ..) je dužan poznavati svaki hrvatski ... djak“. Haeckel i Darwin — a u njima je osnov „naprednjaštva“ — jamačno nijesu bitni djelovi naše hrvatske kulture! No pustimo to, dok izađe autentičan „naprednjački“ indeks — koji ne će spominjati zabranjene, nego dozvoljene knjige! — u obliku koledara, koji nam se ovdje obećava.

Zatim treba da đaci u praznicima „rano ustaju, mnogo šeću, kupaju se, upriličnju izlete, a eventualno i polaze na po-

veća djačka putovanja“ (n. pr. do Dubrovnika. Op. slag.)... Neka se suzdržavaju od seksualnih i alkoholičkih izgreda.... Neka opće s pukom... drže tečaj za poduku analfabeta... pučka predavanja... osnivaju pučke knjižnice... šire pučku prosvjetu...“. Sve to, pomislite, veli „Hrv. Djak“! To veli „naprednо“ đaštvo! Ono isto đaštvo, koje je već toliko puta pokazalo, da su mu krčma i bordel najmilije zabavište; onaj isti „Hrv. Djak“, koji u svom svakom broju, pa i u ovom, tomu utire put. Nije li to farizejština?

Napokon se fantazira o grupiranju i organizaciji „naprednoga“ đaštva u slijedećoj godini na visokim i srednjim školama. Onda treba stupiti u izravni kontakt i eventualnu zajedničku organizaciju sa Slovencima, Srbima i Bugarima. Ove godine to ne bijaše moguće, jer eto nismo dospjeli ni da svoje vlastite sile skupimo u jedinstvenu i čvrstu falangu“. Primamo do znanja!

Ovaj člančić obradismo potanje, e da se vidi, koliko je naša organizacija silnija nego „naprednjačka“, te kako je konfuzan osnov ove potonje. Čemu uopće nosi člančić ime „Pred praznike“? Zar radi ona tri savjeta? Ta to je istom $^1/_3$, dok je ostalo prosto — naklapanje.

Vladimir Čaldarović piše **„Socijalizovanje“,** a piše ga „s jedino opravdanog stanovišta evolucionizma“: U svakom se društvu u stanovito vrijeme javlja grupa nezadovoljnika s oštrom kritikom dosadanjeg stanja. To je analiza. A kad se rasklima staro, onda se zida novo. Sinteza. Pisac zatvara oko pred jasnom činjenicom, da je baš hrv. kat. đaštvo ono, koje u staru okosnicu unosi novi duh, novi život, a nipošto „naprednjaštvo“, jer mi spajamo u naravnom razvoju staro s novim, dok „naprednjaci“ ruše, da, ali ne grade. To priznaje i sam pisac: „Naprednjaci“ su „prejaki individui“ ili po našu „preveliki tepci“. — Uopće bi vrlo dobro bilo, da nam „H. Dj.“ kadgod u posebnom članku reče što potanje o „evolucijonizmu“, s kojim se toliko razmeće, Inače tko da nam to „znanstveno“ protumači? To očekujemo tim više, pošto ima tamo više filozofa s urednikom filozofom. Nije naime lijepo razbacivati se frazama, a ne razjasniti ih.

Martin Duić nas uči **„Čemu da se posvetimo?“** Iza dugoga „znanstvenoga“ uvoda dolazi zaključak, da se treba dati na gospodarstvo. Dobra uputa, ali u lošem ruhu. Iz ovog članka viri nešto „naprednjačke“ furtimaštine! „Oba ova pitanja (odabiranje životnog

zvanja i pitanje narodne gospodarske snage) valja da najozbiljnije pretresamo, a po mogućnosti i rješavamo osobito s toga razloga, što naš narod — ako nas svi znaci ne varaju — ulazi u tešku i dugotrajnu borbu, a kako smo mi započeli ovaj naš pokret s jednom izrazitom tendencijom, označenom dijelom u ovom listu, a po gotovo u pismu, poslanom na naše prijatelje u provinciji (sic!!), to treba da tom prigodom izvedemo neku smotru naših narodnih sila, pa da se na onim pozicijama, koje nam ta smotra pokazuje najslabijima, što prije ojačamo“. Krasna kobasa! Ovdje se govori o nekom „pismu na prijatelje u provinciji“, koje jasnije govori nego „H. D.“, a Janušić nam sprijeda veli, da oni rade ne samo sustavno i odlučno nego i oprezno. Što bi to moglo biti, što se tako brižno sakriva javnosti, a otkriva samo prijateljima? Jesu li to tako potencirane laži i gluposti, da bi se i u mutnoj atmosferi „H. Djaka“ odveć istaknule, pa kojemu jošte ne posve pouzdanome prijatelju otvorile oči? Zašto se bojite svjetla?

Janko J. Benigar: **„Abiturijentima o tehničkom studiju.“** Ova je uputa lijepa: Treba za taj nauk sposobnosti i ustrajnosti. Mi bismo taj opravdani zahtjev u toliko proširili, da se svaki, tko nema uz sposobnost i dovoljnu ustrajnost, okani ne samo tehnike nego i svake druge visoke škole. Razumije se po sebi, da Benigar preporuča novim tehničarima samo „naprednjačka“ društva, jer „katolička“ su udarena najžešćom anatemom.

J. Kraišćan: **„Djačka ferijalna društva“.** Pisac lomi koplje za „pučku prosvjetu“. Nije zadovoljan s dosadašnjim „radom“. Svi su dosadašnji pokusi neuspješni, uspjeh nije „u razmjeru sa potrošenom energijom“. Zato je nužno, „da se stanu osnivati ferijalna djačka društva“. Upada u oči, da pisac malo drži do radnje pojedinaca, t. j. on se ne nada od pojedinaca znatnu uspjehu. Da li možda g. Kraišćan želi na ovaj način predusresti kojemu prigovoru, pošto ne kani raditi sam?

M. Blažeković: **„Prag“.** „Prije svega Prag je češki, dakle slavenski grad... Što se tiče kulture u najširem značenju, u tom Prag ni malo ne zaostaje za Bečom, Gracom... No Prag je eminentno demokratsko i slobodoumno mjesto... U Pragu je centrum češke sekcije „Slobodne misli“, koja ovdje razvija vanrednu djelatnost, a koju bi već jednom trebalo i kod nas uvesti (nije im još dosta „Hrv. Djak“ uz „Pokret“, „Savremenik“ & comp.!)“. Ne zaostaju ni „vrijedni“ profesori: Masaryk, Krejči, Foustka, Drtina, Zbirt...

sve same „napredne“ perjanice. Dva prva daju gradivo i „H. Djaku“, i to „pravim znanstvenim načinom“, kako to pokazasmo u „Luči“ pr. godine! — „Djački je život u Pragu vanredno razvijen ... Svi su (đaci) napredni i slobodoumni, dakle antiklerikalni. Svete kongregacije u opće nemaju“. A ni materijalno se loše ne stoji: S 50 K mjesečno dade se lijepo izlaziti. „Husov fond dijeli potpore i našim djacima“. — Ipak „Hrvatski djaci, u koliko trebaju potpore, upućeni su najprije na „Hrv. potporno društvo u Pragu“. To je mlado društvo osnovano pred dvije godine darom Strossmayerovim od 1000 kruna“. I ovdje se vidi, da je Strossmayer bio pravi tip slavenskog svećenstva. Vjerovao je svakomu, tko mu je došao s imenom hrvatskim ili slavenskim. Žrtvovao se je za volju narodnosti, a da nije kod toga pazio na budućnost, pa eto sada vidimo, da se na njegovu trudu bane „naprednjaci“ stari i mladi. Poput Strossmayera žrtvuju još i danas mnogobrojni svećenici sve svoje sile slogi s liberalcima razne dlake, a doživjeti će, što je sad vide kod Strossmayera, što sad vide kod češke braće: da će ih sramotiti oni isti, koje su odgojili. Osobito ovo stavljamo na razmišljanje svećenstvu u Istri.

U članku se ističe i to, da je „Svaz československog studentstva“ glavni predstavnik djaštva i zastupnik njegovih interesa. „Svaz“ vodi svaku uopće djačku akciju, te je i nedavno sazvalo opću djačku skupštinu proti teološkom fakultetu, držeći da je to stvar svih akademičara“. A to se je zbilo u ime njihove naprednosti i slobodoumlja!

Člančić završuje s jednim komadićem Strossmayerovog pisma, „kojim je popratio svoj dar od 1000 K“ (hrv. akad. potp. društvu). Zašto su prešutjeli drugi dio? Furtimaši!

Ne smijemo da mimoiđemo jedne opaske u tom članku: „Dok na njemačkim univerzama hrvatskog djaka gotovo nikad ne opraštaju od školarine, u Pragu je obratno, većina hrvatskih djaka ne plaća školarine. Isto je i s ispitima, odnosno s kolokvijima“. Istini za volju izjavljujemo, da je i u Beču većina hrvatskih đaka od školarine oprošćena. U ovom je sadržan i odgovor o kolokvijima, jer bez kolokvija nema oprosta. Vrlo je žalosno, da „H. Dj.“ i u ovakvim stvarima — laže.

„Sveučilišno pitanje“ od P. Vrankovića nije našlo potpunog odobravanja sa strane uredništva „H. D.“, pa ćemo i mi počekati, dok se ono javi, kako obećaje.

V. Maravić javlja osnutak i „perspektivu“ novoosnovanog društva **„Klub hrvatskih tehničara u Pragu“.** Koliko se sličnih klubova osnovalo, te propadoše?

Sporčićevi **„Zadaci srednje škole“** uz lijepi snopić „naprednjačkih“ ideja ipak su dosta lijepi. Vidi se, da ga stvar zanima. Leti malko „previsoko“, ali to mladiću i pristaje. Kad bude konkretniji, posvetit ćemo mu više pažnje.

M. Košćina: **„Jedna ljubav.“** To je svoje vrsti analogon Hikčeve „Ljubavi“.[1] Puna je blata. „Ni sama rodbinska sveza ne smeta „pravo“ slobodne ljubavi“. Ova nam crtica služi kao komentar savjeta Janušićevog, kako da se đaci čuvaju u praznicima „seksualnih izgreda“. I onda jošte imadu obraza da nam vele, da ih krivo sudimo!

Masaryk: **„U boju za religiju.“** Masaryk! Poznamo se već. Šteta, što nije ovaj „svršetak“ izašao u prošlom broju „H. D.“, da se ne moramo i u ovom godištu baviti ovim njegovim pamfletom. Neka nam čitatelji oproste, što mu ipak posvećujemo još par riječi. U ovom trećem dijelu opet se preživa toliko puta već istaknuti nesmisao: „recepcijom grčko-rimske kulture osobito takodjer znatnih elemenata poslitheizma i grčko-rimske filozofije, razvila se Crkva katolička u sredovječnu theokraciju. Theoretski bijaše crkva osnovana na theologiji, napredovanju grčko-rimske mithologije i filozofije“... „Pad katolicizma se javlja već u 12. stoljeću, u 14. st. je veoma očit; u „Češkome Bratstvu“ je dotjeralo preporodno religiozno nastojanje do uzorne savršenosti“. „Od samoga početka u crkvi, osnovanoj ne od Isusa već od Pavla, borio se smjer orthodoksno konzervativni s raznim naprednijim smjerovima ...“ „Protestantizam se čudoredno i religiozno dignuo nad katolicizam“ itd. Dosta je! Mi smo prateći prošle godine ovaj Masarykov pamflet dokazali: 1. da se Masaryk kiti tuđim perjem; 2. da iskrivljuje povjesne činjenice; 3. da falzificira citate; 4. da laže, i prema svemu tomu da je nepošten. Hoće li se na temelju ovih objeda, koje pri završetku ove ocjene opet ponavljamo, naći još samo jedan jedini čovjek, što zdravo sudi, da povjeruje tiradama Masarykovim proti katoličkoj vjeri i crkvi? To je ipak glavna hrana, što je naš „H. D.“ iznosi na pazar. Sramota!

„Sastanak jugoslavenskih abiturijenata i apsolvenata u Dubrovniku“. — Bum, bum, bum! „Ove će se godine držati u Dubrovniku jugoslavenski abiturijentski sastanak“.

[1] Vidi „H. D.“ br. 3. i „Luč“ II. g. br. 6. str. 222.

Bum, bum, bum! „U Zagrebu postoji centralni odbor koji vodi sve poslove, što se tiču sastanka“.

Bum, bum! „U svakom je glavnom gradu (Ljubljani, Beogradu i Sofiji) stvoren centralni odbor, koji je uvijek u savezu s hrvatskim centralnim odborom u Zagrebu i s ostalim maturantima svoje zemlje“ ... „Kolik je interes za sastanak ... dokazuje predsastanak, koji je s najboljim uspjehom držan u mjesecu ožujku o. g. u Zagrebu“. Blizu izvora bistre vode — uredništva „H. Djaka!“ „Stiglo je mnogo drugova, hrvatskih maturanata, zatim jedan drug iz Sarajeva (koje farbe?) jedan iz Dubrovnika (koga roda?), dva iz Srbije, tri iz Kranjske i Štajerske“. — Evo nas već puna šaka! Bum, bum! Bum, bum!

„Program ... 1. O jugoslavenskoj ideji. 2. O kulturnim prilikama Slovenaca, Srba, Bugara i Hrvata ... 3. Stanje jugoslavenskog djaštva ... Naš budući rad“. Punktum!

Bum, bum bum! Bum, bum, bum! Čujte, čujte! „Da na sastanak mogu ići i djaci, koji su u slabijim materijalnim prilikama, odlučeno je, da se u Zagrebu sabiru prinosi, a vanjski da priredjuju u tu svrhu koncerte“.

„Za parobrod ćemo se takodjer pobrinuti i gledati da dobijemo svoj posebni („Panoniju“ ili „Slavoniju“?)... „jer javljamo... da će nas po našem minimalnom računu biti oko 500“. Bum, bum!

Bum, bum! „Na sastanak su pozvane i kolegice, abiturijentice ... imajmo nade, da će i njih nekoliko biti na sastanku zastupano“.

„Na koncu, da se osvrnemo na ostale abiturijentske sastanke. Najprije na sastanak u Zagrebu ... priredjuju ga maturanti — Starčevićanci ... Raspravljat će se o visokoj politici, stvarati Velika Hrvatska!“

„Drugi je sveopći katolički (! u originalu !) sastanak đaka Hrvata i Slovenaca u Zagrebu. Svrha mu je, da u prvom redu „osvoji Zagreb za kat. načela“, a zatim, da se bori „za vjeru katoličku i hrvatski dom ...“ Kad ovo pročitamo, vidimo, da je ovakav sastanak skroz nepotreban i znamo odmah, odakle mu je potekla inicijativa“. — Ded, kažite, a mi ćemo vam reći, kako „pogodite!“.

„Tako sada stvari stoje ... a skoro će vrijeme pokazati, koji će od ovih sastanaka najbolje uspjeti.“

Bum, bum, bum! Bum, bum, bum! Bum, bum, bum! Plači Izraele, Jeruzalem je pao! Naš je sastanak pošao „do besa!“ Vraški furtimaši-i-i! — Bum, bum!

*

U slijedeće petljanije i ludovanja (Može li „H. D.“ ove izraze odbiti?) u „Hrv. Dj.“ ne možemo se upuštati potanje. Navest ćemo samo jednu rezoluciju „sveučilišnog đaštva“ (čitaj „naprednjačkih glava“) sa skupštine proti zabrani „Prokletstva“. „H. D.“ tiska je svu razmaknutim slovima, i glasi: „sveučilišno đaštvo zaključuje i obvezuje se, da će na osnovu dosadašnjeg svoga rada u tom pravcu, u što skorije vrijeme pristupiti organizaciji klubova i društava, eventualno u duhu i suglasno sa medjunarodnim udruženjem „Slobodne Misli“, te tako solidarno sa svim slobodoumnim elementima u i izvan domovine započeti u znaku velikih antiklerikalnih momenata iz povjesti hrvatskoga naroda, od kojih jedan riše i zabranjena drama „Prokletstvo“ — odlučnu, ustrajnu i sustavnu borbu sa klerikalizmom u teoriji i praksi, svima raspoloživim silama i na svim područjima našega javnoga i privatnoga života, pozivajući sve slobodoumne za kulturu i napredak hrvatskoga naroda zauzete elemente, da na svakom koraku javno i privatno djeluju u istom pravcu“.

Ovo hoćemo da se zapamti! Tu nam „naprednjaci“ jasno kažu:

1. da su oni hrvatski izrodi, da idu k internacijonalizmu, ili, kako oni vele, u „međunarodno udruženje „Slobodne Misli“;

2. da im je glavni momenat međunarodna borba proti klerikalizmu, a to znači sv. vjeru Kristovu:

3. da će tu borbu voditi „u teoriji i u praksi, svima raspoloživim silama i na svim područjima javnoga i privatnoga života“; dakle se sredstva ne biraju: laž, kleveta, izvraćanje, podmetanje, farizejština i brutalna sila, sve to ima da im služi „u borbi proti klerikalizmu“;

4. da hrv. ime ima u njihovim ustima samo privremenu vrijednost, dok ga ne zamijeni internacijonalno čovječanstvo, pa ga rabe jedino da zavaravaju kratkovidne, da im zamažu oči;

5. da oni tu borbu ne obećavaju istom u futuru, nego da je već i provode: „na osnovu svoga dosadašnjega rada u tom pravcu“.

Ovaj izraziti internacijonalizam izbija i iz vijesti o češko-njemačkim demonstracijama proti teološkom fakultetu u Pragu. I još imadu ti češko-njemački fanatici internacijonale obraza, da pišu o internacijonalnosti i protunarodnosti nas katolika! Veselimo se, što ste tako hitro zbacili obrazinu, i sveukupno hrvatsko đaštvo izreći će na vama svoj sud. Znajte pak, da ćete u grudima nas, hrvatskih katoličkih

*

đaka naći zid, o kojega će se smrskati vaše protuvjerske i protunarodne spletke „u svim područjima našega javnoga i privatnoga života“.

S tim bismo mogli završiti, da ne nalazimo jošte jedne notice, što ju je „H. D.“ izravno na nas upravio. Mi smo u br. 8. „Luči“ (str. 331.) na izaziv „naprednjaka“ dostojno odgovorili i pokazali, kakvi su oni ljudi. Konačno smo dodali: „Ali mi volimo svjetlo, volimo luč i ne skrivamo se poput framazunskih plaćenika pred javnošću, pa stavljamo „Pokretu“ i čedu mu milom „Hrvatskom Djaku“ ovaj prijedlog: Izaberite tri pouzdanika, pa ih pošaljite, kad vas volja ..., našem uredništvu ... Tamo ćemo vam pokazati sve naše račune ... Na volju će vam se dati, da prepišete i objavite, štogod zaželite. U zamjenu tražimo samo to, da i vi isto nama dozvolite ...“ — „Pokret“ šuti o ovom pozivu kao zaliven, ali se javio šegrt njegov „Hrv. Djak“. Htio bi nas utući svojim kavalirstvom! Veli, da on ne mari za naše račune, niti da će se odazvati našemu pozivu, ali da je „našem izaslaniku u svako doba spreman poslužiti uvidom u sve njihove račune i odgovoriti na sva stavljena pitanja“, pa završuje triumfalno: „Amo Vas dakle poštenjaci!“ — Misli, jadan, da nas zaista toliko zanimaju njegovi računi! Ta mi znamo, da se „H. D.“ s pretplatom ne može održati. Htjeli smo samo, da pokažemo hrvatskoj javnosti, tko se boji svjetla, luči istine. „Pokret“ se mudro povukao u kut, a „H. D.“ se zatrčao, da se — osramoti. Ili zar to nije bruka, kad on nam daje knjige na uvid, uz uvjet na koga pristojan čovjek ne može da pristane? Mi dakle ne možemo na ino, nego da objavimo, da ni „Pokret“ ni „Hrv. Djak“ ne žele, da tko zaviri u njihove „tajne.“ Bravo „fantje“!

P. SLOBODIN: ZLATNO VESLO.

Izdalo hrv. kat. akad. društvo „Hrvatska“ u Beču. Cijena 30 filira. Narudžbe prima hrv. kat. akad. društvo „Domagoj“ u Zagrebu (Streljačka ul. 1.). Sav dobitak ide u korist „Domagoja“ i „Hrvatske“. Pjesma je posvećena „Bratskoj slozi Hrvata i Slovenaca“. Oveća je to pjesma, u kojoj se crta borba Franaka i Hrvata. Sutla rijeka dijeli jednokrvnu braću Hrvate i Slovence, ali spaja ih krv ista i vjera jedna. Iz Hrvatske dolazi u Sloveniju junak, što nosi braći Krst sveti, a iz Slovenije dolazi Hrvatima pomoć u osudnom času žestokog boja franačko-hrvatskog. Pjesma je puna nježnih čuvstava i junačkih čina iz naše prošlosti, i malo će ih biti, koji će je pročitati,

a da im se oko suzom ne orosi. Da bude pjesma pristupačnija i Slovencima, popraćena je sa slovenskim tumačem nepoznatijih riječi. Tako je eto hrv. kat. đaštvo počelo provađati zbliženje braće i na književnom polju. — Kao preporuku navodimo par zadnjih redaka, ali bez tumača:

Tiho, tiho struji Sutla rieka,
Tiho struji, tajne priče zuje,
I razdvaja narod jednog hreka,
Što ga spoji vjera i krv jedna,
A razdvoji tudja zavist biedna.
Oj kada će hladna Sutla rieka
Vez nam biti, ne slozi zapreka!
Kad će Hrvat složan i Slovenac,
Složno pojuć pjesmu pobjedničku,
Bratski plesti u slobodi vienac,
Srećom vjenčat majku zajedničku!

„NEVEN“, đački list. God. II. Spljet 1907.

Čast, kome čast! Svaka hvala ustrajnim i marljivim „Nevenašima“. Evo pred nama već potpuna drugoga godišta: 10 brojeva sa 74 strane u formatu pisanoga arka. Doista velik opseg! A sadržaj nije tek kakav god. Nevenaši očito napreduju. Već prvo godište bilo je lijepo, ali ovo je još ljepše, još obilatije, još ozbiljnije. Radi se tu na raznim područjima, radi se valjano i krepko, i rad uspijeva, napreduje. Da navedem glavnije radnje. Apologetika i socijologija: Liberalizam, Socijalizam, Socijalno pitanje, Može li se socijalno pitanje riješiti bez Boga (ugledajte se i ostali drugovi u marne Nevenaše, koji se toliko i tako lijepo bave socijalnim pitanjem!); estetika: Je li estetski lijepo prikazivati gola tjelesa, Turske borbe i junačke pjesme; pripovijesti (izvorne): U ždrijelu smrti, Bijednici, Za mladosti, Neplodna njiva, Božićna priča. Većinom podulje pripovijesti, istina, vidi se, još đačke radnje, ali psihološka analiza dobra, slog lijep, pojedini prizori, osobito iz narodnog života, krasno uspjeli. Ističem n. pr. dolazak župnika u Borovac (U ždrijelu smrti), figura staroga Zane (Neplodna njiva) itd. Pjesama ima jedno desetak, među njima i vrlo lijepih. Jednom sam se već osvrnuo na ovo godište „Nevena“ (Luč II. 286.), te stoga ne ću ovdje da duljim. Ističem samo, kao i ondje, potrebu kritike. Inače svaka čast! Naprijed,

mladi pregaoci, ustrajte na započetoj stazi; Bog dao još ljepše i obilnije i III. godište!

„TRAVNIČKI ĐAK“, list gimnazijalaca — kongreganista u Travniku. God. I. 1907.

U prvom godištu izađoše 3 broja, što svjedoči, da su suradnici ipak valjano pregnuli i ustrajno se prihvatili posla. Promatramo li radne sile i radnje u „Travničkom đaku“, moramo uvidjeti, da i to već mnogo znači, što su do sada 3 broja izdali (list je izlazio bez određena roka izlaženju i bez stanovita broja brojeva). Prvi broj je više manje programatičan i prigodan, a o njemu sam pobliže govorio već lani (Luč II. 277.). U drugomu i trećemu broju vidi se već vlastiti rad i tu se opaža znatan i vrlo jasan napredak od jednoga do drugoga broja, kako u izboru, tako u vrsnoći gradiva. Samo su se na žalost ova zadnja dva broja iznevjerila prvobitnoj formi lista. To nije više „glasonoša“ (na žalost!), nego svaki broj je kao neka mala antologija suradnika lista u stanovitome odsjeku vremena. Nije ni to loša misao, a za tamošnje prilike je bila dosad najzgodnija, ali listovi, koji ima da osim literarnoga odgoja služe još i organizaciji, ne mogu biti bez vijesti (kao n. pr. „Nevenova“ Kronika), a ni bez kritika. Međutim ovdje je trebalo suradnike najprije literarno odgajati i na skupan rad okupiti, te stoga se nije ni mogla pažnja vijestima i dr. obratiti. I opet lijepi primjer drugovima, kako se u raznim prilikama ima razno postupati, a da ipak svi ti postupci vode k istome cilju. Inače su radnje prosječno srednje ruke, ali ima ih i vrlo lijepih. Nejednaka vrijednost dolazi odatle, što svaki suradnik napiše po više radnja odjednom; izbor je potpuno njemu prepušten, a uredništva nema. U sadržaju (odbiv 1. broj) preteže pjesma i to ponajviše refleksivna i religijozna lizika; u Begića je odviše jaka očajno-pesimistična žica, i to onako à la Weltschmerz. „Slijepac Anto“ bila bi mu lijepa podulja epska pjesma, da je više s pomnje, osobito glede na biran slog, rađena. Od Perkovićevih lijepih pjesmica neke su već izašle u „Luči“. Beletristička proza je gotovo sva alegorička i didaktička — znak, da je još u povojima. Nije to već gotova pripovjedačka slavonska škola, ali što nije, bit će, ako Bog da! Od ostalih radnja u prozi vrlo su dobre i ozbiljno, lijepo pisane: „Zašto i kako treba da đaci putuju“, te „Jedan dan našeg putovanja“. — Napredak se je pokazao već sada očit i lijep, pa se uzdamo, da nas ne će prevariti ni opravdane nade u sve bolji, vrsniji i sređeniji rad u novome godištu!

„TAMBURICA“. (Pozor tamburaši!)

Javlja nam se, da su izašli najnoviji cjenici tamburaških glazbotvorina od prvih i najboljih glazbotvoraca tamburaške glazbe kao od: Farkaša, Broža, Hruze, Tomića, Machača i t. d. kod „Prve sisačke tvornice tambura J. Stjepušina“ u Sisku. Ovom prilikom upozoravamo naše drugove i na lijepi listić „Tamburica“, što ga izdaje isti Stjepušin, a na veliku korist našeg narodnog glazbala.

DOPISI.

Donjogradska gimnazija zagrebačka. Na osvitku ove školske godine pozdravljamo Vas, braćo, kao najmlađi Vaši suborioci, prihvaćajući pružene desnice Vaše, da zajedno s Vama radimo o ostvarenju naših ideala. Da istom sada ovako istupamo, morate odbiti na to, što živimo u takovim prilikama. Već odavna smo osjećali svi, svaki u skrovitom mjestu srca svog, da bi osim sastanaka i konferencija jošte nešto trebalo uvesti u kongregaciju. Tu prazninu, koja se općenito osjećala, trebalo je nečim ispuniti: đacima dati rada, koji bi ih oduševljavao, zbližavao, bodrio. Time bi bila svrha kongregacije potpuno postignuta. No te skrovite želje razbijale su se o gorku prozu svakidašnjega života. Gimnazijom našom zavladao je naime većim dijelom „naprednjački“, „moderni“ duh, koji je prijetio sve sapeti u svoje lance. Počeo se širiti malo po malo — gotovo neopazice — dok lani nije postigao svoj vrhunac. Mi dobričine gledali smo ojađena srca ne reagirajući, sve u ime kolegijalnosti, kako naši naprednjaci, kao vjerni sinovi svojih duševnih otaca, šire i izvode pogubna načela njihova. Naša ih je neodlučnost osokolila, te su postajali sve nasilniji. Gdje nije koristila sofistička rječitost, tu su upotrebljavali cinizam. Tko bi im se usudio oprijeti, pozdravljen bi bio ciničkim izrugavanjem. Uopće je o ozbiljnoj stvari s njima razgovarati apsolutno nemoguće, jer oni govore nekim posebnim jezikom (naprednjačkim?!), koji ima sasvim druga epiteta ornantia, druge figure, druge poredbe, druge pripovijetke, druge pošalice, nego smo ih mi vični nalaziti u narodnom blagu, a srčika svega je cinizam. Za njih imadu vrijednost samo nekake „realne“ stvari kao n. pr. športovi, i zato su na glasu kao športsmani. Tu su turisti pelivanisti, nogometaši, lanisti i t. d. tko bi sve te „klubove“ nabrojio. Nogometni pako šport već prelazi granice normalnih ljudi.

Živući dakle sred ovakih prilika, nije ni čudo, što se i u kongregaciji opažalo potajno širenje njihovih zazornih ideja. Već smo mislili, da ne ćemo moći, okruženi takovom okolinom, izvesti kakovu protuakciju protiv te zazorne struje. Gledali smo već s nekom bojazni, kako će se to dalje razvijati . . .

No sada je nadošao onaj naš velebni sastanak, koji nam je pokazao, kakovim ćemo smjerom naprijed krenuti koji nam je otvorio za nas sasvim nove vidike, koji nam je ulio poticaja, oduševljenja i zato će nam ostati u nezaboravnoj uspomeni. Tu vidjesmo, kakvim oduševljenjem, kakovom neustrašivošću besjede i brat Slovenac, i s juga Dalmatin, i s ponosne Bosne Bosanac, sad opet Banovac, kako svi oduševljeno i poletnih misli bodre na rad oko obranu vjere, oko reakcije na navale protivnikâ čitanjem katoličko-filozofskih časopisa, osnivanjem literarnih društava, širenjem „Luči“ i t. d. Što nas dakle sada priječi, da ne ostvarimo sve ideale naše? Ništa! Više ne poznajemo nikakovih zapreka, ne bojimo se nikakova cinizma. Volje ima u nas, ima i nešto dara, znamo, što ćemo i kako ćemo raditi, pa vedra čela stupamo naprijed! Jedino je sada, drugovi, na Vama red, da nas podupirete svojim radom, koliko tko najviše može. Zato apeliramo na Vas, drugovi, neka svi drže i šire „Luč“, naš jedini đački list, kojim se međusobno bodrimo, upoznajemo. Ne pomognete li nas, to ćete sami indirecte podržavati truli modernizam.

Kada se jednom „Luč“ proširi, onda ćemo živo poraditi oko davne želje naše — literarnog društva, a tada nam puca pred očima široko polje rada. Onda ćemo moći ostaloj braći našoj pokazati, da nas još imade, da ćemo istom sada početi živjeti, a protivnicima, da imamo smjelosti — premda nas straše — odlučno i otvoreno istupiti za katolička načela. Dakle na rad! Da pak imade nade u uspjeh, reći ćemo, da će sadanji prefekt naše kongregacije, ujedno i neutrudivi i požrtvovni predsjednik gimnazijskog pjevačkog i tamburaškog društva „Gvozd“, koje je on od neznatnih početaka svojom energijom i darovitošću doveo do tako krasnog broja, da će on poduprijet svojim kolegama tomu pothvatu stajati na čelu.

Pa kad se tako skupimo svi u čvrsto kolo, kad se svagdje povede borba za katolička načela, kad u narodu hrvatskom opet zavlada katolički duh, kad svi sinovi njegovi stupe u borbu za prava njegova, tad će i otadžbini našoj rascjepkanoj i izmučenoj granuti sunce zlatne slobode.

Višeškolci.

Sa kr. velike realne gimnazije u Zagrebu. „Hrvatski Djak“ je do sada i na ovoj školi n e s m e t a n o širio svoje „napredne, moderne i slobodoumne misli“, ali od sada više ne će! Dosta je dugo sijao među đaštvom bezvjerstvo. Mnogi su mu drugovi na žalost i nasjeli, vjerovali njegovom pisanju i tako izgubili svoju najveću svetinju — vjeru. „Naprednjaci“ su mislili da su već jedini gospodari na realci, ali su se prevarili! Ima nas hvala Bogu još dosta ovdje, koji nijesmo izgubili svoje vjere, koji ćemo je od sada otvoreno priznavati i braniti, a ne ćemo se više držati po strani kao do sada i pustiti da se hvale, da je ova realka njihova. Ne ćemo radi njihovih napadaja, da vjera nije za „XX. stoljeće“, da to nije više „moderno“, da moramo biti „napredni“ itd. Ne ćemo radi tih fraza zatajivati svoju vjeru, za koju su se naši pređi kroz vjekove borili, koju su i najveći učenjaci otvoreno ispovijedali.

Gdje god samo mogu nabacuju se na nas svojim „naprednim“ i samo njih dostojnim izrazima i time misle da će nas „utući“. Ali se varaju! Mi se toga niti najmanje ne plašimo, jer mi branimo samo ono, što je naše, a zato smo i jači od njih. Nikad ne ćemo na njih napadati, makar su nam protivnici, jer bi onda bili kao i oni, mi ćemo se samo braniti. U tuđu vjeru dirat ne ćemo, ali i svoju dirat ne damo!

Već se svuda opažaju žalosni plodovi „modernih i slobodnih mislilaca“. Treba ih samo pogledati, kako se ponašaju, slušati kada govore, pa će se viđeti njihova „naprednost“. N e m o g u i z g o v o r i t i n i j e d n e r e č e n i c e, a d a j e n e z a č i n e s k a k o v i m „m o d e r n i m“ u k r a s n i m p r i d j e v o m, k o j e g a b i s e s t i d i o i o n a j, k o j i j e o d r a s t a o u š u m i.

Iz izvješća S. V. na skupštini H. A. P. D. se vide plodovi „slobodnog i modernog“ života. Samo tako dalje, daleko će doći!

Često govore o slobodi. „Mi hoćemo biti slobodni“, „ne ćemo biti robovi tuđeg i mračnjačkog mišljenja“, „hoćemo da slobodno mislimo“ itd. Jest, lijepa je sloboda, ali za onoga, koji je zlo upotrebljuje, na propast, a ne na korist.

Zar to nije „ropstvo tuđeg mišljenja“, kad se misli glavom Darwina, Häckela, Janušića, Masaryka i drugih prosvjetitelja (!) i popularizatora „znanosti“.

Ustaju proti svakomu, tko ne misli kao i oni. Zar je to poštivanje „slobodnog mišljenja“, kad se silom hoće da drugom tuđe nametne?

Vjera oplemenjuje srce. Samo onaj čovjek može biti na korist čovječanstvu, koji uz um ima i plemenito srce. Ako je čovjek pokvarena srca, to je tim više štetan, što je pametniji.

Čuvajmo se svih zvučnih fraza, ne nasjedajmo onima, koji svoja srca oplemenjuju u kojekakim zakutcima, koji hoće da se „n a u ž i j u“, d o k s u ž i v i („Savremeni Epikurejci“)! Učimo se i čitajmo samo ono, što će nam uz um oplemenjivati i srce, da tako budemo potpuni ljudi, pripravni za budući život, koji će i znati i moći braniti svoju vjeru i svoj dom!

Ivan Parlićević, realac.

Iz biskup. sjemeništa u Spljetu. (R a d o k o o r g a n i z a c i j e).

I. P o č e t k o m s v i b n j a:

U našem sjemeništu evo već dvije godine opstoji literarno društvo „Neven“, kojemu je svrha vježbanje u pisanju i slobodnom govoru. No kako je rad „Nevena“ ograničen na same članove društva — kojih je relativno veoma malen broj (6 prama drugih 40 gornjoškolaca) — to se je brzo osjetila potreba proširenja njegova djelokruga; ili, ako to ne, da se nađe način, kako bi se i drugim đacima dala prigoda vježbanja u literarnom radu, debatiranju i slobodnom govoru. Nego i ovoj potrebi naskoro doskočiše naši Nevenaši. Njih naime nekolicina iznesoše na sjednici „Nevena“ prijedlog, da društvo priredi svaki mjesec za klerike gornjih razreda nekoliko praktičnih predavanja o raznim aktuelnim pitanjima, iza kojih bi se mogla razviti debata i bratski razgovor. No kako taj predlog zbog nekih faktičnih razloga nije bio primljen, pobrinuše se neki članovi dogovorno s drugim klericima izvan „Nevena“, da sami urede takove sastanke. I zbilja već 5. svibnja najaviše oni prvi sastanak za 9. V. s ovim programom:

1. Čemu ovi sastanci. — Razlaže drug S. Banić (VIII. r.).
2. Pax. — Deklamira auktor, drug S. Vukušić (VI. r.).
3. O ruskom romanu. — Govori drug J. Vilović (VI. r.).
4. Socijalna i kršć. demokracija. — Raspravlja drug I. Jelavić (VII. r.).
5. Eventualia.

Svi naši drugovi gornjoškolci s veseljem pozdraviše ovaj pothvat i na uređeni dan i sat dođoše svi bez iznimke u određenu dvoranu, da prisustvuju najavljenom sastanku. Iza govora druga Banića, koji je ukratko, ali jezgrovito prikazao veliku važnost ovih sastanaka, kao i iza drugih govora, razvila se je

poduža debata, u kojoj je sudjelovala većina prisutnih. Na koncu povela se je riječ o našoj organizaciji i uređenju ovih sastanaka. U pogledu potonjih se je zaključilo, da će se: 1. ovakovi sastanci zvati: „bratski literarni sastanci“, a obdržavat će se svakog mjeseca jedan put; 2. pri koncu svakog sastanka odabire se jedan od osmaša, koji će: a) predsjedati na dojdućem sastanku; b) pobrinuti se za materijal i nastojati, da ovaj bude praktičan i zanimljiv; c) najaviti dan za sastanak i izvjesiti program 8 dana prije sastanka; ć) izvješćivati o radu sastanka u „Luči“, glasilu hrv. kat. đaštva.

Sastanku prisustvovao je i veleuč. g. Alfirević, te je i sam živo utjecao pri debati i svojom prisutnošću podao stvari veću važnost i ozbiljniji karakter.

II. Početkom lipnja:

Tridesetog svibnja imali smo u sjemeništu naš drugi „bratski literarni sastanak“ s ovim programom:

I. Poduka analfabeta. — Govori drug Delić (VII. r.).

II. Hrv. kat. đačko potporno društvo „Hrvatska Vojska“. — Izvješćuje sa strane pripravljajućeg odbora drug Banić (VIII. r.).

III. Praktični ciljevi kršćanske demokracije s obzirom na pučku svezu. — Govori drug Jelović (VII. r.).

Raspored: Pučka sveza (samo za Dalmaciju): Pokrajinski i diecezanski centrum.

A. Prosvjedni dio: 1. Štionica: a) Tamburaški i pjevački zbor, b) predstave, c) predavanja. 2. Biblioteka. 3. Listovi. Za to: a) Centralni fond, b) Agitacije.

B. Gospodarstveni dio: 1. Pučki sekretarijat. 2. Raiff. blagajne. 3. Zadruge uzajamne pripomoći. 4. Asikuracije živina, vinograda . . . i ostalog. 5. Nabava potrošarina. 6. Izložba. 7. Posredujući ured za prodaju zanatljskih produkata. Ovo posljednje troje čini zajedno Težačku svezu.

IV. Eventualia.

S velikim zanimanjem pratili su prisutni kako prvi, tako i drugi referat.[1] O pouci analfabeta stvorilo se je lijepih rezolucija za praznike, te su mnogi već nabavili potrebite knjige za poučavanje. Debata o osnutku kat. đačkog potpornog društva „Hrv. Vojska“ razvila se je na dugo i široko; rezultat debate bio je osnutak društva. Odmah su se tu odobrila i društvena pravila, što ih je predložio pripravljajući odbor, i izabrao upravljajući odbor. Društvo je namah započelo svoju djelatnost, te prikupilo već prvih dana u društvenu blagajnu kojih 100 kruna. Do sada upisalo se je u društvo preko 100 članova, a već do koji dan nadamo se, da će taj broj u velike ponarasti.

A da se ne hvalimo, možemo otvoreno priznati, da je oduševljenje članova za rad i „Hrv. Vojsku“ neopisivo, pa se stoga opravdano možemo nadati procvatu naše mjesne đačke organizacije i osobito uspješnom radu među vanjskim đacima, našim drugovima na gimnaziji i realci.

Mi evo započesmo, a na našoj braći i drugovima diljem domovine je sada, da nas ne ostave izolirane, nego da i sami prionu oko osnivanja ovih, bitno za nas nužnih, društava.[2]

Na posao dakle drugovi!

III. Koncem škol. godine 1907.

Da popunim prijašnja dva dopisa, ne će biti s gorega, ako napišem par riječi o našem radu zadnjih dana škole.

[1] Treći je bio zbog kratkog vremena odgođen za dojdući put.

[2] Sa zadovoljstvom doznajemo, da se je već ustrojilo slično društvo u Sinju, da se već i u Dubrovniku i Kotoru živo radi, da se i tamo osnuju slične podružnice.

U prvom redu tu spominjem naš zadnji „bratski sastanak“, što smo ga obdržavali na Alojzijevo. Na dnevnom je redu bio I. referat druga Jelovića, što je izostao od zadnjeg puta. II. govor druga Mrkušića: „Naš rad preko praznika“ i III. eventualia.

Iza oba govora razvila se podulja debata, a o radu preko praznika stvorile se slijedeće rezolucije:

Klerici gornjoškolci, sakupljeni na svom trećem „bratskom sastanku“ obvezuju se, da će preko praznika svaki od njih:

I. prema prilikama i potrebama mjesta nastojati držati barem jedan tečaj za pouku analfabeta;

II. širiti hrvatske katoličke novine, osobito: „Istinu“, „Dan“, „Hrvatstvo“ i naše glasilo „Luč“; poslati u koju od ovih novina barem jedan dopis i po mogućnosti naći stalnog dopisnika;

III. raspačati po koji omot dobrih knjiga u korist „Hrvatske Vojske“ i nastojati naći kojeg podupirajućeg člana;[1]

IV. Na prvom „bratskom sastanku“ izvijestiti o svom radu preko praznika.

Zatim se je govorilo o sastanku u Zagrebu i mnogi izjaviše, da će učestvovati. Iza toga izvjestio je predsjednik „Hrv. Vojske“ o radu društva. „U društvo je“ — kaže on — „pristupilo do sada 220 članova. Društvo je besplatno razdijelilo oko 80 raznih brošura, a primilo do 100 istisaka, što novih, što starijih knjiga. Društvena blagajna broji nešto preko 150 kruna“.

Na koncu bi određen drug Jelović za predsjednika dojdućeg „bratskog sastanka“.

Zadnjih dana bila je i zaključna sjednica „Nevena“. Tada se je izabrala i nova uprava, i to: predsjednikom J. Jelović, a tajnikom J. Vilović. Primila su se i četiri nova člana, dok se je jedan, kao svršeni gimnazijalac, oprostio s društvom. Bilo je i opširnog govora o budućem radu društva. A rezultat toga bila je odluka, da će se početkom nove školske godine osnovati i za gimnazijalce civiliste literarno društvo, koje će biti s „Nevenom“ u najužoj svezi, a i list će nam pače biti zajednički. Time bi zaključena zadnja sjednica „Nevena“, a ujedno i ovogodišnji naš rad.

Radikal S.

[1] Čujemo, da su članovi „Hrv. Vojske“ sakupili do polovice praznika već 200 kruna za društvo.

Sarajevo, 16. rujna 1907.

(Rad u praznicima). Ferije prođoše. U nas u Bosni dobar dio đaštva, pošto nema nikakove organizacije ni mjesne, a kamo li pokrajinske, krade Bogu dane u besposličarenju, u kojem sve to više gubi volju i smisao za rad za narodnu stvar. Pojedinci pak, koji bi htjeli da Bosnu danas gospodarski i prosvjetno podignu, rade i rade, ali ostaju na žalost, — osamljeni. Rad pojedinaca je, u današnjim prilikama Bosne dakako neznatan prema narodnim potrebama, koje iz dana u dan rastu.

Najžalosnije je, da baš u Sarajevu, gdje se skupe đaci na ferije u velikom broju, ti đaci iz godina u godinu provedu ferije skoro ni ušto. Ovih se ferija napokon ipak malko kao prenuše i počeše ozbiljnije misliti, kako bi se narodu pomoglo u ovako tužnim prilikama. Osnova se ferijalni akad. klub „Preporod“. Jedva što su iza glavne skupštine pravila bila poslata na odobrenje k vladi, dođe do „konflikta“. Taj je „konflikt“ oteo mnogo vremena, a što je najgore, odbio mnoge od rada, te članovi već sada nemaju pravoga interesa za samo društvo. Ako se ne varam, ovakav se postupak obično zove igra društava, koja je među nama

u potpunom jeku razvijena, i u njoj gubimo zlatno vrijeme mladosti.

Traži li se od našega đaštva, da učevstvuje pri kakvoj zabavi dobrotvornoj ili da priredi zabavu u dobrotvornu svrhu, evo se svim silama sazda tome radu. Karakteristično je, da zabave, koje đaštvo priređuje, na osobit način privlače općinstvo, uspiju moralno, a novčani prihod, koji je obično znatan, dođe „Napretku“ u sto dobrih časa. Ovakove zabave, kako vidimo, od koristi su po narod; one djeluju i na svijest narodnu znatno; đaštvo ogleda svoje sile i vježba ih u zajedničkom radu. Al nas oblast i u ovom nastojanju priječi, baca nam klipove pod noge, kao n. pr. u Derventi, gdje zapriječi — zabrani zabavu Hrvata đaka bez milosrđa. „Preporod“ u Sarajevu priređuje početkom sl. mjeseca zabavu u korist „Napretka“, te su već razaslani apeli na rodoljube širom naše hrvatske domovine za dobrovoljne priloge.

I rad pojedinaca pokazuje katkada i vrlo lijepih uspjeha, no na svakom se koraku susrećemo sa zaprekama, koje nam postavlja oblast i grčko-istočnjaci: ovo dvoje kao da se urotilo protiv hrvatstva u Bosni. Ovih ferija do sada osnovaše tri hrv. seljačke zadruge i jedno antialkoholičko društvo, što je ako uzmemo u obzir prilike, u kojima je to niklo, velik uspjeh hrvatske misli u Bosni. U Mostaru imamo jednog mladog pregaoca abiturijenta P. Rogulju, koji kao pčela radi na organizaciji hrv. kat. mladosti na tamošnjoj gimnaziji, od koje se možemo mnogom nadati.

Nekom je možda upalo u oči, što se oko poduke analfabeta, kojih ima u Bosni preko 80%, ne vodi briga. Odgovor na ovo je neočekivan. Naša vis. zem. vlada dozvoljava samo „za Bosnu i Hercegovinu ispitanim učiteljima osnovnih škola“ da otvaraju analfabetske tečajeve. Ovo nije nužno komentirati, nego ću samo nešto napomenuti. „Organizacija radnika Hrvata“ u Sarajevu htjela je da otvori jedan tečaj za svoje članove analfabete, pošto se to u njezinim pravilima dozvoljava, samo treba da to najavi oblasti. Kao uzrok zabrani navodi vladin povjerenik, da slušač filozofije sa četiri semestra ne može takav tečaj voditi s napretkom, akoprem se zna općenito, da je isti taj slušač filozofije prošlogodišnjih ferija u jednom analfabetskom tečaju 21 analfabeta priveo knjizi, ali to je bilo u doba blaženo, kada gornja naredba vladina nije izišla na svjetlo. Što više i jednom doktoru filozofije zabranjuje se otvorenje analfabetskoga tečaja s istoga razloga.

U nas je đaštvo dobrim dijelom izgubilo vjeru svojih djedova. Već u višim razredima gimnazije niču neponzdanice vjeri, a došavši u ferijama kući ubijene vjere svojih pređa, nema pobude na rad za narod. Držim, dok rad naše organizacije ne uzme jačega maha, da će oni ostati kakvi su i dosada bili i tek ugledavši se u nas, počet će da se miču, da rade i oni.

Kudgod pogledamo, svagdje uviđamo potrebu đačke organizacije, potrebu odlučnog jednog vođe, koji bi hrvatsko katoličko đačtvo u Bosni skupio pod jedan barjak i kad bi svakome bilo određeno, šta ima da radi. Ovako pak većim dijelom svaki za se šuti i ponešto radi, nema odvažnosti, da počne nešto zamašnijega.

Bolislav.

Brela (kod Makarske) početkom rujna. (O radu u praznicima). Puno razmišljah i u razmišljanju uživah preko prošle školske godine, kako će se moji drugovi zastidjeti, kad vide u prvim brojevima „Lući“ izvještaj mnoga rada preko praznika. Ali jao, priroda je mladu čovjeku samo mašte obilno dala! Ne bi ni toga iznosio, da to nije iživčana želja gosp. urednika. (Ako pak s ovim hoće da pokaže, koliko su katolički đaci uradili, može me slobodno ispustiti).

Prve nedjelje skupih oko sebe nekoliko (oko 60) seljaka i stanem im govoriti o koristi škole i prosvjete. Slušali me pomnjivo, pa kad im rastumačih, kako ih lako mogu naučiti čitati i pisati, odmah ih se prijavilo osamnaestorica (jošte u cijelom selu ne ostaje nego 12 muških analfabeta). Smiješno je bilo vidjeti za prvih lekcija, kako šezdeset godišnji ljudi lome svoje žuljave ruke, vikle samo mašklinu i motici, a sada ih bijedne uviju da naprave slovo. Još zanimljivije je gledati odsjev nutarnjeg zadovoljstva na izrovanom licu, kad pročita (ili kako oni kažu „zgombina“) koju riječ. Pa neka kreda (od težine ruke) puca ili papir se probada, on mora da napiše ono, što hoće. Moram reći, da sam uživao pri ovakvu radu, sve dok ne dođe vrijeme, da polazim u Zagreb. Tada prepo učih moje sijede študente mjesnom učitelju, da mi ih opet preda, kad se povratim.

Predavao sam malo gotovo ništa:

1. O koristi prosvjete.

2. Kamatnici su pijavice narodne krvi. — Zatim na njihovu molbu:

3. Kako nastaje pomrčina sunca ili mjeseca.

4. Zemlja se okreće oko sunca.

Posljednje mi nije uspjelo, jer neke ipak nijesam mogao uvjeriti.

Valjda se gosp. urednik čudi, što mu tako rano šaljem izvještaj, ta mi Dalmatinci imamo još petnaest dana praznika, pa bi se i tu dalo nešto učiniti. Eh, ali treba da gospodin zna, da sam se iz Zagreba pješke kući povratio preko bijedne Like i Krbave. Zato sam sav raskliman, i ne ćutim se sposoban ni za kakav rad. Jedva se oturam, da podučajem analfabete!

Sada eto svak zna, što sam uradio (ali za Boga, ne smijte se, ta ja nijesam ... nu ne ću da se ispričavam ...), ali ću se za to opošteniti preko godine, jer mi ostaje (kao radikalu) još toliko rada na gimnaziji ... Aihme! Sada treba da se potpišem, jer bi „pokretaši“ rekli, da to urednik sam izmišlja — oni su svemu kadri. Hoću li početnim slovima ili potpuno ...? A kad se harči, nek se harči!

Đuro Vilović, gimn.

SVAŠTICE.

Javna zahvala. Potpisani odbor smatra svojom časnom dužnošću, da izreče svoju najsrdačniju hvalu svim onima, koji su bilo savjetom, bilo opet materijalnom potporom pridonesli k uspjehu I. hrv.-slov. katoličkog svedačkog sastanka.

Ponajprije sa zahvalnim srcem sjeća djelovanja zagrebačkih gospoda, koje su pod vodstvom preuzv. gdje. Gabrijele grofice Pejacsevich najvećma pridonijele, te je s financijalne strane bilo omogućeno obdržavanje našega sastanka.

Nadalje se najiskrenije zahvaljuje ravnateljstvima nadb. sjemeništa, nadb. sirotišta, grčko-kat. sjemeništa, kr. plem. konvikta, muške učiteljske i obrtne škole, koji su

za trajanja sastanka prepustili svoje zavode za prenoćište našim gostima; osobito pako kr. vladnom odjelu za bogoštovlje i nastavu, koji je dozvolio, da se u internati potonjih triju zavoda, upotrebe za navedenu svrhu.

Hvala i onoj p. n. gospodi privatnicima, koji su nam stavili na razpolaganje sobe za naše goste.

Našu srdačnu hvalu izričemo uredništvima onih zagrebačkih dnevnika, koji su vazda spremno primali bilježke i izvještaje o našem sastanku. Ujedno spominjemo sa zahvalnošću nastojanje velem. gospodina kr. sveuč. prof. Huge pl. Mihalovicha, koji je učesnicima priskrbio pogodnost polovične cijene na željeznici.

Najtoplija hvala upravama zagrebačkih muzeja, a napose kazališta, što su dozvolile, da se njihovi zavodi otvore i pokažu našim gostima.

Napokon lijepa hvala onima, koji su brzojavno pozdravili naš sastanak, prisustvovali svečanoj sjednici i komersu, te s.time dokazali, da sa simpatijama prate rad naše kat. mladeži.

Zagreb, 12. kolovoza 1907.

Odbor za priređenje hrv.-kat. sveđačkog sastanka.

U „Domagoj“ upisat će se svaki zagrebački akademičar, koji hoće da u smislu katoličkih načela radi za hrvatski dom. Društvo se nalazi u Streljačkoj ulici br. 1. Tko želi da pristupi društvu, treba da bude doveden po jednom starom članu.

Potpredsjednik.

Akademska Marijina kongregacija obdržavat će svoj prvi sastanak u novoj školskoj godini dne 22. listopada u 8 sati na večer (Palmotićeva ulica br. 31.). Drugovi nekongreganiste, koji žele da se priključe Marijinom zboru, neka dodu toga dana na sastanak, da se upišu. Upisivanje trajati će mjesec dana, t. j. do uključivo dne 19. studenoga. Oni drugovi, koji su već bili zbornici, te hoće da predu u sveučilišnu kongregaciju, treba da prinesu litteras patentes od svog zbora.

Nadstojnik.

Furtimaši protiv „Družbe“. Istarski akademičari M. Barbalić, N. Franolić, R. Ivanić, H. Jelušić, D. Kaftanić, A. Mrakovčić, A. Orlić, I. Orlić, F. Sloković, I. Sušanj, T. Tuzato, A. Žic priopćuju u »N. Listu« izjavu, iz koje vadimo: Upozoreni smo od jednoga kolege, da se u »Luči«, glasilu hrv. kat. đaštva, u broju mjeseca prosinca prošle godine napada naša slavna »Družba Ćirila i Metoda«. Tu se poziva družbu, da pazi, komu daje svoju firmu. Ćirilo-Metodski zidari izdaše i nemoralnu Begovićevu gospođu Walewsku. Dalje se kaže: »Mi se još jednom obraćamo na družbu sv. Ćirila i Metoda i dovikujemo joj: Dosta je! Gospodo, mi dajemo novce za škole u Istri, a nipošto, da pomažemo širiti po Hrvatskoj bezvjerje i nemoral. Još je pak manje volje u nama, da pomažemo istarske naprednjake na hrv. sveučilištu u Zagrebu. Vi nas razumijete a nadamo se, da ne želite »družbu zakopati«. Pozivljemo »dobre kolege«, širitelje morala, da iznesu imena onih, koji su potpore dobili, kao što i svote, koje su od družbe dobili. (Zašto ne pitate, da naznačimo i dan i sat primitka, i pismonošu, i broj pošt. doznačnice, ili pak osobu i sl. . . .?) Ako ne dokažu svoju tvrdnju, držat ćemo ih podlim klevetnicima. Dajemo pak »dobrim kolegama« na znanje, da uopće nijedan istarski sveučilištarac u Zagrebu — dakle ne samo naprednjaci — nije dobio potpore ma ni filira od družbe, niti je ikada koji molio potporu od družbe«. Tako »Pokret« od 25./VI. o. g. Naravno, da je sve to popratio u dodatku svojim komentarom. — Kako li se junačine razjunačiše! Nama je jednom u gimnaziji pripovijedao profesor iz latinštine, da se javi obično onaj, koji je pogođen, kao kad u jato pasa baciš kamen. Toga se sjetismo kod ove izjave. — Mi pak pitamo: Gospodo, tko vas je ovlastio, da vi nas pozivljete na račun? Jeste li možda vi zastupnici »Družbe«, njezin odbor? Mi se obratismo na »Družbu«, i njoj dajemo račun, a nipošto vama, koji ne znate ni točnog naslova »Družbe«. Smrdi vam riječica »sv.«, je li? — Mi ovdje i opet upozorujemo »Družbu«, nek dobro pazi, komu daje firmu, i s kim ima posla. A činimo to zato, jer je volimo, jer nam je srcu prirasla, ali — znajte — onakova, kakvu ju osnovaše utemeljitelji, kakva mora da bude družba, kojoj su zaštitnici sveti naši apostoli Ćiril i Metod. Naše »dobre kolege« pak upozoravamo, da nam je posve indiferentno, kako gg. »naprednjaci« i ljudi, kojima je vjera »privatna stvar« — pa bili ti Istrani u ili izvan Zagreba — o nama sude, jer mi ne tražimo odobravanje mase — a tamo brojimo i gornje akademičare, koje mora istom neki drugi podsjetiti, što piše glasilo svega hrv. kat. đaštva! — (Znak, da oni »nepristrano« prate naše đačke i javne prilike! Op. slag.) — nego odobravanje razumnih ljudi. Signori — anche el Pepe z Voloskega — Capito?

Prvi sastanak hrv. i slov. đaštva u Pazinu. Novine o tom sastanku vrlo malo govore. Tim više govori sama šutnja. Mi tome sastanku pripoznajemo veliku važnost. Budućnost će pokazati, da se ne varamo. Opravdano je dakle pitanje, čemu taj muk? — Evo, što izbija na javu: U »Hrv. Djaku« (br. 6. i 7.) — »Luči« se nije udostojalo javiti — oglasuje se program. Tu se veli »Sastanak će biti oko 20. kolovoza«. Tu stoji opaska uredništva »H. D.«: »Držimo, da ovaj rok nije definitivan, tim više, što je identičan s rokom abiturijentskog sastanka u Dubrovniku, na kojem, uvjereni smo, da ne će manjkati ni kolege iz Istre«. Taj »naprednjački« mig bio je dostatan, da se sastanak odgodi! Onda čitamo u vrijednom krčkom »Pučkom prijatelju« (br. 24.): »Nastojalo se je (u krugovima pazinske gospode) jošte svim silama, da nitko od abiturijenata ne bi prisustvovao sastanku kršćanski mislećih đaka u Zagrebu, dočim se iste nagovaralo za sastanak dubrovački, te nuđalo potpore za putovanje«. — Tomu odgovara i dopis iz Pulja u »Slovencu« (br. 212.). Iz tog se dopisa već vidi »naprednjačko« rovarenje. Tamo čitamo, da je referat bogoslovca Janka bio poslan od abiturijenata »Istarskomu klubu« u Beč. Ovaj ga je stavio na indeks. No Janko se nije prepao, nego predavanje držao. Posljedica je — spor! Na sastanku se je dakle pokazalo, da je zaista »naprednjački«. — Mi pak kažemo: Svakomu svoje! S istinom na dan! Dužnost je »Luči«, da posvijeti u tu magluštinu, da se vidimo u pravom svjetlu. Pitanje je svakako vele zanimivo. Do vidova!

Hrvatsko pripomoćno društvo u Beču javlja, da će školske godine 1907./8. dijeliti redovite mjesečne potpore počam od novembra ove god. — Upozoruju se zanimanici, da svoje molbe prikažu najkasnije do 10. novembra, jer ih se kasnije ne će u obzir uzeti za ovu školsku godinu. — Molbama imadu početnici priložiti dokaz inskripcije na jednoj od visokih škola u Beču i svjedodžbu siromaštva, a ostali prositelji i svjedodžbe ili redovitog ispita ili kolokvija u zadnjem semestru. Odbor. — Društvena adresa: Beč, VIII. Lerchenfelder-strasse 44. *(„Hrvatstvo“.)*

Odbor „Slov. dijaške zveze u Ljubljani“ nam piše (13./7. o. g.): Bratsko društvo! Slov. dij. zveza si je na III. občem zboru, dne 3. t. m. izvolila (izabrala) sledeči odbor: Predsednik iur. Ivo Česnik; podpredsednik phil. Josip Puntar; tajnik iur. Fran Kovač; blagajnik iur. Fran Logar; knjižničar phil. Ernest Tomec; odbornika brez mandata: iur. Martin Malnerič in theol. Izidor Cankar. — Z bratskim pozdravom za odbor Ivo Česnik, tč. predsednik F. Kovač, tč. (ta časni = u to vrijeme. O. U.) tajnik.

Krščanska ljubav i framazunsko čovjekoljublje. Iz franceskih bolnica izagnaše opatice, njihove samostane »osvojiše« oružanom silom, i kukavne žene baciše na ulicu. Društva za zaštitu životinja cvatu, a na zator ljudi — jer su katolici i vjeruju u Boga — stvara država »zakone«! Al krščanska ljubav prašta, ljubi najljućeg neprijatelja. To kao ironiju sudbine iskušava sama Franceska. Evo najnovijeg slučaja: — U Tonkingu (Indochina) postoji bolnica za izložene, što boluju na najstrašnijim priljepčivim bolestima. Guverner traži ljude, koji bi preuzeli njegu tih bolesnika, al ih ne nalazi: ni apel na čovjekoljublje, ni visoka plaća ne djeluju. Nitko se ne javlja, da stupi u bolnicu za izložene. — U neprilici je Guverner, pa piše franceskoj vladi, da mu ne preostaje drugo, nego zatvoriti bolnicu ili pozvati opatice. I Clémenceau pristaje na drugo; on se ne protivi, da idu sestre onamo, kamo nitko ne će da ide. — Iz domovine ko najgori dušmani prognate skromne žene, eto služe toj istoj domovini i čovječanstvu radi ljubavi Božje i na najpogibeljnijem mjestu! Framasunsko čovjekoljublje napušta dakle svoju braću, da ih dave grozne bolesti, i ne će da se makne, a ljubav krščanska svladava i strah i obzir, zaboravlja na osvetu i daje se u službu rodu ljudskomu, pa bio taj i njegom najljući dušmanin. To su plodovi vjere i nevjere.

Realna gimnazija u Koprivnici. Lani smo javili, da je vlada dokinula V., VI., VII., i VIII. razred više pučke škole, te da je privremeno otvorila I., II. i III. razred male realne gimnazije. Ove je godine otvoren i IV. razred. Sad se javlja, da se je već započelo s kopanjem temelja za novu zgradu. Već slijedeće školske godine preselit će se ta nova realna gimnazija u novu zgradu.

Realna gimnazija u Vukovaru. I ova raste: Prošle je godine dobila V. razred, a ove godine VI. Ima 205 daka; za 36 više nego prošle godine. Vukovarsko je zastupstvo zaključilo, da proširi zgradu za veliku real. gimnaziju, i radnja će, kako novine javljaju, biti već u jeseni dovršena.

Protestantski profesor povijesti dr. von Below o katoličkom đaštvu u Njemačkoj. Prof. dr. von Below piše, da je boj protestantskoga đaštva (t. z. freisinnige, freiheitliche Studentenschaft) u Njemačkoj protiv katoličkih đaka svršio s fiaskom. Hvali katolička sveuč. društva i sveze, koje da su se junački ponijele u boju, na koji su tako nedostojnim načinom bile prisiljene. Boj nije imao nikakova uspjeha. Pače je katol. đaštvu koristio, jer se broj njihovih članova i društava pomnožao, a nutarnja sveza i uvjerenje je čvršće, nego li je prije bilo.

I kod nas je nešto slična započelo, jer i mi imademo takovu slobodoumnu »naprednu« braću, koja su zadojena najstrašnijom mržnjom na sve, što samo ime katoličko nosi. No ne bojimo ih se, ma da njihov današnji broj naraste i na desetu potenciju. Njemački katol. đaci pokazali su nam, što sve može sloga i ustrajan rad. Dakle drugovi, složno na posao i pobjeda je naša!

Uredništvo „Luči“ nalazi se od 1. listopada = Beč VIII. Schönborngasse br. 9. Istu adresu imadu i »Danica« i »Hrvatska«.

Pozor, prijatelji! *Ovaj put morademo ispustiti više zanimivih strari, jer nam „financeministar“ ne da „kredita“. Ta i onako donosimo čitavi arak više nego smo dužni. Bude li više sredstava, bit će i „Luč“ deblja... U narednom broju donijet ćemo kao prilog (na posebnom papiru) sliku učesnika našeg sastanka, ali toga broja stari dužnici ne će dobiti, ako prije ne podmire stari dug. — Izostale su i zagonetke (ove godine su 4 nagrade), a i neki odgovori. Neka se ispriča.*

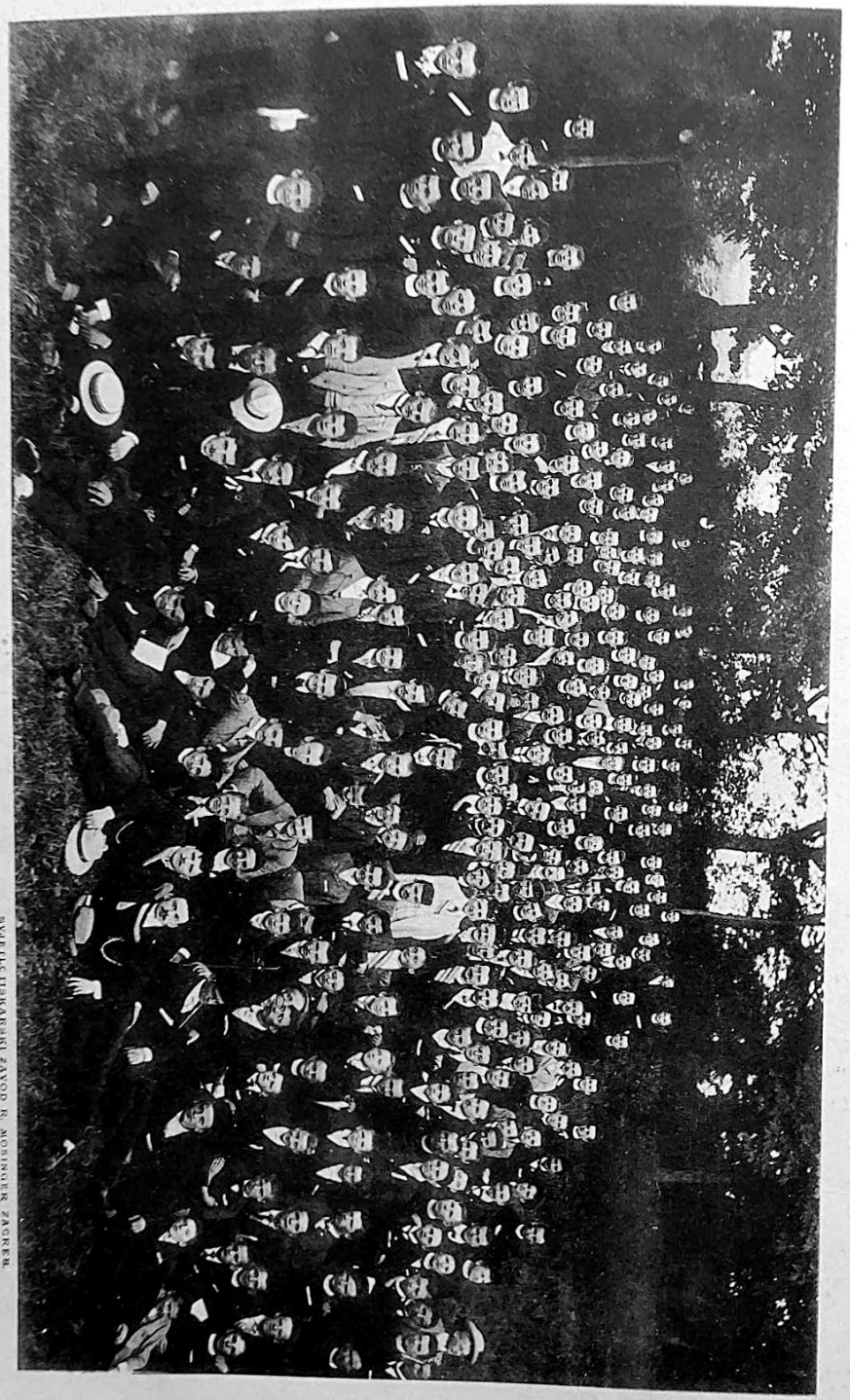

Prilog „Luči“ br. 2. 1907.

Učesnici I. hrv.-slav. katoličkog svedačkog sastanka u Zagrebu 1907.

SVEUČ. TISKARSKI ZAVOD R. MOSINGER ZAGREB.

LUČ LIST HRVATSKOG KATOLIČKOG ĐAŠTVA.

BROJ 2. — ZAGREB, STUDENI 1907. — GOD. III.

KORAK NAPRIJED.

Još se prvi broj „Luči“ nije niti razaslao, a eto već nam dolazi iz Zagreba vesela vijest, da će „Glasilo hrv. Marijinih kongregacija“ doskora ugledati svjetlo! Eto toga pisma u cijelosti:

ČASNA MARIJINA KONGREGACIJO!

Potrebe vremena, u kojemu živimo, sile nas, da pokrenemo novi časopis, koji bi bio „Glasilo hrv. Marijinih kongregacija“, a bavio bi se isključivo M. K. u hrvatskim zemljama. Misao je već dozrela i još ovaj mjesec ugledat će svjetlo 1. broj. Sve je već uređeno, jedino ne može odrediti visinu naklade, jer ona zavisi o zanimanju, kojim će hrvatske M. K. dočekati ovaj jedino kongreganistički časopis. Stoga molimo slavno poglavarstvo ove kongregacije, da izvoli u svom sijelu pretresti ovo pitanje i brzo nam javiti, koliko bi komada ovog „Glasila“ trebalo za svoj zbor. Cijena godištu ne će nikako prekoračiti 30 novčića, a bit će i manja, ako se javi dovoljan broj pretplatnika. Uza sve žrtve s naše strane nismo kadri obećati više, nego da će „Glasilo“ izaći najmanje 6 puta u ovoj školskoj godini. Želja je naša, ali provediva samo uz izdašno podupiranje sa strane svih hrvatskih M. K., da list mjesečno izlazi. Format će mu biti isti onaj, koji je imao prošlogodišnji „Izvještaj“ naše kongregacije, t. j. 25×16 (poput „Istine“). U nj će moći pisati jedino zbornici i zbornice, te veleč. gg. upravitelji M. K. — Isto tako će „Glasilo“ primati jedino oglase kongreganista. Riječ u jednu: „Glasilo“ bi imalo dignuti kongregacijonu svijest u hrvatskom narodu i okupiti sve M. K. u jedno, vidljivo kolo.

Istodobno se obraćamo na sva poglavarstva s molbom, da nam pošlju popis članova (i odsutnih!) svog zbora, zatim dopisa, vijesti

i članaka za naš list. Nadamo se sigurno, da ova molba ne će ostati „glas vapijućega u pustinji“, kako se to znalo češće zbiti. Potrebno je učiniti to i stoga, što će naše „Glasilo“ koncem godine donijeti prijegled svih hrvatskih Marijinih kongregacija, da se vidi, kolika i kakova je vojska Marijina.

Sa svetim Djetetom svojim neka nas blagoslovi Djevica Marija!

Sveučilišna Marijina kongregacija.

To je eto taj korak naprijed, i taj je od tolike znamenitosti, da će ga svaki uviđavniji Hrvat morati s oduševljenjem pozdraviti. Treba samo pomisliti, koja je tome listu svrha. U pozivu nam se ističe kratka oznaka „bavio bi se isključivo interesima M. K. u hrvatskim zemljama“. Kratka ova rečenica ne treba nikakvog daljnjeg tumačenja. Dosta su nam one dvije riječi „interes kongregacija“ i s tim znamo sve!

Uza sve to bit će u Hrvatskoj jošte dosta ljudi, koji će sve to pogledati onako s visoka i — omalovažiti ili će i osuditi. Ne će takvi kod toga niti pomisliti, da si s tim omalovažanjem, s tom osudom daju najžešću pljusku pred svakim, tko se po svijetu ogledao, tko vidi dalje od nosa: To će biti autentična svjedodžba, da oni ne znadu, da se u kongregacijama sakuplja cvijet naše mladeži, cvijet buduće hrvatske inteligencije; oni, u čijim će rukama biti sudbina hrvatskoga naroda! Takvi očito pokazuju, da ne poznavaju važnosti odgoja srca, da misle, e je dosta, ako čovjek nosi u glavi nekoliko matematičkih formula, historičkih događaja ili lijepih fraza ... Ali bolje da prekinemo s ovim nabrajanjem, jer s njim dajemo svjedodžbu samo ljudima kršćanskog mišljenja. Omalovažuju i preziru nas naime samo ovi, dok protivnici dobro vide, što su kongregacije, što će biti i njihovo glasilo. Jest, protivnici to vide, pa nas grde i omražuju, a naši vlastiti ljudi ne će da vide, da protivnička mržnja i vika najbolje pokazuju, što ih najvećma smeta.

Treba da računamo s prilikama. Svaka stvar nalazi svojih pobornika i protivnika. Tako je i s ovim glasilom. Protivnički bijes najbolji nam je dokaz, da nam treba što više kongregacija. Zato smo i na Trsatu i u Zagrebu tražili, da se kongregacije svuda osnivaju. A sasma je naravno, da razgranjena družba treba i svoje glasilo. Istom preko zajedničkog glasila saznajemo, da pojedine grupe nisu osamljene, da nas ima čitava vojska, da nas ima dovoljno, da odolimo i najžešćemu protivniku. Komu nije jasna moć glasila, taj neka se sjeti

onoga, što napisasmo u prvom broju „Luči“: Izdajemo „Luč“, da se oko nje okupe sve one nepoznate osamljene iskrice, pa da iz njih bukne veliki plamen ... Uspjeh govori i odveć rječito! — Tako će sigurno biti i s ovim glasilom kongregacija. Svi su uvjeti tu: Tu su izdavači, koji su već u „Luči“ pokazali, da znadu zastupati svoju stvar, tu su i čitaoci, koji su spremni, da za slavu Marijinu vojuju pod njezinom zastavom za potišteni, izmučeni i izvarani narod svoj. Uz takve uvjete, ne treba o uspjehu sumnjati. S pomoću Marije oborena su sva krivovjerja, Marijina će vojska i Hrvatskoj donijeti spas.

Na noge drugovi, okupljajte se u kongregacije, širite svoje glasilo i šaljite mu marljivo izvješća, pa se ne bojte: Budućnost je naša. Nek protivnik viče, nek nas psuje, nek nas grdi — znak, da ga boli — a mi u našem radu upirimo uvijek onamo, što ga još i više draži. U našim zborovima molit ćemo i za te naše protivnike, da dođu do spoznaje istine, a oni, koji toga ne će, da nam svojim pogrdama i dalje kažu put, kojim nam je ići u našem radu za vjeru i dom.

Drugovi u Zagrebu učiniše svoje, a na nama je i još više na svim pozvanim odgojiteljima mladeži, da se odazovemo i da bez oklijevanja uzradimo oko promicanja interesa Marijinih kongregacija, čemu u prvom redu ima da odgovori naš odaziv k glasilu kongregacija.

Cvao, rasao i širio se naš željno iščekivani „Marijin glasnik“!

IZ NARODA ZA NAROD.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

PRAZNICI su na izmaku — za srednjoškolce su već i gotovi — te se može o njima već kao o potpuno minulima govoriti. U tom smislu sam i poveo razgovor s nekoliko đaka s raznih strana, pitajući ih, šta su radili preko praznika. Smiješili su se ravnodušno slegnuvši ramenima. „Kô i uvijek! Čitalo se, odmaralo se, plandovalo se ...“ Kakovu ozbiljnu radu, što se zove ferijalni rad, ni traga. Čudom sam se čudio, da može još biti tako neizrecive ravnodušnosti prama gorućem pitanju, o kojemu raspravljaju dan danas svi đački listovi, pa i ostali časopisi zvani i nezvani, dapače i dnevna štampa.

*

Čudio sam se, istraživao sam i ispitivao sam uzroke tomu pojavu, pozamislio sam se malo dublje u stvar — i nisam se više čudio . . .

Pod ferijalnim radom razumijeva se uvijek u prvoj i glavnoj liniji rad oko prosvjete narodne, uži doticaj s prostim narodom, seljaštvom, radništvom i građanstvom, u obdržavanju analfabetskih tečajeva, pučkih predavanja, osnivanju pučkih knjižnica, seljačkih zadruga itd. Ima i drugih grana ferijalnoga rada, ali ja uzimljem u obzir ovdje samo ovu, a radi kratkoće, nazvaću ovu naprosto ferijalnim radom. — Nemaru dakle našega đaštva glede na ferijalni rad nisam se više čudio, upoznavši, da taj nemar potječe od nerazumijevanja t. j. većina, dapače velika većina našega đaštva, osobito srednjoškolskoga, smatra ferijalni rad nekakovim športom, koji se može od volje za zabavu goniti, kome se prohtije, i tko se hoće da „proslavi“, a tko ne će, nitko ga za to i ne pita. Đaštvo ne shvaća zamašaj ferijalnoga rada, svrhu njegovu i njegovu prijeku potrebu, i za to se ne može ni zagrijati za nj. Kad se pišu upute za ferijalni rad, obično se u uvodu metne: „Da je to od prijeke potrebe i naše životno pitanje, mislimo da ne treba dokazivati i da je svakome već poznato“. A odakle je poznato? Je li iz škole možda? Ta današnje naše škole svačemu nas prije uče, nego tome. Indirektno dakako da dolazi poticaj na to iz nauka, ali tu treba direktne upute, a te nema ni od lijeka. Ili nas u to upućuju razdraženi politički članci naše dnevne štampe, koju obično đaci već od malih nogu gutaju? U provincijalnoj štampi nađe se pogdjekada koji članak, ali to je u prezrenoj — provincijalnoj štampi, dok glavni dnevnici rijetko kada ili nikako o tome ne vode računa. Knjigâ ni brošira nema o tome nikakovih; ozbiljniji časopisi bave se pokadšto tim predmetom, ali te opet naše đaštvo ili ne dobiva ili ne uzima tako lako u ruke. Zato se nije dakle ni čuditi, što je naše đaštvo o tome predmetu skroz nepoučeno i neupućeno, a za to se ni ne brine za nj, jer ga ne shvaća — ignoti nulla cupido.

U „Luči“ je lani već bilo govora podosta opširno o ferijalnom radu, ujedno i o našem demokratskom stanovištu. (Pred praznike, Luč II. 336.), pa opet o našem demokratskom stanovištu u istome broju. (Naša kat. akad. društva, odsj. III. str. 349.). Činiće se dakle, da je tu već sve iscrpeno, te da nema više šta o tome govoriti. Sve kad bi i bilo tako, ne bi škodilo, dapače bi bilo od prijeke potrebe jedno te isto i dva, i deset puta pisati, jer ovo je životno pitanje, koje upravo dan danas svom žestinom izbija na površinu. Kao što je životni uvijet našoj organizaciji, da je katolička i hrvatska, tako

joj je isto bitan i demokratski značaj. A to je od prijeke potrebe istaknuti, jer to upravo kod nas ili ne znadu, ili ne će da znadu. Natko Nodilo se rezmeće u Savremeniku svojim „demokratizmom“ i viče na sva usta „mi demokrati“, dok „klerikalizmu“ niječe svaku i samo mogućnost demokratskoga stanovišta. A Narodna Obrana opet pohvalom ističe i sa zadovoljstvom bilježi pučkoprosvjetni rad „klerikalne“ stranke slovenske, a ovamo kod nas o tome istome „klerikalizmu“, koji ima ista načela, ista sredstva i iste ideale kao i slovenski „klerikali“, ne će ni da čuje. Slovensko katoličko đaštvo ima naslov „katoliško-narodno dijaštvo“ i tim je već u samome imena istaknut ne samo vjerski i narodni nego i demotratski značaj. Ne bi bilo zgorega, kad bi i mi imali kakov sličan naziv, da se već u imenu istakne ono, što se u naše vrijeme tako nužno mora istaknuti.

Već iz toga, što ovdje toliko govorim o demokratizmu, može se naslućivati, da nužda ferijalnoga rada proizlazi iz našega demokratskoga stanovišta. Tako i jest. U čemu je dakle taj naš demokratizam?

Živimo našim vijekom u znaku demokratizma. Pod tim se ne misli ni socijalni demokratizam, niti kršćanski demokratizam svaki napose, nego demoktratizam u opće. Demokratizam znači vladu naroda, puka, proti dosadanjemu aristokratizmu, vladi izabranih, ponajboljih ili u modernom smislu proti vladi velikaša i poveljenih staleža. Porodom su svi ljudi jednaki, te grofovstvo, barunstvo ili plemstvo, negda skopčano već samo po sebi (često bez ikakvih vlastitih zasluga) s raznim častima i vlastima, u demokratizmu ne znači ništa. Svaki čovjek vrijedi samo toliko, do kolikog se stepena sam svojom snagom i svojim znanjem dovine. Načelo jednakosti je glavni i temeljni princip demokratizma. Demokratizmu pripada cijela budućnost, i za to stranke i organizacije, koje nisu na demokratskom stanovištu, ne mogu računati na nikakvu budućnost, t. j. propasti će. Razdor će velik ipak ostati, naime razdor temeljnoga svjetovnoga naziranja: kršćanski i protukršćanski. Ta dva nazora u demokratizmu odgovaraju kršćanskom socijalizmu i socijalnoj demokraciji. Socijalna demokracija zahtijeva skroz potpune jednakosti bez ikakova obzira i iznimke. Ona ide s tim zahtjevom do nemogućnosti, preko svake granice, te zalazi na skroz idealno maštanje, koje se — jasno je kao sunce na nebu — ne će nikada moći ostvariti. Ona ne dopušta ni nejednak odgoj t. j. u roditeljskoj kući, nego djecu predaje od malena u ruke državnog odgoja kao n. pr. u staroj Šparti. Samo ta gospoda zaboravljaju, da je u Šparti odgoj bio pretežno tjelesni, dok današnji duševni odgoj

zahtijeva individualno uzgajanje pojedinih roditelja. Socijalna demokracija ne priznaje ni onoga stepena, do kojega se je pojedinac svojom snagom i svojom nadarenošću dovinuo, nego zahtijeva, da se svako može jednako toga dovinuti, ako je iste dobi n. pr. da bude isti čovjek naizmjence učitelj, sudac, liječnik, trhonoša, policista, živoder itd. Kralja, cara ili sl. oni ne trebaju ni ne će; u njih je sve „država“, i to dakako republika, ali kakova republika, to se ne zna, a ni oni sami ne znadu, jer svi njihovi pokušaji socijalističkih država po cijeloj zemlji sjajno su propali (sr. n. pr, đacima lako pristupnu broširu p. Hormana: Socijalno pitanje, Zagreb, Scholz 1906 str. 25.). Socijalni demokratizam zahtijeva i potpunu, skroz nepravednu jednakost u imetku t. j. čovjek, što zaradi, ne pripada njemu, nego državi, a za to ga je država dužna hraniti. Dakle država hrani najgore vucibatine isto kao i najrevnije državljane, bez ikakve (zaslužene i pravedne) razlike. Ne mogu ovdje dulje na dugo i široko razlagati, ali jasno je i iz ovih par ukratko navedenih temeljnih načela, da socijalni demokratizam prelazi sve granice zdravoga razuma i zbiljskih činjenica do skrajnje i smiješne absurdnosti.

„Vjera — zvijezda“ to je načelo kršćanskoga socijalizma i to ga vodi, da sve promatra ne sa nepouzdanoga i varavoga samo čovječjega stanovišta, nego mu svjetlom vrhunaravnim rasvjetljuje put do istine, čuva ga od slabosti ljudskih, čuva ga, da ide samo ravno pravim putem, da ne premašuje granica i svladava prirođenu žestinu i bijes. Kršćanski socijalizam je skroz i skroz prožet katoličkom vjerom, to mu je temelj i bivstvo, a zgradu, koja je na vječnoj i jedinoj istini sazidana, ne će ni vrata paklena oboriti! . . . Kršćanskome socijalizmu (ili kršć. demokraciji, kako se u Italiji i Franceskoj naziva, i uz koje bih ime ja prije pristao, a i ovdje bi zgodnije spadalo) glavno je načelo: jednakost u pravednosti. Ni njemu nemaju izlizane povelje i požutjele listine grofova, baruna i plemića drugoga značenja, do historičkoga, ali on priznaje pravednošću stečeno p r a v o, svojim žuljevima ili ispravnim nasljedstvom zadobiveno vlasništvo i položaj, koji si je čovjek pravedno vlastitim radom i zaslugom stekao. Kršć. socijalizam priznaje vlast duhovnu i svjetovnu, jer bez vlasti nema poretka; on računa s ljudima kakovi jesu, a ne gubi se u idealnom maštanju soc. demokracije, koje si sve ljude pomišlja savjesnima, marljivima, čestitima i poštenima — a ovamo su dandanas tamnice punije nego ikad. Ali neka se vlast stječe pravedno, neka su na vlasti ljudi, koji su to potpunim pravom zaslužili, a ne neznalice, slabići i

aristokratski odgojeni idioti, koji su se protekcijom ili slučajem nezasluženo do najviših časti popeli. Neka u upravi i vlasti i narod ima svoj dio, koji mu pripada, neka se štuje glas naroda — glas Božji. P r a v e d n o, a ne jednostrano uređenje socijalnoga pitanja niti samo po izmoždenoj bahatosti aristokrata, niti samo po revolucionarnim, prekomjernim zahtjevima četvrtoga staleža — proletaraca —, već po pravdi Boga velikoga; demokratizam ne u revoluciji, zvučnim i gromornim frazama, ne u formi i Marseljezi nego demokratizam u stvari, demokratizam, koji je doista u korist narodu — eto to je kršćanski socijalizam.

Jasno je kao sunce na nebu, da je kršćanski socijalizam jedino pravo riješenje socijalnoga pitanja i jedina prava staza u demokratizmu; jasno je, velim, ali ljudima, koji si dadu kazati, šta je jasno, ljudima, koji, ako im dokažeš da je bijelo, a ne crno, i doista vide i priznaju, da je tako. Ali ima i drugih ljudi, koji vide, da je tako, ali ne će da priznaju, u duši ipak istinu vide, ali za to uvijek proti njoj i govore — to su naši „naprednjaci“. To je intelegencija, koja istinu uviđa, ili bar ju može uvidjeti, ali ne će — jer to njezinu praktičnome životu ne prija! Ali imade i drugih ljudi, koji istinu ne znadu, a da tome većinom nisu sami krivi — a to su neuki, nepoučeni — narod, seljaci, radnici, građani. I tim smo prispjeli glavnoj tački.

Naš narod broji 73% analfabeta i prema tome pripada velika većina naroda ovoj posljednjoj skupini neukih, nepoučenih. Ova ogromna masa naroda, koja po zahtjevima demokratizma ima isto takovo pravo glasa i utjecanja u poslove narodne dobrobiti kao i ostali naobraženi dio — naravski, uvijek razmjerno — stoji tu nijemo i bešćutno, ne znajući, kojoj strani da se prikloni, ne znajući, koje načelo joj donosi spas. I tada dolaze agitatori, demagozi, koji bučnim govorima i sjajnim frazama, bez poduke, bez dokazivanja, vuku neupućenu masu na svoju stranu. Tako rade socijalni demokrati — a jasan je dokaz to, što ni njihovi agitatori sami nisu dosta naobraženi ni uvjereni o svojim načelima te se ne usuđuju s naobraženijim ljudima u koštac uhvatiti. Njima je u prilog njihova radikalna revolucionarnost, koja bez glave i bez računa udara na sve: na svećenstvo, na vojsku, na činovništvo, na vlastelu, na vladare, te tim lakše predobivaju narod, koji je i tako ogorčen i razdražen usljed današnjih socijalnih nepravda i socijalne bijede. Tako rade i „naprednjaci“, koji udaraju na „svećenstvo“, a narod razdražen ne vidi, da se tu udara na vjeru, koja je hrvatskome narodu još uvijek sveta. Katolička vjera

nema sjajnih fraza ni burnih govorancija — jer tko istinu gudi, gudalom ga po prstima biju. Naša načela nisu baš ni tako jasna, da bi se narod mogao odjednom za njima pomamiti; nisu baš ni tako laka, da bi svakoga mogla od prve predobiti. Ta i sam Isus govori o „bremenu“ i o „jarmu“, a neuk će se teško sporazumjeti, kad mu govoriš „slušaj one, koje po pravdi i istini moraš slušati“, „pokoravaj se odredbama i zakonima Božijima“, a ne će uvidjeti, da i kako mu je to na dobrobit. Ali zato je naša snaga u p r o s v j e t i, u naobrazbi, jer pravo naobražen čovjek, kod kojega odlučuje zdrav razum, i pošteno, idealno srce, mora uvidjeti istinu naših načela i odlučiti se za njih. I zato, ako hoćemo da većinu naroda imamo uza se, a to svakako moramo htjeti, jer inače nismo ništa, moramo nastojati, da neuku masu predobijemo za se, ali — kako je u naravi naše stvari — moramo ih najprije prosvjetliti, naobraziti, da uzmognu shvatiti i poprimiti naša načela. Put je to polagan i tegoban, ali drugoga kod nas nema. Mi neimamo bučnih agitatora, koji bi prevratnim i žestokim govorima za sat, dva, povukli strasti svjetine za sobom. Tim više nam se treba žuriti i k poslu prionuti. I to je ona neophodna nužda, da što življe, što obilnije i što prije prionemo uz ferijalni rad. Moramo upotrebiti tišinu prije oluje, prije boja, dok se još neprijatelji nisu probudili, te polagano, ali stalno prosvjetnim radom sav hrvatski narod predobiti za se. I to odmah, jer kad se neprijatelj probudi, kad se organizuje, padati će skupina za skupinom, selo za selom, kraj za krajem u ruke neprijateljskih agitatora i demagoga i to strjelovitom brzinom, jer za uzbuđenje strasti ne treba godinâ. Ako već do tada ne imademo većinu naroda i većinu pozicija u rukama, propali smo možda za uvijek. Jer pravo je rekao dr. Krek na našemu zagrebačkome sastanku: vjera katolička ne može i ne će nigda propasti na čitavome svijetu, ali u jednoj zemlji, u jednome narodu može, i teško si ga onome narodu, kod kojega propadne, a još teže onima, koji to svojim nemarom i neradom skrive. Naše đaštvo, buduća inteligencija hrvatskoga naroda, mora biti u dnu duše uvjereno i prožeto najdubljim osvjedočenjem, da dandanas katoličkoj vjeri nema opstanka bez demokratske ideje, bez kršćanskog socijalizma. Ako li je pako o tome uvjereno, onda mora prama tome i raditi i to odmah, dok još nije prekasno. Svaki mora biti uvjeren, da je odgovoran Bogu i narodu, za onaj narod što ga okružuje, ako ništa ne poduzme za njegov spas. Jer možda sutra ili prekosutra pasti će, dok se on bude skanjivao, taj narod neupućen i bez glave u ruke proračunanih i stra-

stvenih agitatora. U naše vrijeme katolička vjera ne može više opstajati ovako kao do sada u prostome narodu, onakova regbi mrtva vjera — noli me tangere, nego mora posvuda ustati ecclesia militans, onakova vjera, koja je spremna, da kršćanskom prosvjetom i dubokim uvjerenjem ne sama odbije, nego i potpuno porazi svakoga neprijatelja svake dlake i da mu zamete trag u našemu milome, od vajkada katoličkome narodu; vjera, koja se ne boji prigovora aristokratičnosti, vjera koja podaje i oživotvorava velike ideje besmrtnoga Lava XIII. o kršćanskoj demokraciji! . . .

Ne ću da duljim — dugi se članci ne čitaju. Katolička vjera podaje nam kulturni i socijalni program, bez kojega nema narodu opstanka. Taj je program oživotvoren u kršćanskome socijalizmu. I zato je naša dužnost, da što prije i što većma pripravimo put kršćanskome socijalizmu pučkom prosvjetom, a ta se najuspješnije širi ferijalnim radom. — Izričito napominjem, da ne govorim ovdje ni u ime ni u prilog nikojoj našoj političkoj stranci (niti kršć. socijalnoj stranci prava kao takovoj) i proti tomu se najodlučnije ograđujem kao jedan od najvećih neprijatelja svakoga (obično nezreloga) politizovanja među đacima. Ali govorim u ime katoličke vjere, uvjeren, da se ona dandanas ne može ni pomisliti bez demokratske ideje, bez kršćanskog socijalizma.[1]

[1] Zašto govorim o ferijalnome radu sada, na početku šk. godine? — Sad se može baš pokazati, koliko je kome stalo do njega. Sad se moraju kovati osnove, sad se imaju sastavljati pučka predavanja, sad se ima pripravljati za rad. Neka nas nipošto ferije — makar kako su daleko — ne zateku nepripravne, jer ujedno pripraviti i izvesti ne da se ništa u cigla ona 2—3 mjeseca ferija!

RASTANAK.

H. S., GIMN.

Posavino, s Bogom ostaj mila,
Jer rastanku kucnu zadnji čas!
Ti si meni vazda draga bila,
Ali eto sudba d'jeli nas.

Put daleko od tebe me vodi —
Bog zna, hoću li te vidjet kad. —
»S Bogom« kličem tihoj Savi vodi,
Jer je i s njom d'jelit mi se sad.

Polja ravna i vi šume guste,
Što dajete ovom kraju kras,
Kuće Brčkog ne ostale puste,
Od zla Višnji očuvao vas,

R'ječi nemam, da orišem tugu,
Što se savi oko srca mog,
Kad u postojbinu idem drugu . . .
Posavino, čuvao te Bog!

SRCE.. VAŽNOST I ŽIVOTNA DJELATNOST NJEGOVA.

(Nastavak). NAPISAO STUD. MED. FR. M.

ČOVJEČJE srce (Cor) je jaka šuplja mišica čunjasta oblika. Njegova unutrašnja duplja razdijeljena je pretincem, koji se proteže po duljini srca od sgora prama dolje, na dva odjela: lijevi i desni[1] koji nijesu među sobom ni u kakvoj svezi. Svaki od ovih odjela sastoji se iz dvaju međusobno komunicirajućih duplja: iz gornjega ili pridvorka (Atrium) i iz donjega ili klijetke (Ventriculus). Tako imademo lijevi pridvorak i lijevu klijetku, a s druge strane desni pridvorak i desnu klijetku. Pretinac, što dijeli pridvorke jednoga od drugog (Septum atriorum) je prilično tanak, dok su klijetke odijeljene debelim mišičnatim pretincem (Septum ventriculorum). Vrh je srca (Apex cordis) slobodan, okrenut prema dolje, na lijevo i naprijed, dok je baza (Basis cordis) okrenuta prema gore i s okolišem srasla. Vršak srca tvori samo mišičje lijeve klijetke, koja i posjeduje mnogo jače mišičje nego li desna klijetka.

Sve žile dovodnice ili krvice (vene) i odvodnice ili kucavice (arterije)[2] dolaze u srce ili izlaze iz njega na bazi njegovoj, dakle s gornje strane. Ove velike žile čine zajedno s pridvorcima t. zv. krunu srca (corona cordis).

Pridvorci imadu tanke i više opnene stijenke, te služe za skupljanje krvi, koju dovode velike tjelesne krvice iz čitavoga tijela. U desni pridvorak (Atrium dextrum) utječu dvije velike krvice t. zv. šuplje vene (Venae cavae). Jedna od njih, gornja šuplja vena (V. c. superior) dolazi od gornjega, a druga dolnja ili uzlazna šuplja vena (V. c. interior) dolazi od donjega dijela tijela. Usto imade još jedna malena vena, koja dovodi krv od samih srčanih stijenki, te se također ulijeva u desni pridvorak. U lijevi pridvorak (Atrium sinistrum) izlijevaju se četiri (kadkad i pet) plućne krvice (Venae pulmonales), koje dovode krv iz plućiju.

Klijetke imadu jake mišičnate stijenke, a svrha im je tjerati po cijelom tijelu onu krv, što se iz pridvoraka u njih izlila. Kao što imade svaki pridvorak dva ili više otvora, kojima mu krv dolazi i odlazi, tako imade i svaka klijetka dva otvora: jedan kojim pritječe krv iz pridvoraka (Ostium venosum) i drugi, kojim se odvodi (Ostium artenosum) u stanovite kucavice [tjelesnu aortu i plućne kucavice (arterije)]. Počeci ovih kucavica obavili su izbočinama (Ausbuchtungen) pridvoraka t. zv. srčanim ušima (Auriculax cordis, dextrae et sinistrae). Desna klijetka tjera krv samo u pluća, dok lijeva po cijelom ostalom tijelu. Stoga su i stijenke lijeve klijetke više nego za polovinu jače od onih desne klijetke.

Stijenke srca sastoje se u glavnom iz sloja poprečno prugastih mišičnih vlakanaca, koji čine glavnu masu (Myocardium), a prevučene su još tankim kožicama iz nutra (Endocardium) i iz vana (Epicardium).

Na otvorima srca nalaze se zalisci (zaklopci, ventili neke vrsti, kao na sisaljkama). Sastoje se iz vlaknastoga vezivnog staničja, te su prevučeni endokardijem. One su tako reći nabori (duplikacije) endokardija. Zalisci imadu zadaću, da puštaju krv strujiti, ali uvijek samo u jednom određenom smjeru, a nikad protivno. Oni zalisci, koji se nalaze na otvorima klijetaka (lijeve i desne strane), zatvaraju potpuno, dok zaliscima slične tvorevine u desnom pridvorku na ušću donje šuplje vene (Valvula venae cavae, Enstachii) i na ušću velike srčane vene (Valvula sinus coronarii, Thebesii) ne priječi ipak potpuno, da kod kontrakcije pridvorka ne udari nešto krvi natrag. Zalisci između pridvoraka i klijetki (Valvulae atrioventriculares) zovu se u lijevoj polovini srca dvolisti zalistak (V. bicuspidalis) a u desnoj trolisti zalistak (tricuspidalis). Uslijed funkcija ovih zalistaka može krv strujiti samo u smjeru iz krvica u pridvorke, iz ovih u klijetke, a onda u kucavice i čitavim tijelom. Kad se n. pr. klijetke stisnu, to se odmah zatvore zalisci na otvorima, koji vode iz pridvoraka u klijetke, a otvore oni, koji vode u kucavice. Bez zalistaka ne bi iz klijetki ni malo krvi zašlo u kucavice, jer je u njima otpor daleko veći, nego li u pridvorcima ili u velikim krvicama, koje se u nje izlijevaju.

[1] Ove i sve dalnje oznake mjesta ovdje navedene uzimlju se prema položaju srca u tijelu. N. pr. onu stranu srca, što je okrenuta prema lijevoj strani tijela zovemo lijevom, onu, koja je okrenuta prema naprijed, prema prednjoj strani tijela, zovemo prednjom i t. d.

[2] Krvice ili dovodnice zovu se one žile, što dovode krv u srce, dok se kucavice ili odvodnice zovu one, što je odvode. Prema tome nije točna oznaka, da kucavice vode crvenu krv, a krvice plavkastu. To odgovara samo za veliki optor krvi t. j. iz srca po cijelom tijelu i natrag u srce, dok je u malom optoku, što ide iz srca u pluća i natrag baš obratno: tamo kucavice (odvodnice) nose plavkastu krv, a dovodnice ili krvice crvenu.

Znatnu ulogu kod funkcije zalistaka igraju i t. zv. papilarne mišice (Musculi papillares). To nijesu posebne kakve mišice, već samo nastavci miokardija dotične klijetke, gdje se nalaze. One su vrlo malene i nježne mišice. Nalaze se u nutrinji klijetki i odvajaju se od stijenka njihovih. Na onim krajevima papilarnih mišica, koji stiže u klijetke, nalaze se končaste tetive (Chordae tendineae), koje su prirasle na okrajcima i na plohama zalistaka. Jak tlak u krvi, koji nastane u klijetkama, kad se one stisnu, mogao bi zaliske izbočiti ili čak potpuno preokrenuti prema pridvorcima, te tako prouzročiti opasno narušenje u optoku krvi. Da se to ne dogodi zadaća je papilarnih mišica, koje svojim tetivama drže zaliske, da ne popuste tlaku krvi.

Na otvorima klijetki prema kucavicama nalaze se t. zv. polu mjesečasti ili džepasti zalisci (Valvulae semilunales). One se sastoje (kao na aorti tako i na plućnoj kucavici) iz tri, rijetko iz dva ili iz četiri, polumjesecu sličnih opna (membrana), koje su tako prirasle na stijenkama kucavica, da tvore s njima male džepiće. Zadaća je ovih zalistaka, da ne puste krv natrag u klijetke, kad se već u kucavicama nalazi. Za vrijeme diastole (t. j. kad klijetke miruju, te se širuju i pune krvlju iz pridvoraka) ovi su džepasti zalisci t. j. njihovi mali džepići napunjeni krvlju i jedan uz drugoga čvrsto stisnuti, tako da se ne može ni kapi krvi iz kucavica u klijetke natrag povratiti. Kad se pak klijetke stisnu (za vrijeme sistole) nastane u njima veći tlak krvi, nego li je u kucavicama. Krv navali stoga prema džepastim zaliscima, prisili ih da se izprazne i stisnu posve uz stijenke kucavica (nalaze se naime na počecima kucavica, na njihovoj nutarnjoj stijenci). Sad može krv da slobodno struji u kucavici. Cim se na to klijetke prestanu stiskati, to se smanji i tlak u njima, a krv nastoji da se vrati, jer je tlak u kucavicama sad veći. Ali upravo tim napuni opet one male džepiće zalistaka, te ih raširi tako, da se oni sa svojim okrajcima jedan uz drugoga pritisnu i tim posvema zapriječe povratak krvi. Tako se opetuje ova igra kod svakoga kucaja srca.

Kako je poznato, srce bez odmora neprestano naporno radi. Tjera krv cijelim tijelom. Kod svakoga se opet rada troši energija, koju valja vazda novom nadoknaditi. Ta se energija, što ju koji organ za svoj rad nužno treba, nalazi u hrani, u krvi. Treba dakle srčanoj mišici privesti obilno krvi, što se i događa jakim srčanim kucavicama (Arteriae coronariae, dextra et sinistra). Isto tako imade srčana mišica i svoje krvice i mezgovne žilice. No reći će tko, ta zar i srce imade svojih kucavica? Ta ono ih ne treba, kad je uvijek puno krvi! Od

nje si može uzeti, što mu treba, te su tako drugi dovodni putevi posve suvišni. — Ali tome ipak nije tako. Spomenuo sam prije, da je srčana mišica iznutra prevučena tankom kožicom, endokardijem. Ova pak kožica ne propušta krvi k samoj mišici, te bi ona morala obumrijeti, da nema posebnih kucavica, koje ju hrane. Te se kucavice, arteriae coronariae, odvajaju od aorte (velike tjelesne kucavice) u njezinom početku t. j. na onom mjestu, gdje izlazi iz srca. Ovim kucavicama pritječe neprestano srčanoj mišici nova hrana, nova energija, te mu je tako zajamčena njegova djelatnost. Začepi li se koja od tih kucavica ili inače kako oboli, te postane nesposobnom da vodi krv, to zamalo onaj dio srčane mišice, koju je ona hranila, klone i najposlije posve obumre. Posljedica toga je dakako onda — smrt. Kod čovjeka može srčana mišica raditi bez hrane 10—12 sati, a kod životinja još i dulje, 36—54 sata.

Moram ovdje spomenuti još neku razliku, što postoji između ovih kucavica srca i većine kucavica u tijelu. Kucavice u ostalim tjelesnim ustrojima (osim malo iznimaka) gotovo su sve (mislim u jednom ustroju, organu) međusobno spojene poprečnim, većim ili manjim, žilicama. One tvore tako reći u tom ustroju kao neku mrežu. Ako se koja od tih kucavica začepi, te ne može više da sama opskrbljuje krvlju svoj opredijeljeni dio, to će po onim spojnim granama dotjecati krv iz bližnje kucavice i hraniti mjesto nje onaj dio. Kod srčanih kucavica to pak nije tako. One ne anastomoziraju t. j. one nijesu međusobno spojene. Tu je svaka kucavica sama za sebe, te nije moguće, da je koja druga zamijeni u njenoj funkciji. Srčane kucavice su t. zv. krajnje ili konačne kucavice (Endarterien), kakovih ima i u možđanima. Kada i na koji način se mogu kucavice začepiti, o tom ćemo kasnije govoriti.

Napokon imade srce, kao što i svaki drugi ustroj svoj regulatorni aparat, svoje živčevlje, kojim je spojeno sa središtem uprave životnih funkcija čitavoga organizma — s možđanima. Živci srca jesu tri do četiri Nervi cardiaci iz simpatičkoga živčanog sustava, a onda rami cardiaci nervi vagi, koji se već na vratu odvajaju od živčanoga debla (Nervenstamm), te se spuštaju uz velike žile u prsnu duplju k srcu. Na njihovo djelovanje svratit ću se malo dalje, a sad još koju riječ općenito o srcu i o njegovom položaju u tijelu.

(Nastavit će se).

I. HRV.-SLOV. SVEĐAČKI KATOL. SASTANAK U ZAGREBU 1907.

Prof. dr. Fran Binički poslao nam je ovaj

POZDRAV HRVATSKO-SLOVENSKOMU ĐAŠTVU 3. KOLOVOZA 1907.

Plakala je liepa Mara — Hrvatska nam majka draga,
Iščezla je kruna njena, klonula je njena snaga,
Plakala je krunu sjajnu, proklinjala sudbu vajnu.
Jadala je mučenica, al' zamnieše slatki glasi:
— Oj kraljice mučenice, suzom lica već ne kvasi!
Ja sam anđeo svih Hrvata. Sa nebeskih trgoh vrata,
Da te tješim u tvom vaju, da ne toneš u očaju.
Ja sam anđeo svih Hrvata, ja ih svedoh sa Karpata,
Je ih štićah, kad avarska satirahu hrabra jata,
Neslomite duše sklonih pod Isusov jaram časni,
Djecu tvoju ja dovedoh pod Isusov pod križ časni.
Pod zaštitom Djeve čiste i kraljice svih Hrvata,
Ja pomogoh Tomislavu skršit silu Azijata
I na slavu veličajnu djenut jošte krunu sjajnu . . .
Na Petrovoj lomnoj gori s perjanicom svih Hrvata
Ja uzbijah divlje horde nevjernoga Azijata.
Klonu Svačić, zadnji kralju, bratska ruka satraja ga,
Oj kraljice mučenice, s njim i tvoja klonu snaga,
I već gavran vrani grakće tebi, djeci tvojoj zator
I mrk očaj veće penje iznad tebe paklen šator.
S tog me posla s rajskih vrata kraljica nam, rajska Mati,
Da ti javim ne rasulo nego slave danak zlati.
Iščezla je kruna tvoja, al te ljepša kruna čeka,
Što ti niko ne strže je, ne okrnji do viek vieka!
Prem sirota potištena, ne ćeš biti satrvena,
Njiviti ćeš sokolove, što će tebe i križ štitit,
Nebo tvoje obilato vazda novim sjajem kitit.
Sinuti će od istoči žarke munje plamenice,
Razlit će se žarke rieke, sve će kazat zlosrdice,

Praštiti će gromko diljke, handžar sievat i top gruvat,
Djeca tvoja sokolovi Evropi će stražu čuvat.
Ja ću kupit kaplje krvi tvoje djece mučenika,
Nosit ću ih pred prestolje Golgotskoga Pobjednika.
A iz krvi one rujne za križ sveti prolivene,
Niknut će ti nova sreća sjajnija od izgubljene . . .
Kad se na tvom krilu digne odmetnika rulja ciela,
Stideći se tvog imena, trgajući krst sa čela,
Protiv legla Kajinova ustati će četa nova,
Na čelu će križ im sjati, pratit će ih rajska Mati.
Jačit će ih sveta vjera, što svud mrku tamu tjera,
Vezat će ih ljubav čista, što ko alem sjajan blista,
Pomoći će čvrsta nada, što teškoće, muke svlada.
Od jada će zaplakati Kajinovo kleto sjeme,
A sunašce umiljato pozlatit će tvoje sljeme . . .«

*

Iznad groblja mučeničkog, iz junačkog iz pepela,
Izmiliše odmetnici, kleta rulja Kajinova,
Što se stide svog imena i hrvatskog starog kova,
Zator snuju svojoj majci, trgajuć joj krst sa čela.
Al gle, zlatna zora bljeska: sakuplja se četa smjela,
Križ joj resi snažne grudi, na čelu joj križ se smije,
Stieg kraljice Hrvatske se pred junačkom četom vije,
Anđeo stražar, svih Hrvata bodreć, hrabreć hrlo spješi,
A kraljica s rajskih vrata smieši im se, milo tješi . . .
Da ste zdravo, vjerni sinci otačbine potištene,
Nado njena, osvetnici povriеđene časti njene!
Zdravo i vi, braćo draga, što vas s nami krvca spoji,
A nasilje odvoji nas, ter vam mrki udes kroji!
Sveti zanos napuni vam ponosito srce vruće,
S njim se vjera, ljubav spliće, čvrsta nada i pregnuće.
Nejake su grudi vaše, vjera će ih ojunačit,
Ljubav će ih zagrijati, u borbi će nada jačit.
Napred, braćo, na rad sveti, na boj za križ i domaju! —
Gle već zlatna zora zori, kraj je staroj biedi, vaju,
Hrvatska se majka diže u novome divnom sjaju.
Napred, braćo, nek ne jenja sveti plam vam ni pregnuće,
Hrvatskoj nam dragoj majci pripravljajte uzkrsnuće!

Pismeno pozdravište naš sastanak:

Leskovac. Iz dna duše pozdravljam „Hrvatsko-slovenski svedački katolički sastanak.“ Hrvat-katolik bio je vazda vjeran svojoj katoličkoj vjeri i svojoj Hrvatskoj otačbini. Takav, kakav je bio u prošlosti, bit će i u sadašnjosti a ostat će i u budućnosti. Bog i Hrvati! Vazda vjerno vam odani Juraj Tomac upravitelj župe i zastupnik hrvatskoga naroda.

Insbruk. ... Ne dajte se; ne klonite duhom, već radite ustrajno, neumorno, neustrašivo! Dokažite, da u Vama bije pošteno srce, da Vas resi: onaj hrvatski čelični značaj. Ostajte vazda vjerni svrsi i plemenitom cilju, tada ste pak zacijelo položili u srcima svojim temeljni kamen čvrste vjere i tvrda značaja. — Primite moj pozdrav, kano jeku milozvučne pjesme iz dalekih alpinskih krajeva, koji su nekada bili natapani vrućom domoljubnom krvlju slavnih muževa Andrije Hofera i drugih, boreći se rame uz rame, bok uz bok „za krst časni i slobodu zlatnu!“

... Žalim iskreno, što mi radi slaba zdravlja nije moguće osobno prisustvovati sastanku. Svemogući Bog neka blagoslovi rad naših vrijednih i čestitih akademičara i Hrvata i naše braće Slovenaca. — Stud. theol. Karlo Theodor Gruber.

Ika.[1] ... Od srca sam želio prisustvovati katoličkom hrv-slov. sveđačkom sastanku .... Ipak ne mogu odoljeti, a da Vam od srca ne čestitam i zaželim, da one lijepe želje i odluke što prije u djelo i život pređu. Pratio sam pomno tečaj sastanka. — Takova velebna manifestacija iskrena duboka uvjerenja i plemenita oduševljenja za sveta kršćanska i demokratska hrvatska načela ne može ostati bez ploda. U tome me bodri najviše, što sam iz svake riječi učesnika vidio, da su prožeti vjerom u veliku istinu: zaludu mi sijemo i zalijevamo, ako Bog porasta ne da ... Ako Bog bude s Vama, tko će Vam odoljeti? Hrvatska se mora pomladiti i preporoditi, doseći i prestići slavu, moć i ugled, koji joj nekoć izvojštiše naši pradjedovi. Dao Bog! — Matija Manjarić, prefekt osječkog dječ. sjemeništa.

PRVI DAN.

Cjelokupno đaštvo sakupilo se u $7\frac{1}{2}$ s. u jutro pred „Sokolom.“ i krenule u impozantnoj povorci kroz Gundulićevu ulicu, Ilicu i Dugu ulicu u akademičku crkvu sv. Katarine na svečani „Veni sancte“.

[1] Stiglo poslije sastanka.

Jednoj slavi pridružila se i druga. Mladomisnik i drug naš Stjepan Zimmermann prikazao je kralju kraljeva svoju prvu sv. misu. Prigodnu mu je propovijed izrekao manuduktor presv. g. dr. Gustav Baron, koji je tom prigodom pozdravio prisutnu katoličku mladež i zaželio joj od Boga blagoslov. Na koru je „Vijenac“ izvodio Kuklinu staroslavensku misu. Drug Petek otpjevao je uz pratnju na guslama (dr. Dočkal, starješina „Hrvatske“) Kuklinu kompoziciju „Raduj se, Marije,“ a drug Haberstock „Budi majko.“ — Poslije mise razdijelilo se daštvo u dvije povorke, i to bogoslovi pođoše na sjednicu u prostorije „Vijenca“, a svjetovnjaci u dvoranu „Sokola“.

SJEDNICA SVJETOVNJAKA.

Predsjednici: Markulin i Božić, potpredsjednici: Maraković i Puntar, bilježnici: Machaček i Kovač.

U $9\frac{1}{2}$ s. otvara predsjednik drug Markulin sjednicu. Pozdravivši kratkim govorom prisutne Hrvate i Slovence (Živjeli Slovenci!) određuje, da svaki učesnik ima pravo govoriti u debati, koja će se voditi iza svakoga referata. Zaključnu riječ ima sam referent. — Iza toga daje riječ prvome referentu drugu iur. Ivanu Česniku, predsjedniku „Slovenske djačke zveze“ i članu „Zarje.“

Tovariš[1] Česnik referira: „Vodilne ideje našega gibanja.“ Izvaja:[2] Vodilne ideje našega gibanja so katoliška, narodna in demokraška ideja. Temelj organizacije je verstvo, ki spaja med seboj najvišje interese človeštva in je višek njegovega duševnega in prosvetnega življenja, kakor to dokazuje kulturna zgodovina.[3] Vsa človeška moč izgine pred Kristovo,[4] ki je človeštvu odprl pot[5] do najvišje kulture in do lepih umetnosti v tisti[6] nežnosti, katera samo na podlagi krščanstva uspeva. Kar[7] se tiče nacionalne ideje, se mora udejstvovati[8] predvsem hrvaško-slovensko edinstvo, toda[9] to edinstvo med vsemi slovanskimi narodi mora biti v prvi vrsti etično. Demokratske ideje se je dijaštvo že[10] zdavna oklenilo[11]; od leta 1889. dela slovensko katoliško dijaštvo skupno s krščansko-socialnim delavstvom. Z njim skupaj se borimo proti liberalizmu in socialni demokraciji. Per aspera ad astra! — Kad je referent svršio, zaori dvoranom burno odobravanje i pljesak. Pošto se odobravanje utišalo, čita referent svoju rezoluciju, koju skupština jednodušno prihvaća. Rezolucija glasi:

[1] drug; [2] izvodi; [3] povijest; [4] pred Kristovom moći; [5] put; [6] u toj; [7] što; [8] ostvariti; [9] no; [10] već; [11] prihvatilo.

Slovensko in hrvaško katoliško dijaštvo izjavlja:

1. da smatra katoliško idejo kot vodilno pri svojem gibanju, da ostane zvesto katol. veri, veri svojih pradedov in hoče svoje življenje in delovanje uravnavati po njenih uzvišenih naukih;

2. da v ljubezni in delu za narod, v boju za njegove pravice in njegov obstanek vstraja do konca;

3. izšlo iz demokratičnih mas bo gojilo vadno demokratično idejo, dosledno, delovalo zanjo in se borilo proti nevarnim in pogubnim naukom liberalizma in socialne demokracije za krščansko kulturo svojega naroda.

Slovensko i hrvatsko katoličko đaštvo izjavljuje:

1. da smatra katoličku vjeru kao vodilicu kod svojega gibanja, da ostaje vjerno katoličkoj vjeri, vjeri svojih pradjedova i želi svoj život i djelovanje udesiti prema njezinoj uzvišenoj nauci;

2. da u ljubavi i radu za narod, u boju za njegova prava i njegov opstanak ustraje do konca;

3. proizišavši iz demokratskih masa gojit će marljivo demokratsku ideju, dosljedno djelovat će za nju i baviti se proti lažnoj i pogubnoj nauci liberalizma i socijalne demokracije za kršćansku kulturu svojega naroda.“

Drugi je referent drug phil. Ivan D o l e n e c, predsjednik „Danice“ u Beču: „N a š e o r g a n i z a c i j e.“ Govori o pomenu[1] akademičnih društev in o vprašanju,[2] kakšno[3] naj[4] bode življenje v društvilo. Srednješolci navadno težko čakajo časa, da vstopijo v akademično društvo, a pozneje se to navdušenje[5] ohladi; za društvo se ne brigaje popolnoma nič. Drugi porabijo za društveno življenje preveč časa na škodo svojim študijam. Prava pot je v sredi. Obe dolžnosti mora akademik vršiti, postati dober strokovnjak v svojem poklicu in zaveden[6] član katoliške inteligence. Dolžnosti imamo torej nasproti domači krščanski rodbini, katehetu v šoli, katoliškemu znanstvu in leposlovju ter katoliškim akademičnim organizacijam. Na vseh teh poljih je delovanje skupine enakomislečih uspešneje kot delovanje posameznikov, ako dela vsak zase, brez zveze z drugimi. Katoliška akademična društva so torej potrebna. Odgovoriti pa moramo še na vprašanje, kakšno naj bode društveno življenje, da doseže društvo svoj namen kar najboljše in s kar najmanjšimi sredstvi.

V to svrho je treba v društvu uveljaviti[7] princip delitve dela. V naših društvih mora sodelovati vsakdo; vsi člani naj bodo aktivni,

[1] znamenovanju; [2] pitanju; [3] kakovo; [4] neka; [5] oduševljenje; [6] svijestan; [7] uvažavati.

nikdo pasiven. Vedno[1] se moramo zavedati[2] tega, da je akademično društvo nekaj druzega kakor navadna bralna[3] društva, čitalnice, izobraževalna društva i t. d. kjer vodijo in sodelujejo le nekateri. Vsak član mora sodelovati vsaj[4] enkrat v odboru, ako nima posebno važnih vzrokov proti temu. Samo člani, ki so sodelovali v odboru, razumejo kolikor toliko popolnoma društveno življenje. Isto tako je dolžnost vsakega, podpirati vsaj s kratkim noticami „Zoro,“ oziroma „Luč“. Kdor je brezbrižen za procvit naših glasil[5] ta ni dober član naših društev. Prijateljstvo naj veže člane in zavira[6] nesporazumljenja, ki večkrat ubijajo društveno življenje. Člani naj bodo vsi tudi[7] udje[8] akademične kongregacije. Koncem leta naj se izmenjavajo med katoliškimi dijaškimi društvi počitniški naslovi, da hodijo lahko Slovenci na počitnice k Hrvatom in Čehom. V prijateljskem razmerju naj stoje katol. akademična društva z vsemi slovanskimi akad. društvi, katera nas smatrajo popolnoma enakopravnimi. Nobene zveze pa z onimi, ki bi hoteli prezirati katol. akad. društvo radi njegovega verskega stališča. Nato nastade burno odobravanje, a referent predloži svoju rezoluciju, koja bude jednoglasno primljena. Ona glasi:

1. Prvi sestanek slovenskoga in hrvaškega katol. dijaštva naglaša potrebo združevanja katoliških dijakov v akademičnih društvih v svrho vzgoje značajnih katolikov med izobraženstvom in razširjanja katoliške ideje med dijaštvom.

2. Sestanek naglaša dolžnost vsakega člana katol. akademičnega društva, da sodeluje v društvu za notranji procvit društva in za ugled katoliškega dijaštva v javnosti.

1. Prvi sastanak slovenskoga i hrvatskog đaštva naglasuje potrebu udruženja katoličkih đaka u akademskim društvima u svrhu uzgoja značajnih katolika među inteligencijom i raširenja katol. ideje među đaštvom.

2. Sastanak naglašuje dužnost svakoga člana katoličkoga akademičkog društva, da sudjeluje u društvu za procvat društva i za ugled katoličkoga đaštva u javnosti.

Iza toga daje predsjednik riječ trećem referentu, drugu agr. Josipu A n d r i ć u, članu „Hrvatske,“ da referira „O p u č k i m p r e d a v a n j i m a.“ U svim životnim težnjama susreću naš narod velike zapreke, kojih nije kadar svladati, ako ga prosvjetno ne dignemo. Naročito seljaka moramo da prosvijetlimo, da živi životom, koji od-

[1] uvijek; [2] biti svijesni; [3] čitalačka; [4] barem; [5] listova; [6] priječi; [7] također; [8] članovi (uda).

govara 20. vijeku, jer moralno i materijalno podignuti seljaka najbolja je podloga svemu našemu nastojanju. Treba seljaka podignuti gospodarstveno, odučiti ga od preobilnoga uživanja alkohola i iščupati ga iz ralja nezasitnih lihvara, jer samo na ovi način može se spriječiti rekrutiranje proletarijata i naseljivanje tuđinaca u našim zemljama. Naša je inteligencija odalečena od seljaka, te stoga, ako što i uradi za nj. seljak je ne razumije i već će joj se povjeriti, a bez toga nema uspješnoga rada. Te momente moramo imati na umu kod naših priprava za narodni rad. Kršćanskim duhom prožeta predavanja, prilogođena njegovoj naravi, pridignut će seljaka, da pogleda malo bolje u svoj život, da ga valjano ocijeni, a onda i unaprijedi. To cijelo djelovanje mora da je pod utjecajem misli ujedinjenja cijeloga hrvatskoga naroda po svim hrvatskim pokrajinama u jedinstvenu hrvatsku domovinu. U tu svrhu ima se osnovati sekcija za pučka predavanja, u kojoj će biti svaka hrvatska pokrajina zastupana po svojim sinovima, a izvještaj svoga rada ima da iznosi na koncu svakoga semestra u organu hrv. kat. đaštva „Luči“ i na svešačkom hrv. kat. sastanku u svrhu eventualne nove direktive radu za slijedeću godinu. — Iza svršenog referata, pošto mu je govor burnim odobravanjem odobren, pročita referent svoju rezoluciju.

Predsjednik otvara debatu o rezoluciji.

Drug phil. Blaž Madjer predlaže, da se cjelokupna rezolucija primi kao takova, a onda neka se prema potrebi raspravlja o pojedinim alinejama. — Prima se.

Drug Gudel, učit. pripravnik iz Zagreba, predlaže, da se u prvom odsjeku rezolucije kod nabrajanja hrvatskih pokrajina kaže, što je koja, da li kraljevina, vojvodina itd. — Živo odobravanje.

Riječ uzima nato sam referent, te se složi napokon s drugom Gudelom, da se mjesto „svaka od četiri hrvatske pokrajine“ kaže „sve četiri pokrajine kraljevine Hrvatske“, a te pokrajine neka se onda navedu samo imenom. — Primljeno.

Drug phil. Ivan Butković, član „Hrvatske,“ predlaže, da se riječima „jedan teolog, a drugi svjetovnjak“ pridoda „akademik ili koji drugi đak.“ — Primljeno.

Kod drugoga odsjeka predlaže drug Madjer, neka se odmah izabere samo predsjednik sekcije, a ostale članove sekcije, pošto nisu prisutni bogoslovi, da izaberu akad. društva „Hrvatska“ i „Domagoj“ u sporazumku s bogoslovima.

Drug Butković podupire prijedlog druga Madjera tim više, što nema prisutnih ni Istrana, koji su izostali dijelom poradi svoga sastanka, dijelom radi materijalnih poteškoća. Predsjednik neka se bira na koncu debate, a najbolji bi bio sam referent drug Andrić, koji je — baveći se tim pitanjem — sigurno najbolje u sve upućen. — Burni pljesak. „Živio Andrić!“ čulo se oduševljeno klicanje.

Treći odsjek prima se bez promjene.

K četvrtom odsjeku uzima riječ drug theol. Brdarić. Upozoruje na brošire, što ih izdaje knjižara Opitz (Češka). Predlaže, da se u pomankanju originalnih naših takovih rasprava (ne sastavi li naime tko samostalno što takova) prevode ove Opitzove brošire, te da ih svatko širi među narodom. „Zbor duhovne mladeži“ da je već ozbiljno nakanio početi odmah s tim prijevodima. Predlaže još, da se k riječima „troškom hrvatske vojske“ pridoda „ili troškom kojega drugog nakladnika.“

Drug Maraković upozorava, da je to već u riječi „eventualno“ izraženo, te da je taj pridodatak suvišan. Glasuje proti 2. prijedlogu Brdarićevom. Marakovićev prijedlog se prima.

Peti odsjek prima skupština jednoglasno. Isto se tako prima i šesti odsjek.

Pošto je sad debata svršena i rezolucija s malim promjenama primljena, dolazi biranje predsjednika sekcije.

Drug Madjer predlaže, po prijedlogu druga Butkovića, samoga referenta za predsjednika. Skupština prima prijedlog, a izabrani predsjednik sekcije za pučka predavanja, drug Andrić, najtoplije se zahvaljuje skupštini na povjerenju i obećaje sve učiniti, što će mu njegove sile dopuštati, žrtvujuć se za „vjeru i dom.“

Prema tome glasi prihvaćena ispravljena rezolucija ovako:

U „organizaciji hrvatskog katoličkoga đaštva“ ima se ustanoviti sekcija za pučka predavanja. U toj sekciji neka su sve četiri pokrajine kraljevine Hrvatske: Hrvatska-Slavonija, Bosna-Hercegovina, Istra-Primorje i napokon Dalmacija zastupane i to svojim sinovima. Svako od tih zastupstva za sebe čini podsekciju, kojoj su na čelu dvojica drugova, i to ako je ikako moguće jedan teolog, a drugi đak svjetovnjak. Tih osam pročelnika čine odbor sekcije, koji sam iz svoje sredine bira predsjednika sekcije.

Predsjednika te sekcije bira prvi put skupština sveukupnog hrvatskog katoličkoga đaštva, a ostale odbornike neka biraju akademička društva „Domagoj“ i „Hrvatska“ u dogovoru s bogoslovima.

Pred konac svake slijedeće školske godine bira podsekcija na jednoj od svojih sjednica pročelnike za buduću godinu, koje slijedeća skupština sveukupnog hrv. kat. đaštva potvrdi.

Svaka podsekcija treba da se najprije uputi potanko u stanje hrvatskog katoličkog naroda u svome području, te da prema tome udesi svoj rad. Obveza je dakako moralna.

Kad se koji od drugova odluči, da obradi u tom smjeru koju temu, ima dotična podsekcija u sporazumu s ostalima, da odredi, hoće li se izdati u štampi. Takve će brošurice moći izaći eventualno i troškom „hrvatske vojske“, koja će se po svoj prilici u najkraćem vremenu osnovati.

Podsekcije su između sebe u živom saobraćaju, te neka im je uvijek na umu i zbliženje interesa cijeloga hrvatskog naroda.

Izvještaj o radu podsekcija šalju pročelnici koncem svakog semestra predsjedniku sekcije, koji ih ima u glasniku hrv. kat. đaštva „Luči“ odštampati. Na godišnjem pak sastanku hrv. kat. đaštva ima predsjednik sekcije da iznese izvješće rada cijele prošle školske godine, prije nego se dadne absolutorij starom odboru, da cijelo đaštvo izrazi svoj sud o tomu radu i prema potrebi dade smjer djelovanja buduće godine.“

Drug Butković čita natpis nad vratima dvorane „Hrvatskoga sokola:“ „Bratstvo, jednakost, sloboda,“ te pita predsjednika, da li je na naš komers za utorak pozvano također naše dično zagrebačko katoličko radništvo, jer i naše je geslo demokratizam, ali ne onaj lažni, zasljepljujući demokratizam, koji je zadojen egoizmom, već demokratizam kršćanski, koji se osniva na kršćanskoj ljubavi. — Burno odobravanje.

Predsjednik odvraća, da je radništvo već pozvano, te da će doći pod vodstvom druga našega drnda Andrlića. — Pošto zvoni podne, moli predsjednik sa svima glasno „Anđeo Gospodnji . . .“

Budući je time iscrpljen program današnje prijepodnevne sjednice, završi predsjednik sjednicu i uputi prisutne, da pođu sada svi zajedno u gornji grad, te da još prije objeda pregledaju mineraloške i zoološke zbirke narodnoga muzeja, crkvu sv. Marka i svečanu dvoranu u zgradi vladinoga odjela za bogoštovlje i nastavu. Iza toga neka pođu u svratište k Janjetu, gdje je zajednički objed u 2 sata.

(Nastavit će se.)

JUTRO.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

Jesensko jutro; trista u boja
Rosa ko suza hvata se trave.
Tamo u dalji, lakoj u magli
Daleko brda se plave . . .

Vedru po nebu hvata se magla
Tanka ko lagane paučne niti
Sjajno se sunce veselo smješka,
Rano da podrani, hiti.

Niti da gane suhi se listak
Niti da šum se pričuje koji.
Svud je tišina; samo u zraku
Jato se mušica roji . . .

Ta zar je sitnih nestalo ptica?
Zamro zar svaki dašak, što živi? —
Nije . . . To narav stala je sama
Svojoj ljepoti se divi . . .

NA OBRANU VJERE!

NA I. HRV.-SLOV. KAT. ĐAČKOM SASTANKU REFERIRAO STUD. PHIL. DIMITRIJA VAC * * * „DOMAGOJ“.

(Svršetak).

NEKI od zastupnika znanosti drže, da stečena civilizacija po vjeri može sada sama za se bez vjere opstojati i dalje se razvijati. Priznaju doduše, da je to bilo dobro, dok je neuk narod po vjeri kao više biće uzdignut, ali sada da je više ne treba. Ali čujmo malo što veli znameniti historičar dr. Richard pl. Kralih! On tvrdi, da se može na temelju povijesti sviju učenjaka ustvrditi, da bez vjere ne bi bilo nikakove civilizacije. Bez vjere naime ne bi čovječanstvo prestiglo stanje divljih naroda; bez vjere i znanja da ima drugi svijet, ne bi čovjek nastojao za višim ciljevima. Tada bi bila dovoljna kultura, koju imade lasta, da si može napraviti gnijezdo. Jedino pomisao na Boga naučila je ljude graditi hramove, pjevati himne i t. d. . . . Kako su smiješni dakle neki zastupnici znanosti, koji misle, da mogu bez vjere dalje napredovati.

Krivo je i to, da je vjera samo za prosti narod. Istina je za sve istina i njoj se moraju svi pokloniti. Krist nije za naobražene nikakav posebni put u nebo odredio. Svaki čovjek bez iznimke mora za istinu držati, što je Bog objavio i što je po crkvi zapovijedio vje-

rovati. Nema tu mjesta nadmudrivanju učenjaka, da je vjera samo za prosti i neuki narod, jer takva je tvrdnja u bitnosti kriva i to zato, što je religija:

za svakog čovjeka dužnost, i
za svakog čovjeka nužna.

Dužnost je, jer je svaki od Boga i za Boga. Zato je svaki dužan spoznanje Boga u svim djelima očitovati, a to je religija. Ali vjera je i nužna, jer samo vjera može nas učiniti kreposnima i dati nam utjehe.

„Nema kuće bez tuge i nije je ni bilo“, veli Seneka. Što dakle može mnogo ranjeno srce utješiti? Odgovaram — vjera!

Ima li vjere, onda je za svakoga čovjeka; nema li je, nije ni za jednog. Ima li Boga, onda ga mora svaki štovati. Kad bi samo narod imao tu dužnost, onda bi bio Bog samo polubog i ne bi bilo nikakvog. Ako vjera nije za sve istinita, to je ona kriva i lažna. Ali, ako bi se tvrdilo, da vjera nije lažna, i kad bi se ostavila da živi, ali samo kao nužna za narod da ga drži u redu, onda je to opet poniženje vjere. Takvo mnijenje vladalo je u doba Ljudevita XIV.

No kršćanstvo je i sreća naroda. To nam dokazuje Nizozemska, gdje je narod uznapredovao na gospodarskom, političkom kulturnom i socijalnom polju, otkako je nastao katol. pokret. Najljepši nam je primjer bratska Slovenija. Mnogi od Hrvata kažu, da je u Sloveniji nastalo mrtvilo, otkako se kod njih katolicizam upravo sjajno podigao. A je li tako? Kad bolje razmotrimo, što sve Slovenci imadu i kad upoznamo, da su nas u mnogočemu i pretekli, onda mi Hrvati moramo zarumeniti od stida. Oni su organizovani na svim poljima i njih čeka lijepa budućnost. Kod njih je na velikoj visini katolička prosvjeta, jer rade svi složno bez razlike staleža. Seljaštvu i radnicima drže predavanja svećenici, kat. sveučilištarci i drugi odlični laici, a u zadnje vrijeme drže predavanja već i sami radnici i radnice, koje su se ovakvim pučkim akademijama naobrazile. Kod nas je ovo tek u razvoju i zato moramo na ovo sve sile uložiti, da hrv. narod prosvijetlimo. Osim kat. akad. društava „Zarje“ i „Danice,“ koja su dala slov. narodu odličnih muževa, osnovali su i „slov. kat. djačku zvezu“, da priređuje u katol. obrazovnim društvima poučna predavanja i da budi narodnu svijest diljem cijele Slovenije. To je evo ako i slaba, ali ipak zanimiva slika narodâ, gdje se podigla katol.

prosvjeta proti liberalizmu. Ali zato sa zebnjom gledamo one narode, gdje se ugnijezdio liberalni duh. Da se dugo ne zadržimo, pogledajmo samo Francusku. Od god. 1789. pa do danas ta zemlja nije nikada bila sretna, već je uvijek u trzavici i borbi, a to joj može jako nauditi. Ondje se razmahalo framasonstvo i zato je pravo rekao jedan ugledni Francuz: „Mi nismo u republici već u framasonstvu.“ Jedan od najčuvenijih publicista u Francuskoj Arthur Loth napisao je povodom glasovanja zastupničke komore o odijeljenju Crkve od države ovo: „Kad naši dobri Francuzi ne bi nigda smetnuli s uma rečenicu, da nismo u republici nego u framasonstvu“, kolike bi stvari protumačili, koje sada iznenađuju i varaju njihovo iščekivanje! Reklo im se med ostalim i to, da će se dokinuti vjersko pitanje, ali se varaju jer što bi bilo od tih stranaka, kad im ne bi bilo više progoniti vjeru? Što je framasonstvo, o tome nam najbolje govori pokojni P. Cassagnác: „Framasonstvo je banda razbojnika ... U loži se denuncira, sudi, ubija ljude jednim zamahom ruke, a podlo i uvijek u zasjedi. I baš radi te podlosti se dižem ...“

To je evo najkrasniji cvijet revolucije. Vidimo same ruine i zle posljedice, što se svom silom naumilo odcijepiti crkvu od države. U naobraženoj Francuskoj zauzima nemoral sve veći mah, pa zato i jest krasna statistika o rastavi braka! God. 1884. bilo je bračnih rastava 1879., a god. 1904. ništa manje nego 14.692 bračne rastave. Na zdravlje! Živila takva kultura!

Spomenut ću nekoliko učenjaka, koji su ipak i kraj svoje učenosti ostali katolici. To osobito navađam zato, da čuju naši „mladi učenjaci“ t. j, „napredna mladost,“ koja hoće da sve po svojoj glavi „pokrene“ i „preokrene“, kako ozbiljni učenjaci u prirodnim znanostima sude o Bogu i providnosti Božjoj. Veoma je važno, da su se upravo oni ljudi kao Ampère, Maxwell, Pasteur, Volta i drugi, koji su marljivo i ustrajno posvećivali se filozof. relig. misli, da su se, velim, samo još bolje u kršćanstvu učvršćivali. Za osnov novije prirodne znanosti valjda se nije nitko više mučio nego li franc. prirodoslovac G. A. Hirn i on je odlučni protivnik materijalizma. Poznato je svakomu ime Louis Pasteura († 1895.) i on je bio dobar katolik. Jednom svom učeniku, koji mu se rugao, što drži do vjere, rekao je: „Baš jer sam studirao i razmišljao, ostao sam religiozan kao Bretonac“...

Volta, glasoviti kemičar, pisao je jedan list, iz kojeg ću spomenuti samo neka važnija mjesta: „... pripravan sam izjaviti, da

sam uvijek držao i držim za jedinu, pravu i nepogrešivu ovu svetu vjeru katoličku. Nju priznajem kao dar božji, kao vjeru nadnaravsku.“ [1]

Pozabavimo se malo i sa Schillerom, velikim njem. pjesnikom. Spočetka bio je religiozan, no kasnije ugušila mu se vjera čitanjem engl. deista i franc. enciklopedista. Prvi put očito je pjesnik navalio na kršćanstvo pjesmom „die Götter Grichenlands“ (1788.), gdje uzdiše za poganstvom:

„Schöne Welt, wo bist du . . .
Kehre wieder — Holdes Blütenalter
Der Natur . . .
Keine Gottheit zeigt sich meinem Blick.

Izgubiv tuko vjeru počeo je osjećati neku nutarnju prazninu i zato se upoznao s Kantovim djelima i počeo je opet vjerovati u osobnoga Boga. Mnoge nanesene pogrde porekao je pjesmom„ Worte des Wahns“. Doskora se uvjerio, da mu ni Kantova nauka ne može ispuniti njegovu duševnu prazninu i stao se zanimati za kršćanstvo, ali samo stoga, da traži nasladu u ljepoti njegove pojave. Rado je uzimao gradnju za pjesn. djela iz crkv. povijesti i domaćeg katol. života i ta samo zato, što je to tako nježno, čisto i idealno. Djelima spjevanim u tom duhu zahvaljuje svoju slavu, jer su mu to remekdjela. (Meisterwerke).

I ako ne možemo Schillera slaviti kao pravog kršć. pjesnika, ipak sam ga spomenuo zato, da vidimo, kako je on neizravno priznao, da je katol. vjera veličanstvenom svojom pojavom i ljepotom uzvišenija od sviju ostalih vjera. Znamenita je izjava dra. Weitza, kemičara u Berlinu, koji je med ostalim rekao i ovo: „Motrio sam prirodu budnim okom i zavirio sam kao kemičar i u sitnije tajne prirode i u onaj divni red, što nam se svuda prikazuje, pa sam došao do čvrstog uvjerenja, da ima Bog, providnost Božja, što čitavim svemirom vlada. Ima više pravih učenjaka i stručnjaka, veli on dalje, koji isto misle i govore, a vrlo je neznatan broj onih, koji su pravo naobraženi, a ipak protivno govore. Velim „govore,“ jer zrelo, ozbiljno misliti nije drukčije moguće.“ Tek u najkraćim crtama prikazao sam, kakva je sreća po narod, koji katol. misli i radi, ali pod narodom mislim i njegovu inteligenciju. Takav narod napreduje na svakome polju, jer mu daje snagu vjera. Čuli smo, kako pravi učenjaci sude o vjeri, kako dapače drže nesmislom, da može netko biti

[1] sono pronto a dichiarare, che ho sempre tenuto e tengo per unica, vera e infallibile questa santa Religione Cattolica. La riconosco si per un dono di Dio, per una fede sopranaturale.

učenjak, a negira Boga. Ali oni su zato študirali, da upoznadu istinu, a nisu samo vikali.

Jest, kad bi svaki kao Pasteur studirao i razmišljao i kad bi čitajući pustio razum da sudi, a ne srce, onda bi bilo svakome sve jasno i vjera mu ne bi bila nesnosna. Ali ta nesretna površnost, ta rana našeg javnog života, ona je svemu kriva, da je mnogi zašao na protivnu stazu. Krivo je dakle i naivno mnijenje onih, koji misle, da svaki, koji hoće da bude „učen,“ da taj mora a priori zabaciti vjeru, jer je ona grobar znanosti i napretka. Lijepo veli dr. Weitz, da je neznatan broj onih učenjaka, koji su pravo naobraženi, a ipak govore da nema Boga i providnosti Božje.

Logični je zaključak iz svega ovoga, da onaj nije pravo učen, koji znade o svemu i svačemu, a ne zna o početniku toga svega — o Bogu.

Nužno je, da ovdje koju reknem o kat. laikatu, t. j. o važnosti njegovoj kod svakoga naroda. Uz kler, koji ima zadaću, da svijet uči objavljene istine, imamo u katolicizmu laike t. j. one muževe, što su svjetskom naobrazbom na višem štepenu, a katolici opet i znanjem vjerskih istina i vršenjem katoličkih dužnosti. Kao nikada prije u današnje doba treba što više naobraženih i značajnih laika. U crkvi nije nikada manjkalo laika, koji ne bi shvatili svoj uzvišeni položaj i koji ne bi i radom nastojali, da to svoje shvaćanje i uvjerenje očituju. Hertling, ugledan laik u Njemačkoj piše: „Jedan jedini laik učenjak, koji uspješno istražuje i kojega je ime velikim slovima upisano u povijesti, te koji se uz to uvijek pokazivao kao vjeran sin crkve, više vrijedi nego čitavi svesci apologije“. To govori Hertling za znanstveno područje, a to isto vrijedi i za ostala područja. Po crkvu je od veće važnosti, da uzgoji jednog ovakvog laika, nego li napisati debelu knjigu za obranu katolicizma.

Da se zbilja uvjerimo, da je Crkva imala uvijek i svoj laikat, pogledajmo u francusku povijest, pak ćemo u njoj naći ime jednog Chateaubrianda, jednog Augusta Nicolása prvog apologete-filozofa u Francuskoj, koji je uza svu svoju visoku državnu službu postavio si zadatak: braniti kršćanstvo proti modernih filozofskih zabluda. U Njemačkoj eno nam znamenitog Ivana Görresa, koji se odlikovao u prirodnim znanostima, u povijesti i bogoslovlju. On je uvijek pobijao nazore nacionalističke filozofske povijesti. I tako bismo ih mogli mnogo nabrojiti. Ali takvi laici se ne rađaju nego odgajaju, a glavni faktori kod odgoja jesu: roditeljska kuća, okolica i škola. Dok dijete

dobiva odgoj u rodit. kući, bit će onakvo, kakav bude vladao duh u toj kući. Isto vrijedi i za okolicu, u kojoj se bude dijete nalazilo. Kasnije pođe dijete u školu, ali svaka riječ svećenika ostat će bez ploda, ako je to dijete odgojeno u modernoj kući, jer je vidjelo kod svojih roditelja, da sve obratno rade. Pomislite sada, kako je tek sa modernom školom, kojoj i jest glavna zadaća, da suzi što više upliv Crkve na mladež, bilo u obuci vjere, bilo u uzgajanju srca! Kad mladež vidi drugo kod učitelja, a protivno da traži od nje učitelj vjere, zar da tu može biti govora o uzgoju vjersko-ćudorednih značajeva? Mladeži se mora tad nužno poroditi misao, da je čitava stvar sa vjerom i ćudoređem — pusta lakrdija, koja joj se predstavlja, dok ne pođe na visoke škole, gdje je u tom pogledu na kubus gore. Zato bi trebalo biti vjeroučiteljima na srednjim zavodima ljudi, koji će upotrebiti svu snagu svestrane i bogosl. i profane znanosti, da od svojih đaka učine katol. laike. Danas je od velike važnosti što veća naobrazba u vjerskim pitanjima, a možda kao nikada prije. Glasilo „naprednjačkog đaštva“ „Hrv. Đak“ ne ide zatim, da možda kritizira njima nejasne (?!) stvari u vjeri, već upravo da zakopa vjeru, a uskrisi bezvjerje. Tko ga pročita, uvjerit će se, da istinu govorim.

Oni evo sami očito kažu za čim idu i što hoće. Moramo dakle i mi staviti si za načelo borbe baš ono, što oni hoće da unište naime katol. vjeru. Od velike je zato važnosti, da bude ustrojena na hrv. sveučilištu stolica kršć. filozofije u smislu i pravcu enciklike Leona XIII. „Aeterni Patris,“ što je i I. hrv. kat. kongres zaželio.

To je važno zato, jer će svaki od nas svršivši universitetske nauke stupiti u javni život i zauzeti koje odlično mjesto, te će moći mnogo učiniti na ma kojem polju i za vjeru i za narod. „Laici, koji ne gledaju, kako se u ime lažne prosvjete po malo suše granice na stablu — na katolicizmu, zaslužuju dvostruko počitanje“ rekao je amerikanski biskup Irelaud katol. mladeži u Parizu. Za uzor uzmimo si našeg dične uspomene Kostu Vojnovića, koji je bio rektor i profesor na hrv. sveučilištu u Zagrebu. Vjeru je čuvao cjelovitu i živu i isticao ju je i u javnim govorima pred najotmenijom publikom. Imao je i gorkih časova u životu, ali on je sve mirno podnosio; nije nigda izgubio ufanje u Boga, niti je klonuo i jedan čas duhom. U njega je bilo toliko snage, da je zaboravio na vlastite vremenite interese u času, kad ga je pozvala dužnost Crkvi i hrv. narodu.

Nastojmo, da svi budemo kao Vojnović, pak ćemo biti na diku i sebi i narodu. Pri kraju sam. Što sam htio postići ovom radnjom,

valjda je svakome jasno. Htio sam naime da pokažem, kako je samo površno znanje o vjeri krivo svim neosnovanim prigovorima, da kat. vjera nije tobože u skladu sa znanošću, da može vjerovati samo prosti i neuki seljak, dok naobražen čovjek mora vjeru napustiti, ako hoće da stekne kod modernista titulu — „učen“! Naveo sam zato neke učenjake kao primjere, jer im kao učenjacima moramo priznati bar nekakvi auktoritet. Mnogi Hrvat kaže, da se nije trebalo energično suprotstaviti naprednjačkoj struji u pitanju vjere, jer da ima i drugih nevolja, koje nas tište. Sve je to lijepo, ali nije dostojno za one, koji ne odobravaju naprednjački pokret. Pitam ja takve: Što će ostati dobra narodu, ako dopustimo, da mu se i vjera otme? Zar da mu naprtimo na leđa i ovu najveću nevolju za svaki narod — bezvjerje? Ne, to nesmijemo učiniti. Mi se moramo junački prihvatiti posla i ustrajati u borbi, ali doličnoj t. j. protivne ideje trijezno pobijati.

Time ćemo se pokazati, da smo dobro shvatili stvar i da nam je do istine, a ne do osobnosti. Program rada nek nam budu riječi Strossmayerove: „Načelo narodnosti valja oplemeniti. uzvisiti i posvetiti duhom kršćanstva i sv. evanđelja ... naš narod nek se ne tuđi od drugih naroda i nek se drži sa svakim, koji p o š t e n o misli, ali neka nikada ne bude ni pod kim“. Nemojmo se zadovoljiti samo onim, što u školi naučimo, već nastojmo svoje znanje i privatnim radom proširiti; samo tako ćemo osvojiti za se javnost a protivnicima imponirati.

Ovo sam rekao iz ljubavi prama istini i dovikujem vam ponovno, drugovi Hrvati i braćo Slovenci: Ne stidite se nigdje katol. vjere, jer nema između nje i prave znanosti te svakoga rada za narodni napredak nikakvih opreka. Uz nas je sav hrv. i slovenski narod, koji nas je i poslao, da za njega radimo onako, kako on želi i kako su nas naše hrvatske i slovenske majke učile. Upotrebimo sva dopuštena sredstva, da prokrčimo put vječnoj istini na svim linijama, gdje samo možemo. Dixi!

SUGLASJE.

G. KOSTELNIK, BOG.

Na nebu se oblaci b'jele
Po rujnosti jutarnjoj —
Onamo sve nekud se sele,
Onamo — u žurnosti svoj!

Kud gore, kud doli su sjele,
Svud vuku taman svoj hlad —
Onamo sve nekuda žele,
Onamo, ah, i ja bih rad!

DER GRAL.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

NA našemu zagrebačkome sastanku imao sam govoriti o našim literarnim prilikama, kakove su i šta za nas katolike iz njih slijedi. Kušao sam tu zadaću riješiti u koliko se to dade u okraćemu referatu i došao sam do zaključka, da pozovemo našu katoličku javnost, da svim silama poradi oko osnutka samostalna katoličkog beletrističkog lista. No ideju i približu uredbu toga lista nisam potanko razložio, nego samo radi kratkoće u nekoliko poteza nabacio. Učinio sam to i s drugoga razloga, naime, da tu ideju mogu kasnije potanje razlagati i tim, ako bude odziva, javnu diskusiju o tome vrlo znamenitome predmetu povesti. Ne mislim je još ni sada, u ovome članku potpuno iznositi, nego samo nekoliko novih misli podati i tim možda koga potaknuti, da i on o tome izreče svoju.

Kao primjer katoličkih beletrističkih časopisa uzeo sam kod nas dobro poznati „Dom in Svet“, a i njemački „Der Gral“. „Dom in Svet“ je kod nas svakome poznat, bar svakome, ko se zanima za procvat katoličke beletristike i ko ga pozna, vidjeće odmah, da se moji izvodi na sastanku o našem listu ne slažu toliko sa vanjskim ustrojstvom „Doma in Sveta“. I ne slažu se. Ja naginjem više „Gralu“. No prije svega, ako se hoće o čemu govor povesti, valja to i poznavati. A pošto je „Gral“ kod nas razmjerno malo poznat list, to ću ovdje iznijeti, koliko mi bude moguće, sliku njegovoga ustrojstva i njegov smjer.

„Der Gral“ ne izlazi dugo — godinu dana, a počela ga je izdavati skupina katoličkih njemačkih beletrista, koja se je već prije okupila u književnom društvu „Gralbund“. I u kratko vrijeme, u prvoj godini izlaženja, „Gral“ je već stekao 6000 pretplatnika. Pri tom se ima uzeti u obzir, da je list čisto i naskroz katolički, da je čisto literaran i beletristićan — te dakle da ne može računati na pretplatnike u velikoj veličini njemačkoga naroda. Svoj toliki napredak ima pripisati jedino svome programu, a taj je, kako samo ime — Gral — kaže, skroz i skroz katolički, idealistički, romantičan. Dakle „Gral“ ne znači samo nov list, nego i nov smjer — novoromantički smjer u književnosti.

„Gralfahrt-Höhenfahrt!“ tako se zove uvodni i ujedno programni članak urednika i poznatog pjesnika F. Eicherta — dakle „gore srca!“ — k uzvišenim idealima — k Bogu, to je geslo Grala. U Bogu je vječna istina, dobrota i ljepota, samo u njemu i jedino u njemu i za to ju Gralovci u njemu i traže. Jadna moderna literatura, udaljiv se od Boga svojim materijalizmom, počela je tražiti istinu, ali ne u Bogu, i našla ju je, ali bez dobrote i ljepote, onu gorku, nemilu istinu, samo onu ružnu istinu — ogavni verizam — samo zloće i grijehe ljudske, samo izrode i najveće propalice. I pošla je moderna, da traži ljepotu ali bez Boga, i našla je ljepotu, ali ne pravu onu, vječnu ljepotu, nego nezdravu, fantastičku ljepotu, besmislene i isprazne sanjarije simbolizma i modernog misticizma. Kukavno je to i jadno lutanje od kojega se katolik-umjetnik sažaljenjem odvraća. „Ne istina bez ljepote, ne jednostrani i stoga neistiniti realizam; ne ljepota bez istine, ne sam beživotni idealizam, nego istina, ljepota i dobrota, združene u jednome sjajnome plamenu, u našoj vjeri — to je naš katolički umjetnički ideal. To je naš sveti Gral; njemu je umjetnost naših pređa gradila besmrtne hramove, njega da traži pođe romantika, njega smo eto opet i mi odabrali metom našega nastojanja.“

Gralovci nisu samo jedno književno društvo, nego književna skupina, cjelina, da, može se reći literarna škola, jer ih sve veže posve isti program i potpun sklad u načelima i idejama. Zato Gral i ne opsiže cijelu njemačku kat. literaturu, sve književnike; ima i očitih protivnika; svima im je isti ideal, ali ga teže po raznim putevima dostići. Jedna literarna struja se drži kritičnoga rada, hoće da predobije do skrajnosti usavršena i isfinjena sredstva moderne umjetničke tehnike za katoličku literaturu. Ta je struja sama po sebi također dobra, ali ona znači tek negativno-kritički rad, tek utiranje puta pra-

vomě procvatu kat. književnosti. Moć i snaga stvaranja joj je razmjerno vrlo slaba. Stoga je trebalo i protivne struje, kojoj moć i krepčina samih katoličkih ideala podaju toliku snagu i samosvjest, da se u stvaralačkom radu, u pozitivnim plodovima prva s njome ni iz daleka ne može mjeriti. Ova struja, poprimivši dobre plodove rada prve struje, znači novi procvat katoličke književnosti, znači preporod čitave njemačke literature u katoličkome duhu. Prije su katolici u prevelikoj poniznosti udarili putem preziranja samoga sebe i nepouzdanja u svoje vlastite sile i sposobnosti; kao kritično-negativan rad urodilo je to lijepim plodovima, ali za stvaranje, za pozitivni preporod literature kud i kamo je vrjednija struja, koja, u velikoj vjeri u svoje ideale, puna samosvijesti i životne snage — neprecjenjujući usto svoje sposobnosti — stupa na poprište i stvara — divna djela, novu literaturu. A ta struja je Gralov program.

To je, u koliko se u kratko može kazati, dosta o Gralovu programu. Izvađanje, plodovi toga programa nadmašaju svako očekivanje. Tu su se okupili snažni, sjajni i doista veliki pjesnici. Rikard Kralik, Domanig i Eichert su na čelu, a oko njih se reda lijep broj prvih katoličkih pisaca i spisateljica njemačkih: Hlatky, Herbertova, Fabri de Fabris, Waldeck, Opitz, Ponolova i mnogi drugi. List donosi pjesme kraće i dulje, prozaične kraće radove, kritične i literarnopovjesne radnje od priznatih spisatelja. Osobito se bavi proučavanjem romantike, jer to im je najbliža struja od svih književnih smjerova — ta i oni su sami novoromantičari, usvajajući mnogo od romantičkoga programa. Donosi i književne prikaze znamenitih i modernih pjesnika (Ibsena, Hauptmanna), a R. Kralik u svojim izvrsnim i poznatim „Književnim smotrama“ (Liter. Umschau, prije u Vaterlandu i u Die Kultur) podaje krasan pregled savremene literature. Osobito budno prati časopise, donoseći u posebnoj rubrici pabirke iz njih, prenašajući ih obično na katoličke prilike. Ima i posebno mjesto za dostojnu polemiku, dajući književnim protivnicima i svojim braniteljima u „Turnierplatzu“ prilike, da objektivno raspravljaju i bistre pojmove. Izlazi mjesečno na 40—50 strana u krasnoj vanjskoj opremi i prikladnu formatu; bez slika, kako je samo po sebi razumljivo za list čisto književan jedne stanovite struje. Premda je višega literarnoga kalibra i za skroz beletristično književne interese, ipak je svakome razumljiv, svakome zanimiv, što i odlikuje katotičku književnost od moderne, jer ona nije samo l' art pour l' art, samo umjetnost sama za sebe i za tek neke odabrane, nego umjetnost iz života za život obuhvatajući čitav život, čitava čovjeka i dižući ga do uzvišenih ideala.

Ocjenu ili prikaz Gralove beletrističke sadržine ne ću da ovdje iznosim; tu nije dosta ni najbolja ocjena, ni najvrsniji prikaz, to treba čitati, čitati i proučavati, zadupsti se — i tada ćete vidjeti i potpuno se uvjeriti, da u znaku Grala sviće njemačkoj književnosti nova zora — nov preporod.

Svršavam, jer Luč ne može previše prostora ustupiti čisto literarnom raspravljanju, čisto literarnim interesima. Kome je na srcu procvat naše beletristike, neka promotri Dom in svet, neka promotri Gral, pa neka reče svoje mnijenje o našemu budućemu beletrističnome listu prama ova dva lista, što već postoje. Neko bi možda udario posve drugim putem; ne branim; neka samo razloži. Toliko će prostora već biti u Luči za stvar, koja se tiče katoličke kulture u hrvatskome narodu. Ko hoće, neka piše i u drugome kojemu listu (n. pr. Hrv. Straži). A ja ću, kad dospijem, a mislim skoro, iznijeti u Luči svoje misli i svoj nacrt hrvatskoga katoličkoga beletrističkoga lista.[1]

SIGURNA POMOĆ.

† MATIJA PAVLIČIĆ, GIMN.

JESENSKO je jutro. Sunce se već požurilo, da prigleda, kako je među ljudima s ovu stranu. Poranilo sve čekajući, dok se „neka gospoda“ sjete, da pogledaju na sat. A i kum Vaso nije baš kanda dugo smišljao, nego za rana pojurio i eno mu „šećerka Manduša“ već peče, friga i vari — možda Vaso slavi krsno ime? E, ne će biti tako, jer Vaso drukčije izgleda, kad slavi krsno ime. On žmiga očima već prije sunca, al sad ko da neku pokoru čini, zamislio se kao da i ne čuje ono cvrčanje. Drugi ga poslovi, važni poslovi zaokupili, pa ne mari za drugo. Tako i rade veliki ljudi, ljudi kod kojih prevlađuje sila duha, kojih vlada duh nad tijelom. To je sad, al drukčije je bilo noćas. Noćas bila tama, ni mjesec se nije kesio niti ga plašio, a ni zvijezde

[1] Ovaj poziv na diskusiju ne tiče se samo đaka, nego svakoga, ko se za stvar zanima. — Tko bi htio nabaviti „Gral“, da ga još bolje upozna, evo mu adrese: Der Gral, Monatschrift für schöne Literatur. Hrsg. F. Eichert. Ravensburg (Württ.). Verlag v. Friedr. Alber. Jährlich franco ins Haus K 5·40.

ga nisu izdavale — sve je spavalo, samo su Vaso i „šećerka Manduša“ bili u poslu. E nije to šala, sutra valja preživjeti, valja da čovjek zađe u svijet, da zapita pametnije za savjet, a to se ne da praznih ruku i želuca. Kako obično biva, da se mudri ljudi mnogo ne domišljaju, da se lako snađu u nevolji, a tko još pomisli, da je naš Vaso iz one družine, koja velika puceta na prsluku nosi, da niti ore niti sije, a opet živi, i koja mnogo putuje, te se i „mnogome pametnome poslu“ nauči, taj mu se ne će čuditi, što si je i u ovoj nevolji lako pomogao. „Znaš Mandušice“, tako je samo reko ženi, „onaj stan pod barom, gdje ono baka bez ćuke naća?“ Žena kimne glavom, konjić zakorakne k onoj strani — i ne prođe par časaka, evo ti Vaso vuče nešto bijela — ovcu, a „šećerka Manduša“ se dotle potrudila ljestvama kroz poznato mjesto na tavan, skinula jedan kulen i tri kobasice, a ostalo kao valjana kućanica, jer nije od potrebe, ostavila na miru. „Ne daj Bože“, rekne u sebi, „da ogriješim dušu, pa da još štogod uzmem. Bog bi me pokarao“. Tješeći tako svoju čistu savjest i anđeosku dušicu, dođe k mužu, koji ju je već čekao sa zagušenim janjetom, baci iz krila, što je imala, u kola i oboje se smjeste; Vaso potiho rekne konju „S Bogom!“, potegne uzdicu, a konj poleti kroz veliku šumu. Za pet sati sa kolima stigoše pod bijele Bošnjake, gdje odsjedoše na zgodnu mjestu, jer gazdarica Manda nikako ne trpi, da joj se svatko nadgleda u lonac, pa zato pustinjački voli daleko od svijeta. E, ali i to su oni važni poslovi, koji su ih doveli baš u Bošnjake. Kuma Manduša bila žena „bez zamirke“ vrijedna i živo zaposlena, barem sad. A bome je imala i u čem. Odavno nije bilo slična posla, barem na veliko kao sad. Ona ševrdala oko kola i oko vatre, što ju je naložila, a čiča Vaso već izdjelao ražanj, metnuo ga kraj vatre pa zapalio Mandušinu lulicu, jer se njegova negdje noćas usijala. Puši Vaso, puši, pljucka, pogleda u Mandušu, a ova u njega, zatim opet brzo uvlači dim, malo se zamisli, pogleda plaho unaokolo, zakima glavom, podboči se i zamisli se. „Hvala Bogu, sv. Savi, sv. Nikoli i sv. Vasi, crnoj noći i svim svetima, pa sam sretno došo i do tih Bošnjaka, a baš sam mislio, kako me vrag mrzi, da ne ću žive glave donijeti. A još da mi je do njega doći, onda znam, da mi ni vrag ne će ništa. Ta moj mi pokojni otac govorio, da idem u Bošnjake tom Martinu Đuriću, da taj čovjek sve zna. I kaže mi otac, da on nebi još umro, da je mogo tamo doći, i zaklinjo me, da iđem tamo, ako mislim biti sretan, a ja eto sve odgađo, odgađo, dok baš eto vidim, da mi može jedino taj bošnjački vrač pomoći“. Tako sje-

deći umovao kum Vaso. Bio je ponio punu torbu pitanja, što će staviti vraču, ali, misleći, da će vrač za to i mnogo trebati, skupio ih je u troje, a to mu lako pošlo za rukom, jer se bavi više kojekakvim osnovama i mislima, nego drugim čim. Mnogo toga svijeta u dolnjoj Slavoniji vjeruje u vračevu moć, pa ovih, hvala Bogu, nije uzmanjkalo, u svakom selu barem po jedan. No kum je Vaso vjerovao svome ocu, kako ni onoj zemlji pod nogama, da ga drži, pa je i njegova vjera u vračevu moć bila veća, nego u ikoga. Njegova mila „Mandušica“ nije do vraća ništa držala, kao ni do čega na svijetu, osim da svoju anđeosku dušicu ne okalja grijehom. No ipak bi šutjela o onom, što se je njezinome Vasi svidjelo, a njoj ne. Vasi bila iza noćašnjeg događaja vrlo porasla želja, jer mu se činilo, da bi sad bilo najzgodnije, da nastupi ta era sreće, kad bi čovjeka mogla stići svakakova dušmanska nesreća. Činilo mu se dugo, dok se ispeče pečenka, koju je morao vrtjeti kraj vatre, ali mu izribani želudac nije šutio, valjalo je i njega namiriti. Već je nataknuo tustu janjetinu na ražanj i počeo vrtjeti, a ispod kuštravih brkova vidio si mu usta, kako se neprestano miču. Opetuje i ponavlja svoja tri pitanja, da ih ne bi zaboravio. Ovaj mu se čas jedno osobito pričvrstilo pameti, ali on ga sve više ponavlja, do njega kao da mu je ovaj čas najviše. Ni Manduša ne zna, što će on to pitati vrača. No nju to i ne zanima, samo bi joj kroz tijelo prošli ledeni srsi na jednu pomisao, da bi mu vrač rekao, da nju „pljusne petama“, jer joj si ga njoj sa svake strane, a možda bi joj se i mirna savjest uzburkala, a onda jaoj i pomagaj! Išao Vaso vraču, išao komu ga volja, ona nije marila pitati kamo, samo nek se ide, jer onda treba i kakove popudbine, a Vasin je izbor i njoj jako po ćudi. No kako uvijek, tako je i na putu pazila, da uzdrži, čistu dušu; zato, kad je došlo doba, te bi drugi čovjek ukrao, ona nije činila tako, nego bi pazila, da samo „uzme“. Njezina joj savijest nikako nije dopuštala, da što ukrade, i toga se ona bojala. Ipak nije dala na sebe, da joj se rugaju, da je svetica i koješta, pa nije za to ni marila za ono, što joj savijest „nije“ uznemirivalo i pri čem joj je duša opet bila kao kaplja rosice. Iz toga se obzira nije žacala opiti, prevariti i šta slična. Samo kad joj je dušica čista.

Kum Vaso opet patio samo od vraga. „S Bogom i sa svecima“, kazao bi često, „živim lijepo, ali mi vrag ne da mira“. S toga je najviše išao vraču, ne bi li ga tog crnog oslobodio. „Često puta nastradam“, govori Vaso, „i nikako da se pomognem. Ne da taj crni, pa ne da, ali dat će meni Martin Đurić ključe k sreći i napretku, a vrag

*

onda nek zvrca!“ Ženu je vrlo ljubio, ali samo radi vanredne krjeposti i vještine „u poslu“, a inače je ne bi mario ispeći za večeru, kad bi znao, da bi se lišio vraga t. j. obogatio i osigurao proti svakome.

Doskora je bila gotova pečenka, paprikaš i kuhano meso. Što se dalo, pojelo se, a ostalo ostade za poslije. Vaso sad uzme oveliku torbu, zamota u nju lijepo pečenu bedricu, kulen i one tri kobasice, zametne torbu na rame, rekavši ženi „S Bogom“ i promrmljavši joj još nešto potiho, pođe prama selu. Kad je izlazio iz šikare, obazre se dva, tri puta, i kad vidje, da nema nikoga, pojuri naprijed. Žurio se Vaso, kao da će kamo zakasniti. Sve se pušilo za njim. Nije to šala, kad čovjek trči za srećom, koju će mu sigurno Đurić dati, a važi i ono, što se kaže, da je onaj bolje sreće kod vrača, tko bolje porani.

Malo stramputicom, malo preko vrtova i šljivika, dođe Vaso i do Đurića Martina. On unutra: „Faljnis!“ „Uvikis! Koje dobro?“ upita vrač. „Ta mani more dobra, nego evo uzmi!“ rekne Vaso i pruži vraču torbu. „A, ti si došo nešto pitati. E pa dobro. A vidim, nisi imo zle nakane. Tog se čuvaj, kad ideš k meni, jer ko zlom nakanom k meni dođe, a to ja znam, taj zapamti. — A jesi li ti bio već kadgod kod vrača?“ Nigda, odvrati cigo zadrtavši, jer se baš u taj par sjetio, da je još kao malo dijete bio s ocem, pa da ga ne će taj sveznajući čovjek kakvim vilinskim korbačem odvitlati. No strašni taj čovjek ne pokaza na licu ništa osobita. „Sjedi tu, pa čekaj, dok dođem!“ Vaso sjede, a koža mu se sve više ježi pri pomisli, gdje je. Martin u to odnese torbu u jednu sobu, otvori je i kad vidje, što ima, žmigne veselo očima, nasmješi se, baci se sred sobe na koljena i poče moliti. Pobožno izvrne glavu i baš se okrene k onoj strani, gdje je bio kulen i ostalo. No on sklopio oči i „kaki“ da ih otvori, tek kadikad raširio bi ruke, duboko uzdahnuo, otvorio oči i opazio — kulen. Ali njegovo držanje u tom svetom času nije dopuštalo pomisliti, da bi mu zazubice za čim rasle. Molitva trajala dva tri minuta, a za tim ustane i pogleda kulen, ali samo nevinim okom. Sad stupi na jedan ugao sobe, prigne se i stane pitati: „Hoću l' dat? Hoću l' kašt? Hoću! Hoću! Ne, ne, ne ću. Al' hoću!“ I tako na svakom uglu. Na četvrtom je svrši sa. „Al ne ću“, ali kad se njegovo nevino oko bacilo na kulen, hitro je završio: „Al hoću, hoću, da hoću!“ Na to je izašao i doveo Vasu unutra. Vaso nastojao, da se junački drži, al de ti, kad pomisliš, da u svakom tom ćošku sjedi po ergela vila, vukodlaka i koječega. Martin se, istina, večernom prvom molitvom po-

brinuo, da se nikome ništa zla ne dogodi, ali Vaso nije za to ni znao, niti se imao kad čemu domišljati. Nije doduše drhtao, ali se je dosta promijenio u licu. E, ta tko ne bi problijedio? Nešto se ipak smirio, kad ga je posadio, i onako se po svagdanju počeo s njim vladati. „Ja ne kazujem na „globuru“ (takav vrač nije baš ništa)... to ne kazuj nikom... već ja kazujem sve napamet. Sad ti mogu sve kazati, pa ded šta hoćeš. Ja sve doduše znam, ali ne smijem ništa, dok drugi ne pita“. Vaso neprestano ustima šaptao svoja tri pitanja, pa će onako malo da zaokruži: „Znaš druže, da su svi cigani, na svaki način nesretni ljudi, a ti sad meni kaži, zašto sam ja ciganin? Moj djed je bio ciganin, otac ciganin, mati ciganka, e — tako mu —, zašto sam i ja ciganin? Ta valjda je od moje loze bilo dosta?“ Tako će cigo i upne oči u vrača. Mom se Martinu kanda nije u prvi kraj svidjelo pitanje, ali se ipak brzo snađe, malko obori glavu dolje, podigne je gore, strese njom, raširi oči, zine i okrene prema Vasi, pa će tiho: „To ti je zato, što si povjerovao svojoj materi, t. j. ženskoj glavi, kad ti je govorila, da si ciganin“. To rekne i zadovoljno izbulji oči. Vaso se zamislio, dva tri puta kimnuo glavom, kimnuo i valjda se zadovoljio. „Jesi li razumio?“ upita vrač. „Jesam“, rekne Vaso. „Šta želiš još?“ „Sad ti meni reci, zašto se ja ne mogu obogatiti? Zašto ja nisam bogat?“ Martin samo skupi usnice. To mu je bilo svakidanje pitanje. Nije se dugo domišljao, već odmah reče: „Ti nisi bogat, što ne voliš biti siromašan“. Vaso se malo začudi toj brzini, opetuje nekoliko puta odgovor, zamisli se i ne progovori ništa. Sad sunuše Vasi različite misli glavom. Dolazi na red važno pitanje, za sada njemu najvažnije, a ne zna, kako će biti odgovor. S jedne je strane opazio umna čovjeka, ali se je s druge opet i bojao. Ipak izgovori sretno i to pitanje, „A de ti meni, sveti čovječe, reci, kakav bi se lijek mogao dati proti nevolji od hvatanja?“ Čiča Martin ga čudno pogleda i mirno upita: „Kakova je to nevolja od hvatanja?“ „Ta znaš ono, kad za tobom hodaju serežani“, odvrati cigo. „Ima, ima prijatelju!“ rekne Martin i obišavši do nekog starog kreveta, izvadi nekakav zamot kao srednji krumpir. Bila je to u devet zamota zamotana nekakva trava. „Evo ti! To samo baci na onu stranu, otkud idu serežani i opsjenut će im se oči“. Velika Vasina vjera u vračevu moć uzbudi mu srce na veselje i on zaboravivši i na vile i na sve, ogrli Martina govoreći: „Da znaš, more, da ne žalim ni truda, ni plaće! Bog ti do i ovoga i onoga svijeta! Znaš, da ćeš mi biti kum, kad mi žena rodi. Naći ću te, ma u devetom carstvu bio“. „Bog do i tebi!

A ti eto tako. A za ono prvo dvoje, znaš što ćeš“. „Znam“, veselo će cigo i rekavši s Bogom izađe radostan. Čiča se Martin vrati u sobu i stane milovati svoj kulen šapćući: Da nije dobre duše izvana, u selu bi mogo umrijeti od glada. I ozbiljno se lati posla prenašajući kulen na drugi svijet.

Vaso kô na krilima letio. Sad je vrag ošao k vragu i s Vasom mir. Sad je bio sigurno spašen od ove nevolje, koju je mogao još danas doživjeti, a i za ostalo je eto dobio odgovor i upute. Prvo je bilo: „Ne vjeruj ženskoj glavi!“ Nikada više Vaso ne vjeruje ženi, jok, toga nema. Tako umije i odlučuje Vaso. Drugo je: „Moram voliti biti siromašan“. Pa i hoću. Dosta sam bio siromašan. Sad hoću da budem bogat. Pa što ne bi sad nekoliko volio biti siromašan, samo kad ću biti bogat? Evo odmah drage volje još ću biti siromašniji, nego sam bio. Imam opanke, obojke, kaput, tri krajcare sve evo ostavljam ovdje. Tako reče i zbilja sve baci sa sebe i pođe onako k ženi. Kad se već približio kroz guštaru ženi, začudi se ona, što je to s Vasom. Ali Vaso sve poskakuje. Dođe do kola, zbaci s njih neke stvari, dođe k ženi i s nje stade skidati. Manduša pomisli, da je lud, ali se je bojala i bježati, pa sama skine nešto gornjega odijela. Vaso je pusti na miru i rekne: „Sad ćemo istim putem natrag“. „Ta jest, lud je. Gdje bi mi istim putem, da nas zatvore?“ . . . „Ta nemoj, čovječe, tuda natrag!“ plaho će manduša. „Hahaha, gle ti toga, kao da ću zbilja do ženskih riječi šta držati! Samo hajde sjedi!“ Manduša ni sama ne zna, šta je to. Misli, i da je lud, ali opet, njegovo je držanje kao prije. I bojeći ga se i trnući upregne konja i sjedne u kola, ostavivši kožuh, ćebe, pokrovac i dvije tri hasure, jer joj Vaso nije dao uzimati. Nije bilo dugo, eto ti sijevnuše dvije bajunete i pokažu se žandari. Manduša protrne i htjede da pograbi uzdu, ali je Vaso gurne i rekne, premda je bio u strahu: „Ne boj se ništa!“ No Manda je sve više trnula. Primaknu se žandari, napere bajunete i viknu: „Stani!“ Vaso stane, baci ispod sebe onu travu prema žandarima i misleći, gotovo je, ošine konja, pa će skokac. Ali se u to baci ljudeskara na kola i pograbi Vasu za šiju: „Ti ćeš se još bacati?“ Brzo dođe i drugi. Svežu Vasu, jedan sjedne straga, a drugi potjera konja i do večeri već se Vaso praćen, a dobro poznat ovoj gospodi žandarima preselio u Bošnjake u zatvor. Odmah na putu je sve priznao, u sebi se iz dna srca pokajao, što je povjerovao vraču, što nije poslušao ženu, koja mu je pametno govorila, a već prve noći je lijepo platio svojim siromaštvom — sve je cvokotao zubima bez odijela. Pa još i ženi

isto učinio. (Baš će ga Bog kazniti, šta je nevinu unesrećio!) Manduša strpljivo snosila svoju nevolju, šutjela — i željela — opravdano, — jer joj je bila savjest mirna — da ugleda sunce Božje. Nevolja Vasu snašla, vidio je, da vrać laže, ali se ipak bojao Đurićevih vila i vukodlaka, a k tomu i pokojni mu otac . . . S jedne je strane držao sve lažima, a s druge se je opet bojao podvojiti, da bi mu Martin, ako nikako, barem s tim vilama mogao nauditi. To mu je sklapalo usta. A to je valjda čiča Martin kao sveznajući čovjek i znao, jer je spavao onako slatko one noći.[1]

U VLAKU.

K. KRAKAN, GIMN. — „TRAVNIČKI ĐAK“.

Brzo juri vlak mi ispod nogu,
Hum za humkom, busen za busenom
Mom izmiče oku; granje strši
Ko strašila nad prirodom snenom.

Zimsko sunce rasplakano gleda
Kroz slojeve od zgusnutih para . . .
I već eno — zađe za vrhunce . . .
A sa gora suton se obara . . .

Svud mrtvilo, oj žalosne slike! — —
Obuze mi dušu neka sjeta:
Ah! ko ljetno šaroliko cv'jeće
I tvoja će svenut mlada ljeta! . . .

[1] Drug phil. Ferdo Galović odstupio mi je od mnogobrojnih radnja pokojnoga druga, koje su kod njega u gotovo potpunu broju, nekoje za tisak. Rado postavljam ovaj spomen darovitome i vanredno marljivome pokojniku, a do zgode ću i još koju od radnja objelodaniti. Ovu je crticu pokojni Pavličić pisao još g. 1903. kao sedmoškolac osječki. Iz počasti prama pokojniku ostavio sam tekst i pravopis nepromijenjen. — Lj. M.

HRV. KATOL. AKAD. DRUŠTVO „DOMAGOJ“ U PRVOJ GODINI.

IVAN BRAJDIĆ, STUD. PHIL.

Već se kojih desetak godina opažala potreba, da se na zagrebačkoj univerzi osnuje katoličko društvo. A zašto se ovakovo društvo nije prije moglo osnovati? Tome imade više uzroka. Mislilo se naime općeno, da se na zagrebačkom sveučilištu ne će moći naći ni pet mladića, koji su uščuvali u svojem srcu svetinju svoju, vjeru svetu, i koji su još ostali vjerni uzvišenoj nauci Kristovoj. Druga je poteškoća bila materijalna; jer za osnutak društva treba i novaca. Odgađajući tako od godine do godine, a sve na korist naše „mile“ „braće“ „naprednjaka“, koji su svoje ideje silno raširili i osvojili mnoga još nepokvarena mladenačka srca za sebe, uvidjeli smo, da tako dalje ne može ići, nego da se mora osnonovati kat. akad. društvo u Zagrebu, pa kud puklo, da puklo. Odlučan je korak učinio oko osnutka kat. društva trsatski sastanak, koji je stvorio rezoluciju, da se imade u Zagrebu osnovati kat. akad. društvo poput „Hrvatske“ i „Danice“ u Beču, a „Zarje“ u Gracu. Što se odlučilo, to se i izvelo.

Dne 9. studenoga 1906. sastala se petorica oduševljenih boraca za vjeru, koji su stavili temelj kat. društva na zagrebačkom sveučilištu i dali mu ime slavnoga hrvatskoga bana Domagoja, a ta petorica jesu: phil. Bašić, iur. Jagić, iur. Markulin, iur. Pavelić i phil. Radovanović. Oni ne ostadoše sami, jer je već za nekoliko dana porasao broj članova od 5 na 19. Zar to nije lijep uspjeh?

A sada, nakon godine, evo nas pred javnost, da pokažemo način mlađim drugovima, koji su još na srednjim školama, te našim sumišljenicima, naš rad i društveni život kroz to doba, pa neka ona sudi, jesmo li mi zanesenjaci, ili trijezni i ozbiljni mladići, svjesni svoga uzvišenoga cilja.

U društvu su se držala predavanja gotovo svaki tjedan, da se članovi u pojedinim strukama izobraze. Prvo je predavanje držao drug Radovanović: „Od prirode k Bogu.“ U kratkim crtama je razložio, kako čovjek promatrajući prirodu dolazi do spoznaje Boga, jer upravo u samim prirodnim pojavama, čovjek opaža veličanstvo i svemožnost Božju. Drugo je predavanje držao drug Markulin: „Jeli vjera samo za narod?“ U ovom predávanju je jasno razložio, da vjera nije samo za prosti narod (puk), već i za inteligenciju, koja ne će ni da čuje što o vjeri, jer vjerovati u Boga, to je dakako njima ludo i

smiješno, budući da po njihovu mnijenju smrću prestaje svaki život. Treće je predavanje držao drug Kraus: „O simbolu i zadaći jednoga Domagojca.“ Ovdje nam je u potpunoj slici prikazao, koji je cilj i svrha Domagojca, naime: Rad za Boga i domovinu. Predsjednik Pavelić je držao predavanje: „O socijalizmu“. On je prikazao postanak socijalizma i razložio, kako je socijalizam vrlo važno pitanje za čovječanstvo. Drug Petrinić je čitao svoje pjesme i neke stvari u prozi. Pjesme su mu vrlo lijepe, a i proza ne zaostaje, te će ih, dok sabere više građe, dati štampati. Drug Brajdić je držao predavanje: „Jeli vjera privatna stvar?“ U svojem predavanju je razložio, kako je ova rečenica nikla iz usta socijalne demokracije, koja hoće da stvori neku veliku socijalističku državu, a ta bi se imala za sve brinuti. Budući da je vjera, po njihovu mišljenju, privatna stvar, to se država ne bi smjela brinuti za vjeru, ili drugim riječima: vjere ne treba. Osim toga držali su predavanja drugovi Harča i Zaić „O koralu“, te na prvoj redovnoj glavnoj skupštini drug Markulin „O maestru Zajcu“. Zanimivo svoje predavanje začinio je predavač mnogim crticama iz privatnog života svečareva. Zadnji je predavanje držao drug Matić: „Rimski car Otho“. Ovdje je u glavnim crtama prikazao život i rad spomenutoga rimskoga cara.

Društvo nije ostalo među četiri zida zatvoreno, već se pokazivalo i u javnosti.

Prvi puta je bilo društvo pozvano u nadbiskupsko sjemenište na proslavu 10 godišnjice rektorovanja presvj. gospodina Dr. Gustava Barona, a poslije je — još prisustvovalo na akademiji, što ju je priredila Marijina Kongregacija u nadbiskupskom sjemeništu. Osim toga je društvo bilo pozvano, da prisustvuje u predavanjima, koja su se držala u katol. kasinu.

Nadošao i 19. svibnja, dan posvete novoga sveučilišnog barjaka. Tu je tek imalo društvo prilike da se istakne i da se pokaže pred „naprednjacima“, koji su držali, da nas ima samo petorica. Drugi dan proslave je bio svečani matine, na kojem su se imala sva akademska društva pokloniti pred barjakom. Nadođe red i na „Domagoj“. Svi uprli oči na četu od dvadesetorice, koji su došli da se kao katolički đaci poklone novome barjaku. Predsjednik je pozdravio barjak biranim govorom, a završio je od prilike ovim riječima: „A Ti barjače budi nam uvijek zaštitnikom, da pod Tobom uzmognemo stati na put ovoj pogubnoj struji bezvjerstva i da raširimo naše ideje na korist Vjere i mile nam domovine.“ Njegov govor je bio popraćen

pljeskom, ako i ne takovim, kako su bila druga „naprednjačka“ društva pozdravljena.

Društvo je bilo pozvano na posvetu radničkoga barjaka, ali budući da su u to vrijeme bili ispiti i kolokviji, bude poslana na proslavu deputacija od pet članova.

Naše je društvo spremalo i priredilo u praznicima i svečaški sastanak, kojemu je predsjedao naš drug Markulin. Članovi društva su imali mnogo posla oko sastanka, jer je bilo do 500 učesnika, a za tolike goste trebalo se pobrinuti, da budu u svakom pogledu imali sve udobnosti u Zagrebu. Kako je sastanak uspio, znade svatko. „Domagoj“ si je njime osvjetlao lice i pokazao svoju moć. Uza sve to su kroz cijelu godinu društvene „prostorije“ bila mala sobica, a namještaj: dugi stol sa stolcima i ormar za knjige i novine. Primali smo besplatno: Hrvatstvo, Hrv. Pravo, Hrv. Dnevnik, Slovenec, Dan, Hrv. Stražu, Čas, Vrhbosnu, Kat. List i Zoru, te katkada („Hrvatska“ u Beču nikada! Op. Ur.) Glas Naroda. Svaka hvala ovim cijenjenim uredništvima na dobroti. Knjižnica stoji dosta slabo. Sve da smo i pismeno i u novinama apelirali na katoličku inteligenciju, odziv je bio minimalan. Stoga se ponovno obraćamo i ovim putem na sve prijatelje mladeži i kat. đačkog pokreta, da priskrbe Domagojevoj knjižnici stara godišta Vrhbosne, Katoličkog Lista, Prosvjete i sl., te znanstvenih knjiga apologetskog i socijološkog sadržaja. — Na ovom mjestu hoćemo da se zahvalimo i onima, koji su nas materijalno poduprli, začlanivši se kao utemeljitelji ili podupirajući članovi u naše društvo. To su utemeljitelji: Gabrijela grofica Pejačević, apost. protonotar Matija Seigerschmied, kanonici dr. Gustav Baron i Matija Stepinac, sveuč. rektor dr. Ante Bauer, gradski senator Gjuro Stj. Deželić, prof. Dragutin Levar, kapelan dr. Janko Borković i Marijan Galović. — Podupirajući članovi: biskup dr. Ante Mahnić, kanonici: Ljudevit Ivančan i Stj. Babić, nadb. ceremonijar dr. Josip Lončarić, župnik Gjuro pl. Šimončić, odvjetnik Mijo Tkalčić, gimn. namj. učitelj. A Ž. Cividini, te oficijali zem. vlade Gjuro Kolačko i Fabijan Ašperger. Od nas im najsrdačnija hvala, a od Boga plata! Ugledali se u njih i drugi požrtvovni borci za prevlast katoličkih načela u Hrvatskoj![1]

[1] § 6. društv. pravila glasi: Utemeljitelj postaje onaj, koji jednom za uvijek plati u društvenu blagajnu pedeset kruna. Podupiratelj može biti svatko, tko . . . plati u društvenu blagajnu barem dvije krune na godinu.

Na koncu primijetiti mi je, da je naše društvo s osobitim poštovanjem susretao — „Pokret“. Već sam osnutak društva pozdravio je on među ostalim ovako:

„Izvan svake je sumnje, da u našim prilikama može jedno katoličko akad. društvo imati samo karakter klerikalni, natražnjački, sektarski. Stoga ne možemo ovo kat. akad. društvo smatrati zdravom pojavom sveučilišnog društvenog života. Uvjereni smo doduše, da je broj pristaša naših furtimaša na sveučilištu minimalan i da će takovim ostati. (Zao prorok!) Nesavremena, protunarodna (v. Luč III. 51.), mračnjačka klerikalna doktrina, a reakcionarna, protukulturna njihova praksa (! — a vaša praksa?) ne može uhvatiti korjena u mladoj i naprednoj hrv. inteligenciji. Ali sam fakat, da su uopće mogući, porazan je po djački društveni život i intelektualni niveau hrv. djaka. — — Osnutak kat. akad. društva jedna je nova stranica ovoga živog društvenog i narodnog zla. internacionalne (tko o čem, a pokretaši o internacionalizmu!) klerikalne organizacije, koja eto posiže za tijelom hrv. naroda. — — Valja spriječiti, da se podmladak klerikalaca širi, a postojeći njihov podmladak valja istrgnuti iz njihovih šaka (grozno! Što se babi htilo . . .) i to koliko na sveučilištu, toliko i u srednjim školama. Ovo je naš pozdrav novom kat. akad. društvu.“

Kako se iz svega razabire, „pokretaši“ se ne šale. Svaka im je na svom mjestu, osobito kad se radi o internacionalizmu, protukulturnosti i istrgavanju iz šaka . . . Drugovi, koji čitate „Luč“, pazite, da ostanete u klerikalnoj šaki! Svi pako, koji se kod uredništva „Pokreta“ iskažu, da su desetoricu đaka istrgnuli iz mračnjačkih šaka, dobit će za dar jednu „Obnovu pakla.“

Osobito dražesni člančić poklonio nam je „Pokret“ na samo novo ljeto, kad smo izdali poziv hrv. kat. đaštva, da se bace iz katoličkih kuća naprednjačke novine. To je upravo biser pokretaške mudrosti. Čujte: „Cijela ta harangua i bjesnilo moralno degeneriranih individua protiv naprednjačkih novina odaje samo strah, koji mi posvema dobro razumijemo i tomu se veselimo.“ Cijelome je naslov: „Furtimaška podlost i glupost.“

Zanimiv posebni studij pružaju notice „Pokretove“ o našem sastanku. Za sada ih pušťamo, jer se nadamo, da ćemo ih moći zgodnije upotrebiti na drugome mjestu, gdje ćemo se moći dostojnije odužiti za besplatnu reklamu, koju nam uvaženo „naprednjačko“ glasilo & comp. prave.

„Domagoj“ će pako uza sve to i nadalje cvasti i napredovati na korist vjere i naše mile hrvatske domovine. To dao dobri Bog!

NA MRTVIH DAN.

SLIKA.

JOSO F. B. BUNJEVAC.

SPUSTILA se večer — ona sumorna jesenska večer, sa oblačnim nebom, sa uvelim požutjelim lišćem, što je po stazi popadalo, sa čudnim — bi reći umirajućim dahom prirode. Nešto se otajstvena vlači ljudskom dušom, nešto daleka, kao žalosna priča o zadnjem uzdahu, o smrtnom času.

Bila ta večer — još se sjećam — prije nekoliko ljeta. I takova se je spustila nad mojim seocem. A ono se prostrlo ispod „Velikog Vrha“, nad kojim se digao mrk oblak, kao duša neprijateljska. Moja je baka — Bog joj dao vječno dobro — sjedila na pragu i žalosno gledala, kako pada večer — kako se uvlači oblačje svodom. Kraj nje sam stao i gledao je znatiželjnim pogledom, kao da sam htio saznati, što misli reći, što joj je tako teško na srcu. — — — I tako je gledala nekoliko časaka, a zatim joj se odroniše krupne suze niz navorano lice.

Meni je bilo teško pri duši. Bože! Ta nisam mogao dokučiti zašto bi ona tako plakala!

Ja se bliže prikupim k njoj i pogledam je upitnim pogledom. I ona me razumjela. Pogladi me, otare suze i poče: „— — — Vidiš — Joso — sinko, na današnji se dan sastaju duše pokojnika, na današnji se dan, kad se spusti večer, sve sastanu na domjenak i onda se vesele — — — Danas je mrtvih dan — — — O kako bih i ja rado vidjela svoju pokopanu djecu — sve dobro svoje — — —.“ I opet je zaplakala. Ja je nisam mogao razumjeti već sam i ja s njome plakao — — —

*

Mila bako! Osvanuo je evo mrtvih dan, u jesensko doba, kad pada sa gorice lišće — — — Gledam van, kako pada večer, kako krvavo zalazi sunce. I sjećam se tebe — — — „Kad pane večer — pričala si meni, sastaju se duše pokojnika — — —“ I ti ćeš večeras doći na domjenak, okružena milom svojom djecom. Kraj tebe će se naći i dva mala goluba, dvije zelene grančice — — — mali Marijan i Vjeko, moja braća. — — — Danas na mrtvih dan vi ćete se sastati, o čemu si mi pričala, za čim si čeznula. Do

vaših grobova krili se moj duh, a do svakoga humka zasadi porumeni cvijetak — najljepši iz bostana moga — suzu — — —

*

Spustila se jesenska noć — samac sam na oknu. Vani i okomene sve pozaspalo, a na nebu, između mrkih oblačina, probija mjesec. Bi reći drhće — bi reći tajnovita nešto skriva.

Zavezao sam se mišlju i našao sam se u zagrljaju dvoje milemile braće — — — Zasja jače mjesečina — pričini mi se da je suza kanula iz njihova oka na moje lice i ja se trgnuh — — —

Vani je noć, a vidim kroz okno, vija vjetar suho, požutjelo lišće — — —

Mila braćo, cvjeće života moga — vas nema više — — — A jednoć, kad se sastanemo na domjenku na mrtvih dan — zaboravit ćemo na suzu — — —

Kad pane jesensko veče — i kad se sjene počnu vlačiti krajem — — —

KNJIŽEVNOST.

„HRVATSKI DJAK“ god. I. br. 8. i 9.

Teda negda dođosmo i do njega! Mislili smo, da ga je zadesila koja nesreća.

„Nakon praznika“ zove se uvodnik. Počimlje škola. „Zahvatimo li mišlju sav ovaj život naših nastavnih zavoda, pričinit će nam se golemom radionicom sa mnogo odjela, strogom diobom rada, svrsi shodnim uredjenjem i jasno opredijeljenim ciljem“ . . . „Razne struje lome koplja za svoja načela, hoće da zadobiju prevagu te podadu novom dobu svoje obilježje. U ovoj borbi sudjelujemo i mi, *hrvatska napredna omladina*“. Mi bismo rekli „napredna“ omladina, a to je nešto posve drugo! „Mi imamo svoj pozitivan, znanstven (hm!) nazor o čovjeku, svijetu i životu . . .“ Tu ga moramo ponovno zamoliti, da nam malko bolje otvori tu svoju pozitivnu, znanstvenu filozofiju. I mi smo željni znanja, pa bismo to vrlo rado čitali. — Što pak znači ovo: „Priznajemo svakomu, pa i najljućem protivniku pravo na opstanak i razvoj, ali ujedno hoćemo, da naše misli i naša

načela steku što više pristaša, da pobijede“ ? Ako načela našega protivnika imadu pravo na opstanak, onda mi nemamo nikakva prava, da mu je oduzimljemo, da zalazimo s njim u borbu. Čemu dakle šaranje? — Iza ovako „vatrenoga“ uvoda slijede trijezni, gotovo starački savjeti, „da je svaki srednjoškolski (samo srednjoškolski?) djak dužan *što je moguće savjesnije zadovoljavati svojim školskim dužnostima*. Dogodilo se, da je naša kritika postojećeg nastavnog sistema urodila sporadično (?) sasvim krivim posljedicama . . . bijaše ih (naime), koji su našu kritiku sasvim naopako shvatili, te na osnovu samovoljno potenciranog suda (čujte, vi šeprtlje „naprednjačke“, usudite li se jošte samostalno suditi i misliti svojom glavom, doći ćete brzo u „indeks“ !) nevaljanosti naše škole obračunali sa svima školskim dužnostima . . . bijaše ih, koji su ovo kidanje shvatili kao navještaj individualne i socijalne anarkije i — postradali. U tom pogledu treba da nastupi revizija načela i prakse“. „H. D.“ progoni sudbina-jarac najgore vrsti: Ne shvaćaju ga! Eno on kritizira „bolesnu askezu“, a čitaoci „iskorišćuju“ — da se poslužim Vernićevim riječima — „prava tijela“. Oni vele, da to naučava „H. D.“ a on veli: Jok! Ja tako nijesam mislio! — Tako i ovdje: „H. D.“ kritizira „postojeći nastavni sistem“. Njegovi pristaše to provađaju u jagmi za višim ocjenama, a on opet viče: Jok! Ja tako nijesam mislio! — Ali i ovdje imamo jedan dokaz, kako „H. D.“ „misli“: Već zadnji put istakli smo („Luč“ III. 44.), da „H. D.“ ističe s jedne strane upravo tvrdoglavi dogmatizam bez svake modifikacije, a s druge nauča vječnu evoluciju sa svom labilnosti. Tako evo i ovdje traži „reviziju načela i prakse“ ! I sve je to „znanstveno, pozitivno“ ! Evo kako im se i ovdje muti pred očima: Najprije veli, da su „naprednj.“ đaci „krivo shvatili kritiku sistema . . . i obračunali sa svim školskim dužnostima“, ali onda uza sve to tvrdi, da su „oni u pravilu intelektualno moćniji . . . (te) mogu vrlo blagoslovno (!) djelovati na mladje“. — To su nauke „znanosti“ uzvišene, veličanstvene, neizgovorive, nepojmljive . . . I mi obični smrtnici toga ne razumijemo: Tu treba možđana „naprednjačkih“. — Jošte moramo upozoriti, da sva ona organizacija, što kasnije slijedi, vodi — vidi se to jasno, prem da se ne kaže (furtimaši !) — da se sve svede u tor internacionalne udruge „Freidenkera“ (Slobodne misli !).

Članci **„Hrvatsko djaštvo i rad za narod“**, te **„Za demokraciju inteligencije i odgoj naroda“** stare su „naprednjačke“ pjesme. Novih misli u njima ne nalazimo.

Prava tijela. Z. Vernić. Naši će se čitaoci sjećati, da smo jednom upitali Z. V., što to znači „izrazitije bavljenje tijelom i njegovim pravima“. („Luč“ II. 234.) Ovo bi nam imao biti barem djelomični odgovor. Htio je oponašati „Hrv. Stražu“, pa uveo formu razgovora. Formu je pogodio, ali sadržaj naopako. Dialog vode jezuita (o. Ambroz), on (dr. filozofije, kritik = Z. Vernić) i ona (njegova draga = ?) — Premda jezuite neprestano bodu u oči samostvorenog „doktora i kritika“ Z. V., on još ipak ne zna, da se Isusovci ne zovu imenom već prezimenom n. pr. O. Ersin, Umnik, Zabeo . . . Ali što će „naprednjacima“ takve „trice“, samo kad je ideja „vrijedna“. — Što nas dakle ovdje podučava dr. i kritik Z. V.? — Za nj nema stalnih etičkih zakona: „Etičke norme nijesu nešto veliko, sveto, nepovredivo, nego su nešto, što se tijekom vremena razvijalo mijenjalo i uvijek kršilo . . . Ja ću Vam priznati, da ima medjutim — u ostalom većinom mutnim i neodredjenim (u „naprednjačkim“ glavama) — normama nekih, koje su se diljem najvećega dijela povjesti i kod najvećega dijela ljudi priznavale svetima i velikima, a to su one, koje su . . . osnov društvenoga života. Ali odatle slijedi s a m o to, da tih normi ne smije kršiti nitko, tko hoće da očuva red društava — — — i tko se tome društvu hoće da pokorava. Za onoga pak, koji je pripravan prkositi tome redu i zato dakako trpjeti osvetu toga društva, ta svetost tih normi ne postoji . . . Od mene može samo svatko tražiti, ako ne ću da dodjem u konflikt s društvom t. j. sa zakonima, da se držim onoga, što zakon propisuje, ali u svojoj nutarnjosti ja sam posve slobodan. Od mene se može tražiti samo l e g a l i t e t vršenja zakona, a ne m o r a l i t e t, t. j. da u svojoj nutarnjosti držim i priznajem moral“. Ovo bi imao da bude filozofski osnov etike Z. V. — Da pišem ocjenu ovih načela za „Hrv. Stražu“, prorešetao bih je s načelnoga stanovišta pretresav osnove monizma i materijalizma. Spomenuta naime etička načela spadaju u tu kategoriju. Glavni je njihov osnov pretpostavka, da Boga nema, a prema tome ni istine. Gdje nema stalne istine, ondje sigurno nema ni stalnog ćudorednog zakona. Tamo se um m o r a da uteče krutoj evoluciji. Što pak u teoriji evolucije, gdje se s v e razvija po stalnim nepromjenivim zakonima znači sloboda volje, onaj h o ć u, o tom ćemo razgovarati koji drugi put. — V. tvrdi, da nema stalnih ćudorednih zakona, a u isto vrijeme priznaje, da ih ima takovih, koji su vrijedili većini i diljem najvećeg dijela povjesti. Mi pak tvrdimo, da ih ima, koje priznaju svi i uvijek. *Neka nam Z. V.*

nađe samo jedan jedini narod ili pleme u čitavoj povijesti roda ljudskoga, koje se nije držalo n. pr. načela, da treba roditelje štovati, Bogu (bilo u kakvom shvaćanju njegova gospodstva) se klanjati, dobro činiti, a zla se kloniti, i mi ćemo odmah svi za njim, i našoj ćemo „Luči“ dati taj smjer njegove nauke. Ajde, Zdenko, eto dokaza, a na Vama je, da ga priznate ili oborite. Ali pardon! Kao „naprednjak“ sigurno se ne ćete smatrati dužnim ni na jedno ni na drugo. — No čovjek je slobodan, pa može, ako hoće raditi i proti tim uvijek općenito priznatim zakonima. Takvih je bilo uvijek, ima ih i danas, a bit će ik i unaprijed, ali ti — Vernićevi uzori! — spadaju onkraj brave. I baš te iznimke najbolje potvrđuju sam zakon samo pravilo. — A što da rečem o V. razlici između legaliteta i moraliteta? — To bi se drukčije reklo: Čini što te volja; pazi samo, da te koji jači ne šćepa za vrat! Da se po ovom načelu ne da zamisliti nikakvo društvo, jasno je i odveć. A pošto se poplodu pozna stablo, vidi se najbolje baš ovdje, što je „naprednjaštvo“.

Zadro se V. u svom raspravljanju i o glas savjesti. Savjest mu nije od Boga čovjeku dani glas, koji mu veli, što je pravo, a što krivo. V. o Bogu, sv. pismu i crkvenim ocima ne će ni da čuje. Tu je dosljedan u svom materijalizmu. Ali u isto mu vrijeme raste dužnost, da nam rastumači, kako se je savjest razvila. Ona fraza, da „su (joj) uzroci mnogobrojni, posve raznovrsni, a i dobrim dijelom izvan područja etike“, ne kaže nam ništa, a mi bismo ipak radoznali, koji su to uzroci i kako su proizveli taj nutarnji glas.

Ne sviđa mu se ni „dvostruki“ moral: jedan za obične ljude, a jedan za savršenije. Ovdje je jasan dokaz, kako se doktor i kritik Z. V. slabo razumije u psihologiju i nutrinju duše ljudske. — Sasma naravno! Tko izgubi Boga, tomu su i čuvstva ljudska prema Bogu nepoznata. Žrtva i zatajivanje sebe u korist bližnjega, a za ljubav Božju, njemu su glupost. Bi li se one tisuće katoličkih redovnika i redovnica mogli ikada odvažiti na one žrtve u korist bližnjega, da imadu svoje obitelji? Bi li u opće Hrvatska imala danas i ovoliko prava, da su u njoj katolički svećenici poženjeni i tako bačeni u vječnu skrb za obitelji? Pogledajte malo na istok! — Iz moći ne slijedi nikada morati. Pa kako svi ljudi mogu da budu seljaci, stolari, zidari . . . nipošto ne moraju da to svi budu. Priroda će u premudroj ruci Božjoj sigurno uvijek proskrbiti, da bude na svijetu ljudi za ovaj i onaj stalež. Da je na ovo V. samo u snu pomislio, ne bi bio napisao: „Moral kršćanski odviše je neljudski, a

da bi se moglo tražiti od ljudi, da ga vrše“. E da, ali onda V. ne bi bio „naprednjak“!

Ne sviđa se Verniću ni građanski moral, „jer je on na vrlo mutan i farizejski način naprosto recipirao Vaš (jezuitski!) moral u velikoj mjeri“. Ovo slijedi iz one prednje filozofske zasade o nestalnosti morala, pa ne treba da opetujemo.

Dalje veli, da je isusovcima tijelo „nešto zlo“. Mi bismo najprije lijepo umolili Z. V., da nam kaže, gdje je katolička crkva (ili isusovci) naučala, da je tijelo nešto zlo? — Sva kršćanska filozofija nauča, da je tijelo sastavni dio čovjeka, a duša ljudska da bez tijela nema prave i potpune savršenosti. U divnoj slozi s tom naukom stoji i dogma o uskrsnuću tijela. — Ded dakle, Z. V., dokažite najprvo, što tvrdite!

Kako će taj dijalog svršiti, predviđao je svatko, tko je i samo pomislio, koje ga osobe vode Ona, mlada udova; On, filozof kritik; i Jezuita. — Od jezuite je učinio karikaturu; to mu i svrha bila. Ali, kako vidjesmo, nije bio mudriji ni sam On, doktor filozofije i kritik Zdenko Vernić. No za tim se, čini se, nije ni išlo: Ona je htjela imati Njega, a On nju. „On: Time sam mislim dobro dokazao! — Ona: — Da, i time stekao mene . . . On: Ženo moja! . . . (Privija je k sebi)“. Krasno, zar ne? Teorija se odmah provela i u praksu! — Bez toga „H. Djak“ ne bi mogao ni s mjesta.

„Pamćenje i mozak“. A. Sok. Iznosi Verwornovu teoriju o fiziološkom procesu kod pamćenja. Članak je zgodan, u koliko je Verwornov, dok ono Sokovo odaje potpuno pobrkanje psihološkoga i fiziološkoga reda. I mi znademo, da sve predodžbe imadu svoj korelat u mozgu. One su oživljene i trodimenzionalne, što jasno dokazuje, da je i njihov nosilac živ trodimenzionalne naravi; dakle živo biće organske materije. I kao fiziološki organ, naravno, da je i na stanovitom mjestu, lokalizovan. — Toliko su znali i stari grčki, a još bolje kršćanski filozofi. Ali ovi — počam od onih starih grčkih, pa sve do modernih — znali su i to, što Sok kao da ne zna, da pojam nije predodžba; da je ova materijalne naravi, onaj imaterijalne; inače bi bio i pamćenje označio dvovrsnim: Gdje se nečega sjetimo fiziološki, na jednom, bez mučnoga traženja, većinom putem asocijacije, ili si pak dozivljemo neku stvar u pamet putem raznog zaključivanja i pojmovnog traženja. No da je to Sok izveo, ne bi bio „napredan,“ a onda mu ne bi bilo ni mjesta u „H. D.“

„Rastava države od crkve u Francuskoj“. Jur. Dr. i Phil. Dr. B. Baxa. Članak je vrlo zanimiv. Odmah u njem vidiš advokatske doskočice. Hoće da opravda, što se opravdati ne da: nasilno gušenje katol. vjere i s tim spojenu razbojničku otimačinu crkvenih dobara u Francuskoj. On veli, da nema nasilja, da je vjera samo „privatna stvar,“ a u oduzimanju imetka, da je država uzela samo svoje! Članak je predug, (ima ga skoro potpunih 17 stupaca!), pa ćemo upozoriti samo na neke činjenice: U samom članku čitamo, da se ukidaju sve javne crkvene oblasti. Te su u Francuskoj: nadbiskupije i biskupije, kaptoli, seminari (bogoslovni i srednjoškolski), pomoćne i diecezanske blagajne i domovi za utočište ostarjelih i bolesnih svećenika, župni dvorovi i kapele. Pitamo sada: Na temelju kojega prava može država da po volji ukida i oružanom silom razgoni katol. institucije i razbojnički otima njihov imetak? Sa svoga bezbožnoga stanovišta mogli bi dosljedno jedino obustaviti državnu potporu tim institucijama, a nipošto je ugušiti. — Da, ali oni vele, da crkveni imetak pripada — državi! — Razlog? — Jer ga je već jednom (za revolucije 1879.) država crkvi pokrala, a onda 1801., što do tad nije rasprodala — a prodaju je nalagao posebni dekret od 1790.! — crkvi milostivo povratila. Što je dakle 1801. država crkvi povratila, to pripada — državi! Zaista originalni pravni pojmovi! Priznati pak moramo, da odgovaraju načelima etike Z. Vernića.

„Friedrich Nietzsche“. Prof. F. Krejči. Kako se vidi, dao se „H. D.“ posve ozbiljno na profesorsku katedru! Tko hoće da sudi Nietzscheovu nauku, valja da se čuva nekih predrasuda, t. j. ne smije uzeti u obzir Nietzscheovu ludost (od nje i umro), ni protuslovlja u njegovoj nauci. Ne prvu, jer i lud čovjek može reći istinu, ne drugu, jer u „razvoju“ mogu da budu i protuslovlja. Na prvo upozoravamo, da ludost u istinu ne smeta, da nesretnik kaže i koju istinu, ali iz toga nipošto ne slijedi, da je sve ili većina onoga, što govori luđak, istinito. — Jesu li u nekoj nauci protuslovlja, slijedi, da je dotičnik imao krive nazore prije ili poslije, ili i prije i poslije. A kako su ta protuslovlja u istoj knjizi — kod Nitzschea toga ima — onda velimo, da je smeten. — Ako Krejči misli, da je nutarnja vrijednost knjige s logičke strane privukla čitaoce, onda se vara. Nietzsche je samo glasno, jasno i bezobzirno rekao, što je bezbožni moderni vijek dugo već u sebi ćutio, i odatle uspjeh.

Beletristika. „H. D.“ se opet pomamio! U nekoliko zadnjih brojeva bila beletristika stegnuta na minimum. Da im tko ne bi tu

prigovorio, turnuše u ovom broju razlog tog zanemarivanja beletristike. Iznio ga Sp. pod naslovom. „Mi i — lijepa književnost.“ Oni naime — bolje njihov pokret — imadu značajku, „što nijesu literarni“. . . „Pratit ćemo istina kritikom po mogućnosti sve pojave na polju naše lijepe knjige, al od beletrističkog štiva donosit ćemo samo ono, što naši prijatelji najbolje stvore.“ Što se pak razumije pod tim najboljim, dokazuje baš ovaj broj „H. D.,“ koji ima mnogo „beletristike“, baš one „naprednjačke!“ Evo nekoliko pokusa:

Parmačevićeva škica „Kroz san“ crta „naprednjačku“ jakost volje: Junači se i ovim i onim, a kad dođe kušnja, — bježi! — No zato se je P. bolje istaknu o svojim „pjesmama“, kojih sigurno ni sam ne razumije: Put, grudi, blud, dukati, pop . . . i po koja blasfemija, pa nešto klevete, i — konac! — Slično pjeva i Häusler „Na Korani.“ — Paklenski bijes, zdvojnost, i mržnju siplju J. P.-Kamov (Ad peccata damnatis) i A. Pecikozić (Na Kristovu grobu.) Prvi „pjeva“:

> Kad istina stare dobi novim vijekom zatumara,
> onim trenom posta laža: kroz znanost se mota vjera;
> na tribunske pada riječi kiša beke sa oltara;
> na laičke pljušti misli marazmički pljusak klera.
>
> I vjerujte bistroumlju tvrdoglavog govečeta
> neprogrešnoj svetoj riječi maksimusa pontifeksa,
> naduvanju svake žabe, škapulara i indeksa!

Aaaa!!! Divno! Uzvišeno! Vidi se: Poëta nascitur!

„Na Hristovu grobu“ sotonski se izrugava crkvenoj svečanosti na veliki petak, gdje u vlažnoj polumračnoj udubini — crkvi . . .(s) ledenim svijećama, što nepomično vise sa stropa ledene, mračne špilje . . . u pokrajnjoj jednoj ladji . . . oči vjernika pobožno i glupo pilje u voštani lik“. . . „Pri pogledu na tu groznu tragediju duha ljudskog misli počeše (meni „naprednjaku“!) blijediti, iščezavati — osjećah, kako mi nešto crno-gusto kao blatna baruština zapljuskuje dušu i dođe mi od jednom da trgnem krst sa zlaćanog podija i da ga herojskom snagom mlatnem o glavu onog crnog dželata sa zelenkastim, mačjim očima i uvelim tankim ussnama, što se kao bešćutna kamena statua ukočio tamo u klecalu.“ — Tako eto „H. D.“, a ipak su „naprednjacima“ uvijek puna usta slobode i štovanja vjere svačije. Ne dodajemo ni riječi, napisasmo to samo, da se zapamti. Napose pak ističemo ovo, što slijedi, a radi o taktici „naprednjačkoj“. — „Čemu (mlatnuti krst o glavu onoga . . .) — trgoh se — jednog ćeš ubiti. (Po Vernićevoj etici!), a slijepo ljudstvo naći će si stotinu drugih . . .

*

Okove, same okove treba polako, oprezno pilati, tako oprezno, da čovjek, rob, to i ne osjeti, te kad jednom očuti, da je slobodan, da ga ništa više ne sapinje, onda će tek nestati i njegovih dželata bez traga.“ Tako nam eto crta „H. D.“ framazunsku i svoju taktiku, gdje pod krinkom domoljublja, same narodnosti, širi tajne i tamne svoje mreže. Vidite li vi miroljubljivi a l i - k a t o l i c i po Istri, Dalmaciji, Bosni i Banovini, kome služite, kad se klonite vjerskog obilježja? Vidite li, čiji ste robovi? Gledajte, tko vas hvali, i znat ćete, na čem ste.

Kako do sad vidjesmo „H. D.“ se upravo napreže, da se Vernićeva etika „slobode“ bez ikakva veza — onaj od policije ne siže svakamo — i prema njoj „prava tijela“ uživi u krv „naprednjačke“ čete. A kad ta „etika“ donese i plodove: u bolestima, nemaru i zatvoru, onda će se Janušić tužiti, da ga ljudi ne shvaćaju ... Shvaćaju li oni oko „H. D.“ uopće ono, što pišu?

Rubrika **„Iz djačkoga života“** ovaj put puno odaje. Bit će dosta, ako za sada spomenemo, da se „naprednjaci“ boje propasti kod izbora za potporno društvo, pa sve snube starčevićance, da se dogovore: „Bilo bi nam milo, da i drugovi (eto, sad su već i drugovi, dok su prije bili — da prostite — „krda mameluka!“) starčevićanci označe svoje stanovište, pa ako se slažemo (što je vrlo lako moguće — ovo opaža „H. D.“), upitat ćemo se čemu da se borimo. Djaštvo će se istom onda moći baciti na plodan rad za društvo, kad ne budemo silom stvarali opreke, gdje ih nema ili bar ne bi smjelo da bude.“ Eto tih sirenskih glasova. A nijesu posve ni neopravdani. Ta zar se nijesu starčevićanci u većini složili s „naprednjacima“, kad se je išlo proti Rimu? Mi smo tom zgodom upozorili na taj kvas, koji će rastaviti starčevićance i prisiliti ih na dilem: ili k nama ili k „naprednjacima“: i l i p o z i t i v n o i l i n e g a t i v n o, desno uz narod hrvatski ili lijevo uz framazunsko krilo.

U toj rubrici nalazimo i po koji razlog, što je dubrovački sastanak odnijela b u r a. Mi smo mislili, da nijesu mogli naći dosta velikog parobroda, koji bi mnogobrojnu kićenu družbu preveo do Dubrovnika, a kad tamo, veli „H. D.“, da su tu bili „tehnički te materijalni razlozi.“ Onda „loše predviđanje“, „preveliko izoliranje od starijih“, (?) „nedostatno iskustvo“. . . Ali ni sam abit. sastanak nije „H. D.“, po ćudi, on bi volio „u o p ć e đ j a č k i sastanak.“ Zar ne onako po uzoru „furtimaša“, koji je i po priznanju „H. D.“, najbolje uspio? — Kad smo već tu, dodajmo i to, da je „H. D“., počeo pogađati, od kuda inicijativa našemu sastanku. U zadnjem broju „Luči“

obećasmo reći istinu onomu, koji pogodi. „H. D.“ misli, da „je inicijativa jamačno potekla od strane svećenstva oko „Hrvatstva“. Jok, valaj! Pogađaj opet! Ali da, nevolje, čemu se vi tako bojite toga „Hrvatstva“? Zašto nebiste „okrivili“ ono svećenstvo oko cifraste „Hrvatske“? Znamo! Vrana vrani očiju ne vadi!

O „Marsoniji“, ferijalnom klubu „naprednoga“ đaštva, dobismo i mi jedan dopis. Vrlo je zanimiv, ali za ovaj broj je prekasno, pa će doći drugi put.

Iz „L i s t k a“ doznajemo. da su pjesme „pjesnika“ Hvaranina ipak izašle. Izdao ih „naprednjački“ „Zvonimir“ u Beču: Što je imao, to je dao — blato. Kritika je zanimiva: Najprije se dokaže, da ne valja srok, ali zato se ipak tvrdi, da ima u „pjesnika“ verzifikatorske vještine. Ne poriče mu se ni pjesnički dar, ali pjesme mu ipak ne vrijede. — E pa i to je kritika, ali zgodna samo za — „H. D.“ S njom svršavamo.

K. HASERT: ŠTO JE ČOVJEK? Apologetska raspravljanja. Preveo i izdao Zbor duh. mladeži zagrebačke. Zagreb 1907.

Izašao je prijevod ovoga izvrsnoga djela, kako smo već lani („Luč“ II., 413) objavili. „Zbor“ doista nije mogao izabrati zgodnije i bolje knjige, da s njom otpočne svoju apologetsku knjižnicu. Pitanje, što je čovjek, dandanas je najaktuelnije i upravo ono razlučuje dva velika tabora: kršćanstvo i „modernu znanost“ (ili pravo rečeno: moderno poganstvo). „Non serviam!“ to je bojni poklic modernih, ne samo dalje od Rima, nego i dalje od Boga, i zato treba dokazati, da Bog nije ni potrebit kao Stvoritelj, dakle ga ni nema. Čovjek je nastao razvojem iz životinje, svijet je nastao slučajem, svijet se sâm dalje razvija i razvijat će se — dakle tu nije ni najmanje od potrebe Bog, ako pak nije potrebit, onda ga ni nema. To je to moderno umovanje, koje evo pisac jasno, razgovijetno i polagano, tačku po tačku, iz temelja pobija i dokazuje nepobitnom logikom i nedvojbenim dokazima prvo, da je nuždan Stvoritelj i da ga ima, a drugo da je čovjek stvorenje Božje, i da imade prama tome i življeti, da već ovdje na zemlji, a još više u vječnosti proslavi svoga svemožnoga Stvoritelja. Zašto pako niječe čovjek Stvoritelja? Da se izvine iz njegova gospodstva, da bude sam sebi gospodar, da živi po svojoj volji ugađajući svojim strastima i požudama. I zato niječe slobodu volje, jer bi inače morao priznati svoju krivnju; niječe besmrtnost duše, jer inače mora priznati vječnu nagradu ili vječnu kaznu za zemaljski

život; nijeće — kad već ne može nikako drukčije — pakao ili bar vječnost pakla. Prema ovim prigovorima udešeni su pojedini odjelci knjige, te se u njima svaki pojedini prigovor jasno i temeljito pobija, navodeći za pojedine prigovore i po više protudokaza. Najkrasniji je pako zadnji dio knjige: „Pravi čovjek“, u kojemu se živim i svijetlim crtama prikazuje krasna slika idealna čovjeka, kako ga samo kršćanstvo može stvoriti, a vrhunac savršenosti čovječje utjelovljen je u kršćanskim svecima. Predmet dakle sám bi već dovoljno preporučio knjigu; jer kako ne smije biti našega đaka, koji se ne bi ovim predmetom bavio i glede njega bio na čistu, to će radi toga ova knjiga dobro doći i gotovo je od prijeke potrebe svakome našemu istomišljeniku. Ali osim predmeta zaslužuje ova knjiga pažnju i svojim vanjskim ruhom: nema tu nabacivanja kojekakvim frazama kao u naših protivnika, nema tu Häckelove megalomanije, fanatizma ni bijesa proti protivnicima, nema tu njegove „zanimivosti“ (da trpa sve unutra, što spada i ne spada, samo da imponuje čitateljstvu), no nema ni njegova — neznanja! Sve je tu razloženo pregledno, mirno, trijezno i naskroz logično, sve provejava primjereno dostojanstvo učenjaka, ali ipak neka ugodna toplina, sveto oduševljenje za istinu i za vjeru. Preporučamo ovu knjigu ponovno svakome đaku najtoplije, kako za privatnu nabavu, tako i za sve knjižnice, a vrijednome „Zboru“ čestitamo na marljivosti i trudu, kao i na krasnoj vanjskoj opremi, želeći ujedno, da i ostali svesci apologetske knjižnice što skorije uslijede i da ne zaostanu za ovim krasnim djelom!

ILIJA UJEVIĆ: DOKONICE, slike i priče iz dalmatinskoga zagorja. Zagreb 1906. „Matica Hrvatska“.

Druga knjiga crtica iz dalmatinskog zagorja jesu Ujevićeve „Dokonice“. Kao što je kod Marušića sve zadahnuto crnim pesimizmom, tako je kod Ujevića sve ružičastim optimizmom: Onaj prikazuje ljude do skrajnosti bijedne, siromašne, ovaj ljude zadovoljne, vesele; onaj ih riše pri nesnosnoj žegi, pri smrtnoj boleštini, ovaj pri svečanim, veselim zgodama, o Božiću, Uskrsu ili u bajno proljeće, za rodne godine. Ujevićevo pripovijedanje je zadahnuto lakim i veselim narodnim humorom., on opisuje živo i šarenim bojama lijepe i bogate krajeve, sunčane i vedre dneve. Predmetom su crticama ili vesele, obijesne zgode iz seljačkoga života, ili pak ozbiljni prizori, ali koji se uvijek sretno i zadovoljno svršavaju. To su prave „dokonice“ onako iza odmora pripovijedane seoske zgode i nezgode, tek da se

pripovijeda, bez kakva psihologisanja i daljega zamašaja. Tu obijesna momka obraća — runjava nozdrva, čestite batine mlinareve; nepoćudnu svekrvu krote vilotine jasle! Sve se to priča jezikom neobično bujnim i slikovitim, punim dosad neupotrebljavanih jedrih i lijepih riječi i izraza, što se osobito kod opisa, kojih ima ovdje mnogo — ističe. Don Iliju Ujevića poznamo već otprije iz svetojeronimske „Danice“ kao vrsna i obljubljena p u č k o g a pripovijedača, ali se nismo nadali, da će pred nas izaći posebnom knjigom u — „Matici Hrvatskoj“. Jer umjetnička vrijednost njegovih crtica daleko zaostaje, pošto ju uguši folkloristički, filološki, poučni, patriotički i svakakav drugi u te male crtice zbijeni interes. Na mene — da posve iskreno kažem — čini knjiga dojam prisilne, forsirane umjetnosti, traženje neke osobite umjetničke vrijednosti, gdje je nema. Šta su zapravo crtice? Pripovijesti nisu, jer nemaju nikakova zapleta, radnja im je prenatrpana opisima, a psihologije nema nikakve; lirske crtice nisu, jer niti imaju, niti pobuđuju kakova čuvstva, osim nekoga ugodnoga raspoloženja. A po gotovo kao knjiga nisu na mjestu, jer ih ima unutra razne vrijednosti i razne kakvoće, a nemaju nikakova niti vanjskoga niti nutarnjega veza niti kakve cjelovitosti.

R. DEVIDÉ-MARIJAN: IZ RADNIČKOG ŽIVOTA. Pripovijesti. Zagreb 1907. Katol. tiskovno društvo.

To su tri pripovijesti: Dvije staze, U tuđini, U strasti za pićem, napisane živim, zanimivim slogom i lijepim, ugodnim jezikom. Sve tri imadu poučnu namjenu, prva pokazuje dobar i zao način radničkoga života, te posljedice toga, osobito pogiblji zla društva i pića, druga pokazuje mukotrpan život naših ljudi u tuđini (rekao bih, malo previše očajnim crtama, ali ispričava to, što stvar mora biti drastična, ako hoće da djeluje); treća napokon pokazuje, kako piće radnika dovodi na prosjački štap, te ga tuđin goni s vlastitoga praga. Pripoviječice se ugodno čitaju, a radi lijepe tendencije najtoplije preporučam drugovima, da ih šire u radničkim krugovima, što više mogu, tim većma, što je s tim skopčana lijepa patriotična namjena — polovica čistoga prihoda namijenjena je za hrvatski dom u Rumi, tome leglu pangermanstva u našemu Srijemu. (Cijena knjižici je 24 fil.)

DOPISI.

Zagreb.

(„Naprednjačka“ sloboda). Kod kuće sam si predstavljao kojekako život na sveučilištu! Još sam u srednjoj školi težio za bajnom slobodom na sveučilištu. Ondje su, mislio sam, tolerantni ljudi, koji dopuštaju, neka svaki po volji razvija svoje nazore. O toj žuđenoj akademskoj slobodi mnogo sam i čuo i vidio u sveučilištaraca, u koliko sam ih barem po vani vidio. U srednjoj mi školi govoralu: „Kad ćeš ostaviti srednjoškolske klupe, čeka Te krasna sloboda na sveučilištu, razvijat ćeš svoje misli po volji, nitko Te smetati ne će. Nema tamo mantijaša, da Te sile na ono, što ne ćeš i ne možeš. Uvidit ćeš i gluposti njihove, koje ćeš nadomjestiti razboritim monističkim shvatanjem svijeta. Oslobodit ćeš se i popovskih izmišljotina o moralu i životu ćeš u slobodi misli i čina, u pravoj realnosti“. — Kad sam na sveučilište stupio, sa svih me strana salijetahu narivavajući mi svoje mnijenje. Neiskusan — gledao sam samo i slušao. Čudnom mi se pričinila ta akademska sloboda. Kad me opaziše prijatelji iz gimnazije, koji su već onda slovili kao „naprednjaci“, udariše na mene, da im platim piti. Žedni su, vele. Svaki mi se od tih hvalio, da nije već dvije, tri noći spavao; kako se lijepo zabavljao. Na koncu sam se uvjerio o teroru, dă o nukanju na zlo na sveučilištu. Spopadaju me još i sada, da glasujem za naprednjake u hrv. akad. potpornom društvu. Kod toga mi sve i sva obećavaju, a kad kog odbijem, dobijem: „Pa zar ste Vi još u 20. vijeku Frankovac ili dapače furtimaš? Zar još nijeste postali „napredan“, a već ste došli na univerzu“. Kad sam pak jednom razgledao po vestibulu oglase, namjerio sam se i na oglase društva „Domagoja“ i Marijine akad. kongregacije, kojim se poziva na upis. Ti oglasi bijahu išarani s kojekakvim prostačinama, koje nimalo ne pristaju u sveučilišnu zgradu. To me je još više odbilo od „naprednjaka“. Uvidio sam, da se akad. sloboda, koju mi „naprednjaci“ preporučiše, sastoji u prostačinama najgore vrsti, frazama, obsjenjivanju, ocrnjivanju i oduzimanju tuđeg poštenja, u najgadnijim izrazima, kakvi nimalo ne dolikuju ni svinjarima u šumi na paši, u noćnom skitanju, pohađanju krčmi i kavana, u nespavanju cijelih noći. Tome su me svemu, evo pred svima izjavljujem, „naprednjaci“ htjeli naučiti. Njihova sloboda nije sloboda, kod njih nema poštivanja tuđeg mišljenja, jer šaraju tuđe oglase. Njihov postupak najodlučnije osuđujem, kao što bih osudio i one, koji bi se proti njima „naprednjački“ ponašali. Nisam se mogao okrenuti, a da me ne vuku na zlo bilo ovi ili oni. Upisao sam se u „Domagoj“ i Marijinu akad. kongregaciju, i uvjerio sam se, da su ondje tek ljudi, na koje se mogu osloniti, kod kojih se ne moram bojati za svoje poštenje. U tim su društvima ljudi, koji mi se sviđaju, koji preziru i osuđuju svako noćno skitanje, koji zahtijevaju pristojnost u riječima, urednost u vladanju, poštenje i čistoću života. Dakako da me izrugavaše jedni! „Zar i u 20. stoljeću možeš biti furtimaš?“, a drugi: „Zar mi nijesmo dosta dobri kršćani katolici, koji nijesmo baš furtimaši?“ Prezreo sam i jedne i druge, jer su mi samo zlo htjeli. Samo me u društvu katolika sveučilištaraca ne zove nitko: „Ajde plati piti, idemo...!“

Katolik sveučilištarac.

Spljet, svršetkom rujna.

Najsastavniji dio naših spljetskih „naprednjaka“ jesu djeca, a djeca, kô djeca — balava, pa taman i „napredna“ bila. Ništa se dakle ne čudite, ako vam o toku njihovih sjednica razlagamo, taman, ko da smo im prisustvovali: — dječja bo balavost nama dobro dolazi.

Na 19. o. mj. bio je svečani otvor. Sazvao ga je sveučilištarac Bego. Najprije se je čitao list od starije braće iz Zagreba, u kom bez okolišanja ispovijedaju, da je njihovo dosadanje stanovište bilo na klimavom temelju udareno i da ga stoga treba promijeniti. Treba se rehabilitirati (tako je nekako glasio poklik!), inače ćemo podleći neprijatelju, koji s dana na dan napreduje i sve više na nas navaljuje. — Preporučiv braći, da se čuvaju alkohola, bluda i zla društva, apelira na njihovo plemenito patriotsko srce, da bi iz ljubavi spram domovine, sve moguće žrtve doprinijeli, ne bi li se ogromni deficit „Hrvatskog Djaka“, koji prelazi 2000 kruna, kako tako potrkmao. Dalje ne idemo! Sad samo da nešto narcnemo njihovom vođi — sveučilištarcu Begi:

Vi ste, gospodine, djecu bez razlike stranaka zvali u Vaš klub, govoreć im, da se tamo ne raspravlja o politici, nego samo o praktičnim, aktuelnim i znanstvenim pitanjima. Doduše vi ste u tome jako vješt; jer govoreći o zvijezdama, znate odmah aplicirati na dr. Smodlaku — tu jasnu Danicu vedrog nam hrvatskog obzorja. Pri svom evo djelovanju Vi ste se služili varkom, a to, gospodine, nije pošteno.

Varkom regbi mislite se još jednog cilja domoći. „Hrvatskom Djaku“ treba novaca, i Vi se — po svim znakovima — uhvate u našu Sv. Ćirilo-Metodsku podružnicu za Istru. Uzalud Vam! Zar mislite, da smo još tako slijepi, da da ćemo naš krvavim žrtvama doprineseni novčić i odsele u bezglavlje davati? A jok! Ako se je dosad s našim novcima bez nas odlučivalo, odslije, vjera i Bog, ne će. S našim su novcima izdali Lovrićeve pjesme, a mi nijesmo znali. Naši su se novci davali na raspolaganje napokon i jednom dru. Smodlaki, koji je neki dio upotrijebio za mjesnu organizaciju — valjda i za izbornu agitaciju — jedan opet dostavio „Српској Зорп“ (!!!), a tek nešto otposlao „Družbi“. Dogodi li se još jednom samo slična nepodopština. neka je naš crn obraz!

Prije pak, nego zaključimo, pitamo učtivo sveučilištarca Begu, da bi nam izvolio pokazati to zlo društvo, koga se „naprednjaci“ moraju čuvati. Svakako pri odgovoru nek ne smetne s uma, da su posljedice zla društva moralni, intelektualni i fizički nazadak, koji se kod nas opaža samo na ljudima „naprednih“ ideja.

Ustreba li, opet će se i drugi put oglasiti:

Jedan u ime više trijeznih.

Travnik.

(25-godišnjica sjemeništa i gimnazije). 30. rujna, 1. i 2. listopada bili su svečani dani za Travnik: Sakupilo se tu sila gosti sa svih strana Bosne i Hercegovine, da proslave ovu lijepu kulturnu i narodnu slavu — četvrtstoljetni jubilej daleko poznate i za prosvjetu bosanskih katolika nada sve zaslužne nadb. gimnazije i sjemeništa pod ravnanjem oo. Isusovaca. Počastio je proslavu svojom prisutnošću i osnivatelj i prezaslužni pokrovitelj zavoda nadbiskup dr. Josip Stadler, dok su ostali gosti bili većinom bivši travnički đaci, jer to je imao biti kao veliki sastanak travničkih đaka. — Svečanost je otpočela dočekom gosp. nadbiskupa 30. rujna na kolodvoru, gdje ga je u

ime zavoda odano srdačno pozdravio p. Hoffer, sadanji rektor sjemeništa i gimnazije. U šest satî u večer bila je predstava u dvorani zavoda u čast gostima. Đaci seminarci prikazivali su igrokaz „Za krst časni“, epizodu iz povjesti malteškoga reda Ivanovaca, koja nas duhom prenosi u doba viteških bojeva za krst časni proti Turcima, te uzveličava vitešku poslušnost u redu i vjernost zavjetima vitezova reda. Seminarci odigraše predstavu na opće zadovoljstvo. U 10 sati u večer bilo je sijelo hrv. pjev. tamb. društva „Vlašić“ u čast začasnome članu društva g. nadbiskupn i ostalim gostima. „Vlašićani“, pod ravnanjem g. Broža, osvjetlali su si opet lice svojim skladnim i doista krasno uvježbanim pjevanjem. Sutradan u 9 sati u jutro bila je svečana pontifikalna misa. Tom prigodom se je opet pohvalno istaknuo seminarski pjevački zbor, kao i đački orkestar zavoda, koji je tada po prvi put svirao u crkvi. Izvađala se je Wittova misa sv. Lucije krasnom skladnošću i preciznošću. Kod mise je zanosnim i biranim riječima u propovijedi orisao jedan od prvih travničkih đaka, kanonik g. dr. Šarić, značaj današnje svečanosti i velike zasluge g. nadbiskupa za cijelu Bosnu uopće, a za ovaj zavod napose. Od srca se zahvalio i vrijednim oo. Isusovcima u ime svih travničkih đaka.

Po sv. misi fotografirali su se najprije bivši travnički đaci s ostalim gostima, a po tom i sadanji zajedno s njima. U 12 i ½ sati počela je skupština bivših travničkih đaka po zamisli g. dra. Šarića i po želji mnogih. Sastanak je otvorio dr. Šarić istaknuv, da nije ništa unaprijed pripravljeno, nego neka svatko govori, što mu je na srcu, i što mu se čini zgodnim. Izabran je odbor (predsjednikom odvjetnik dr. Sunarić.) Dr. Tug. Alaupović govorio je o stanju „Napretka“ i drugih interesa Hrvata u Bosni i Hercegovini. Kad je dr. I. Dujmušić držao svoj krasni govor o katoličkoj štampi i iznio predloge o podupiranju katoličkih novina i časopisa, primljen je taj govor s razmjerno malo oduševljenja i zauzimanja za stvar. Još je hladnije i s vrlo malo razumjevanja primljen govor našega dr. Milana Marakovića, u kojem je preporučivao kat. đačku organizaciju i naše glasilo „Luč“. Vidi se, da je katol. organizacija i bivši travnički đaci (nikakone svi, a ne ni većina — ali oni, koji su stvarali čitavo raspoloženje, i koji su uopće dali sastanku neki značaj) — razdaleko malo manje nego nebo i zemlja. Međutim na ovo ćemo se još naknadno pobliže osvrnuti. Kod svečanoga ručka nizale su se oduševljene zdravice. Tijekom ručka i uopće za proslave sabrano je za „Napredak“ 407 K, a za „Luč“ ili uopće kat. đačku organizaciju ništa (osim obećanja — ludom radovanja!). U večer je bila ista predstava „Za krst časni“ za domaću gospodu iz grada, obilno posjećena. Svečanosti toga dana zaključene su podoknicom društva „Vlašić“ u čast g. nadbiskupu, u pratnji vatrogasne glazbe. — 2. listopada u 6½ s. u jutro odslužene su zadušnice za sve pokojnike zavoda, a u 8 sati, kod đačke mise, primljeni su seminarci VII. razreda za klerike, te im je sam g. nadbiskup podijelio tonsuru. Valjanim drugovima ovom prilikom od svega srca čestitamo i želimo svaku sreću i u buduće, da dođu do svoga žuđenoga cilja, te da u vinogradu Gospodnjem obilno porade „Za vjeru i dom!“

Gorica.

(Đački sastanak u Pazinu). Evo nekoliko riječi o tom prvom hrvatsko-slovenskom đačkom sastanku u kršnoj Istri: Sastanak se sazvao na čisto „narodnom“ programu. To je naglasio kod otvorenja sastanka sam predsjednik veleći, da smo se sastali sasvim na čisto narodnom programu jedino kao Hrvati i Slovenci (Pokretaši i liberalci!), stoga da moli neka se svatko kani svakog strančarenja. Koliko se gospoda kanila strančarenja i što znači riječca „narodan“ u rječniku pokretaških perjanica, razjasnio je najbolje sam tijek raspravljanja. Da nijesu gospoda akademičari htjeli izazvati spor, valjda im na obranu služi to, što su sve sile napeli, da se otpošlje brzojav slovenskom narodnom radikalnom đaštvu u Celje. (Je li?) Što pak pod riječju „narodan“ misle, o tom će si stvoriti jasnu sliku čitatelj sam, kad dokrajči čitanjem ovog člančića.

Prvi dan tekla su predavanja i raspravljanja više manje na zadovoljstvo svakog pravomisaonog Hrvata i Slovenca. Sve tiho i mirno slušalo govornike, osim tu i tamo po koje dvojice trojice, od kojih se čulo: „Ali taj furti... „Pučki prijatelj“, pak još „Omnibus“... Pa zbilja na licima ove nadobudne mladeži, koja imade da spasi naš zasužnjeni narod, širile se takve crte, kao da su spomenuta dva lista pomrsili im sve račune i bili krivi, da je „veliki“ sastanak doživio potpun — fiasko. Uz to bilo je čuti i oštroumnog politiziranja: „Kanimo se za sad crnih vragova ... još nijesmo jaki, treba nam prije pod nogama pripraviti čvrst teren, a onda začeti živahnu borbu proti njima i ... (vjeri!)“ Iz ovih se riječi potpunoma razabire cilj u koga su nišanili, te što htjedoše pod firmom „narodan“ proizvesti. Ali „još nijesmo jaki“. U tom se dašto krije razlog zašto su prvoga dana mirno mirovali. Bojali se, jer nijesu još „jaki“ i zato su štošta iz predavanja i programa ispustili; tako n. pr. nije došlo na red, po svoj prilici dosta interesantno predavanje o zvanjima. (Gospodo, zar ste se toliko prepali „zanešenih“ klerikalaca, da se nijeste htjeli u pravom svjetlu pokazati?)

Ali napokon mučno pregaranje svojih protuvjerskih nakana došlo na dan. Lava se sve to više dizala, dok napokon vulkan ne izbruhne. Prvi znaci spora pojavili se kod predavanja bogoslova Janka, kad je čitao svoje predavanje, koje se temeljilo na katoličkim načelima. Predavanje smrdilo im ko vragu tamnjan. Da je tako, zasvjedočila su one njihove ironične, neumjesne upadice i primjedbe pune paklenskog prezira.

Napokon došlo na red famozno predavanje svenčilištarca Agneletto, u kojem je pokazao živahnu fantaziju, no šteta, da nije bilo dosta originalno! Bile su u njem zanimljive uzor definicije o crkvi, vjeri i t. d. uopće pravi atentat na sve ono čime se diči pravi katolik. (Vidi knjižicu, što ju izdalo slovensko narodno radikalno đaštvo, nakon svoga sastanka u Trstu. Iz te knjižice iscrpio je g. Agneletto svoju mudrost! Proti tome predavanju bogoslovi prosvjedovaše i tako se spor još većma zauzlao.

Vršak spora pojavio se pri samom koncu sastanka, kad se zaključivalo, da se osnuje đačko ferijalno društvo, kojemu ima da bude svrha širiti među narod prosvjetu (bezvjerje, slobodnu ljubav, rastavu braka i t. d.). Bogoslovi su predviđali, kakvom bi se prosvjetom zašlo među narod, zato se sva trojica dignu i izjave, da će i oni pristupiti drage volje sličnom društvu, ako samo slavna skupština zajamči, da ne će novo društvo poduzeti nikakve akcije, koja bi se kosila svetom katoličkom vjerom. Ali što po tom? To im svaki pojam ubilo. To bilo akademičarima trn u oku. Nastala galama, koju je pripomagao još jedan individuum, koji se ispucao svom oštrinom riječi i dodao na koncu svom „Zar mislite, da ste Vi patri s tridentinskoga koncila?“ Halabuka se stišala tek nakon izbora odbora, koji ima da

se pobrine, da ustane na noge đačko ferijalno društvo. To bi eto bili glavniji prizori toga sastanka, koji ne će uroditi plodnim plodom.

Prva novina, koja je iznesla o sastanku svoj sud bio je organ „svećenika“ Mandića „Balkan“. Taj „Pokretov“ sukrvnik nije ništa manje izrekao nego li, da su „tri zanešena klerika hotjela narodni sastanak pretvoriti u crkveni koncil“. Drago nam je, da se je narodni zastupnik počeo jasnije izražavati, te da je prestao u politici igrati ulogu šišmiša. Izreka ova i Ricmanje neoborivi su svjedoci. Istrani, upamtite si to! Da se slično izrazio o bogoslovima, koji su branili svoja vjerska načela „Pokret“ ili Supilov listić, stara je stvar, ali razpop Mandić!!! Do zgode opet.

Buzetski.

(Goričko sjemenište.) Sretno su izmakli praznici. Mi gorički bogoslovi držali smo dne 16. t. mj. glavnu skupštinu slovensko-hrvatskog društva „Akademija sv. Karla“, na kojoj se upisalo u društvo 29 članova. Izabrao se novi odbor od slijedećih članova:

Kos Ivan, predsjednik;
Draščić Ivo, potpredjednik i blagajnik;
Belè Vjenceslav, slovenski tajnik i
Kajin Emerant, hrvatski tajnik.

Akademija ima svrhu, da se bavi osobito socijalno-gospodarstvenim pitanjem.

Društveni je rad u prošloj godini bio prilićan. To ima da se zahvali bratskom skladu jednokrvne braće, koje se ozbiljno latiše praktičnog rada, da se provede svrha društva. U svemu se držalo 22 sastanka, na kojima je bilo 19 predavanja. Od predavanja 9 ih držao gospodin Sv. Premrou, sadanji činovnik kod „Zadružne zveze“ u Ljubljani. Spomenuti gospodin mnogo se žrtvovao za napredak našeg društva, tako da sad osjećamo veliki gubitak, od kako se preselio iz Gorice. Jedro razgovjetno predavao je o posudionicama i gospodarskim konsumnim društvima, te time pobudio u svim članovima veliko zanimanje do toli potrebitih društava po našeg nevoljnog zemljoradnika. Stoga mu od čitavog društva najsrdačnija hvala.

Predavanja članova bila su većim dijelom socijalna, no nije se kod toga zanemarilo ni vjeru, taj temelj društvenog blagostanja i poretka. Iza predavanja otvorila se uvijek debata, u kojoj bi se raspravljalo, a na koncu se izrekla ocjena samog predavanja. Ovakve debate bile su od velike koristi, jer su se isticali nedostaci i time je dobilo predavanje cjelovitiji oblik.

Za odbor: *Ivo Draščić.*

Karlovac.

(Iz real. gimnazije.) Poput ostaloga hrv. đaštva nije ni ovdješnje đaštvo moglo ostati dugo indiferentnim spram pitanja, koja danas pokreću svijetom uopće, a Hrvatskom pak napose . . . Kulturne struje vazda su bile privlačive; za nas pak postale su i aktuelnima . . . Čini se, da je karlovačka omladina opet počela shvaćati svu veličinu vjere i njenu socijalnu zamašitost: interes za najznamenitiji društveni pojav — religiju počeo je i ovdje rasti. Jakim pak dokazom služi skori osnutak Marijine kongregacije na ovdješnjem nastavnom institutu.

Da je Marijina kongregacija „naprednim“ elementima zazorna, nema o tom sumnje: tä „Hrv. djak“ je označio instituciju kongregacije po đaštvo — štetnom.

Ne mogu nikako a da ne istaknem, kako neugodno raspoloženje i strah zavladava u liberalnom taboru, zapazi li se tek uopće kako bliženje kolega kojemu iz klera. Ne znam za izvor bojazni: možda u uvjerenju o „neoborivosti“ „naprednih“ načela . . . Mnogom drugu ovdje smeta, što je nužna tako reći posljedica katoličkog istupa kao i naglašivanja katoličkih načela — borba sa izvjesnim elementima. Kad je opstanak „naprednjaštva“ uvjetovan intolerancijom i mržnjom na sve, što je katoličko, tad je i odveć shvatljivo, da će isticanje katoličkih načela uroditi — borbom; borbu tek, drugovi, smatrajmo životom!

U borbi su pak svi „liberalni“ elementi bezobzirno-cinični; od tog pak „naprednjačkog“ oružja tek slabi predaju . . . Konačno doviknjem svim kat. drugovima sa talijanskim katol. književnikom Silvijem Pellicom: „Podrugivanje ostalih neka Vas ne prevlada . . .; vjeru svoju ispovjedajte hrabro pred — bezvjernicima.“

Katolik sa Korane.

Bjelovar.

(Iz gimnazije.) Na početku prošle godine, upisao se je u ovu gimnaziju nekakav „naprednjak“ kao externista, i sakupljao je pretplatnike za „Hrvatski Djak“.

Najprije ga počeo propagirati među židovima. (Kud će suza neg na na oko? Op. slag.) među kojima je i uspio, a onda i među katolicima, gdje je uspjeh bio slabiji. Ali kako su „razviti“ i „napredni“ ti novopečeni „naprednjaci“, što se pretplatiše na „H. D.“! Kao ilustracija nek služi ova zgodacija:

Sastanem jednog mog kolegu, kako nosi pod pazuhom „H. D.“, te ga zapitam, što ima u njemu novoga. On mi odgovori: „Molim te, šta me pitaš, još nisam ni jednog broja pročitao; ta još nisam ni jedan broj ni razrezao, a kamo li pročitao.“ Na to sam ga pitao, zašto ga uzima, kad ga ne čita. A on će meni: „Bogme ne bi uzeo, da ne moram“! Pa tko ti kaže, da ga moraš uzeti, tko to na to može prisiliti? „Da, to je sve dobro rečeno,“ odvrati mi, „ali kad bi ga ja vratio, kazali bi mi, da sam kukavica, da se bojim profesora i popova, da sam natražnjak, te da mi je žao za novac, jednom rječju, rađe ga uzimam, plaćam i ne čitam, nego da na me navaljuju.“

Dakle „naprednjaci“ ne drže „H. D.“ iz uvjerenja, već radi pritiska drugih. E pa i to je razlog!

Bjelocarski gimnazijalac.

Novigrad-Podravski.

Od tamo mi pisao drug M. B. oveće pismo. Drug M. sigurno će mi oprostiti, ako objavim iz toga pisma nekoja mjesta, koja će, prem da nijesu bila javnosti namijenjena, ovoj ipak dobro doći. Verba movent, exempla trahunt; istaknimo dakle ono, u što treba da se drugi ugledaju! Ali neka govori B. M. sam:

„Kako sam ti već pisao, držao sam ovih ferija 6 predavanja — bio je naime kod kuće vrlo kratko vrijeme i u tom zaposlen svojim stvarima. — Za inteligenciju ova tri: 1. i 2. O monizmu i teleologizmu, a 3. Osnovni principi grčke mitologije. — Za narod: 1. i 2. Ima li života iza groba (filozofska rasprava, a 3. Položaj čovjeka u svijetu. To zadnje predavanje sam držao, pomisli, potpune 3 ure. Veliki utjecaj mojih predavanja opaža se na svakom koraku. Uspjeh je krasan. Postao sam posve popularan i obljubljen u svom mjestu. Na svakom od pučkih predavanja bilo je slušatelja preko 250, koliko ih je najviše stalo u sobu, gdje sam je držao.“

Dalje nam javlja imena 9 novih pretplatnika iz izvanđačkih krugova. — A što učiniše drugi? Iz svjetovnjačkih krugova imamo malo izvješća o radu, a iz bogoslovskih ni jednog jedinog, Dosta! — U nemaru množine bolje se ističe uspješni i blagoslovljeni rad pojedinaca . . .

SVAŠTICE.

† GJURO STJ. DEŽELIĆ.

Dne 28. listopada zaklopio je za uvijek trudne svoje oči zagrebački gradski vijećnik Gjuro Stj. Deželić. Pokojnik nije bio samo vrsni književnik, te veliki prijatelj i zaštitnik sirotinje, već i katolik rječju i činom. Kao takav začlanio se i u naš „Domagoj“ kao član utemeljitelj, te je tom zgodom upravio na društvo kratko pismo, koje odiše pravim katoličkim rodoljubljem. U narednom broju donijet ćemo to pismo u cjelosti, da se i među hrv. kat. đaštvom sačuva trajan spomen na odličnoga ovoga katolika-laika. „Domagoj“ je korporativno sudjelovao kod pokojnikovoga pogreba, a na udovicu i sina njegovoga upravio sažalna pisma. — Vječna slava Gjuri Stj. Deželiću!

Naša slika. Svim učesnicima našega zagrebačkoga sastanka bez sumnje su ovi dane ostali nezaboravni. Katolička mladež sastala se u dosada neviđenome još broju. Da pako učesnici ponesu sa sastanka i vidljiv spomen, došao je pripravni odbor na misao, da se svi učesnici dadu slikati. Ali kako? Đaštva ima mnogo, te je to gotovo neprovedivo. U zgodan čas se odlučilo, da će se učesnici dati slikati pod vedrim nebom. Smišljeno — učinjeno. Kad je đaštvo na dugi dan sastanka poslije podne išlo preko Cmroka na Mirogoj, dočekao ga tamo fotograf. Učesnici se smjestiše na strmini Jakčinove livade i poredaše u polukrugu. Centrum je tvorio predsjednik sastanka Markulin (u bijelome odijelu). Njemu na lijevo predsjednik „Zarje“ Puntar, na desno „Danice“ Dolenec. Pred njim predsjednici „Hrvatske“ i „Domagoja“: Marasković i Pavelić. Slika je vrlo uspjela, te se kao razglednica prodavala na komersu. U tili čas planulo je 700 razglednica. Uza sve to stizavale su poslije sastanka i nove narudžbe. Da se tome pomogne a da u drugu ruku i svi oni koji nijesu bili na sastanku, zadobe mali pojam o opsegu njegovu, dalo je uredništvo „Luči“ tu sliku uz velik trošak povećati i umnožiti u svjetlotiskarskom zavodu R. Mosingera u Zagrebu, te je sada pruža kao prilog ovome broju svojim milim pretplatnicima. Šteta je samo, što se na slici ne nalaze svi učesnici sastanka. Dosta je drugova krenulo drugim smjerom na šetnju, te se tako na slici nalazi neko 300 drugova! — Ako bude sredstava, donijet će „Luč“ ove godine još jedan prilog: sliku vodstva sastanka s pokretačima kat. đačkoga pokreta u Hrvatskoj.

Iz bečkoga sveučilišta. Prošle je godine bilo upisano na ovom sveučilištu 7549 đaka. Od tih su 392 žene. Po pojedinim fakultetima bili su slušači ovako razdijeljeni: theol. 209, iur. 3194 (od tih 33 žene), med. 1509 (51 žena); phil. 2637 (308 žena). — Iz Hrvatske pod banom bilo ih je 173, iz Dalmacije 122, Istre 80, a iz samog Trsta 140. Iz Bosne ih je bilo 97.

Iz slavistike čita: prof. Jagić: Gesschichte der slawischen Philologie und Altertumswissenschaft (neuere Zeit), 3 sata na tjedan, onda 2 sata: Lesung eines Schriftstellers, i vježbe u seminaru; — prof. Jireček: Quellenkunde zur südslawischen Geschichte, 4 sata, te: Albanien im Mittelalter 1 sat, a u seminaru: Lektüre mittelalterlicher Schriftdenkmäler; — prof. Vondrák: Geschichte der böhmischen Literatur, 2 sata, i 1 s. Übungen im Altkirchenslawischen za početnike i još 1 s. za svršenije; — prof. Rešetar: Russische Lektüre, 1 sat na tjedan.

Sveučilišna knjižnica ima do 600.000 knjiga. Otvorena je od 1. oktobra do 30. junija od 9 sati u jutro do 8 sati večer, a od 1. julija do 14. augusta i od 17.—30. septembra od 9 u jutro do 5 posl. podne. — Zatvorena je: nedjeljom i blagdanom, dalje 24. do 31. decembra, pokladni ponedjeljak i utorak, od velike srijede do utorka po uskrsu, utorak po duhovima i u praznicima od 15. augusta do 16. septembra.

Sve potanje upute, što pojedincima služe, mogu se doznati u „Hrvatskoj“.

Iz zagrebačkoga sveučilišta. Ove je godine rektor magnifik dr. Milivoj Maurović, pravoslovnoga fakulteta. Dekani su: dr. Ferdinand Belaj za bogoslovni, dr. Edo Lovrić za pravoslavni, dr. Đuro Šurmin za mudroslovni fakultet.

Đaka je bilo u prošlom ljetnjem tečaju upisanih 1395. Od tih je bilo 39 žena, slušačica filozofije. Po fakultetima dijele se ovako: bogoslovni 111, pravoslovni 818, mudroslovni 466 (-filozofa 370, šumara 27, farmaceuta 69). Iz Hrvatske i Slavonije bilo ih je 781, iz Dalmacije 165, Austr. primorja 25, Bosne i Hercegovine 88, Srbiju zastupa 9 Srba, Bugara je bilo 243.

Sveučilišna knjižnica otvorena je u zimskom tečaju od 8—12 prije podne, a poslije p. od 3—7 sati osim nedjelje i blagdana.

Odbor „Danice.“ Na občnem zboru slov. kat. akad. društva Danica se je za ta zimski tečaj izvolil sledeći odbor; cand. phil. Ernest Tomec, predsjednik; cand. jur. Ivan Mazek, podpredsednik; cand. jur. Anton Pogačnik, tajnik; stud. agr. Florijan Božič, blagajnik; stud. jur. Ivan Mojerle, knjižničar; stud. med. Matija Justin, gospodar.

„Naklada Luč“. Pod ovim naslovom i firmom širi „hrvatska“ (!) socijalna demokracija narod glupi pfundroman „Tajne španjolske inkvizicije.“ Kakogod je vrlo prozirna svrha ovoj savremenoj ediciji, to je ipak natpis „Naklada Luč“ podoban, da zbuni i naše prijatelje. A tako se i zbilo. Uprava naša dobila je ne samo narudžbe, reklamacije, nego i vraćene primjerke ovog hranivog duševnog štiva. Ne ćemo za sada spoticati izdavačima, da su zlobno posvojili naše ime za svoju nakladu sekciju. Tek moramo upozoriti sve prijatelje i čitatelje svoje, da paze na širenje toga tendencioznoga romana, te da zauzmu protiv njega odlučno stanovište. Jedno neka svakako zapamte: „Tajne španjolske inkvizicije“ izdavaju socijal-demokrati, a ne katoličko đaštvo. Ime „Luč“ je posvojeno.

Naprednjačko ogledalo. Naši nam „naprednjaci“ hoće upravo silom dan na dan da pokažu, kako nemaju a ma ni zere pristojnosti. Nije ni čudo: „naprednjaci“ i tolerancija! (gosp. Janušiću, dodite pogledati oglase u sveučilišnom vestibulu, pa onda pišite u „H. Djaku“ o toleranciji!).

I ovih dana dali su nam opet jedan primjer svoga neograničenoga prostaštva.

Čujte! Lanjske su godine „naprednjaci“ izvjesili svaki put u vestibulu smot novoga broja „Hrv. Djaka“, i svaki im je put ostao netaknut.

Početkom mjeseca listopada o. g. izišao je 1. broj „Luči“, pak smo i mi izvjesili na univerzi u vestibulu omot.

Čudom sam se čudio videći taj omot nekih osam dana netaknut.

Ali neki „naprednjački“ prostak nije se mogao suzdržati, a da jasno ne pokaže, što mu je uvijek na pameti (na čast mu bilo!), pak je na sliku našega lista narisao takove svinjarije, da bi ih se stidio i onaj „najrealniji“ divljak u Africi.

E, ali „naprednjak“ i stid — to ne ide zajedno, a „naprednjak“ i prostaštvo — to da to!

Gospodo „naprednjaci“, ako je vaše znanje samo ono, što nam dan na dan dajete razumjeti, onda, dopustite, vi ste veoma glupi. Ili je to možda vaš „sitni“ rad?

Onim prostaštvom na onoj slici dali ste nam svoje ogledalo. Ali vi ste zato — **kulturni**, je li?

Šiba.

Zabrana Marijinih kongregacija sa strane austrijske vlade — kako doznajemo — ne opstoji; to je dakle samo liberalni manevar. Naprotiv hoće liberalci, da je isposluju, i u tu svrhu interpelirao je 23/10. u carevinskom vijeću vođa t. zv. „Slobodne škole“ baron Hock ministra Marcheta, da se to zabrani. — Što ima „Slobodna škola“ s Marijinom kongregacijom? Ako je svakomu profesoru dozvoljeno, da okuplja đake oko sebe u svrhu napretka u njegovom predmetu, kakva je to sloboda, koja to isto pravo oduzimlje kateheti? Sve to dokazuje, da je „Slobodna škola“ ne vjerski indiferentno, nego izrazito protuvjersko društvo, jer M. kongregacije nijesu obligatan predmet. Drugovi i prijatelji, vidite li, što peče naše protivnike? — Otvorite oči i osnivajte Marijine kongregacije!

Katolicizam u Njemačkoj. Julius Fevre u svojem djelu „L' Allemagne“ piše, da od 56 milijuna stanovnika u Njemačkoj imade oko 20 milijuna katolika. Dalje veli, da se njihova sila ne stoji u njihovom broju, već u organizaciji, u savezu. U Kölnu opstoji 14 katol. dnevnika. U toj mjeri razvio se katolički tisak i drugdje . . Svako selo čita katol. listove (ne možda samo nabožne, vjerske, već političke). Njemački katolik smatrao bi se izdajicom, kad bi držao listi koji se ne slaže s njime u vjeri i politici . . . U Bavarskoj izdade svaki kapelan ća do stotinu maraka za katolički list . . . A kako je kod nas u tom pogledu? Doista vrlo žalosno! Imade kod nas toliko i toliko katolika, koji još ne shvaćaju pravo svojih dužnosti. Podupiru bezbožnu i bezvjersku štampu (kao „Pokret“, „Novi list“, „Savremenik“, „Slobodu“ i druge slične), te tako truju za svoj vlastiti novac bezvjerstvom sebe i svoje bližnje. Kako bi bilo kod nas odmah drukčije, da se ugledaju u njemačke katolike i da vrše svoje kršćanske dužnosti! Hoće li kada upoznati propast, u koju hrle, i pogibao, kojoj se izvrgavaju?

Lijepa družba! Po zaključku uredništva stiže nam iz Graca vijest o krvavoj tučnjavi na tamošnjem sveučilištu, iz koje vadimo ovo: — Dne 24./10. imao je privatni docent na istom sveučilištu theol. i phil. Dr. I. Ude, da bude promoviran i na Dr. rer. nat. On je starješina tamošnjeg kat. ak. društva „Carolina“. To je bilo dosta! Svenijemci, a s njima i liberalni Talijani, Slovenci i Hrvati u slozi sa židovima udariše na svečanu povorku gostova i kat. njem. đaštva upravo barbarski. Bilo je razbitih glava s jedne i druge strane, ali „čast“ je bila spašena: klerikalna povorka bila je razbita, promocija se nije mogla držati. — Dakle građački hrv. „naprednjaci“ neće da zaostanu za onima u Pragu i Insbrucku, da pomognu najgorem našem dušmaninu Svenijemcu, a proti katoliku. Slično se drže i bečki „naprednjaci,“ samo što se ne sjećamo, da stvorno poduprli Svenijemce, ali moralno su uvijek na njihovoj strani. — E pa i to je „sloboda“ i domoljublje, pita se samo: da li hrvatsko?

LUČ LIST HRVATSKOG KATOLIČKOG ĐAŠTVA.

BROJ 3. — ZAGREB, PROSINAC 1907. — GOD. III.

OSMI PROSINCA.

PRAVI odnošaj čovjeka prema prirodi u sebi i oko sebe, pravi odnošaj, od kojega ovisi sav materijalni i moralni napredak ljudskoga društva — jest odnošaj vodstva duha nad materijom, pokornosti tvari pod gospodstvo duha. Ali dok tu istinu razum uviđa, a iskustvo i povjest dokazuje, — još nam se jasnije namiće činjenica, da je taj pravi odnošaj narušen, da se priroda u nama i oko nas otimlje gospodstvu duha, da se duh rado daje u ropstvo ćutilnosti, u podvrženost tvari. I u ovu zagonetnu disharmoniju, — kao u sva ostala temeljna i početna pitanja života i bitka — unaša svjetlo luč kršćanske objave.

Jedna moralna katastrofa u sferi duha, narušila je prvotni odnošaj duha i prirode, uzdrmala je pravi odnošaj gospodstva duha, a pokornosti prirode, u koji ih je stavio Stvoritelj.

ISTOČNI GRIJEH . . .

Otajstvo istočnoga grijeha u kršćanskoj objavi jedino je kadro unijeti svjetla, razjasniti položaj čovjeka u prirodi i prema prirodi.

Čovjek imao se pokoriti Bogu, a čovjeku imala se pokoriti vascijela priroda i priznati ga svojim gospodarom. Nepokornost čovjeka prema Stvoritelju i vrhovnom gospodaru prirode kažnjena je nepokornošću prirode prema drugotnom gospodaru njezinom, duhu i razumu u čovjeku: „osjetiše novi poriv nepokornosti tijela svoga, kao kaznu za nepokornost svoju.“ (sv. Augustin: De civitate Dei, XIII, 13.). — Posljedica nepokornosti njegove bezobzirni je rat, što ga vodi priroda protiv čovjeka. Gdjegod odgrnemo koru zemaljsku, svagdje su nam sačuvana svjedočanstva toga strahovitoga boja. Ovdje je zemlju i stanovanja ljudska poharala vatra, ondje more, tamo led. Sve se protiv čovjeka urotilo: toplina i studen, vatra i voda, zvijeri i —

ljudi... Dà, u svakoj kapljici vode, u svakome zalogaju kruha kriju se neprijatelji života i opstanka njegova, a otkad mu je mikroskop otkrio tajne nevidljivoga svijeta — ne može spokojno ni dahnuti, jer ne zna, da li sa svakim dahom ne udiše milijun klica razorne smrti![1]

Istočni grijeh! — Počinjen od praroditelja; grijeh predstavnika roda ljudskoga postaje grijehom naravi čovječje, prelazi od pokoljenja na pokoljenje. Primamo ga sa naravlju ljudskom i nosimo njegov žig od porođaja u suzama do smrti u suzama... Svuda u povjesti gledamo, kako izbija zakon skupne odgovornosti, kako se obistinjuje riječ: „Svi za jednoga, jedan za sve!“ To je psihološki zakon, koji se osniva na naravi ljudskoj. On vrijedi u dobru, ali važi i u zlu. Kad se radi o dobru, rado uza nj pristajemo; tko nas ovlašćuje, da mu se opiremo, kada se radi o zlu? — Ima pojava u povjesti, u kojima ovaj zakon osobito jasno izbija: Aleksandar i Augustus, Konstantin i Karlo Veliki, Luter, Voltaire i Napoleon! Sam Voltaire utopio je u prokletstvo narod svoj, otrovao mu krv i život do današnjega dana.[2]

Kod svih naroda nalazimo duboku svijest nutarnje, duševne ranjenosti, svijest krivnje, ne osobne, nego opće, djedovske krivnje, što se osobito očituje u raznim žrtvama, koje su kod svih naroda od pamtivijeka bile u običaju. No uzalud i ista krv rođene djece, što se pušila sa žrtvenika: svijesti krivnje, koja ga kao mora tištila, nije čovječanstvo moglo izbrisati iz duše svoje. — Krv Boga-čovjeka na Kalvariji, krv s križa, s toga jedino pravoga žrtvenika čovječanstva, mogla je samo da izbriše krivnju, da zadovolji pravdi, da podade čovjeku izgubljeni duševni pokoj i mir, da donese — spasenje. Po milosti Njegovoj s križa, koja nam se daje u sv. krštenju, nestaje djedovske krivnje iz duša naših, ali vanjska posljedica prvoga grijeha, — neprijateljstvo prirode i boj s njome — ostaje. —

Jedna je iznimka u općem zakonu grijeha, kojemu su inače podvrženi svi ljudi. Po nauci katoličkoj, koja je definitivno ustaljena dogmatičkom bullom Pia IX. („Ineffabilis Deus“ od 8. prosinca 1854.), — jedino je djevičanska, majka Spasiteljeva od prvoga časa začeća svoga bila po posebnoj milosti Božjoj čista od svake krivnje, od svakoga grijeha. I ona je oslobođena od grijeha milošću Sina svoga, Spasitelja svega roda ljudskoga, kao i mi svi. Ali mi se rađamo na svijet s grijehom, koji nam se krštenjem oprašta, a Marija,

[1] Isp. Weiss, Apologie, V. 706.
[2] Isp. Weiss, ibid. II. 175.

bila je obzirom na buduće zasluge Sina svoga, u samome času začeća sačuvana od grijeha tako, da nije ni časka imala na sebi djedovske krivnje. — Ona, koja je bila određena, da satare glavu zmiji đavaoskoj.[1] Ona „puna milosti“,[2] koja je imala u blagoslovljenoj utrobi svojoj začeti utjelovljeno Božanstvo, nije smjela, nije mogla ni časa biti pod vlašću sotone. Tijelo i krv, iz kojega je uzela tijelo i krv Svetost sama, nije nikada mogla biti obesvećena — grješna! Marija bila je cvijet roda ljudskoga, koji nikada nije zadahnuo ledeni dah smrti grješne, — na duši Njezinoj nikada nije bilo ni istočnoga ni osobnoga grijeha. S ponosom i ljubavlju slavi kršćanski svijet godimice u prosincu, kada se zemlja zaodijeva u bijeli plašt snijega — Nju bjeliju i čišću od snijega, Nju bezgrješno začetu.[3] Nju slavi i hrvatska omladina: po Njezinome primjeru, Njezinim zagovorom, Njezinom pomoći steći ćemo pravu, nutarnju slobodu, slobodu duha, slobodu od zla i grijeha, koja je temelj i bitnost pravoga značaja. I govorili naši domaći i cijelog svijeta naturaliste, realiste, evolucijoniste, moderniste i kako se još sve ne nazivaju, — što im drago, ne da se porušiti istina, da priroda nije nešto nadčovječnoga, nego da jest i da mora biti čovjeku podvržena; da se čovjek ne smije dati od prirode voditi, da priroda sebi nije kadra odrediti sama svoje prave granice, nego da to očekuje od duha i da se priroda svagdje, gdje se otela vodstvu duha, izvrgla u neprirodnost, dapače perverznost. Ne velimo, da se priroda, da se narav ima ugušiti u čovjeku; ne — naprotiv ona se ima pomno gojiti, ali i odgojiti za podvrženost i pokornost duhu. U čovjeku treba da duh zapovijeda, priroda da se pokorava; duh da vodi, priroda da se u vodstvo dade.[4] Kakav je čovjek prema prirodi oko sebe i izvan sebe, takav treba da je i prema prirodi u sebi. Radi se ob onome, što danomice gledamo u elektrotehnici, što se dokumentira u hiljadu novovjekih izuma na polju fizike i tehnike, radi se o potpunome gospodstvu nad prirodom, o potpunoj podvrženosti njezinih elemenata duhu

[1] Gn. 3. 4.
[2] Luka 1. 28.
[3] Haeckel, a s njim mnogi drugi rugaju se dogmatu „o Bezgrješnome Začeću“ zamjenjujuć ga sa dogmatom o „Djevičanskome začeću“ t. j. sa katol. naukom, da je Bl. Djevica Marija kao djevica bez sudjelovanja muža začela i rodila svoga božanskoga Sina. — Blasphemant quod ignorant!
[4] Isp. krasnu knjižicu zürišког profesora Förstera: Sexualethik und Sexualpädagogik.

i razumu. To je prava sloboda dostojna čovjeka, a ne bezumno trabunjanje, da je „život tu, da se izživi“ — ropstvo je najružnije, ropstvo duha i razuma pod gospodstvom tvari i slijepih nagona prirode.

H.

8. XII.

LJUBA IVIĆ, PHIL.

Sutra je blagdanje sveto, večernjim selskim mirom
o slabo liveni zvon sićani udara bat,
pozdravlje to joj je prvo, zorom će sela širom
svatko joj darove dat'.

Netko će zadnjim cvijećem Majci okitit sliku
kad nismo bogati vrlo, voda tek potopi nas,
al srce osta nam cijelo, na tvrdu, hrapavu liku
život je: vjera i spas!

Mlada će majka sutra Gospi prikazat čedo,
za oca molit će kćerka, za milu majčicu brat;
malena orit će crkva, starčevo lice blijedo
svima će srećicu zvat'.

Sutra je blagdanje sveto, a meni oko se muti —
ah, ja ti ne imam ništa: o, tûđ sam, i gol i sâm,
kao i družina čudna, kô dugi, neznani puti,
kô mnogi zapušten hram.

Na ovoj putanji mnogo zavidno gdjeno je oko
i što nam gledanja dar, i vedar besmrtni duh!
o, zar smo mi zato krivi, što kadkad oslijepi sokô
prije no izgubi sluh?!

Na nas, de, pogledaj mnoge, vrati im gledanje pravo,
da svima ista je meta, a kralju jednak je rob!
nad milom maćuhom zemljom, da cvijeće procvate plavo,
dok nas ne uništi kob...

I meni najmanjem pusti na davno razbitu liru
srećice otisnut suzu... uz čojka čovjek je tek!
onda ću najljepšu himnu i vruću molitvu tebi
o, Majko, tepati vjek...

A donle slušat ću kako večernjim selskim mirom
o slabo kovani zvon sićani udara bat,
vjerujuć da ćeš svakom cijeloga svijeta širom
najljepše darove dat'.

I OPET NAPRIJED!

I.

Na Trsatu i u Zagrebu smo tražili, da se uznastoji oko izdavanja knjiga apologetske struke. O stvari smo šutjeli, ali spavali nijesmo: Tražili smo način, kako da se to izvede. I — Bogu hvala — uspjeli smo: Uredništvo „Apologetske knjižnice **Luči**“ preuzeo je Dr. Ante Alfirević, profesor, u Spljetu, a tiskati i razašiljat će je Knjižara Sjemeništa u Spljetu.

S izborom uredništva i raspačavanja postigli smo mnogo, jer će za znanstvenu stranu odgovarati prokušana već ličnost, kojoj je apologetska literatura dobro poznata, dok će za tehničku stranu skrbiti sa svoje točnosti poznata Knjižara Sjemeništa. Glavno je pak kod svega toga to, da na ovaj način kročimo za ogroman korak naprijed, a da naše sada i onako već prenapete radničke sile ne moramo za to još i više napinjati. To je sigurno dostatan razlog, koji naš korak ne samo opravdava nego i odobrava. A isto tako je to čin, koji opet iznosi na dan poznatu već stvar, da je Dr. Ante Alfirević naš čovjek, koji ne žali nikakva truda, kad se ide za naše sveto geslo: „Za vjeru i dom!“

A što će biti u toj „Apologetskoj knjižnici Luči“?

Apologija vjere katoličke! — U toj smo struci silno zaostali. U hrv. literaturi jedva ćeš naći koju sličnu knjigu. Pobrojio bi je na prste! A drugi narodi? — Oni s time obiluju. Ovaj nerazmjer između nas i drugih, kao i nerazmjer između apologetske i drugih grana u našoj hrv. književnosti, upravo su nam kategorički nalagali

sastavak spomenutih rezolucija na Trsatu i u Zagrebu. — Pa da se rezolucije i provedu, al ne samo onako bez reda, nego po stanovitom programu, skrbit će se naša „Knjižnica“.

Djela, što će se izdati, treba da odgovaraju prilikama i dnevnim potrebama. Nađemo li, da neko strano djelo zadovoljava našoj prekoj potrebi, uzet ćemo ga i ponašiti. Dobar je naime prijevod uvijek bolji nego original slabije izradbe. Uzev k tomu u obzir i našu mladenačku dobu, dobu đačku, jasno je, da će se izdavati barem iz početka većinom prijevodi. Bit će ipak i originala, ali sve u svoje vrijeme. — Sad je već pripravno djelo Nilkesovo: Obrana u vjeri proti modernom bezvjerju (Schutz- und Trutz-Waffen im Kampfe gegen den modernen Unglauben). Knjiga znamenita i ko stvorena za naše prilike. Treba je uzeti i čitati. — Dok izađe ovaj broj „Luči“, bit će dotiskan i prvi dio te knjige naše knjižnice. Cijena je samih 50 filira. S knjižarom već uglavismo, da dade povjerenicima 10% popusta. Do konca o. g. izaći će možda i drugi dio. Treba da se žurimo.

Knjižnica je namijenjena nama, mladeži. Mladež će — barem redovito — i skrbiti za gradivo. Ovdje apeliramo u prvom redu na naše bogoslovce. To je njihova struka, njihovo polje. Ali ne smiju se tuđiti ni drugi drugovi akademičari. Tu neka upru naš „Domagoj“, „Hrvatska“ i „Zarja“. — Sve će poslove voditi urednik, i zato neka se svaki na njega obrati. — Sve je pripravno, treba se samo latiti posla; dakle: na djelo!

II.

Još jedan važan korak! S novom godinom dobit će i naše hrvatske žene svoj list svoje glasilo. Evo poziva na pretplatu: U nas je, istina, listova, poučnih i zabavnih, a ipak nijednog, koji bi namijenjen bio lih ženskom svijetu i držan u vjerskom duhu. — Osjećajući prijeku potrebu toga, odlučili smo se na osnutak lista: **„Za vjeru i dom“**. — Sam naslov govori jasno, da će duh vjerski i ljubav k miloj domovini Hrvatskoj provejavati svaku stranicu našega lista. Namijenjen je pouci i zabavi ženskoga obrazovanoga svijeta, a nastojat ćemo, da list bude u svakom pogledu toj svojoj namjeri i odgovarao, da ga naš obrazovani ženski svijet, bude mogao smatrati svojim prijateljem i savjetnikom, a ujedno ugodnom i zdravom zabavom. — Na kćerima hrvatskoga naroda je, da ga prigrle, da pokažu, da je u njihovoj kući mjesto listu pisanom kršćanskim duhom, da pokažu, da traže duši svojoj zdrave hrane. — List će izlaziti jedan put u mjesecu na dva arka, a pretplata mu je na godinu samo 3

krune, za učenice (jamačno i učenike, koji će se za nj zanimati! Op. ur.) 2 K. — Rukopisi se šalju urednici lista: Mariji Tomšić-Im. — u Zagreb Ilički trg 3. I. kat, a novci i reklamacije: Upravi tiskare: Hrv. kat. tisk. društva Kaptol 27.

S ovim su korakom hrv. kat. žene pred čitavim svijetom osvjetlale lice. Danas se naime sudi o stanovitim krugovima po tom, što o njima u javnost dolazi; a o našim ženama govorili su najviše „Pokret“ i „Hrv. Djak“: hvalili su barem svoje študentice. Za katolički ženski rad jedva je tko i znao. — Pa i onaj naš poziv, da se Hrvatice razvrstaju u redove bojne, upravismo u glavnom našim družicama, učenicama! — Ali ne odazvaše se samo družice, nego se već našla čitava vojska i bolje spremnih sila, pa se osoviše na svoje noge, da samostalno uz nas bojak biju za vjeru katoličku i hrvatski dom!

Ovomu se uspjehu od srca veselimo, i svim ćemo silama nastojati — a sad u božićno vrijeme najbolja nam za to prilika — da list, koji je geslo naše uzeo imenom svojim, udomimo u svaku hrv. kuću. Drugovi, to smatrajmo svojom dužnošću, da uz „Luč“ i „Hrv. stražu“ širimo svuda i list „Za vjeru i dom!“

Ajde da ovdje barem s nekoliko riječi označimo smjer, koji očekujemo od novoga lista:

Prva je stvar, da okupi i međusobno upozna Hrvatice diljem svih hrv. krajeva. To se postizava već samim izlaženjem lista.

Druga i glavna svrha je organizacija na katol. temelju: List treba da žene razvrstaju u žensko krilo „Hrvatske Vojske“. Osobita će im djelatnost biti na prosvjetnom i karitativnom polju, ali nada sve na polju agitacije proti zloj štampi, a za dobru. Tomu treba da služi i pouka i zabava.

Kratke ove riječi označuju jasno, što očekujemo od lista „Za vjeru i dom“ i nadamo se, da će se sve to i izvršiti.

* * *

Drugovi! „Apologetska knjižnica Luči“ naša je, a našim možemo da označimo i ovaj novi ženski list. Ako ovaj potonji i ne pokrećemo mi sami, ipak ga smatramo našim, našim zato, jer ga naš glas porinuo naprijed, našim zato, jer će biti i nama od koristi, našim zato, jer nam je svrha ista: da okupimo sav hrvatski rod u ogromnu „Hrv. Vojsku“. Što ne možemo mi — jer naše je polje đačko — učinit će u ženskim redovima okupljenim oko lista „Za vjeru i dom“. S pravom dakle velimo, da je i to naša stvar.

Uočimo li sada naše mladenačke čete sa svojom „Luči“, „Apologetskom knjižnicom“, i brojnim srednjoškolskim listovima; ženske vrste s njihovim listom, koji ih poput barjaka svetog uza se kupi, onda cvijet naših četa Marijinih kongregacija s njihovim listom, stijegom Bezgriješne, pa — tko hoće — i naše kršćanske socijale, što se pod vodstvom mladih sila vrstaju na polju bojnom, vidjet ćemo, da „Hrv. vojska“ ko iz zemlje niče. Srce nam se od radosti širi, jače kuca, i ko da veli: Puno se učinilo, ali sustati ne smijete, jer to bi bilo izdajstvo, propast... I ne ćemo sustati! Korak za korakom ići ćemo naprijed uporno radeći svaki na svom polju, dok ne istrijebimo svaki kukolj, koji ko biljka nametnica hoće da uguši svete naše ideale za vjeru i dom.

A naši stariji? — Nove prilike traže nove ljude! Stariji su sada došli pred dilem: Ili se pomladiti i s mlađima zajedno raditi ili — u zapećak! S veseljem i zanosom ističemo, da se iz dana u dan množi broj pomlađenih, koji su prihvatili naše misli, ali još kud i kamo veći je broj onih, koji zabrinuto gledaju, sumnjivo glavama tresu i čudom se čude mladeži, jer da oni nijesu takovi bili...

Maknusmo se eto — sad opravdanije velimo — na čitavoj crti: muško i žensko hiti već na rad. Svi uvjeti zdravog razvoja već su ispunjeni. Fali nam još samo potporno društvo „Hrv. Vojske“, fali centrala njegova u Zagrebu. Mičimo se samo pomažući se međusobno, pa ćemo doskora javiti i tu veselu vijest, da uspjesmo i tu, kako uspjesmo s „Apologetskom knjižnicom Luči“ i listom hrv. žena „Za vjeru i dom“. — Pozor samo! Uspjehe ne javljamo, da se samo veselimo, nego da s još većim oduševljenjem dalje radimo.

SRCE. VAŽNOST I ŽIVOTNA DJELATNOST NJEGOVA.

(Nastavak).

NAPISAO STUD. MED. FR. M.

NORMALNA veličina srca je vrlo raznolika. Ona ovisi ponajviše o samoj veličini tijela i o množini krvi. Važe poprečno kod odraslih do 350 grama, ali često i više. Mnogi hoće, da je srce t. zv. krasnoga spola poprečno uvijek nešto manje od... (kako bi sad ovaj spol nazvali, kad je onaj prvi krasan?)... muškoga. No, da tu ima svakako časnih iznimaka, ne treba ni spominjati.

Srce je i u cijelosti pomičan ustroj. Ono tako reći samo visi na velikim žilama, te je zatvoreno zajedno s počecima tih žila u posebnoj vrećici t. zv. srčanom mjehuru: osrdaću (Pericardium). Taj srčani mjehur sastoji se iz kožnate dvolisne opne, te štiti donekle srce, da se prejako ne rastegne. Donji dio njegov (baza) srasao se s tetivastim dijelom ošita, a u njem se nalazi normalno i nešto malo čiste vodnate tekućine (Liquor pericardii). Položaj srca je nesimetričan. Ono leži obavito osrdačjem između obiju plućnih krila u prednjem dijelu prsne duplje, no ne posve po srijedi. S gornjim svojim širokim krajem (s bazom) okrenuto je prema gore, natrag i na desno a svojim slobodnim donjim krajem (s vrškom) prema dolje, naprijed i na lijevo. To je smjer velike osi srca, koja ide od sredine baze prema vrhu srca. Cijelo srce leži prema tome koso. Ali i masa srca je nesimetrično podijeljena. Lijevo od središnje crte tijela nalaze se gotovo dvije trećine čitavoga srca, i to cijela lijeva, veći dio desne klijetke i jedan dio lijevoga pridvorka. Desno leži cio samo desni pridvorak i s onima ostacima od lijeve strane. Lijeva klijetka okrenuta je većim svojim dijelom prema natrag, dok se desna nalazi više naprijed, uz prsnu stijenku. Vršak srca leži po prilici ispod mjesta, gdje je peto lijevo rebro spojeno sa svojom hrskavicom, a ne dotiče se neposredno stijenki grudiju (barem normalno ne kod odraslih). Većim dijelom je srce prekrito plućima, te ostaje slobodan samo malen dio prema stijenkama grudiju desnoga srca. Ono leži među plućima, kao među kakim zrakom napunjenim vanjkušićima (Luftkissen).

Kad sam ono prije natuknuo o gibanju srca, pao mi je na pamet jedan slučaj, što sam ga imao priliku vidjeti. Jedanput nam je naime prof. anatomije[1] doveo nekoga čovjeka, da nam pokaže neke svoje vještine. Kako je taj znao cijeniti te svoje vještine pokazuje to, što mu je profesor morao isplatiti za taj jedan sat 30 kruna. Taj je čovjek znao uz mnogo drugih čudnovatih stvari i sa svojim srcem svojevoljno kretati. Tako je on znao nekako srce okrenuti, da mu se kucaji osjećali ća gore pod lijevim pazuhom (Achselhöhle, Fossa axillaris). Na koji način je to mogao učiniti i pomoću kakih mišica nije nam znao pouzdano reći ni sam profesor. Manji pomicaji srca opažaju se i kod inače zdravih ljudi, koji imadu t. zv. „Wanderherz“, ali ovako veliki su zaista rijetki.

[1] Anatomija je nauka o razudbi pojedinih ustroja čovječjega tijela.

Spomenuo sam već češće optok i gibanje krvi, pa promotrimo sada u cijelosti, kako i kuda prolazi za vrijeme svoga putovanja tijelom, da vidimo, kako daleko seže djelovanje srca. Počnimo kod lijeve klijetke, te pratimo krv u njenom dalnjem tijeku.

Kad se klijetke stisnu, potjeraju jasno crvenu, arterioznu krv, koja se u njima nalazi, u veliku tjelesnu kucavicu, aortu. Ova se od srca dalje sve više razgranjuje i sužuje, te šalje ogranke svoje k svim ustrojima tjelesnim. Od tih ogranaka postanu napokon vrlo tanke žilice, a zovu se vlasatice ili kapilare. Te vlasatice polaze svakim i najmanjim dijelom tijela, te ondje kroz svoje stijenke, kako sam već prije razložio, propuštaju hranive čestice u staničnu tekućinu, a primaju u se nekoje nepotrebne, istrošene ili tijelu škodljive sastavine, koje su stanice izlučile. Ovako promjenjena tamno modrocrvena, venozna krv teče dalje vlasaticama, koje se malo dalje opet sabiru u sve veće žilice t. zv. krvice ili vene. K ovoj venoznoj krvi pridruži se najposlije i mezga, koja se, kako smo čuli, već prije združila s mliječem. Ova mješavina venozne krvi s mezgom i mliječem izlijeva se napokon kroz gornju šuplju venu u desni pridvorak, kamo pridođe i ostala venozna krv, koja prispije donjom šupljom venom.[1]

Našavši se tako krv u desnom pridvorku, ne zaustavi se na dugo. Zamalo se stisnu mišićnate stijenke pridvoraka, pa potjeraju sve iz desnoga pridvorka u desnu klijetku.

No ni u desnoj klijetci ne proboravi krv dugo. Za koju desetinu časka stisnu se energično i klijetke, te istisnu sadržaj desne klijetke u veliku plućnu kucavicu. I ova se kucavica počinje sve više razgranjivati i dijeliti u sve manje i manje žilice, dok iz nje ne postanu same vlasatice. Ove pak vlasatice prave gustu mrežu u stijenkama plućnih mjehurića, gdje dolaze u doticaj s udisanim svježim zrakom. Tu nastanu sad izmjene plinovitih tvari. Krv upija kroz tanke stijenke kapilara kisik iz zraka, a ugljični dioksid (CO_2) i vodene pare daje mu kao na izmjenu za kisik. Ovim se kisikom krv opet pomladi, postane jasno crvena, arteriozna, te sposobna za prijenos hrane stanicama. Tako okisićena krv struji dalje vlasaticama, koje se pomalo opet sabiru u veće i veće žilice t. zv. krvice, dok se iz njih ne sabere u 4 ili 5 velikih plućnih krvica. Ove se izlijevaju onda u lijevi pridvorak. Kad se na to pridvorci opet stisnu, šikne krv iz lijevog pridvorka u lijevu klijetku, odakle smo malo prije izašli.[1] Čitavi ovaj krvni optok, veliki i mali, traje po prilici oko 25 časaka t. j. krvno tjelešce (Blutkörperchen), koje je izašlo iz lijeve klijetke, može prevaliti za to vrijeme čitavi put kroz tijelo, te se opet vratiti u lijevu klijetku.

[1] Ovaj optok krvi iz lijeve klijetke kroz kucavice, vlasatice i krvice u desni pridvorak i desnu klijetku zove se veliki ili tjelesni optok.

Ovdje mi je još pridometnuti, da se ime kucavica (arterija) i krvica (vena) s imenom arteriozne i venozne krvi posve ne krije t. j. ne teče u svim arterijama arteriozna, a u svim venama venozna krv. To vrijedi samo za veliki ili tjelesni optok krvi, gdje u istinu u kucavicama teče arteriozna, a u krvicama venozna krv. Kod maloga ili plućnoga optoka krvi stoji taj odnošaj upravo obratno. Tu teče u plućnim kucavicama venozna, a u plućnim venama arteriozna krv. Kucavice su nazvane sve žile, koje vode krv od srca, a krvice, koje dovode krv k srcu, bez obzira na kakvoću krvi.

Da se uzmogne srce opažati u većem dijelu njegovog fiziološkog djelovanja i s njime daljnji pokusi praviti, to se u tu svrhu otvori grudni koš stanovite životinje, koja služi za pokus, ili joj se sâmo srce posve van izvadi, izreže. Za takove pokuse ponajvećma služe žabe, kunići, psi i dr. Te su operacije na živim životinjama (vivisekcija) skopčane prečesto s velikim poteškoćama. Ponajprije valja zaustaviti krv podvezavši sve veće žile, da životinja odmah ne umre od krvarenja. Kad se otvori prsni koš, treba odmah početi s umjetnim disanjem, da se životinja ne uguši itd. Obično se životinje prije operacije narkotiziraju (eterom, kloroformom, morfinom i dr.), samo se u iznimnim slučajevima operira bez narkotizacije, kad to naime vrsta operacije zahtijeva.

Kod fiziološkoga predavanja o srcu, što sam ga slušao, pravio je profesor pokuse sa srcem žabe, kornjače i kunića. Žabi je srce izrezao pa ga metnuo na mramornu pločicu. To je srce onako izolirano preko četvrt sata pravilno radilo t. j. stezalo se i rastezalo, premda nije više nikaku krv tjeralo niti se imalo čim hraniti. Kornjači je otvorio samo grudni koš tako da se moglo srce kod njegove djelatnosti dobro promatrati. Srčane je pak živce spojio s elektrodama, te ih kod pokusa slabom električnom strujom podražio, da pokaže, kako pojedini živci utječu na djelatnost srca. Kuniću nije otvorio grudni koš, već mu samo na vratu spojio živac vagus (Nervus vagus) s elektrodama, da se vidi kako se kod podraženja toga živca mijenja

[1] Ovaj optok krvi od desne klijetke kroz plućnu kucavicu, plućne vlasatice, plućne krvice u lijevi pridvorak i u lijevu klijetku, zove se mali ili plućni optok.

tlak krvi u srcu, a prema tome i u vratnim kucavicama, od kojih je jedna bila otvorena, te spojena s aparatom (Mareyevim Kardiografom), koji je mjerio i odmah ujedno bilježio tlak krvi. Iz jakosti podražaja i iz vremena, u kojem je djelovao, vidi se utjecaj živca na energiju srca. Sličnim pokusima i aparatima pošlo je za rukom izmjeriti već i tlak krvi u samom srcu, kad se ono stegne (kod njegove sistole), a napokon izračunati i istu radnju srca, što je ono kod svakoga svojeg otezanja obavi.

Da se izrezano srce uzdrži što dulje u gibanju nije baš nužno, da kroza nj struji krv, već je u tu svrhu vrlo prikladna rastopina, koja sadržaje po prilici 8‰ Na CL, 0·075‰ K CL, 0·1‰ Ca CL_2, 0·1‰ $HNCO_3$ i ako je još dovoljno zasićena kisikom. Mnogi pokusi s izrezanim srcem pokazuju njegovu izvanredno veliku životnu žilavost. Tako je Kuliabko opažao, da se izrezano srce kunića još peti dan posve pravilno stezalo. Istome se posrećilo oživiti srce jednoga dječaka, koji je bio prije dvadeset sati umro.[1] No ta žilavost nije kod svih dijelova srca jednaka. Najprije klone, iznemogne lijeva klijetka. Neko vrijeme nakon toga prestanu u stezanju pomalo jedan za drugim: desna klijetka, lijevi pridvorak, desni pridvorak, a najposlije velike krvice. Istom kad one prestanu u svojem stezanju, cijelo je srce mrtvo.

Na izoliranom srcu, koje još živi, te radi, lijepo se može vidjeti, kako se ono steže i rasteže. Stezanje (sistola) počinje na počecima velikih žila krvica, što se izlijevaju u pridvorke, te prelazi na pridvorke, a onda na klijetke. Ušća krvica budu naime sužena t. j. zatvorena stezanjem mišica pridvoraka, koje se nižu okolo ušća krvica. Ovo stezanje prelazi od krvica na pridvorke, koji se oba istodobno stisnu. Uslijed toga, što su se krvice već prije pridvoraka stisle, ne može krv da se u nje natrag povrati, kad se pridvorci stisnu, već otvori zaliske, koji vodi iz pridvoraka u klijetke. Kad se tako našla krv u klijetkama i zalisci se prema pridvorcima zatvorili, stisnu se klijetke, a krv otvori one zaliske, što vode u kucavice, te šikne u nje, na što se opet zalisci na obim kucavicama zatvore, da ne uzmogne krv natrag u klijetke. I tu rade obje klijetke, istodobno (sinhronički), a prema tome i njihovi zalisci. Kad se pridvorci nalaze u sistoli t. j. kad se stežu, onda su uvijek klijetke u diastoli t. j. rastežu se i obratno. Kad je srce stegnuto, onda je prilično tvrdo, dok je rastegnuto posve mekano.

(Nastavit će se.)

[1] Vidi R. Tigerstedt: „Physiologie d. Menschen“ str. 220.

ČEŽNJA.

LJUBA IVIĆ, PHIL.

U crne noći času
Trune mali list,
Na njem se sjaji suza
Kao ametist.

I dok se magla šeće
Šapće cio kraj:
O spasi samo suzu
I njen uzdrhtaj.

O šuti, dušo, šuti
Doće i tvoj čas,
I vapiti će zvijezde
Sve u jedan glas:

O dođi, dušo, dođi
Gore u nebo,
Dosta list je truo
Dosta ozebo.

Poljem luta magla,
Selom svud je mrak,
A mene želja hita
Gore nad oblak.

I. HRV.-SLOV. SVEĐAČKI KATOL. SASTANAK U ZAGREBU 1907.

PRVA ZAJEDNIČKA SJEDNICA.

(Nastavak).

U 3½ s. po podne otvori predsjednik sjednicu i čita nadošle brzojavke, koje skupština svaku pojedinu pozdravlja burnim pljeskom. Riječ ima:

Tovariš phil. Mirko Božič, član „Danice“, da referira: „Skupni interesi Hrvatov in Slovencev“. Ta problem je že star in vendar nov. Hrvatje in Slovenci se morajo zbližati v državopravnem in socijalnem oziru. Slovenski politiki naj na toj poti oztrajajo, hrvaški politiki pa morajo v tem oziru postopati dosledno in značajno. Toda to je stvar politikov i naša naloga je vzgojiti in pripraviti mladino za skupno akcijo. Pri nas dijakih je potrebno predvsem, da se že v gimnaziji poučuje hrvaščina, da se bomo mogli razumeti in spoznavati medsebojne razmere. To moramo vršiti, ako hočemo, da bomo igrali ulogo, ki nam pristoji. Za nas dijake je potrebno, da po-

tujemo po Hrvaškem, oziroma[1] po Slovenskem in to tudi organiziramo med seboj. Hočemo pa, da se poučuje na gimnaziji poleg treh ur slovenščine tudi ena ura hrvaščine na teden. V nadaljnih razredih naj se pa poučuje eno uro na teden poljščina, češčina in ruščina. Na Slovenskem naj poučevanje hrvaščine vodi Hrvat in na Hrvaškem Slovenec. V družabnem oziru naj se pa goji hrvaška, oziroma slovenska pesem in čita naj se časopisje. Pri nas na Slovenskem bo v tem oziru storila svojo dolžnost „Ljudska[2] knjižnica“. Ta lahko izda semintja[3] tudi kak hrvaški spis, seveda[4] komentiran. To zanimanje moramo zavesti predvsem v ljudstvo. Slovenci naj vsaj en semester študirajo v Zagrebu, hrvaško-slovenska dijaška zveza naj pa dela na to, da se bodo hrvaški in slovenski dijaki med počitnicami[5] shajali, da spoznajo ljudstvo in deželo.

Referentovo razlaganje bilo je prihvaćeno s velikim odobravanjem i pljeskom. Rezolucija se prima u generalnoj debati jednodušno. Isto tako i uvod u rezoluciju. U specialnoj debati k prvoj točki predlaže drug phil. Radovanović, član „Domagoja“, da se k riječima „kak tečaj v Zagrebu“ doda „na sveučilištu“. — Referent se tome prijedlogu priključuje.

Drug Dolenec želi iznijeti neke misli, koje je drug Božič bio pregledao. „Matica je Hrvatska“ veli, izdala hrvatske knjige sa slovenskim komentarom a „slovenska“ slovenske s hrvatskim, no te knjige su namijenjene većim dijelom samo naobraženima. Jezik je u tim djelima pretežak. Trebalo bi komentirati laganije stvari n. pr. koje lijepe pripovijetke. Neka ih „Ljudska knjižnica“ sada za pokus izda, a kad vrijeme dođe, treba početi s redovitim izdavanjem.

Drug iur. Lav. Kemperle, član „Danice“ podsjeća na riječi Dra. Kreka, da treba skupne interese Hrvata i Slovenaca tražiti na demokratskom, gospodarstvenom i socijalnom polju i na tomu programu zajednički raditi.

Uzima riječ drug theol. Dominko Šarčević iz Đakova. Druga točka rezolucije imala bi pokazati put za zbližanje Hrvata i Slovenaca. To je međusobno posjećivanje u praznicima. Preporuča, da i „Hrvatska đačka sveza“ u tom sudjeluje, te da se u rezoluciju prida dometnu riječi: „i hrvatsko katoličko đaštvo“. U ostalom se to uključilo već na trsatskom sastanku.

Drug Česnik misli, da je lijepo, što se govori o međusobnom posjećivanju, ali se zaboravilo, da velika većina nas financijalno vrlo

[1] odnosno [2] pučka [3] ovdje ondje [4] dal.ako [5] u praznicima.

slabo stoji. S kakovim sredstvima moći ćemo dakle obavljati te posjete? Treba se pobrinuti za to, da katol. krugovi među Hrvatima i Slovencima podupiru tu našu odluku. Ujedno je potrebno, da se u tu svrhu stvori i organizacija među katoličkim hrvatskim i slovenskim đaštvom. Zato predlaže: 1. Akciju neka vodi eksekutiva narodnoga katol. slov. đaštva. 2. Katolički hrvatski i slovenski krugovi neka materijalno podupiru to zbliženje.

Drug referent obobrava drugi prijedlog, ali prvi neka ostane, kako ga je on predložio.

Drug phil. Davorin Gorjanec, član „Zarje“, govori o organizaciji za đačka putovanja. Spominje takove uredbe kod Čeha t. zv. „noclehárny“ (prenoćišta), pak putničke listine. Treba sastaviti putničke listine t. j. imena svih katol. đaka, gdje koji stanuje o praznicima i otvoriti i popisati prenoćišta za đake. „Slovenska đačka sveza“ poslat će prije praznika svoje putničke listine hrvatskim đacima, a isto tako će i hrvatski đaci poslati svoje Slovencima.

Drug Butković upozoruje, da je i ova rezolucija (naime 2. tačka) bila već prošle godine primljena na Trsatu. Predlaže ovaj umetak: „Akciju neka vodi Slov. đačka sveza i hrvat. kat. đaštvo (Luč)“. Inače bi bila po referentu predložena rezolucija jednostrana. Razlaže, kako bi se to moglo praktički izvesti. Hrvatski đaci. koji bi htjeli o praznicima poći k Slovencima, javili bi to još prije praznika uredništvu „Luči“ ili „Domagoju“. Slovenski đaci pak, koji bi htjeli putovati u Hrvatsku, najavili bi to opet njihovom centralnom odboru. Uredništvo „Luči“ ili „Domagoj“ poslalo bi te adrese odboru „Slov. đačke sveze“, koja bi ih razaslala svojim đacima. Isto bi Slovenci učinili s adresama svojih đaka. Nato bi se đaci sami mogli neposredno dogovoriti o potankostima.

Drug theol. Dragan Dujmušić iz Sarajeva predlaže, da skupnu akciju za tu svezu vodi „Domagoj“.

Drug abit. Stanislav Banić iz Spljeta opet misli, da bi zgodnije bilo, da to vodi „Luč“, jer gdje je „Luč“, tamo je naša organizacija.

Predsjednik daje predloge na glasovanje. Prijedlog Butković-Banićev: akciju neka vodi „Luč“ — prima se s oduševljenjem.

K točki trećoj uzima riječ drug abit. Tomislav Fogadić iz Osijeka veli, da u gimnaziji imade već i previše tih gramatika. Kad bi se pak uvelo još koji jezik u sredn̄je škole, to bi trebalo i opet nova gramatička pravila učiti, što bi moglo u mnogima prouzročiti baš antipatiju proti tim jezicima. Zato neka se pusti svakom na volju,

koji će od slavenskih jezika učiti, samo nek ih se na učenje slavenskih jezika potakne i podupre. Vlade ne bi ni dopustile, da se namijesti koji profesor iz druge državn. polovine; zato neka se taj zahtjev u rezoluciji ispusti.

Drug referent odgovara, da mi zahtjevamo doduše i takovih stvari, koje današnje vlade ne bi ni zašto dopustile, ali nas to ne smije smetati, jer mi zahtjevamo prvo pravednu, a drugo za nas dobru i korisnu stvar. U Hrvatskoj napokon ni ne trebaju dozvole madžarske vlade, pa su Hrvati u tom pogledu dalje od Slovenaca.

Drug Butković primjećuje, da je drug Fogadić krivo razumio slovenske prilike. Slovenske srednje škole su njemačke. Jedan sat slovenski više na njemačkim srednjim školama je za Slovence već nešto. Glavno je, da mladež pripozna taj opravdani zahtjev i da se to mnijenje proširi. Mi izjavljujemo samo naše stanovište, ma da to vlada i ne dopusti. Međutim treba, da mi privatno učimo slovenski, a Slovenci hrvatski. Neka se u tu svrhu osnivaju društvanca, u kojima bi se gojilo učenje slovenskoga i inih slavenskih jezika. Preporučuje, da ih se što više pretplati na glasilo slovenskoga katoličkoga đaštva „Zoru“. Ujedno preporuča, da se stavak rezolucije o tomu ovako stilizira: „Slovenština neka se poučava jošte najmanje jednu uru više na tjedan, a posebno neka se goji hrvaština“, a ostalo što je između riječi „čita“ i „poljsko“ neka se izostavi. — Prima se.

Drug Matica i drug Madjer predlažu da bi se izdao priručni rječnik hrvatsko-slovenski i slovensko-hrvatski, koji bi služio za proučavanje i učenje tih jezika.

Drug Dolenec izjavljuje, da je potrebno i na to misliti, kako bi se i ostala inteligencija priučila obim jezicima.

Drug Maraković misli, da bi svaki od nas morao uz svoj materinski jezik privatno točno i temeljito proučiti još barem jedan slavenski jezik. Onda da će biti lako svakome i ostale jezike naučiti. Sjeverni Slaveni da prouče točno koji od jezika južnih Slavena, a ovi opet koji jezik sjevernih.

Drugu abit. Zvonimiru Kralju iz Zagreba se čini, kao da drugi shvaćaju, da su slavenski jezici toliko raznoliki. Tome pak nije tako. Koliko li su romanski jezici raznoličniji međusobno, nego li slavenski! Uz toliku sličnost lako ih je naučiti. Stoga bi trebalo zahtijevati od svakoga inteligentnoga našeg čovjeka, da razumije sve slavenske jezike.

Drug referent se ne može nikako složiti s time, da onaj koji znade jedan slavenski jezik, razumije odmah sve ostale. Ta rođen Hrvat kajkavac ne razumije odmah pravo Hrvata štokavca, a ni Čeh Poljaka. — U druženju s kolegama najlakše se uče jezici, stoga, gdje ima đaka raznih slav. narodnosti, neka se udružuju i uče jedan od drugoga.

Drug Dolenec predlaže, da se u Zagrebu osnuju „Krožki“ za učenje slovenskoga jezika.

Kod debate o točki četvrtoj predlaže drug abit. Stjepan Barić iz Zemuna, da se među slovenskim đaštvom širi „Luč“, a među hrvatskim „Zora“.

Drug Maraković dodaje tome, da se svako hrvat. katol. đačko društvo mora obvezati, da će držati „Zoru“ a slovenska katol. đačka društva opet „Luč“.

Drug Česnik sjeća na to, da nam je dužnost ne samo širiti, već i podupirati naše katol. časopise s dopisima i člancima.

Drug phil. Fran Kotnik, član „Zarje“ izjavljuje, da se list „Naša moč“ ne može preporučiti kao takav, već treba na nj utjecati prije, da drugačije piše.

Drug referent odvraća, da treba dakle upozoriti uredništvo „Naše moči“, da drugačije piše, a obavit bi to mogao drug Kotnik. — Prima se.

Prijedlog druga Dolenca, da se izdavaju hrvatske i slovenske pripovijetke za puk s komentarom nepoznatih riječi i zatim prijedlozi druga Matice i Madjera, da se izda slovensko-hrvatski i hrvatsko-slovenski priručni rječnik, budu stavljeni kao točka peta k rezoluciji.

Pošto su tako svi ispravci predloženi, primljena je u cijelosti ova rezolucija:

I. Hrv.-slov. svođački sastanak neka izvoli zaključiti, da izjavljuje: Da se jugoslavenski elemenat u monarhiji ojači, neophodno je nužno kulturno zbliženje Slovenaca i Hrvata; tomu pitanju mora i đaštvo namijeniti svu pozornost i sve svoje sile. U tu svrhu:

1. Mora svatko razumjeti jezik obiju naroda. Preporuča se, da Slovenci uče koje polugodište na sveučilištu u Zagrebu. Osobito, tko se želi posvetiti javnome životu, neka proučava povijest, pravo i kulturu obiju naroda.

2. Slov. i hrv. đaci neka se posjećuju međusobno o praznicima, da se priuče jeziku i upoznaju narod i odnošaje. Akciju neka vodi „Slov. dijaška zveza“ i hrv. katol. đaštvo („Luč“) i neka pokrene, što je potrebno, da se to vrši među svim slavenskim kat. đacima.

Bogoslovima se preporuča isto. Katol. krugovi među Slovencima i Hrvatima neka materijalno podupiru to nastojanje.

3. Učenje materinskoga jezika neka se preuredi tako, da đak na srednjoj školi upozna osnovne zakone slavenskih jezika. Slovenština neka se poučava još najmanje jednu uru više na tjedan a posebno neka se goji hrvaština. Neka svaki đak u srednjoj školi uči privatno po mogućnosti što temeljitije jedan slavenski jezik. Neka se na slovenskoj srednjoj školi, osobito gimnaziji, postavi jedan slavista Hrvat a na hrvatskoj Slovenac. Neka se ustanove hrvatski „kružeki“ u Ljubljani, a slovenski u Zagrebu, da se priuči također i druga inteligencija jezicima.

4. Sastanak nalaže kat. đaštvu, da upotrebi svoj doticaj s narodom u to, da ga upozna s hrvatskim odnosno slovenskim narodom. Da se đaštvo međusobno što bolje upozna i da se priučavaju Slovenci hrvatskom, a Hrvati slovenskom jeziku, neka se čim bolje širi „Luč“ među slovenskim, a „Zora“ među hrv. đaštvom. Svako literarno hrv. kat. srednjoškolsko društvo, kao što i akademsko obvezuje se, da će držati „Zoru“.

5. Sastanak smatra kao zgodno sredstvo za zbliženje obiju naroda izdavanje hrvatskih odnosno slovenskih pripovijesti za puk s komentarom nepoznatih riječi. „Hrv. Matica“ se pozivlje, da izda veći priručni hrvatsko-slovenski, a „Slovenska Matica“ slov.-hrv. rječnik.

Pošto je bila tako debata svršena, a rezolucija primljena, pročita I. predsjednik, drug Markulin, nadošle brzojave, a zatim preda predsjedništvo II. predsjedniku, drugu Božiču. Ovaj dade riječ referentu, drugu Ljub. Markoviću, koji govori o „Našim literarnim prilikama“. Ovaj se referat nalazi u cijelosti u ovome broju „Luči“. Svršivši referent, bude pozdravljen burnim pljeskom. Prelazi se na debatu o predloženoj rezoluciji.

Drug Dujmušić je odlučno protiv toga, da se osnuje novi beletristički časopis. Ta tko bi u nj pisao? Gdje bi se našli predbrojnici? Ti bi sigurno rađe čitali „Prosvjetu“ ili „Smotru“, jer naš list ne bi mogao biti odmah tako uređivan, kao što su ovi listovi. Preporuča „Prosvjetu“, u koju se rado primaju katoličke radnje. Treba „Prosvjetu“ predobiti za katol. načela.

Drug Fogadić naglašuje, da naša književnost mora krenuti drugim putem. Zato treba osnovati novi časopis na posve katoličkom temelju. „Prosvjeti“ je stalo u prvom redu do toga, da si pribavi što više pretplatnika. Zato i prima članke svake vrsti, da se ni jednima ne zamjeri. Slaže se posve s Marakovićem, da treba osnovati novi skroz katolički list. Za pretplatnike i suradnike ne treba nam se bojati, budemo li se svi složno za to zauzeli. Dakle na posao!

Drug Barić spominje, da se to isto govorilo i lani na Trsatu za „Prosvjetu“, a ona se ni malo promjenila nije. Da će se moći održati taj list, primjerom nam je i zalogom „Luč“. Kad bi se tek polovica nas, koji sad primamo „Luč“, pretplatila na taj časopis, to bi se on već tada mogao održati, a možemo s potpunom nadom očekivati i obilat odaziv u javnosti. Podupire prijedlog Marakovićev.

Drug referent razlaže neosnovanost misli druga Dujmušića, da bi javnost taj naš list prezrela, da je tobože osnovan i pisan po mladeži, da bi bio neznatan, premalen. Ta slovenski „Dom in Svet“ bio je također u početku malen, a danas je prvi literarni list Slovenaca.

Drugovi abit. Lacković iz Požege i phil. Matić, član „Domagoja“, pristaju uz prijedlog Dujmušićev, da se ne osniva novi list, već da se radnje šalju u „Prosvjetu“. Istoga je mnijenja i drug Poljak.

Drug Stepinac: Držimo se Deželića!

Drug Banić je ogorčen, što se toliki zauzimlju za „Prosvjetu“, koja prima i donaša takovih stvari, koje su u najvećem protuslovlju s katoličkom idejom. „Prosvjeta“ je kao eminentno katolički list već odavna izgubila taj svoj glas u pravim katoličkim krugovima, te bi trebalo dobrano vremena, da se taj glas opet potpuno pribavi. Preporuča prijedlog Marakovićev.

Drug Butković upozoruje, kako je drug Dujmušić sašao na posve drugo polje. U rezoluciji se nigdje ne kaže, da taj list moramo mi đaci osnovati, niti da ćemo mi sami u nj pisati, već je tamo izražena želja za osnutkom beletrističkoga lista na posve katoličkom temelju. Ne poziva se tu đaštvo, već javnost, da osnuje list. Neosnovana je misao, da se list ne bi mogao uzdržati, kao što i to, da bi ga javnost prezrela. Ta kad se osnovala „Hrv. Straža“, napao ju sam „Katolički List“, pa se evo danas sve većma jača. Posve odrešito je za osnutak novoga lista.

Drug Pavelić je zato, da se pozove javnost neka ili osnuje novi list ili neka osvoji koji drugi list za katolička načela.

Kako je vrijeme već poodmaklo, daje predsjednik zadnju riječ drugu referentu. On pobija prijašnje govornike, koji su bili toliko zauzeti za „Prosvjetu“, a protivni osnutku novoga lista. Mi ne trebamo impozantan list po vanjštini i opsegu, nego po sadržaju i po načelu. „Prosvjeta“ pak je svoje načelo već davno izgubila, a dvoj-

beno je, da bi ga tako brzo opet mogla naći. „Prosvjeta“ je napokon obiteljski list, a mi tražimo posve beletristički list, u kojem se ne će pisati životopisi austrijskih generala.... Slaže se s Butkovićem, da je ona prijašnja debata promašena, jer se ovdje izrazuje samo stanovište kat. đaštva, a poziva javnost, da učini svoje.

Nato određuje predsjednik, da će se glasovanje o predloženoj rezoluciji obaviti sjutra. Referat druga Kemperla otpada, pošto nema vremena, te diže sjednicu u 8 s. na večer.

(Nastavit će se.)

FRAMAZUNSTVO.[1]

I. SLUŽBENA TAMA.

FRAMAZUNSTVO je za veliku većinu svijeta zavito u gustu tamu. Sama riječ framazunstvo budi u njima neugodno čuvstvo, a da zapravo ni sami jasno ne znadu, za što. Razlog je tome u taktici framazunske družbe, koja svuda ide za tim, da u mutnom lovi. Oni točno paze na sve, što bi moglo otkriti njihove ciljeve i za to svi, bez razlike, naglasuju nužno obdržavanje tajinstvenosti: „Rivista della massoneria italiana 1890. str. 3. piše: „U najvažnije faktore našeg djelovanja spada tajna. Što se u našim zidarskim zborovima sprema, to treba da ostane zatvoreno u srcima braće kao pod pečatom. Nedajmo u javnost naših bojnih osnova, jer s tim bismo postignuli samo to, da bi se naši protivnici bolje čuvali“. — Franceski „Veliki Orient“ izjavljuje: „Slobodnoj zidariji je šutnja uvjet njezinog postanka, jamstvo njezinog opstanka. Belgijski Br. .˙. Defrenne misli: „Trajnost našega saveza ovisi o čuvanju naše tajne“, a razlog tome nam kaže zastupnik meksikanskog „Velikog Orienta“: „jer javnost dovodi nužno do smrti sl. zidarije“. Slikovitije govori pruska „Velika Loža“: Porušimo ogradu (tajinstvenosti) ... i red će se pomalo izgubiti ... kao što se kaplja

[1] Kod izradbe su mi dobro poslužili: P. Opitz: Die Freimaurerei in selbsteigener Beleuchtung. Wien 1907.; Dr. P. Hertl: Der jüdisch:-freimaurerische Weltbund, Svez. I, II. i III.; te govor zastupnika A. Kemettera 5./2. 1907. Iz ovih uzeh i veći dio citata. Sravniti treba jošte ono, što je već u hrv. jeziku izašlo u „Hrv. straži“, napose ove godine, te „Vrhbosni“ o. g. br. 2. i 3., 8. i 9., 11. i 12.

vode gubi u moru“. Po izvještaju Br. .˙. Lewisa[1] ide ta tajinstvenost tako daleko, da „nijedan brat nižih stupnjeva ne doznaje ni slovke od onoga, što se raspravlja u dogovorima majstora; i tako ide ovaj strogo organizovani sistem tajinstvenosti u jačoj i jačoj mjeri sve do viših i najviših stupnjeva“. — Izađe li pak od njihovih tajna gdješto na vidjelo, onda podmiću, lažu i mažu, da se to prikaže opravdanim, nedužnim ili ća nužnim za one prilike, a štetno za ove, dok sve zlo proizlazi samo od njihovih protivnika: Njihova je svrha da u mutnom love. Ali nijesu prilike svuda jednake: Gdje framazunstvo ojača, digne bolje i svoje rogove, pa govori jasnije. Tamo mogu već da kažu, što hoće, jer im je tlo već pripravno, dok na nepripravnom tlu ruju potajno, pod zemljom. Tako se događa, da u stanovitom kraju rade framazuni u sav mah za svoje razorne osnove, a — jer obučeni u janjeće kože — blagoćudni se katolici upravo natječu, tko da im bolje pomogne u njihovom „humanitarnom“, „znanstvenom“, „domoljubnom“ radu: — Ne poznadu ih! — No kako se zlato razlikuje od sličnih patvorina, dade se raspoznati i framazunstvo od pravog nastojanja oko napretka ljudskog; treba samo imati odvažnosti, da se to pokuša.

II. BOJ PROTI SVAKOJ VJERI.

Rekoh već, da se framazunstvo ne zavija svuda u jednaku tamu, nego da se ravna prema okolnostima, u kojima se kreće. Zato možemo i mi da doznamo puno toga o framazunima, ako ih promotrimo ondje, gdje je veća njihova moć. — Pogledajmo najprije, što oni hoće, da onda od tuda zaključimo, tko su i što su. Držimo se kod toga strogo njihovih vlastitih izjava. — Br. .˙. Portig veli nam to dosta jasno:[2] „Loža stoji u prvom redu boraca svjetla proti tmini! Zadaća je njezina, da bude mjesto svjetla u tami; svjetlo naobrazbe, slobode duha i savjesti, samostalnosti u istraživanju i vjerovanju; svjetlo snošljivosti nek se od nje proširi u svijet i raspriši tminu ... vlast predanih dogmi ... O danu svjetla i slobode od ovog mraka ovisi spas vremena, napretka, pomirbe slobodnog gibanja i samo-obveze prema višem auktoritetu u vlastitoj savjesti!“ — A u čem se sastoji to svjetlo, sloboda, znanost, samostalnost, i što je ta tmina? Neka nam to kažu opet braća po svom organu (Bauhütte 1904.). Br. .˙. Lachmund veli: „Kršćanske dogme protive se na iskustvu osnovanim prirodnim znanostima kao i zakonima logike te zahtje-

[1] Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich 1861. str. 4.

[2] Bausteine 1881. str. 72.

vima zdravoga razuma“. — Br. .˙. A. Klein pripovijeda: „Prošlo je vrijeme, kad se je dogmama vladalo svijetom; prošlo je vrijeme besvijesnog opetovanja i moljenja; oslobođeni je čovjek odbacio jaram prisilnog mišljenja“. — Br. .˙. Erkmann priča: „Mi imamo dosta ćudoredne sile, da razvijemo iz nas samih ćudoredni zakon i ćudorednu slobodu“. — Br. .˙. Gericke stvara i samu ideju Boga sam: „Predana istina nije nikakva istina! Pa i sama ideja Boga vrijedi onome i osvjedočava samo onoga čovjeka, koji ju je sam stekao“. Tako i u bezbroj sličnih varijanata pripovijedaju njemački framazuni. Oni romanski, a napose franceski, puno su dalje dospjeli, pa su u svojim izjavama i drzovitiji. Veliki meštar Lemmi veli: „Sve naše lože spaja velika jedna moralna ideja vodilica, koja se dade izraziti u kratkoj formuli: „Boj proti klerikalizmu“. U ovoj ideji leži temeljni kamen naše discipline i našega rada“[1]. Posve u istom smislu govorio je Br. ... Zenker na II. internacionalnom kongresu framazuna u Genfu 1902., a i na kongresu slobodoumnika u Pragu ove godine. — Br. .˙. Conrad nam pak tumači,[2] da je samo katolicizam još ozbiljan neprijatelj po njegovoj jezuitski sastavljenoj organizaciji, dok se je protestantizam razdrobio i izmoždio. U istom listu (g. 1894. str. 102.) ističe i Br. .˙. Portig, da im smeta baš ultramontanizam i jezuitski katolicizam, zato i ističe lozinku „Proč od Rima“.

Francezi su, kako već rekoh „napredniji“. U loži u Grenoble označio je borbu proti katolicizmu Br. .˙. Desmono (1898.) ovako: „Boj između katolika i slobodnih zidara jest boj na život i smrt, bez primirja, bez milosrđa ...“ A Br. .˙. de Lanessan nije htio da u revnosti zaostane, pa nadoda: „Mi moramo da iskorijenimo ovu sramotu, ali ova sramota nije klerikalizam, ova sramota je Bog“. — Br. .˙. Laferre se na glavnoj skupštini Velikog Orijenta u Parizu (1904.) nije uzdignuo do ovako blasfemnih izraza, ali je ipak jasno označio, za čim ide framazunstvo. On veli: „Mi smo u bitnom svi složni ... Mi nijesmo samo protuklerikalni, mi smo u istinu protivnici svih vjerskih nauka svih vjeroispovjesti. Mi smo — da tako rečem — isto tako protuvjerski kao protuklerikalni (Braća plješću). Mi pobijamo vjerske ideje u sebi, jer hoćemo, da se svi ljudi oslobode ... (al ne samo vjere) nego i moralnoga upliva na javni i privatni život. Pravi cilj, za kojim težimo jest propast svih vjerskih nauka, i uništenje svake vjere“.

[1] Rivista della massoneria Italiana 1885. str. 322.
[2] Bauhütte 1874. od 28. ožujka.

Po ovim riječima „naprednijih“ framazuna t. j. onih, što se već usuđuju da jasno kažu, što hoće slobodna zidarija, može i slijepac da vidi njezino ne bezvjersko nego izrazito protuvjersko stanovište. — Kako se i u Hrvatskoj našlo ljudi, koji upravo majmunski oponašaju i provađaju — svijesno i besvijesno — ovaj ložin program, kaže nam Dr. Binički u „Vrhbosni“ (1907. str. 29., 129., 175.). Evo iz toga samo jednog cvijetka: „Dolje Biskup — Dolje Popovi — Dolje Gjeneralaši, itd. Ovakovi poklici pretprošlu nedjelju čuli se pred stolnom crkvom i ispod prozora dubrovačkog biskupa. Pereant popovi, pereat biskup, i još nekojim upravo sramotnim izrazima — kakovi se rijetko čuju i u najzabitnijem divljem mjestu — jedan dio dubrovačkih akademičara u zajednici sa najnemirnijim elementima dubrovačke ulice pozdravio je dubrovačkog biskupa i kler“. — U Gradskoj kronici javlja „Prava C. Hrvatska“, da je pred ruljom stupao pravnik, maškaran u bojama zastave sv. Oca Pape; neki dr. sa crvenim pojasom i zlatnim križem na prsih predstavljajuć kanonika; a pravnik sa crvenimi fašami i crvenom kapom sa perjanicami, u bijelih rukavicah, koji je predstavljao — gjeneralaše“. — „P. C. H.“ je osudila bezbožni taj postupak, gdje su se čuli i poklici: „Dolje kaleć, dolje biskup lopov!“, a „Crvena Hrvatska“ — nekad glasilo dubrovačkih Hrvata, a sad lucus a non lucendo — poručuje „P. C. H.“ „da žandari mogu ovakova šta zapriječiti, ali time da se vjersko čuvstvo ne jača“.

Čitaoci „Hrv. Djaka“ i „Luči“ znadu već dobro, da to nije nikakva sporadična pojava ili časovita zabluda — kako to po „Savremeniku“ misli (!) akademik (kolika je doza gluposti nužna, da netko postane članom Akademije?) — dr. N. Nodilo — nego stalno provađanje općega framazunskoga programa. — Malo prije eto vidjesmo taj program, a onaj „H. Djaka“ posve je isti. I on hoće, da se hrv. đaštvo (pišu ga naime za đake) „riješi tradicionalnoga i dogmatskog gledanja na svijet i život, a zaminjeni (ga) znanstvenim, evolutivnim „realnim“ (str. 1.). Ni njemu nije „vjera božanskog izvora, plod objave, nego sasvim prirodan pojav kao znanost (str. 18.). ... Vjere su stvarane ... iz vlastitih priča (!) i posebnih prilika“. (45.). — On smatra vjeru zlom, iz kojega slijedi ... „klonulost, zakržljalost i ropstvo“ (44.). Pa zato i on sudjeluje u borbi, koja se pod imenom „rastave crkve od države“ vodi „za oslo-

bođenje razuma i kulture od spona svake vjere, koju je pred stoljeće i pol započeo Volter i ansiklopediste“ ... za oslobođenje „ne samo od duha katolicizma (i „H. Dj.“ str. 43. smatra poput ostale „braće“ katolicizam jedinim ozbiljnim protivnikom) već uopće od duha religije (43.). — Od tuda i njegova borba proti crkvi i uplivu njezinu na svakom polju. Izmišlja i podmeće im svako zlo, u kojem sam trune, kako smo to u „Luči“ više puta osvijetlili. — Odvažuje se i na zadnji korak, pa „kune nebo svijetlo i nebesa svjetla bijela — (pa si) trga krst sa čela i sam si nebesa stvara“. (6.).

Prema svemu ovomu moramo reći, da ima Br. . ˙ . R. de Marmonde[1] posve pravo, kad upravo groznim cinizmom iznosi zadnje ciljeve framazunstva: — „Ćudoredni odgoj lože u istinu nema druge svrhe nego da pobija vjersku ideju: samu ideju, a nipošto samo formu („klerikalizam“ — kako vele naše novine!). Jer bilo bi glupo pretvaranje, da jošte podržavamo odnošaje s Bogom i svetima, dok progonimo na zemlji njihove zamjenike (papu, biskupe i svećenike). S toga nam više nije dostatan „protuklerikalizam XIX. vijeka, čiji su uspjesi bili tako jadni (energičan naime progon i otimačina zapadaju istom u XX. vijek!). Framazunstvo ima u naše vrijeme prečega posla: ono traži slobodu **za svoje pristaše** (!!!). A je li slobodan onaj, tko sluša gadnog neboga, koji se ovlaštuje, da unaprijed ravna ljudske čine? ... Izginuće vjerske ideje prva je svrha, za kojom teži framazunstvo ...“

III. INTERNACIJONALIZAM.

Ocrtasmo glavnu ideju vodilicu, koja čini, da „svi framazuni oni u Parizu, Berlinu, Londonu, Madridu, u Calcutti i u Washingtonu hoće jedno te isto“,[2] a nije nipošto ograničena na samo jednu ili drugu državu, nego obuhvata cijeli svijet: „Naš se savez ne ograničuje samo na područje naše domovine. Mi smo samo malen jedan dio velike čete braće, koja obuhvaća svu zemlju“.[3] Ovu je istu misao samo jasnije izrekao Br. . ˙ . Lafferre na banketu framazunskog kongresa u Parizu (1904.): „Framazunska nauka nije samo

[1] Courier Européain od 5. I. 1905. u članku „Les raisons d' être de la Franc-maçonnerie“.

[2] Rivista 1892, str. 219.

[3] „Orient“. 25./2. 1905.

vez između framazuna ove zemlje (Franceske); mi smo rašireni po svim zemljama; mi framazuni jesmo internacijonalni (!) ... Mi sačinjavamo opću inteligenciju, koja prosvijetljuje ljudstvo“. — I ta se ideja provađa po cijelome svijetu; samo ne na isti način, nego prema prilikama, koje vladaju u pojedinim krajevima: Svuda se ipak radi svestrano t. j. na kulturnom, socijalnom i političkom programu, ako i ne uvijek pod istim imenom.[1] Kod nas se još ne da tako jasno izraziti internacijonalni karakter, jer „masa“ nije još zato zrela. Izrečen je ipak dosta jasno u „Hrv. Djaku“ (br. 6. i 7.). Tamo čitamo u jednoj rezoluciji hrv. đaštva,[2] gdje ono „zaključuje i obvezuje se, da će na osnovu dosadašnjega svoga rada u tom pravcu, u što skorije vrijeme pristupiti organizaciji klubova i društava, eventualno (prah u oči!) u duhu i suglasno sa međunarodnim udruženjem „Slobodne Misli“ ...“ Ovdje je izraženo ono isto, što je već prije naglasio gadni „Savremenik“, da se ne će dati vezati ni vjerskim ni patriotskim motivima. — Slovenski su framazuni već dalje, oni su spremni, da za volju internacijonale t. zv. „človeške vzajemnosti“ žrtvuju i jezik slovenski. U br. 2. o. g. piše njihov organ „Svobodna Misel“:[3] „(Na zemlji) ... vedno bolj spoznava ljudstvo, da smo vsi na svetu velika rodovina, ki se ji bo godilo (događalo) takrat najboljše, kadar se bo godilo dobro čim večjemu številu njenih posazmenikov ... (Sad se nabraja, da se je međunarodno organizovala već): pošta ... veda (znanost) ter socijalni pokret. Zdravniki (liječnici) prirejajo mednarodne sestanke ... Ustanovljajo se zavodi, kot mednarodni zavod za merjenje zemeljske kroglje ... svobodomislici smo organizirani isto tako (!), in smo tudi Slovenci baš z našim listom stopili v ta krog. Tudi vedno močnejše gibanje za svobodno šolo je mednarodno. (A „Hrv. Djak“ soli „naprednjačkoj“ publici pamet, da su oni za slob. školu iz ljubavi prema hrvatstvu, a proti internacijonalizmu i protunarodnosti katolicizma!). — In kdo ne pozna mogočnega valovanja mednarodno združenih delavcev (t. j. internacijonalno socijalno demokracijo) ... — Kot sredstvo za omogočenje in pospevanje vseh teh pokretov je nastal mednarodni jezik esperanto (!)“.

[1] „Slobodna misao“, „Slobodna škola“, „Socijalna demokracija“ i razne druge „čisto humanitarne“ udruge uvijek imadu u zaleđu framazune.

[2] Sr. „Luč“ o. g. str. 51.

[3] Izdaja konsorcij „Svobodna Misel“. Odgovorni urednik Dr. Th. Bartošek. Glasilo slov. sekcije (t. j. sekcije uređene od internacijonale za slov. prilike!) Svobodne Misli. — Nije li ovo već dosta?

Ovaj internacijonalizam framazunštine, krila se ona pod imenom „Slobodne misli“, socij. demokracije ili kojim drugim, nužna je posljedica njezine temeljne dogme: mržnje proti Bogu i crkvi njegovoj. — Bog je čovječanstvu objavio istinu i povjerio je na čuvanje i širenje crkvi svojoj, koju je ustanovio za sve ljude i sve narode — jer istina nije za Europejca jedna, a Indijanca druga. — „Idite i naučajte sve narode“, rekao je apostolima. Ovo propovijedanje jedne istine i jedne crkve za sve narode uzimaju framazuni na nišan, hoće da je unište, pa u tu svrhu izdjelaše nekoliko fraza, da one zamijene vjeru u Boga, objavljenu istinu. — Ali ako će te fraze barem nešto vrijediti, ako će barem nekolicinu povesti za sobom, treba im po što po to dati biljeg istine, biljeg općenitosti. I odatle nužno slijedi njihova međunarodnost, njihov internacijonalizam, njihovo ustajanje proti svakoj vladi, kad to samo prilike dopuštaju, a napose proti monarhičkoj, njihovo sudjelovanje u svakoj revoluciji počam tamo od Franceske, njihova očita težnja za univerzalnom republikom, gdje su svi narodi u jednoj obitelji, gdje nema ni vjere ni narodnosti, ni ičega, što bi proizvelo nesuglasje: „Sve ovo — i država i vjera i narodnost i kaste — dijeli ljudstvo, stvara među ljudima ogromne nasipe i nepromostive jaze.“ To je „nužno zlo“, od kojega nas liječi jedino slobodno zidarstvo![1]

To je pravo i dosljedno: Uništenje vjere i vrhunaravnosti vuče za sobom neumoljivom silom i uništenje narodnosti. — Dok nas naime razum i objava Božja uče, da je svijet i red prirodni proizvod ruke Božje, pa da je sve, što se po prirodnim zakonima događa, kao čin prirode dobro, slijedi, da po objavi Božjoj (prirodnoj i pozitivnoj) ima i svaki narod pravo na opstanak i svoj individualni razvoj. Razlika je naime ljudi na svijetu prirodni pojav. — I zato nema nitko prava, da smeta drugoga — bio to pojedinac ili narod — u onomu, što mu po prirodi pripada, da mu otimlje narodnost. I prema tome nas crkva katol. uči, da treba braniti pravo svoje narodnosti, ali i drugima to pravo ostaviti netaknuto. — Ovoj teoretskoj nauci crkve slijedi neposredno i praksa. i čitava je povjest puna dokaza, gdje sv. Otac Papa ustaje proti silnicima i tiranima na obranu potištenih, gdje biskupi i svećenici podnose progonstva, jer brane pravo slabijega, da bude podučavan u jeziku svojem. Istra, Međumurje, Ugarska, Bosna

[1] Srav. „Hrv. straža“ o. g. str. 378., gdje se osvrće na hrv. prijevod Lessingovih: Razgovora o slobodnom zidarstvu. K tomu Dr. P. Hertl: Der jüdisch-Freimaurerische Weltbund, str. 26.

... pokazuju nam još i danas, tko tamo — brani hrv. narodnu svijest, i jasno svjedoče za nauku katoličku, da je duboko vjersko osvjedočenje najbolje jamstvo i najjači temelj same narodnosti.

Dok vjersko stanovište diže i osigurava narodnost, bezvjersko je stanovište uništava. Ono naime, jer ne pozna nadnaravnoga reda, ne pozna nijedne stalne istine, te dosljedno ni ikakvog prava, koje bi bilo stalno,[1] zapada u grubu silu materije, koja neumoljivom silom tjera naprijed svoje atome bez milosrđa. Slabiji potpada jačemu, prirodno sposobniji svladava, a slabiji treba da izgine. A kad se taj najjači tako raširi, da svima narine svoje misli i svoju moć, zavladat će na svijetu mir i red ... Sve što narode razdvaja — i vjera i narodnost — izginut će, nastat će carstvo: jednakosti, bratstva, slobode! Framazunstvo je u tom dosljedno!

Tu svatko vidi, koliko vrijede klevete naših protivnika, kad hoće da nas prikažu protivnicima hrv. narodnosti, da smo protunarodni. A vidi se i dokaz za našu tvrdnju, da je internacijonalizam naših „pokretaša“, „naprednjaka“, braće im soc. demokrata kao i svih framazuna zaista protunarodan i to baš tako kao i protuvjerski.

(Nastavit će se).

SVETOGRĐE.

I. M. S. J., GIMN. — „LIPA.“

Utonulo žarko sunce za vrhunce mrkih brda
Zavita u noćne halje usnula je zemlja tvrda.
Modrim nebom zaplamsalo na hiljade svjetiljaka
Rasvjetljujuć snenu zemlju veselo, gle, titra svaka,
A na zemlji sve je tiho, tek što vjetrić lišćem njiše,
Il' se čuje urlik ćuka, pa se gubi tiše ... tiše ...
Nigdje traga živom biću, sve već tvrdim sankom snije
Al' gle, ... tko se krade putem, spram crkvice što se vije?

[1] Očit je tome dokaz i držanje naših „naprednjaka“, koji ne mare za nikakva stara prava, a najmanje za osnov našega hrv. državnoga prava. — Izvući će ga ipak, bude li kad moglo služiti kao fraza proti katolicizmu.

Il' je putnik bez konaka, siromaštva ili sine,
Koj' nemajuć' svog skrovišta hramu žuri da počine.
Nit' je putnik, nit' siromah, kukavica to je sinja
Iz požude što za zlatom u duboki jaz glavinja.
Plašljivo se, gle, obzire, da ga kradom tko ne slijedi;
Nikog nema, sâm ga prati sa nebesa mjesec blijedi.

II.

U crkvici na kraj sela mir duboki vlada sjetni
Tek narušen drhtom luči, što pred Višnjeg stanom svijetli
Kroz polumrak razabireš na oltaru i po stijenam
Like svetih, što križaju drhtavim po crkvi sjenam
Ali slušaj brava škrinu . . . tko ulazi u to doba?
Tko od živih, ako nije mrtvac usto iz svog groba?
Nije mrtvac, čovjek eno kroz crkvicu kroči smjelo
I pristupa do oltara da počini grozno djelo.
Ah, što radi . . . silom vrata na oltaru sad otvara
Griješnom rukom hvata kalež, pun ljubavi Božjeg dara,
T'jelo Krista na tle baca — za zlatom mu srce žudi
»Nogam« gazi — Bože prosti! — Spasitelja sviju ljudi.
Bože! Bože! . . . Što učini jadni stvor na svijetu ovom?
Bez kajanja eno s' vraća sa bogatim svojim lovom
Koraci mu ozvanjaju kroz tišinu oštro — muklo,
Žurno leti iz crkvice, pod njim tlo da nebi puklo.

III.

Nesta s neba zvijezda malih, oblaka ih prikri velo,
Mjesec blijedi skrio lice, da ne gleda grozno djelo.
Tmastim nebom oblaci se hrpimice gusti gone,
Snena zemlja, gore, šume sve u gustoj tami tone,
Vjetar huji, gromi grme, dolom gorom sve ozvanja,
Munja sjevnu . . . a iz tmine zemlja opet sva izranja.
Ko znak strašnog gnjeva Božjeg bura bjesni sve to jače
Na zlotvora, koji bježi, ali Bogu ne izmače!
Jošte jednom grom zagrmi, jošte jednom munja sine,
Njega svali i otpravi crnog pakla u dubine.

NAŠE LITERARNE PRILIKE.

NA I. HRV.-SLOV. KAT. ĐAČKOM SASTANKU REFERIRAO STUD. PHIL. LJ. MARAKOVIĆ * * * „HRVATSKA“.

Hoćeš li znati, kako jedan narod živi, umuje i ćuvstvuje. — čitaj njegove pjesme, promatraj njegovu lijepu knjigu — tako „Hrvatska Straža“ na jednome mjestu početkom ove godine. A koga da ne zanima, kako naš narod živi, umuje i ćuvstvuje, tko da se ne brine za kulturni napredak Hrvata, napose za duševno stanje njihove inteligencije, koja se upravo u književnosti — lijepoj knjizi — zrcali.

De da i mi stoga pogledamo malo u to ogledalo našega kulturnoga života i napretka, pa da iz toga povučemo zaključke, koji nam se kao sami od sebe pri tome promatranju izvađaju!

Kako je valjda općenito poznato, vlada već od nekoliko vremena u našoj književnosti „tužan“ ili „nemio“ — kako ga svi nazivlju — spor, spor između starih i mladih, između naprednjaštva i reakcije, između slobodne misli i tradicije. — Obično se nazivlje ovaj spor „tužnim“ i svi, ponajviše iz ljubavi k narodu žale, što je do njega došlo. Meni se čini, da se stvar ne bi smjela tako tragično shvaćati; žalosno je, istina, i prežalosno što su takove prilike, da je moralo do toga spora doći, ali u drugu ruku kod ovakovih prilika moralo je do njega doći i u toliko on nije tako crn i tužan, jer drukčije nije moglo ni biti. Da malo razjasnimo: — Spor je nastao uslijed oprečnosti dviju stranaka, koje su se s vremenom u našoj glavnoj književnoj instituciji „Matici Hrvatskoj“ izrazito pojavile, te koje posve naravno nisu mogle zajedno opstajati. Nitko ne može dva gospodara služiti, a najmanje „Matica“, pa ni ne smije, jer od dva oprečna smjera obično je jedan dobar, a drugi zao. Ako dakle jedan od oba zavlada takovom institucijom, kao što je „Matica Hrvatska“, to će sva izdanja njezina biti u njegovu duhu, i ako je dobar, to će tim biti stvar riješena, jer će tako narod dobiti dobru i čestitu književnost, ako li je zao, puno je lakše uprti prstom u nj „Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto“, i boriti se svim silama proti njemu. U nas je, doduše, taj slučaj, da nijedan od oba smjera, ovako, kako jest, nije apsolutno dobar, ali svakako je bolje, da se tabori luče i pojmovi bistre, da se vidi s kim čovjek ima posla. Ili zar je bolje, kao pred par godina, da predsjednik „Matice“ govori javno ex cathedra na skupštini, da odlučno osuđuje ljude, koji „čeprkaju po blatu“

i „fotografskom vjernošću crtaju prostu zazbiljnost“ iznoseći „slike patoloških abnormiteta“, — a ovamo povjeri „Vijenac“ Gjalskome i Dežmanu, koji pod okriljem „Matice“ i nadalje nesmetano iznose pred hrvatski narod „život“ — a znamo već kakvi život — i šire po njemu ideje „slobode“, a to je, kako zgodno reče Baj Đuka, „sloboda Stenjevca ... sloboda Gline, Lepoglave i Mitrovice. To je sloboda Sodome.“

Posve naravski i samo iz konzekvencije — budući očita negacija jedan drugome, nisu oba smjera mogla zajedno opstajati — i razdvojiše se. „Starima“ ostade „Matica Hrvatska“, a „mladi“ osvojiše — kojim pravom, to se ne zna — „Društvo hrvatskih književnika“. I zametnula se polemika, ona prava hrvatska polemika — valjda jedina svoje vrsti u svjetskoj književnosti — puna gadnih osvada, ocrnjivanja i osobnih napadaja.

I ne bje dugo, te mladi, s kapitalom Društva hrvatskih književnika u ruci, počeše izdavati svoje glasilo „Savremenik“. Pripominjem ovdje izričito, da imaju samo zahvaliti tromosti i dobrodušnosti izvanjih članova, što nije tom prigodom došlo do oštrih interpelacija, a možda i do škandala u Društvu hrvatskih književnika, jer ih je bilo dosta, koji su bili članovi od osnutka društva, a našli se veoma neugodno iznenađeni i razočarani, kad su odjednom ugledali, što se s njihovim novcima izdaje bez ikakve privole. Ali naravski, qui tacet consentire videtur, a oni su bilo poslom bilo tromošću bili zapriječeni, da ne odu u Zagreb i javno ne prosvjeduju proti tome postupku. — Dakle kako bilo da bilo, „Savremenik“ je ugledao svijet o Božiću 1905. „Što je naše, bit će nam i draže — no nikad nas ne će kod toga vezati nikakve veze osim onih, koje vode do slobodnoga razvijanja u stvaranju.“ „U našemu će nas poslovanju voditi uvijek samo jedna misao: slobodno razvijanje i slobodni rad bez ikakvih drugih obveza — jer bez slobode ne može da bude pravoga napretka nigdje, pa ni u književnosti“. To su riječi, koje su uvele Savremenik u život i po njima se vidi već unaprijed smjer, kojim je udario. Smjer je to pokojnog Vijenca, Lovora, Salona, Mladosti i drugih „mladih“ glasila. Obožavanje puti, preljub i blud na svakoj strani i u svakome obliku, da se ne samo katoliku, nego i svakome iole poštenu čovjeku zgadi, slobodna ljubav, slobodna znanost i slobodna misao, ili hrvatski rečeno: crna i neutaživa mržnja na sve, što je katoliku sveto, izrugivanje istina vjerskih, kršćanske filozofije i umjetnosti, izrugivanje svetaca, dă i samoga Spasitelja Isusa Krista —

eto to je taj mladi smjer. Sjajna forma, tekući i elegantan jezik zaodijevaju tu „slobodu bez ikakovih veza“ — zaslađen otrov u zlatnoj čaši — to je Savremenik. A ovim novim ljetom osvanuo je u novome ruhu — vuk dlaku mijenja, ali ćudi nikada. I tu je još drzovitiji nego prije. „Mi ćemo se i nadalje služiti u umjetnosti potpunom slobodom bez spona vjerskih, „patriotskih“, didaktičkih i svih drugih“, to je obnovljeni program, koji, kako dobro kaže Katolički List, „podiže besramnost i prostotu upravo do načela u hrvatskoj književnosti“. Međutim, nije moja zadaća sada, da se pobliže bavim Savremenikom i njegovim sadržajem. Dosta je, da sam označio u glavnome njegov pravac i da konstatujem, da ga je sveukupna katolička štampa najodlučnije osudila.

Što se tiče „Matice Hrvatske“, to ona sama u Glasu Matice Hrvatske u polemici sa Hrvatskom Stražom priznaje, da se nalazi između Scile i Haribde, između modernih i katolika t. zv. klerikalaca. Matica se nada svemu spasu od bistrenja pojmova, i da će modernističke nastranosti proći, a ostati ono, što je trajne vrijednosti, ali čudno je to, kako ona ne nastoji toliko oko „bistrenja pojmova“ između sebe i katoličkog stanovišta, koliko između sebe i modernista, dok se dobro zna, kakvim plodom urodi obično bistrenje pojmova sa modernistima, naime na štetu pravoga i čistoga katoličkoga stanovišta — živi dokaz su eno reformni katolici, koji su dandanas samo drugo izdanje liberalaca, a to su postigli tim, što su htjeli paktirati sa modernom „slobodnom mišlju“. Da su kod Matice još kud i kamo mutni pojmovi u odnošaju prama nama, to dokazuje očito to, što ona liberalce nikako ne drži antikršćanskom strujom, dapače to odlučno poriče. Mi nemamo na svojoj strani šta bistriti, jer naše je stanovište jasno kao sunce i stalno kao vječna istina, ali iz Hrvatske Straže može se svatko jasno uvjeriti, da Matica ima dosta toga da izbistri u svojim izdanjima zadnjih godina. Ja mislim, da je posve jasno, da s ljudima, koji naše stanovište nazivlju „pretjeranim zelusom“ ne možemo računati, dok se oni ne „izbistre“. Nazor je Matice Hrvatske o bistrenju pojmova dakle, kako ga ona do sad shvaća, neispravan, a još se manje može dopustiti u ovakovoj formi, kako to ona do sad provađa. Evo kako Matica in praxi shvaća to bistrenje: ona pozivlje sve književnike bez razlike smjera i uvjerenja na suradnju u Hrvatskom Kolu, ne uzimajući na se odgovornost za njihova načela — i tim misli, da je dosta učinila za bistrenje pojmova! To bi možda bilo pravo, kad Matičine knjige ne bi bile namijenjene široj publici, koja ne zna ništa

o bistrenju pojmova među književnicima, nego prima sve, što i kako joj se daje, pa i modernističke produkte, i tim se zaražuje njihovim nazorima i naukama. Moderni su uvidjeli, da se bistrenje može postići jedino oštrim lučenjem tabora i načela, a Matica toga ne uviđa. I ne samo da treba razlučiti oba tabora, nego Matica mora izričito i jasno pokazati, što i kako treba izbistriti. Ali da, predsjednik je Matice u svojim govorima to jasno pokazao in theoria, a to je najveća nedosljednost i beznačelnost od Matice, ne provađati taj program i u praksi. Bistrenju je posvećen i Glas Matice Hrvatske, ali onakovim tonom i onakovom polemikom ne će se nigda postići sporazum, nego samo još veće otuđenje i osobna mržnja. Vidi se to odmah i iz toga, kako su Matičari shvatili kritiku Hrvatske Straže. Oni su tu odmah pronašli osobne napadaje na Hranilovića, Novaka i dr., i po tome su onda prosuđivali stvarne i načelne napadaje Hrvatske Straže. Činjenica je ta, da ti nazori vladaju ne samo u književnosti, nego i uopće u cijelom javnom životu u jednome velikome dijelu hrvatske inteligencije, da se sve temelji samo na osobnostima i osobama, proti tome valja najodlučnije i svim silama raditi, te visoko dignuti načelo, u službi kojega osobe iščezavaju i svi smo jednaki. To uvlačenje osobnosti — nuzgred budi rečeno — je ujedno najveća zapreka demokratizmu, te se i za to treba svim silama proti njemu boriti.

To su dakle ta dva smjera i te dvije institucije, koje predstavljaju i vode dandanas našu književnost.

* * *

Kako svaki čovjek ima razum i volju, tako i narod ima svoj um i svoje srce, i kako čovjek mora nastojati, da si obrazuje um i oplemeni srce, upravo je tako i s narodom. Obrazujemo narodu um podajući mu veličajna kršćanska načela i najuzvišeniju vjeru svijeta, podučavajući ga pučkim predavanjima, pučkim časopisima, knjižnicama i tečajevima; dižemo škole pučke, srednje i visoke škole i podupiremo narodnoprosvjetne institucije. Ali ne manje znamenito je, kakovo i kako oplemenjeno je srce naroda. Jer srce iskvareno i surovo, neplemenito, potamnjuje razum i vodi ga na zlo, da, može se reći, ono je smrt načelima i propast narodu. A čim se oplemenjuje srce narodu? — Lijepom knjigom. I za to je dužnost svakoga katolika, napose đaštva, kao što podupire i radi za narodnu prosvjetu, da isto tako širi i podupire katoličku beletristiku. I nesmije se omalovažavati ova strana našega rada. Narod, čije srce nije ljepotom oplemenjeno i nadahnuto dahom poezije i ideala, postaje sebičan, materijalističan, bezobziran — a napokon i bezvjeran. Živi primjer nam je na žalost češki narod — u većini —; kod njega sve vrvi od banka i štediona, od trgovačkih i obrtnih zadruga i društava, od novčarskih i tehničkih listova i knjiga, ali prave, vječne, kršćanske poezije nema i za to je svaki treći čovjek — socijalni demokrat. — Kršćanska beletristika je dakle od prijeke potrebe. A beletristika se najbolje i najuspješnije širi beletrističkim listom. Drugovi, ako hoćemo narodu oplemeniti srce, ako hoćemo, da mu podignemo duh nad pustoš i pokvarenost našega vremena do bajnih i sjajnih ideala nad krutu zbilju i surovu sadašnjost do vječne ljepote, moramo gojiti i širiti, koliko samo možemo katoličku beletristiku. A da se to postigne, moramo imati glasilo za našu lijepu knjigu, katolički beletristički list. I to je ono, što upravo tvori glavnu jezgru ovome razmatranju.

Kad se govori o katoličkom beletrističkom listu, obično ljudi svrnu okom na listove, koji već postoje i tada se svačije oko zaustavi na „Prosvjeti“. Prosvjeta da je upravo najsposobnija za to: ona da je već vanjštinom svojom prama našim prilikama sjajna — najsličnija slovenskome Domu in Svetu, ona da je i tako već uređivana u dobru duhu i dapače na katoličkome temelju, da joj je obezbijeđen materijalni opstanak itd. Trebalo bi dakle sada samo, da se svi naši katol. beletristi okupe oko Prosvjete, da marljivo surađuju, te da je tako „osvoje“, i tim bi nam katolički beletristički list bio gotov. Ali meni se ne čini baš sve tako. Ponajprije bi se dalo govoriti i o katoličkom stanovištu Prosvjete, koje i ako je doduše u glavnome takovo, ipak ima dosta i dosta toga, što se s njim nikako ne slaže. Ili zar će jedan katolički list brojiti među svoje suradnike G. Matoša i to onakovom jednom crticom — Prosvjeta ju je donijela početkom lanjske godine — koja se ni najmanje ne razlikuje od njegovih radnja u Savremeniku i po drugim modernističkim listovima? Jedan načelno katolički list ne smije zamamiti nikada nikakvo ime, pa bilo ono ne znam kako glasovito, niti umjetnički slog i forma, pa bili oni ne znam kako sjajni. No sve to, veli se, učinjeno je bona fide, pa zato i ja za sada prelazim preko toga bez daljnje rasprave. Ali sve da toga i nije, drugi su razlozi tu, koji bi proti onome mnijenju govorili. Ponajprije — kako su mnogi već naglasili — Prosvjeta nije čisto književni, već obiteljski list i to se zrcali u cijelom smjeru i uređenju lista. Da se ne upuštam ovdje u pobliže razlaganje, upozoravam, da sravnite Prosvjetu n. pr. s bivšim Vijencem ili sadanjim Savreme-

nikom ili kod Nijemaca obiteljske listove Universum, Vom Fels zum Meer, Blatt für Alle itd., te književne listove kao Literarisches Echo i sl., ili kod katoličkih obiteljski Alte und Neue Welt, Hausschatz i literarni Der Gral, — te ćete jasno vidjeti razliku između obje vrste listova. Iz toga nipošto ne slijedi, da je to zlo; dapače, da je jako dobro, ako takav list imamo i još je bolje, što je on do sada u glavnome na katoličkom stanovištu, a na nama je, da ga i odsele na njemu držimo i po mogućnosti što više u njegovoj vrsti podignemo; ali da će svatko uvidjeti, da to nije onakav literarni list, kakav bi mi željeli, o tom ne sumnjam. Naš list mora biti ne samo pasivno katolički t. j. da nigda ne vrijeđa vjeru i da prima rado u katoličkom duhu napisane članke, nego on mora biti prožet skroz i skroz katoličkim duhom, te s katoličkoga gledišta promatrati i savremenu našu i stranu literaturu i na temelju toga donositi kritike, rasprave i studije. Sve mora biti prožeto živom vjerom i oduševljenjem za kršćanske ideale, sve ima zborom i tvorom propovijedati načela kršćanske etike i estetike. — Drugi razlog, zašto ne može Prosvjeta biti našim beletrističkim listom, je njezin opseg. Prosvjeta je za nas — prevelika. Naš literarni list morao bi donositi samo po izbor gradivo i morao bi biti u svaku ruku uzoran, a to pri ovakovu opsegu lista nije moguće. Ponajprije — priznajmo iskreno — nemamo mi još toliko sila, da bi mogli sami odličnom građom tako velik list ispunjati; a drugo, tako opsežan list ne bi se dao uzorno uređivati. Tako bi n. pr. već sam jezik — a na to treba osobito pažnju svratiti — bilo nemoguće jednome uredniku pregledati i čistiti, a kamo li još stotina drugih obzira i poslova pri uređivanju. Isto tako nam — treće — ne treba za početak upravo nikakovih ilustracija — ne samo iz materijalnih razloga, nego da se može sva pomnja i mar i interes posvetiti beletristici, za to isto tako ne smije biti ni puno prijevoda — a ovi moraju biti uzorni — a niti puno poučnih članaka iz drugih znanosti. Mjesto toga bi imao pomno pratiti i ocjenjivati svu našu savremenu književnost i svaku novu pojavu na literarnom polju. Pri tome to ne bi bila nikakva utakmica Hrvatskoj Straži, jer Straža promatra književnost više sa stanovišta filozofskoga, a naš list bi više s književnoga, Straža prati više našu ukupnu kulturu, naš bi list napose i potanko pratio književnost. Moramo istom uzgajati, stvarati katoličku beletristiku i stoga nam je neophodno nuždan poseban i baš samo za to određen list.

Ako hoćete, drugovi, da udovoljite svojoj dužnosti ne samo kao prosvjetitelji svojega naroda nego i kao zahvalni sinovi njegovi, oplemenitelji srca njegova, morate se malo u ovo znamenito pitanje pozamisliti, i ako uvažite sve prilike i razloge, uvjeren sam, da ćete doći do istih zaključaka kao i ja, te složno glasovati za ovu rezoluciju:

I. hrvatsko-slovenski katolički svećački sastanak u Zagrebu poziva hrvatsku katoličku javnost, da se čim moguće prije osnuje samostalan hrvatski katolički beletristički časopis. Prikupljanjem gradiva i suradnika ima se odmah započeti.

ISTARSKO ĐAŠTVO.

ISTRANIN.

„Sadanja mladež (ja velim: istarska) poučava se u mnogočem, ali čud joj je bez uprave kršćanske“. Dobrila.[1]

VEĆ sam davno odlučio, da progovorim u ovom đačkom listu o istarskom đaštvu uopće. Evo me sada, da svoju odluku izvršim. Siguran sam, da će taj kratki referat zanimati sve hrvatske đake, ta istarski su đaci sastavni dio hrvatske omladine, pa bi i žalosno bilo, da se ne želimo međusobno upoznati.

Dužnost je svakog naobraženog čovjeka, dakle i hrvatskog đaka, da si stvori što prije jedinstveni svjetovni nazor. U tom svjetovnom nazoru naći će odgovor na sva važnija pitanja, o kojima mora biti pripravan dati stalni odgovor i kao katolik i kao Hrvat. Njegovo mišljenje i djelovanje time je posve određeno. Da vidimo, kakav je svjetovni nazor velike većine istarskog đaštva. Prvo mjesto u toj dušnoj zgradi zauzima patriotizam, ljubav prema domovini. Zakonu ljubavi prema domovini mora se pokoriti sve i naravno i nadnaravno, da, narodnost je nad vjerom. Narodnost nije dakle sredstvo, već cilj, a vjera ono prvo. Baš po Mazzinijevoj formuli „Dio e popolo“. To je naime apsolutnost narodnosti u potpunom smislu riječi. No vjera vrijedi samo za obuzdavanje nižih slojeva, ona je prostome puku su-

[1] Vjekopis Dr. J. Dobrile str. 60.

rogat znanosti. Zato su istarski đaci odbacili vjeru kao nepotrebni elemenat njihove duše, a trpe je u narodu, ne možda zato, jer su uvjereni, da je vjera bitni dio duše čovječje, već zato jer je ona posvećena tradicijom narodnom, jer je narod još nezrio za moderne slobodoumne nazore, a kad će se to zbiti, onda „cambia la bandiera“, pa postavi si životnom zadaćom širiti među istarskim narodom šuplje fraze liberalizma, naprednjaštva, slobodne misli, i što ja znam, kako se zovu svi ti pojavi jedne te iste ideje — bezvjerstva.

Da nijesam sve te zaključke, kako se ono veli, iz prsta isisao, dokazom je poziv na ovogodišnji sastanak istarskog đaštva, gdje se među inim veli, da će se istarsko đaštvo organizirati na čisto narodnom temelju. I zbilja nam je sastanak podao jasan komentar tim riječima. Idealni program istarskog đaka, katolika i Hrvata, koji je razvio vrli bogoslov Janko, morao je pasti pred narodno-radikalnim maštanjem Slovenca Agneletta. Navest ću još jedno razjašnjenje, kako se ima shvatiti ono „na čisto narodnom temelju“. Priličan broj pazinskih abiturijenata otišlo je u Zagreb, da uče na tamošnjoj univerzi. Jasno je, da bi se morali i tu dosljedno svojemu programu organizirati na čisto narodnom temelju. Pa što se je dogodilo? U Zagrebu pokazaše oni svoju pravu dlaku. Svi osim jednoga preobraziše se u „naprednjake“.[1] I sam se je „Pokret“ pohvalio, da ih ima u svojim rukama. Gdje je tu dosljednost? Zar je to značajno, naglašivati u Pazinu, da će se organizirati na čisto narodnom temelju, a u Zagrebu figurirati kao najvatreniji „naprednjaci“? Eh, ali drugo je tu po srijedi. Pazin je u Istri, a istarski je puk, „anima naturaliter christiana“, kako bi se izrazio Tertulijan. Kad bi oni bili bolje pokazali na sastanku u Pazinu svoju pravu boju (premda su se i onako nehotice odali, hvala iskrenosti g. Agneletta), sav bi se istarski hrvatski narod od njih odvratio i osudio ih. Uvjerenje, da nebi nikako uspjeli, prisililo ih je, da ne istupe onako jasno. Razlog dakle, zašto se nijesu pokazali onakovima, kakvi u istinu jesu, nije u njima samima, već u prilikama, u kojima žive.

Istarski đaci ne uviđaju, kakvu moć imade u sebi živa vjera u javnom i privatnom životu. Vjeru u privatnom životu prepuštaju volji pojedinaca, a u javnom životu nema joj mjesta. Spomeneš li samo upravo čudnovati upliv kršćanskih ideja, navalit će na te pred-

[1] Tom zgodom opominjemo hrvatsko i slovensko istarsko svećenstvo, da u buduće budnije pazi, koga svojim novcem podupire. Eto, kakvi su prvi maturanti pazinske hrv. gimnazije!

bacujući ti, da želiš uvesti u Istru klerikalizam. A k tomu to svoje ponašanje brane upravo bezočnom perfidijom, za koju mi nedostaje riječi, da ju dostojno ožigošem i pozivlju se na vrlog biskupa Dobrilu. Ta se bezočnost ponovila i na sastanku u Pazinu. Da je Dobrila živ, negodovanjem bi odbio to farizejstvo. Eto, kako ih on, premda mrtav, pobija. Bivšemu ministru Ungeru rekao je pred mnogim velikašima: Gospodo! tri su stvari, o kojima pošten i značajan čovjek nikada ne transigira: nije rodila majka Dobrilu, da transigira, što je vjere svete, narodnosti mile i vjernosti stalne prema vladaru![1] Fiat applicatio!

Mislim, da sam čitaoce dostatno uvjerio, kojim je putem krenula većina hrvatske istarske omladine. Put je to negacije kršćanskih načela. Ta je negacija to gora, što se javlja u obliku indiferentizma.

Što da učinimo mi, koji se nijesmo dali zamamiti „naprednjačkim“ frazama? Dozvolite mi, da izrazim svoje mnijenje. Istarski je puk zadahnut kršćanskim načelima. Taj puk može uskliknuti sa sv. Pavlom: Vivo autem, iam non ego, vivit vero in me Christus (Galat. 2. 20.). Ta načela moramo i mi usvojiti, te ih naglašivati kod svake prigode. Kod svake zgode spominjemo naše hrvatstvo, a vječna Isusova načela da prešućujemo! Možda će mi tko primijetiti, da ćemo time rascjepkati istarske Hrvate. Ko tako misli, taj se jako vara. Zar naglašivati vječne Kristove ideje znači cjepkati narod? Ne, mi ne smijemo i ne ćemo dozvoliti, da se među istarskim narodom širi ne samo bezvjerstvo, već niti indiferentizam, koji je samo most k potpunom bezvjerstvu. Neka si to dobro zapamti g. dr. Mandić, predsjednik „Narodne radničke organizacije u Trstu“. Malo nas ima, ali ne bojmo se! Uz nas je sav istarski puk, stoga naprijed hrvatsko istarsko đaštvo katoličkog mišljenja. Stupimo s goričkim bogoslovcima u što uži dodir, da pripravimo terrain za organizaciju hrv. istars. katol. đaštva. Ne smije se smetnuti s uma đake pazinske gimnazije. Naše geslo neka bude: „S Bogom za narod“, po programu bogoslovca Janka, komu neka bude ovdje javno izrečena hvala, što je na pazinskom sastanku onako bezobzirno branio dušu duše naše sv. vjeru Isusovu.[2]

[1] Vjekopis Dr. J. Dobrile od Rubetića str. 53.

[2] O pazinskom sastanku imamo nekoliko zanimivih stvari o držanju đaštva „privatne vjere“, koje jasno dokazuju, kako je sav njihov „naprednjački“ rad bio proračunan. Doći će i to na red. O. ur.

NOCTURNE.

LJUBA IVIĆ, PHIL.

Srebrno veče zvoni žalobno i tiho i sjetno
pred kućom s oraha pada lišće na ponjavu b'jelu,
negdje zaškripi đerma . . slavonska tambura blaži
zadnje mi veče na selu . . .

Samcat sa svojom pjesmom . . a sve je stupilo k nama:
jablanje, cvrčak i polja, netko mi kradom svio
kiticu mrazove séke . . late joj lagano šapću:
ah, svima dobar si bio!

A moje oko tek suzi . . Svima bih htio dati
isti cjelov i „z Bogom“, za svač'ju traljavu hálju
po koji zatičem zapis, kad prvo proljeće sine
neka mi pozdrave šalju . .

Onda se vraćaju redom . . Samo pjesma mi stoji
i ćuti: e joj za kratko u selu suđeno b'jaše
krasuljak gledati mali, na svilnoj kakono pređi
malene bubice jaše . .

Što ću ti mila vilo?! — I ja ću za burne noći
tramwajsku slušati buku, deranje alkohola;
moja će plakati duša poradi prokislog vergla
umjesto kola i móla . .

Zato mi srebrno veče žalobno i tiho zvoni,
pred kućom s oraha pada lišće na ponjavu b'jelu,
negdje zaškripi đerma — slavonska tambura blaži
zadnje mi veče na selu . .

IZ „ZAPISAKA“.

LJUBA IVIĆ, STUD. PHIL.

I.

JESTE l' već čuli kadgod pripovijedati o ubavoj, lijepoj i bogatoj Slavoniji, o slavonskom našem kolu i gajdama, o zlatoklasim poljima? Možda ste onako samo iz daleka čuli, kad se pjeva po koja takva naša pjesma, od koje ti se opija i mozak i krv, ali sami pjevali niste? E, onda treba da se malo provezete kroz Slavoniju, zavirite u ta sela i čujete muziku vašarâ o Ivanjdanu il' sv. Franji . . .

Tamo ona naša sela uz Savu . . .

Ako svaka zemlja, kraj ili podneblje udara na svoje žitelje neki žig ili pečat, neku karakteristiku, koja izbija iz hoda i držanja, iz pjesme i iz običajâ — to je Slavonija usadila u dušu svakog Slavonca želju i smisao za životom i uživanjem, težnju za nečim velikim i nedostižnim, i zato od naravi melankolik.

Naše pjesme što čeznu . . . naši molovi . . .

Koliko god se otimali, da utamanimo u sebi to osjećanje i za čas poprimimo drugu narav, onda još gore i jače uzavru u nama ti glasovi, još mekanije bivaju strune . . .

Naše gajde i ciganske gusle . . .

I zato, kad se maknem iz tvoga naručaja, dani mi se otegnu kao mjeseci a mjeseci kao godine duge. A u tebi danâ samo nestaje . . . moje selo.

Kao razneženo dijete u majku, gledim po tim tvojim razasutim poljima. U dugu beskonačnu kraju šire se na sve strane crno i jednolično, hladno i ukočeno kao i lica njihovi gazdâ: crna i opaljena od vjetra s jednim dubokim, nepomičnim urezom i brazdom na čelu ili licu već kako je koga milovao život. Od dobra nije to, bije ih zlo.

A u poljima se tek gdjegdje nešto crni . . .

To je koja divlja kruška ili jabuka razapela suve grane. Znam i čije su: ovo je kruška čike Pere, ova najbliže; ona ondje, i štagalj je uz nju, to je djedaka Joke, pa bać Josina, onda ona, što se je kao naherila onog suludog Lojze Filakova; a ona najdalje, ni poznat ne možeš da je deblo neko, samo vidiš nešto strši, to je orah Mate Jozepova, što ima najljepšu kćer u selu, Ana joj ime. Tamo im je i stan, eno odmah do oraha.

A iza polja se nešto propinje veliko, strašno, crni se u plavoj dalekoj magli. Nešto pružilo ruke. To je šuma. Zamuknula sada da-

bome. Golo hrašće strši kô gole sablje bez nakita i bez ljepote, tek gdjegdje se objesio žuti list i stresa suzu jesenske kiše...

Prije bivalo, pa ljudi u jesen potjeraju svinje i hrane ih žirom, al ove godine ni žir urodio ni kukuruz.

Onomad sjedimo kod majstora Gjurice. Sjedimo i divanimo, kad al eto netko gru na kućna vrata, ni ne kuca.

— Faljen Bog majstore!

— Uvijek faljen. A koji tebe apoštol, Fila, amo goni? odvrati majstor jednako sjedeć.

— Koji apoštol? Svih dvanajst se složilo na mene, a ja sâm Došô sam, da mi uzajmite ili novaca ili kukuruza.

— A kad' ćeš vratit? — skoči sa stolca majstor Gjurica, podbočio se, okrenuo glavu i upiljio u Filu oči...

A Fila se zamislio. Duboki zarez uvuko se još dublje.

— Kad ću vratit, kad? Pa kad urodi, il prije. Kako...

— Dà, kad urodi. Za jednu tri vreće — nasmije se Gjurica i lupi dlanom u dlan...

I tako te večeri odnese Fila tri vreće sitnih kukuruza, da vrati šest. Kad urodi! Tako se pogodiše.

II.

— Oj Savice tija vodo ladna
prevezi me tamo i ovamo!
Tamo mi je selo omiljelo
i u njemu ljepota djevojka...

Kao i prije, prije toliko vremena, i danas mi zvoni u duši ta melodija. A mi smo ju pjevali davno. Da — dok je bio živ još pokojni Ivo, pa Andro i Tuca. Ej Bogo mili, tko bi to reko?! već sva trojica pod ledinom. A baš taj Ivo bio pravi obješenjak. Imao grlo kô orla, a ni jednu momu nije pustio mirno proći; on je svaku sustavio ili pritrčo i nešto reko...

Dok smo mi bili skupa. I nije trebala biti mirna ljetna noć, niti ona ugodna proljetna s ladnim večerima... Kad se nad selo navuče magla jesenja i rano se smrkne, svijet stariji poliježe a ni mlađima se ne će po takom izlaziti napolje, jer po malo i kišica kvasi — eto i na takve večeri mi smo se negdje stisli i gudili ne široko i objesno nego tiho i mekano: Oj Savice!

A znali bi otići i u koju otvorenu pojatu ili čiji štagalj, otvorili ga i zapjevali. Sve već umrlo: ni pas da zalaje ni goveče da muče, tek kadgod tamo, kad odmakne vrijeme, zapjevaju pijetlovi ili

prođu koja kola onako truskavo: blatan drum. Nismo daleko od sela, al opet ne vidiš kuća. — Nestalo sela u magli...

Pjevamo, al svaki je duhom na drugom mjestu. Ja sam pod Stipetićevim pendžerima. Tuco je kod Fašića. Ne voli ga baba, al moma poludi za njim. I on nju voli.

A Ivo se negdje potukô s momcima. Ne da on, da mu svatkodira u momu, pa da je tko, al onaj dreljavi Josa.

— Opet si ovdje — huljo! dere se Ivo iz daleka.

— Pa vidiš... Tu sam...

— ... Ti m.... A da te zakoljem?

— I Mića je već dvojicu ubô —

— Zar Mića?...

— Pa... da!

— Pa... da — a...!

I Ivo potegne batinu — i ožeže po glavi...

A — a — jo — oj —!

I prestao on pjevati... pa samo uzdahne.

Tucô naslonio glavu na koljena i gledi u zvijezde. Zamislio se i ja... A noć odmiče...

III.

— Ej, al to je bilo, dok smo mi bili mladi. Onda je moj djedo svakog većeg vašara sve naše skupio u veliku sobu. I danas je ta soba al take se više ne prave. U njoj bilo deset kreveta a kad se razvukla trpeza, ona što ju o godovima unašamo u sobi, sjelo je za nju do šezdeset duša.

Dakle o vašarima na Marijino il Josipovo, na sv. Franju i Matiju, kad ljudi podolaze s pazara kući, — skupimo se u toj našoj velikoj sobi. Oko peći u zapećku posjedaju djeca, ljudi oženjeni i žene po godinama sjeli oko domaćine, a mome se naslonile: neka na krevet a neka na prozor. I onda svako ide redom k domaćini, koji sjedi u pročelju i svakom pruži, što ga ide. A svaki je oženjen par dobivao po 50 for. A bivalo je po osam oženjenih. I djeci su davali. E — to je bilo onda, dok smo mi bili momci. A i bili smo delije: i široki i veliki i plećati... Onda se i pjevalo i kolo vodilo! A danas...

Tužnim i žalosnim okom gledim po tim našim slavonskim selima. Iz velikih zidanica kao kulâ izvukle se male pojatice tek da glavu nekamo turiš. Slabim i nesigurnim hodom ulazi naš čovjek u nju, ne da istjera čopor blaga na pašu ili očisti šljivik i voće, nego

da zaboravi časkom na zlo... Ubi ga rabota tuđinu. Kô da nije na svojoj grudi.

Široka i sigurna koraka preskače tarabu žena, ne da odgaja čeda, sinove i lavove domovini, nego da u đubrištu pokapa usmrćene anđele...

A u našim sokacima sve manje djece. — Naše nam ljube ne nose u kuću cjelov mira. — Svuda se bani tuđin!

I tako zađite po selima i već se ne čuje toliko naša pjesma, naše gajde. Kao omamljen od božanske muzike baca pijani seljak novac omamljen prokislim urlikanjem vergla. A kad se taj seljak zaputi u tuđi daleki svijet, i veliki brod zareže u debelo more, onda suzno gledi na dom i šapće: Bijeda me goni! Bijeda, što sami sebe ne poznajemo, svoje snage, svoje moći. Slavonija, ta bogata zemlja i dalje će bez nas živjeti...

I bez nas će po širokim dubravama pasti vitorogi voli, a na poljima se njihati vlat pijan, od teškog, punog klasa.

Al mi bez nje ne možemo živjeti!

U kozmopolitizmu smrt — a svoje ne branimo!

IV.

Slavonijo, dome uspomene i dome sreće i majčine ljubavi, što kriješ biserje srca moga, suznim ti okom dovikujem „z Bogom.“ Rano, vrlo rano sam osjetio, kako je sladak život: opijale me tvoje pjesme, zanašô me šapat rijeke i šuma tvoji...

Da nisam tako rano počeo živjeti, možda bi još dugo u tvom sjedio selu, i slušao glas jasnog večernjeg zvonca. Moje bi oko kružilo po ritovima, šikarama i zaraslim putićima... Plaka li mol-žica...

Al već dosta!

Kad se u dalekom svijetu smráči, a prve provire zvijezde, naslonit ću se negdje o stup i gle: od malog se zvonca zanjihô večernji zrak...

Negdje skoro zadrži naš pop poslije večernje sve mome, momke i sav svijet. Sve misli, šta će biti. A on se popeo na oltar, u ruki mu propelo i velikim glasom poče moliti i zavapi: „I Ti čuj, Bože, i ti, narode, da je svaka moma, što je ovdje, bila u „Kirinoj kući“ osim Eve Blažića. Molimo!“

Izašle bake iz klupa, klekle na goli kamen, a djedaci klimali glavom: „I nije ih grom pobio!“

Čitavo selo govorilo samo o momama, i poslije toga nijedna nije išla k judama. A svijet hvalio popa: Pametan je taj naš pop Luka.

Došla i jesen, zaredali vašari, svaka malo bolja kuća potjerala nešto na pazar: netko kravu i tele, netko dva tri junca, onaj čopor svinja il ždrijebca. Svaka se kuća otresla, bilo i novaca, snaše živile u ljubavi s ukućanima, i nisu trebale od švalera ništa primati. Razveselio se i onaj tužni Jole. Uvijek kô bolestan. nešto mu život jelo.

Juče, baš na Andrijevo, dobio sina. Sad se i rakije manio. Upeo se pa radi. Ima i za koga!

A ta se polja sve bijele. Raširio se naš svijet u bijelom ruhu, vezenom plavim i crvenim. Kô vojska.

Raspjevale se ptice, zagukali golubovi divlji. Pod oštrim srpom pada teški klas.

Kad je zapalo sunce, makle se prašnim putem velike hrpe, zadružna čeljad, a pjesma ječi preko u Bosnu.

Pao i mrak, mrak kao u rogu, zaspalo sve, a anđeo raširio svoja krila na taj umorni svijet i blagoslivlje ga.

I tako po svim selima...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Bilo krasno jesenje veče. Ni oblačka ni vjetra, samo se iza šume dizao veliki krvavi uštap...

Ja i moj stric sjedili i razgovarali. Bilo je to zadnji danâ, kad je on imao otići u svijet, da prezimi u kojem većem gradu, a na proljeće da se otisne u Ameriku. Bio je jedan od nezadovoljnikâ, kakvih je mnogo u Slavoniji. Nešto školovan, — a škola mu smrdila — bistre pameti i mekana srca, govorio je s velikim zanosom. Ja sam šutio, on je bio ganut do suza. U ostavštini njegovoj našao sam i slike ove, koje u mnogom sjećaju na naš zadnji razgovor...

Tek gdjegdje sam im promjenio oblik.

SINOVLJA LJUBAV.

SOKOL, GIMN.

LIJEP je bio dan. Teško mi bilo kod kuće, rado bih bio poletio na ulicu, ali trebalo je prije naučiti za sjutra zadane predmete. Kad sam bio gotov, sunce je već zalazilo, i ja vidjeh još samo zadnje

mu zrake. — Svu je moju pozornost svratio na se mladić jedan slabašni, koji je nosio na ramenu oveću vreću. — Prijazni i nekako stidljivi njegov pogled učinio mi ga zagonetnim, pa se odvažih, da pristupim k njemu i da ga zapitam, što to on nosi.

— Trulje (prnje), odgovori. Doma mi majka bolesna, i nema što da založi. Idem prodati ovo, da joj kupim malko kruha i sira.

— Imaš li oca?

— Nemam, umro mi pred dvije godine.

— A jesi li ti danas jeo?

Sav zbunjen odgovori tiho: Nijesam.

Bio sam ganut, pa segnuh rukom u žep i dadoh mu svu svoju imovinu od dvadeset filira.

— Na, primi, rekoh, nemam više, ali drugi ću ti puta još dati.

Bio je ganut. Stidno mi zahvali i ode.

Savjest mi je svjedočila, da sam učinio dobro, ali uvijek me još smetala misao, da je to tek malenkost.

Pođoh za njim. Vidio sam, kako je na trgu prodao trulje za 30 filira, pa kupio kruha i sira. Onda se uputio hitrim korakom k zabitnom dijelu grada, gdje mi zamakao s vida u uskoj jednoj ulici.

Kad sam sjutra dan u 12 sati išao iz škole kući, čuo sam, da zvone zvona na župnoj crkvi. Odmah se sjetih jučerašnje zgode s nejakim mladićem, što je prodavao trulja, da kupi majci kruha i sira, pa se približih kupu žena, od kuda sam čuo prije riječi: Umrla e udovica.

— Da, veli jedna, sin joj pošao na trg, pa kupio kruha i sira. Veseo je došao kući, ali doma našao žalost: Našao je majku bez svijesti. Gorko se njegovo ridanje čulo na ulicu. Iza nekoliko časaka vidješe ga, gdje ide sa svećenikom u kuću. Primila je Sakramente umirućih, i — izdahnula.

Iz mojih se grudi vinu uzdah: „Pokoj duši njenoj“ i odoh turoban kući u mislima, što će sada biti od ovog ubogog mladića.

Drugi sam dan čuo, da ga je dobri kršćanski trgovac F. M. uzeo k sebi, i svi su ljudi govorili, da će za stalno i on biti poštenjak, kako mu je i otac bio.

JOŠ ĆU JA SJATI.

IVAN STANKOVIĆ, THEOLOG.

Zemlja svud pusta —
Nad njom se gusta
Nadvila magla; na čelo
Snijeg i inje joj sjelo.

Sunašce milo
Što si se skrilo,
Lišce da tvoje ne sije
Kô što je sijalo prije?
Oblake skini
Zemljici sini!

»Još ću ja sjati,
Zemljici dati,
Žalosni dani da minu
Ljepši joj danci da sinu.«

Rod moj u tami
Velikoj čami
I mnogih lišen dobara
Nevolja gorka ga hara.

Srećo premila
Što si se skrila,
Lišce da tvoje ne sije
Kô što je sijalo prije?
Nevolje skini
Rodu mom sini!

«Još ću ja sjati
Rodu tvom dati,
Žalosni dani da minu
Ljepši mu danci da sinu.«

† ĐURO STJEPAN DEŽELIĆ.

DIMITRIJA VAC, STUD. PHIL.

DNE 28. listopada i opet je hrvatska vila gorko zaplakala. Ugasnula je zvijezda na hrv. prosvjetnom obzorju, koja je sjala istim sjajem za crnih dana apsolutizma u Hrvatskoj kao i za vedrijih dana. Od velikog poštovanja prema pokojniku drhće mi pero u slabim rukama, jer imam da prikažem što vjernije dušu i srce Đure Deželića. Kako da ja, koji sam prama njemu još dijete, pišem o tolikom mužu?

U vrlome pokojniku izgubio je hrvatski narod čovjeka, kojemu su sva krasna djela prožeta devizom: Za vjeru i dom! Ta dva najblistavija ideala resila su njegovo plemenito srce do zadnjeg kucaja. Njegovo je srce kucalo osobito za siromaha, pa je u mnogim svojim djelima i pothvatima pokazao narodu, kako će si pomoći.

Tužna su bila vremena, kada je stupio naš dični pokojnik na trnovito polje, da na njemu radi za hrv. narod i hrvatsku prosvjetu.

Čovjek se upravo mora diviti tolikoj agilnosti i ustrajnosti. On je bio duša hrv. književnosti, jer je bio mnogostran pisac. Bio je

urednik „Danice Ilirske“, „Dragoljuba“ i prvi urednik „Vijenca“. Hrv. pjevačka društva izgubila su u njemu izdavača prve velike i najpopularnije hrv. pjesmarice; žurnalizam urednika „Domobrana“, vatrogastvo svog oca i preporoditelja; hrv. dobrotvornost utemeljitelja „Dobrotvora“; zagrebačko građanstvo svojega najpopularnijega senatora i savjetnika; „Matica Hrvatska“ zaslužnog začasnog člana.

I u politici bio je čelik-značaj, te je u najtežim danima nosio visoko stijeg hrvatstva i uvijek zastupao ideju samostalnosti Hrvatske.

Kako vidjesmo, nije bilo znatnijih hrvatskih društava, gdje nije ubilježeno i ime Đure Deželića! I hrv. kat. akad. društvo „Domagoj“ može se ponositi, što ima ovog odličnog muža za svog utemeljitelja. Krasne su njegove riječi, kojima je pozdravio naše društvo, kad je pristupio kao član utemeljitelj.

Sa zadovoljstvom rodoljubnim rada uplaćam utemeljiteljnu članarinu za „Domagoj“ družtvo, kojemu je krasna svrha: njegovati vjerska i narodna čuvstva, znanosti i umjetnosti te hrvatski zadružni život medju katol. akademičkom mladeži. Bog dobri blagoslovio nastojanja „Domagojeva“ na korist i sreću naroda hrvatskoga! Želi i pozdravlja Vas *Gj. Deželić.*

Đuro Stjepan Deželić rodio se 25. III. 1838. u Ivaniću, a gimnazijske nauke svršio je u Zagrebu. U nadb. sirotište primljen je u vrijeme najcrnijeg apsolutizma, jer se u Beču snovalo o potpunome ponijemčenju. U škole se uvukao njemački jezik, ali poletni Deželić osnuje u nadb. sirotištu „društvo mladih rodoljuba“ i oni su čuvali hrv. svijest u gimnaziji. Bila je to mlada hrv. straža. Ujedno počne izdavati „Smilje“, kojemu je bio urednikom.

U školi su svi hrv. đaci hotimice jako slabo odgovarali njemački, samo da spriječe bujicu germanizacije. Dakako da su u svjedodžbama dobivali krasne ocjene iz njemačkoga. Poslije je prešao u sjemenište, gdje je također bilo opasno mjesto za hrvatske literate. Štogod je pisao sa još nekim poletnim drugovima, sve je to išlo tajno. Kad je M. Krešić osnovao „Naše gore list“, Deželić i Blaž. Lorković obećali su mu, da će ga poduprijeti svojim radovima, ali imena ne smije im ni za Boga iznijeti na javu. Mladež je u ono doba bila jako uspavana i vrli pokojnik morao je drugove dugo nagovarati i uvjeravati, da su sposobni za literate. Da nije bilo Deželića, ne bismo imali Blaža Lorkovića, sveuč. profesora i Ivšu Tkalčića, znamenitog hrv. historičara. Da nije Deželić ništa više za života učinio, već radi ove agilnosti za širenje hrvatstva za onih tmurnih

apsolutističkih vremena, morao bi ga svaki Hrvat duboko štovati. Ovdje evo nama hrv. đacima primjera, kako se valja žrtvovati za svoje ideje: za krst časni i slobodu zlatnu. Poslije je izašao iz sjemeništa i upisao se u pravoslovnu akademiju. Kako sam već spomenuo, pisao je jako mnogo. Spomenut ću tek neka djela, kao: biografske studije Ivana Mažuranića. Iv. Kukuljevića, Mirka Bogovića, Pavla Stoosa.

God. 1862. izdao je kalendar „Dragoljub“, koji je do smrti pokojnikove redovno izlazio. Za ono vrijeme bio je „Dragoljub“ od velike važnosti, jer onda je bilo jako malo hrvatskih knjiga. Od kalendara bio je „Dragoljub“ jedini hrv. kalendar osim dakako znamenitog „Šoštara“. Pedesetih godina preveo je Chateaubriandovu „Kristinu“ i mnogo drugih djela. Od god. 1862. bio je i urednikom „Nar. Novina“ (onda su bile drukčije farbe nego što su danas) i Gajeve „Danice Ilirske“. Kad se poslije i Gaj utopio u centralizaciji, s njim se Deželić poriječka radi političkih nesuglasica i otkaže mu uredništvo „N. Novina“, a osnuje novi list „Domobran“. Od brojnih Deželićevih romana i pripovijesti spomenut ću: Zulejku, Burzijanci, pak rasprave: Duša, Hrv. narodnost, a od povjesnih radnja: Sv. Karlo Veliki i Hrvati. Najveću popularnost doživjela je njegova „Hrvatska narodnost“. Uzrok te knjige bila je izjava profesora A. Majkova: Hrv. narodnosti ne ima. Hrv. narod stvorila je austrijska policija.

I tako bismo mogli redom nabrajati zasluge odličnog pokojnika, ali nema pera, koje bi mu se umjelo dostojno odužiti. Pred takvim muževima treba se pokloniti i u srce duboko upisati njihovo ime, jer, ako ništa drugo, možemo biti bar zahvalni.

Ne mogu da ne istaknem osobitu vrlinu Deželićevu, koja ga u našim očima još većim čini. Ta vrlina jest čednost. Radio je kao crv i mnogo je učinio dobra hrvatskome narodu, ali ipak bio je tih i čedan, jer je sav taj rad smatrao za dužnost pravog Hrvata. Pravo veli Preradović, da se prazne tikve drže nad vodom, dok su umovi skroviti kao ljubice u zelenoj travi, ali ipak od njih miri sva okolica.

Kako sam umio napisati svojim slabim perom o poštovanom pokojniku, onako sam napisao. Znam, da nisam dostojan, da o njemu pišem, ali i ovo, što sam napisao, nek bude samo znak dubokog štovanja i mojega i sviju čitalaca „Luči“. Ovakovih značajnih Hrvata rađa malo majki, pak zato skinimo kapu i kliknimo žalosna srca:

Slava budi Đuri Stjepanu Deželiću!

KNJIŽEVNOST.

„HRVATSKI DJAK“ god. I. br. 10.

„Žalosne“ vijesti! Dobili smo već toliko srednjoškolskih listova, da ne možemo ni uz najbolju volju ustupiti toliko prostora „H. D.“, a da tim ove ne prikratimo. A nije to više ni tako nužno, jer iz onoga, što o „H. D.“ već napisasmo, znadu svi, da se on služi u svoje svrhe s v i m sredstvima: Laž, kleveta, podvala, izrugavanje, cinizam, blato, životinjske strasti i sl. njegovo su polje. S njima je počeo, na njima je i ostao. Raskrinkasmo ga posve, i sigurno se više ne će naći nijedan đak, koji i samo zeru drži do vjere svoje i hrv. domoljublja, da bi ga držao ili podupirao. Ovoj biljci nametnici, koja u organizam hrvatskoga naroda unosi ideje truleža i rastvaranja, treba da hrv. đaštvo odlično pokaže vrata, da joj dovikne: daleko ti kuća!

Ako prestajemo s našim oduljim prikazima „H. D.“, ne ćemo ga ipak pustiti s oka, dok god bude izlazio. I nađemo li u njemu što vrijednije ili zanimivije ili promjenu kakvu, javit ćemo je sigurno i našim prijateljima. — Tako doznajemo iz ovoga broja, da oni (vulgo naprednjaci) osnovaše klub „Prosvjetu“. Razdijeliše je u 4 sekcije: 1. Djačka sekcija, koja će se baviti djačkim pitanjem. Nje je zadaća, da sastavlja statistiku o imućstvenim prilikama našega djaštva . . . o raširenosti spolnih bolesti (bez ovih nema „naprednjaštva“ ! !) medju djaštvom itd.“ — 2. Znanstvena sekcija. „Iz toga će se odsjeka ujedno s vremenom izviti djačka sekcija „Slobodne Misli“. „H. D.“ veli, „bi se izvila“, jer je članak pisan prije osnutka društva. Istom kasnije se javlja, da je već osnovano. — 3. Literarna sekcija. — Pučko prosvjetna sekcija. Tu se ističu: (začepite uši!) — Uzorna (!) predavanja . . . „N a o b r a z b e n a m t r e b a!“ kliče „H. D.“. To i mi velimo. Ali ako nam je i svima treba, sigurno se njezin nedostatak najviše ističe kod samih — „naprednjaka“. — Da ipak tko ne pomisli, da su se „napr.“ zaista zauzeli za pravom naukom, označiše jasno i svrhu njihove „Prosvjete“: „d i g n u t i h r v a t s k o g d j a k a (ali ne „H. D.“!) i n t e l e k t u a l n o (hm!), m o r a l n o (bum!) i m a t e r i j a l n o (ribice lude . . .!) i u č i n i t i g a s l o b o d n i m i n a p r e d n i m i n d i v i d u o m“. Slobodnim i naprednim! Tko ne zna, što to znači?

„H. D.“ kao da se bojao, da ono, što on javlja o „Prosvjeti“, ne će doći do znanja „široj publici“, pa je objesio na sveučilištu i oglas ovog sadržaja. Završio ga s pozivom: „Naprednjaci! Neka to bude početak (do sad ko da su mlatili praznu slamu!) našeg sistematskog i organiziranog rada“. — Plaća se 40 filira mjesečno! Taman pretplata za jedan broj „H. D.“! Samo izvolite, izvolite unutar: Samo 40 filira! Pokazivat će se tajne Janušićeve kongregacije: Unutar, unutar, koga zanima-a-a!

Kako su „naprednjaci“ vodili H. A. P. D., dosjetio se „H. D.“, da iznese neke statističke podatke i potakne na reforme. Iz ovoga br. „H. D.“, izbija, da su se gospoda upravo nadala, da će im uprava biti oteta, pa iznašaju dosadašnji rad i ističu razne p o t r e b e. Pri izboru pobijediše, pa im ostaje i dužnost, da iznesene reforme i provedu, koliko se bude dalo. — Ali kako u svemu, tako furtimaše oni i ovdje u računima. — Zašto nije prikazan račun za bolnicu i lijekove zadnjih godina? Ova je baš maćuhinski prikazana. Do godine 1900./1. davalo se za bolnicu (i lijekove) oko $^1/_6$ svih izdataka. Daljnji su računi nejasni. Samo za god. 1903./4. vidimo, da je „za bolnicu i lijekove isplaćeno diljem godine 2497·69 K, dočim je dug narasao do 2000 K“. Pošto je ta uprava preuzela od prve dug od 1333 K, slijedi, da se je u toj godini povećao za (2000—1333) 667 K. Pridodamo li k tome izdatak od 2497·69 K, vidimo, da se za bolesne izdala svota od 3164·69 K (!), dok s a v prihod te godine nije iznosio ni samih 14000 K.[1] — Možemo dakle ustvrditi, da je te godine izdano za bolnicu skoro $^1/_4$ s v e g a rashoda.

Sad da zapitamo: Koja mora guši tako našu uzdanicu, koja je ta strašna avet, što uzima našoj mladeži do 3000 K na godinu? Odgovor nam već dadoše sami „naprednjaci“, kad objaviše, da je od bolesnih 98% bolovalo od grijehom stečenih bolesti! Tu se treba zamisliti, duboko zamisliti . . .

I pomoći tu druge nema do jedne jedine: O b u s t a v i t i s v a k u p o t p o r u z a t u v r s t u b o l e s t i. Tko hoće „šport“, neka ga sam i plaća, a ne da stotine gladuju i stradaju za njegove hire. S tim rekosmo svoju. — Znademo, da se gospoda ne će na ovo osvrnuti, jer to su n j i h o v e bolesti, ali istakosmo to, da gladni znadu, kamo se novac toči, i što čini, da društveni prihod razmjerno ne raste: za takve naime „zabave“ razborit čovjek ne će davati potpore.

U ovom nas broju zanima još izvješće međunarodnog kongresa slobodnih mislilaca u Pragu. Očekivasmo ga već u prošlom broju, koji je izišao č i t a v m j e s e c d a n a i z a k o n g r e s a. Razlog nam je sada jasan. Štampa je taj kongres prikazala kao skup bezglavih fanatika, i to ne samo klerikalna, kako to „H. D.“ hoće da prikaže,

[1] Ovdje ne navadamo jednog legata od 2000 K. koji se priklapa glavnici.

nego i liberalna. Opći je glas bio, da su se t. zv. slobodni mislioci s praškim kongresom — osramotili. Na temelju tih općih podataka nije se „H. D.“ usudio ni pisnuti, nego je morao čekati, da se referenti sami pohvale u svojim listićima. Tako je i ovaj izvještaj jedino odraz onoga, što ga je T. Bartošek, predsjednik kongresa, sam napisao za „Čechische Revue“. — To nam jasno kaže, za što je izvješće „H. D.“ zakasnilo, i u isto vrijeme, kolika mu je vjerodostojnost. — Hrvate je zastupao neki „čistokrvni“ Spitzer kojemu „H. D.“ nije ni imena spomenuo. Zašto? — Eh! — Rezolucije mu primamo do znanja. — Za „stvarnost“ njihovih debata najbolji je dokaz, što se nijesu mogli uzdignuti nad uličarske napadaje, zašto je bilo to diskusijsko veče i — raspušteno.

Vrijedno je, da spomenemo i njihov protest proti pismu Sv. Oca, kojim je osudio moderne zablude. Izrugavaju mu se i omalovažavaju ga. A pametan će se čovjek pitati: Čemu se čitava ta banda toliko uzrujava radi nekoga opskurnoga, neznanstvenoga, na legendarnim bajkama zasnovanog pisamca jednog — natražnjaka, kako oni vele? — Pa kako ga zvučno završiše! Evo konca, što djelo krasi: „Rim hoće duševni boj! (A tko ga je započeo?). Neka ga izazove! (Dakle Rim izazivlje!) Mi ga primamo! (Kakvo veledušje!) Potpuno je jasno, tko će iz toga boja izaći kao pobjednik. I najtamnija noć mora konačno uzmaknuti pred sjajem svijetle danice“. Tako je! Već dvadeset se vijekova viju oblaci tišine, da sa sličnim frazama zastru svjetlo sjajne danice, ali propadoše tmine, i one najtamnije, a danica nam zvijezda šalje iz Rima blago svoje svjetlo onako milo, ljupko i jasno kao i prije. Zaista nema sumnje, da će tama ikad zastrti sjaj vječne luči!

Druge zanimive stvarce u ovom broju nema. Vrlo je mršav. Označiše ga za studeni br. 10! Kod nas je studeni 11. mjesec. Ali nadoknadit će prosinac s dvostrukim opsegom, a naši drugovi nek porade, da se bude začuđeno pitao: S kojim uspjehom? Sad će naime gospoda u lov za — pretplatnicima. Oprez dakle!

SREDNJOŠKOLSKI LITERARNI LISTOVI. Srednjoškolska organizacija je pokročila ove godine znatnim, da, razmjerno orijaškim korakom naprijed. Mislim, da je velikim dijelom na to utjecao zagrebački, napose srednjoškolski sastanak, gdje su se srednjoškolci prvi put u većemu broju sastali i o svojim potrebama porazgovorili. Najočevidniji dokaz toga uspjeha su što novoosnovani, što još većom energijom i snagom nastavljeni literarni listovi u smislu članka

„K srednjoškolskoj literarnoj organizaciji“ u Luči II. 285. Spljetski „Neven“ dostojanstveno stupa u svoje treće godište, ističući se svojom ozbiljnošću pred mlađom si braćom. Njegov malo mlađi brat „Travnički đak“ — rođen lanjske godine — zašutio pa ni makac, a njegova literarna sekcija kongregacije uljuljala se u dubok san, pa teško onome, ko ju pokuša probuditi! Al' probudićemo je, pa makar nas smjesta zatukla. Malo su drukčiji dečki najmlađa braća „Travničkoga đaka“. Tu sve kipi i vrije od života, sve se natječe, ko će bolje i ljepše. Tamo daleko, s plavoga, hrvatskoga mora sviće „Jutro“ novoga dana, a s njim i zagrebačka „Nada“ u bolju i ljepšu budućnost; iz Osijeka već miri proljetna „Lipa“, dok u Zagrebu upravo svanu rumena „Zora“, a s njom će i mostarska „Mladost“ jeknuti u naponu svoje mladenačke snage. A na „Triglavu“ počeo se topiti led i snijeg, i on podigao visoko svoje tri ponosne glave. Pet je dakle literarnih listova osnovano, a dva samo što nisu već izašla. To je svakako sjajan uspjeh i znatan napredak. Listovi nas upravo iznenađuju obilnim sadržajem i velikim opsegom; rade momci da sve grmi i puca! Ali tu moram odmah napomenuti nešta znamenita i neka drugovi ne posvećuju odviše sila i vremena literarnim listovima. Neka nipošto ne popuste u školskim predmetima, jer to im je prvo i glavno, to im je svakdanji kruh, to im je najpreča zadaća. U našoj su organizaciji do sada bili sve ponajbolji đaci, sve po izbor odlikaši, a prva briga neka im bude, da nam ni odsele sramote ne nanose. Za tim neka se ne bace previše na produktivni rad, na proizvodnju, neka nastoje mnogo, dapače u prvome redu iza školskih predmeta, da se što bolje i što temeljitije naobraze najprije u struci, koja im je najmilija, i kojoj se kane posvetiti, a onda u svim onim strukama, koje su dandanas naobraženu čovjeku od prijeke potrebe. Osobito neka nipošto ne zapuste filozofsko i apologetsko štivo. Tada istom na trećemu mjestu dolazi produktivni rad, pisanje, koje iziskuje svakako dovoljnu naobrazbu u dotičnome predmetu, ali onda i dosta vremena i pažnje, stoga neka drugovi umjereno rade, da se ne bace na preveliku produkciju, da ne potroše sve svoje i onako kratko odmjereno vrijeme u nju, nego da sve mudro i vješto rasporede. Toliko smatram, da mi je bila dužnost napomenuti; nisam pri tome na nikoga posebno smjerao, dapače znam, da su svi, koji se do sada bave izdavanjem ovih listova, vrlo savjesni i marljivi ljudi, koji će već znati udovoljiti čestito i zdušno svojim dužnostima, kao što su to i do sada radili; ali počesto se događa, osobito kod mla-

*

deži, da prevelika revnost za dobru stvar čovjeka predaleko zanese; i stoga je bilo nužno unaprijed ga opomenuti. Pri tome neka drugovi također promisle, da list treba izdati ne jednom, niti dva puta, nego treba ustrajati kroz čitavu godinu, i stoga neka razborito štede sile i ne utroše odmah iz početka svu energiju i čitavo oduševljenje. — A sada da ogledamo malo te sive sokolove, da vidimo svakoga napose na junačkome mejdanu.

Nada, list pitomaca nadb. orfanotrofija. Zagreb. Br. 1. i 2. God. II. Ne samo po vanjskome obliku, nego i po nutarnjemu ustrojstvu razlikuje se ovo godište od prvoga znatno, dapače tako, da s njim možemo računati kao s novim listom. „Odlučismo . . . raditi u našoj „Nadi“ posve drugim smjerom, nego što smo radili prošle školske godine, smjerom, koji dolazi u sukob s mislima gore napomenutim (t. j. idejama modernoga svijeta). Odlučismo iz prošlogodišnje beletrističke „Nade“ stvoriti list, koji će se baviti poglavito poukom.“ Vjera se postavlja temeljem i ishodištem čitavoga rada. Pratiti će „kolotečinu javnoga života“ u nas, pa i kulturu drugih naroda, osobito slavenskih, nastojat će oko naobrazbe, osobito u pitanjima vjerskim, socijalnim itd. Donosit će i boljih radnja beletrističkih“, ukratko, bit će „vježbalištem mladih duhova na književnome polju“. Tako program. Odmah iza toga slijedi vrlo aktuelni i svake pažnje vrijedni skroz praktično i zanimivo pisani članak D. Tomca: Bi li u svećenike? koji bi doista zavrijedio, da se čita i u malo širem krugu, nego što je to samo čitateljstvo „Nade“. Ističem uz to i članak S. Šakača: Čitajmo apologetske studije! u 2. br. — V. Žganca članak: „I poezija u modernizam“ čini mi se nešto prekratak za tako znatnu stvar; ideje modernizma nisu dosta pregnantno izražene i u zbijenoj, ali potpunoj formi iznesene; nezgodno je to, što pisac istinu, dobrotu i ljepotu uzimlje kao rastavljene, što je upravo modernističko stanovište, dok je nama istina, dobrota i ljepota ujedinjena u Bogu. O tome mislim prigodom u Luči opširnije progovoriti. Vlahovićev uvodni članak u 2. br.: Čovjek i natprirodna religija, dobro je promišljena radnja, a i Pasarićev: O liberalizmu čini se, da će biti vrstan (nije naime još čitav). Beletristika je zastupana sa dvije pjesme i četiri crtice. Žganca bih u „Životu“ upozorio na ritam, koji nije baš gladak, a po gotovo mora na nj paziti, kad nema sroka; pjesmici „Kako bijesno“ morao je Tomac podati alegorički smisao, jer inače je odviše neznatna; isto to mi se čini i za neke prozaične crtice (n. pr. Kastnerova Lovca i Pastirče).

U Šurininom Robu izbija već alegorička tendencija, ali dosta nejasno. Crtica bi trebala više snage i bujniji krepčiji govor. U „Književnosti“ govori se o Luči i Pobratimu, ali ovo još nije ocjena. Krivo je stanovište u ocjeni Pobratima to, što se Pobratim uspoređuje s Luči, Luč je list đački, pisan od đaka u organizatorne svrhe; dok Pobratim uređuju, a imali bi i surađivati tek odrasli ljudi, pedagozi, u odgojne svrhe, da popune svoj rad u školi odgajajući i na ovaj način mladež. Trebalo je uzeti u obzir stara (I. II. III. itd.) godišta „Pobratima“, gdje se ova svrha očito zrcali, te na temelju toga ocjenjivati list. A to bih i veoma preporučio. Vrlo je zanimiv „Listak“ u oba broja pun raznovrsnih vijesti i bilježaka o đačkome životu oko „Nade“. — „Lakoća stila, jezgrovitost misli, praktična vrijednost, osobito nekih članaka, čovjeka uprav zapanjuje. Žar i oduševljenje izbija iz svake riječi, a sve je prožeto najuzvišenijim pojmovima i najvelebnijim idealima — idealima vjere i naroda“. To je konačni sud spljetskoga „Nevena“ o zagrebačkoj „Nadi“. Potpisujem, samo dodajem još to, da je upravo zamjerna ozbiljnost, koja vlada cijelim listom. — S osobitom pohvalom ističem radosnu pojavu, kako u 2. broju „Jedan kateheta“ piše člančić: Život bez vjere čini te nesretnim. Doista krasan primjer svima katehetama i nastavnicima. Take se treba za mladež zanimati, s njom osjećati, za nju živjeti! — Vanjska je oprema nadmašila sve dosadanje šapirografske naše listove: „Nada“ izgleda kao „pravi“, štampani list, a pismo je neobično čitljivo i lijepo. Živjela Nada!

Lipa, Osijek, God. I. br. 1. i 2. — Evo i naših valjanih radikala Osječana, ma koliko se je njihov referenat na sastanku bunio proti listovima! Programni članak je neobično muževan i bistar. „Neprijatelji vjere pregnuše osobito u zadnje doba, da vjeru u srcu hrv. narodnosti unište. Znajući pak, da uspjeh njihovoga paklenoga djela ovisi najviše o tome, kakva će biti inteligencija narodna, upravište sve svoje sile, da predobiju hrvatskoga đaka, te si od njega odgoje na mjesto današnje, ponajviše vjerski indiferentne inteligencije, drugu, vjeri radikalno protivnu.“ „. . . nije dosta, da se hrv. đak sačuva i utvrdi u vjeri. On će danas sutra biti duševni vođa svoga naroda.“ „Trebat će ne samo živom riječju, nego i perom braniti načela katolička i hrvatska, a zato mu treba vježbe u peru. — Toj svrsi ima da služi naš list, to mu je glavna zadaća. Osim toga bit će on i glasonoša, koji će vijesti o našim prilikama, radu, uspjesima i tegotama javljati udaljenoj hrvatskoj i katoličkoj braći.“ Naravski, da je

kod Slavonaca na prvome mjestu beletristična proza. Ne kao da oni drugo ne bi cijenili, ili kao da bi ga zapostavljali, — nego oni su u tome majstori, to je njihov elemenat. Kad bi uradili drukčije, ne bih im vjerovao, i iznevjerili bi se svome karakteru. Amo spadaju dvije radnje: Kad vene mladost i Pod očinskim krovom. Obadvije se odlikuju poznatom onom slavonskom crtačkom vještinom, ljepotom sloga i slikovitošću jezika, uopće svim, što čini pripovijetku pripovijetkom. „Kad vene mladost“ je slika mladića, koji u naponu mladosti vene i umire, dok oko njega raskošno ljeto kipi životom i ljepotom, a otac i majka liju gorke suze za jadnim sinom. Slika je tako istinita, tako živa, da Vas potrese i rastuži u dnu duše. „Pod očinskim krovom“ obrađuje u novu i skroz uspjelu obliku poznati motiv sina, ugledna odvjetnika, zaražena pustim materijalizmom, kako pod očinskim krovom dolazi k sebi i sjeća se sretne mladosti. Ali on ne može da izdrži borbe u sebi između dva oprečna svijetla, već naglo ostavlja očinski dom, na oko isti, kao što je i bio, ali onaj drugi svijet, koji se je neodoljivo u njemu probudio, zalije mu ipak oko vrelom suzom, kad su ga već kola povezla u onaj kruti, materijalistički, nesretni svijet . . . Crtica je pisana krepko, slikovito, snažno. Samo bih nješto primijetio obojici, a i još mnogima drugima. Naša je zadaća, ne samo služiti se sredstvima i formama moderne književnosti, da stvaramo svoju književnost, sličnu njihovoj; nego mi moramo raditi oko pozitivno katoličke književnosti. Govori se o sreći u idealima mladosti, u vjeri i dr., ali se ne riše ta sreća, ne prikazuje se život u znaku tih ideala, nego samo negativna strana, t. j. kako život protivan dovodi do razočaranja i očaja. A to dvoje nam prikazuje i moderna, ako i sa svoga stanovišta. Moramo prikazati, kakva je snaga katol. ideala, kakovu sreću stvara i u čemu se zrcali pozitivno. Nešto, ali samo nešto od toga je u „Kad vene mladost“ u riječima, očevim: „Bože, hvala Tebi, neka bude Tvoja sveta volja“. Ali to nije dovoljno motivirano, kao što ni cijela stvar ovdje nije motivirana: zašto je naime mladić obolio, a od toga puno ovisi. Ne velim, da se tim isključuje ono negativno prikazivanje, ali treba osobitu pozornost svratiti na ovo, pošto nas je risanjem bijede do u patološke tančine već moderna zasitila, a naš katolički princip u književnosti mora biti svijetli optimizam, koji mora i bijedu obasjavati. Osim toga, kad se prikazuje bijeda, mora to biti dovoljno psihološki obrazloženo, a ne onako samo nabačeno; zašto je tu? Zato, jer je tu. — Nije još gotov, ali mislim, da će lijep biti članak:

Marija u poeziji, jer mu je predmet krasan, te bih već sada upozorio pisca, ako nije sam već na to mislio, na romantiku u njemačkoj književnosti, te na najnoviju njem. Marijansku poeziju, a mislim, da će opširnije obraditi Marijansku poeziju i u našoj književnosti. — Krepak i bistar je članak: Prenimo se, koji pozivlje đaštvo pod zastavu katol. organizacije. — Pjesnik Lipe je M. S. J. sa tri pjesmice: Život naš, Uzdah i Svetogrđe; prve su običnije vrsti, zadnja je najbolja, mjestimice malo razvučena, u glavnome dobra.

U „Književnosti“ se ocjenjuje Bertrinova knjiga o Lurdu, spljetski Neven i slovenska Zora. U „Kronici“ su kratke zanimive vijesti osobito o Zori i Javoru. — „S najvećim oduševljenjem pozdravljamo. Bog dao, da vaša „Lipa“ raširi grane na sve četir strane. U hladu se njezinu odmarali i osvježivali borci za vjeru i dom!“ Ovako bratski pozdravlja „Neven“ „Lipu“. Ne trebam ništa više dodati. Živjeli osječki radikali!

Zora, glasilo kongreganista donjogradske gimn. Zagreb, god. I. br. 1. i 2. (dvobroj). — Krasan je upravo programni članak Miluničev; najvolio bih ga čitava prepisati, da imam prostora. Ovako se moram omeđiti samo na stvarni program. „Glavna će nam zadaća biti, da se osvrćemo u njemu na život i rad naše kongregacije, te zgodnim člancima opominjemo i bodrimo članove na što intenzivniji rad oko dobrobiti njezine. No držeći se jedino toga smjera našli bi u vas ne samo negodovanje, već i nehaj, te bi našoj Zori bili dani brzo odbrojeni. Zato će uz ove članke naći u njoj mjesta i beletristički sastavci u stihovima i prozi . . .“ „S toga ćemo uvrštavati znanstvene radnje svih smjerova, a osobitu ćemo pažnju posvetiti socijalizmu, tomu gorućemu pitanju cijeloga svijeta . . .“ — Vrlo je praktičan članak Z. Anderlića: Vjera i socijalna demokracija, izvrsno formuliran u dva pitanja: da li je vjera uopće privatna stvar i da li je vjera socijalnim demokratima privatna stvar. Oboje se kratko i jasno razlaže. U članku: Da li se vjera protivi znanosti, iznosi se rezultat Wasmannovih berlinskih predavanja, te odgovor na to pitanje Wasmannov i Wohlgemutov. Pjesme su izvrsne: Badalićeva Tracima „Zore“ i Demerčev „Julin ponor“ (ova posljednja doći će zgodom u Luči). Beletristika u prozi — četiri omanje crtice — još je početnička, ali bi slogom i formom bila dobra, da ima više psihologije (naročito to pripominjem kod: Bol-nada i Posljedice zla društva — inače lijepih crtica). „Naša kongregacija“ je člančić informativne i organizatorne naravi. Govori o zgodnoj razdiobi kongre-

gacije u tri sekcije: nadzornu, glazbenu i literarnu. Literarna izdaje „Zoru“. „Literatura“ govori o Luči, zborničkome Glasilu i Nadi. — „Zora puca, biće dana“ — grani „Zoro“ i rastjeraj guste oblačine nehaja i nerada u mladome Zagrebu! Fiat lux!

Neven, Spljet, god. III. br. 1. i 2. — Mislim, da će mi „Nevenaši“, inače već dobri znanci, oprostiti, što ću o njima kraće progovoriti, nego o njihovoj mlađoj braći; ne ću naime svaki članak obrađivati, kako sam to kod onih iz stanovitih razloga morao, nego ću samo znatnije istaknuti. Ističe se odulja pripovijest „Bez cilja“, koja će, čini se, biti razmjerno vrlo duga, jer do sada se još nije za pravo radnja zaplela. Druga veća beletr. radnja je „Pred smrt“ Uzimljem ih zajedno, jer imaju neke crte zajedničke. Dok je kod „Lipe“ gdjekad psihologije premalo, dotle se ovdje opet sve gubi u psihologisanju. „Bez cilja“ je bolja, ali i tu su psihološke partije previše razvučene, predugo umovanje i monolozi. Trebalo bi više krepčine, živahnosti. „Pred smrt“ je sama psihologija, a ipak nije preobrat u duši junaka dosta motiviran — nema naime r a d n j e, koja bi ga prouzročila, jer samim umovanjem ne može se čovjek obratiti, pošto bi to onda bio već davno uradio. Zašto baš sada? Morao se je zbiti neki snažniji događaj. Đ. V.-a sitnije crtice pokazuju oštro i lijepo opažanje socijalne i moralne bijede, ali ne pružaju lijeka — ostavljaju tugu, rezignaciju. Tako rade i modernisti. — Svršava se lijepa i temeljito pisana radnja „Može li se socijalno pitanje riješiti bez Boga“. Puno obećaje i započeta kulturna radnja „Stari i novi vijek“, a i „Rastava crkve i države“. Badava, u socijalnome i uopće znanstvenome radu prednjače „Nevenaši“ svima ostalim drugovima. Snažna je i lijepa i pjesma „Korčuli“. Ove godine počeše i s kritikom, i lijepo ocjenjuju među ostalim sv. Jeronimske knjige „Poučni razgovori“ i „Hrv. Pjesma“. Zgodno je i objelodanjivanje listova o organizaciji. „Nevenova“ kronika je opet unikum; onaj lijepi, vedri humor u pričanju vijesti je svakako „Nevenova“ dična osebina.

POD ZASTAVOM BEZGRJEŠNE DJEVICE. Izašao je prvi broj ovoga glasila hrvatskih Marijinih kongregacija.

Vjerna naša drugarica: akademska kongregacija sveučilištaraca, koja taj časopis izdaje, doista se može ponositi tim svojim najnovijim izdanjem. Sadržaj je glasilu biran, te će jednako zanimati radnika kao i zbornika akademičkih kongregacija.

U prvom članku, koji je namijenjen zbornicima programatski se crta zadatak „Glasila“. U drugom članku „Sastanak zbornika u Linzu“ dosta se opširno crta slavlje dičnih austrijskih kongregacija, koje je trajalo od 7. do 9. rujna o. g. — Treći je članak posvećen zlatnom jubileju sv. Oca, pa njegov pisac preporuča zbornicima, da u zajednici pošalju adresu kao znak odanosti sv. Ocu. Nadalje nam se napose crta dvogodišnji jubilej travničkog sjemeništa, kao glavnoga suradnika hrvatskih Marijinih kongregacija. U dodatku nalaze se kratka izvješća triju zagrebačkih kongregacija, naime akademske, radničke i gospojinske kongregacije.

Kao dokaz da svaki zbornik i udaljen od svoga zbora ostaje s njim u svezi, navađa nam glasilo listove trojice otsutnih članova sveučilišne kongregacije.

Uspomeni prvoga pokojnog zbornika spomenute kongregacije druga Martina Kantoci-a namijenjen je kratki nekrolog. Napokon nalazi se još u Glasilu kratki vjesnik, koji je od aktuelne važnosti po zbornike.

Glasilo „Pod zastavom bezgrješne Djevice“ izlazit će šest puta na godinu, a cijena mu je za zbornike i zbornice te školsku mladež 60 fil. na godinu. Za ostale 1 K. Poštom stoji 16 filira više.

Toplo preporučamo ovo najnovije izdanje na polju naših Marijinih kongregacija, pa smatramo, da ne bi smjelo nijednoga zbornika Hrvata biti, u čijem se domu ne bi nalazilo ovo glasilo.

O. PLACIDO BELAVIĆ: SV. IVAN KAPISTRAN POD BIOGRADOM. U Vukovaru 1907. To je knjižica od 30 stranica u maloj osmini, kojoj udariše cijenu od 40 filira! Opisuje poraz ogromne turske vojske od 200.000 vojaka, što joj ga zadaše malobrojni (60.000) i oružju nevješti križari uz očitu pomoć s neba, na zaziv presv. Imena Isusovog g. 1456. Dodana je i raspravica „Gdje je tijelo sv. Ivana Kapistrana?“ Sam je predmet vrlo zgodan, i dao bi se bez velikog truda krasno obraditi. Priznati moramo, da to piscu nije svuda najbolje uspjelo: Uz razne tiskarske pogrješke, nalazimo po koji „skok“ u savezu misli, a to smeta. Kad naime nađemo, da kršćani jarke napunjene gorivim tvarima ... zapale n a d (!) Turcima (str. 18), ili da kršćani „danju (!) učvršćuju“, što Turci „p o n o ć i“ (!) razvale iz teških topova“, (str. 15) onda se ne možemo oteti misli, da je djelce uzeto nekako na laku ruku t. j. prehitro izradjeno. Najbolje bi bilo, da se odmah priredi drugo izdanje, pa makar i na malko slabijem papiru te da mu se udari cijena od samih deset ili najviše dvadeset filira, a jezik da bude na svaki način poletniji, barem u prvom dijelu, gdje treba živo opisati tursku okrutnost — sami pri-

djevi kao ljuti, kruti, okrutni nijesu dostatni — strahote ratne, uzdisanje ranjenih, zdvojnu borbu živih, sudjelovanje svečevo, divlji bijeg i slavu pobjede. Raspravica pak u dodatku dobra je i može ostati ovakova, jer zadovoljava posve svrsi, kojoj je knjižica namijenjena.

DR. F. D. MARUŠIĆ: LIJEČNIKOVI ZAPISCI. Zagreb 1906. — „Matica Hrvatska“ je u ljetošnjim svojim izdanjima izdala dvije(!) knjige crtica, koje se bave našim narodom u dalmatinskom zagorju i životom njegovim. Jedna od tih knjiga jest Marušićevi „Liječnikovi zapisci.“ U tim zapiscima riše on zagorski narod, kako ga je imao prilike upoznati u svojoj liječničkoj praksi; narod prezren i zapušten od ljudi i ljudskoga milosrđa, isisavan od lihvara, gladan, jadan, siromašan, bez kore kruha, shrvan i izmožden bolešću u kraju kršovitu, pustu, nezdravu, bijednu. Tužan je to i bijedan narod, ali Marušić ga crta potezima očajničkim, zdvojnim, bojama pesimizma, skrajnje gorčine. Slika skrajnjega očaja i nevolje reda se za slikom, bez odmora, bez ijednoga svijetloga tračka. A za pravo su i sve slike gotovo iste. Često se ponavljaju slični prizori, iste situacije, dă i isti izrazi za iste slike, uslijed toga pobuđuju u čitatelja neku gorčinu, očaj a napokon i neku — regbi — odvratnost. Jer ono čuvstvo groze i užasa onaj veliki osjećaj samilosti, što ga kod prve takove uspjele slike očutimo, tupi s vremenom, i kad nas kraj svega toga neprestano opet iste slike s malo varijacija progone, pobuđuju u nama — odvratnost, i tim promaši svoju namjenu. A namjena se ovdje izrađa upravo u tendenciju. Piscu kano da nije dosta, da umjetničkim prikazivanjem predmeta pobudi u nas samilost — ili se sam u sebe ne pouzdava — nego stavlja na čelo knjige predgovor, a onda na koncu onako baš novinski apel na narod i zaglavak. Kao knjiga ove su crtice promašile svoju svrhu, jer svaka je od njih posve samostalno rađena i u podlistak novinâ bi posve dobro pristajala: ali sve skupa u knjizi su ponavljanjem istih slika odviše jednolične, te umaraju čitatelja. — A sad jednu praktičnu stvar, do koje je i tako — bar se čini — piscu više stalo nego do same umjetničke vrijednosti njegovih crtica: misli li doista pisac, da je baš samo ova knjiga ikoga potakla ili će potaći, da pošalje koji milodar za taj bijedni zagorski narod ili da pokrene kakovu akciju? Tada se ljuto vara. Ako je to htio postići, morao je torbu na leđa pá zaredati od grada do grada, govoriti, moliti, zaklinjati, turati, raditi i tad bi jedva nešto kod naše hrvatske nemarnosti isisao. Ali ovako nikad! Jer pjesma se dotiče srca, ali ne

— džepa. A ako ćemo pravo, nije u knjizi ni pokazano, kako da se najpraktičnije i najbolje pomogne tome narodu: tim bi se, naravski, beletrističko djelo izvrglo u skroz praktičnu knjigu, ali tako bi bar postiglo jednu od svojih svrha, — ali ovako — vrlo teško!

HRVATSKO KOLO. Naučno-književni zbornik. Knjiga II. Matica Hrvatska 1906. — Lijepa je bila zamisao Matice Hrvatske, da izdaje ovakav književno-poučni zbornik, ali s ovakovim materijalom — možemo odmah reći — nije ga trebala ni izdavati. Šteta knjige, i to još ovako debele. Ne velim, ima tu po koja i vrijednija radnja i to osobito od poučnih, ali te bi već i kako drukčije radi svoje vrijednosti mogle na svijet izaći — ali ovako, u društvu tako jadnih književnih proizvoda, gube i same na vrijednosti. Ne mogu navađati sve pojedine radnje niti se baviti posebnom ocjenom svake. nego ću dotaknuti samo ono, što će knjigu onako u skupno karakterizovati. „Kolo“ vodi „nagrađena“ novela Jakova Marinkovića: Dorina. No čujte, što o tome govori sam dr. N. Andrić u reklamnom „Glasu Matice Hrvatske“ vulgo „prospektu M. H.“: „Na književnom polju Marinković nije novajlija .... U sarajevskom „Školskom Vjesniku“ štampana mu je — po Grassiju izrađena — rasprava o „Groznici, kako postaje i kako se liječi“ (je li to heroički epos ili tragi-komedija!? — Op. ur.), a u spljetskoj sjemenišnoj knjižari izdao je o svom trošku „Borbu proti alkoholizmu“ .... (Čast borbi proti alkoholizmu, ali kad se govori o beletrističnom debutu jednoga „nagrađenika“, onda se ona nikoga ni najmanje ne tiče). Dalje govori dr. Andrić: „... ali — otkako mu je Matica evo nagradila prvu veću pripovijest, — odlučio je sav svoj trud obratiti na proučavanje naroda, njegovih potreba, njegovih vrlina i mana, da što bolje koristi zemlji, iz koje je ponikao“. — To je naprosto literarni škandal i ne zna se, šta je veći škandal: ili ovo dr. Andrićevo pisanje, ili Marinkovićeva: Dorina ili Matičino izdavanje i dapače nagrađivanje dr. Andrićeve amerikanske reklame i Marinkovićevih literarnih početničkih prvijenaca u najgorem smislu riječi. Da „Dorina“ nije nagrađena, da nije izašla na prvome mjestu „Kola“, već u podlistku „Narodnoga Lista“, da nije popraćena onako grozomornom dr. Andrićevom reklamom — još, još bi mogla obstajati — ali ovako — — ne, to prelazi svaku mjeru i svako poštovanje prama literarno-naobraženu čitatelju. Čovjek uzme „Dorinu“ s najvećom znatiželjom i najvećim zanimanjem u ruke, a kad ju pročita — pokaje se, što ju je čitao. Tako svagdanji, stereotipan predmet, tako šablonska, tipična obradba, tako slaba umjetnička

tehnika, tako prozirna i „rukopipateljna“ tendencija, kan da imaš školsku čitanku u rukama. Sama didaktika i sam patriotizam ne čine djelo umjetninom, ne čine čovjeka beletristom. — Draženovićeve „Uspomene“ i „Maštanja“ su snažnije i bolje — ali tek mrvice, sitnice, malenkosti... Nagrade svakako nisu zaslužile niti po ljepoti niti po opsegu, to jest jesu, ako se uzmu u razmjeru s ostalim radovima. Kraj sve svoje vrijednosti ostavljaju i one, bar u meni, utisak neke izvještačenosti, forsiranosti... — Webera i Brkićeve Ivan od Pomuka „dramska legenda“ — i opet literarni škandal. Dvostruk škandal: Ivan od Pomuka sam po sebi i Matičina nagrada još povrh toga. Ta to su očiti atentati na ukus čitalačke publike! Milana Šenoe „Na svjetioniku...“ je s formalne strane veće književne vrijednosti, ali tu je opet predmet: djevojka skroz propala — nevjera, prevara, krađa — a sve se to kuša opravdati onako ko psihološkom motivacijom. Ocrtao ju je dobro, ali opravdao nije. To je moral „Prosvjete“, koja na jednome mjestu pri preljubu najprostije vrsti mudruje: „Ej, što gine i mora izginuti, a mlado, zdravo biće željno je života i hrli za njim“. Dakle koja je razlika između M. Šenoe i modernista? Šenoa piše za „Maticu“, dok su se modernisti s njom posvadili. To je sve. Slično je i s Risakovićkinim „Persinim vjenčanjem“. Ljubav i preljub, preljub i ljubav — nevjera i varka, varka i nevjera — tako neprestano. — No rekao sam već jednom, da se ne mogu radi prostora svakom radnjom pobliže baviti. Čast boljim radnjama (Arnolda, Ritiga i sl.), ali njih je malo. Čitav godišnjak, uzet poprječno, ostavlja nas hladne. Ne samo hladne nego i ogorčene. Književnost nam dajte, književnost! Odbijte poučne članke, pa vam ostaje 17 beletrističnih radnja. Od toga odbijte polovicu — početničke ili skroz neuspjele stvari; od one druge polovice odbijte polovicu — stvari većinom s formalne strane bolje, a s idejne strane gore, i tada vam ostane ona polovina od polovine po prilici boljih radnja — naša književnost 1906. u „Matičinom“ izdanju. Za mene izlazi iz svega toga jedan jasan i odlučan zaključak: skrajnje je vrijeme, da se počne već jednom ozbiljnije njegovati katolička beletristika u nas i da se katolički beletristi stanu okupljati u di u literarnu skupinu. U moderniste oko Savremenika valjda ne ćemo; a u znaku Matičine beznačelnosti i izvještačenih književnih veličina za stalno ne sviće zora hrvatskoj literaturi![1].

[1] Smatram belestristiku u H. K. nekako kao jednu cjelinu, te sam za to samo o njoj govorio. O poučnim člancima, ako bude moguće, drugi put.

DOPISI.

Beč.

Redovna glavna skupština „Hrvatske“ za zimski tečaj 1907./8. obdržavana je dne 24. studena 1907. Predsjednik Lj. Maraković pozdravlja zastupnike bratskoga društva „Danice“, te društvene starješine, goste i članove. Izjavljuje k 1. tački dnevnoga reda, da se zapisnik ne može čitati, jer je uslijed nemarnosti lanjskoga tajnika d. Juhasa i zamjenika d. Petrovića zapisnička knjiga veoma zanemarena i u potpunome neredu. K 2. tački (izvještaj odbora) izvješćuje, da je društvo bilo zastupano kod dvije skupštine bratskoga društva „Danice“, osobito brojno kod druge, gdje su bili također zastupnici slovenski iz carev. vijeća: dr. Korošec, Pogačnik, dr. Benkovič, dr. Krek, Demšar, te češki: Kadlčák i Horský. Društvo je zastupano i kod više skupština VI. katol. austr. zbora. Tuži se na prošlogodišnji društveni život, na nemarnost članova i odbornika u vršenju svojih dužnosti. Društvo je n. pr. bilo zastupano kod posvete sveuč. zastave u Zagrebu po drugovima Gvozdanoviću i Petroviću, ali oni nisu zastupali društvo kako bi trebalo, nego su nam nanijeli ne malih neprilika i kojekakovih vrlo neugodnih glasina. Društveni sud, što se je zahtijevao proti drugu Juhásu i drugu Petroviću, nije se mogao održati radi nemarnosti članova. Izvješćuje u ime potpredsjednika, da je 15. studena u društvu predavao d. Butković: O framazunskoj taktici uz priličan odaziv članova i gostiju. U ime tajnika čita korespondenciju. Drug Andrić izvješćuje o stanju blagajne, d. Butković o čekovnome računu. U ovome imamo raspoloživih K 84, ali zato u tiskari otvoren račun od 700 K duga. Broj 1. „Luči“ je tiskari već isplaćen. Isto tako je plaćena stanarina društva od 200 K za pol godine.

Iza pauze od 5 minuta prelazi se na izbor odbora. Radi malog broja starijih pravih članova predlaže predsjednik, da se za sad izabere odbor samo od 3 lica, što se prihvaća. Za predsjednika je izabran d. Lj. Maraković, a za tajnika d. Baljić jednoglasno, a za blagajnika d. Andrić s većinom glasova.

Kod eventualija se riješava pitanje, da i „Hrvatska“ pošalje dva zastupnika u slavenski odbor. Određeni su za to d. Baljić i gosp. gost Juras. — Čita se poziv „Domagojev“ na proslavu svoje prvogodišnjice. Primljen je prijedlog starješine Dr. Markovića, da odbor ili pošalje zastupnika ili da pozdravi pismom, koje će potpisati svi članovi. — Prijateljski sastanci držat će se svake nedjelje u 2½ s. posl. podne u društvu s predavanjima. — Uredio se i tamburaški zbor.

Uz ponovni pozdrav svim prisutnima, a napose drugovima iz „Danice“, zatvara predsjednik skupštinu.

Zagreb.

(Iz „Domagoja“). Iza ugodnih ferija sakupili su se Domagojci opet u junačko kolo, da odmoreni i okrijepljeni nastave započeti rad. Ali u to kolo došla je i nova četica mladih sokolova iz sviju krajeva hrvatske domovine: dovela ih je ista ideja u „Domagoj“, koja je dovela i nas stare članove. U počast novim drugovima priredilo je društvo „zabavnu večer“, gdje ih se od srca pozdravilo i zaželilo, da stupe u naše društvo vedra čela i ponosna srca, jer vojujemo za ideje, koje ni postostručeni protivnik ne može oboriti. 3. studenoga obdržavalo je društvo II. glavnu redovitu skupštinu, na kojoj su se primili

novi članovi svečanim načinom u „Domagoj“.

Taj radosni užitak ostat će nam dugo u pameti. Kome da ne zakuca srce od veselja, kad vidi, kako mladi sokolovi radosna lica primaju društveni znak i zavjeravaju se jedan ljepše od drugoga, da će svi bok o bok, rame uz rame boriti se za ideale društva: za vjeru i dom! Primljeni su: S. Barić, stud. phil; R. Dugač, stud. iur; R. Eckert, stud. iur; M. Rebac, stud. iur; P. Rogulja, stud. iur; Đ. Turkalj, stud. iur; M. Violoni, stud. iur; A. Donković, stud. phil; M. Belić, stud. iur; D. Muldini, stud. iur; B. Pavešić, stud. phil; V. Mikac, stud. for.; A. Livajić-Katušić, stud. iur; J. Prstec, stud. phil.

Uz to su primljena 3 člana, koji su već bili u drugim kat. akad. društvima: B. Madjer, stud. phil. („Zarja“ — Gradac); S. Smole, stud. iur. („Hrvatska“ — Beč) i M. Juhas,[1] stud. iur. („Hrvatska“ — Beč).

Iza toga je stari odbor izvijestio drugove o svome lanjskom djelovanju i društvo im dade apsolutorij. Izabrao se novi odbor:

Predsjednik: Matija Belić, stud. iur; potpredsjednik: Ante Donković, stud. phil; tajnik: Dimitrija Vac, stud. phil; blagajnik: Radoslav Jagić, stud. iur; knjižničar: Rudolf Eckert, stud. iur; arhivar: Stjepan Smole, stud. iur; Pregledači: Luka Janjić, stud. iur. i Rikard Kraus, stud. phil.

Novoizabrani predsjednik proglasio je za tim dosadanjeg pravog člana „Domagoja“ druga Markulina, — starješinom. Tim časom prestao je naš drug biti redovitim članom, jer polazi u javni život, da zauzme koje odlično mjesto i radi u duhu društva ali zato je postao starješinom, i naš drug Markulin ostaje i nadalje u tijesnoj vezi s našim društvom. Društvo se dalo odmah na rad.

Svake nedjelje držalo je obične sastanke, gdje je uvijek jedan član držao predavanje. Drug J. Prstec predavao je: Kulturna misija „Domagoja“, gdje je naveo sva važnija pitanja, kojima se „Domagoj“ kao kulturno društvo mora baviti. Drug B. Madjer predavao je: Đačka organizacija i razložio, kako je nužna organizacija, jer o njoj ovisi sve. Nije dosta, da đaci drže „Luč“, već treba da i djeluju u svojoj okolini u duhu „Luči“. Drug D. Vac držao je predavanje: „Slovensko đaštvo i osvrt na đaštvo hrvatsko“. Prikazao je sve frakcije u sloven. đaštvu i ciljeve pojedinih frakcija. Ujedno se osvrnuo na hrv. đaštvo i usporedio ga sa đaštvom slovenskim, u koliko su im iste ideje. Potanje se bavio sa slov. akad. društvom „Danicom“ i prikazao cijelu njezinu stradaniju u početku u borbi s liberalcima i sadanje štovanje i ugled „Danice“ kod Slovenaca.

Ove godine je Domagoj pokročio naprijed. Osnovao se pjevački zbor, koji lijepo napreduje. On će biti novi impulz što užeg bratskog života i rada.

Drug Pavelić otvorio je tečaj za stenografiju i talijanski jezik, gdje članove praktičnim i bržim načinom podučava. Svaki predmet drži 2 sata nedjeljno. Društvo je bilo svakog nedjeljnog sastanka u kat. kasinu brojno zastupano, da tako upozna odlično građanstvo sa svojim idejama.

Društvo se obogatilo sa 2 nova vrijedna časopisa: Der Gral, izlazi u Beču i Universitätsblatt, izlazi u Salzburgu.

Dopisuje se sa svim slavenskim kat. akad. društvima, bogoslovnim zborovima i drugima.

[1] Proti Juhasu visi u „Hrvatskoj“ društveni sud; i on je prije osude najavio svoj istup. O. ur.

Kao članovi utemeljitelji pristupiše Domagoju: velč. g. I. Kotlarski, prebendar zagr. stolne crkve i vrijedni Zbor duhovne mladeži u Zadru.

Najljepša im hvala, a od Boga plaća!

Društvo je naumilo proslaviti godišnjicu svog opstanka, na koju će proslavu biti pozvani svi slojevi zagreb. građanstva. O toj proslavi ćemo izvijestiti čitatelje „Luči“ u narednom broju.

Svi smo oduševljeni, svi hoćemo da radimo za svoj mili narod, pa ako Bog da, i doći ćemo k njemu, da širimo kršćansku prosvjetu. Apelujemo i opet na rodoljube, da nas u našem radu podupru.

Dimitrija Vac, stud. phil.

Zagreb, studeni.

Dana 8. studenoga obavio se izbor odbora hrv. akad. potp. društva. Mnogo dana prije izbora živo su korteširali i „naprednjaci“ i Starčevićanci, jer opće je mnijenje, da ona struja daje karakter sveučilištu, koja je na čelu tome humanitarnome društvu. Prije izbora radilo se oko toga, da se dokine toj borbi politički karakter, s toga „naprednjaci“ ponudiše Starčevićancima kompromis u omjeru 8 : 4 (!). Starčevićanci ne prihvatiše te ponude, nego se izjaviše za kompromis na bazi pariteta. Budući da tog „naprednjaci“ ne prihvatiše, borba se imala voditi kao i prijašnjih godina. Starčevićanci se i „naprednjaci“ skupiše, ovi u restauraciji „Kola“, oni u Starčevićevom domu, te odavle krenuše korporativno pjevajući svoje pjesme k sveučilištu.

Prijašnji predsjednik gosp. Vodvarka otvori u prisutnosti izaslanika akademskog senata profesora prava Dra. Šilovića skupštinu u 4 sata. Skupština se obavljala u svenč. auli. Iza predsjednika govorili su još tajnik g. Janeković i blagajnik g. Mihelić. Starom odboru odobre njegov rad, podijele mu apsolutorij i prijeđu na sam izbor. Čim se početak izbora oglasi, Starčevićanci podigoše viku i energično zahtjevahu, da se Srbi, koji su dosada uvijek bili kao neka stafaža „naprednjaka“ u interesu mira i reda odstrane iz aule, tim više, jer to nije bila javna akademska skupština, kako je to Dr. Šilović naglašivao nego skupština potpornog društva, na koju imadu pristup samo pravi članovi, kako to § 17. pravila jasno izriče. Na to nastade divlja vika sa strane „kulturnih naprednjaka“ u obrani Srba. Izaslanik akad. senata umoli Srbe, da u interesu stvari ostave dvoranu, jer bi se osnjetio izbor. Srbi ga poslušaše.

Starčevićanci su imali plave glasovnice, a „naprednjaci“ crvene. Kandidat za predsjedničku čast sa starčevićanske strane bio je gosp. Grotić, a s naprednjačke gosp. Janeković. Domagojci zaključiše, da će glasovati za plavu listinu, u kojoj se zato nalazio i jedan njihov član. Kada bi koji Domagojac predavao plavu glasovnicu, padale bi s „naprednjačke“ strane riječi: „Abcug furtimaši“. Ta je „napredna“ omladina do tog stupnja kulture došla, te ne može nikako shvatiti, da katolik može biti i naobražen čovjek. Kad je gosp. Tićak predbacivao gosp. Anđelinoviću, predsjedniku starčevićanske mladosti, da je furtimaš, reče Dr. Šilović među inim i to, da i katolik može biti čovjek pametan, napredan i na svom mjestu. — Oko 8 i pol sati svrši se izbor u prilog „naprednjacima“. Ne mogu mimoići, a da ne spomenem, da su plave listine bile čiste, neiskrižane, a crvene ne, što više, „naprednjaci“ nijesu ni predsjednika jednoglasno izabrali.

Iza izbora pjevali su jedan i drugi dio đaštva svoje pjesme, te se počeše razilaziti: najprije „naprednjaci“ a za njima Starčevićanci, dok u vestibulu

ostadoše Srbi. Čim Starčevićanci izađoše, zapjevaše Srbi: „Onamo, onamo“. Starčevićance uvrijedi, da se na hrvatskoj univerzi pjeva srpska himna, krenuše natrag i počeše ih izviždavati i vikati: „Abcug Vlasi“. U tom komešanju ispali jedan Srbin iz revolvera dva hitca. Srećom nitko ne nastrada. Na to se Srbi razbjegoše, a jedan Bugarin primjeti, da su im se samo pete vidjele, a kabanice im horizontalno prhale. Starčevićanci iza toga razjareni odoše na univerzu i pobacaše srpske ploče, što su u vestibulu visjele. Kod svega je toga osobito karakteristična jedna stvar, koju valja svakako dobro upamtiti: „Naprednjaci“ odobravaše postupak Srba.

M. Violoni, stud. iuris.

Đakovo.

(Izvještaj Zbora duhovne mladeži u Đakovu zag. 1906./7.) Zbor je imao 2 glavne sjednice, 2 svečane akademije i 12 jourfixa. Rad: A. Beletristika: Šarčević D.: S krstopuća (pjesme); Bezetzky: Od Beograda do Sofije i od Sofije do Osijeka (putopis); Kulundžić V.: Pjesme. Tomičić J.: Ženidba princa Uroša de Molvin (humoreska); Jurčević A.: Moj svijet (pjesme). B. Vjerska filozofija: Šarčević: Laberthonnierov moralni dogmatizam. C. Socijologija: Šarčević: Rajfajzenove zadruge i socijalno pitanje u Hrvatskoj; Socijalna organizacija prvih kršćana (od dr. Kreka, pohrvaćeno); Socijalna reforma ili soc. revolucija? Klerikalizam i kršć. politika (sa slovenskoga); Pregled socijalističkih sistema; Bezetzky: Burzijanski židov (po njem.); Belić M.: Pitanje o izbornome pravu; Javni život naroda i vjera; Tomičić J.: Mali posjed i soc. demokracija; Fridrik: Crkva i država (iz Cathreina: Moralphilosophie); D. Deklamovali su: Šarčević (2 puta), Petz i Kosina. E. Kritika: Kosina V.: Plodovi i uspjesi ilirskoga preporoda; Jurčević A.: Kranjčevićeva poezija u glavnim crtama i zamisao pjesme „Misao svijeta“. F. Različito: Šarčević: Kulturno i socijalno značenje Zbora (proslov na svečanoj akademiji k 100. god. sjemeništa); Organizacija Zborova u 3 smjera; Narodni velikani (spomen-slovo Zrinjskome i Frankopanu); Belić M.: Povjest Zbora duhovne mladeži đakovačke. — Na sastanku u Zagrebu bio je Zbor brojno zastupan. Referat: Bogoslov u moderno doba preuzeo je Belić, a Zajednički rad bogoslova i lajika Šarčević. Zbor je primao 50 časopisa, što badava, što uz sniženu cijenu.

Zadar.

(Pokrajinski odbor đačkog krila „Hrv. Vojske“ za Dalmaciju) osnovao se 20. studenoga. Svrha će mu biti: „Provesti i podržavati čvrstu i jedinstvenu organizaciju hrv. katol. đaštva u Dalmaciji, sa sjedištem u Zadru, po načelima i u suglasju sa zajedničkim glasilom „Luč“, dotično sa središnjim društvom „Hrv. Vojske“ u Zagrebu, kad se ovo osnuje.

Potanje izvijestit ćemo o našem programu u narednom broju „Luči“. Međutim, tko želi dobiti kakovih informacija ili razjašnjenja, neka se izvoli obratiti preko V. g. M. Garkovića, „Zmajević“, Zadar.

Pokrajinski odbor đačkog odjela „Hrv. Vojske“ za Dalmaciju.

Sinj, 20. listopada.

(„Hrv. Vojska“ i „Literarno društvo“.) Srce nam se širi u grudima, kad je i na nas došao red, da najavimo u Vašoj „Luči“ osnutak „Hrv. Vojske“ i „Literarnog društva“. Sakupismo se, da budemo pravi vojaci mile nam hrvatske domovine i Bogom objavljene katol. istine. Izabrasmo slijedeće ravnateljstvo: Predsjednik: Marijan Radojković, VI. r.; tajnik: Jakov Bumber, V. r.; blagajnik: Šime Cvitanović, IV. r. — Sakupismo do sad i lijepu svoticu, a to samo između nas pitomaca. Dobar jedan dio dao je u ime sjemeništa O. Alberto Bukić (Živio!) — K tomu se ovdje među starim sjemenišnim zidinama našla i lijepa četica od sedam članova mladih boraca, pa osnovaše i „Literarno društvo“. Bilo u sto dobrih časa, da sve plane za vjeru katoličku i hrvatski naš dom!

Upraviteljstvo „Hrv. Vojske“.

Bjelovar.

(Iz real. gimnazije). Istaklo se već u više navrata, da se poda katoličkoj đačkoj javnosti prikaz razvoja života i prilika bjelovarske gimnazije. Ocrtat taj život nije teško: dostatno bi bilo označit ga odrazom cjelokupnog, općenarodnog duha, koji provejava skoro cijelom našom javnošću, a to je duh indiferentizma spram religijsko-kulturnih pitanja. Dakako da ova kulturna bezbojnost nema prava na odulji život; uspavane sile lako se stave u gibanje, pojavi li se samo individuum izrazito propagatorskog duha, što se i zbilo prošle godine, kako to crta jedan kolega u prošlom broju „Luči“. Nije mi do ispitivanja razloga ovog općenarodnog ravnodušja, već mi je više do konstatacije interno-gimnazijskih razloga t. j. naglasit mi je kao uzrok, što smo mi u dodiru s onima, koji nemaju nijedne prikorne riječi na literarne proizvode — moderne, premda doživljuje dekadensu, a da i ne govorim o preporukama savremenih produkata Janušić-Livadićeve škole, što više, mi smo svjedoci one pasivnosti pozvanih faktora, koja je po mom najdubljem uvjerenju znatno doprinijela, da za službenu Francesku ne bitiše — Bog, a ne smetnuvši ni s uma, da si je ateistični socijalizam našao u irreligioznom i racijonalističkom semitstvu vjernu potporu i jakog prijatelja, a u trulom i bizantskom pravoslavlju svog naravnog saveznika, osobito pak, kad se radi o vojni na katolicizam. Ovako pak koalirani elementi upregli se u službu „naprednjaštva“. Ovim sam riječima označio u krupnijim crtama uzroke odnosno stanovište naše gimnazije. Da resumiram: neatost pozvanih faktora a agresivnost ateističnog socijalizma, racijonalizam semitetva i bizantinizam pravoslavlja utjecali su silno na razvitak prošlogodišnjih prilika, navlastito na širenje u bistvu svome ateističnog a u posljecima nemoralnog naprednjaštva po Janušićevom organu. „Napredne“ ideje se nesmetano širile. Ali ode naprednjačko vodstvo — jedan maturand — socijalista — ode i zanos; a židovstvo, taj vjerni čuvar naprednjačke misli, prepuno bahatosti a svijesno si svoje kapitalističke premoći i prevlasti, premda umije dobro grmiti protiv „furtimaštva“ nije kadro da preuzme vodstvo, budući ono u biti svojoj negativan, dakle nenarodan a po tome i odvratan elemenat.

Katolička misao nailazi na odziv, a pomaže ju i učvršćuje i napredno glasilo, koje u najnovijim brojevima u jačem stilu ističe svoj „znanstveni nazor o životu i svijetu“ — ateizam. Naglašivana pak borba protiv klerikalizma jest borba sa vjetrenjačama ili po naški: proračunano zavaravanje javnosti, koja se u svoj naivnosti daje naprednjačkim banditima na lijepak.

Požega.

(Kongregacije nijesu sredovječne mračnjačke uredbe.) (Izvještaj Marijina zbora u Požegi). Danas mnogo napadaju na kongregaciju nazivajući je sredovječnom mračnjačkom uredbom bez ikakove vrijednosti. No neka protivnici pročitaju ovo

malo redaka, pa će se uvjeriti, da Marijin zbor uz pravi rad svojih članova nije nikakova inferiorna institucija.

O našem se zboru ne piše mnogo. Krivo bi bilo odatle zaključivati, da mi ne živimo pravim životom. Ni sad se ne bi javljali, ali kad nas izazivaju, eto da nekoliko riječi kažemo iz zadnjih svojih dana. — Naš je zbor do pred prošlu godinu kao i drugi zborovi imao redovne sastanke u crkvi. Upravitelj je iza kratke pobožnosti raspravljao, zbornici su slušali. Teme su upraviteljeve bile aktuelne, rasprava zanimljiva. Uza sve to primjetilo se, da se mnogih zbornika to raspravljanje kanda i ne tiče. Mnogi su stali držati, da su učinili sve tim, što su došli, slušali i otišli. — Sad se rodila u nekim zbornicima misao, ne bi li život zbora bio življi i možda korisniji, kad bi sami zbornici mogli utjecati na raspravu: pitati, prigovarati, razjašnjavati i govoriti. Dakako, onda zbor ne bi smio ostati u crkvi, a zborovanje dobilo bi oblik konferencija. Pripominjemo, da je naš upravitelj Dr. Fran Barac držao i prvašnjih godina u gimnaziji konference za sve gimnaziste raspredajući o vrlo zanimivim pitanjima (n. pr. die Bibel- Babel frage). Te su konference ostale živo u pameti, pa su zbornici držali, da bi i zborovanje možda više koristilo, kad bi se barem neki zborovi održali u toj formi. Vijeće je o tom svestrano raspravljalo s upraviteljem, i tako smo za pokus već prošle godine mnoge zborove držali. Poradi zanimljivih rasprava željeli su na te zborove dolaziti i drugi gimnazijalci: nezbornici. Upravitelj nadajući se od toga koristi za sve đake, (a isto tako i cio zbor), dopusti. Tako su naši zborovi postali privlačiva točka u našoj gimnaziji. U novom obliku zborovanja nestaje pasivnosti zbornika. Što više, sad su glavno u raspravi postali zbornici, koji su aktivno sudjelovali. Raspravljalo se poglavito o našim đačkim prilikama i uopće o stvarima za nas aktuelnima. Svaki je mogao svoje mnijenje reći i na prigovore dobiti odgovor i razjašnjenje: Tako je bilo lanjske godine za pročelništva Mihovila Lackovića. Još je s jedne strane znamenita prošla godina. O čem smo dugo snovali i što smo željeli, dobili smo brigom upravitelja: zborničku čitaonicu i početak knjižnice. Imamo sve hrvatske, pa neke njem. i franc. revije. Dakle dosade ne može biti.

Ove godine pokročismo naprijed. Da nam se ne kaže, da samo molimo, a ništa ne radimo (makar su zbornici samo dobri đaci) osnovali smo ove godine još i prosvjetnu sekciju, kao posebni odio našeg zbora. I u tom odjelu mogu sudjelovati s v i gimnazisti, nezbornici kao izvanredni članovi, kojima je dužnost pribivati literar. sjednicama i po mogućnosti literarno raditi. Rad te prosvjetne sekcije sastoji u književnom radu svake ruke: može obrađivati kakav god tema, samo se ne smije kositi s katoličkim ćudorednim i vjerskim načelima (Molimo, da se dobro shvati!). Prosvjetnom sekcijom hoćemo da dademo prilike svakom gimnazistu, da okuša svoj um, pero i riječ. Svaki može, ako revizion. odbor odobri, svoj sastavak čitati i braniti. Posebni se nadzor vodi, da li zbornici čitaju.

Tim je kongregacija istupila na praktično polje korisna i napredna rada. Svaki zbornik mora pokazati, da li i radi i živi u dobro shvaćenom duhu zbora. One mlohavosti u pojedinaca, onog pasiviteta mora da nestane, a na vidjelo pozitivan rad. Zbor Marijin čuva i jača vjerski i etički život zbornika i gimnazijalaca, ali uz to mora da i ostane žarište prosvjete među mladeži. Zbor Marijin (bar naš) okuplja sve elemente bez ikakove razlike, koji su čestiti ili bar hoće da budu takovi. Stoga on nastoji, da u svoje kolo ili bar u literarni odio privuče svakog gimnazista, koji hoće da radi. Tim se zbor dakako nije u biti promjenio, već je samo proširio svoje djelovanje i poprimio zgodniji način.

Ovim je, mislimo, pokazala naša kongregacija, da nije sredovječna natražna popovska družba, nego uredba, koja se zanima za sve napredne i valjane ideje. Mi se kao katolici ne odričemo, već živo borimo za napredak, pa stoga ne zaziremo primiti i od protivnika, što god je uistinu napredno, dobro i plemenito.

Tako smo se ujedno, mislimo, obranili protiv naših napadača, koji nas krste nazadnjacima, inferiornim kretenima etc. Mi želimo napredak, ali se uz to nipošto ne odričemo svojih vjerskih i moralnih nazora. To nam ne će razboriti protivnici ni zabaviti, jer svaki čovjek po svojoj slobodi može imati svoja načela i braniti ih. Suum cuique. Mi smo uvjereni katolici, a na tuđe mnijenje ne udaramo, stog smijemo zahtijevati, da nam se i naše pusti, jer smo duboko uvjereni, da pravo shvaćeni katolicizam ne može biti na putu prosvjeti i napretku. — Mi ne osuđujemo i ne kunemo l j u d e drugih načela, ako ih i ne možemo prihvatiti, pa ćemo vazda kriva protivnička načela ozbiljno i trijezno pobijati, ali ne ćemo zato sve ljude tih nazora prezirati, na njih anatemu udarati. Što više, mi dopuštamo, da može biti naših protivnika, koji stoje u stranci, a da i sami ne shvaćaju, u kakovo su kolo zašli. Ima ih pače i takovih, koji očito pobijaju pogubna načela vjerska i crkvena svoje stranke. Takove ne možemo jamačno osuđivati, nego mislimo, da ćemo ih prije s ljubavlju i ozbiljnim izlaganjem istine sasvim predobiti za se.

Nama se ne mili žestoka i bezobzirna agresivnost na protivnika, cjepidlačarenje u prosuđivanju protivničkih govora i spisa, natezanje za riječi etc. Mi želimo biti ljudi otvorena srca i pogleda, pa ne ćemo da budemo i ne dopuštamo da nas se smatra furtimašima, kojih uistinu u nas u Hrvatskoj imade. Naša nas konferencija za to niti ne uči niti odgaja. Kao prava Marijina kongregacija uči nas ona ljubiti Boga i bližnjega, vršiti svoje dužnosti u svakom pogledu. Molitva i pobožnost nas u tom nastojanju samo krijepe i tjeraju na voljni rad, da postanemo izobraženi i napredni katolici.

* * *

Dodajemo još raspored prvih dviju sjednica našeg prosvjetnog odsjeka, u kojem ima mnogo članova, koji nijesu zbornici.

I. svečana sjednica obdržavana 27. X. u 3 s. p. p. u gimnazijskoj dvorani. Bila je dobro posjećena, a bilo je i dosta gg. profesora.

α) pozdravni govor predsj. J. Benčevića (VIII.). On se veseli, što vidi, da se i na našoj gimnaziji počela buditi svijest u đaka. Tumači, kako je došlo do ovakova društva i kako se razvijalo iz krila Marijine kongregacije. Pokazuje, da mi nijesmo možda „furtimaška“ družina, nego napredno đaštvo, što će i naš rad pokazati. Poziva sve, da se k nama pridruže.

β) Lav. Ciraki (VI.) čita svoje „Pjesme“.

γ) „O čitanju“ F. Nikolić (VII.).

δ) Lad. Metzger (VI.) čita svoje Pjesme.

ε) „Najmilija nek nam je rođena gruda“. (Refleksija po Gjalskom „Na rođenoj grudi“). A. Abramović (VIII.)

ζ) Pjesme Burijana (VI.)

*

γ) Aluzija Novakovih „Zapreka“ na današnje prilike. J. Benčević (VIII.)

Svi su bili popraćeni odobravanjem i pljeskom. Na koncu je progovorio jedan od gg. profesora i čestitao nam na uspjehu i našem radu, pa pozvao sve, da stupe u to kolo.

Dne 24. XI. održana je druga sjednica.

Raspored:

α) „Estetički prikaz Sundečićeva rada“. Iv. Huhšopf (VIII).

β) Pjesme L. Cirakija.

γ) „Drang nach Osten“. A. Premužić (VII.)

I ova je sjednica kao i prva dobro uspjela.

Marijina kongregacija u Požegi.[1]

Brod.

(Marsonija). Štovani gosp. uredniče! — Budite tako dobri i uvrstite u Vaš cijenjeni list ovaj mali dopis bolje rekavši informaciju, u kojoj Vas informiram o toj slavnoj „Marsoniji“, da vidite tko su i što su:

Čitao sam u „Starom lašcu“ — Pokretu, kad je javljao sadržaj svoga nedonoščeta „Hrvatskog Djaka“, kako se odbor brodskih „naprednih“ đaka „Marsonijaša“ htio pohvaliti pred svojom „naprednom“ braćom. Htjeli im pokazati, kako su oni ovih ferija radili i kako su onako furtim skupili oko sebe grupu brodskih đaka. Radili su „tiho“, kako to vele i sami u „Hrv. Djaku“, Bojali se valjda, da ih tko ne uhvati. I uspjelo im! Skupili su priličnu grupu 10-oricu, što židova, što sličnih. Židovi su bili u većini. Još nisam ni rekao, zašto su se nazvali Marsonijaši, a već odoh dalje. Kako Vam je moguće poznato. Brod n/S se zvao u rimsko doba Marsonia, a oni nisu proti klasicismu.

O tom nas uvjerava i njihova brošura „Novo doba u Hrvatskoj i hrv. napredna omladina.“ Hajd sad možemo dalje. Bavili se dosta sitnim radom za narod i otvorili analfabetski tečaj. Nije njima bilo toliko do prosvjete koliko do slave. I ja sam htio da prinesem svoj kamečak prosvjeti našeg siromašnog puka, ali me moj „napredni“ drug odmah po prstima. Rekao mi je, da ako ja budem u nutri, da ću si svu slavu prisvojiti i pisati u „Luč“, da sam otvorio analfabetski tečaj. Kad sam ga uvjeravao, da mi nije do imena i slave, nego da želim samo koristiti kojemu od tih bijednika, nije on ipak mogao pristati. Motivirao je kao uzrok, da taj tečaj daju samo „napredni“ đaci. E pa da nisu „napredni!“ Što je njima do prosvjete? Glavno je slava pred braćom i „napredno“ ime pred svijetom. Ima u toj „Marsoniji“ zaista karakternih ljudi.

Eno ih u „Hrv. Djaku“ gdje vele, da žele danas sutra biti „karakterni“. Ne će oni lagati. To bi bilo proti karakteru. Ali pisati u politički časopis, da „napredni“ i klerikalni đaci imaju iste ideje samo da čitalačka publika ne dozna, tko su i što su, to ne smeta. Dotičnik je jednom prilikom rekao, da u strančarstvu i politici ne treba karaktera. Reći istinu pred Brođanima, koji su još dosta religiozni, to bi značilo sebe uništiti. Isti mi je prigovarao, da mi zavađamo prvoškolce i slične te im dajemo čitati „Luč“, premda oni nisu zato zreli. To nije ni najmanje karakterno. No on ipak dijeli zato djeci njihovu brošuru „Nova doba u Hrv....“ Ma on ima nato samo patent. Quod licet Jovi:.. Ima tu dobrih moralista. Znadu oni, da volja nije zato, da vlada zlim sklonostima čovjeka, nego, da one vladaju čovjekom. Što bi se oni sustezali od svojih životinjskih sklonosti. O vi nesretni furtimaši, ne znate li, da je volja zato, da se pokorava naravi! Oni su kulturni pa basta. Ne zovu ih badava „kulturtregeri“. Njihovom „naprednjačkom“ oku, što se tiče kritike, ne će ni jedno žensko biće izbjeći. Svatko mora doći na vagu njihove „kulturne“ kritike. U brizi su za svoj „intelektualni“ razvitak. Sve to spada na kulturu, kako mi to jedan od njih reče. No najviše im ipak smetaju svećenici. Oni su sve i sva samo ne svećenici. Oni su gulikože, mračnjaci, sredovječni, a nimalo „napredni“ kao oni. Fiškali su dakako mnogo bolji. Nalazi se tamo i takih, koji govore srpskim, a ne hrvatskim jezikom. Sramota bi bila za dotičnika reći, da govori hrvatski.

Ni židovi ne će da budu zadnji. Neka se „Putnik po cijelom svijetu“ čuva. Kako on smije dirati u židove! Ne spričava ga ni najmanje ona njegova izjava, kad veli, da je on antitalmudovac. Znat će on, pošto oka suvih šljiva od brodskih „cionističkih naprednih“ đaka „Putniče“ bijedni, jesi li razumio? Štuju oni tuđe uvjerenje, ali to ne smeta, da pristaše stanovite stranke isfućkaju! Oni svačije uvjerenje štuju, a ako komu reknu bedak, što junački zastupa svoje stanovište, to ne smeta. Samo oni imaju patent na slobodu mišljenja, a tko zastupa drugo mnijenje, bedak je, jer ne misli ko oni. Svim će silama nastojati naši brodski „kulturtregeri“, da se već jednom dokopamo blaženog stanja, koje vlada u Franceskoj. Tamo su ljudi moralno vrlo jaki, a ne kao u toj mračnjačkoj Belgiji, gdje su klerikalci na vladi. Belgijanci sve više nazaduju. Ne daju nam nikakovih dokaza „napretka“. Liežka i budućа bruxeleška izložba ne znači još ništa. O blaženi Brode! Usrećit će te tvoji „napredni“ sinovi svojim naprednim nazorima. Što sam se ja toliko raskokodako? Ja čitam „Luč“ i „Hrvatsku Stražu“ i — ne znam ništa. To su listovi koji samo čovjeka zaglupljuju. Čitaj „Hrv. Djaka“, „Savremenik“, pa ćeš već biti „napredan“. No oni su kulturni, a svi drugi su bedaci.

Čekaj, čekaj, bit ćeš i ti naprednjak samo dok vidiš tko smo i što smo! Velim još samo to: „Samo tako dalje moja draga „napredna“ braćo, pa ćemo vidjeti, dokle ćete tako!“

Primite gosp. uredniče izraz mog dubokog štovanja! Ostajem

Mihovil Brodski, radikal.

[1] Na zahtjev dopisnika bez svake promjene. No molim druge kongregacije, da se izjave, što one misle. (O. ur.)

SVAŠTICE.

Dr. Julije Golik postao je javnim izvanrednim profesorom klas. filologije na zagr. sveučilištu. Mi ga kao vrla katolika i vrla profesora najsrdačnije pozdravljamo i kličemo mu: „Živio!“

† Fra A. Zubac. Đačka Marijina kongregacija u Mostaru šalje nam 10 kruna uz ove riječi: Slavno uredništvo! Tužnim srcem javljamo, da nam je naš velezaslužni i predobri g. prezes m. p. o. Fra Augustin Zubac na 5. o. mj. (studenoga) u noći preminuo. Mjesto vijenca šaljemo 10 K za društvo za organizaciju hrv. kat. đaštva. Isto toliko smo dali za biskupsko žensko sirotište. — Ovo par riječi svjedoči jamačno najbolje, kako je plemeniti pokojnik znao osvojiti srca mladeži. R. I. P.

Odbor „Zarje“. — „Hrvatskoj“ je javljen pismom od 27./10. — „Bratsko društvo! Slov. kat. akad. društvo „Zarja“ v Gradcu naznanja, da si je izvolilo na svojem I. red. obč. zboru, dne 15. 10. t. l. za zimski tečaj sledeći odbor:

Predsednik: tovariš pravnik T. Malnerič; podpredsednik: tov. pravnik B. Schaubach; tajnik: tov. med. A. Arušek; blagajnik: tov. prav. I. Milač; knjižničar: tov. prav. A Ogrizek; gospodar: tov. prav. F. Legar.

Bratski pozdrav! Malnerič, t. č. preds.; Arušek, t. č. tajnik.

Nemiri. Takvo je vrijeme! Nema semestra, a da Nijemci često pod zaštitom „viših“ — ne dokažu svojim katoličkim sunarodnjacima, da su klerikalne ideje „natražnjačke“, „pogubne“, „protunarodne“ i sl. — Dokazi se vode; ad hominem vulgo — toljagom. — Kod takovih „dijalektičkih“ vježba je za nas od osobite zanimivosti to, da se Svenijemcima pridružuju i slavenski „naprednjaci“, kako to spomenusmo u zadnjem broju „Luči“ (str. 128.)

Ali rijetko kada prođu dva semestra, da se zahvate i Nijemci s drugima. — Ovog su semestra započeli Talijani. U Beču i u Gracu započeše u isti dan demonstracije za talij. univerzu u Trstu. U Gracu uspješe u toliko, da su obustavili nekoja predavanja, dok su u Beču bili lošije sreće, jer su ih Svenijemci pofrkali iz aule. Rektor je ipak naložio, da se univerza za jedan dan zatvori. — Drugi dan su Talijani opet pokušali sreću, a pomagali su im i neki „napredni“ Dalmatinci — pomislite, za talijansku univerzu u Trstu, proti kojoj su svi Hrvati i Slovenci ko jedan! pfui! — „Debata“ je bila živahna. Bilo je i krvavih glava, no luknje nijesu bile tako duboke, da bi jedna ili druga stranka došla do boljeg „uvjerenja“.

Ta nabita atmosfera nije dala mira ni drugim Hrvatima, pa pozvaše sastanak, da se porazgovore „o položaju“. Zaključiše, da će i oni demonstrirati. — Drugi se dan sakupiše u auli, no prije nego su se i usudili, da i spomenu demonstraciju, potisnuše ih Svenijemci na stražnja vratašca van. Jasno je, da je to Hrvate ogorčilo, pa ako su morali na mala vrata van, htjeli su na velika opet unutra. Al „rampa“ je već bila zaposjednuta ruljom Svenijemaca, dok Hrvata ni desetina! — Sad se ponovila stara igra: Oni ozgor draže one dolje i obratno. Hrvati su bacali na „rampu“ šljunak sa ceste, a Nijemci su lomili štapove i bacali u Hrvate. — Napokon se njemački čopor odvaži, da sađe s „rampe“ i udari na onu šaku Hrvata, a Hrvati — bježe! I blamaži je bio kraj!

Kasnije su držali Nenijemci jedan sastanak, gdje zaključiše, da ne će dalje demonstrirati, jer da je rektor „priznao“ ravnopravnost . . .

VI. austr. katol. sastanak obdržavao se u Beču od 16.—19. studenoga. Uspjeh je bio krasan. Židovsko-liberalna premoć puca na sve strane. Sastanku je prisustvovala i „Hrvatska“. — Čim nam prostor dopusti, donijet ćemo više slika, jer treba da i mi znamo, kako rade naši bliži susjedi.

Protiv madžarske katedre na zagrebačkoj univerzi. Dne 25. listopada u 6 s. na večer imao se docent madž. literature na zagreb. univerzi Dr. Kazimir Grekša prvi put sastati sa svojim slušačima. U isto je vrijeme sazvala starč. akad. omladina skupštinu u vestibul, da na njoj protestira protiv madžarske katedre na hrv. univerzi. Na skupštini se našlo sve đaštvo. Od „naprednjaka“ je govorio Z. Vernić, koji

je rekao, da će Starčevićancima biti moguće spriječiti sastajanje Dr. Grekše sa slušačima, a da ih u toj akciji ne će poduprijeti „Domagojci“, „jer je Dr. Grekša pop“ (Alaj ju je izvalio! Sasvim po „naprednjačku“! Jednostavna podvala i prosta laž!) No starč. se đaštvo nije dalo smesti, već je ostavilo Vernića s njegovim „naprednjacima“ u vestibulu i zaposjelo dvoranu, u kojoj je imao predavati dr. Grekša. No kad dr. Grekše nije bilo, otišlo je đaštvo s univerze pjevajući hrv. himnu i demonstrirajući protiv madž. katedre na hrv. univerzi. Naprednjaci, da obrane tu madž. katedru, koja je postavljena samo u tu svrhu, da što prije stvori ljude, koji će danas sutra kao profesori širiti madž. riječ na našim hrv. realkama i gimnazijama, prihvatili se svoje stare fraze i vikali „Živila sloboda znanosti“.

A tko da se ne sjeća lanjske instalacije?! Tada su naprednjaci htjeli spriječiti i samu instalaciju, jer je rektorom bio pop; a od grozomorne dreke: „Dolje popovi, dolje teološki fakultet!“ malo da im se nijesu razderala grla. Dakako, sve — u ime slobode znanosti.

Masaryk i socijalističko novinstvo u Češkoj. Češki narodno-socijalni „Lid“ (ročník I. číslo 19. z 20. prosince 1906.) pjeva već svaku apoteozu Masaryku: „Profesor Masaryk sve više blijedi (vyvetrává). Na njegovim proizvodima posljednjih godina opaža se očiti i omašan raspad (rozklad). Osjeća barem sâm, da djeluje danas više samo kao krabuljnim dojmom istrošene atrakcije (otrele atrakce). Zanimljivo je, kako se mahnito (zbesile) hvaća najglupljijih nesmisla, da ulovi i priveže (uponta)“ . . .

Paprena je to zaista osuda, ali — zaslužena. Što će na to reći naš „Hrv. Djak“, koji je Masaryku zajamčio neumrlu slavu „namaljavši“ ga na svoja leđa? Priznati im se mora, da znadu dobro slikati, to će reći oponašati. Ta kako i ne bi, kad su potomci majmuna, kako im je to Häckel crno na bijelom već „znanstveno“ dokazao. A majmuni, znadete, što rade: oponašaju, gdje što zanimljiva opaze.

Kud se plete tajno ovo pletivo? Stigla nam dopisnica ovog sadržaja: Travnik dne 26./10. 07. — Nakladi Luč Zagreb. — Pošto sam Vama davno i davno poslao sveske i izplatio račun a Vi mi niste ni do danas niti moje narudjbe poslali a ni priznali primitak. — Pošta je od Naše Snage. Paket i Račun to sam na. Našu snagu. Poslao narudjbu i novac i Paket. Od Vas danas naručujem dalnnje sveske i to 12 br. itd. za 9 Preplatnika. — U očekn Vašeg odgovora s pozdravom — Pero Malušić. — Tako doslovno. Tko ne vidi ovdje prste framazuna, i to specijalno naprednjačko-socijaldemokratske?

Cirilo-Metodska izložba bit će priređena g. 1908. na Velegradu, a god. 1909.—1910. u svim glavnim slavenskim gradovima. Ta izložba omogućit će čitavome Slavenstvu potpuni prijegled raznih knjiga, brošira, časopisa, slika i drugih spomenika cirilo-metodskih i velegradskih, izdanih kroz minulo stoljeće pa sve do današnjega doba, To odlično poduzeće za Slavenstvo moguće da se ne mogne savršeno izvesti, ali pošto smo osvjedočeni, da je zahvalnost prama velikanima slavenskim sv. Cirilu i Metodu živa u srcima slavenskima, molimo štovatelje cirilo-met. među svima Slavenima, da bi tome poduzeću dobrohotnu pozornost posvetili te ujedno oko potpuna izvedenja ozbiljno poradili. Literate, nakladnike, knjižare, antikvarijate, narodna i kulturna poduzeća u Slavenskome svijetu učtivo molimo, da nam posude, odnosno dobrohotno poklone navedene tiskanice za izložbu, da uzmognemo, koliko samo

bude moguće, podati potpunu sliku zahvalnosti slavenske prama sv. Cirilu i Metodu. — Dobro će nam doći također časopis iz godina cir.-met. jubileja g. 1863.—1869.—1885., a i pojedini brojevi časopisa, u kojima je objelodanjena kakva literarna radnja cirilo-metodska ili velehradska. Svaka pošiljka za izložbu biti će označena i popisana u posebnoj publikaciji; isto tako bit će objelodanjena imena gg. dobrotvora, koji su bili kojim bilo načinom na pomoć tome preznamenitome poduzeću. Darovane pošiljke uložiće se poslije izložbe u cirilo-metodsku knjižnicu na Velehradu. — Kod izložbe mogu učestvovati i slikari, kipari i umjetnici uopće iz svih slavenskih zemalja, ako hoće vlastita djela cirilo-met. ili velehradska izraditi i na izložbi rasprodati. Slike (izvorne) bit će primljene takove, koje predstavljaju sv. Cirila i Metoda, ili razne događaje iz njihova života; isto tako i slike (izvorne) sadanjega Velehrada. — Sve pošiljke, upiti (s priloženom markom za porto) itd. neka se uprave do konca ove godine na: ligu „Ruch Cyrillo-Methodějský“ na Velehradě (Morava).

Opaska uredništva „Luči“. Preporučujemo ovu izložbu osobito pažnji našega ostaloga kat. općinstva (jer se to đaštva toliko ne tiče). Pošto će tu biti zastupani svi ostali slavenski narodi, ne bi smjeli ni mi Hrvati izostati, a ne bi smjeli ni zadnji biti, kako je to na žalost kod nas običaj. Da je sreće, osnovao bi se kod nas posebni odbor ad hoc, koji bi prikupljao gradivo za to iz naših strana, da si osvjetlamo obraz pred vanjskim slavenskim svijetom bar tom zgodom. Videant consules.,.

Nestalo bosanskoga jezika. Zem. je vlada u Bosni odredila, da se „bosanski“ jezik zamijeni imenom „srpskohrvatskoga“ jezika. Na zdravlje!

Sveučilište u Sofiji opet je otvoreno; ali nijesu uspostavljeni stari profesori, nego su sveučilišnim docentima imenovani srednjoškolski profesori. Naravski, da tih profesora ne će ni ne mogu slušati bugarski akademičari. Zato sada broji sofijsko sveučilište samo do 30 đaka, a i ti su većinom vladini štipendisti. Bugarski đaci studiraju u Zagrebu (preko 250), Zürichu, Ženevi, Beču, Biogradu, na belgijskim i na ruskim sveučilištima.

Nema instalacije rektora na zagr. univerzi. Akad. je senat zaključio, da ljetos ne će biti instalacije poradi poznatih izgreda, što su ih „naprednjaci“ prigodom lanjske instalacije počinili.

Savremenik. Kako se vidi iz izvještaja posljednje skupštine „Društva hrv. književnika“, broji sada „Savremenik“ samo 654 pretplatnika. Deficit je „Savremenika“ za 2 god. neznatna svotica od 7000 K, što će ju platiti isto društvo. Valjda je i plaćanje tuđih dugova danas u modi! Tako je bar u „Savremeniku“. A „Savremenik“ je glavni reprezentant modernizma u nas. E, pa živeo, makar i na tuđi račun!

Spomen ploča Pavlu Štoosu otkrivena je po „Braći Hrv. Zmaja“ 22. rujna u Dubravici (Hrv. Zagorje). Znamenita je njegova pjesma „Kip domovine“. Slava mu!

LUČ
LIST HRVATSKOG KATOLIČKOG ĐAŠTVA.

BROJ 4. — ZAGREB, SIJEČANJ 1908. — GOD. III.

SLOBODA.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

OD LUTHEROVIH vremena ovamo, te kroz burno doba francеskoga prevrata, pa sve do današnjih dana, ništa valjda nije toliko uzbuđivalo duhove, toliko raspaljivalo srca, ništa valjda nije toliko na jeziku bilo i cijelim svijetom odzvanjalo, ništa toliko krvi prolilo, toliko dobra i zla počinilo, kao taj jedan poklik — jedna riječ — „Sloboda!“ — Sloboda! — Slobodu su poznavali i stari narodi, — i kako! — gdje je bilo slobodnih ljudi i robova, slobodnih naroda i podjarmljenih, slobodnih država i vazalskih — ali ova sloboda, što ju uz bijesne, bučne zvukove marseljeze čitamo na krvavoj zastavi današnje socijalne demokracije, ova sloboda, u ime koje se sastaju zastupnici „Slobodne Misli“ i šire svoje zlokobne nauke čitavim svijetom — ova sloboda do Luthera nije bila poznata svijetu, barem ne pod imenom slobode, nego pod drugim, malo drukčijim imenima.

Da li je zbilja istina, da prije Lutherova protestantizma, prije franceskoga prevrata, prije socijalne demokracije, prije „Slobodne Misli“ svijet nije poznavao slobode? Da je na zemlji nije bilo? — Nihil novi sub sole. Ovisi samo o tome, kako se cijela stvar shvaća.

Dobro treba promisliti i zapamtiti, da čovjek sastoji od duše i tijela, i da su uslijed pada čovjekova po istočnome grijehu to dvoje u vječnoj opreci i da su njihova nastojanja, njihovi ideali skroz oprečni, oprečni kao nebo i zemlja, dobro i zlo. Duša je besmrtna i zato je njoj sav zemaljski ovaj život, čitav ljudski vijek tek jedan tren; ona teži za svojom posljednjom svrhom, za vječnim životom, gdje će sjedinjena za uvijek s Bogom istom postići namjenu, u koju je stvorena. Dobro, mi to priznajemo i vjerujemo, ali ima ljudi, koji toga ne vjeruju, koji ne uviđaju ili bar ne će da uvide svrhu duše ili čak i opstanak njezin. Ali ipak, ti moraju priznati s Ovidijem da

„video meliora proboque — deteriora sequor“; uviđaju, da ima nešto, što uvijek vuče gore, u visine, k dobru, ali nešto drugoga uvijek privlači k zemlji, k zlu. Njima je lakše govoriti o dvostrukome čovjeku u nama i šta ti ja znam o kakvim neslanim kombinacijama, nego li priznati besmrtnu dušu ili uopće dušu. Pa nek im bude, ali očite činjenice, da je u čovjeku vječna opreka između dobra i zla, ne mogu pri zdravoj pameti nijekati. Mi pako znademo, odakle potječe ona težnja u čovjeku za zlim — od tijela, od grijehom pokvarene naravi ljudske. Ne tvrdimo, da je tijelo samo po sebi zlo, kako nam podmeću „naprednjaci“; dapače tijelo je prvobitno bilo stvoreno također izravno za vječnu sreću, ali uslijed pada po istočnome grijehu, pošto je razum potamnio, a volja sklona na zlo, tijelo je postalo oruđem grijeha i poticalom na nj, i zato je osuđeno, da se pretvori u prah, od koga je i postalo. Kako je ovaj zemaljski život prolazan, tako je i tijelo prolazno, i zato grijehe počinjamo tijelu za volju, nikako pak besmrtnoj duši, koju tijelo priteže k zemlji i privlači na grijeh.

Težnja za slobodom je čovjeku u dnu duše prirođena, prirođena tako, kao i bezgranična težnja za istinom i za dobrotom — za srećom. Htio tko ne htio, priznao tko ne priznao, to je neizbježiva činjenica, da on svom snagom isto kao i za istinom i dobrotom, jednako teži i za slobodom. Ali kako su različiti putevi, a često i često puta i bludnje kod raznih ljudi, što teže za istinom, tako je isto i kod težnje za slobodom. Faust zapisuje dušu vragu, da postigne istinu, dok je svetac predaje Bogu, da ga ju on nauči. Samoubojica misli, da postizava sreću ubijajući se, dok je pustinjak traži odbijajući se od svijeta i trapeći se. A sloboda? Revolucijonarac je traži u prahu krune i oltara, u krvi i vatri, kršćanin je traži u miroljubivu i zadovoljnu životu. Gdje je rješidba zagonetci? Tko je slobodan?

Slobodan je onaj, kome je savjest slobodna — čista, slobodan je onaj, kome je duša slobodna.

Od dvoga oprečnoga ne može oboje biti u isti čas, na jednome mjestu, na jednome objektu; duša i tijelo su po svojim težnjama skroz oprečne; dakle ako je slobodna duša, ne može biti u isti čas slobodno i tijelo ili obratno. Sloboda duše sastoji u tom, da ona nesmetano teži i radi, da dostigne svoju svrhu; pošto je tijelo u tome smeta, povlačeći ju uvijek k zemlji, k grijehu, to duša nastoji, da si tijelo što većma podloži, da težnje tijela ušutka, i da se, koliko mogu, slože s težnjama duše. Težnje pako tijela sastoje u udobnosti,

slasti i lasti, u sreći na ovome svijetu, u zemaljskome uživanju. Dakle sloboda tijela sastoji u slobodi i neprijećenu udovoljavanju ovih težnja. Čovjek ne može biti u isti čas slobodan tijelom i dušom, dakle se mora odlučiti za onu slobodu, koja ga vodi k dobru, koja je plemenitija, uzvišenija — a to je bez dvojbe sloboda duše. Jer ono, za čim teži sloboda tijela, prolazno je, časovito — a ideali duše su vječni, beskrajni, ideal tijela je usljed grijeha prokleta zemlja i njezini grješni užici, a ideal duše — čistoća, krjepost, savršenost duše, vječni užitak u jedinstvu sa jedinim i najvećim dobrom — s Bogom. Tko samo priznaje dušu, mora, ako je dosljedan čovjek, i svim silama težiti za slobodom duše. Jer tijelo sravnjeno s dušom izgubi svaku vrijednost — tijelo — prah prama duši — slici prečistoga i vječnoga Boga.

A ono, što nam kazuje, kako je sa slobodom duše, da li smo slobodni ili smo pali u ropstvo grijeha — to je savjest. I zato, ako nam je savjest čista, mirna, ako smo slobodni od grižnje savjesti, imamo najveće blago, slobodu čiste i besmrtne duše. Zato i rekoh da je slobodan onaj, koji ima slobodnu — čistu savjest. Ali kako je to? Ta i socijalni demokrati viču: Živjela sloboda savjesti! I oni se uvijek bore za „slobodu savjesti“ kao za svoje načelo. No šta kod njih znači „sloboda savjesti“? Znamo to iz izreke, koju obično dodaju prvoj: „Vjera je privatna stvar“. Dakle je li to doista sloboda savjesti? Ili mislite, da će doista čovjek, inače „dobar katolik“ u privatnu životu ostati mirne savjesti, ako u javnosti, u skupštini ili saboru glasuje za kakov protucrkveni, protuvjerski zakon ili predlog? Nipošto! — no to vam je vjera — privatna stvar, to je socijalistička sloboda savjesti. A to nije samo načelo socijalnih demokrata nego i uopće današnjih „naprednih“ elemenata i „slobodnih“ mislilaca. Sloboda savjesti ne znači njima slobodnu savjest t. j. savjest, koja nesmetano obavlja svoju službu opominjući i grizući čovjeka svagda i u svakoj zgodi — dakle i u javnosti — kada što proti slobodi duše počini, nego jo to kod njih sloboda od savjesti, emancipacija od savjesti, ušutkavanje savjesti. Sloboda savjesti je njima oslobađanje od neumoljivoga glasa savjesti. Da oni hoće pravu slobodu savjesti, ne bi trebali toliko ni vikati, kao što ne vičemo mi t. j. kao što ne viče kršćanstvo, koje navješćuje doista pravu slobodu — čistoću — savjesti, jer savjest ostaje uvijek ista, vikali oni koliko za njezinu slobodu ili ne vikali; savjest ne može biti niti klerikalna, niti na-

*

prednjačka, niti liberalna, niti „demokratska“ (kao n. pr. u prof. Nodila) — ne, savjest, može biti samo jedna jedina i prava, kako ju je Bog kod svih ljudi stvorio: vječni i nepogrešivi zakon, glas Božji, koji pravome kaže pravo, krivome krivo, koji nas svagda sili, da po njemu radimo, da si očuvamo dušu čistu, slobodnu.

Dandanas, gdje se obdržavaju „svjetski“ sastanci u ime „Slobodne Misli“, gdje i u nas već u sav mah odjekuje „sloboda savjesti“, bilo je nužno, da se čuje i ovaj o tome i da se vidi, kako je kod nas s tom krilaticom našega vijeka, „slobodom“. A sad još kratko praktično razmatranje u savezu s tim.

Ništa nije u naše doba mladosti, za đaštvo znamenitije za održanje prave slobode — slobode savjesti, duše — koliko sloboda vlastitoga mnijenja. Ali ne opet sloboda vlastitoga mnijenja, kako ju navještaju Lutherovci, „slobodni mislitelji“ i socijalni demokrati, oholost, „non serviam!“, nepokornost. To nije sloboda vlastitoga mnijenja, vlastitoga najdubljega uvjerenja, nego sloboda pretjerane umišljenosti i besmislene nepokornosti. Mladi ili slavični ljudi hoće da budu revolucijonarni, hoće da grme i praše, hoće da se istaknu i eto odmah: udri, živjela sloboda, živjela sloboda individualnoga mnijenja! Udri po crkvi i po državi, makar dosta puta i ne razumio, o čemu se radi! — Mi prije svega zahtijevamo, da svaki u stvarima temeljnim i znamenitim ima svoje vlastito mnijenje i svoje pravo uvjerenje. Demagoštva ne ćemo, a ni fanatizma. Ali pošto je netko stekao svoje mnijenje i uvjerenje, tada neka ostane čvrst u njemu i neka se ne da od svakoga — sit venia verbo — za nos voditi. Najviše zla počinja dandanas među đaštvom dnevna štampa i društvo, osobito na univerzi. Čovjek mora biti čvrsta, otprta značaja bez svakoga ljudskoga obzira, da je kadar svakome istinu u lice reći. Kavgadžija i svadljivac ne mora biti; gdje ga nitko ne pita za njegovo mnijenje, ne treba ni govoriti. Ali kad se radi o njemu, tada se pokaže doista onakovim, kakav i jest. Odrješit, nepopustljiv; jer u društvu, osobito đačkome, ako popustiš malo, izgubio si sve. Ne boj se onih, što te ismjehivaju; šta ti mogu? Ti si slobodan čovjek i imaš pravo, da slobodno ispovijedaš svoje uvjerenje. Poznam jednu gimnaziju, u kojoj se đaci odgajaju u izvrsnu duhu, no od bivših abiturijenata, koj i odoše u svjetovnjaštvo, neznatno ih je malo, koji su još ostali vjerni skroz katoličkome uvjerenju. A zašto? Iz lokalnog patriotizma druže se na univerzi s bivšim đacima drugih gimnazija njihove pokrajine,

a ti su svašta prije, nego katolici, šta im je prvo: juriš na ove „fratre“, „pobožnjake“ itd. A ovi? Vole podleći svome lokalnome patriotizmu i političkim predsudama, nego da su otprto i odrješito odbili besmislene napadaje, te ostavili takovo kukavno društvo. A štampa? Tu su u prvom pogledu dnevnici, pa onda znanstveni i stručni časopisi. „Šta fali Savremeniku? Ta to je lijep list“ — tako mi je rekao slavista, bivši drug u organizaciji. Pamet u se! Zar je tako klimavo uvjerenje? Iz zanosa za literaturu postao je „Savremenikovim“ pristašom. Bolilo ga je, što nemamo književnosti i pošao je onamo, gdje je ima. A uvjerenje? „Mani se! Ostario sam ja za to!“ odgovorio mi je. Ostario — u 8. semestru slavistike, ostario za ono, što čini čovjeka čovjekom! Njegov će polet za literaturom brzo ishlapiti, jer nema podloge u skupnom naziranju svijeta, u uvjerenju (jer inače je još nekakvi katolik); a ostat će — ? — Birokrata — mladi starac. Tako je i s prirodopiscima, filozofima, medicinarima — jer njihove knjige vrve dandanas fino zaodjevenim protuvjerskim naukama. Dakle: ne čitajmo „Savremenik“, ne čitajmo stručne listove — ? — Ne, ali budimo ljudi, a ne trske, koje će se ganuti, kako koji vjetar dune, izgubiti svoju čvrstoću — uvjerenje — za mlada, dok jednom ne dođe vihar potpunoga razočaranja i ne obori ih na tle. A mladost? A ideali? — „Ostarili“ su oni za to! — A o našim novinama bolje bi bilo, da i ne pišem. Izuzimljem kršćansko-socijalno novinstvo, jer za njega na žalost u đaštvu malo tko pita. Uz to je i to žalosna okolnost, što se nigdje ne može dobiti, do u našim katoličkim društvima. Druge pako novine pune su i prepune politike i to one neslane fanatične politike, koja je pripravna sve, ma sve žrtvovati ma i samo prividnim političkim interesima naroda. Uzmite n. pr. upravo bezumno držanje naših novina u pitanju glagolice, pa nerazumijevanje za kakvu socijalnu i kulturnu organizaciju. Zato treba kod čitanja novina dobro oči otvoriti i ne dati se zavesti nikakvim prividnim političkim interesima, nikakvim neumjesnim patriotskim zanosom, da i mrve popustimo od onoga, što čini čovjeka čovjekom, značajnim, slobodnim čovjekom — od uvjerenja. Distingue! zlatno doista pravilo. Jedan primjer. Starčevićanske novine slave i kuju u zvijezde Eug. Kumičića. Dok ga slave kao rodoljuba, kao svoga pristašu, čast. Bio je doista velik i vatren rodoljub. Ali one novine ne mogu u svom velikome zanosu pregorjeti, da njihovoga slavljenoga Kumičića mopće tkogod bilo s čega pokudi. I zato udri na „Hrv. Stražu“, udri

na katoličku štampu, kad se govori o Kumičiću. Ta revnost ih zavodi tako daleko, da ustupaju u „Hrv. Pravu“ mjesta upravo drzovitoj polemici gđe Kumičićke proti katolicima. Imaju li oni ikakva interesa na Kumičiću-književniku? ili Kumičiću-estetičaru? — Nemaju. Mi, čitajući takove stvari, moramo ih s razumijevanjem čitati; oči otvoriti, pa misliti: distingue! Kao Hrvat-rodoljub častim Kumičićev patriotizam; kao kršćanski estetičar osuđujem Kumičića, zastupnika gruboga franceskoga naturalizma u nas; kao kršćanin-katolik osuđujem Kumičića, tendencijoznoga historičkoga romanopisca na štetu katoličkoj vjeri u hrvatskome narodu. — Čist račun — dobri prijatelji!

Slobodni smo i slobodni hoćemo da budemo! Slobodni ne u pogledu na put, na grijeh — već slobodni dušom, koja teži k uzvišenim idealima: slobodni savješću čistom i mirnom, slobodni uvjerenjem čvrstim i nepokolebivim; slobodni — značajem!

Prčića 24. lipnja 1908. Jos. Andrić Ig.

TUĐINKE.

(1906).

LJUBA IVIČ, STUD. PHIL.

I.

Na magli dršće sunca sjaj
ne purpuran, već blijedi,
opustio je tuđi kraj
i tužno sve mi gledi.

Svud kruži neki mutan stih
o, s Bogom laste mile,
na južnjačkome suncu tih
i ja bih grijô žile!

Ogledao bih stručak gol
i ljubio ga dugo
i zurio do noći pol
u tebe, moja túgo.

Pod jablanovim granama,
na netesanoj klupi,
o, tu je pjesma moja sva,
kad otkle jad me lupi.

Ja ne znam mnogih zakonâ
tek ljubav mi je geslo!
sirotu kad sam oplakô
il k meti kad sam veslô.

Al daleko sam od nje sad
i to me jako ljuti,
a poginem li gdjegod mlad
niť vidjeť će tko — niť čuti!

SRCE. VAŽNOST I ŽIVOTNA DJELATNOST NJEGOVA.

(Nastavak).

NAPISAO STUD. MED. Fr. M.

ČULI smo, kako je srce sposobno, da upravlja ritmički svoje djevanje i onda. kad je posve izrezano iz tijela, dakle bez svakoga utjecaja središnjega živčanog sustava (možđana). No ne samo srce u cjelini, već je i svaki komadić od stijenka klijetaka u stanju, da se samostalno ritmički steže. Gdje valja tome ritmičkom djelovanju uzrek tražiti, da li u mišiću ili živčevlju srca, još se pravo ne zna. Neki fiziolozi su za ovo, drugi za ono. Jedni vele, da je ovo samostalno stezanje srca svojstvo srčane mišice. Isto tako misle, da ni podražaj na srcu ne razvode živci, već sama mišična tvar. Po mnijenju drugih imali bi svim tim upravljati srčani živci, koji tako gusto isprepliću srčanu mišicu kao ni koju drugu čitavog tijela. Tko ima od njih pravo, pokazat će budućnost.

Obje klijetke stežu se istodobno, samo tako dugo, dok se zajedno drže. Budu li jedna od druge izolirane, pa bile one i s pridvorcima još u posve netaknutome savezu, to će ipak prestati istodobno se stezati, te se svaka klijetka steže u svojem vlastitom ritmu. Ovo istodobno stezanje klijetaka ne dolazi dakle ili nije pobuđeno od pridvoraka, već se one same međusobno upravljaju. Mogu se pače stijenke srca razrezati i na male komadiće, to će se ti komadići ipak istodobno stezati, samo ako su međusobno spojeni ma i samo s par mišičnih vlakanaca. Prekine li se taj spoj, steže se svaki komadić u svom posebnom ritmu.

Podraži li se srčana mišica nečim, n. pr. induciranom električnom strujom, to će se stisnuti odmah potpuno ili uopće nikako. Svojstvo je srčane mišice, da reagira tek na podražaj stanovite jačine. Slabiji podražaji ne prouzročuju nikakvoga stezanja srčane mišice, a s jačim pak podražajima nego li je potrebno, ne postigne se ništa silnije niti energičnije stezanje srca. U tom se ono razlikuje od ostalih mišica tijela. Druge mišice tijela stežu se na svaki podražaj jače ili slabije, već prema jakosti njegovoj. Napokon imade srčana mišica i tu osobinu, da je nepodražljiva za vrijeme stezanja. Svaki podražaj, koji uslijedi za vrijeme stezanja ne djeluje nikako na nju, dok kod drugih

mišica, kad se stežu, može svaki podražaj na njih djelovati, da se brže i jače stegnu.

No ako se još ne zna točno, na koji se način razvodi srcem podražaj, to je s druge strane pouzdano istraženo, da njegovom djelatnošću na razan način upravlja središnji živčani sustav po živčanim vlakancima, koje k srcu dolaze u živcu vagu (Nervus vagus) i simpatiku (Nervus sympathicus). Ovaj je utjecaj živaca na srce od velike važnosti. Friedenthal je to i pokusom pokazao. On je jednom psu prekinuo sve živce, što spajaju srce s drugim ustrojima tijela. Pas je operaciju prebolio i nakon dva mjeseca zadobio opet svoju prijašnju težinu tijela, što je od nje za vrijeme bolesti bio izgubio. Po vanjskom izgledu nije pokazivao nikake abnormalnosti, te se vladao kao posve zdrav pas. Ali kad je trebalo, da samo nešto malo veću radnju mišicama izvrši, nije to bio više u stanju učiniti. Nije mogao jače više ni jedan kilometar da trkom prevali. Izgubio je dakle posvema sposobnost, da vrši kakovu radnju.[1]

Od živaca, koji srcem ravnaju, razlikujemo dvije vrsti: jedne, koji pospješuju djelatnost srca (Nervi accelerantes) i druge, koji je zaustavljaju (Nervi retardantes). Zaustavljajuća živčana vlakanca nalaze se u živcu vagu. Kod podražaja ovoga živca može se smanjiti frekvencija[2] srca (brzina u stezanju po broju u minuti), kao što i energija njegova. Kadikad ostane frekvencija ista, ali se jakost svakoga stezaja sve više umanjuje. Kod jačega podražaja može djelatnost srca posve prestati. Kad se to dogodi, nalazi se srce u diastoli, dakle posve normalno rastegnuto i napunjeno krvlju. Nije dakle ovo djelovanje živca vaga stavilo srce u kakovo grčevito stanje, već je samo spriječilo njegov rad. Prekinu li se oba živca vaga na vratu, to najprije, uslijed velikoga podražaja, prestane srce posve se stezati, s početka lagano, a onda sve brže i brže i svom energijom raditi. Čini se, kao da su ovim prekinućem živca vaga popucali i popustili okovi srca, u koje je bilo prije sapeto. Uz normalne odnošaje drži središnji živčani sustav po živcu vagu srce kao na uzdama, te mu ih samo u slučaju potrebe ili sile popušta. Pospješujući živci dolaze u glavnom iz simpatičnoga živčanog sustava, ali imade nešto takovih vlakanaca i u živcu vagu. Pokazalo se to na taj način, da se otrovanjem atropinom uništilo djelovanje onih živčanih vlakanaca u vagu,

[1] R. Tiegerstedt: Physiologie d. Menschen, str. 227.

[2] Frequentia = čestoća, velik broj, množina.

koja zaustavljaju rad srca. Nakon toga je podražaj živca vaga proizveo pospješujući utjecaj na srce, a ne zaustavljanje, kako se to događa kod podražaja, dok je taj živac normalan. Kad se podraže pospješujući živci srca, onda nastane frekvencija srca brža. Ovo se povećanje broja stezaja u minuti zbiva na način diastole (rastezanja i punjenja srca), pošto bude ona skraćena, dok sistola (stezanje i tjeranje krvi iz srca) ostaje gotovo uvijek nepromijenjena. Na normalnu frekvenciju srca utječu obje vrsti živaca, kao zaustavljajući tako i pospješujući. Što se tiče njihovoga međusobnog odnošaja, to može jedan drugoga u djelovanju nadjačati ili se mogu njihova djelovanja djelomice tako izravnati, da ostane nepromijenjena frekvencija, kao što i trajanje njenih pojedinih faza (sistole, diastole...), ako su i podražaji na obje strane vrlo jaki ili pak nikakvi. Napokon utječu na djelatnost srca više manje živci i svih ostalih ustroja (ponajvećma živci kože i plućiju). Uslijed toga, što je srce spojeno živcima sa središtem živčanoga sustava (možđanima), mogu imati velik utjecaj na radinost srca i nagle, nenadane promjene, koje potresaju duševnim stanjem (n. pr. nenadani strah, veselje, žalost...). One mogu povećati ili smanjiti frekvenciju srca. Premda se ti duševni procesi ponajviše zbivaju na površini velikih možđana (Grosshirnrinde), koja je sjedište našega mišljenja, to ipak većini ljudi nije moguće, da svojevoljno utječu na djelatnost srca. I tlak krvi mijenja frekvenciju srca. Poveća li se tlak krvi u žilama, onda se obično smanji frekvencija srca, snizi li se, onda ona poraste. Ako čovjek miruje, to se tijekom dana njegova frekvencija srca gotovo ništa ili samo neznatno mijenja. Raznim vanjskim i nutarnjim utjecajima mijenja se frekvencija srca vrlo često i naglo. Tako utječe razlika u temperaturi vrlo znatno. Kod niže se temperature umanjujuje, a kod više raste, tako je n. pr. kod 40° C frekvencija srca gotovo četiri puta velika, kao kod 15° C. Isto tako djeluju topla ili mrzla jela i pića. Iza jela poveća se frekvencija srca malo ne uvijek. Poslije podne postigne maksimum (t. j. srce najbrže radi), a u jutro imade svoj minimum. Najznatniji upliv na frekvenciju srca imadu tjelesne kretnje, tako da gotovo u razmjeru (proporciji) s kretnjom tijela raste ili pada frekvencija srca. Radom mišica pospješi se izmjena tvari (Stoffwechsel) u njima i tim uporedo mora biti veći dotjecaj hrane (krvi) k njima, što se može najlaglje postići povećanjem frekvencije srca. Čovjek nevješt tjelesnom radu imat će već kod najmanjega tjelesnog napora veliku frekvenciju

srca t. j. srce će mu kod svakoga malo većeg rada vrlo brzo i jako kucati, dok se to kod ljudi naučenih na tjelesni rad ne opaža. Frekvencija srca je u prvoj godini života najveća (do 160 i više stezaja u minuti), umanjuje se pomalo i postigne oko 20. godine svoj minimum od kojih 70 stezaja (kucaja) u minuti. Pod starost poveća se opet nešto malo. U ostalom nije ova frekvencija srca ništa tako stalno. Našlo se zdravih i odraslih ljudi, koji su imali vrlo nisku frekvenciju srca (26—20 stezaja u minuti) kaošto i vrlo visoku (do 120 stez. u min.). Naravski, kao kod svega tako i kod ovoga mora da čini krasni spol nekakvu iznimku. Kako je njihovo srdašce manje i nježnije, tako se ono češće i brže steže, kuca. Ako to možda nije u kakvom savezu s onom nenadkriljivom poslovičnom vještinom u pogledu jezične frekvencije? — Ovu razliku frekvencije srca kod muškoga i ženskoga spola upotrebljuju višeput i babice, da već unaprijed navijeste, tko će doći, da li princ ili princesa. Koliko li onda slavlja njihove mudrosti i vještine, ako i zbilja pogode!

Srce kod svoje djelatnosti udara vrškom svojim o grudnu stijenku, te je potresa. Ovo udaranje moći je očutjeti, kad ruku stavimo na lijevu stranu grudiju ispod prsne bradavice (Papilla mammae) na ono mjesto, gdje se po prilici ispod srce nalazi. Kod mršavih ljudi opaža se više puta, kako se kod svakoga kucaja srca grudna stijenka malo nadigne. Imade aparata (n. pr. Mareyev kardiograf), koji bilježe ove kucaje srca, te se iz tih crteža (kardiograma) dade zaključiti, da li srce pravilno i normalno radi.

(Nastavit će se).

U JESEN.

R. KRAKAN, GIMN. — „TRAVNIČKI ĐAK“.

Nebo suzi, magle gorom kruže,
Požutjelo lišće na drveću,
Po vrtovih uvenule ruže...
A ti veliš: ja uvenut ne ću!

FRAMAZUNSTVO.

(Nastavak.)

IV. TKO JE FRAMAZUN?

IZ NAVEDENIH citata je razvidno, da je framazunstvo protuvjerska sekta, koja hoće da obori crkvu Kristovu. „Boj proti klerikalizmu... temeljni je kamen naše discipline i našega rada“ veli Br. .˙. Gericke. Br. .˙. Marmonde veli još i izrazitije, da naime „čudoredni odgoj lože u istinu nema druge svrhe (!) nego da pobija vjersku ideju“. — Vjerska je dakle ideja bitna oznaka framazunstva. Ali ne ideja sama kao takova nego njezin negativni dio: boj proti vjerskoj ideji, njezino uništenje. Bit je dakle framazunstva razorna, negativna. To smo dosad jasno dokazali.

Dokazali smo i to, da je framazunstvo dosljedno protivno i narodnostima, jer i one „razdvajaju veliku obitelj ljudsku; pa da framazunska internacijonalnost znači zapravo protunacijonalnost, protunarodnost. Nije ipak protunarodnost bit framazunstva, jer bit je samo jedna, ali ona je njegovo nužno svojstvo, njegovo svojstvo, koje slijedi iz biti, iz naravi njegove. Kao što govor ljudski u normalnim prilikama nužno slijedi iz naravi ljudske, tako slijedi protunarodnost iz naravi framazunstva. Ali kako nije govor bitna oznaka čovjeka, tako nije ni protunarodnost bitna oznaka framazunstva. — Moguće je dakle, da i framazuni — ako im to ide u prilog — učine štogod dobro na narodnom polju; no to je samo sredstvo u njihove bitne t. j. protuvjerske svrhe. — Vidimo dakle, da je i njihovo t. zv. domoljublje nekud negativno, da ga kadšto pokazuju, a i prakticiraju u svoje framazunske svrhe. Naši „naprednjaci“ dokazuju to dosta jasno. Sjetiti se je samo, kako se oni oduševljavaju za sve, što udara na vjeru katoličku. Kod svakih demonstracija proti katolicima srce je njihovo, a često i šake, uz dušmane hrvatskoga naroda, n. pr. uz Pangermane.

Tko je dakle framazun?

Prema dosad navedenom ne možemo ga označiti, jer bit mu je negativna: Boj proti vjerskoj ideji, a isto je tako negativno i glavno svojstvo: zator narodnosti, koja smeta jedinstvu. Moramo dakle u framazunstvu potražiti njegov „pozitivni dio“.

Negativna bit framazunstva sili ih na to, da bez obzira na sve dokaze i nužne psihološke pojave odreknu bitak svemu, što prolazi narav kao takovu. Oni se ograničiše na ovaj svijet i drugo za njih ne opstoji. Argumenata za to oni ne poznaju: tako hoćemo i tako mora da bude. Stat pro ratione voluntas. Tko se usudi prigovoriti, taj će biti proglašen mračnjakom, neznalicom, zatucancem ... u kratko — furtimašem! „Hrv. Djak“ taj zahtjev formulira u svom programu ovako: „Hoćemo: da (hrv. đak) bude kadar svu svoju naobrazbu staviti na pozitivne, znanstvene misaone temelje ... da se ... riješi tradicijonalnoga i dogmatskog gledanja na svijet i život, a zamijeni znanstvenim, evolutivnim, realnim“.[1]

Čitaoci „Luči“ dobro već znadu, da se toga smjera „H. D.“ drži u svakom broju. — No „H. D.“ nije oficijelno framazunsko glasilo, t. j. on se takvim ne priznaje. Ipak se već iz dosad navedenih framazunskih citata jasno vidi, da mu ne činimo krivo, kad ga nazivljemo tim imenom, jer su im ista načela: Nema ništa vrhunaravna, ništa apsolutna; sve je relativno.

Ukineš li apsolutno prvo biće, pada nužno i svako relativno, i ostaje mu samo forma, izgled pozitivnosti; zato je i ovo framazunsko znanstveno, pozitivno stanovište samo na oko pozitivno. To i jest pravi razlog, zašto se framazuni brane samo općenitim frazama znanosti, pozitivnosti, evolucije, dok o potanjem tumačenju mudro šute. Koliko li smo puta samo mi pozvali „H. D.“, da jasnije označi svoju filozofiju, da označi one istine, što iz nje slijede. Odgovora ne dočekasmo.

Ovaj mali skok na stranu jasno nam dokazuje, da je i ono, što bezvjerci zovu pozitivnim, znanstvenim, realnim, samo na oko takovo, dok je u istinu jedino prikrita negacija pozitivnoga i apsolutnoga bića. — Držimo se ipak njihove terminologije i označimo framazuna njihovim riječima.

Tko je dakle framazun?

Po današnjem označili bismo ga čovjekom, koji hoće da škodi vjeri (i svemu, što je s njom skopčano, n. pr. narodu kao posebnoj jedinici) bez obzira na zakone razuma i ćudoređa. Negativni pojam, negativna i oznaka. Ali kako su se framazuni obukli u pozitivnu formu, tako su i svoju oznaku „pozitivno“ iscifrali. Čujmo Br. . .

[1] God. I. str. 1.

van de Veldea, gdje nam on na skupštini društva njemačkih framazuna u Hirschbergu (8./9. 1894.) kaže, tko je framazun:

„Framazun je čovjek,

1. koji je prodro do spoznaje, da sve ljudske uredbe, kao stvaranje država, vjerskih zadruga i staleških razdioba vode do rastava, koje su podobne, da škode ljudskome blaženstvu;

2. koji ćuti u sebi nagon, da se digne do neke ćudoredne visine, do koje ne sižu one spone;

3. koji ima odvažnosti i jakosti, da opći s ljudima dolje bez obzira na one granice, te nastoji, da te ljude privuče k sebi gore i čini, da i oni na te granice zaborave.

Čovjek s ovom spoznajom, s ovim nagonom, s ovom jakošću — **to je framazun“.**[1]

Dakle: vjera baška, narodnost svašta, ćudoređe ništa! Sravnimo sada naše „naprednjačko novinstvo od djeka starog „Obzora“, pa sve do „Savremenika“ i „H. Djaka“, i eto nam framazuna u Hrvatskoj!

(Nastavit će se).

[1] Vidi Opitz: „Die Freimaurerei“. S. 10.

OJ TIHO, SRCE . . .

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

Oj tiho, srce, nemoj tužit
znam, da je težak teret tvoj:
ta u vatri se gvožđe kuje
i od njeg mač za krvav boj . . .

Pa neka gori, neka reže!
Još bit će toga, dobro znam —
ko kremen tvrd nek mač je onaj,
što ideala brani hram . . .

I. HRV.-SLOV. SVEĐAČKI KATOL. SASTANAK U ZAGREBU 1907.

BOGOSLOVSKA SJEDNICA. (Nastavak).

Poslije „Veni Sancte“ krenuše bogoslovi iz crkve sv. Katarine povorkom u nadbiskupsko sjemenište. U dvorani „Vijenca“ obdržavale su se sjednice. Predsjednici i bilježnici zauzeše svoja mjesta, a predsjednik Stjepan Stepinac otvori sjednicu i dade riječ referentu drugu Isidoru Poljaku (Sarajevo), koji raspravlja „O bogoslovskim zborovima.“ Prikazuje današnju inteligenciju i njezino protuvjersko nastojanje. Tomu se moramo oprijeti. Zato se moramo spremati sami proširujući školsko znanje. A budući da je vrijeme od 4 godine prekratko za ogromni studij cijeloga bogoslovlja, moraju se bogoslovi u pojedinim „Zborovima“ baviti i teološkim pitanjima. Dogmatika sama ne dostaje, da predobiš modernoga bezvjerca, valja dakle njegovati i apologetski studij. Uza to referent zagovara osobito učenje filozofije. U bogosloviji se tumače samo neki dijelovi filozofije. Ali kako je od velike važnosti ova nauka, valjalo bi zamoliti gg. profesore, da predavaju — makar i privatno — ako ne svu, a ono najglavnije dijelove filozofije. Kako pak socijalna demokracija u našim zemljama sve više preotimlje mah, mora se bogoslov već sada baciti na studij socijološki. Uz ovo mora bogoslov poznavati svoju lijepu knjigu. I na tom polju je stranputice zašla naša književnost, udaljila se od kršćanskih principa. Da se i tome zlu na put stane, moramo se spremati. No ne valja da svi na tom polju porade, već samo oni, koji u sebi ćute dara. Neka se ovi vježbaju i usavršuju, da uzmognemo podići svoju katoličku beletristiku, kako to imadu braća Slovenci. Zato neka se sve mlađe sile okupe, da se organiziraju, jer je baš mlađa generacija pozvana na to. Samo tako bismo se podigli kulturno i socijalno, kad bismo imali svećenstvo organizirano.

Referent zatim pročita rezoluciju, iza koje slijedi duga debata. Osobito se isticalo, da je glavna dužnost svećenika uzgojiti kršćanski puk, a to će moći učiniti samo onda, ako ga pronikne demokratska misao. Odgoj svećenikov mora biti materinski, a ne birokratski. Glavna organizatorna snaga slovenskoga svećenika nalazi se baš u njegovoj uskoj svezi s pukom. Hrvatski svećenici možda su se malko udaljili od puka. Zato natrag k puku! — U daljnoj debati bude rezolucija uz neke promjene primljena:

Hrvatskim i slovenskim se bogoslovima preporuča:

1. da što življe i u što većem broju aktivno sudjeluju u radu zborova.

2. da u zborovima njeguju: a) osobito filozofiju i apologetiku; b) socijalno pitanje; c) lijepu knjigu. Među hrvatskom i slovenskom inteligencijom neka se nastoji što više širiti „Hrv. Straža“ i „Čas“.

3. da pojedini zborovi dopisuju što življe s ostalim slavenskim sjemeništima, da se međusobno upoznaju, oduševljavaju na zajednički rad i stvore međusobno što čvršću svezu.

4. da izdaju što češće Almanak, o čemu neka vodi brigu posebni odbor.

Budući da je vrijeme poodmaklo, prelazi predsjednik na 3. točku dnevnoga reda i podjeljuje riječ drugu M. Sagaju (Maribor), koji raspravlja temu: „Bogoslovska mladež in mladeniško gibanje“. Zanosno govori referent o katoličkom značaju pokreta slovenske omladine. Boj današnjeg dana jest boj za narod, a pobijedit će oni, koji će imati uza se mladež. Zato je dužnost bogoslova proučavati o praznicima mladenački pokret. Mlade ljude za se predobiti najljepši je zadatak bogoslova. Govori zatim o slovenskim „izobraževalnim društvima“, o ferijalnim društvima kat. akademika, o mladeniškim shodima. Predlaže na prihvat svoje rezolucije i završuje: „S Bogom in mladino za našo domovino!“ Drug Matija Belić zahvaljuje u ime Hrvata braći Slovencima, što su iznijeli to pitanje, koje ne smije više kod nas zaspati. U debati sudjelovali su drugovi Ivan Cankar i G. Erjavec.

Pošto su primljene rezolucije druga Sagaja, zaključuje se sjednica u 12 i ½.[1]

DRUGI DAN.

Djelatnost se prije podne razvila na tri mjesta. U „Sokolu“ Slovenci akademičari, u preparandiji srednjoškolci, u kat. kasinu abiturijenti. Bogoslovski se sastanak ovoga dana nije obdržavao, jer su mnogi drugovi željeli da posjete ostale zanimive sjednice. Stoga su svoj današnji dnevni red prenesli na sjutra.

[1] Od istoga referenta nemamo rezolucija, a naknadno nam ih nije još poslao.

PRVI HRV.-SLOV. KATOLIČKI SREDNJOŠKOLSKI SASTANAK.

Gimn. Meštrović (Osijek) pozdravlja u kratko sve prisutne, a osobito izražuje veselje, što vidi u velikome broju zastupanu braću Slovence (živjeli Slovenci!). Predlaže izbor vodstva: Za predsjednika r.-gimn. Pavla Jušića (Zagreb); za podpredsjednika I. gimn. Ljudevita Krambergera (Ljubljana), II. gimn. Matu Kristića (Spljet); za tajnika I. gimn. Matu Lešića (Osijek), II. gimn. Frana Lenarčiča (Ljubljana); za tajnika gimn. Engelharta (Zagreb). Predloženi se primaju per acclamationem.

Predsj. Jušić zahvaljuje se na iskazanome povjerenju. Pozdravlja sve, naročito braću Slovence, daje neke upute, kako da se referiše i pri debati vlada, otvara sjednicu i prelazi na dnevni red.

Gimn. Lešić drži svoj referat: Socijalna uloga i dužnost srednjoškolske katoličke omladine. Socijalno pitanje je danas najvažnije od svih pitanja za svakoga katolika. Katolička omladina je pozvana, da se njime bavi i da ma što doprinese rješavanju njegovu. Ona nema sada velike i takove dužnosti, kakve će imati poslije: za sada treba da je ona uvjerena, da socijalno pitanje postoji i da na nj često misli, a misleći na socijalno pitanje treba da joj je uvijek pred očima: treba da djelujemo propagirajući ideje socijalizma t. j. da djeluje — kako je već René Bazin rekao — razgovorom i konferencijama među đaštvom i da prednjači dobrim primjerom svuda i svagdje. Nadalje treba da širi dobru štampu i proširuje djelotvornost kršćansku. Ali ne samo među đaštvom, nego i među seljaštvom i radništvom mora omladina stupiti u što uži doticaj, te ga prosvjetljivati i predobivati za kršćanski život. Lijep je to zadatak, a lijepa će biti i pobjeda — bit će to velika pobjeda, ali za veliku pobjedu treba se mnogo boriti. No to nas ne će ništa smetati, već ćemo udarati u boj pod zastavom Kristovom, na kojoj će biti napisano zlatnim slovima „Sve za vjeru i domovinu!“ — Kad je referent svršio, nastade burno odobravanje. Iza toga čita referent svoju rezoluciju, a predsjednik otvara debatu, u kojoj govori isprva više govornika proti sastavku rezolucije, ali ne predlaže nijedan nikakovih formalnih prijedloga. Gimn. Meštrović predlaže, da se rezolucija skrati. Gimn. Jelavić: Referant veli, što imamo raditi, ali ne veli, kako to; mi moramo zalaziti i među ostale slojeve. Ref. Lešić: Opseg moga referata ne

ide izvan školskih klupa. Gimn. Lučić: Govori u istom smislu kao i gimn. Jelavić. Phil. Lj. Maraković moli za 5 časaka odmora, da za vrijeme odmora referenat u sporazumku s govornicima skrati rezoluciju. (Živahno povlađivanje). Predsjednik daje odmor od 5 časaka.

Poslije odmora čita referent skraćenu rezoluciju, koja se prima uz burno odobravanje:

1. Srednjoškolska kat. hrv.-slovenska omladina ustanovljuje, da je glavni njezin zadatak u riješenju socijalnog pitanja ***propaganda,*** *t. j. da će djelovati razgovorom i konferencijama među đaštvom, da će širiti djelotvornost kršćansku u svim krugovima, s kojima dolazi u doticaj.*

2. Srednjoškolsko se đaštvo obvezuje, da će u ferijama nastojati, da stupi u što bliži i uži doticaj s radništvom i seljaštvom, poučavajući ga kršćanskom životu i predobivajući ga za naše ideale.

Prelazi se na 2. tačku dnevnoga reda.

Gimn. Marko Samardžija (Osijek) čita svoj referat: Katolička vjera — narodna vjera Hrvata. Između svih uredaba i ustanova svakako prvo mjesto zauzima vjera. Učinci njezini protežu se na čitavo čovječanstvo, zahvaćaju sva vremena. Od svih vjera — i onih, kojih je već nestalo, i onih, koje još danas opstoje — odlikuje se katolička vjera, i to koje jedinstvenošću svojih dogmata, koje obredom i t. d. Hrvati su primili vjeru katoličku još prije 1200 godina. Ona ih je izvela iz tame poganstva i privela k prosvjeti. Katolička se vjera tijekom ovih 1200 godina uspješnim djelovanjem tako uvriježila među hrvatski narod i tako se s njim srasla, da je ona poglavito obilježje naše narodnosti. Na prste bismo mogli izbrojiti one ljude, koji su odbacivši vjeru katoličku pridržali narodnost i ime hrvatsko. Zato kod nas baš i znači boj za vjeru i boj za domovinu.

Pročitavši predloženu rezoluciju, predsjednik otvara debatu. Kod 2. tačke r.-gimn. Ezgeta pita, da li se osuđuje knjiga, koja nije baš kat. duhom nadahnuta. Lijepa knjiga uvijek se preporuča, dok je ona kao takova u istinu lijepa. Gimn. Anzulović: predlaže, da se dodade: U Dalmaciji treba preporučivati i širiti „Pučki Glas“. (Nemir. Predsjednik zvoni, moli mir). Gimn. Kristić: „Istina“ se može i u Dalmaciji širiti i svakome preporučivati. Phil. Maraković se slaže s Kristićem i podupire predlog time, da „Istina“ piše i o prilikama u Dalmaciji. „Istina“ je glasilo za čitav hrvatski narod. Gimn. Je-

lavić: druge su prilike u Dalmaciji, druge opet u užoj Hrvatskoj. Dalmatinci ni ne razumiju jezika, kojim Istina piše. „Pučki Glas“ neka se širi, dok se ne osnuje drugi zgodniji list. (Nemir). Phil. Maraković: govori proti primjedbi druga Jelavića o jeziku „Istine“. Stavlja formalnu primjedbu: debata je posve zastranila, pošto se debatuje o „Pučkome Glasu“, starčevićanskome političkome listu za Dalmaciju. Ovo je nepolitički sastanak, te stoga otpada svako debatovanje o političkim predmetima. Rusijan moli, da se stvar na čisto izvede, kako bi bilo, da se „Istini“ dodade tumač. Phil. Maraković: To je stvar uredništva. (Tako je!). Trg. Vinder: Molim, da nitko ne preporučuje nikakovih listova uopće, jer ..... (Velik nemir. Predsjednik zvoni i prekida sjednicu za 5 časaka).

Poslije odmora nastavlja se buka. Pripr. Gudel: Akademičari nemaju ovdje pravo govora! Ovo je srednjoškolski sastanak! Gimn. Lešić: To se dakako odnosi na Marakovića! Agron. Andrić predlaže, da se glasa o formalnome prijedlogu, da li akademičari imadu pravo govora. Predsjednik određuje glasovanje. Ustaje velika većina uz burno klicanje: Živio Maraković! Nato je prihvaćena slijedeća rezolucija:

1. Prvi hrv.-slovenski srednjoškolski sastanak osjeća potrebu, da đaštvo što više zalazi među narod, djelujući oko toga, da se istrijebi onaj kukolj, što vrijeđa srce i poremećuje pamet;

2. da se što više širi među narodom knjiga duhom katol. nadahnuta, a osobito katol. glasilo „Istina“;

3. da smatra svoju vjeru katoličku kao pravu vodilicu u svom djelovanju.

3. tačka dnevnoga reda. Referat gimn. Kristića (Spljet): „Kako treba da se gimnazijalac sprema za život“. Socijalna bijeda i prosvjetni zaostatak tišti naš narod po svim krajevima naše domovine. Uzrok tome je nemar naše inteligencije, koja se kroz dva zadnja decenija borila izključivo za narodna pitanja političke naravi. Da je ona uz politički kao bitni dio svog programa imala i prosvjetno-socijalni, naš bi narod danas stojao visoko na polju kulture i racionalnog gospodarenja. Nema druge, nego da se postavimo na stanovište ozbiljne naobrazbe! Stoga treba odvraćati srednjoškolsko đaštvo od prevelikog čitanja beletrističkih spisa, a što više preporučivati filozofsko-apologetične naravi. Želimo li valjanu inteligencu, nužno je među đaštvo širiti moralnost i značajnost. Za što bolju naobrazbu treba srednjoškolskom đaštvu poznavati najmanje jedan svjetski i jedan slavenski jezik (njemački i slovenski). No da se uzmognu širiti sve te dobre namisli, treba da đaštvo po svim zavodima osniva literarna društva s izrazito katol. stanovištem ili kongregacije s literarnim sekcijama. (Burno povlađivanje). — Pošto je referent predložio rezoluciju, otvara se debata. Gimn. Vilović govori o velikoj znamenitosti i koristi društava, kako je to i referenat lijepo orisao, ali bi dodao k tome još i literarne lokalne listove, koji su osobito po razvoj beletristike također znameniti. Stoga predlaše, da se 1. tački doda: da se osnivaju liter. društva s lokalnim listovima prama prilikama. (Odobravanje). Gimn. Lešić govori opširno o koristi literarnih društava i tvrdi, da su ona kud i kamo zgodnija, nego li listovi. Navodi za primjer društva „Zoru“ i „Javor“ u Osijeku i kaže, da je on na temelju svoga iskustva uopće proti listovima. Gimn. Jelavić: brani svoje stanovište u prilog listovima proti gimn. Lešiću. Gimn. Kristić podupire predlog gimn. Jelavića, pogotovo kad je tamo i tako rečeno „prema prilikama“. (Tako je). Dodatak gimn. Jelavića se prima. K tački drugoj predlaže gimn. Vilović: treba zahtijevati kongregacije u ime slobode udruživanja, a ne slobode vjeroispovjesti. Referent: sloboda udruživanja ne može doći prije promjene naučne osnove. U interesu kongregacije predlaže svoje. (Živio!) Gimn. Engelhart govori za ove izvan Dalmacije, ali ga nitko ne razumije. 2. tačka se prima po referentovoj izradbi. Prema tome glasi prihvaćena rezolucija:

1. Srednjoškolska će omladina nastojati, da se već ove školske godine ondje, gdje je to dopušteno, osnuju literarna društva s listićem (kao „Neven“) prema prilikama — s izrazito katol. stanovištem, ili kongregacije s literarnim sekcijama.

2. Pozivlju se hrv. i slov. zastupnici na carevinskom vijeću, da se u ime slobode vjeroispovijedanja zauzmu kod austr. vlade, da po srednjim školama njezinoga područja bude dopušteno osnivanje Marijinih kongregacija.

4. tačka dnevnoga reda.

Gimn. Knežević (Osijek) čita svoj referat: Zla lektira i njezino pogubno djelovanje u đaštvu. Knjiga je jedan od najsnažnijih nosilaca kulture. Bez nje kulturan narod ne može opstati. No kako se danas knjiga izrodila i na znanstvenom i na poučnom polju ne odgovarajući idealima istine, dobrote i ljepote, tako ona ne

*

koristi ljudskom društvu, ne vodi pravoj materijalnoj i uzvišenoj kulturi, što više, jako škodi. Današnje čitanje knjiga i beletrističkih i znanstvenih silno je razgranjeno. A kakovom se tko hranom hrani, tako ona djeluje na njega. Tako i čitanje zlih knjiga ostavlja zle posljedice. Od nevjere dolazi nećudoredan život, a i psihologijske su posljedice velike. Tu je mašta iskvarena, nesmisao za život, otrovano i neplemenito srce, tu nema iskrene volje za rad. Napokon se tako razvija beskarakternost! Zato čitajmo i širimo samo dobre knjige! (Živahno odobravanje.) Referent izjavljuje, da ne stavlja nikakovih rezolucija, pošto se njegove slažu s rezolucijama, koje su već prije bile primljene.

5. Eventualija.

Gimn. Antun Medved (Novo mesto): preporuča, osobito Slovencima, „Čas“, i potiče na što življu agitaciju i interes za „Zoru“ i „Čas“. (Odobravanje). Gimn. Kristić formuliše predlog:

Hrvatsko-slov. srednjoškolci odlučuju, da će svim silama širiti izmjenično „Čas“ i „Hrv. Stražu“, „Zoru“ i „Luč“. — (Živio! Prima se).

Referat „Marijine kongregacije na gimnazijama“ otpada, pošto referent uslijed nenadanih zaprijeka nije mogao doći na sastanak.

Predsjednik pita, da li želi još koji od drugova govoriti, pa pošto se nitko ne javlja, zahvaljuje svima i zaključuje (oko podne) sjednicu (živio!), na što učesnici ostavljaju dvoranu pjevajući „Lijepa naša domovino“.

II. HRV.-SLOV. KAT. ABITURIJENTSKI SASTANAK.

Vodstvo, koje je na prijedlog druga Fogadića bilo izabrano, sačinjavali su slijedeći drugovi:

Predsjednik: Stjepan Barić, (Zemun); potpredsjednik I.: Franjo Muri, (Ljubljana); II.: Zvonimir Kralj, (Zagreb); tajnik I.: Tomislav Fogadić (Osijek); II.: Josip Muren (Ljubljana).

Na sastanku bilo je oko pedeset abiturienata što Hrvata što Slovenaca, a bilo je i druge braće svjetovnjaka i klerika. Prije početka sjednice dođe u dvoranu presv. g. dr. Gustav Baron, predsjednik katoličkog kasina, te nas pozdravi i zaželi, da bi ovaj sastanak urodio dobrim plodom za svetu katoličku stvar i narod hrvatski.

Za tim otvori predsjednik sjednicu i pozdravi prisutne, te istaknu da je ovaj sastanak prvi ovoga smjera u Hrvatskoj — koji ima svrhu ne samo međusobno upoznanje, nego organizaciju i dogovor o zajedničkom radu. Organizacija svega katoličkog đaštva hrvatskog i slovenskog neka nam bude geslo, ako hoćemo, da odbijemo valove liberalnih struja.

Zatim se prešlo na dnevni red.

Točka 1. Drug Slovenac Ivan Avsenek (Ljubljana) čita referat: „Ideali hrv. in slov. abiturienata“. Govori, što znači ideja i što znači abiturient, te o štetnosti skrajnosti idealizma. Nama je potrebno, da tražimo idejale u harmoniji sa realnošću. Mi moramo biti narodni, demokratički, a osobito moramo biti katolički đaci. Biti dobri katolici, biti patrioti radom, a ne rječju, biti demokrati, to su idejali hrvatskih i slovenskih abiturienata.

Iza toga predlaže rezoluciju, o kojoj se povela živahna debata, a u njoj sudjelovahu: Fogadić, Srša, Banjić, Duh, Šarčević (bog.), Lacković i Madjer (sveuč.). Zaključnu riječ ima referent. Iza toga je primljena ova rezolucija:

A. Slov. in hrvat. katoliški abiturientja se zavedaju[1], *da za nje traja sevedno doba resnega*[2] *pripravljanja za bodoče delo — v temeljitih študijah.*

Zato preporočimo:

1. Študij socijologije.

2. Opazujmo kulturni razvoj naših rodov.

3. Ustvarimo v sebi značaj v smislu krščanske, ***narodne in demokratične ideje.***

Točka 2. Drug Fogadić: „Crkva i škola“. Govori o glavnim strujama: o konfesionalnoj, beskonfesionalnoj, a zatim o interkonfesionalnoj školi, a za tim o svrsi normalnih škola. Svrha normalnim školama jest podati djetetu ono općenito znanje, koje će mu trebati bilo ono kojega god staleža. Govori o povoljnom utjecaju konfesionalne škole, pa nabraja ljude, ne katolike, nego liberalce i bezvjerce, koji su bili za konfesionalne škole. Pokazuje zle posljedice beskonfesionalnih škola, te ih utvrđuje statističkim podacima. Simultanske škole nijesu drugo, nego put beskonfesionalnim školama. Napokon govori o odnošaju crkve prema školi i dokazuje, da je baš katolička crkva utemeljiteljica škola i

[1] spoznavaju. [2] ozbiljnoga.

poziva se na šesti crkveni sabor u Carigradu, te na naredbu Inocenta III. od godine 1215. Poziva se na historiju, koja jasno dokazuje, da je svagdje uz crkvu napredovala i škola. Naprotiv tko je proganjao školu, proganjao je i crkvu. Luter se digao proti crkvi, a uništio je i školstvo i navrnuo ga na drugu stranu. Hrvatski narod je katolički, pa zato mu i škola mora biti strogo konfesionalna. Predlaže slijedeću rezoluciju:

Hrvatski i slovenski srednjoškolski abiturijenti

a) zahtijevaju, da škola mora biti konfesionalna, jer samo ona zadovoljava svrsi normalnih škola, t. j. odgaja značajne ljude i osuđuje sve druge struje kao želje stanovite grupe ljudi;

b) mole srednjoškolske katehete, da ulože sav svoj trud u valjani religiozni odgoj povjerene im mladeži, te da otvoreno uzmu braniti na svojim zavodima ugrožene vjerske interese.

3. referat „Prilike srednjoškolskoga đaštva u Bosni“ nije se čitao. Imao ga je držati drug Ekert iz Sarajeva, no nije došao na sastanak.

4. referat „Ideja — silnija od broja i oružja“, morao je držati drug Obrom (Osijek), ali ga je pročitao drug Duh. Debate i rezolucija nema.

Kao 5. točku dnevnoga reda referirao je drug Barić „Kuda ćemo i kako ćemo?“ Govornik raspravlja o našem đaštvu, koliko o srednjoškolskom toliko opet o akademičarima Veli, da je prijeka potreba, da bude organizirano sve, što misli i radi kršćanski i katolički.

Iza toga nastala je debata o našim katoličkim akademskim društvima. Drug Butković govori o bečkoj „Hrvatskoj“, te poziva sve, koji dođu u Beč, da stupe u „Hrvatsku“. Zatim drug Madjer poziva one, koji dođu u Graz, da idu u slovensko društvo „Zarju“, jer hrvatskoga katoličkog tamo jošte nema. Drug Markulin poziva one u Zagrebu u „Domagoj“ i akademsku kongregaciju. Napokon je primljena rezolucija:

Hrvatski i slovenski kat. abiturienti

a) stavljaju na srce drugovima, da izaberu zvanje po svojim sposobnostima imajući na umu socijalne interese;

b) odlučuju, da će se oni, koji pođu na sveučilište upisati i u koje katoličko akademsko društvo, te raditi, da se podignu i raširе katolička načela, a gdje nema katoličkih društava, da će raditi, da se takva osnuju.

Pošto su na prijedlog druga Banića poslani brzojavi presv. gg. dr. Štadleru, dr. Jegliću i dr. Mahniću kao najzaslužnijim za svetu našu stvar, predsjednik diže sjednicu.

(Nastavit će se.)

U IME SLOBODNE ZNANOSTI!

B., STUD. PHIL.

MODERNU su znanost uzeli u zakup — židovi pod imenom danas već preživjeloga liberalizma. Njihova štampa drži znanost na uzdi, pa ako ona nekoga proglasi natražnjakom — a tako ona nazivlje sve, koji se ne stide vjere Kristove — tomu je zatvoreno svako više mjesto, s kojega bi se mogao čuti njegov glas.

Demokratizovanjem austrijskoga parlamenta došli su do svojih prava i širi slojevi, a to je potreslo temeljima židovsko-liberalnoga gospodstva. Treba dakle svim silama sačuvati „slobodu znanosti“ od svakoga dogmatizma, od svakoga utjecaja iz vana . . .

A što je to?

Zastupnice znanosti jesu već po svom položaju univerze. Ove je pak uzela u zakup židovsko-liberalna klika, koja budno pazi, da se ne uvuče u krug njezinih docenata koja šugava ovca, koji natražnjak, ili po našu: koji katolik. Njegovo znanje gospodi ne imponira, ma da je svojim djelima već dokazao, da stoji daleko više nego mnogi i mnogi, koji se koči kao redoviti profesor. Tu vlada deviza: Katolik? Apage! — Pardon! Imao bi izgleda, ako se hitro zaruči sa kćerkom kojega profesora. Takav naime izbor najbolje „dokazuje“, da ima „otvorene oči“, premda bi mu mogli drugi reći, da je bio slijep.

Na insbručkoj univerzi imenovao je jednom ipak ministar jednog katolika za — orientalne jezike. Kako je stanoviti skup bio s tim „nasilnim“ imenovanjem, što se zbilo nekako mimo njegove volje, dokazale su činjenice: interpelacije u parlamentu i — čujte — huškanje svenjemačkih đaka sa strane profesorske (!), da demonstracijama onemoguće tu docenturu! — A kad je za zadnjih imenovanja od osam

novih profesora imenovano 7 — velim s e d a m — židova, onda se je slavila „sloboda znanosti“!

Iz ovoga je sasma jasno razumljivo, da su katoličke korporacije toj kliki trn u peti. Zato je zapostavljaju i izručuju protivnicima na milost i nemilost. Quod licet lovi (njihovoj žid.-lib. kliki), non licet bovi (katolicima), i zato se ovima „ravnaju rebra“, kad god hoće da učine ono, što drugi neprestano čine: da brane ravnopravnost svojih udružba. — Prof. dr. Doelter veli, da se profesori ne miješaju, jer da „ideja“ ne trpi nasilja, da mora sama pobijediti! Tako on u „N. Freue Presse“ (19./11.), samo nije izjavio, da li on smatra kolce, štapove, volovske žile, boksere i sl. „pobjedonosnim idejama“. A nije nam rekao ni toga, da li bi mu pomoglo njegovo jamačno „znanstveno“ stanovište i njegove „jasne i istinite“ ideje, kad bi mu nekoliko jakih šaka počelo štapovima ravnati hrptenicu i kucati po lubanji, da mu „dokažu“ njegovo krivo stanovište! — Ali g. profesor se tu još i ruga! On je negda bio rektor gradačkoga sveučilišta, pa je i sam ponizivao katol. društva, a sad veli, da se to čini, da se ta društva ne izlože napadajima njihovih „slobodoumnih“ drugova! — Tako se događa, da su na svim sveučilištima katol. društva izvrgnuta brutalnosti naprednjačkih napadaja; a ti se napadaji zbivaju uz odobravanje danas još svemoguće židovsko-liberalne klike. — No uvijek samo u ime „slobodne znanosti“!

Ali tempora mutantur! — Židovsko-liberalna stranka, koja je univerze oslobodila od svih „spona“ vjere, patriotizma, istine i pravice, da je to bolje okuje u ropske verige egoizma, intriga, nasilja i nepotizma, ta je stranka na demokratskom tribunalu 14. svibnja 1907. doživjela potpuni poraz. — Stranka je pala, ali ostadoše njezina djela: ostadoše univerze u rukama klike. I ta klika kao da nije ni opazila, da su pali oni, koji su je podigli, pa je nastavila i nadalje gojiti „slobodnu znanost“ t. j. odbijajući katol. učenjake od učiteljskih stolica, a loveći židove, ponizujući katol. društva kao manje vrijedna i izručujući ih vandalizmu svojih skutonoša.

U takvim se okolnostima obdržavao VI. katol. sastanak u Beču. I na tom je sastanku progovorio bečki načelnik dr. Lueger: Nesnosnim prilikama treba učiniti kraj! Univerze su postale legla bezvjerstva, nedomoljublja i nasilja; treba da ih opet osvojimo, da budu ono, što su nekad bila, središta znanosti!

I sada da ste vidjeli, kakav je nastao jauk u Izraelu! — „N. Fr. Presse“ otvorila je sve svoje topove, da „obrani“ univerze od „mračnjaštva“, od „dogmatizma“ i da očuva „slobodu“ znanosti, da odbije svaki pokus na njezinu autonomiju. I već preko dva tjedna piše uvodnike, gdje zove na okup sve slobodoumnike, jer da se čini s katol. strane „nepravda“, da se krnje sloboštine, da s tom slobodom pada i ugled naroda njemačkoga, kojega da uništavaju — klerikali! — Njihov skutonoša vulgo Masaryk iznio je stvar i u parlamentu, gdje je sjajno — pao!

Ovom se je prilikom baš drastično pokazalo, kako je sva naša inteligencija u rukama židovsko-liberalne štampe! Evo istom se židovske novine ponedjeljak u večer oglasile, i već u noći (!) stupa četica profesora, a na čelu im — na hrvatsku sramotu — izumitelj blagousnuloga bosanskog jezika dr. V. Jagić, da prosvjeduju . . . Utorak u jutro donosi Pressa već 10 protesta! Vidi se, da se Izraelu silno žurilo! Ali i ti protesti pokazuju tako glupih ispada, da se dotičnicima spravom mora uskliknuti: Si tacuisses . . .! Eno n. pr. prof. dr. Oberhummer najprije se obara na encikliku sv. Oca „O modernizmu“ i onda zaključuje, da treba svakako osuditi „nenjemačko đaštvo, radi nasilnoga postupka proti njemačkim drugovima“. O kakvoj osudi sve njemačke brutalnosti nema ni spomena. I u tom kolu eto skače po žid.-lib. komandi i prof. Jagić! — Ova ropska servilnost opet je jedan dokaz o moći silne žid.-lib. klike, kojoj se dr. Lueger usudio da navijesti boj.

Kad ovogodišnji katol. sastanak u Beču ne bi imao nikakove druge važnosti do ove, da je segnuo u taj osinjak „slobodne znanosti“ i tako iznio stvar pred široku javnost, da se pospješi njezino rješenje sa stanovišta istine i pravde, već bi bio uspjeh dovoljan.

Nas svaka pobjeda pravde veseli, pa će nas veseliti i ova, zato i jest naše srce uvijek uz one, koji traže, da se odstrani nasilje, korupcija i nepotizam, pa da se svakomu dade ono mjesto, koje ga ide.

SJENICA.

GAVRO KOSTELNIK, THEOL.

Sjenica je opazila,
Da joj nije kraj nje drug,
I sva željna poletila
Tražiti ga u pust lug.

Brzim kretom prošla grane,
Da mu nađe željen trag,
I sva tužna zvat ga stane,
Ne bi l' čula odziv drag? . . .

Al' sve n'jemo . . . Buči samo
Zelenoga bora glas —
Zamami je: možda tamo
Ipak, ipak njegov spas! . . .

I poleti . . . Na daleko
Zvala svom ga dušom tu,
Čekala — a drug joj čeko
U krletci zaprt nju . . .

LABUĐI PIJEV.

ZVONA ZVONE.

Už ne žđu ot žizni njičevo ja
I ne žalj mnje prošlava ničutj.[1]
M. J. Lermontov.

ŠTO dulje razmišljam, sve se više uvjeravam, da ova dva stiha najbolje pristaju na ovo mjesto. Prekrasno je njima veliki pjesnik označio tragičnost ljudskoga života. Pa da bar taj život ima makakva smisla! Većina nas se rađa u bijedi, život provodimo u bijedi i konačno umiremo u bijedi, ne samo tjelesnoj nego i duševnoj. Pro-

[1] Ne nadam se ničemu više od života i ničeg mi prošloga nije žao.

kletstvo nam je u naravi, koja nas potiče, da postignemo visoke ciljeve, što nam ih ružičastim bojama namaljane prikazuje bolesna mašta. Kao luđaci posižemo pohlepno za tim utvarama, one se rasplinu kao mjehurići sapunice; ciljevi nam se naši ukažu najednom za uvijek nedosežnima. Njihova nedosežnost postaje našim prokletstvom, što ga teško snosimo do smrti, koja nam konačno iza svijuh stvari pokazuje svoje zlobno lice. Tako, dok se jedan dio ljudstva natječe za niskim životnim potrebama, drugi se ikarovim krilima želi dovinuti nekoga idealnoga sunca, a treći se napreže, da riješi nerješive zagonetke, približuje se smrt, konac života i djelovanja. Pred konac znamo se poput zabludjeloga putnika osvrnuti na put, kojim smo u dobroj vjeri tolike godine stupali, a ne dospjesmo, kuda smo dospjeti željeli. Vidimo pred sobom neizmjernu pustinju, na kojoj se bezbrojni putovi križaju, te ne upoznajemo među njima ni svoga krivoga, kamo li onoga, kojim smo trebali ići. Pred nama ponor neminovne propasti, natrag nema vremena, jer sunce života zapada, stajati se ne da, valja dakle u ponor. Dospjesmo onamo, gdje je bio pjesnik, kad je gornje stihove napisao. Nade u bolju budućnost nestaje, prošlost je crna uspomena na bezumno lutanje; ne ostaje ni slatke nade, ni ugodnoga sjećanja. Čitav smo život trpjeli, no misao, da trpimo za cilj trpljenja vrijedan, pretvarala nam muke u slast. Sada pak vidimo, da za tim ciljem nismo smjeli težiti, muke nam se postostručuju, pa im jedva dočekamo konac.

I ja se nađoh na kraju svoje putanje, doduše prije vremena, ali bit će, da je tako bolje, barem će se bludnja prije dovršiti. Vidim, da su mi nade bile rugla, dostojna zavaravanja samoga sebe. Znam, da je teženje za visokim idealima bilo posizanje djeteta za zvijezdama nebeskim i čudna me zloba obuzimlje proti samomu sebi.

Dosta si me, živote, varao! Sad, kad se raskidan tvojim kolesima, ti grdna svemirska mašino, u zadnjim trzajima nalazim, dovikujem ti: spoznao sam tvoju varku, ne ćeš me više zaluđivati. Što si mi se prije otkrio, ne žalim. Igraj se samo dalje s onima, što ti nasijedaju.

Ne znam, hoće li ovi reci imati kojeg čitatelja. Ako me takva sreća zadesi, molim poštovanoga gospodina, da se ne srdi, ako u njima ne bi našao, što je tražio. Slobodan sam primijetiti, da ovo ne pišem za njega, nego za svoju zabavu. Gorka je to zabava, u cvjetnoj mladosti sastavljati natpis na grobnu ploču svoga jadnoga, patnjama i

varavim radostima ispunjenoga života. No nadam se, da će mi pogled na moju prošlost dati snage, kojom ću oprijeti svakoj varavoj nadi, što bi mi se možda još pred smrt htjela ušuljati u srce. A smrt mi je blizu. Moja bolest nema lijeka, nema oklijevanja.

I.

Počnimo redom. Rodio sam se u uređenim prilikama. Bio sam prvo i posljednje dijete u mojih roditelja, čije je ruke godinu dana prije svećenik spojio pred oltarom. Djetinja mi kolijevka stajaše u istome ovome domu, gdje sada smrtna postelja; od ono doba se nije ništa promijenio, osim što je za četvrt vijeka stariji. No moje prve uspomene nisu spojene s ovim domom. Uzrok tomu bje to, što se moja majka malo iza moga poroda odselila iz svekrove kuće. Iz sredine sela doveo je otac u ovaj zabitni dom, gdje se pravo nije mogla snaći. Otac i djed odoše nekamo u svijet za poslom. Baka se i mama jedna druge brzo zasitiše, počeše se svađati, jedna drugoj po mogućnosti i na žao činiti, što mama konačno prekine odselivši se u selo i nastanivši se u blizini svojih roditelja.

U novome stanu sam rastao, prve korake učinio, prve riječi protepao, prve drugove, prve igre, prve radosti nedužnoga i nepomućenoga djetinstva upoznao. Otac i djed se vratili kući, kušali žene izmiriti, no tu su morali uzmaknuti i smiriti se s novim stanjem. Smiriše se samo na oko. Sjećam se, da je otac bio nezadovoljan s novim stanom i radi toga dolazilo je između njega i majke do prepiraka. Nisu, na žalost, te prepirke dugo trajale!

Jedne nedjelje došao je otac prilično kasno. Večerao nije, govorio nije, sjutradan se ustao nije, da pođe kao obično za poslom. Taj je dan kao i slijedeći proležao stenjući. Nikome nije dao blizu, nikome nije htio reći, šta mu je. U srijedu se ustao, radio nešto po kući, potužio se na zimu, premda je bilo ljeto, i otišao u kuhinju, da se pri vatri ogrije. Tamo ga je mati malo kasnije našla mrtva. Obukoše ga, metnuše na odar, pokriše tamnim velom, pred odrom namjestiše stolac sa blagoslovljenom vodom. Ljudi stadoše redom dolaziti, klečali su pred odar, molili se, škropili oca svetom vodom, žene uz mater plakale, ljudi uzdisali. Došli djed i baba. Proplakali, pomilovali me. Poslije me baka uzela za ruku i odvela sobom kući. Do par dana došla tamo i mati, oca nisam više vidio. Odsele stanovasmo zajedno s djedom i bakom. Smrt očeva izmirila majku i baku.

Prilično mi je nejasna očeva uspomena. Sjećam se samo, da je bio velik, krupan, silnih ruku, mišica i brkova. Mene je jako volio i bio mi vrlo dobar. Poslije tek doznah uzrok njegove smrti. One nedjelje svadio se otac u birtiji s nekim mlađim čovjekom. Rezultat svađe bila tučnjava, pri čem je otac protivnika sretno bacio preko praga. Ovaj, razjaren skupi drugove i dočeka oca, kad se s dva prijatelja kući vraćao. Nasta tučnjava. Prijatelji pobjegoše. Oca svališe na zemlju i izlupaše kolcevima. Stid ga je bilo, pak je to gledao zatajiti, i tako je gotovo radeći umro.

U koliko mi je njegova uspomena nejasna, toliko mi je opet jasna slika majčina iz onoga vremena. Lice joj nije bilo baš lijepo, razbor i odlučnost je s njega odsijevala, kao i sa svake njezine kretnje. Glas joj je bio krupan, muškarački i nešta hrapav. Prije očeve smrti bila je gotovo uvijek vesela. Iza nje se promijenila. Odlučnost se njenih kretnja izgubila. Licem joj vladala tuga. Ako se nasmiješila, sličio je njen smiješak šarenome cvijetku, što je porastao na grobu mila prijatelja. Tiha i pokorna je postala i na osami često plakala.

Šest godina mi je bilo, kad sam izgubio svoga hranitelja i branitelja. Teško je biti sirotom, a ja sam bio dvostrukom sirotom. Oca nisam imao i bio siromašan. Svuda sam morao to da osjetim: u očima odraslih ljudi, kao i u vladanju mojih malih drugova prama meni. Međutim sam rastao, mladi mi se razum razgrijao, pošao sam u školu, bio prvi đak i općenito priznat prekrasno nadarenim dečkom. Kao takav bio sam predmetom zavisti mojim drugovima kao i njihovim roditeljima. Volio me od drugova nije nitko, kao što i ja nisam nikoga od njih volio; zato se zavist lako pretvarala u mržnju, koju sam gorko morao osjećati. Često su mi suze navalile na oči, no ponos mi nije dao, da ih prolijevam pred tuđim očima. Tek kad bi se sklonio u tihu prirodu, pustio bih im, slobodan tijek. No brzo bi se osušile te djetinske suze, a on okom zakružio kamenom, pustinjom, prostranom i blještavom ravninom mora, plavetnim nebom, što se činilo bajnim svodom, poduprtim vrhuncima gorskim. Nešto neizrecivo snažna, slatka strujilo bi mi taj čas u dušu, koja bi uronila u slatke sanje o nekoj sretnoj i sjajnoj budućnosti. A ti sni su bili česti. Sjećam se, u istoj ovoj sobi visjela je nekada stara slika, što je prikazivala ljudski život. U sredini slike bili su u sjeni granata drveća raja zemaljskoga prikazani Adam i Eva. S desne strane dizale se u vis do polovice slike neke vrsti stube, a

od polovice se spuštale u lijevi kut. Na njima su redom prikazani bili poglavitiji pojavi iz ljudskoga života od poroda do smrti. Neobičnim je čarom privlačila ta slika moju djetinju maštu. Po njoj sam gradio svoju budućnost, tek što sam mislio, da se stube moga života ne će nikada spuštati, nego sveudilj dizati u vis sve tamo do tajinstvenoga zvjezdanog neba, a onda dalje u još tajinstvenije zazvjezdane krajeve. A ja sam u istinu makar i besvjesno držao, da je zadaća moga života prodrijeti u tajne, što mi se svijetu i životu ukazivahu. Svaku sam priliku, da se cilju tome približim, radosno prihvatio. Knjige smatrah svjetlim zubljama, koje će mi rasvijetliti sve tmine, i stoga sam ih strastveno volio. Nema te sreće na svijetu, za koju bih bio promijenio onu, što sam je osjećao, kad bi mi ruku dopala koja knjiga. Kakva bila da bila, bez oduška sam je čitao i pročitanu je odlagao sa povećanom strasti za čitanjem. Zavidio sam najviše onima, koji su imali knjiga, koliko su htjeli; naći se u sličnim prilikama bijaše za me ideal zemaljske sreće.

Godine su u tom tiho odmicale, razred za razredom pučke škole prolazio, približavao se i konac posljednjega. U to vrijeme umriješe i djed i baka, jedno iza drugoga u kratkome razmaku. Uspomena na njih ostala mi je uvijek jasna, nepomućena i svjetla. Bili ljudi tihi, dobrodušni, do skrajnosti odani svojoj zemlji i svojoj vjeri, starim nazorima vjerni. Kao da još i sad gledam, kako sjede stari, sijedi, nemoćni u sjeni kojega drveta. Lica im gotovo sasvim izjednačila visoka starost, blijede im usne šapću molitve, a kroz prste im se omiču zrnca na čislu. Umriješe u vjeri i nadi, nepoznate im bjehu duševne muke, što ih pati njihov unuk. Umriješe svjesni, da nisu badava i bez smisla živjeli. Umriješe, kako bih konačno i ja umrijeti želio, da ne ljubim ovako istinu i izbjegavam laži, ma koliko bile one laskave i slatke.

Zadnji razred škole svrših, valjalo se s njom rastati. Kuda ću sada? Kako da nastavim svoj život? Za težački posao bio sam slab. Osim toga život među nemilim drugovima i neukom svjetinom, koji mi nije mogao dati onoga, za čim sam ja najviše hlepio, naime znanja činio mi se ružnim i čovjeka nedostojnim. S druge strane mi se pokazivao u ružičastome sjaju život naobražena čovjeka, komu su otvorene sve tajne svijeta, u društvu sa ljudima, naukom oplemenjenima, koji bi mogli razumjeti moja čuvstva. Nije bio težak izbor. Čvrsto odlučim da se obranim od prvog i postignem drugo. U tome su mi

išli na ruku i učitelj i župnik i drugi, te majka napokon pristane i upiše me u gimnaziju.

Tako se svršilo moje djetinjsko doba. Na njegovom grobu uspravio sam se ponosan, pun veseloga samopouzdanja i upro oči u budućnost, koje od silnog blještavila nisam ni najmanje mogao upoznati.

(Nastavit će se).

POD OČINSKIM KROVOM.

ZVONIMIR ŠESTILOVAČKI, — „LIPA“.

NA MALOM kolodvoru, pokraj malog prigorskog seoca, izašla je iz prvoga razreda brzog vlaka rijetka na ovome mjestu ličnost. Gospodin i to gospodin ne samo po elegantnom putnom odijelu, nego i po držanju i svakoj svojoj kretnji. Neobična je ličnost naravno pobudila i neobičnu pažnju. Službenici se željeznički plaho približavali k njoj, pripravni na usluge, no prestigle su ih u tom dvije priproste osobe različna spola, što su k neobičnoj osobi priletjele. Neobična im je ličnost kazala par riječi, za koje se nije moglo razaznati, jesu li bile ljubazne ili ne, zagrlila se s njima i poljubila, a kad svršiše tu formalnost, uputiše se prema jednako na tom mjestu neobičnoj kočiji. Uspeše se, sjedoše, kočijaš mahne bičem, konji krenuše, kočija se zatrese. Odlična je ličnost malo s visoka gledala i govorila sa svojim priprostim društvom. Nekada im je doduše bila ravnopravna, kad je pasla s njima očinsko stado, no mnogo je vremena od tada prošlo, mnogo se toga promijenilo, pa se i njihovi odnošaji promijenili. Sada on može s potpunim pravom, kao glasovit i bogat advokat, da malo i s višega pogleda na priproste seljake, pa bili ma oni i sto puta braća.

Proljetni je dan svršavao. Sunce zaspalo, sumrak počeo prelaziti u potpuni mrak. Kočija pođe strmom ulicom seoskom i pobudi svuda doličnu pozornost. Psi na nju lajali, djeca za njom trčala, znatiželjno letjeli, da vide, tko se vozi. No ubrzo prođe kočija pokraj malobrojnih seoskih kuća, i skoro se ustavi. Nedaleko ceste ukaza se svjetlost očinskog doma gospodina advokata i njegove braće.

O svjetlosti očinskog doma! Kako li si mila sinu, što se iz daleke tuđine vraća. Ti mu poput zvijezde prethodnice pokazuješ mjesto

sveto i milo. Srećom mu napunjaš dušu i blagim balzamom ovijaš u tuđini ranjeno srce, kad mu mileno šapćeš: Žuri se, sine, jer uza me sjede tvoji roditelji i braća, jedva čekajući čas, da svoje radosnice suze pomiješaju s tvojima. I gospodinu se advokatu nekada slavnim osjećajima punila duša, kad bi te ugledao, a srce bi od milja jače zatreptalo gledajući, kako mu se povrh tebe sve jasniji kaže očinski krov. No nestalo je tih osjećaja. Hladan ostaje sada ugledavši tebe, pun dosade prezirno gleda sa svoje umišljene sjajne visine na te.

Braća siđoše s kočije i krenuše prema domu. Brzo dođoše pred kuću. Na vanjskoj strani prozora stajala je priprosta lampica i slabo osvjetljivala prostor pred kućom. Čuvši štropot kočije izašli su ukućani iz kuće. Među njima bila majka, niska i slabašna starica, sa suzama radosnicama u očima. Jedva je čekala, da vidi i ogrli ljubljeno dijete, koje joj je još milije bilo, jer ga život od nje rastavio. Djeca opazivši stranu osobu vrisnuše od straha i razbjegoše se kud koje. Gospodin se advokat izljubi s majkom i ostalima. Pođu zatim u kuću i sjedoše odmah za večeru, koja nije bila ni uboga ni bogata. Poslije večere ispuši gospodin advokat svoju obligatnu cigaru i pođe odmah spavati, jer je bio grozno umoran od puta.

Brzo se svukao i zavalio u krevet, ugasio svijeću, pa kušao da usne. No toga nije mogao. Prevrtao se ovamo, onamo po širokome krevetu, silom zatvarao oči, ali uzalud. Napokon se tih pokušaja okani, dohvati sa stolca omiljelu kutiju sa cigarama i zapuši.

Svjetlost mjeseca prodirala je na omaleni prozor u sobu, osvijetlila komad poda i zida, što je bio nasuprot prozoru. Usred svjetlosti crnio se krst, što su ga risale sjene prečaka na prozoru. Nevidljivi su koluti dima izišavši iz tame na svjetlo postajali vidljivima i slikali pred očima njegovim fantastične prilike.

Posvemašnju su noćnu tišinu narušavali glasovi ptica vani, a u kući glasna molitva kućne čeljadi. Gospodin advokat bio je zamišljen, kad je do njeg dopro glas molitve, kome je već davno bio odvikao. Misleći na drugo besvjesno digne ruku, da se prekrsti i opeče si čelo cigarom. Odmah se osvijesti i makar ljut, morao je da se sam sebi nasmije . . .

Molitva se brzo dovršila, no misli, koje je izazvala u gospodina advokata, nisu se nikako mogle da smire. Snažni mu je val uspomena zapljuskao o tvrdu koru na srcu. A slike se dimovne stvarale i rastvarale; pričinjalo mu se, da se u njima ogledavaju njegove misli.

Vidi se djetetom. Spokojno mu prolaze dani, lagano se dim povlači sobom. Dijete raste, površina se života burka pod valovima svijeta, slike dima nemirno titraju, mladiću kuca srce, hrabro stupa kroz trnje ovog svijeta upirući oči u sjajno svjetlo vječitih ideala čovječjih . . .

Na spomen toga sjajnog mladenačkog „ludovanja“ usne se gospodinu advokatu stežu na posmjeh napolak preziran napolak sažalan. Napokon valjda mora da tako bude u mladosti. Ta i onako skoro toga nestane. Zna on dobro. Zna on, kako se sve to brzo rastopilo u zbilji života, kao snijeg na proljetnom suncu. Moralo je tako biti. Da nije, bio bi već možda od gladi umro. . . . Ovako je on danas čovjek bogat, uvažen; sve mu se klanja, u porodici je sretan. Šta mu i treba više? . . .

No gospodin advokat mora ipak priznati, da je samo u ono snatrivo i idealno doba kušao pravu i potpunu sreću. Kad je to doba minulo, obračunao je sa srećom, kojom može da ogrije grudi jedino ono srce, u kom kao na svetom žrtveniku plamsa ona mladenačka vatra. Poslije je istina dobio novaca i časti, no srce je prigovaralo, što ga je tako nesmiljeno zgazio i kvarilo mu svako veselje. Uspjelo mu je doduše s vremenom ušutkati taj glas upotrijebivši u tu svrhu sva ona mnogobrojna sredstva, što ih u tom poslu nudi čovjeku naš moderni vijek. No s vremenom prođoše i njegove najljepše godine, mraz mu je pokrio dušu i glavu.

Bogat je, ugledan. Ne zna, čemu da dulje radi. Srce je ušutkano, razum ne zna šta da kaže. Radi dalje kao stroj, da bilo ma čime ispuni lednu prazninu života, koga je već posvema zasićen.

— „Zasićen . . . zasićen . . .“ ponovi zamišljeno nekoliko puta. Jest, to je prava riječ! Sit je svega. Umornost, kojoj se ne može da opre, svladava ga. Osjeća, da pada pod njenim teretom. . . .

Udubivši se u te turobne misli zaboravio je gospodin advokat na cigaru, ugasila se. Dim se razišao, koluti se dima izgubili pred njegovim očima, izgubila se soba, svjetlo i prozor, izgubio se i sam pred sobom do drugoga jutra . . .

* * *

Jasne su zrake jutarnjeg sunca prodrle kroz stakla prozora, poigrale po svetačkim obrazima, zadjele se o krevet i probudile gospodina advokata. Kad je otvorio snene oči i ogledao se po sobi, nije

za čas mogao da upozna, gdje je. No brzo se snašao, ogledao se još jednom po sobi, kao da nešto traži. Sam nije znao što, tek se nejasno sjećao nečeg, što je tu vidio, ali kada? Napokon uvidi, da je to moralo biti u snu. U snu! San je bio u njega neobičan pojav. Zadnji put je sanjao prije dvije godine, kad se radilo o tome, hoće li dobiti neku masnu klijentelu. Dnevno silno uzbuđenje i briga nije ga ni u snu htjela da ostavi. Za čitave se noći nizale u snu prikaze jedna strašnija od druge, a sve imale jedno te isto značenje: „Drugi je dobio!“ Ovome se snu nije sjećao sadržine, no sudeći po slatkome dojmu, što za njim osta, morao je biti vrlo ugodan. Možda mu se u njem nasmiješila blažena i potpuna sreća, kojoj je tu nekada bio ljubimcem. Tko bi to znao, kad je i on sam napinjao uzalud um, da prizove u pamet taj ugodan san!

Ustane, umije se i obuče, otvori vrata, izađe iz kuće i evo ga vani na svježem zraku, pod jasnim suncem, sred žive prirode. Pred kućom je majka hranila živad. Sjedne do nje i gotovo djetinskom nasladom gledaše na tu malu, živu i brbljavu, pernatu čeljad. Majka jedva dočekala, da se sa sinom porazgovori i za svašta ga propitkivala. On joj je na njena pitanja, premda ga baš nije veselilo, o svemu opširno pripovijedao.

Ostavio ju je zatim i krenuo u polje. Lutao je preko njiva, vinograda s lozom, što se jedva raspupala, kroz lugove, koji su se raskošno sjajili u novom zelenilu.

Probuđena je priroda napunjala zrak oko njega moćnim osjećajem života. I taj je osjećaj veselim koloritom kružio prilike ljudi, što su radili u polju; pristajala je tome zraku pjesma ljudi i ptica, koje su kao za okladu pjevale jednu, dugu i beskonačnu pjesmu o probuđenom životu, njezi i ljubavi.

Sve je odisalo srećom, od podnožja njegovih nogu do plavetnog svoda nebeskoga, tek on se tu ćutio nesretnim i u nesreći osamljenim.

Zavideći priprostim svojim nekadanjim drugovima teško je snosio njihove zavidne poglede. Zavide mu? A na čemu? Zar mu zavide možda na tome, što u toj zemlji, u kojoj oni poznaju svoju blagu majku i hraniteljicu, on upoznaje krasnu mogilu, što se digla nad njegovom davno mrtvom srećom?

Tužno je mjesto mogila onome, kome štogod mila krije, no ova mogila je za njega mjesto tužno i strašno. Ne će više iz nje da iziđe sreća, ali izlaze davno pokopani ideali, i na pogled njihovih

srditih prikaza kameni mu se srce. U golu mu dušu ulazi očaj, ledni mu u njoj urla vjetar, od koga se i same suze sleđuju.

Takovim se mukama pateći, jedva je dočekao čas, da ostavi ovo mjesto, negda toli žuđeno i milo, a sada tužno i strašno. Na istom mjestu, gdje i jučer, stala je po podne ista kočija. Zagrlio je po zadnji put braću i majku, uspeo se na kočiju i drhtavim glasom povikao: „Tjeraj!“

Konji zagrabiše nogama, točkovi zadrndaše, kočija poleti. Stara je majka naslonjena o drvo dugo za njom gledala, a niz navorane obraze točile joj se suze. Osjećala je, da više ne će vidjeti miloga sina . . .

I gospodin advokat se dugo obazirao na očinski dom i iznenada ćutio na licu vrelu suzu. Prolio ju je na uspomenu mrtve sreće i nepovrativih mladih dana.

KNJIŽEVNOST.

SEEBURG: MARIJINO DIJETE. Preveo iz njemačkoga „Zbor duhovne mladeži“ u Senju. Izdaje hrv. kat. akad. društvo „Hrvatska“ u Beču.

U današnjem broju donosimo kao prilog prvi arak toga djela, koje je u originalu u razmjerno kratko vrijeme doživjelo 10 izdanja. Od slijedećeg broja dalje donosit ćemo u svakom broju po 2 arka. Djelo će biti u praznicima posve dotiskano i slat će se predbrojnicima ili kao prilog „Luči“ (po 2 arka) ili sve na jednom, prema tomu, koliko budu plaćali. Pod zastavom Marijinom započinjemo eto „Zabavnu knjižnicu Luči“.

O čemu radi roman „Marijino dijete“? — Nek govori autor sam:

„Djevojka, siromaštvom oteta od svoga doma, a naobrazbom smještena u tako zvane „bolje krugove“, ima da prođe vrlo tešku školu: školu, koja zaokupljuje svu snagu čiste, strogo ćudoredne i vjerne duše. Život, koji mi opisujemo, a opisujemo ga bez kista, mašte i čuvstva, jest život tisuću bijednih stvorova, koji s jedne strane pomažu nositi najteže majčine terete, a s druge strane ipak često nisu

*

ništa drugo nego prve sluškinje, koje se baš tako mijenjaju i sa smiješnom nagradom otpuštaju, kao i najbliža kuharica ili služavka. Vidjet ćemo nadalje, koliki je stupanj kreposti potreban za takovo mjesto, a da se ne podlegne; napokon, u kako gorkom ponizivanju i samoprijegoru ova jadna bića provode život. — Ozbiljno, svake pozornosti vrijedno poglavlje naših društvenih nazora i prilika! Tko ih pozna, on će ove listove odobravati; tko ih nije mogao upoznati, neka hvali Bogu, što mu je bilo priušteno, da njegovo dragodijete nije moralo jesti gorki kruh tuđinčev.“

Djelo će doći dobro ne samo mladeži, nego i odraslima, a naročito ženskome spolu. I zato, drugovi, nastojte, da ovo djelo dođe u svaku kršćansku kuću. Nijedno Marijino dijete ne smije da ostane bez njega.

KOLEDARI ZA GODINU 1908. — „DANICA“, koledar društva svetojeronimskoga (Zagreb). — Ove godine je sadržaj još bogatiji nego prije, jer je ljetopis društva svetojeronimskoga izlučen u posebnu knjižicu, te im više mjesta preostalo. Članci su doista vrlo lijepi, sve ljepše od ljepšega; istaknut ću samo najznamenitije i osobito zanimive: Smrt Petra Zrinskoga i Krste Frankopana (vrlo zanimivo i lijepo pisano, sa krasnim slikama); Kako se drva traju (troše) i Što nas uče doseljenici od Šafrana; krasni članci, puni pouke za narod, osobito posljednji je vrijedan, da ga i đaci pročitaju. Od poznatoga stručnjaka na tome polju Mahulje je članak Gospodarsko-trgovačka društva (konzumni magazini), vrijedan i za drugove, koji se bave osnivanjem seljačkih zadruga; od dr. A. pl. Markovića: Kolcem i nožem (o traženju zadovoljštine za uvredu kolcem i nožem; trebalo bi da pročitaju i mnogi akademičari, kojima je „viteška zadovoljština“ u dvoboju neka osobita čast), Kako je susjed Jože nastradao (proti vračarama i nadriliječnicima) i Stara pripovijest (propadanje seljačke kuće s nerada i zaduživanja). Zlata je vrijedan članak Najobičniji otrovi, ali osobito onaj Knjige i novine, upravo uzorno napisan, te vrijedan, da ga i đaci pročitaju, jer pokazuje koliko su zlo nevaljale knjige i dokazuje, da je čitanje njihovo u svakome slučaju štetno. Još je od poučnih vrijedan članak o mlijeku i onaj o testamentu. Ima još i drugih lijepih članaka, osobito zemljopisnih sa slikama, ali ih ovdje ne mogu napose spominjati. Pripovijesti su ovaj put samo dvije i to jedna od pokojnoga Lepušića, napisana njegovom već poznatom vještinom i zanimivošću, Žrtve, i jedna prevedena Korolenkova U uskrsnoj noći. To je očit dokaz opadanja naše izvorne beletristike, kako nam ga pokazuje s druge strane Matica Hrvatska, a bome i Savremenik u svome drugome godištu. No o tome na drugome mjestu. — I ove je godine, kako se vidi, Danica krasno uspjela, te je od svega srca preporučujemo svima drugovima, da ju što većma šire među narodom,[1] jer to je najlakši način, kako da narodu damo za tako jeftine novce toliko pouke i toliko dobroga štiva, kako ćemo ga u jedva kojoj drugoj hrvatskoj knjizi na ovaj način naći.

KOLEDAR PRESV. SRCA ISUSOVA I MARIJINA. Izdaje Uredničtvo Glasnika Presv. Srca Isusova. Zagreb, Scholz. — Hvala Bogu, da imamo već jednom hrvatski pučki koledar u pravome smislu u rukama. Gore sam pohvalio našu dičnu „Danicu“, a to joj i spada punim pravom; ali tko sravni ova dva koledara, moći će odmah uvidjeti razliku. Danica ima svoj već od starine poznati i nepromijenjeni oblik. No oduzmite joj običajne koledarske podatke i par nekrologa, pa ono Kakva će biti godina 1908?, pa možete ostalo gradivo uvrstiti posve mirno recimo u „Poučne razgovore“ istoga društva ili u koju drugu sličnu knjižicu. Nemaju naime na sebi ništa koledarskoga. U zadnje vrijeme pisao je baš neki naš katol. časopis, da bi trebalo i Danicu pretvoriti u koledar u potpunom smislu riječi. Ne znam, je li to baš dobro ili nije. Ima razloga za, a ima i proti. Ja sa svoje strane bi bio većma za stari oblik. Dobro je, da se u ovakovu koledaru, koji svatko kupuje i čita uvrsti što više pouka neprolazne vrijednosti. Koliko i koliko ima ljudi u narodu, koji ništa i ne kupuju do koledara, a onda im mora koledar pružiti što više solidna štiva. Osim toga narod je zadovoljan s Danicom i obljubio ju je ovakvu, kakva jest, zašto da mu je mijenjamo. A pogotovo mi je jedan od najjačih razloga, što se Koledar Presv. Srca širi strelovitom brzinom, te je nade, da će domala svi oni, koji imaju Danicu, imati i ovaj koledar. A čemu onda da si međusobno konkurišu? Ta ovako se mogu krasno međusobno nadopunjivati. Danica neka bude almanak, godišnjak našega naroda, a Koledar Presv. Srca njegov najmiliji koledar. Pa šta je dakle na tome Koledaru Presv. Srca tako koledarskoga? To treba vidjeti. Ponajprije oblik i vanjska oprema. Format velikih pučkih koledara, ukusan i zanimiv omot, krasne, zanimive slike osobito one savremenih ličnosti i događaja minule godine. Ima i tu po-

[1] Doznajemo na žalost, da je već posve rasprodana, a tiskala se ljetos u 43.000 komada. Op. kor.

učnih članaka, naravski, više u nabožnom smislu kao: S nedjeljnoga posijela, Nemoj molim te kleti, Majka Božja Lurdska itd., sve krasni članci, o kojima ne mogu na žalost pobliže govoriti. Ali glavna su sastavina obilne koledarske skrižaljke (osobito što se tiče crkvene uprave i raznih pobožnosti), pa kojekakve bilješke, što se tiču baš one godine, za koju je određen koledar. Tako je n. pr. i članak o Lurdu upravo u oči velikoga hrv. hodočašća. A osobito krasna je kronika: Što je bilo po svijetu g. 1906./7. (prošle godine). To je pravi način, kako mora izgledati veliki pučki koledar. Dakle ja ostajem pri svome. Danica i Koledar Presv. Srca neka se lijepo popunjuju, neka se u bratskoj slozi zajednički šire. Danica se više brine za gospodarstvenu i patriotsku prosvjetu naroda (premda mi je žao, što u njoj nema barem jednoga nabožnoga članka; to bi bilo od prijeke potrebe), dok je Koledar Presv. Srca posvećen širenju nabožnosti. To oboje zajedno usrećit će narod hrvatski. Drugovi, širite što većma Koledar Presv. Srca Isusova i Marijina! Ne zaboravite pri tome, da tko njega širi, širi i pobožnost k Presv. Srcu, a ovo će ih zato po svome obećanju obilato nagraditi.

JORGOVAN koledar za mladež pučkih i srednjih škola. Uredio i izdao Josip A. Kraljić. Pula 1907. — Čista dobit ovoga koledara ide u korist „Mladoga Istrana“ i tko pozna taj list, vidjet će odmah, da je i ovaj koledar u istome duhu uređen. Osim običnih koledarskih skrižaljka, te pouke o koledaru i koledarskim znakovima, ima tu lijepih člančića, većinom priča i zabavnih crtica, a nešto i pouke, te lijepih pjesmica (od kojih je najljepša krasna „Istarska sirotica“), slika, šala, zagonetaka i sl. Stvari su pisane u lijepome kršćanskome duhu i zadahnute vrelim domoljubljem. Ne sviđa mi se, što je među njima i članak „Iz starih vremena“, jer zapravo ne spada ovamo. Ono opisivanje okrutnosti razjarenoga i u bijesu podivljaloga naroda, te neprestano isticanje osvete, to nikako lijepo i dobro ne djeluje. Čudno je i ono pitanje na koncu: Što nas uči ovaj istiniti događaj? — Onda još nešto. Čini mi se ovaj pojam mladež „pučkih i srednjih škola“ malo preširok. Većina gradiva ovoga koledara nije za višeškolce (basne, priče itd.); pa i kaže se u pjesmi Istarska sirotica: Pružite nam, djećice, i vi darak mali. Tako bi i moralo biti. Koledar bi morao ostati za mladež pučkih i nižih srednjih škola. Jer sve se skupa ne može. Kako će djeca od 8—14 godina razumjeti stvari kao: Porođenje Genija (koje uopće nema baš puno smisla),

Moralni nihilizam i sl. Ako bi možda nešto i razumjeli, ali to nije za njih. Našim koledarima trebalo bi nopće više sistematičnosti, kako sam to već lani spomenuo. Zašto ne bi ovaj koledar postao skroz koledarom za djecu od 8—14 godine, te prama tome potpuno uređen bio, da sve odgovara toj svrsi... To bi bilo krasno, a rašir bi se veoma i s potpunim pravom. Ovako niti je potpuno za niže-školce, niti dobrim dijelom zanima višeškolce. Pogotovo, kad višeškolci imaju sada već naš koledar kat. mladeži. Stavio bih g. uredniku osobito na srce ovaj svoj predlog, ne bi li pokušao urediti takav koledar, kakova još, koliko ja znam, nemamo. A mogao bi u tu svrhu pozvati na suradnju i naše odličnije pedagoge, da stvore tako po izbor koledar za našu mladež pučkih i nižih srednjih škola. Ovako bez stalne svrhe i sistematike prave samo razni đački koledari jedan drugome nepotrebnu konkurenciju. „Jorgovan“ da bude koledar za mladež od 8—14 godine, a Koledar katol. mladeži za višeškolce i akademičare. Ovako, kako je sad, preporučujemo Koledar osobito mlađim drugovima radi lijepe svrhe i ukusne opreme, ali se nadamo, da će se u buduće naša želja i predlog uvažiti. — Koledaru je cijena samo 70 fil.

DOPISI.*

Zagreb.

Dvije, tri k proslavi sedamdesetgodišnjice „Zbora duhovne mladeži zagrebačke. Tužno je zaista osvanulo Hrvatskoj XIX. stoljeće. Prva tri decenija spava narod dubok, težak san, a neprijatelji njegovi tuđinci i domaći odmetnici kopaju mu grob. Toga ne može da podnese mala četa rodoljuba s Dr. Gajem na čelu, pa radi neumorno, da probudi uspavanu narodnu svijest. Brzo krči sebi put, pristalice se danomice množe, narodna stvar napreduje. Ni klerici zagrebački ne mogu da ostanu hladni — ta nikli su iz naroda, pa je pravo, da i porade za nj — već se kupe u narodno kolo. Koncem god. 1836. osnivaju „Kolo mladih rodoljuba“[1] — prvo književno društvo u Hrvatskoj — a vatrenog Jakova Petka, koji je pokretač i duša čitave te akcije, biraju predsjednikom.

Od tog je momenta proteklo 70 godina. Društvo je proživjelo koješta, povjest je njegova burna. Ne ću da spominjem, kakovih su sve neprilika imali

[1] Svrha mu je prosvjećivanje puka i izučavanje narodnog jezika.

* Dopise Marijinih kongregacija kao odgovor na dopis požeške gimnazijalne kongregacije, uvrstit ćemo u slijedećem broju.

prvi predsjednici s poglavarstvom sjemenišnim, s javnom vlasti (od god. 1856. mora društvo da promijeni ime u „Zbor duhovne mladeži zagrebačke“); mimoilazim unutarnje zadjevice, što ih je prouzrokovala nesloga članova, konstatovati mi je tek činjenicu, da je „Zbor“ sve to prebrodio, da stoji sada jak, moćan na braniku hrvatskih i katoličkih svetinja.

Vremena su danas teška, odlučna, pa da se što više zagrijemo za one ideale, za koje se „Zbor“ borio toliki niz godina, odlučismo sedamdesetgodišnjicu „Zbora“ dostojno proslaviti i staviti ga tom prigodom pod okrilje bezgrješno Začete.

Dne 12. XII. skupi se oko 5 s. po podne u najvećoj sjemenišnoj dvorani lijepa kita gostiju, laika i svećenika, od kojih su mnogi došli iz pokrajine, te time pokazali, kako ih veseli čast i napredak „Zborov“.

Akademiju je otvorio predsj. Zbora drug Stepinac kratkom besjedom, u kojoj pozdravlja prisutne i razlaže svrhu svečanosti. Želi gostima, da se što ugodnije pozabave u našoj sredini.

Deklamacije druga Magjerca: „U slavu vjekom čiste Djeve“ i druga Kovačića: „Zboru mome“ ugodno su se dojmile. Osobito je Kovačić inače tešku pjesmu „Zboru mome“ učinio ruzumljivom i jasnom.

Drug Stepinac obradio je svoj tema „Moderno bezvjerje . . . vrlo pomno.

Čini se, da je općinstvo osobitu pažnju posvetilo zanosnom i vatrenom govoru (7. točka programa), što ga je izrekao drug M. Pintar. U najkraćim crtama prikazao je govornik povjest „Zbora“ od osnutka njegova do danas. Živim je bojama orisao gorostasne neprilike, koje je „Zboru“ bilo proći, istaknuo je rad i znamenovanje njegovo za narodnu prosvjetu. Pokazao je činjenicama, da sjemeništa nijesu i ne mogu biti „rasadišta tmine“, „gdje fizički i moralno krljavi stotinu mladih života“, jer eto odavde se šire svijetle zrake prosvjete, što razgone tamu neznanja puka našega. Stotine hiljada egzemplara Zborovih izdanja knjiga (zabavnih i nabožnih) poplavile su Hrvatsku — dokaz, da je rad Zborov narodu mio. Govornik konačno baca pogled u budućnost. Naslućuje, da će biti teška, ali mar, zanos članova i (što je glavno) pomoć Božja i bl. Gospe, pod koje se zaštitu eto stavljamo, sokoli ga i tješi. Svršava apelom na članove: Jedno nek je u nas srce, jedna misao, iste u ustima riječi: „Danas u Hrvatskoj ne poznajemo „druge dužnosti, nego Bogu, narodu, domovini služiti“![1] Govornika nagradi publika dugotrajnim pljeskom i burnim „Živio“.

O glazbenom dijelu programa ne ću da izričem svoga suda, no mogu konstatovati, da se kritika o njem vrlo povoljno izrazila. Pjevači malog zbora „Vienca“,[2] a osobito predsjednik njegov, drug A. Petek, pokazaše tom zgodom, kako im je „Zbor“ srcu prirastao. Osobito je efekat pobudila Canićeva „Majčina ljubav“. Dirigirao je sâm autor. Bura povlađivanja jedva se slegla. Osim toga pjevao je mali zbor Molitorov Ave Maria, Remčev „Bijeli cvijetak“ i Lučićevu himnu „Zboru mome“. Osobito se istaknuo osmeroglasni (muški i mješoviti) zbor Schmiedtov „Laudate Dominum“, što su ga izvodili pitomci katedralnoga kora sa srednjim zborom „Vienca“. Akademija se završila

[1] Cijeli ovaj govor nalazi se u božićnjem prilogu „Hrvatstva“ 1907.

[2] U sjemeništu postoji osim književnog društva „Zbor“ i glazbeno pjevačko društvo „Vienac“.

sa zanosnom Duganovom „Himnom Imakulati“.

Društvo je primilo znatan broj brzojavnih pozdrava (od svih hrv. „Zborova“, „Hrvatske“ iz Beča, „Zarje“ iz Graca, Vrhbosne itd.) i pisama (od Dra Barca, Dra Biničkoga, msgra Dra Karla Horvata, „Akademije sv. Ćirila i Metoda“ iz Rima, Milutina Mayera itd.).

Dr. Fran Binički poslao nam je zanosnu pjesmu. Tek da nešto navedem:

Nakon plodnih sedamdeset ljeta
Zbor pomladjen, pun anosa sveta,
Pod okrilje prima sveta Djeva,
I na nj rosu blagoslova lieva.

Slavi slavlje, dični trudbeniće,
Svietli rodu, kako svietlit priče,
Pod okriljem bezgrješno Začete
Brani svete naše amanete.

Srdačna hvala svima, koji su bud kako slavu našu uzveličali. Hrvati katolici mogu biti uvjereni, da će „Zbor“ uvijek nastojati odgovarati tradicijama svojih utemeljiteljâ. Na zagrebačkom svećačkom kat. sastanku obvezasmo se na što veći, življi rad za katoličku ideju. I ova nas je slava imala na to potaći. Jesmo li čemu, pokazat će budućnost.

Nikola Švigir, stud. theol.

Zagreb.

Grčko-katoličko sjemenište. Društvo naše nastavilo je ove godine već lani započeto djelovanje. U tu svrhu bi izabrano na 1. XI. slijedeće poglavarstvo: za predsjednika Đuro Višošević bogoslov, za tajnika Mirko Boić klerik, za knjižničara Juraj Pavić klerik, za bilježnika Milan Popović gimnazijalac VI. razr. — Požrtvovnim i brižnim nastojanjem veleučenog gospodina Dr. Dionizija Njaradija, te marnim radom društvenih članova sastale su se već dvije sjednice, svaka s lijepim i obilnim programom. U radnjama se može doista opaziti, da je mladež ozbiljno shvatila svrhu ovoga društva i prema njemu udesila svoje djelovanje po onoj: „Sve za vjeru i za domovinu“. Da se članovi uvježbaju u izrazivanju misli, u ljepoti govora i priprave na ferijalno djelovanje među narodom, odlučilo se, da članovi u nedjelju i zgodne dane drže u krugu društva predavanja. Željni zasladiti svoj rad ugodnim odjekom narodnoga glazbala, ustrojilo se tamburaško društvo pod ravnanjem g. Stjepana Smolea juriste, predsjednika Mirka Boića klerika i arhivara Ivana Breithuta gimn. V. razr. E bi društva ostavila što trajniju uspomenu svojim potomcima, uzela su si za ime jednoga od najvećih trudbenika na polju sjedinjenja i osnovatelja ovoga zavoda, učenoga biskupa Pavla Zorčića, ne bi li se barem na taj način odužili uspomeni svoga velikoga biskupa.

Dao Bog, da i nadalje ostanemo ustrajni u ovome radu, imajući pred očima uzvišeni cilj, kojemu se posvetismo, naime slavu Bogu i spas narodu hrvatskome.

Tajnik:
Mirko Boić, klerik.

Osijek.

Hrv. đačko literarno društvo „Zora“ u biskup. dječ. sjemeništu. Ovom godinom stupilo je naše društvo u šestu godinu. Zora stoji po ustanovama sjemenišnog disciplinarnog reda u svakom pogledu pod dosegom sjemenišnog ravnateljstva, koje vrši također i nužni nadzor nad njom.

Svrha joj je:

1. Usavršivanje svojih članova u svestranoj naobrazbi u okviru sjemenišnih zakona.

2. Potpomaganje svojih članova knjigama.

Početkom svake škol. god. bira se vodstvo, koje je za godinu 1907./8. konstituirano ovako:

A. Upravni odbor:

Za predsjednika izabran je: Mato Lešić VIII. šk., za blagajnika Stj. Kastorović VIII. šk.; za odbornika VIII. i VII. raz. — ujedno i potpredsjed.: L. Knežević; za odbornika VI. raz. J. Lupić; za odb. V. raz. I. Majcen; za odb. nižih razr. A. Baličević. Blagajnik i knjižničar bit će M. Samardžija.

B. Cenzoralni odbor: Julije Meštrović, Z. Švrljuga, Stj. Simon.

Dao Bog, da bi „Zora“ još dugo i dugo cvala na diku sjemeništu i korist i ponos sjemeništaraca. Ta svatko znade, da su ovakova liter. društva najsigurniji put u život, jer se tu svakom pruža najbolja prilika, da usavrši svoje duševne sposobnosti i da se ozbiljno za život pripravi!

M. L. Korovljev.

Osijek.

Hrvat. đačko liter. društvo „Javor“ na kralj. vel. gimnaziji. S potpunim pravom možemo „Javor“ ubrojiti među najstarija knjiž. društva u Hrvatskoj. Ta evo ove škol. godine stupio je u 43. godinu života svoga. Mnogi od naših književnika ima zahvaliti „Javoru“, što zauzima časno mjesto u literaturi našoj. Svrha je Javoru kao i Zori: usavršivanje svojih članova u svestranoj naobrazbi u okviru disciplinarnog reda.

Dne 19. listopada pr. god. izabrano je vodstvo za škol. god. 1907/8. Rezultat izbora je ovaj: Za predsjednika izabran je: Stj. Majstorović VIII., za tajnika Mato Lešić VIII., za potpredsjednika G. Meštrov ć VII.; za odbornike: VIII. J. Ivančić, VII. M. Pavlović; VI. Drag. Hafner; V. M. Marošević, za knjižničara izabran je L. Bauer VI. r., a za blagajnika Fr. Richter VII. r. Glazbeni odio rukovodit će Branko Oršegić VII. r.

Cenzorima izabrani su: VII. r. A. Martinović i Stj. Ružička; cenz. zamj. V. Kostelac. VII. r. L. Knežević i M. Samardžija; cenz. zamj. O. Löwy. VI. r. Z. Švrljuga i Stj. Simon.

Javor evo stupa u 43. godinu — cvate sve bolje i bolje i cvast će, šaljući u narod ljudi sposobnih — ljudi, koje se uvijek u životu znaju snaći i to samo zato, jer su kao savjesni i revni članovi „Javorovi“ korisno upotrebljivali vrijeme, koje im je bilo namjenjeno, da se za život pripravljaju. Ugledale se zato i druge gimnaz. u gimnaziju osječku, pa da Bog da se i na njima zasadi biljka, koja neka neka se poput Javora do stabla velikog!

. . . To je moja jedina želja — a braći bi srednjoškolcima to osobito na srce stavio. U tom je bilo već toliko govora i u „Luči“ — osobito u II. godištu broj 8. a i na sastanku smo u bijelom Zagrebu o tom raspravljali, šta više i rezoluciju smo stvorili: „. . . da se svagdje, gdje je to moguće, osnuju knjiž. društva s lokalnim listovima, a društva bi imala tu svrhu, da usavršuju svoje članove u svestranoj naobrazbi!“ „Bis repetita placent!“

M. L. Korovljev.

Spljet.

Odgovor na dopis u „Hrv. (?) Djaku“. Da li nam posli uspijevaju ili ne — to jamačno „naprednjacima“ kazati ne ćemo: svakako, gospodo, ako se vi tješite, da nama s neuspjeha puca žuč; vama će domala i bubrezi (žuč dakako ne će, kô kad vam je već pukla). — Što se pak tiče toga, tko laže, dokazivati ne treba. Ta vi i onako nijedne naše tvrdnje ne obarate, a štogod drugo navađate, lažete — prostački lažete. Sramota! Mi da smo sijali strančarenje, mržnju, intolerancu među malim đacima, a da je sveučilištarac Bego

djecu dozivao, pa im preporučivao, da se okane strančarenja i politike, jer da to nije za nje, nego neka se rađe dadu na učenje i čitanje osobito na znanstvenom i gospodarstvenom polju, u čemu je naša inteligencija silno zaostala.

Ruku na prsa, g. sveučilištarće Bego, pa reci, je l' to istina? Tko je sijao strančarenje? Mi il Ti? Tko je djecu sazivao pod izlikom, da će im prikazivati zamašaj ćirilo-metodskih podružnica, a kad tamo nabacivao se glibom i svakom pogrdom na Dra Franka i starčevićevu stranku prava, a „naprednjaštvo“ dizao u deveta nebesa? Tko je tako besramno postupao? Mi ili Ti?

Pa da vas ima 200! Iskopajte mi sa sedamdesetim oba oka. Uopće s potpisima vam ne treba izlaziti: — mi već bo imamo sva vaša časna imena na našem rabošu, znamo za svaki vaš korak, za sva bezbožna poduzeća, a da ipak ne špijamo. Jest, gospodo poštena, iskrena, nadobudna, — mi znamo, kako nedjeljno dozivljete u vaše privatne stanove nevinu i neiskusnu djecu, pa im dokazujete, da nema Boga, da nema raja, da nema pakla; dokazujete im, kako je sve to sredovječna iluzija, izmišljotine popova, koja ih med narodom podržava — za sve to mi znamo, a ipak ne „denunciramo“ nego osobno gledamo spriječiti. Ali odsad se čuvajte vi, bezbožne i trule duše! Ponovi li se taj zločin još samo jednom, znajte, da će na to bit upozoreni roditelji i drugi mjerodavni faktori.

Nego nešto ne razumijem: Što je htio kolega „naprednjak“ već s onim: ciganin o svom konju, a furtimaš dakako o novcu. Zar si on valjda umišlja, da smo mi isto tako materijalni ljudi, kao i oni — da nam je jedini cilj ambicija, dobra karijera, masna buduća plaća i slično. Gospodo, ne pripisujte nam tako drsko vaših svojstava; jer bi mi bili kadri brojkama dokazati, da vi „naprednjaci“ nemate smisla za ništa drugo nego za . . . uživanje i novac. Mi, inače furtimaši, znademo taj novac prema svojim silama i žrtvovati, a ne kao mnogi od vas rad samih 10 novčića mjesečne članarine iz kluba istupiti. Naši stariji drugovi znali su u nekim stalnim prigodama džabe — iz samoga načela raditi i obigravati, a vašima isti trud nije bio dosta plaćen nit s mjesečnom plaćom činovnika osmoga čina. Kako vidite: mi ne znamo. Dakle: jezik za zube, a dušu u se; jer bi vas inače moglo čudo snaći. Rađe poslušajte savjet vašega urednika, koji vam na koncu svoje opaske kaže, da se na slične osvade više ne treba osvraćat; jer to bilo ispod vašeg dostojanstva. Mi vam to u vašem interesu preporučamo, jer inače ćemo se ispričati, da nas sami za jezik potežete. Sad za sad dakle zavezujemo; ali ako nas opet prisilite, da razvežemo — bezbeli ćemo razvezati. To vam poručuje:

Jedan u ime više trijeznih.[1]

Dodatak uredništva: Živahni ovaj dopis pun samosvijesti i ponosa donosimo, kako ga dobismo. I njegov stil je karakterističan, pa ga ostavismo.

Uredništvo „H. D.“ popratilo je dopis, na koji se ovdje odgovara nekim opaskama, da opsjeni prostotu. Ponosi se svojim „kavalirstvom“, jer da su nas pozvali, da dođemo pregledati njihove

[1] Baš su izgubili stid i obraz ovi svi naši „naprednjaci“. Nas nazivlju špijunima, koji bi htjeli znati imena, da denunciraju, a oni se ne ustručavaju prijavljivati nas napokon i političkoj vlasti i to zbog organizatornih naših poduzeća.

račune, a mi da toga, premda se ponudismo, ne učinismo. Stvar je prikazana baš obratno! Najprije su „naprednjaci“ nas titulirali prodanima i plaćenicima, i ostali su kod toga uza sve naše protivne izjave. Onda smo mi doznali za „Pokretove“ framazunske dionice, što „Pokret“ nije mogao poreći. — Pošto nas „naprednjaci“ nazivlju tamom, mračnjacima, pozvasmo mi njih, da dođu i da se uvjere o našim računima. Najprije smo dakle mi ponudili njima, da se osvjedoče o našim računima. A oni? „Pokretu“ se stislo grlo, pa ćutkac, a čedo mu „H. D.“ htio nas utući kavalirstvom, pa nam dojavio: dođite vi k nama, a mi k vama ne idemo! Mislio je, da ćemo mu nasjesti, ali se prevario. Nam nije bilo nikad do toga, da pregledavamo njihove račune. Htjeli smo samo, da njima damo prilike, da se uvjere o našima. Onaj uvjet nije bio naša svrha, nego nam služio kao uzda „napred.“ bezobraznosti, da nas ne sekiraju bez otšteće. — To ih je i sklonulo, da su rekli: mi ne idemo k vama. Onaj dodatak: vi možete k nama, postaje s tim iluzoran, jer svrha je bila, da se pokažu naši računi, a njihovi su imali biti samo sredstvo u tu svrhu. Otklonili ste svrhu, pa čemu onda sredstvo? Ej, vi „naprednjački“ Filozofi!

Kotor.

I mi se vrstamo! Već smo iz početka pazili u ovom sjemeništu budnim okom na razvitak pokreta kat. hrv. mladeži. Na žalost moram priznati, da smo, tako rekoh, samo pazili na razvitak, ali sami nijesmo ništa mogli doprinijeti napretku. Malo sila, a pomoći od nikuda.

Glasovi s trsatskog sastanka dopriješe i do naših uši; osokolismo se, htjedosmo nešto uraditi, ali eto ti zapreke i osnova nam se izjalovi. Ipak ne klonusmo duhom, od namisli ne odustasmo. Neprestano nas je želja morila, da se javno uhvatimo u kolo naših drugova. U zadnjem br. Luči u članku: „Pred praznike“ nalazi se ova opomena: „Druže, ne čekaj, da drugi počnu, nego počni sam.“ Svak je od vas rekao, opet ćemo pokušati, pa puklo kud puklo. U to eto nam pravila „Hrvatske Vojske“ iz spljetskoga sjemeništa. Uvidjesmo važnost tog društva i dadosmo se na posao. Ali se u tim pravilima nalazi nekoliko točaka, koje je nama teško izvesti u ovakvim prilikama. Ovdje treba spomenuti, da su nam u ovom poslu dosta pripomogli bogoslovi naše biskupije, a i svojim su nas radom za pučku prosvjetu potakli, da se ozbiljno latimo posla.

Jedva dočekas no početak škol. god. Dne 13./X. prvi se put sakupismo na skupštinu. Tu se najbolje pokazalo, da svaki đak cijeni novo društvo. Sjednica je tekla u najboljem redu. Najprije je jedan od starijih đaka u kratkim potezima pokazao važnost sličnih društava. Zatim su se čitala pravila, te su se neke važnije točke stavile na pretresivanje. Predsjednikom je bio izabran I. Sindik (VIII. r.), tajnikom P. Rudan (VI. r.), a blagajnikom A. Mušura (VI. r.). Društvo broji 21 člana, od kojih je 18 redovitih i 3 podupirajuća. Malen broj u istinu, ali je nade, da će se nekoliko povećati, Društvena knjižica posjeduje već nekoliko knjiga, koje su darovali đaci. Malo nas je, ali smo hrabri. —

Ove se godine „Luč“ i u sjemeništu i u gimnaziji sve to više širi.

Radikal.

Felső Szt. Ivan.

Seljačko pismo. Posve neočekivano stiglo nam je jedno pismo, koje nas je silno razveselilo, ma da smo

morali oči dobro izmućiti, dok ga pročitasmo. Piše ga prava kršć. duša hrv. seljaka, i mi ga ovdje donosimo sa svim ljepotama i pogrješkama:

Hv. J. i Bl. D. Marija — Dragi urednič̆e evo s nikoliko rič̆i da se malo upozmo. Drage sumi knige koje me na pravi put vode i poučavaju. Tako isto draga mi je Luč̆ kojuje vi uredjute. Zato mije draga što vidim u njoj prosvitu što pravim duhom Kristovim diše. Jer ti programi što se u člancima opažaju koristiti će. višu vaš (?) u koje se pripremate za radnju u vinogradu Gospodnjem. Bog mogući nek vas usnaži da na njegovu slavu vaš rad bude Blagoslovljen. — Kad sam čitao Platona i Sokrata. tu sam vidio. ti grčki mudraca divne mudrosti. I kakoje Sokrat bio odvaža umrieti i ne obziruć se na prijatelje i ni na ženu. Jer njega je uvjeravala njegova mudrost, da će se on u onom svitu sat (sastat?) njemu povoljnim mudracima. — Neg molim kao poganskog mudraca kadje kripila nada u budući život kako nas da nekripi. Naša nada kojismo pravo vjerni službenici Kristovi. Kad mi imamo sveca nad svim svecima Isusa Krista našeg primiloga na desnici Otca svoga. A njemu opet s desne strane naj veca nada premilostiva Djevica Marija. Kraljice naša. i svi sveti starog i novog zavita. — Drago je bilo što sam ja malouk uvidijo u vašima radjama. da i za nas seljak starate. Da nas neoplavi Demokrat Socijalista. ta strnja pogubа za rod ljudski kako tila tako i duše. Bogbi dao da njihova snaga klone i dase rasplini i nestane je kao prah koji vjetar raztera. — I to mi vrlo povoljno bilo što stenam fotografiju vašega Hrvatskoga u Zagrebu sastanka (dali). O kako je to liepo bilo viditi. Kaka su lijepa lica smješiće. Ti se vidi kao u ogledalu gdje bribiva duh odvažan za svako dobrobit naroda. Zato ja neznam drugo što da činim neg jedan uzdah Bogu Bog vas blagoslovijo u svakom dobru što radite — Najviše mie bila nakana davam pišem. Jer sam poslao novce za Luč a secam se da nis baš najbolje opravio naslov. Dakle neznam hoćel vam stignu uruk. S tim Bog s nami i mi snjim uvijek bilipisano u Felső Sz. Ivanu 28. XI. 1907 — F. M.

Tako naš Frano, a mi se s ovim pismom ponosimo. I mi smo seljačka djeca, i mi čuvamo u srcu našem ljubav prema Bogu i narodu, iz koga smo nikli. Na braniku svete vjere naših praotaca stojimo i mi prožeti tom istom vjerom, i radije ćemo sve pretrpjeti — a do potrebe — i glavu usijati nego vjeru napustiti ili Hrvatsku ne ljubiti.

I u tom jesmo i bit ćemo radikali bez čevrdanja i vrludanja. Hrvatski je puk odan vjeri i domaji, pa takva treba da bude i njegova inteligencija. To je naš zahtjev.

SVAŠTICE.

Život i rad Pavla Štoosa. Prigodom otkrića spomen-ploče neumornom radniku na narodnoj njivi izdao je vrijedni rodoljub dr. Stjepan Ortner: Život i rad Pavla Štoósa hrvatskog svećenika i pjesnika. Tim je dao dostojnu počast uspomeni jednog od prvih sinova hrvatskog naroda, a napose našeg Zagorja; mužu, „koji je svim žarom pjesničke duše radio rječju i činom u prvim redovima o ih muževa, koji su počeli pjesmom i govorom buditi hrvatski narod iz narodnog mrtvila, te kojih ide čast i slava za sva vremena“. U tom djelu prikazao je autor živom riječi mladeži hrvatskoj život i mukotrpno djelovanje Štoósovo kao svećenika, te pridodao njegove izbor-pjesme. Na prvom mjestu tih pjesama stoji njegov „Kip domovine vu početku leta 1831“, što ga je spjevao kao mladić-klerik i koja će ostati u hrvatskoj literaturi kao nezaboravni spomenik onih tužnih vremena. Kako je bio značajan i pošten u svem svom životu, nije se žacao izreći istine za vjeru i domovinu, ma da je trebalo za to trpjeti i stradati. Kao što se obično događa, da svijet ne trpi čovjeka karakterna, pratio je i njega nemili udes i sapinjao njegovu vilu u tuzi i on morao da samotuje u Pokupskom „među onima, koje je odgojio — svojim vjernim župljanima“. U tim svojim tužnim dnevima pjeva još žalosnije svom srcu:

Šta si dalo, ne uživaš
Tvoju ljubav mrzost vraća,
Za glas dobar — zao dobivaš
Tako tebe rad naplaća!! (str. 72)

30. ožnjka 1862. zatvori svoje trudne oči za uvijek. „Pa ako se i čini, da je smrću njegovom zvijezda mu potamnila, ona ipak žarko sjaji rodu i domu, dok uvenulo cvijeće nad njegovim grobom opet se osvježuje“. Osvježuje se tim većma. što se njegova uspomena više slavi. I evo prigodom stogodišnjice njegova rođendana marna „braća hrv. Zmaja“ proslaviše uspomenu njegovu podignuvši mu spomen ploču u rodnom mu mjestu, a vrijedni rodoljub hrvatski napisavši život i izdavši mu pjesme, koje mogu biti na ures u knjižnici svakog hrvatskog mladića.

Juraj Pavić.

Odbor đakovačkog „Zbora“ duhovne mladeži izabran je 16./12. ovako: Predsjednik: Ante Jurčević; tajnik: Vjekoslav Korina; blagajnik: Vladislav Ante Kulundžić; knjižničar: Mirko Šnajder; trgovac: Dragan Teodorović; cenzori: Dominko Šarčević, Martin Baumšabel i Tomislav Fogadić.

Najnovija novost! „Osnovala se hrvatska sekcija *Slobodne Misli,* međunarodnog udruženja za obranu prava slobodnoga izražavanja svake misli na polju vjerskom, političkom i socijalnom — pa se slobodoumno đaštvo poziva, da pristupi (članarina za đake 40 fil. mjesečno) i pridonese i sa svoje strane koncentraciji svih slobodoumnih elemenata (bez razlike političkih stranaka) protiv anacijonalnog klerikalizma, političkog reakcijonarstva i klasnih privilega.

Odnosne upute i prijave neka se uprave na tajništvo (Duga ulica 50 — Miroslav Mance, ili Ivu Sporčića, filozofa — svagdan na sveučilištu.

Za odbor: *Sporčić.*“

Naše će drugove svakako zanimati taj ferman, kojim su minulog prosinca svijesni naši prvaci internacijonale pozvali svoje vjerne ovčice na okup u borbu protiv „anacijonale“. Ovu kopiju treba kao rijetkost uzeti na znanje, stoga smo je i mi smjestili u „Raritätenkabinet“ Luči, jer je odnosni original visio na univerzi samo kratko vrijeme, pa je onda — neznamo čijom inicijativom — odanle skinut. Međutim je on dotle sasvim nesmetano sa zida u vestibulu promatrao mlađahne sinove zagrebačke „almae matris“, pače se nitko od inače odrješitih zagovaratelja družbe Sv. Ćirila i Metoda nije usudio da prigovori, što „Slobodna misao“ krši akademski običaj, da se svi proglasi u vestibulu urese s narodnim biljegom. „Slobodna misao“ slobodna je i od rektorovog potpisa, pa ipak nije njezin proglas našao svoga akademskog žandara, košto je to našao zadnji proglas „Luči“ u osobi g. phil. Marijana Urbania, koji je — kako vjerodostojni svjedoci tvrde — onamo našarao detektivsku noticu: „Gdje je rektorov potpis?“ Inače ne ćemo prigovoriti, ako se pod okriljem „Slobodne misli“ i nadalje združe svi, koji smatraju svojim zadatkom, da obrane svaku besmislicu na polju vjerskom, socijalnom i političkom. Stoga svima najtoplije preporučujemo, neka se u tom pogledu što prije sjedine[1] s već postojećim centralama „Slobodne misli“ u Stenjevcu i Lepoglavi. Ili zar će se konzekvencija zagovaratelja „Slobodne misli“ zaustaviti pred vratima ludnice ili kod onih, koji su našli mjesto onkraj brave[2] bilo radi klevetanja, denuncijacija, psovki ili radi upornog i tvornog izražavanja onakovih misli, koje je zdravi ljudski razbor pokazao štetnima? Ta svi ovi nisu ništa drugo skrivili nego li svoju slobodnu misao prometnuli u djelo. Toliko za sada zagovarateljima slobodne misli i nemisli, a mi se nadamo, da ćemo se još češće moći osvrnuti na taj najnoviji psihopatički pojav naših najmodernijih.

R. K. stud. phil.

[1] Ako još nijesu. Op. ur.

[2] Jer se — po Verniću — dižu nad nad obične ljude. Op. ur.

Razglednice sv. Ćirila i Metoda. Na Velehradu izdane su nove, vrlo lijepe i ukusne razglednice sa slikom sv. Cirila i Metoda na slavenskoj trobojnici. Okolo slike je ćeška molitva za obranu baštine cirilometodske, geslo Štrosmajerovo i Slomšekovo, te poljska molitva. Izdavači (dr. Tvrdovský, profesor, i dr. Jelikovič, pisac) mole svakoga vjernoga Slavena, da takove razglednice u svakome dućanu zahtijevaju i da ih što većma rašire. Gdje takovih trgovina nema, neka se naruči najmanje 10 primjeraka za 1 K 20 fil. (novce valja unaprijed poslati) kod Metoda Melichárka na Velehradu (Morava). — Dio dobitka određen je za siromašnu braću Slovake, stoga ovo poduzeće najtoplije preporučujemo svima drugovima.

Uljudnost i „uljudnost“. Tko još ne pozna hajke naših „naprednjaka“ i framazunske braće na našu kat. vjeru? A oni si ipak utvaraju, da se bore za slobodu, za kulturu, za napredak. Kako se ima shvatiti ta njihova „naprednost“, nek služi slijedeća vijest iz sigurno neklerikalne Amerike: — Katolici Sjedinjenih država sjev. Amerike sabraše se u Indianopolisu na kat. kongres. Na govornicu se uspeo gradonačelnik Indianopolisa Bookwalter i prozborio:

„Nijesam se skanjivao tisuću milja dugog puta, samo da dođem na ovo

zasijedanje, premda je sada vrijeme moga dopusta. Došao sam, da Vas pozdravim, kako je to običaj u našem gradu, koji je u cijeloj državi poznat sa svoga gostoljublja. Ali ima i još jedan drugi razlog moga dolaska! Pošto sam dobio jednu kartu bez potpisa punu smradnih pogrda na katoličku crkvu (dakle i američki „naprednjaci“ profurtimašnju svoju „uljudnost“!), ovim izjavljujem piscu, da *ja smatram, premda nijesam katolik, da katolička misija ne treba u ovoj zemlji nijednoj drugoj misiji ići s puta. Ako bih drukčije govorio, ponizio bih se na niveau poganina i pogrdio bih najbolju crkvenu organizaciju, što je ikad opstojala, i čija će se dobra djela jedva ikada moći pravedno ocijeniti*“. — Tako eto govori protestant, da posrami ne samo „naprednjake“, nego i mnoge „ali-katolike“. *„R.“*

Moderno shvaćanje zatvora. Bečki listovi od 12./IX. pr. g. donose sa suda ovu veselu raspravicu: — Sudac: Vi ste doviknuli stražaru „Frischg'fangter“, priznajete li? — Tuženi: Ma dakako, al ja ga s tim nijesam htio ozlijediti — S.: Jeste li već bili kažnjeni? — T.: Dvadeset i četiri puta, ali ne uvijek radi uvrede stražara. — S.: Pravo je, jednom i radi krađe! — T.: Oha, radi krađe nisam još bio kažnjen. Tu ja „regiram“! — S.: Što to vi činite? — T.: „Ja regiram“! — S.: Jamačno hoćete da kažete: „rekuriram“? — T.: Meni je sve jedno! — S.: Zadnji put ste dobili 3 tjedna zatvora. — T.: Nažalost! Upozoravam vas, g. suče, da ja takve kazne ne ću više primiti. Tu ću ja odmah „regirati“. (Moleći): Budite tako prijazni, g. savjetniče, dajte mi samo 14 dana, 3 tjedna su preduga. Darujte mi osam dana, i onda ne „regiram“. Molim lijepo, pročitajte to (pruža sucu komadić blatnog papira). — S.: To nije nužno. K tomu je i krpica tako blatna i upravo sumnjiva s kozica (u Beču su tada bile boginje O. U.), da je ja ne primam u ruke. — T.: To pak ne, tu „regiram“. Ako vam je pravo, da me osudite, morate papirić pročitati. I onda molim lijepo za mojih 14 dana. (Na papiriću stoji, da je optuženi bio pred više godina za malo vremena u ludnici.) — S.: Na stvar! Vi ste uvrijedili i onoga stražara, koji vas je uapsio. — T.: Nisam ja tako zlo mislio. (Laskajući) Molim lijepo, g. savjetniče, dajte mi 14 dana! — S.: Vi dakle na svaki način hoćete 14 dana? — T.: To se zna, g. savjetniče! — Sudac pristano i osudi ga na 14 dana zatvora. — T.: Stoput hvala. Ja ne „regiram“. Molim za odgodu kazne. — S.: Do kada? T.: Do poslije podne. — S.: Dobro je! — — Za pet minuta vraća se osuđeni: G. suče, da nemate neprilika, ja ostajem odma ovdje. — S.: Dobro! (k vojniku): Odvedite ga na nastup kazne! — T.: Ali . . . samo se ne smućujte! Trebam li ja pratnju? Ta pobjeći ne ću, i znam, kamo se ide. Nisam tu prvi put! — S.: To je oprez! — T.: (idući za vojnikom) Dandanas nema više zaista nikakva pouzdanja na svijetu!

Opet tajno pletivo. Primismo ovu dopisnicu: „Štovani druže. Na ove 14 svezak sam samo dobijo 30 komada fali još 10 te vas molim za neposlati još 10 zvezaka Španjolski Inkvizicije sa drugarskim po zdravo — Niko Trifković. Glavni centralni blagajnik — Dolnja Tuzla 13/12 1907“.

LUČ
LIST HRVATSKOG KATOLIČKOG ĐAŠTVA.

BROJ 5. — ZAGREB, VELJAČA 1908. — GOD. III.

KNJIŽEVNA RAZMATRANJA.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

UVOD.

GORKA istina, da dandanas nemamo prave hrvatske narodne književnosti, ponukala me je, da, utisnula mi je pero u ruku, da pišem ova svoja „književna razmatranja“. Nije to nikakav znanstveni pregled naše sadanje književnosti, nikakva strogo stručna ocjena ni studija, koja bi iziskivala kakav osobit učinak i kakove znamenite posljedice. Jedina mi je želja, da ne ostane „glasom vapijućega u pustinji“, nego da druge potakne barem na slična razmatranja, koja će, uvjeren sam, dobrim plodom uroditi.

Kažem, da nemamo prave hrvatske narodne književnosti. Izrazi „pravi“ „hrvatski“ „narodni“ su u nas tako razvikani, da, tako ozloglašeni, da ih se doista gotovo ustručavam upotrebiti, u strahu, da će ih većina zlo razumjeti. Kod nas osobito pojedine političke stranke, a napose neka stanovita, uzimlje na se monopol hrvatstva, narodnosti i pravosti, te se sve, što se tim imenom prozove, smatra njihovim. Ti se izrazi upotrebljavaju tako iskjučivo subjektivno, tako fanatički i tako pretjerano, da se čovjeku upravo gadi njima se služiti. Nije sve zlato, što se sja, pa ni najgromovitije ime ne znači ništa, ako nema svoga pravoga značenja, ako se iza njega ne skriva zaista stvar, koju u svome jedino pravome značenju naznačuje. Stoga moram razložiti, u kojemu sam značenju te riječi upotrebio.

„Prave“ ne odnosim toliko na „hrvatsku narodnu“ koliko na „književnost“, tako da stvara jedinstven pojam „prava književnost“. „Hrvatsku narodnu“ književnost shvaćam tako, da književnost, ako hoće da bude hrvatska narodna, mora biti ne samo djelo hrvatskoga naroda (t. j. hrvatskih pisaca), nego također za hrvatski narod, za čitav narod kao kulturnu cjelinu. A da uzmogne tim biti, mora

biti u duhu naroda, u duhu njegovih ideala, ideala izraženih u općenarodnome geslu i potvrđenih vjekovima narodne povjesti: Sve za vjeru i domovinu. Ne priznajem dakle hrvatskom narodnom književnošću književnost, koja je pisana samo za neke stanovite krugove, pa bili oni i čisto umjetnički; koja je pisana za tek jedan, obično neznatno manji, dio naroda, a ne za cijeli hrvatski narod kao kulturnu cjelinu. Nadalje ne priznajem hrvatskom narodnom književnošću književnost, koja se je udaljila, bilo pod kojim izlikama, bilo za čiju volju, od ideala hrvatskoga naroda: vjere katoličke i domovine hrvatske. — Za pravu književnost zahtijevam, da bude doista vrijedna nazvati se književnošću: da ne bude tek nekoliko djela, tek nekoliko vrsti, prilično neznatne naravi, slabe znamenitosti po svojoj absolutnoj vrijednosti i po učinku u čitateljstvu. Prava književnost mora biti velika, veličajna, snažna, opsežna, kadra da obuhvati čitav narod i da ga veličanstvenom svojom silom digne do vječnih ideala. Dakle nije prava književnost ona, koja opsiže tek sitno crtičarstvo, svagdanju feljtonistiku, neznatne aktovke, male novelete, pokadkad samo po koje veće djelo; a nije prava književnost ni ona, koja, ma kako opsežna brojem djela, gubi se u jednoličnosti i nestašici snage bez ikakova utiska i učinka na narod.

A takove prave hrvatske narodne književnosti nemamo dandanas.

I.

Imamo dandanas svoju „modernu“, bujnu i razvijenu, u koliko to ona samo može biti, na stanovitome, već dosta velikome stupnju „savršenosti“.

Da li je moderna prava hrvatska narodna književnost?

Nijedna se književnost, a moderna napose, ne može promatrati, bez saveza sa ostalom, cjelokupnom kulturom onoga vremena. Modernoj su pretpostavke u sadanjemu razvoju svjetske kulture, tako, da je onome, tko shvaća i znade stanje savremene kulture, puka igrarija iz toga izvesti i pretpostavke i bit moderne književnosti uopće. U naše pako doba osobito se živo i snažno ističu prirodne znanosti; „rezultati“ njihova istraživanja dandanas su podlogom modernoj filozofiji, a iz moderne filozofije, napose estetike, nužno proizlazi i moderna književnost. Sadanje prirodne znanosti proglašuju svojim konačnim „rezultatom“ Darwinovu hipotezu o razvoju, po kojoj „ne trebaju Boga“, a dosljedno ni duše, dakle im ostane samo čovjek,

ali čovjek bez duše — neka vrst životinje — ta od životinja je napokon i potekao. Taj dakle čovjek, po modernoj filozofiji, kako nema besmrtne duše, tako nema ni nikakove težnje za vječnim idealima, nikakove brige za posmrtni život; glavno i jedino mu je život ovdje na zemlji, gdje mora nastojati, prvo, da sam sebe održi i da si život što bolje obezbijedi, a drugo, da svome potomstvu priredi i zaštiti što ugodniji i beskarniji život na ovoj zemlji. Drugih težnja i drugoga nastojanja da niti čovjek ima niti može imati. Iz toga dakle da proistječu dvije temeljne i jedine velike težnje u čovjeku, koji ravnaju, makar on i ne znao, sav njegov život čitavo njegovo djelovanje: glad, koji proizlazi iz težnje za samoodržanjem i to ne samo u tome smislu, da podsjeća čovjeka, da mora jesti, ako se hoće održati: nego glad u najširemu smislu: t. j. rad, uporno nastojanje, da si čovjek pribavi i zaradi što više sredstava za održanje materijalnoga života. Druga pako temeljna težnja u čovjeku je (spolna) ljubav, koja se brine za rasplod čovječijega roda i svu skrb ulaže, da očuva i obezbijedi život djeci, čovječijemu potomstvu. Ljubav i glad: to je dakle „rezultat“ moderne znanosti, temelj moderne filozofije i moderne književnosti; tko to dvoje oštro i jasno uoči, vidjet će živo i razgovijetno kako se kao dvije osnovne, crvene niti provlače kroz čitavu modernu kulturu.

Dakle velikih, veličanstvenih, besmrtnih ideala za modernu književnost je nestalo: ostade joj tek ljubav i glad. Nagon ljubavni rađa erotikom u svim oblicima: lirici, pripovijetci i drami; u daljemu smislu i pjesmama o ljepoti naravi, jer su one počesto u modernoj u uskome savezu s ljubavnim motivima i čuvstvima. Glad pako rađa onim, što se u moderno doba zove „pjesmom rada“. Da se pako do ovoga dođe, treba razmatranja, filozofije, i ostale modernističke filozofske pjesme; u boljemu smjeru svome zahtijevaju one „rad za rad“ slično kao „l'art pour l'art“ t. j. rad bez ikakve druge svrhe, nego užitak u radu; no prava strana njihova se pokazuje u traženju užitka, sreće zemaljske, a pošto ju ne mogu na zemlji nikako potpuno steći, rađa njihova filozofija pesimizmom, nihilizmom i počesto nekom rezignovanom revolucijonarnošću. Filozofskih je pjesnika razmjerno manje; i zato je motiv glada zastupan u manjemu dijelu književnosti; ostalo sve preostaje ljubavi. A o tom se može svatko lako uvjeriti, pregleda li ma i letimično modernu literaturu: ljubav, ljubav i opet ljubav u svim mogućim nijansama i varijacijama. Lirikom je već

*

isključivo zavladala ljubav i priroda i to priroda kao predmet ili uzrok raspoloženju, što je opet u savezu s ljubavlju; u pripovijetci i romanu su davno već (osim „rada“ t. j. glada) iščezli svi drugi motivi, sve druge ideje: tek ljubav, preljub, nesretna ljubav i tako do vijeka. U drami opet „analiza“ ljubavi i ljubavnoga života, opet isti motivi i isti predmeti. Obično se kaže i čuje, da je modernoj glavnim i jedinim predmetom psihologija, analiza ljudske duše, i da je to posve u redu, dapače, da je to nešto, čega najviše treba. Ne varajmo se; psihologija je samo metoda moderne; predmetom su pako u istinu oni objekti, koji se analitišu, a to su duše; — kakve? Ta svi znate: zaljubljenika, moralnih propalica, nesretno zaljubljenih, da abnormalnih — drugo ništa. Primjera iz naše moderne mislim da ne trebam navoditi. Ta ima ih more. — Neka služavka dođe u pučku knjižnicu, da posudi koju knjigu. „Molim Vas kakovu lijepu, zanimivu knjigu“. „A kakovu biste Vi to željeli?“ „Onako jednu, znate, gdje se dvoje zaljubi, pa ih nesreća rastavi, no na koncu se ipak opet nađu“. „Ah, molim Vas, onda samo uzmite prvu knjigu, koju rukom dohvatite; ta sve su u tome jednake“. Otvorite „Savremenik“ gdje god hoćete, pa će vam se isto desiti.

Drugo su opet „pjesme rada“, premda se to dvoje ne da obično lako lučiti, ali u nekim djelima ipak glad izbija jače na površinu. Za primjer navađam Kranjčevića, a mislim i Kosorov najnoviji roman „Cupalo“. Kranjčević u „Prvim ljudima“ glorifikuje rad kao prvo načelo, a Kosor s osobitim užitkom govori o tvornicama, radništvu i radu. Malo razgovjetnije govori Kranjčević, kada glad o sebi kaže: „Ja sam vječna istina“. Ili: „imale bi obraz, da nemaju želuca“ ili: „lako gore anđelu, kada zubi nema, on miriše rajski cvjet, pa je sit posvema! Al' na zemlji želudac za to slabo mari, u svemiru složni sklad bezobrazno kvari“. Naravno, da to govori „Glad“ sama i „Zli demoni“, ali stoga neka se ne misli, da to nisu nazori pjesnika sama. Kranjčević je pesimističan pjesnik, a po pesimizmu je zlo pretežno u svijetu, zlo vlada svijetom, i zato je mjerodavno ono, što „Zlo“ i „Zli demoni“ govore.

A da sve to obaviju nekim nimbusom nove estetike, iznesoše moderni načelo „l'art pour l'art“ kao vrhovno u stvaranju i prosuđivanju umjetnosti. Kako je sve, što je dobro i istinito već sadržano u kršćanskome svjetskome nazoru, tako i od ovoga načela, što je dobro i istinito, ne samo da se slaže s nama, nego je dapače i naša

svojina. Ima pravo to načelo, kad traži umjetnički užitak u ljepoti, kad se bori za ljepotu kao glavnu svrhu umjetnosti, ali u nas je ljepota nerazdruživo spojena s istinom i dobrotom u Bogu, koji je jedini sam sebi svrhom. A istina, dobrota i ljepota kako su zajednički predmetom ukupnih težnja čovječijih, tako treba da i cijelu književnost zajednički provejavaju. Ne da one dvije nadvladaju ljepotu u otprtoj i očitoj tendenciji, ali istina bez ljepote je grubi naturalizam, a ljepota bez istine simbolizam, fantastika. Ali i u samome pojmu ljepote modernisti su i sami daleko zastranili od vječne, jedine i prave istine, prikazujući samo tamne i najjadnije strane čovječije i uvijek samo to. I sami priznaju, da su te stvari, uzete objektivno, bez onoga nimbusa lijepe forme, svašta prije nego ljepota, ali da je to samo za one ljude ili bolje krugove, koji u tome gledaju ljepotu t. j. umjetnike i čisto umjetnički naobražene, a na ostale da može djelovati i kao poticalo na opačinu.

Sva se ta „umjetnost“ „l'art pour l'art“ načela sastoji u ljepoti forme: u sjajnoj i savršenoj vanjštini dotjeranoj u svakome pogledu; u neizmjerno isfinjenome jeziku, da se njim mogu prikazivati sve nijanse duševnoga razpoloženja i svi i najsitniji osjećaji ljepote u prirodi. Ali to opet dovodi do sitničavosti, do specijalizovanja u malome, i tako nestaje velikih i opsežnih djela. A mora ih nestajati s druge strane i poradi nestašice ideja, kako smo vidjeli, jer im je preostala samo ljubav i glad. Zato moderna nema veličanstvenih i snažnih eposa, nema krepkih balada i pripovijedačkih pjesama, a ni romani, ako su veliki, nisu to uslijed veličine i snage svoje ideje, nego baš uslijed onoga crtanja nuzgrednih sitnica i potankosti. Nema ni veličajnih oda i himana u lirici, nego tek ljubavnu liriku i liriku raspoloženja u najsitnijem opsegu pjesama. Nema ni drama veličanstveno potresnih n. pr. historičkih (u pravome smislu), nego samo dramske slike ganutljive, istina, ali bez onakove snage, koja djeluje na čitava čovjeka potresno. One bi mogle opstajati u književnosti uz velika djela, kad bi ih bilo, ali ovako su preneznatne, samo kao neki odjek onih velikih klasicističkih i romantičkih drama.

Uz to utječe u dramatici i drugi jedan momenat: po načelima moderne filozofije čovjek je odvisan potpuno od okoline; jaka, čvrsta volja ne pomaže ništa, a obično je moderni ljudi ni nemaju. Što pako stvara dramu? Karakteri; glavni junak, glavni karater, svojom čvrstom voljom ravna radnjom i baš uslijed njegove krivnje nastaje

tragični konflikt. Toga više u modernoj drami nema; „junak“ je jadna igračka svoje okoline, odvisan od svačega samo ne od samoga sebe — to su blijede, anemične milieu drame. Vesela pako igra je naravski kod očajničkoga pesimizma moderne gotovo posve iščezla.

Dakle šta sada slijedi za nas iz svega toga o modernoj prama onome, kako sam gore označio pravu hrvatsku narodnu književnost? — Prvo: Moderna nije hrvatska narodna književnost, jer je pisana po načelu „l'art pour l'art“ samo za neke krugove, za pretežno manji dio naroda, a ne za cio narod kao kulturnu cjelinu; moderna nije hrvatska narodna književnost, jer ne radi u duhu narodnih ideala vjere i doma, već u duhu i na temelju moderne filozofije, koja u svojim skrajnim posljedicama rađa materijalizmom i kosmopolitizmom, dakle idealima skroz oprečnim. Drugo: Moderna nije prava književnost, jer joj je značajkom i nužnom posljedicom nestajanje opsežnih, snažnih djela, nestajanje pjesničkih vrsta, koje u prvoj književnosti najznatnije uloge igraju i prvo mjesto zauzimlju; jer se gubi u crtičarstvu i slikanju; jer ne stvara snažnih, velikih, veličanstvenih djela, nego bezbroj sitnih crtica i slika, koje ne ostavljaju utiska velike skupnosti nego neznatne sitničavosti. Kako nisu određene za narod nego samo za neke krugove, ne stvaraju nikakva učinka ni utiska u narodu.

Dakle: moderna nije udovoljila našim zahtjevima, ili: moderna nije prava hrvatska narodna književnost.

POVRH TAMNE GORE . . .

GAVRO KOSTELNIK, THEOL.

Povrh tamne gore
Oblak b'jel plovi,
Gube se u more
Sinji vrhovi.

Prska potok — baca
Živim si valom;
Ponosno koraca
Jelen uvalom . . .

Rogovima dira
Grane zelene,
Dok ga p'jev pastira
Iz sna nè prene . . .

Goro! — oj na sanak
Primi i mene:
Drag je u te danak,
Misli blažene! . . .

STARČEVIĆANSKA OMLADINA U SVOM GLASILU.

PROGRAMNI BROJ.

UREDOVIMA starčevićanskoga đaštva čuju se već dulje vremena tužbe, što nemamo lista, u kojem bismo mogli otvoreno iznositi svoje misli; lista, koji bi se u prvom redu bavio đačkim prilikama i time pomogao odgajati inteligentni podmladak hrvatskome narodu.“ Tako započeše starčevićanci str. 1. br. 1. svoje „Mlade Hrvatske“.[1] Da im tko ne predbaci, da je „Luč“ hrvatski list, koji se u prvom redu bavi đačkim prilikama . . .“ nastavljaju: „Položaj starčevićanskoga đaštva — toga jedinog zatočnika čiste i nepokvarene hrvatske misli — vanredno je težak.“ Naši drugovi starčevićanci sigurno ne osjećaju te težine, no oni oko „M. H.“ ćute je, te navađaju i razlog: „S jedne strane poznato „slobodoumlje“ nekih asketa (ovo ide nama!), a s druge strane lažni naprednjački „modernizam“ moraju svako mlado, čestito hrvatsko srce napuniti ogorčenjem.“ Tim nam se naprosto baca u obraz, da mi nijesmo ni čestiti, ni hrvatski! — „Poradi toga odazivljemo se željama naših prijatelja i odlučismo evo, da izdajemo list, u kojem ćemo raditi slobodno i otvoreno . . . Neka nam bude pred očima tek jedna ideja: politička i kulturna emancipacija Hrvatske. — Težka je borba . . . ali radimo ustrajno, budimo energični i složni . . . A kad se jedanput povrati Hrvatska Hrvatima, kada bude podpunoma planula zora i svanuo dan; kad se sve iz noćnog mrtvila prene, kada svaki i posljednji Hrvat zbaci sa sebe stoljetni san, i kada svi — svi do jednog — postanemo p o d p u n i l j u d i, — onda, ako i ne će nama zasjati sunce zlatne slobode, a ono će naši potomci moći da ugledaju uzkrsnuće hrvatskoga naroda.“ Eto preštampasmo skoro sve, čim je uredništvo nastupilo na uvodnom mjestu. Lijepa ideja, lijepe riječi, ali nama nijesu nove: mi te sve već imamo i na tom radimo sami bez ikakovih beznadnih k a d a u zadnjem stavku.

Ovaj broj ima manje „s o c i j a l n i h i osobito specijalno đ a č k i h p i t a n j a“. jer je „prvi broj više programni broj.“ Tako čitamo u

[1] „M. H.“ glasilo starčevićanskog đaštva izlazi u Zagrebu svaki mjesec osim kolovoza i rujna. Urednici: Fran Galović i Zlatko Grotić. Cijena na godinu 5 Kruna.

odgovorima uredništva. Na istom mjestu čitamo i ovo: „Smjer našega lista razabrali ste iz prvoga broja — barem u glavnom, a ovdje pripominjemo samo to, da se u vjerska pitanja apsolutno ne namjeravamo pačati, jer to ne spada na naš list.“ Kako oni shvaćaju ovu potonju tvrdju, pokazao je ovaj isti broj. Iz ovoga sliedi da je ovaj broj programni i da je kao takav mjerodavan za prosuđivanje starčevićanske omladine oko „Mlade Hrvatske.“

KULTURNO-POLITIČNA IDEJA.

Iza uvodnika sliedi članak „Kulturna ideja starčevićanstva“. Odnošaj kulturne i političke starč. ideje označen je ovako (2.): „Ujedinjenje hrvatskih zemalja, oslobodjenje hrvatskog naroda Starčevićevoj stranci može biti cilj, ali Starčevićeva ideja ide još dalje. Starčević slobodu i ujedinjenje naroda shvaća samo kao sredstvo, po kojem će samom narodu biti duševno i tjelesno bolje. On traži slobodu, traži ujedinjenje, jer u tom vidi uvjetovan kulturni i ekonomski napredak svog naroda. Njegova stranka to tumačenje u cjelosti prihvaća, ali se u radu oko oživotvorenja njegove ideje smatra samo u toliko (!) zvanom, da taj predmet (!), ta sredstva (!) potrebita za kulturni i ekonomski razvitak naroda hrvatskom narodu osigura: u tom vidi svoj raison d' étre, a čim svoju zadaću izvrši, smatra svoju ulogu častno doigranom.“ — U tim riečima vidimo sasma točno označeno stranačko stanovište: najprije steći slobodu i ujedinjenje (uvjet). a onda će kao posljedica slijediti kulturni i ekonomski razvitak naroda. Prvo je podloga drugomu. Steče li stranka ono prvo, „doigrala je častno svoju ulogu“. — S ovom se stavkom prenaša sve starč. djelovanje na političko polje. To i jest po njihovom mnienju jedini pravi put, da se naime svi pa i mladež srednjih škola bavi politikom više nego kulturnim pitanjima. Jesi li potkovan u politici, bit ćeš dobar: postat ćeš karakterom. Kulturne stvari jaki su elemenat u uzrocima, koji odgajaju slabiće. Da oni tako misle svjedoči nam ovo (17): „Po mom mnienju (E. Latković: Kada ćemo pobijediti?), a donekle i iskustvu, nije po našim srednjim školama do nedavno golema većina đaštva ni pratila valjano tok našeg javnog života, ili kako se obično kaže, nije se bavila politikom. Ako se pak tkogod i bavio, nije ipak u toliko, da bi mogao steći već u srednjoj školi nakon valjanog promišljanja stalno uvjerenje. Uz takove odnošaje (nebavljenje politikom) nije čudo, da je

naša mladež tražila druge duševne hrane . . . Kakova je to hrana bila, ne trebamo se mnogo domišljati, ako pomislimo, čega se najrađe laća mladi duh, kad već prevali dobu, u kojoj se u znoju lica kuju traljavi stihovi. To je filozofija (risum teneatis!), predmeti opće naravi, kojekakvi kulturni i socijalni problemi, za koje misli svaka mlada, još nezasićena duša, da je u prvom redu pozvana, da ih rieša va. Takovu je hranu naša mladež po srednjim školama gutala svim žarom žedne duše, koja ne pita, čega će se napiti, i tako zastranjivala s polja narodnoga rada na drugo sasma bezbojno tlo, te naravno promašila svoju zadaću, koju su joj interesi narodni namjenjivali i koju je bila pozvana, da u prvom redu vrši“. Kako će čitatelji suditi o ovom programnom stanovištu, po kojem se na ovaj način sudi o kulturnim pitanjima i o srednjoškolskoj politici prije i sada, ne trebamo da trošimo riječi kao ni o tom, ne bi li ono risum teneatis! bolje pristalo na koncu svega navedenog citata . . .

S tim se nazorom „M. H.“ o kulturi slaže i mnijenje izrečeno kod slov. prilika (31):„ . . . ističemo ipak uvijek, da je napredovanju naroda prvi uvjet: sloboda i ujedinjenje, iz kojih nužno rezultira i njegov ekonomski, a po tom i kulturni napredak. Dok se ti uvjeti, potrebiti za napredak naroda ne osiguraju, luksus je stvarati kulturne borbe.“ Sve u jedno: „M. H.“ stoji na stanovištu, da treba gajiti i njegovati u prvom redu političku ideju samostalnosti i ujedinjenja Hrvatske, a drugo će sve onda doći samo po sebi u svoje vrijeme. — Kod toga nam nije jasna činjenica, da su Slovenci, premda s manje političkog prava, kulturno i socijalno daleko prednjače političnо samostalnijim Hrvatima! A dobro je promisliti i to, da sav njihov napredak i rad stoji na katoličkim dakle kulturnim! — načelima.

U ostalom oni tako misle i to je njihova privatna stvar. Ako bi se toga i držali — kad bi to bilo moguće! — mi im to ne bismo nikad prigovorili, a niti bismo se gdje sukobili: mi bismo se bavili kulturnim stvarima, a oni političkim, i krasno bismo se popunjavali. Priznati nam je naime, da ogromna većina — ako ne svi — naši drugovi misli u polit. pitanjima baš kao i oni oko „M. H.“ i to ne nestalno nego oduševljeno i požrtvovno.

IPAK KULTURA!

Starčevićanci „M. H.“ osuđuju „luksus“ stvaranja kulturnih borbi. „Raspravljati o „pogibelji“, koja tobož katoličkoj vjeri prijeti, za

nas (!) je ludost (!!)“ (31). Riješimo i mi i Slovenci druga, po biće i eksistenciu naroda važnija pitanja; pitanje kruha, koje o našoj ekonomskoj, a po tom i političkoj slobodi ovisi; pitanje kulturne emancipacije od nijemstva i talijanštine, emancipacije, koja je takodjer sa pitanjem političke slobode naroda usko vezana; pitanja, koja nama, „gospodi“ za luksus, kao predmet kavanske politike služe, a koja seljaka toliko, koliko Hotentota pitanje sjevernog pola interesiraju. Mi pri realizmu našem zaboravljamo na svaku realnost u politici!“ Ovo zadnje, gdje se govori o kruhu i kulturnoj emancipaciji, osobito o kruhu, kao uvjetu političke slobode, prava je iznimka u starč. programu „M. H.“, jer njoj je svuda i svagdje najprije politika. Navedosmo ga ipak, da dademo što točniju sliku o „M. H.“

Iza ovako silno naglašenog političkog stanovišta i otklona kulturnog pitanja očekivao bi dosljedan čovjek, da će u listu biti razmjerno malo beletristike — to spada u prvom redu u kulturu! — a i to, da će malo biti u službi polit. ideje. Mislio bi, da će sve plamsati plamenom žarke domovinske ljubavi. Ta na str. 5. se ističe pompozno: „Starčevićanstvo ističe čisto hrvatstvo, poznaje u hrvatskim zemljama samo hrvatski politički narod, hoće da osnaži njegovu (!) **narodnu kulturu,** koja se ne će moći mjeriti s njemačkom i francuskom, ali će biti originalna, **hrvatska**“. — Jest mislio bi! — A u istinu?

Tako zapostavljeni kulturni elemenat zastupa u ovom broju devet beletrističkih stvarca (6 u pjesmi i 3 u prozi) i jedan književni prikaz. A kakvo je njihovo domoljublje njihov politički momenat, koji nam se prikazuje kao jedini spas? U svemu tomu nema mu ni traga! Pjesma hrvatskom Ovidu — Matošu! Kruti pesimizam smrti, otrova beznađa, bluda i groznoga fanatizma, to su ideali svih pjesama! — A emancipacija od tuđe kulture? Svjedoči o njoj frivolni židov i framasun Heine, čija se fatalistička pjesma prevodi; svjedoči cinik Baudelaire, koji se — ko da je čitao Vernićevu moralku u „Hrv. Djaku“ — turnuo onkraj granice dobra i zla, prorajtao imetak i kao skitalica „poradi svog nestalog temperamenta morao biti samac“ (37), čiji se otrov prenosi u tri stvarce (pjesma, proza i životopis). Zar se u istinu nije mogao naći bolji uzor od ovih dvaju? Kakva je to emancipacija? — Spada li u emancipaciju i prijevod iz „Mučenika“ Aškerčevih (Auto da fé), pamflet na katoličku crkvu toga raspopa i kršć. otpadnika, koji leti u

Prag, da javno ruži vjeru naroda svoga na kongresu slobodoumnika? Izuzmeš li možda crtu „U sutonu“ ne ćeš naći u svoj beletristici ovoga broja **nijedne** patriotične misli, nijedne stvarce, koja ne bi iznosila protuvjerske plodove (fatalizam, nijekanje slobode, nenaravnost ili nemoral). — U drugom izdanju ispuštena je frivolna „Pjesma bludnice“ i zamijenjena je s nešto kraćom „Sumrak“. Nemoral srca i tijela zamijenjen je bezvjerskim fatalizmom. Vrijednost nije s tim ni veća ni manja. Sve, a ma sve to bi s najvećom naslađom donio i „Hrv. Djak“. I to im je narodna kultura“, „originalno hrvatska!“

Čudnovato! Kulturna se ideja proglašuje luksusom, borba kulturna ludošću, kulturno se stanovište zapostavilo političkomu i uvodi se samo u smislu emancipacije od tuđe kulture, a uza sve to posvećuje se toliko mjesta kulturi, i to bezvjerskoj kulturi, onoj „moderni“, što im je kod „naprednjaka“ tako zazorna! Dajte nam razjasnite to protuslovje, koga naš priprosti razum ne može da shvati; dajte nam raztumačite, što zapravo vi sami mislite o onom, što ste nam ovdje podali, i kako se slaže s vašim osnovnim načelom politike bez kulturnoga pitanja.

ONI I „NAPREDNJACI“.

Pitanje se ne raspravlja u posebnom kojem članku, ali je ipak na raznim mjestima dosta jasno istaknuto. Osobito je važno odulje mjesto na str. 18., zato ga ovdje prenosimo, a dodajemo i drugo, što se spominje u tom smjeru. Važnija mjesta podertasmo:

„U Hrvatsku uz ostali import dolazi čudnovata roba: t. zv. „realizam“ ..... — Taj naprednjački „realizam“ unaša u naš javni život prevrat misli i ideja. Atribut mu je fanatizam, a u tom i leži glavna njegova pogrješka. Zašto je takav karakter poprimiv, doista je već tim rastumačeno, što su se toga posla latili ljudi mladi, koji kraj toga nijesu razumjeli naroda svoga; rezultat je pak svega toga padanje u ekstrem, koje nosi uvijek u sebi već u porodu klicu reakcije drugog ekstrema. Tako je eto i u nas izbila na političkom poprištu borba sasvim suvišna, borba, koja interesima naroda može samo škoditi, a nipošto koristiti. Plod je te borbe ekstrema doktrinarnost naprednjaštva, a ne posljedica ove dogmatizam, koji je urodio potpunim perhorresciranjem logičkog sno-

šaja između pojedinih potreba narodnih. Tako je došlo do toga, da su naši naprednjaci napredniji postali od svojih učitelja u Pragu i Beču; napredne misli, mjesto da su poslužile općem cilju narodnom, izrodile se u religiju kojekakvih zlo probavljenih ideja, kojoj je u politici ruševina postala idealom. Paralelno je ipak s druge strane „moderna“ u literaturi, — mjesto da je nastavila rad pravaških realista — pala također u ekstreme, te urodila posvemašnjom dekadencom hrvatske beletristike.

Realizam je dakle, pošavši ne sa specijalno narodnog, već s opće kulturnog stanovišta, iznio na tapet pitanja, koja nikako nijesu aktuelna; postao je stovarište kojekakovih „modernih“ ideja, relativne i problematičke vrijednosti, a posljedica je svih tih surogata, da je postao neprirodan, bez temeljne misli, bez određenog cilja i bez vidljivog uspjeha. Na drugoj pak strani udario si je na čelo obilježje modernog opće kulturnog, socijalnog pokreta, kojemu duh vremena daje direktivu i karakter savremenosti; okružio se aureolom čeda dvadesetoga vijeka, a odatle sva njegova zamamljivost.

Nije čudo, da su sada mladi ljudi, koji dolaze na univerzu, otrgnuti, kako rekoh, — a može se reći — od svojega naroda, ne pojimajuć pravo života narodnog i potreba njegovih, stali vrstati u te nove redove bez obzira i bez dubokog razmišljanja, jer je taj neprirodni kaos ideja bio naravan kontinuitet njihovog dotadašnjeg stanja. (Ovo smjera na nedostatak bavljenja politikom u srednjim školama, što ga sprijeda spomenusmo. Op. ur.). Nijesu si oni mnogo razbijali glave razmišljanjem, bi li više koristilo narodu, kad bi se valjane nove ideje cijepile na stablo narodnog života i tako se narod u mislima i težnjama svojim oplemenjivao prirodnim evolucijama putem, već su krivo shvatili svoju zadaću i ulogu, stavivši se na stajalište izvan naroda samog, pa stali sjekirom pravog fanatizma rušiti ono, što je u narodu bilo dobro, samo zato, jer se je nalazilo u srcu narodnom uz drugo štošta, što je dijelom doista, a dijelom tek po njihovom mnijenju bilo zlo. Pošavši tako s krive točke i ne pazeći na odnošaj između pojedinih potreba narodnih, fanatični u svojoj religiji dođoše u potpunu opreku s narodom i napokon sasvim promašiše cilj, za kojim su morali ići kao uzdanica svoga naroda.

Na „naprednjake“ dade se protegnuti i ono na str. 2.: „Ali kud i kamo pogibeljnija politička ideja (od unije s Ugarskom) stala je nasuprot čistom hrvatstvu; ideja posvemašnje zajednice sa ostalim slavenskim narodima na Balkanu, ideja pred invazijom Turaka u prvi mah čisto političke naravi, koja se kasnije pred strahom kulturne invazije Nijemaca i Madžara pretvorila u kulturnu jugoslavensku ideju“.

O „Hrv. Djaku“ vele (32): „Hrvatski Djak“ — zastupa naprednu omladinu; široko mu polje rada i mi ćemo se radovati, ako na toj njivi išta dobra posije, ako od tih modernih nazora budućoj inteligenciji našeg naroda usadi u srce bar želju za napretkom, potakne ih na rad, da naš narod u kolo drugih prosvjetljenih naroda dovesti pokušaju“.

Javljajući osnutak „naprednjačke“ prosvjete, iz koje se po priznanju samih naprednjaka ima da razvije njihov kulturni ideal kao i sekcija „Slobodne misli“, veli „M. H“. (27): „Mi bi se ovom pothvatu naprednjaka radovali, kad ne bi iole bili uvjereni, da to nije sve samo za — paradu!“

Dunkel ist der Rede Sinn! Jest, nejasan je njihov govor! Ovdje evo navedosmo skoro sve, što se u programnom broju „M. H“ veli o „naprednjacima“. Ali jedno mjesto tumači drugo, pa uzmemo li sva ova mjesta zajedno i uvažimo li protuvjersko stanovište beletrističkih crtica i pjesmica u istom broju, moramo zaključiti:

Stačevićanci „M. H.“ žestoki su protivnici „naprednjaka“ radi njihovoga političkoga držanja i t. zv. jugoslavenske ideje. U kulturnim pitanjima ne odobravaju žestine njihova nastupa, ne slažu se s taktikom „naprednjačkom“, **ali odobravaju ideju.** Ova bi se imala provađati polagano — da se ne izazove reakcija! — „prirodnim **evolucijonim** putem“. Tu ima „Hrv. Djak“ široko polje rada, i **oni će se radovati, ako „Hrv. Djak“ na toj njivi išta dobra posije“.** Kakvo „dobro“ sije „H. D.“ znadu već i vrapci na krovu. — Žalosno je — po mnijenju „M. H.“ — samo to, što jezgra „naprednjačke“ organizacije „Prosvjeta“ ne obećaje rada — tomu bi se oni oko „M. H.“ radovali! — nego je tek za — paradu.

Jasno je dakle, „da su starčevićanci i naprednjaci“ — izuzmeš li obratni red prvenstva kulturnih i političkih pitanja i taktičnih nazora — jednako protuvjerskih načela. Borba će

se voditi između njih u glavnom oko polit. motiva. Na žalost moramo priznati, da će „naprednjacima“ uz ovo starčevićansko stanovište — služiti ono, što ih je u sukobu s nama posve izdalo, a to je neumoljiva logika. Ta pitanja prepuštamo njima, a mi ćemo voditi o njihovom stanju točan račun.

ONI i MI.

Njihov je odnošaj prema nama iz ovoga, što dosad navedosmo, dosta jasan: Mi smo im „neki askete poznatog „slobodoumlja“ (1); mi vodimo „borbu sasma suvišnu, koja interesima naroda može samo škoditi, — a nipošto koristiti“, „ekstremna doktrinarnost naprednjaštva“ ima za posljedicu naš „dogmatizam, koji je urodio potpunim perhorresciranjem(!) logičkog snošaja između pojedinih potreba narodnih“, mi se bavimo pitanjima, „koja nikako nijesu aktuelna (naime vjersko stanovište!)“ (18), a to je „luksus... ludost“ (31). O „Luči“ se veli (32): „Luč“ je ustala na obranu pradjedovske vjere među mladošću, koju da(!) neki hoće mladosti iz srca iščupati...“ Oni dakle ne vjeruju, da vjeri prijeti kakva pogibelj; i tko to tvrdi, luduje (31); „Raspravljati pak o „pogibelji“(!) koja tobož(!) katoličkoj vjeri prijeti, za nas je ludost(!), dok vidimo, da je čitav narod (zar inteligenca ne spada u narod? Op. ur.) za tu svoju vjeru (koju „M. Hrvatska“ u svojoj beletristici u ime „emancipacije od njemačke i francuske kulture“ i u ime originalne hrvatske kulture“ onako lijepo „štuje“) spravan i glavu-igubiti“.

Iz ovih prednjaka (premisa) slijedi neumoljivom silom logike apodiktični zaključak, da su se starčevićanci oko „M. H.“ postavili na stanovište posve protivno našemu katol. stanovištu, koje smo mi u „Luči“ davno već obrazložili, i vrijednost mu praktično pokazali. S tim su se oni stavili — nedosljedni svojim osnovnim nazorima — s nama u nepremostivo protuslovlje, u protuslovlje, kakvo je između da i ne: postavili su se dušom i srcem na stanovište (! ne velim taktiku,) „naprednjaka“. Pa kako se na tom polju između „naprednjaka i nas vodi rat do istrage, umiješali su se u nj i oni, i mi nemamo posve nikakva razloga, da s njima postupamo drukčije nego s „naprednjacima“. Duboko žalimo, što su se dali oni, koje su mnogi naši držali svojim prijateljima i suboriocima,

u službu „naprednjaka“, da smetaju vjerskoj ideji i da šire bezvjerje i nemoral mjesto pod znakom internacijonale kao „naprednjaci“ pod hrv. trobojnicom. Vanjština nas prevariti ne će kao ni simpatije: Mi ćemo na isti onaj način braniti naše katol. stanovište prema starčevićancima „M. H.“ kao i proti „naprednjacima“ odvažno, odlučno, ustrajno i bez kolebanja, kako to načelnim ljudima dolikuje. — „M. H.“ je napisala (32): „Pođe li ona („Luč“) ovim putem (kojim ide u obrani pradjedovske vjere među mladošću) dalje, ne zastrani li putem intolerance i zasukanosti, mi ćemo se radovati, jer je i nama svima — a raznih smo vjera: katolici, muslimani i židovi (sic!) — vjera otaca mila i sveta“. Dobro je! Primamo vašu riječ, a i mi vam našu svečano zadajemo: Mi ćemo onim istim smjerom, onom istom odlučnošću i dosljednošću kao i do sad braniti našu sv. vjeru od svih protivnika. Ne ćemo zastraniti ni putem intolerance ni zasukanosti, kao što nijesmo — i po vašem priznanju — ni do sad zastranili. U opće ćemo nastojati, da vam idući istim putem dalje prouzročimo dosta veselja po želji, što je ovdje izraziste.

„Tim većma nam je do pisanja „Luči“, jer se oko nje kupe i neki mlađi naši istomišljenici, za koje se nadamo, da će u javnoj borbi, koja nas čeka, boriti se s nama bok uz bok“ (32). — Tako je! Mi, istina, kao organizacija otklanjamo politički rad, al svakomu pojedinomu preporučujemo, da po mogućnosti proširi svoje znanje i na tom polju. Nikome ne velimo, drž se ovoga ili onoga, nego otvori oči i gledaj, ćuti hrvatski, jer to je osnovno naše načelo kao i ono vjersko, i sudi prema činjenicama. Zato smo mi kao organizacija posve nepolitički, a kao pojedinci ondje, gdje se najbolje radi za hrvatska prava i napredak hrv. naroda. Tako je bilo do sad, a bit će i od sad, dogodilo se ma budi što i budi s koje strane. Mi smo radikalni u našim načelima: radikalni katolici, radikalni Hrvati. I tko se usudi, da dira u naše svetinje s jedne ili s druge strane, znat ćemo mu doviknuti: prste k sebi, pa bio on ne znam tko.

NAŠA PORUKA.

„Starčevićanstvo ističe čisto hrvatstvo, poznaje u hrvatskim zemljama samo hrvatski politički narod, hoće da osnaži njegovu narodnu kulturu, koja... će biti originalna hrvatska“.

Uzeste si zadaćom i riješenje: „pitanja kulturne emancipacije od nijemstva i talijanštine, emancipacije, koja je također sa pitanjem političke slobode naroda usko vezana“. — Vjersko je pitanje označeno ovako: „i nama je svima — a raznih smo vjera... — vjera otaca mila i sveta“.

Sloboda i ujedinjenje je sredstvo, po kojem će narodu biti duševno i tjelesno bolje“.

Sve u jedno: Nama je glavna svrha političko pitanje, a drugo dirat ćemo u toliko, u koliko pomaže domoljublje. Vjera otaca nam je sveta.

Iz toga slijedi, da bi „M. H.“ imala:

1. donositi rasprave, u kojima razjasnjuje i brani stranačko pitanje;

2. beletristiku urediti, da služi domoljublju, i to hrvatskom domoljublju;

3. ne samo izbjegavati sve, što bi moglo uvrijediti vjersku osjetljivost svih pristaša raznih vjera, nego, ako te budu s koje strane napadnute, te napadaje odbiti.

Tako mi shvaćamo dosljedno idealnu zadaću „M. H.“

Ona se je, kako vidjesmo, u svom „programnom broju“, koji označuje „smjer lista“, posve iznevjerila. Svojom je beletristikom žestoko uvrijedila ne samo naše katoličke nego i patriotske osjećaje, a proti tomu mi najodlučnije prosvjedujemo.

Gospodo: ili uredite list, kako to vaša — ovdje gore istaknuta — načela zahtijevaju, ili skinite obrazinu, pa pokažite svoje pravo lice, lice „naprednjačko“ pod hrvatskom firmom. Mi ćemo s naše strane nastojati, da do riješenja ovog dilema što prije dođe.

Pročitao 22. VI. 1908. (na ispit iz vjeronauka)

Jos. Andrić

III g.

SRCE. VAŽNOST I ŽIVOTNA DJELATNOST NJEGOVA.

(Nastavak). NAPISAO STUD. MED. Fr. M.

PRIJE sam već naveo, da je pošlo za rukom mjeriti promjenu tlaka krvi, koji vlada u srcu za vrijeme njegove djelatnosti, te ga i grafički predočiti. U tu svrhu provuku tanku cjevčicu t. zv. badalo (Londe) kroz vratne žile sve u srce, koja je onda spojena s posebnim aparatom (Kardiografom), koji taj tlak u srcu mjeri i bilježi. Kroz vratnu krvicu (Vena jugularis) moći je prispjeti u desni pridvorak i zatim u desnu klijetku. U lijevu se klijetku dođe kroz vratnu kucavicu (Arteria carotis). Lijevi pridvorak je pristupačan, tek kad se grudni koš otvori, jer se u nj izljevaju plućne krvice, a pluća su u grudima zatvorena. Takova mjerenja izvedena su dakako samo na životinjama kao psu, konju, kuniću itd. Pokazalo se n. pr., da je kod psa maksimalni tlak u desnom pridvorku jednak stupcu žive, koji je visok do 22 milimetra, a u desnoj klijetki do 33 milimetra. Maksimalni tlak lijeve klijetke je znatno veći. Doseže do 200 milimetara visokoga stupca žive.

Tlak u velikim kucavicama jednak je kod čovjeka po prilici od 100 do 200 milimetara visokom stupcu žive. No ni taj tlak nije ništa stalno, već se neprestano manje više mijenja, a ovisi u glavnom 1. o energiji srca, 2. o zaprekama, koje nalazi krv u kucavicama i 3. o sveukupnoj množini krvi. Mjera za energiju srca jest množina krvi, što je srce u jedinici vremena (1 časku) u kucavice istjera. Iz toga pak slijedi, da se energija srca ne mora povećati ili smanjiti, ako se poveća ili smanji frekvencija srca, jer ako se poveća, to se može smanjiti množina krvi, što je ono kod svake sistole istjera, smanji li se pak, onda se opet može povećati množina krvi itd. Dakle je efekt u oba slučaja jednak, a ni tlak se u kucavicama ne mora promijeniti. Drugačije će ti računi stajati, poveća li se množina krvi svake sistole, ako frekvencija ostane nepromjenjena. U tom će se slučaju tlak u kucavicama bez dvojbe povećati. Isto se tako poveća tlak u kucavicama, ako se frekvencija poveća, a množina krvi kod svake sistole ostane jednaka. Protivno od toga vrijedi za smanjivanje tlaka u kucavicama. U ostalom ne da se zato postaviti kakovo općenito pravilo, jer živi organizam nije isto, što i kakovi mekanički

stroj, na kojem se može svaku funkciju matematički točno proračunati. U živom organizmu vladaju još i drugi zakoni, nam još nepoznati, koji su fiziolozima velika zagonetka. Živi organizam stoji pod uplivom živčanoga sustava, koji znade organske funkcije više puta posve drugačije upriličiti, nego li bismo to mi po našem iskustvu očekivali.

Tlak se krvi u srcu i žilju može uz istu energiju srca i tada promijeniti, ako se promijene zapreke u žilnom sustavu. U slijenkama od žila nalaze se naime mišice, koje mogu objam žila smanjiti ili povećati, već prema tome, da li se slegnu ili rastegnu. Uslijed ovoga smanjivanja ili povećavanja voluma žilja, raste ili pada tlak krvi u srcu. Rašire li se male žilice, to krv lako po njima otječe, i tlak u njima pada. Smanje li se, krv ne može lako odtjecati i tlak krvi raste. Napokon može se tlak krvi povećati i energičnijom djelatnošću srca ili ako se poveća množina krvi u žilju.

No ne mora u svim ovim slučajevima tlak krvi rasti ili padati, što bi moglo često vrlo opasno biti po organizam, već se nađu u njemu ponajčešće i druge spreme, koje to spriječe. Jedan taki pomoćni aparat jesu malo prije spomenute mišice u žilju i onda njihovi živci (N. depressor i N. dilatator), koji prema potrebi smanje ili povećaju volumen žilja, kao što i srčani živci smanje ili povećaju djelatnost srca. Dospije li u žilni sustav više tekućine, to ona ne mora namah sva navaliti prema srcu, te u njem tlak povećati, već onaj suvišak ostane u povećanom žilju i jetrama, koja znadu biti tvrda gotovo ko daska, od prevelike množine tekućine, što se nalazi u njima kao u kakovoj spužvi. Jetra dakle štite srce od prevelike navale krvi i prevelikoga tlaka. Životinjama se dade oduzeti ili pridodati krvi prilično mnogo tekućine ($^1/_3$ — $^1/_2$ sveukupne njihove krvi), a da tlak krvi u žilama i srcu ipak ne naraste ili ne pane. Iz toga se lijepo vidi, kako organizam imade sposobnosti, da se prilagodi do neke stanovite granice vanjskim utjecajima. Da se organizam uzmogne opet riješiti one suvišne tekućine u krvi, za to skrbe bubrezi svojim izlučivanjem, a koža i pluća isparivanjem. Nije li organizam u stanju, da odstrani za kratko vrijeme onu nepotrebnu količinu tekućine i ne može li tlak krvi svesti na normalno stanje, onda strada srce, a s njim i čitavi organizam.

Dogodi li se protivni slučaj naime, da organizam izgubi veću množinu krvi (n. pr. krvarenjem iz rane . . .), to se žile što više stisnu,

te krv potjeraju k srcu, tako da se tlak donekle opet uspostavi. Srce naime ne može, da normalno djeluje ne vlada li u njemu stanoviti tlak. Da se što prije nadoknadi izgubljena krv, obustave bubrezi što je više moguće svoje izlučivanje. Isto tako žlijezde slinovnice, a po svoj prilici i sve ostale žlijezde. Stanična pak tekućina prelazi u većoj mjeri u krv i u žile. Svim ovim funkcijama raznih ustroja upravlja živćani sustav. Kao po kakvim brzojavnim žicama javlja se po živcima od jednoga ustroja k ostalima, da započnu, pospješe ili obustave svoj rad. Čudnovata je to zaista mašina taj živi organizam, mašina, koja se sama opslužuje i krpa ne čekajuć tek na čiju pomoć!

Pogledajmo sad još, koliku radnju vrši srce, taj životni motor. Za proračunanje toga valja znati tlak, koji vlada u žilama, brzinu krvi u kucavicama i množinu njezinu, što je kod svake sistole (stezaja srca) istjerana iz srca. Srednji tlak, što vlada u velikoj kucavici, jest oko 150 milimetara žive, a brzina krvi do 0·5 m. u času. Srednji tlak u plućnoj kucavici jednak je stupcu žive visokom do 20 milimetara. Množina krvi, što je lijeva klijetka kod svake sistole istjera iznaša 50—100 grama, a to će vrijediti i za desnu klijetku, jer je objam desne klijetke jednak onome lijeve klijetke. Po računu, što ga je izveo fiziolog Tigerstedt, izlazi vrijednost za rad lijeve klijetke 102·64 g-m (grametra), ako se uzme, da klijetka istjera kod svake sistole množinu krvi od 50 g. Da istjera klijetka množinu krvi od 100 g iziskuje se rad od 205·28 g-m, koje klijetka mora da vrši. Za desnu klijetku su ti brojevi puno manji (14·24 do 28·48 g-m), jer ona obavlja i mnogo manju radnju. Tjera naime samo, kako smo već čuli, krv kroz pluća, dok lijeva klijetka tjera krv po čitavom tijelu. Od ove radnje srca bude najveći dio za to upotrebljen, da svlada zapreke što mu se stavljaju u žiljnom sustavu, a samo neznatan dio preostaje, koji daje krvi njenu brzinu. Ova radnja, što podaje arterioznoj krvi brzinu iznaša za lijevu klijetku 0·64 do 1·28 g-m.[1]

Mjerili su i sveukupnu množinu krvi tijela, što je srce u gibanje stavlja, te su našli (Bischof na lješinama dvaju kažnjenih zločinaca), da sva krv tijela čini 7·1 do 7·7% od sveukupne težine tijela (kod psa 7—9% a kod kunića 5—9%).

Srce je prema svojoj veličini i svome radu najlaglji motor, što ga uopće poznajemo. Od njegove se radnje a ma baš ništa ne izgubi.

[1] (Tigerstedt R.: Physiol. d. N., str. 216.).

*

Što se od njegove radnje ne pojavi u gibanju krvi, to se pretvorilo u toplinu usljed trenja krvi o stijenke kucavica.

Brzina, što ju je srce krvi dalo, pomalo se trenjem u kucavicama smanjuje, te najposlije ne bi dostajala, da svu krv kroz vlasatice i krvice opet natrag k sebi k srcu dotjera. K tome treba i drugih pomagala. Jedna od glavnijih jest sisanje (Ansaugung) u velikim krvicama, kad se grudi kod udisanja inspiracije povećavaju. Uz ovo povećavanje grudiju, rastežu se i šire velike krvice u grudima, koje imadu tanke i rastežljive slijenke, te usljed toga usišu venoznu krv u se iz ostaloga tijela, a onda je izlijevaju u desni pridvorak srca. Tlak je krvi u krvicama izvan grudiju kod udisanja mnogo veći, nego li onaj u krvica, koje su u grudima, zato struji kod udisaja venozna krv puno brže u grudni koš, nego li kod uzdisaja (ekspiracije). Da pak ne može ova krv, koja je već u grudi prispjela opet natrag, to brane zalisci, koji se nalaze u krvicama. Napokon djeluje i samo srce nakon što se stislo, kao sisaljka za krv. Nutarnja duplja srca postane upravo za toliko manja (nakon sistole, pošto je srce iz sebe krv istjeralo), kolika je množina istjerane krvi, te kad se rasteže siše u se (u desni pridvorak) venoznu krv iz krvica. Najznatnije pak utječu na strujenje venozne krvi tjelesne kretnje. One uopće pospješuju čitavi optok krvi i izmjenu tvari u staničju.

Kod svoga rada izvodi srce nekakve glasove (Töne). Mogu se čuti, ako uho na nečiju lijevu stranu grudiju naslonimo ili ako se poslužimo malenom spravčicom t. zv. stetoskopom (Hörröhre). Kod svakoga stezaja srca moći je razlikovati dva glasa. Prvi je nešto jači, mukao i rastegnut, a za njim slijedi jedan kraći i jasniji, a iza ovoga mala stanka. To se kod svakoga kucaja srca opetuje. Čovjek kao da čuje neprestance ovaj zvuk mmmtk . . . mmmtk . . . itd. Prvi glas (mmm) čuje se za vrijeme sistole klijetaka (zove se zato sistoličan), a povod mu je t. zv. mišični glas (Muskelton). Kod svakoga stezanja mišica može se naime čuti neki glas ili šum (Geräusch). Ujedno se k tome mišičnom glasu pridruži i glas od zalisaka između pridvoraka i klijetaka, što nastane, kad se one zatvaraju. Drugi glas (tk) dolazi odmah neposredno iza prvoga (t. j. nakon svršetka sistole klijetaka, a u početku diastole, zato diastoličan glas), a nastaje usljed brzoga zatvaranja džepastih zalisaka na uščima kucavica.

Po jasnoći i jačini ovih glasova prosuđuje liječnik, da li srce normalno radi i jesu li zalisci u redu. Razumije se samo sobom, da

jedino po istraživanju ovih glasova (Askultaciji) ne može uvijek liječnik pouzdano saznati, što i kako bolest srca stoji, već mora zato tražiti i drugih simptoma.

Vrlo važno pomagalo kod istraživanja bolesti srca (kao što bolesti i drugih ustroja u grudima) jest t. z. pokucavanje (Percusija). Liječnik pokucava po grudnom košu s prstom ili smalim batićem, te prosuđuje po glasu, što ga ovo pokucavanje prouzroči, da li su tjelesni ustroji u normalnom stanju, ili se na kojem mjestu bolest pojavila i u kolikoj se mjeri razvila. Ovo se pokucavanje osniva na razlici zvuka, što ga imade n. pr. prazna ili puna posuda. Prazna naime posuda posve drugačije zvuči kad na nju kucamo, nego li kad je čim napunjena n. pr. tekućinom. Isto je tako i s grudima. Ona mjesta grudnih slijenki ispod kojih se nalaze samo pluća, koja su puna zraka, daju drugačiji zvuk kod pokucavanja od onih mjesta, ispod kojih se nalazi srce, dakle komad čvrsta mesa. Pluća kad su zdrava daju, ako se nad njima pokucava jasan i dubok zvuk, dok se nad srcem čuje mukli i slabi zvuk (Herzdämpfung). Srce naime svojom kompaktnom masom mišičja utažuje i utišava onaj jasan zvuk zdravih plućiju. Ovim pokucavanjem ispituje liječnik 1. da li srce leži u normalnom položaju. Imade slučajeva, gdje već prirođeno leži srce na desnoj strani grudiju (Dextrokardie) ili bude kasnije na desnu stranu potisnuto (Transpositio cordis) usljed nakupljanja tekućine ili zraka u lijevoj grudnoj duplji; 2. nije li povećano ono mjesto okolice srca (Herzdämpfung), gdje ono ublažuje, utišava jasan zvuk plućiju i gdje je čuti samo slabi i mukli glas. Uzrok je tome obično hipertrofija ili dilatacija srca ili ako se nakupi usljed bolesti kakova tekućina u osrdačju (Herzbeutel, Pericardium); ili 3. nije li se to mjesto umanjilo, što se događa uzrokom plućnoga emfizema (Lungenemphizem) ili ako se ošit (Zwerchfell, Diaphragma) prenisko spustio, a i onda, kad se nakupi zraka u osrdačju. I mnogo drugih korisnih stvari sazna liječnik ovim putem, što ih treba, da prosudi stanje bolesnika. No daleko bih zašao od same stvari, kad bih o tom dalje govorio, premda bi to vrlo zanimivo bilo već se vratimo opet k našem srcu. Kako smo dosad čuli kratki curriculum vitae zdrava srca, njegova neka značajna svojstva i vlastitosti kao što i važnost njegove djelatnosti i ovisnosti svih ostalih organa o njemu, tako valja, da sad rečemo koju iz njegove „Leidensgeschichte“, o njegovim bolestima i manama.

(Nastavit će se).

TUĐINKE.

LJUBA IVIČ, STUD. PHIL.

II.

O, sipaj samo srebreu sjaj
na vodu, stara luno,
na ovaj lijepi tuđi kraj
na tebe, moja struno.

Ja nisam nade slabašne
tâ vjera mi je mati,
al opet srce kida se
kad tone oblok zlati.

Na njemu kule sazdô sam
velike čak do neba,
a sada stojim tužno sám
dok na me netko vreba.

Na topli ja bi htio jug
pregledat jablan stari,
što radi pod njim mili drug
i puške i handžari.

Al putovi su hrđavi
i oladne su noći . .
ideal jedan rekô mi
da moram s njime poći!!

— — — — — — — — — —

FRAMAZUNSTVO.

V. ORGANIZACIJA.

(Nastavak.)

Po definiciji framazuna, koju smo donieli u zadnjem broju, a iz ustiju same braće, jasno je, da oni smatraju framazunom svakoga, koji radi na bilo koji način proti vjeri — u prvom redu dašto katoličkoj — i koji ispovijeda negaciju života onkraj groba. Toj smo se definiciji priključili i mi, jer je točna. Ipak treba da iztaknemo veliku razliku: Razliku između organizovanih i neorganizovanih framazuna t. j. onih, koji su upisani u lože i slična društva (sad je moderni naziv „Slobodna Misao“, jer je ime framazun odveć odvratno!) ali oh pripadaju takvim društvima. Navađam ovdje razdiobu framazuna u organizovane i neorganizovane, a ne u svijesne i besvijesne framazune, jer svi organizovani nijesu uvijek svijesni, u koju svrhu ih loža zlorabi. Proizlazi to iz njihove službene tajinstvenosti i tame, o kojoj smo već govorili, da niži redovi ne saznavaju ništa o onom,

što viši zaključuju. Na te besvijesne framazune smjera i Rivista,[1] kad veli: Framazunstvo je umnažalo svoje sile takvim elementima, kojima se zadnja riječ nije mogla reći.“ Takvih framazuna, koji ložu smatraju zabavištem i sredstvom do više časti, a uz to idu i u crkvu na molitvu, samo ako ih nitko ne vidi, takovih ima oveći broj, a sortirao ih je krasno Seb. Brunner u razne kaste.[2]

Framazuni su organizirani u ložama, i, kako vidjesmo, veže ih sve i jedna ideja vodilica: boj proti svemu, što je katoličko i narodno, jer to ljude „rastavlja“. Potanje se dade o framazunima teško doznati, jer je tama, kako vele prvi uvjet njihova postanka i opstanka. Iz njihovih izjava znamo samo to, da se dijele u više redova, koji su tako strogo odijeljeni, da niži ne doznavaju o zadnjim ciljevima viših. U onim ložama „viših redova“ (Hochgradige Logen) kroji se sudbina svieta. U njima je vrhovna vlast i vodstvo svih drugih loža. Usudi li se koja niža loža da višoj prigovori, namigne joj ova: jezik za plot! i braća opet dalje rade složno ko jedan. Karakterističan je u tom pogledu slučaj njemačke lože „Zu den drei Säulen“ u Orient Brasso (Kronstadt). Ova se osudila potužiti na ugarsku veliku ložu, da tjera mađarsku politiku proti narodnostima. Bile su joj dodijale nepravde mađarske braće. Velika loža nije ostala dužna uego je prisilila njemački organ „Zirkel“, da uvrsti ovu izjavu: — Loža „Zu den drei Säulen“ u Brassu protestirala je u jednom pismu „proti tjeranju politike u framazunstvu,“ a sama tjera politiku. Samo joj ugarsko-narodni smjer nije po ćudi, no pitanje je, da li bi ona digla svoj glas i proti njemačko-narodnom smjeru. Ugarsko-narodni smjer naših loža posve je obrazložen. Samo on je u zemlji slobodouman. Kolikogod puta je u Ugarskoj nijemstvo došlo do vlasti, digla je glavu reakcija, a kad je god Mađar zapovijedao u svojoj domovini, vijala se veselo i visoko zastava slobode. A jer hoćemo da si osiguramo slobodu kako iz političkih razloga tako iz kulturnih interesa, moralo je ugarsko framazunstvo po prirodnoj nuždi postati mađarsko-nacionalnim. Na ovaj način promičemo najbolje sve napredne težnje. I za to nije pravo, da se odobri Brassoško pismo. Tjesnogrudnost i kratkovidnost nevrijedne su framazuna. U bratskoj ljubavi i vjernosti dr. Rudolf Lesner, vrhovni

[1] God. IV. br. 2. R. della massoneria italiana.

[2] Srav. Opitz: Die Freimauerei S. 20 i sl.

majstor lože „Sachany“. Tako „Zirkel“.[1] Ovaj nam odgovor jasno svjedoči, kako moraju da služe sve lože u Ugarskoj, uslied gvozdene njihove discipline. O ložama u Hrvatskoj nijesmo čuli ni toliko, da bi se usudile prosvjedovati, a ipak ima njihovim dionicama uzdržana „naprednjačka“ štampa toliko bezobraznosti, da daje svima lekcije o patriotizmu, kao da izvan njezinoga kruga nema hrvatskoga rodoljuba!

Koliko ima organizovanih framazuna, ne da se točno odrediti. Po izvješću „Hrv. Straže“,[2] s kojim se u glavnom slaže i Hertlov katalog (po „Zirkelu“ god. 36. br. 7. i „Heroldu“ god. 1. (1906.) br. 1.) stoji framazunska organizacija ovako: „Velika Britanija ima 4.069 loža (577 u samom Londonu!) sa 215.000 (po Hertlu 395.000) braće, Francuska 387 loža sa 24.000 članova, Nizozemska 51 ložu, sa 4500 članova, Belgija 19, Italija 193, Grčka 7, Španjolska 64, Portugalska 70 loža sa 3000 članova, Njemačka 495 loža sa 69.145 članova, Ugarska (tu je uključena i „županija“ Hrvatska) 59 loža sa 7341 (Ovdje stavlja „H. S.“ znak? — Po Hertlu ima Ugarska 4000 „braće“). — Danska 27 loža sa 43.000 članova, Švedska 12 (?) loža sa 12.000 članova, Norvežka 12 loža sa 3500 članova (Ove dvije po Hertlu), Švicarska 408 loža sa 333.000 (po H. 33 lože 3.300 čl.). Turska ima englezke i francuzke lože. Udružene države američke imaju silan broj loža 13.000 sa ogromnim brojem 1,050.000 članova, Kanada ima 383 lože sa 33.000 članova. Mimo to ima loža u evropskim naseobinama u Africi, Aziji i Americi. U svemu ima više od 16.057 loža sa 1,578.000 slobodnih zidara.“ Tako „H. S.“! Tu čitamo i ovaj stavak: „A kako je k o d n a s? Pošto se framazuni pomno „kriju“, to je publici vrlo mučno saznati za njihove lože i

[1] God 24. strana 515. Mimogred spominjemo, da je i program od god. 1904. — a obvezatan za sve lože u Ugarskoj, kamo se računa uviek i hrvatska po svojim ložama — izrađen na istom temelju jedinstvene mađarske države. Framazunstvo je povuklo nas i „rezolucionaše“! — Za one, koji će se čuditi, da se framazunstvo ovdje tako zauzima za mad. narodnost, prem da je u biti svojoj proti svakoj narodnosti, spomenut ću, da je u monarhiji najpreči cilj framazuna po uputi meštra Mazzinia razor Austrije — delenda est Austria — i u tu svrhu jest najpodesnije sredstvo jedinstvena ugarska država. Dotle treba tomu Molohu žrtvovati sve narodnosti, samo da bude što jači. Kad se postigne ta svrha, odstrani katolička habsburška kuća i većim dijelom pomađare narodnosti, onda će se pomaknuti bojna crta na drugu stranu. Za to i spomenusmo u opasci na str. 152. o. g. da će i naši hrv. framazuni znati naći i hrv. državno pravo kad dođe vrijeme.

[2] God. 1907. str. 249.

za broj njihovih članova. Nego opet se zna, da ima loža u Zagrebu, Sisku, Zemunu, Biogradu, Karlovcu (?). I to stoji, da je zagrebačka loža ogranak budimpeštanske lože. — A Rijeka!? Tomu bismo mogli dodati, da se sisačka vrlo živahno javlja u bečkom fram. organu „Zirkelu“. Možda će komu dobro doći kod prosuđivanja istarskih prilika, ako spomenem, da sam jednom prolistavajući starije brojeve uvažene „La Civiltà cattolica“ našao jedan iz autentičnoga izvora preštampan katalog talijanskih loža, gdje se veli, da ih u Istri ima 10! Od tih su tri u Trstu, a druge? Ne bi li nam zakulisni pokretači lanjskoga pazinskoga sastanka dali o tom potanjih uputa? Chilo sa?

Navedosmo ovaj katalog, koji možemo bez straha veće pogrješke zaokružiti na 20.000 loža s 2,000.000 članova, da se vidi, kako je grozan taj svjetski savez tmina, koji u stotinu skupština dan na dan kuje osnove i sipa svoj bijes na sv. vjeru Kristovu.

Kako je gvozdena disciplina, a kako strogi red u tim groznim društvima, neka nam kažu samo ova dva slučaja:

Hertl opisuje u spomenutom djelu (III. 14.), kako se je mađ. loža izvijala, uvijala i previjala za krize početkom god 1906. Ona je slala svoje muževe kralju, ona je te iste muževe s druge strane prikazivala kao izdajice. Tako u javnosti, dok je iza kulisa vladala „bratska“ ljubav i sloga. Simbolička njihova „Velika loža“ priznala je to otvoreno u svom izvješću na internacionalni ured u Neuhätel. Tu se čita: „Vjerne pristaše k. u. (kraljevske umjetnosti t. j. framazunstva) čekaju sada u našoj domovini težki časovi. O svijesti dužnosti, požrtvovnosti i disciplini braće, koji moraju (!) da u rastavljenim (!) smjerovima rade (auf getrennten Pfaeden wandeln müssen), ovisi budućnost Ugarske. Nitko se neka neda zavesti po viestima neupućenih (piše se naime centrali, a ne javnosti), da prenaglo sudi mnogima naše braće, jer često stavljaju na kocku baš ovi svoje najbolje (ihr Bestes - dobar glas i . . .), a za konačnu pobjedu naše stvari . . .“ Politički momenat stvari ne da mi, da je dalje prikazujem, pa upućujem čitaoce na spomenuto djelo.

Drugi slučaj nije političan, a iste je važnosti. Objavljen je u ovdješnjem „Reichsposti“,[1] te ga iz nje prevodim: „Brüsselski list „Patriote“ iztaknuo je nedavno u jednom članku, da su glavni vođe socijalnih demokrata u Belgiji V a n d e r v e l d e, G r i n v a l d, Furné-

[1] 1907. 309. u br. 261.

mont i t. d. framazuni, i kao takovi su dužni, da se u svom privatnom i političkom djelovanju pokoravaju u prvom redu framazunskim odredbama. Iz toga je brüsselski list zaključio: Ili je program socijalnih demokrata jednak ložinom programu ili mu je podređen. — Vođa belgijskih soc. demokrata Vandervelde obratio se na „Patriote“ pismom, u kojem priznaje da je član lože, ali odlučno niječe, da u loži opstoje pravila, koja bi ga silila, da po njima ravna svoj javni i privatni život. „Ako mi možete dokazati.“ (Tako se pouzdaju u svoju tamu i naši pokretaši! O. u.), veli tamo, da opstoje u bratskoj udružbi pravila, kojih ja ne poznam (!!) i koja me sile na poslušnost u mojem privatnom i osobito (!) u mojem političkom životu, obvezujem se unapred da ću ložu ostaviti.“ Kao odgovor objavljuje „Patriote“ ložinu odluku, koju je izdao veliki meštar Br... Verhaegen. Original toga dokumenta nalazi se u rukama uredničtva lista. Loži je bilo postavljeno pitanje: „Ima li loža pravo, da traži račun o djelima člana, koji je stupio na političko polje?“ — Bez oklijevanja je potvrdio Veliki Orijent ovo pitanje i odredio, da lože imadu ne samo pravo nego i dužnost, da nadziru javna djela onih članova, koji su njezinom pomoću postignuli kakovu službu; njihova je dapače i dužnost, da traže razjašnjenja i opominju, i ako ne pomaže, da izključe iz lože one drugove, koji su u važnim stvarima svojevoljno prekršili dužnost, koja. m kao framazunima pripada u javnom životu.“ Upozoravam na sofističku stilizaciju. Veli se naime o položaju, koji je dotičnom članu priskrbila loža. Vandervelde može dakle uvijek ostati član lože jer mu je otvoren izgovor, da je on vodstvo kod soc. demokrata stekao bez posredovanja lože. No tko znade, kako framazuni jedan drugoga protežiraju i kako je silna štampa u njihovoj službi, taj znade dobro, da „braća“ ne stiču ni službe ni časti bez posredovanja lože.

Toliko o tutorstvu lože u javnom životu, a sada još jedan primjer i iz privatnog života, što ga na istom mjestu nalazimo: Br.·. Cocq izaslanik belgijskog Velikog Orijenta na zadnjem pazinskom fram. kongresu — prije je bio veliki nacionalist! — izjavio je kongresu, da je neophodna nužda uništenje vjere u dogmu. Tomu su dodane i njegove riječi o privatnom životu. Evo, što je rekao: — „Ali dužnost framazuna ide dalje; On smatra vjeru zlom (baš kao i naši „naprednjaci“! O. u.) i za to je on mora u sebi pobijati, iz-

korijeniti je iz svoje savjesti, iz svoga srca, iz svoje pameti. On mora da obnovi sav svoj odgoj, ako je taj bio religijozan, i u tom smjeru mora utjecati na svoju ženu, na svoju djecu. Družice našega života (žene) treba da učinimo framazunicama. U Belgiji radi većina framazuna u tom smjeru. Mi posinjujemo i opskrbljujemo djecu framazuna, koji se obvezuju, da će svoju djecu odgajati bez svake vjere. Loža mora izraditi, da se njezina djeca odgajaju u framazunskom duhu: to je njezina dužnost. Kao častnik (Vennrabel) lože „Union et Progres“ pitam svakoga pridošlicu, ako je oženjen, hoće li nastojati, da obrati svoju ženu i odgoji svoju djecu izvan religije, a ja zahtijevam od njega obveze za budućnost.“

Mislim, da sam o ovim dosta jasno dokazao, kako je jaka i disciplinirana framazunska družba, te da mi više ne treba zalaziti na polje političkih ubojstava i svakovrsnog terorizma. Anarhisti su naime skoro isključivo članovi lože: i koga loža osudi na fizičku ili moralnu smrt, taj će joj vrlo težko izmaći.

ZAMIRE DAN . . .

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

Sumrak se šulja već nečujno, lako;
Tamo na dalekom zapadu sunce
Tone i rumenom zal'jeva krvlju
Dalekih plavetnih gora vrhunce . . .

N'jemo i bez daha drvored stoji,
Gubi se tamo u večernjem mraku;
Gasne već dan i tek posljednjom zrakom
Suhu mu grančicu cjeliva svaku.

Šušti požutjelo lišće pod nogom,
Čuju se koraci plahi i nagli;
Tambure turobne zamiru zvuci
Tamo daleko u sivkastoj magli . . .

— — — — — — — — — —

Tiho ko sumrak gle šulja se sjeta,
Dnevnoj po borbi da srce ti muči . . .
Zalud . . . ko tihi i čarobni melem
Večernji pozdrav, čuj, Kraljici zvuči . . .

I. HRV.-SLOV. SVEĐAČKI KATOL. SASTANAK U ZAGREBU 1907.

SJEDNICA SLOVENSKIH AKADEMIČARA.

(Nastavak.)

SJEDNICU otvara drug Mirko Božić i predlaže predsjednikom druga Dogarina, potpredsjednikom druga Logara, a tajnikom druga Meralu, koji se jednoglasno primaju. Pošto se predsjednik zahvalio na iskazanome povjerenju odlučeno je na predlog druga Dolenca brzojavno pozdraviti slovensku družbu sv. Ćirila i Metoda, koja sjutradan drži u Bohinskoj Bistrici glavnu skupštinu. U istu se svrhu sabrala smjesta svota od K 34.

Prelazeći na dnevni red referira urednik „Zarje“ drug Božić o glasilu „Zori“, te naglasuje, da je u prvom redu dužnost profesora voditi đaštvo. Ističe zatim važnost literarnih djela i potrebu organizovane agitacije za slovensko katoličko đačko glasilo „Zoru“, koja broji 950 pretplatnika. Ustrajnom agitacijom porasle bi financi e, te bi se time mogli osnivati stipendije za katoličke đačke organizacije. Dalnje sredstvo bili bi ekscerpti o „Zori“, te posebni odbori „Danice“ i „Zarje“, koji bi organizovali srednjoškolsko đaštvo za sudjelovanje u „Zori“. Trebalo bi „Zoru“ povećati bar za 8 stranica, da uđu u nju valjane srednjoškolske radnje, a o ostalima bi se napisala kritika, za znanstveni i beletristički sadržaj trebalo bi posebnih suradnika. Referent svršava željom, da i srednjoškolci počnu slati u „Zoru“ svoje izvještaje, tako te ona pokaže i javnosti stanje slovenskoga katoličkog đaštva. — Pošto se o predloženoj rezoluciji povela duga debata, primljena je ovako:

1. „Zora“ neka vazda neustrašivo zastupa stanovište katoličkoga narodnoga đaštva prema svim dnevnim pitanjima; napose neka svraća pozornost na slovensko sveučilišno pitanje i izobrazbu srednjoškolaca.

2. „Zora“ neka pruža sliku svega, a osobito slovenskoga katoličkoga đačkog gibanja.

3. Urednik, koji odstupa, neka prije svega uputi svoga nasljednika u uredničke poslove.

4. Dopisivanje neka organizira urednik po svojoj inicijativi u smislu navedenih rezolucija o sadržaju „Zore“.

5. Prema prilikama neka se dade „Zori“ beletristički prilog.

6. Dužnost je svakoga Slovenca katolika, da podupire katoličko đačko gibanje time, da se pretplati na „Zoru“, te je širi.

Zatim obrazlaže drng theol. Cankar temu „Slovenske literarne razmere s posebnim obzirom na katol. smer.“ Mladoslovenska epoha, koja je bila razvojni ekstrem, nije ostavila svome djelovanju gotovo nikakova spomenika. Iza nacionalnog entuzijazma slijedilo je trijezno doba gospodarskih programa. Ova je epoha urodila velikim uspjesima, jer je Slovenska pučka stranka desetgodišnjim intenzivnim radom razvila sve narodne sile — tek polje lijepih znanosti je njiva, koju treba dobro uzorati. Srednjoškolcima treba podati estetskoga obrazovanja, da se na sveučilištu uzmognu lakše posvetiti višem estetskom studiju. Jedino tako će duševna obrazovanost ostati u ravnoteži s gospodarskim i socijalnim napretkom i paralizovati upliv ateističke literature. Na koncu predlaže referent, da se osnuje sveza mladih književnika. — Iza toga je jednoglasno i bez debate primljena ova rezolucija:

1. Budući da je slovensko katoličko đaštvo uvjereno, da slovenska kultura mora biti svestrana, pa da uspjehe naše na gospodarskom polju mora pratiti također estetski napredak, zato zaključuje, da želi svoj djelokrug raširiti također na polje lijepe književnosti.

2. U dosegu toga neka skrbi po svojim muževima za estetski uzgoj srednjoškolskoga đaštva, da zadobijemo tako literarno obrazovani naraštaj.

3. Neka se osnuje tjesniji vez među katoličkim akademičarima književnicima, da se u beletrističkom radu međusobno podupru.

4. Budući da je naš narod kršćanski, mora mu i beletristika biti također katolička i slovenska.

Treća točka dnevnoga reda, referat druga phil. Terseglava „Znanost među Slovencima“, otpada poradi odmakloga vremena. Iza toga zaključuje predsjednik sjednicu.

* * *

Odmah poslije prijepodnevnih sjednica sastalo se sveukupno đaštvo u velebnom stubištu jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, da odade svoju poštu neumrlome meceni hrvatkoga naroda, biskupu Strossmayeru. Pošto su akademičari Pavelić i Puntar (Slovenac) istaknuli značenje Strossmayera i njegove lozinke „Sve za vjeru i domovinu“, te prikazali, tko se zapravo te lozinke drži, a tko u blato vuče uspomenu biskupovu, otpjevalo je đaštvo „Ljubimo te naša diko“ i „Lijepu našu“, te položilo na poprsje vijenac. Burnim „Slava Strossmayeru“ razišlo se đaštvo po galeriji slika arheološkome muzeju.

Odmah iza zajedničkoga objeda razdijelilo se đaštvo u više grupa, te je po određenom planu s vodićima pošlo da razgleda grad. Posjetilo je sabornicu, katoličku tiskaru, katedralu, crkvu Presvetoga Srca Isusova, botanički vrt, te onda kroz Tuškanac krenulo je na Cmrok, gdje se u dva snimka fotografiralo. Poslije toga je đaštvo uz pijev domoljubnih pjesama pošlo na Mirogoj, da se pokloni uspomeni naših narodnih velikana. Nad grobovima Luje Vojnovića i dra. Bresztyenskoga držani su govori. Iz Mirogoja pošlo se u grad, gdje se u 8 s. na večer obdržavala:

DRUGA ZAJEDNIČKA SJEDNICA.

Čim je predsjednik drug Markulin otvorio sjednicu i pozdravio prisutnoga zastupnika na car. vijeću dra Kreka i urednika „Dom in sveta“ dra Lampé-a, nastade buran i dugotrajan pljesak, a sve se glave okrenuše onamo, odakle su već đaci vukli dra Kreka na tribinu, da im progovori. Dr. Krek reče po prilici ovo: Čega sam se bojao, to se je dogodilo. (Burni živio!) Bilo što bilo, ne mogu drugačije, nego da iskreno kažem, da sam rado došao ovamo, jer su mladi ljudi poletni, puni idejala — bez materijalnoga instinkta u radu i govoru. Kod mladih ljudi lete misli u budućnost, a ne u prošlost. — Oni su poletni i to bez osobnih interesa. Najogavniji je onaj čovjek, koji sam sebe hvali. Ja stojim na stajalištu sv. pisma: Maledichus, qui diffidit in homine, et est ille etiam dr. Krek — (Burni, dugotrajni živio!) I zbog toga nije moguće, da bi se radi

vašeg pljeska u mom srcu vodila druga misao, nego — mladi su. Ne samo danas, nego u cijelomu životu neka nas obzir na ovakovu ne ravna, nego prava načela. Toga radi neka bude ova incidema prolazna, pa neka govori referent. Učimo se svi, kako se moramo u svakom pogledu, u to ime „bili zdravi“. (Burni, dugotrajni živio!) Premda je dr. Krek Slovenac, govorio je lijepim hrvatskim jezikom.

Nato je predsjednik pozdravio i dra Lampéa te i on progovori nekoliko riječi, nakon što se utišao burni pljesak i živo klicanje. — Jedna stvar ga je privukla iz Ljubljane u Zagreb, a to je, što će se danas ovdje raspravljati o „kršćanskoj socijalnoj organizaciji“, a bio bi došao, da je i tuča od Ljubljane do Zagreba neprestano padala. (Silno oduševljenje i pljesak!) U toj organizaciji je sila, kojom ćemo satrti naše protivnike. Moć je njena tolika, da je ništa, ni paklena vrata ne će nadvladati, a to zato, jer je ona kršćanska organizacija. Mi ćemo načiniti crtu među onim, što je bilo i što će biti. Gledajmo uvijek s najvećom nadom u budućnost, a na prošlost svraćajmo manje pozornosti, jer je ona samo uspomena prošlih djela. U budućnosti je naša sila ili naša propast. Mi radimo, a geslo u radu neka nam bude istina i naš puk. (Dugotrajno odobravanje i pljesak!) Mi idemo u boj za svoje svetinje bez egoizma, bez nade u dobitak, bez ikakvoga osobnog interesa, jer jesmo, a i moramo biti pravi demokrati. (Burni Živio!) Mi idemo u boj ne za dobitkom, nego kao oni, koji jednaki narodu, žele narodu služiti i za njegovu se dobrobit i procvat žrtvovati. Moramo biti prave sluge braće svoje, sluge svoga naroda, žrtvujući za nj sve. To je ideja demokracije. Pođimo među puk, pa predobijmo svaki bar 100 ljudi, pa ćemo vidjeti, kako će Hrvati i Slovenci za kratko vrijeme doživjeti ostvarenje svojih težnja. (Burni pljesak i klicanje živio!)

Iza toga daje predsjednik na glasovanje predlog referenta Makovića o osnivanju samostalnoga katoličkog beletrističkog lista. Prijedlog je primljen većinom od 53 glasa. Glasovalo je 129 glasa za prijedlog, a 76 proti njemu. Prvoga predsjednika druga Markulina zamjenjuje sad potpredsjednik drug Marković, te daje odmah riječ drugu, theol. Mateju Draganinu, (Slov.) koji raspravlja temu: „Razvoj kršćansko-socijalne ideje među Slovencima“. Lijepi ovaj referat tiskan je u podlistku „Hrvatstva“ dne 8. i 9. kolovoza, te na nj upozoravamo sve svoje čitaoce. Svršivši referent bude pozdravljen burnim

odobravanjem i pljeskom. Nakon toga predlaže slijedeću rezoluciju, koja je jednoglasno primljena:

Istiniti rad po kršćansko-socijalnim načelima mora riješiti i preporoditi slov. i hrv. narod. Kod toga rada demokracija nam je temelj, a pomoć geslo: Organizacija. Posebna skrb neka se posveti produktivnim slojevima, koji najviše trpe pod težinom kapitalističkoga liberalizma. Stoga neka se

1. Seljački stalež organizira putem kreditnih, produktivnih i konsumptivnih zadruga;

2. Obrtnički stalež ojača po produktivnim i skladištnim zadrugama;

3. Radnički stalež neka postigne putem krepke i strukovne organizacije uvjete, koji mu jamče pošteni opstanak. Da se to postigne, potrebna je svestrana izobrazba, koja se vrši putem knjižnica, predavanja, podučnih tečajeva i naobrazbenih društava.

Prvi hrv.-slovenski sveđački sastanak pozdravlja rad, u koliko se već izvršio u tom smislu među Slovencima i Hrvatima. Sastanak poziva đaštvo, a osobito inteligenciju na intezivni kršćansko-socijalni rad. Kome je moguće, neka svim silama uzradi na istome u praksi, a svaki neka se socijalnom samoobrazbom pripravlja na budući rad, jer je socijalna dužnost svakoga pojedinca vratiti narodu ono, što mu je on dao, i pomoći mu do blagostanja.

Predsjednik drug Maraković daje sada riječ dru Lampé-u, koji apelira ponajprije na krepak, ustrajan rad našega svećenstva na polju kršćansko-socijalne organizacije. Poziva ih kao i sve bogoslove, da u tom smislu rade i poučavaju narod, da budu dostojni imena „učitelji naroda“. Polje je svećenikovo neomeđeno, istina je sveopća. Bogoslovi neka se već s početka pripravljaju za taj rad, da pomognu našemu siromašnome puku za koga se nitko već ne brine nego lihvari i svećenik. Naroda za poduku ne će nikada uzmanjkati. Slušalaca bit će uvijek dosta, bude li samo pravih požrtvovnih učitelja. Nije dužnost svećenika samo, da se brine za vječnu sreću svoga naroda i povjerenih si duša, već je njegova sveta dužnost, da se brine za sreću i zadovoljstvo svoga naroda i na ovom svijetu. Svećenstvu pripada velik kulturni utjecaj na čovječanstvo, kako nam to 2000-godišnja povjest svjedoči. Osnivajte društva i raširujte te ideje među narodom i poučavajte ga živom riječju. Iz toga će niknuti i uzrasti pravi plodovi. Prvo djelovanje treba da bude na moralnom polju, jer iz

nemoralnoga društva dolazi samo propast tome društvu. Ponajprije neka bude narod moralno jak. Učimo ga disciplini. Ova je dvojaka: moralna i tjelesna. Budemo li ovaku disciplinu uspostavili, u našim organizacijama, ne će se moći naći izdajica. Osobitu paźnju posvetimo organizaciji mladenačkoj, koja po gotovo mora da ima nešta vojničkoga na sebi. — Organizacija je također potrebna, da oslobodimo narod od ropstva tuđinskoga i od ropstva kapitalističkoga. U boj proti tom ropstvu vodi nas samo ljubav prema narodu, koga oni izrabljuju i isisavaju. Zašto bježi naš narod u Ameriku? Nije li to zato, što tu propada u rukama lihvara? Tko još ima, prodaje to i bježi, da mu još i to ne otmu. Kome su pak već i kožu oderali, ostaje kod nas, jer nema čime da bježi. Zato se treba pobrinuti, da budu i u Hrvatskoj kreditne organizacije kršćanske. Preteknu li nas socijalni demokrati, te osnuju kreditne organizacije, sramota je za nas, što toga nijesmo mi učinili. Ne učinimo li mi svoju dužnost, ne zaslužujemo drugo, nego da nas narod odbaci kao nemarne i nevrijedne sluge svoje. Osobitu pažnju treba namijeniti organizaciji seljaštva i radništva po tvornicama. Demokratske na čisto kršćanskoj podlozi osnovane stranke čeka budućnost, one će pobjediti. Radimo za njih! Nije tome dugo što bijah u Rimu. U audijenciji kod sv. Oca razložih mu naše kršćanske organizacije na Slovenskom. Sv. Otac saslušao me pomnjivo, te me napokon ovlastio, da ponesem svim našim njegov pozdrav i blagoslov. Ja pak taj pozdrav i blagoslov ne donesoh samo Slovencima, već i vama Hrvatima, jer naši ste i vi! (Oduševljeno klicanje i odobravanje, koje traje dulje vremena).

Nakon što se oduševljenje malo sleglo, daje predsjednik riječ dru. K r e k u, koji opet burno pozdravljen prozbori:

Budući da je g. Dagarin u svom referatu spomenuo moje ime, to ću ja sada progovoriti par riječi o kršć.-socijalnim organizacijama. Ja sam upravo pred par dana svršio študiju o kršć.-socijalnim prilikama u početku kršćanstva. Ljudi, koji govore, da se crkva tek u najnovije vrijeme počela brinuti za socijalno pitanje, pokazuju, da nemaju pojma, da je crkva, prije nego smo imali kaptole i razne časti, imala kršć.-socijalnu organizaciju. Imali smo društva, koja su podupirala ljude u nuždi. Za svećenike nije narod u početku ništa davao, jer su se oni svojim rukama sami hranili, služeći si svakidanji kruh radom ruku svojih. Iz početka nije se paće ni za crkvene stvari i potrebe z te zajednice uzimalo. U tim zajednicama, društvima trošilo se u

početku sve za bolesnike, putnike, za ljude bez rada, koji su bili radi svoga vjerskog osvjedočenja bojkotovani od pogana. To je crkva od početka — uvijek je bio njezin socijalan rad skopčan s organizacijom. A govoriti o tome, da li je crkva dužna govoriti i raditi o socijalnim organizacijama, to je, po mojem mnijenju „testimonium paupertatis“. — Ja osuđujem sadanji način obuke u svim školama, a i u bogoslovijama, jer se toliko malo posvećuje socijalnom radu crkve od početka, pa do sada, da ni naš bogoslov ne zna o ljubavi i radu crkve prema socijalnom pitanju skoro ništa. Istina je, da crkva ne će propasti, ali nije pisano, da ne će propasti u ovom ili onom kraju. Gdje pak ne će djelovati na socijalnom polju, ondje će sigurno propasti.

Ali mi je teško davati „testimonium paupertatis“ onima, koje zovemo braćom svojom i koji ne svojom krivnjom za taj rad crkve neznadu. Mi ne smijemo nikada zaboraviti na socijalne organizacije, pa se moramo pobrinuti radi toga i za organizaciju ženskih, za organizaciju radnica. Mi ne smijemo polaziti s gledišta, da su žene robinje, jer moramo računati na to, da i žena radi, da se i ona muči, pa stoga moramo i žene organizirati. (Tako je!) Ženu treba po istom pravu i isto tako organizirati kao i muškarce.

Osim toga treba osnivati i organizacije antialkoholične (Živio, pljeskanje!) Najgori neprijatelj puka je pijanstvo, i tko ništa ne poradi na ovom polju, taj se ne će moći pohvaliti u socijalnom radu uspjesima. Najgori otrov naših organizacija je alkohol. Stoga ne samo r a d, već i r a t proti alkoholu (Burni pljesak). Bio sam kod drugoga antialkoholičkoga sastanka u Beču i tu je dr. Adler, vođa socijaldemokrata rekao, da je abstinent i to zato, da uzmogne laglje raditi. I ja sam uvidio kod sebe, da valja samo tako raditi, jer ako kažeš puku, da ne pije, to će ti on moći lagano reći: „Lako ti je propovijedati vodu — kad piješ vino“. (Veselost). U tom radu nema uspjeha, ako čovjek svojim primjerom puku ne prednjači. Zbog toga bio bih najveseliji radeći oko osnivanja kršć.-socijalnih društava, kada bi društvo abstinenata napredovalo i kada bi se ta ideja primila s oduševljenjem i kod mladih Hrvata i Slovenaca. (Veselo odobravanje!) Tim postajemo pravi demokrati. Ovo nije fraza, što kažem, jer kad mi radimo za puk, kad ga organizujemo, moramo ići kao oni, koji mu nosimo ono, što i sami držimo. Puk mora u svakom kršć. socijal u upoznati svoga brata. (Burni živio!) U socijalnom radu moramo

biti svi jednaki i svećenik i svjetovnjak — a koji toga ne razumije, ne će ništa učiniti. Tko drugačije radi, dobit će samo sluge, a slobodni će ljudi proći svi u socijal-demokraciju. Kada govorite o svojim privatnim stvarima, vjerujem, da ste iskreni, ali kada čovjek govori o javnima, onda obično govori pod pritiskom fraza. Ali kad ćemo biti pravi demokrati, onda toga ne će biti, jer ćemo govoriti kao braća kao jednaki sebi jednakima, pa stoga možemo samo na socijalnoj jednakosti govoriti istinu. Istini moramo otvoriti put, koji joj je sada zagrađen liberalizmom, buržoazijom i frazama, koje oni iznose, da sačuvaju i uveličaju svoje kese i svoje ime. (Burno odobravanje.) Tko nije kadar žrtvujući se stajati potpuno na stanovištu demokratskom, nije kadar da socijalno radi (Burno, dugotrajno klicanje i pljeskanje).

Kad se ta bura odobravanja slegla predloži prvi predsjednik, drug Markulin, da se pošalje brzojav sv. Ocu Papi, u kojem mu sveukupno slovensko i hrvatsko katoličko đaštvo sakupljeno u Zagrebu na sveđačkom katoličkom sastanku izjavljuje svoju postojanu i nepokolebivu vjernost sv. katoličkoj crkvi. Zatim pročita sam brzojav, koji glasi:

„Cardinale Merry del. Val, Roma. *— Inventus universitaria catholica croatica et slovena Zagrabiae in Croatia coadunata inconcussam sanctae Sedi Apostolicae adhaesionem protestans a Beatissimo Patre benedictionem Apostolicam pro studio atque in utraque gente Croata et Slovena actione catholica humillime petit. — Markulin, studiosus iuris, praeses congressus inventutis universitariae catholicae Zagrabiae.“*

Prijedlog se oduševljeno prima. Napokon javlja predsjednik Markulin, da su neki članovi sastanka dali oduška svojem stranačkom uvjerenju pod znakovima sastanka. U povodu toga daje u ime predsjednika ovu

Izjavu:

„Doznajemo iz raznih pozitivnih izvora, da su neki članovi sa znakovima našega sastanka dali izljeva stranačkom političkom stanovištu. Ja štujem njihovo uvjerenje, ali ne mogu, duboko požaliti i oštro odsuditi ***način****, na koji se to učinilo, naime sa znakovima sastanka. Ovom prilikom doziviem u pamet drugovima, da je sastanak nepolitički i zato, da je sa znakovima zabranjena svaka izjava*

polit. karaktera. I nađe li se koji, da uza sve to ipak prezre ovo naše načelno stanovište, neka znade, da ovim postupkom pokazuje na žalost svoju veliku parcijelnost i da se tim od nas udaljuje“.

Pošto se više nitko ne javlja za riječ, zaključuje predsjednik sjednicu.

(Nastavit će se).

BOJ PROTI ALKOHOLU.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

U lanjskoj Luči bilo je već govora o alkoholizmu u našem narodu. Drug J. A. lijepo je i živo predočio, kako je alkohol uhvatio duboka korena u narodu, kako u njemu hara i kako je postao jednim od najvećih socijalnih zala u nas. No to više manje svi znamo; ta posvuda se dandanas kod nas na to tuži, po novinama se pišu članci i rasprave o štetnosti alkohola — ali lijeka tome slabo tko kuša pružiti makar i po svojim silama. Ja neću stoga raspravljati o alkoholu kao socijalnome zlu, jer smatram, da je u spomenutom članku druga A. J. o tome dosta rečeno. Okanjujem se svakoga akademskoga raspravljanja o stvari, nego se odmah prihvaćam praktične strane boja proti alkoholizmu.

Tri vrste imadu boja proti alkoholu: antialkoholizam, temperanca i abstinenca. Antialkoholizam je najlagodnija ali i najjadnija vrsta boja: antialkoholičari (u užem smislu) su oni ljudi, koji po novinama akademski duboko raspravljaju o štetnosti alkohola, koji na skupštinama i u društvu grme u grozomornim govorancijama proti alkoholizmu, a onda sve to — dobro zaliju vinom ili pivom. Medice cura te ipsum! — Dobar pastir jer što kaže inom, i sam svojim potvrđuje činom. Ovdje, ako igdje, mora se ispunjavati ova izreka, ako se hoće uopće išta postići, osobito kod neukoga naroda. Stoga su u tome bolji umjerenjaci (temperanti). Oni ne zahtijevaju baš puno, ali što zahtijevaju, to i sami drže. Kod nas u hrvatskome narodu, u koliko se ljudi uopće zanimaju za boj protiv alkohola i u koliko nijesu oni antialkoholičari u užem smislu, većinom su pristaše umjerenosti. Ali umjerenost je vrlo širok pojam, pa se dade na svake gusle nate-

zati. Šta će reći „umjereno piti?“ To svatko navraća na svoju, a nikad nema stalnoga zakona i prave definicije. Đak, koji je postao bio već pravim pijancem, te je već dobio od pića „pivsko srce“ (Bierherz), odgovorio je drugu, koji ga je svjetovao, da pije umjereno: „Prekoravaš me s neumjerenosti. To je doista drzovito. Ta ja sam u cijelom svome životu samo jednom neumjereno pio, onda, kad kroz tri dana nisam nikako ni došao k svijesti“. To je njegova definicija umjerenosti. A to je govorio posve ozbiljno. Pa ipak imade dandanas umjerenjačkih društava i organizacija, koje doista mnogo rade i koriste u boju proti alkoholu. Kako to? Jer su si postavili načelom pravu umjerenost, a tu definiju ovako: Umjerenost znači ne samo, da čovjek kadgod pije, malo ili umjerereno pije t. j. da se ne opije i da ne troši odviše novca, nego umjerenost znači, da čovjek uopće rijetko, samo u izvanrednim zgodama pije i onda tek neznatne količine. Samo takova definicija umjerenosti i na njoj osnovana umjerenjačka organizacija ima pravo na opstanak. Jer inače se ne da odrediti mjera, koja bi za sve jednako vrijedna bila, nego bi se svaki morao ravnati po svojoj individualnosti, a tim bi bila stvar kao i prije. Najodrešitiji i daleko najoštriji i najizvjesniji boj proti alkoholu je potpuna abstinenca — potpuno uzdržavanje od ijedne kapi upće kakovoga alkoholnoga pića. Taj će se način činiti mnogima nemogućim i pretjeranim. No činjenica je to, da na cijelome svijetu nijedna protualkoholna organizacija nije tako velika, tako snažna i tako uspješna, kao abstinentska. Kad se pomisli, da u samoj n. pr. Švedskoj ima oko 40.000 totalnih abstinenata („absolutista“, kako se tamo zovu), ili u Engleskoj samo među mladeži 80.000 abstinenata ili u Sjedinjenim Državama oko jedan milijun radnika abstinenata, tada pred tom organizacijom treba kapu skinuti. A mora se i to u obzir uzeti, da je radikalno stanovište uvijek jače, čvršće, sposobnije za snažnu organizaciju, i da kod neukijih slojeva uvijek lakše prodire radikalizam nego li umjerenjaštvo. Šta radi seljak, kad se hoće da okani pijanstva? — Odrekne se potpuno ma i jedne kapi ikojega pića. Ta zna on, da bi ga i najmanja čašica rakije opet u napast navela, a da bi lako, vrlo lako podlegao, o tome nema sumnje. Ali našemu naobraženu svijetu ne ide to nikako u glavu. Kad se čovjek hoće da okani psovanja, zarekne se, da ne će nikada nijedne psovke izustiti: kad se hoće da okani pušenja, ne prima više ni za čas cigare u usta; dakle pijanac —? Ali se naši naobraženjaci opiru,

jer da oni nisu pijanci. I nisu. Ali su ljudi (osobito đaci), pozvani da rade oko socijalnog podignuća naroda. Čovjeku naobraženu ni ne udi toliko alkohol, kao seljaku i radniku. Ta on se bavi sasvim drugim poslom, hrani se puno boljom hranom, počinkom naknađuje ono što mu je alkohol na organizmu uništio i oštetio; dakle inteligencija prolazi i s umjerenjaštvom. Ali naša je socijalna dužnost stati na čelo neukome i jadnome narodu, što hrli u socijalnu i materijalnu propast. I zato moramo biti onakvi, kakvim hoćemo narod učiniti, jer primjer najviše djeluje kao potvrda vlastitoga nauka. A nije ni teško biti abstinentom. To se samo tako čini. Ja kao ja puno se bolje osjećam, otkad sam abstinent, a inače sam i sada kao i prije potpuno zdrav. I prije sam pio tek iznimno i na najmanje količine, ali mi je sada ipak krv mirnija i glava bistrija. A tako i drugi o sebi govore. Nijedan se još nije pokajao, što je abstinentom. Liječnički dokazana i utvrđena činjenica, da zdravu čovjeku nije ama ni najmanje potrebit alkohol u obliku alkoholnoga pića. A kad nam ga ne treba, čemu onda trošiti krvavo stečene novce? Čemu tratiti dragocjeno vrijeme u gostioni? Zaista ne razumijem te ljude, koji kraj svega toga još uvijek ostaju pri alkoholu. To je samo mlohavost i neodlučnost volje. — A ni u gostioni ne mora se uvijek piti vino ili pivo. U Beču n. pr. se može u svakoj boljoj gostioni dobiti osim alkoholnih pića i malinova soka ili limunade ili mineralne vode. Izvan grada se pako može dobiti svagdje mlijeka. A šta ima boljega i hranivijega od mlijeka?

Ali, reći će se, ne ide to u nas. To je na žalost istina. Kod nas nije još abstinentsko gibanje tako popularno kao u Beču, a pače i u Monakovu, gradu glasovitu s ogromnih svojih pivovara. Kod nas se u gostioni obično dosta puta ne može dobiti osim alkoholnih pića ama baš ništa, da se plaća petačom. I u tom slučaju znadem jedan način: naruči se čaša piva, pa se ni ne okusi. No to nije svakome tako lako. Ljudi su žedni ili umorni pa moraju piti. Kad bi bilo kod nas više abstinenata, načelnih abstinenata, i u tom bi pogledu već bolje izgledalo. Ovako je to teško. To je prva dužnost uopće antialkoholnoga gibanja, boriti se za ravnopravnost apstinence s alkoholom u javnosti. Kao što zahtijevamo u kavanama novine svoga smjera, tako moramo zahtijevati u gostionama i svagdje bezalkoholna pića. Mora se već jednom početi živo i odriješito raditi. Zašto nemamo, mi Hrvati nikakove protualkoholne (makar i umjerenjačke) organizacije? — Jer nemamo načelnih abstinenata. A zašto ih nemamo? — Jer se ljudi ustručavaju, stide, biti abstinentom. Abstinenta svi ismjehavaju, svi mu se rugaju kao slabiću. Ravnopravnost! Ne ištemo ništa drugoga. Kao što onaj ima uvjerenje, da je muževnost i snaga u tome, da čovjek pije i piće podnosi, tako sam ja tvrdo uvjeren, da je muževnost i snaga u tome, da se čovjek u korist naroda svoga odreče za uvijek jednoga nepotrebnoga užitka. Ništa ne tražim, nego da se moje uvjerenje poštuje kao i njegovo. Proti zlosretnim pilačkim običajima (da se tako izrazimo za njem. riječ „Trinksite“ — mi imamo pojam — i te kako! — ali riječi nemamo[1]), t. zv. križevačkom štatutu u koliko se tiče pića i uopće proti silenju na piće, kako kod nas obično u gostima u društvu biva, valja se najprije najodlučnije i svim silama boriti.

Ne ću, da za ovaj put duljim o tome predmetu. Liječnici i učenjaci se prepiru i nisu još na čistu, da li je abstinenca nužna za svakoga. Ali mi znamo, da nam je socijalna dužnost, svim silama poraditi u narodu proti alkoholu i stvoriti protualkoholnu organizaciju. Svakoj pako stvari najviše koristi, najviše joj poštovanja i ugleda pribavlja radikalno stanovište. Organizacija u narodu ne mora biti baš svagdje abstinentska. Može biti abstinentska od rakije, a umjerenjačka u pivu i vinu. No o tom koji drugi put. Ali vođe protualkoholnoga gibanja moraju biti abstinenti. Trebamo vođa, trebamo radnika. Radnici pako dolaze iz inteligencije. Dakle: — — dalje neka svako sam zaključi. Pričekat ću, dok stvori zaključak, a tada ću se opet koji put o protualkoholnome gibanju javiti.

[1] Izraz sam sastavio pravna tome: Trinker, koji pije, ali nije pijanac — kao u slovenskom pivec u razlici od pijanec. U hrvatskome mislim, da bi se to zvalo: pilac. Ko zna bolje?

TA NEKA ŠUMI! . . .

I. C. ROVERSKI, THEOL.

Ta neka šumi vjetar i oluja
I stablje krši silnog groma b'jes,
Pa neka isti pako se uzruja
I nek zaigra svih demona ples - - !

I šumi more povrh oceana
U pješčan zašo sahare si kraj -
Na ljusku Samum sa svih grne strana
I ko da zadnji zadat će joj vaj . . .

Ta neka šumi! Orahova ljuska
Na pjeni morskoj, gdje tek galeb siv
Ideju šapne, valovlje dok pljuska -
Još čvrsto stoji ko paroplov div!

Al' ona stoji; još će dugo stati
I b'jesnjeti će more, šumit val
I strašnija će igra zaigrati
I gdjekoji će pasti ideal - - -

Ta neka šumi! U toj gluhoj noći
Kad sve je burno - neka puca grom!
Junaci mi smo, smjelo ćemo poći
U boj za vjeru i za mili dom!

LABUĐI PIJEV.

NASTAVAK. ZVONA ZVONE.

II.

POSTADOH dakle đakom, gimnazijalcem. Moje se želje ispunile. Svijet se ljudskoga znanja preda mnom otvorio. Zanosno sam se tim poslužio. Ponosno mi je kucalo srce kod svake zagonetke, što mi se rješavala. Svijet se mojih misli silno proširio. Drugim očima gledah veličanstvenosti prirodnih krasota. Sa strahopočitanjem upirah oči u beskrajne svemirske dubine, na tisuće onih veličanstvenih sunaca, što se dizala i spuštala nebištem. Očaran stajah na obali mora jednako kad se zamamno ljeskalo na jarkom suncu ili kad se u njem odsijevalo drugo nebo sa svojim noćnim krasotama, kao i onda, kad bi bijesno kipjelo i podmuklim tutnjem udaralo o stoljetno izjedeno kamenje. Sve mi je to uznosilo duh, no ne toliko, koliko su ga uznosile misli, što rese djela najvećih genija. Često sam poslije koje velebne misli ili veličanstvena opisa opojen odbacio knjigu i zavezao se kao na sokolskim krilima u bujni svijet mašte.

Mladenačka maštanja! Vi ste sreća mladosti, koja težeći za visokim idealima, mora da se odvraća od glupe i podle svakdašnjosti i prepusti se vama. I ja sam se vama voljno prepuštao u doba mladosti. Vi ste mi davale sreću, koja se inače ne može iskusiti; vi ste me nad zvijezde dizale, laskale mojoj umišljenosti, ostvarene mi pokazivale najviše ideale i najsmjelije želje. Postavljale ste me na prijestolje i oltar, vjenčale mi glavu krunom kraljevskom, lovorom slave i aureolom svetosti. Uminule ste, kao što je uminula i mladost, i zdravlje i život. Izginule ste, kao što su izginule i nade i ideali i sve drugo što vas je budilo i podržavalo. Sve je to ostalo straga, morale ste i vi; preda mnom je sama neizbježiva, neumoljiva, istinita i bliza smrt, o kojoj ne treba istom maštati. Hvala vam za sve časove sreće, hvala vam za ono varavo doduše, ali jedino blaženstvo, iza koga je dolazilo, kad bi me vi ostavile, istinsko, gorko razočaranje. O tome razočaranju nije bilo drugoga lijeka, do li uteći se opet vama. No vi ste se iscrpile, uminule ste, došlo je posljednje razočaranje i samo ostalo kod mene, te me sveudilj prati i pratit će me do smrti. Sad mi se čini, da vas vidim, gdje uz ideale, nade i želje nekadanje preda mnom plešete sotonski ples uz paklenu viku, iz koje samo razabirem jednu strašnu no istinitu i pravednu riječ: Prevaren si.

Tako sam živio s velikim idealima, kretao se u carstvu fantazije, ali često me to sve nije moglo oteti žalosnom očaju što mi ga malo po malo uštrcavao u dušu obični život. Gadan je to bio život u staroj kućerini, u nečistu i nezdravu stanu, među najvećom sirotinjom, fukarom i ljudima, od kojih dobar dio nije od naravi ljudske sačuvao ništa osim tijela i njegovih živinskih pohota. Disao sam zrak okužen mirijadama pogubnih klica bolesti, hranio se pokvarenim otpacima sa tuđih stolova i to kroz punih deset godina.

Knjiga se gomilala za knjigom, jedna drugu potiskavala u pozadinu, gdje je, među zaduje potisnuta prezrena ležala nekada obožavana i strahopočitanjem čitana biblija. Nestalo je vjere, brzo za njom odoše nade i ideali, nestalo je svake varke, pao je zastor sa pozornice ljudskoga života. S gnjušanjem i ogorčenjem gledah taj život, s ogorčenjem sam prolazio pokraj ljudi, mrzio sam ih i prezirao radi toga njihovoga života, kakav sam na koncu konca i sam provađao. No nije to dugo trajalo. Smrtonosna bolest protjerala me od ljudi, i sada evo čekam smrt u djedovskome domu.

Nikada nisam mislio, da ću u dobi od dvadeset i pet godina moći dovršiti ovako žalosnu i bezsadržajnu autobiografiju. Naš nam se život uopće čini neizmjerno dubokim, ali kad bolje zavirimo u njega, zastidimo se sami njegove pličine. Naše će patnje pasti u zaborav poput tolikih drugih, naše će se suze izgubiti u moru suza, što ih već tolike tisuće godina prolijeva čovječanstvo na zemlji. Nema razlike umro ti kao seljak, kojega već njegova djeca zaboravljaju, ili kao slavom ovjenčani mučenik velike ideje, za kojeg se isprva istina čini, da će mu ime živeći u suzama potomstva nadvladati vjekove, ali napokon izmoreno od borbe proti njihovoj beskonačnoj povorci, sigurno pada svladano, a oni slavodobitno prelaze preko njega mrmoreći vječnu pjesmu o neizbježivoj zaboravi. Ja ne mogu računati na slavu u potomstvu, jer moj život i smrt nemaju smisla, ideali su u meni davno dogorjeli; moja smrt ne znači ništa za nikoga, osim za moju majku, koja će do smrti polijevati svetim i iskrenim suzama grob svoga sina. No njezina smrt nije daleko, skoro će se sastojine njezina tijela, kao i sinovljeva, vratiti zemlji, a ravnodušna će priroda po volji od njih stvarati nove životne oblike, nove urese svojoj vječnoj hladnoj krasoti.

Zagrljaj smrti nije mi daleko. Svuda osjećam njen hladni dah, svud vidim njen zlobni podsmjeh, neprestano ćutim, da su joj oči nepomično na me uperene. Slabim sve više, teško ravnam perom po svoj ga prilici zadnji put držim u ruci. Moja se komedija bez raspleta približuje kraju. Čemu je uopće i trebalo glumiti? . . .

Kad sam zadnji put pisao, bijah tako slab, te sam mislio, da mi je to zadnji put. Čvrsto sam se nadao, da ću doskora pasti pod kosom smrti i usnuti vječnim snom. Prođoše četiri dana, a ja sam još uvijek živ, osjećam se pače bolje i mogu opet da pišem. Očekivanje me dakle opet jednom prevarilo. Sva sreća što se mogu utješiti s pomišlju, da mi to nipošto nije prvi nego Bog zna koji, vjerojatno zadnji put. Dakle valja da još živimo.

Polovica listopada je minula, dani prolaze bez jednog sunčanog traka. Nebo se pokrilo oblacima, iz kojih već kroz nekoliko dana tiho sipe kapljice jesenske kiše na zemlju, što se ukazuje u vrlo jadnoj u turobnoj slici. U okolini na predjelu maglama ograđenu, posrijed tamno-sivog kamenja i tamno-crvenkaste zemlje, obaviti magičnim predivom, što ga postojano tvore tisuće kišnih kapljica, žalosno ne-

jasno i mrko se dižu crni lugovi. Južnjak duva. Pod njegovim dahom se pokorno savijaju grane i predaju mu uveli nekada zeleni ures, kojim se on oholo razbacuje, a dio ga uz kapi kiše baca i na moje prozore. U laganom šumu, što ga time pravi, čini mi se, kao da razabirem riječi: Priroda se sprema na san. Spremaj se i ti! . . .

Nikad mi nije bilo ništa dosadnije od ovih beskonačnih kiša, pa ipak mi se sada mile, jer osjećam, da više ne ću slušati njihova jednolična šuma. Drage su mi, jer im kličem posljednji s Bogom. Drage su mi, kao što su drage onome, koji se s kućom očinskom na dulje vremana rastaje, i doslije nedrage osobe. Jer s njima ostavlja i kuću očinsku i krilo majčino, rodni kraj — igralište djetinstva svoga, drage drugove i milu braću; sve što mu je drago, pa jedan dio njegove silne tuge za svim tim pada i na nedraga lica, te kličući im „s Bogom“ osjeća prama njima još ne osjećanu ljubav.

Stoga dakle zdrave mi bile kiše jesenske! Ja istina nemam mnogo uzroka, da žalim za životom, no ne mogu ostati ravnodušnim pri propasti svoga bića. Zato osjećam neku žalost za životom i onim, što je s njim skopčano. Zdrave dakle budite! I prije mene ste padale, padale ste za mene, padat ćete i poslije mene. I prije mene motrile ste ljudske jade, gledat ćete ih i poslije mene, kao što ste gledale i moje. Drage ste mi i zato jer mi se čini, kao da miješajući se u suzama čovječjim, oplakujete propast raskošnoga i poljskoga uresa, kao i žalosnu sudbinu pokoljenja ljudskih. Mile ste mi vi suze vasione, kao što su mi mile svake suze, kao što mi je milo lice po kom se kotrljaju, i čovjek, što ih roni. Takvog čovjeka nekad bi bio ljubio, no sada više ne mogu mu dati onoga, čega u mene nema, jedino mogu, da mu šapnem jedine preostale riječi utjehe: Trpi, i ja trpim.

Ja u istinu trpim i to mnogo na duši i tijelu. Tjelesne muke ne ću opisivati, možda to ne bi prijalo finoći gospodina čitatelja. Duševne muke poznaje donekle već čitatelj. Tako dvostruko se pateći, gotovo veselo očekujem kraj dvojakim mukama. 24. listopada.

Ovih zadnjih osam dana nisam ništa pisao, premda oni znače neku promjenu u načinu moga života. Primam redovito posjete mjesnoga kapelana, moga školskoga druga. Da je to srećom kakvi drugi mantijaš, ne bi me imao prilike uznemirivati, ali starom kolegi ipak ne možeš zabraniti, da te u bolesti pohodi. U nižim razredima bili smo pače i prijatelji, ali u višim ohladi i izgubi se naše prijateljstvo. Nisam ga mogao više voliti, jer smo se odviše bili razišli po svojim

nazorima. On je ostao vjeran starini. Sveto mu pismo ostalo svetim pismom, tvrdo se držao svojih dogma. Bio je vjerski fanatik, kakvog valjda više nema u svom stadu rimski pastir. Moralnih vjerskih načela strogo se držao, i radi toga bio više omrznut nego obljubljen među kolegama. Ja sam ga makar i nevoljno morao da poštujem. Poslije mature se raziđosmo. On ode, kamo je i spadao, u seminar, ja na univerzu, gdje se skoro razboljeh, vratih kući i dospjeh u svoje sadašnje stanje. Nisam znao, da je ovdje namješten. Pripovijedala mi je doduše majka, da je došao novi kapelan, kome inače nije mogla ništa prigovoriti, osim što se previše priprosto drži, gotovo kao da je samo priprosti seljak. Zato me donekle iznenadilo, kad ga na jednom kod sebe opazih.

Čini mi se, da je u njega ostalo nešto stare sklonosti naprama meni, u očima mu čitam, da me sažaljuje. U svome ponosu nikada nisam sažaljivanja prama sebi trpio, a sad me njegovo razdražuje, da pobjesnim. I inače mi njegovi posjeti nisu mili. Uvijek sam se bojao, da će me pred smrt, koji od crnih doći uzrujavati sa svojim pričicama, koje još samo neuke ljude i djecu plaše. Moj me kapelan pohađa u istoj bogougodnoj namjeri. Hoće pače, da učenim razlozima, probudi u meni usnulu vjeru. Ja napokon nemam ništa protiv njegovih razloga, ali na žalost u mene nisu razlozi ni uništili vjere, pak je ne će ni uspostaviti.

Tako me već kroz osam dana gnjavi svojim razlozima, opomenama, savjetima i ostalim prodikama. Valja mu priznati i uspio je, da me uznemiri. Izgubio sam svaki tek za jelo, čitave noći ne mogu da spavam. Neprestano me nešto napastuje, da primim utjehu i nadu, što mi ju pruža vjera, i borba mi s tom napašću zadaje silu muke. Na sreću ne će to sve dugo trajati. Doktor mi je danas konačno priznao, da ću još najviše tjedan dana živjeti. Odhrvat ću se napastima, što mi misli raskrojuju i zadnje časove oteščavaju. Ne ću, da na koncu iz kukavštine razorim spoznaju, što je jedini produkt mog života. Oni, koji ne mogu, da istini u lice zagledaju nek si slobodno pokrivaju oči velom slatkih opsjena. Meni ga ne treba.

(Svršit će se).

MOJOJ RUŽI.

TRPIMIR, THEOL.

RUŽO moja, kako si lijepa i crvena! Oh ugodno mirišeš, ugodno mirišeš, jer si na po uvenula!

U zimnje doba ubrah te, u zimnje doba, kad bura vije . . .

Mila si mi! Draga si mi!

Ti mi budiš mile uspomene na prošlo sretno vrijeme. Tebe sam volio još kao dijete, još onda, kad sam slobodan bio, kad sam mogao svega željeti, što mi god oko vidjelo. I ja sam tebe najvolio od svega cvijeća, jer mi je tvoja boja oku ugodila, tvoj miris opajao je moju mlađahnu dušu. A ti si cvjetala u mome vrtu, ti se smiješila meni kao ljuba . . . Mi smo se ljubili! Jest ljubili. Ja sam ljubio tvoje žarko rumenilo i tvoju rosu, što se je jutrom sjajila kao odsjev tvoje čiste nutrine, a ti si ljubila moj posmjeh, moje bistro oko i moje nevino lišce . . .

Ružo moja! Kad bi došao svibanj sa svojim cvijetnim darom. Ja nijesam Kraljičinu sliku kitio drugim cvijećem nego tobom. I kad bismo u procesiji pred Djevičinim kipom veselo stupkali, ja sam opet nosio kitu crvenih ruža, dok su drugi imali karamfila, ljiljana ili stručak mažurane. I kad bi oni bacali svoje kite i oko crkve mirisalo uvelo cvijeće, ja nijesam bacao svojih ruža . . . Ja sam ih čuvao, dok ne bi sasvim uvele i izgubile svoj čar . . .

* * *

Ja te još, ružo, ljubim i ti si simbol moga života. Ti crvena, mirisava ružo! Ja te ljubim, najmiliji moj cvijete! . . .

KNJIŽEVNOST.

DR. JURAJ BERTRIN: KRITIČNA POVIJEST LURDSKA. Iz francuzkoga preveli Oo. Kapucini na Rijeci. Ovo prvo od pisca opunovlašteno hrvatsko izdanje ukrašeno je sa 30 slika, 8 vinjeta i 7 inicijala. Ima 453 stranice. Dobiva se kod veleč. O. Bernardina Škrivanića, provincijala, Rijeka.

Premda je „Luč“ lani u 4. broju nešto rekla o ovoj krasnoj francezkoj knjizi, treba da sad reče koju više, kad je dobismo u hrv. prijevodu.

Odmah u početku velimo, da nas je djelo sa svakoga gledišta, podpuno zadovoljilo. Hrvatsko je izdanje sjajno, jezik čist, lagan i ugodan, kakvoga se rijetko vidjeva u našim prijevodima.

Predmet toga djela jest doduše donekle kazivanje toli zanimive povijesti prikazanja i nekih čudnih ozdravljenja, ali se ono poglavito bavi kritičnim ispitivanjem lurdskih nadnaravnih pojava, raspravljenjem o svjedočanstvima, na koja se te pojave oslanjaju i pobijanjem prigovora, što ih proti njima manje ili više iskreno iznosi, ne ćemo reći liječnička znanost, nego neki ter neki njezini predstavnici.

Djelo ima čisto apologetsku svrhu. Dr. Bertrin, pokazujući jasno i očevidno vrhunaravno obilježje lurdskih prikazivanja i ljudskih neiztumačivih ozdravljenja, hoće da probudi vjeru u dušama, kod kojih drijema, i da ulije u one, u kojima je još nema. On hoće da pokaže prst Božji svim, i indiferentnikom i skeptikom, hoće da svim izmami poklik uvjerenja Bog je tu! Njegova knjiga ima sve, šta treba, da tu svrhu poluči.

Neprijatelji Lurda i čuda u opće na vas glas viču, da je Bernardica bila halucinirana. Dr. Bertrin nije mimoišao te objekcije; on ju uzimlje u pretres i pobjedonosno riješava. Ova je rasprava krepka i jasna, a osim toga vrlo zanimiva. Ne zaboravimo u ostalom, da je Artus ponudio 15 hiljada franaka Dru. Vorsinu, ako mu dokaže, da je Bernardica bila zaista halucinirana. Poznato je, da je spomenuti liječnik uzmaknuo pred toli odlučnim korakom odvažnoga Artus-a.[1]

Pošto je pisac ustanovio istinitost prikazivanja, pripovijedivši nam više krasnih i ganutljivih primjera, prikazuje dva načina tumačenja, za koji bi nekoji htjeli, da protumače izvanredne događaje, kojima je pozorištem Lurd. Ta su dva načina sugestija i neprirodne sile. Auktor ih do u dno proučava i procjeđuje kroz sito svoje prodirljive i neumorne kritike. Ta je kritika upravo remek djelo svoje vrsti.

Zvučna je i komodna ta riječ sugestija, jer joj je neograničen pojam, pa ga primjenjuju na sve. Ali što preveć tumači, ne tumači ništa, veli logika. I jer se sugestiji puno toga pripisuje, uzeo ju je Bertrin osobito u pretres. Svoje upite crpa iz djela najgorljivijega i najslavnijega pristaše psihoterapije, čuvenoga učitelja na Nancyjskoj školi dra. Bernheima, židova. Služi se također najnovijim djelima drugih prvaka sugestićara n. pr. djelima Hoffmann-a, Vetterstrand-a, Dolboeufa i drugih. — Na temelju njihovih djela bjelodano i upravo matematičnom točnošću dokazuje, da se rezultati, koji se postizavaju sugestijom, ne mogu ni izdaleka prispodobiti s lurdskim ozdravljenjima. — Sugestija djeluje samo na nevrastenike, i to polagano, postepeno, malo po malo; ona ne pravi skokova, dok Lurdska ozdravljenja upravo karakteriše časovitost. U Lurdu se časovita ozdravljenja dogadjaju munjevitom brzinom. Osim toga sugestija djeluje samo i isključivo na nervozne bolesti, a u Lurdu danomice ozdravljuju od najtežih organskih bolesti. Sve što tamo čitamo, jest novo, jako i sjajno, i neostavlja u našem duhu ni najmanje sumnje, ono nam ulijeva jasno i podpuno uvjerenje, a predmet je izvanredno zanimiv.

Posljednje sredstvo kojemu se utječu slobodoumnici jest: zgodno zaklonište nepoznatih sila. To je komodnije, nego prijašnje, ali i manje znanstveno, što dr. Bertrin dokazuje u neke vrsti platonskog dijaloga između jednog liječnika i bogoslova. Ovaj je dijalog pravo remek djelo. Mi ga ne ćemo analizovati; treba ga čitati!

U posljednjem se dijelu pisac i preko volje pokazao umjetnikom opisujući nam vanrednom vještinom i razumivošću nekoliko najnovijih ozdravljenja iz Lurdske povijesti. Tu je ljepota privlačivost i zanimivost došla do vrhunca.

Nada sve su privlačiva četiri ozdravljenja, kojima je bio očevidac sam Zola. Ovo poglavlje nosi nadpis: Les mirakulées d' un romancier. Moraju se čitati ove žive i poučne stranice, gdje Bertrin slijedi roman sve korak po korak, da sabere svjedočanstva i pobije zablude.

U ovoj knjizi spojena je vrijednost sadržine s ljepotom forme.

Pisano je lijepim i otmenim stilom, a uz to jednostavnim. Ova je knjiga kao čvrst bat, koji nemilice obara i s temelja ruši sve bezvjerske papirnate kule i tvrđavice, iza kojih protivnici udaraju na Lurd i njegove čudesne događaje.

Prijevod je lijep i ugodan. Jezik krasan i prilagođen stvari. Uz baš francezku živahnost prikazivanja činjenica privija se precizna kri-

[1] Al nije još „Pokret“! Op. slag.

tika. Sve je to u prijevodu vjerno prikazano. Ovakove knjige u našoj književnosti jošte ne nađoh. Prevodiocima za to svaka čast. — Dobro bi ipak bilo, da su slike — vrlo fina izradba — malko bolje razdijeljene prema tekstu. Franczke riječi trebalo je svuda označiti i s hrvatskom fonetikom.

Na str. 196. i 197. je pogriješka na oznaci broja dana (40 ili 48), no na stvari se ne mienja ništa. I na str. 202. veli se „obadvije hrptenice.“ Što je to? — Navađamo ove sitnice, da se možda u drugom izdanju — očekujemo ga, jer knjiga svake hvale vrijedna — ispravi. Tada neka se i ona dva ozdravljenja (str. 404—413), kojih nema u originalu, kao i poziv na hrv. narodno hodočašće u Lurd dadu na kraj knjige. Ne bi škodilo ni malo stvarno kazalo uz ovo obično.

Cijena je knjizi 4 K. Naš se jedan drug na prolazu kroz Rijeku svratio k veleč. oo. kapucinima i isposlovao, da se za đake snizi cijena na 3 K. Tko sakupi 5 predbrojnika dobiva jedan istisak na dar. Nadamo se, da će biti malo naših drugova, koji će ostati bez ove krasne i nužne knjige. Tko može, nek prida koji filir, jer sav je prihod namijenjen za gradnju crkve naše Gospe Lurdske na Rijeci.

„ZA VJERU I DOM“, list namijenjen katoličkomu ženskom obrazovanom svijetu. Uređuje Marija Tomšić-Im. Cijena je listu na čitavu godinu (izlazi mjesečno, na dva arka) 3 K, za učenice 2 K. Članci i dopisi šalju se uredništvu: Marija Tomšić-Im, Ilički trg br. 3, a pretplata i reklamacije lista upravi pod naslovom „Za vjeru i dom“, Zagreb, Kaptol, br. 27.

Pred nama je prvi broj.

U uvodniku se obrazlaže „Zažto istupamo?“ Odgovor je kratak: Sve se organizuje. Katolici se vrstaju u bojne redove, osobito mladež hrvatska sa svojim glasilom. Ali ti katol. redovi nijesu potpuni, dok nema u njima hrv. žene. Od tuda se javlja pitanje: „Što ako neprijatelj preko našeg praznog mjesta provali u redove katoličke i ako nadvlada? Tko bi bio pred Bogom i narodom odgovoran za to? Hrvatice, mi bi bile odgovorne. Spoznajemo odgovornost svoju“. — „Ali, ako i idemo u prvom redu za organizacijom hrvatskoga katoličkog ženskog obrazovanog svijeta, ipak želimo, da potaknemo i opću organizaciju Hrvatica-katolikinja sviju slojeva“. — „Evo nas dakle na braniku vjere i doma! Ovamo Hrvatice! Ispunite svoja mjesta“.

Na str. 21. tumači se u kratko „Kako zamišljamo početak naše ženske katoličke organizacije“. Tu je nužno međusobno upoznanje i živahan rad — nipošto sama želja (po hrv. običaju! Op. pisca). — rad svake pojedine družice u korist stvari: da se proširi list i što veći broj družica osvoji za hrv. i kat. načela. Tu se odlučno veli: „Kod toga (t. j. kod širenja lista) treba da budemo upravo nasilni, i da im gotovo (mi bismo rekli: baš) u ruku utisnemo ovaj naš list — — — — recite im odmah, da ćete vi javiti upravi njihovu adresu, da im šalje list. Ne sramimo se ni mi agitirati za dobru stvar, kad se neprijatelji ne srame narivavati upravo svoje zamazane listove i knjige“. Tako je pravo! Mi smo taj naputak dali već davno i opetovano svim našim drugovima, pa ga ovdje opet ističemo: Drugovi i družice, radite, radite uporno, odvažno i ustrajno oko širenja naših glasila, naših ideja. — Kad se odazove dosta družica i one izjave urednici svoje misli, izradit će se i pravila za žensku organizaciju. „U gradovima, u kojima je koja ženska viša pučka škola — kad se nekoliko najboljih i najdarovitijih učenica sakupi, mogle bi pod okriljem gospojinskog kruga izdavati svoj mali hektografirani listić“. Izvrsno! To smo i mi željeli. Taktika je dobra, jer, premda je zamišljena organizacija ogromna (svega hrv. kat. ženstva!), ne mlati se tu prazna slama, nego se stupa korak za korakom, kako to prilike iziskuju. — S naše strane dodajemo ovdje samo dvije kratke opaske: Posvetite osobitu brigu organizaciji učenica i: ne tuđite se onima, koji su vas zvali! Istina je, nema u listu nikakvog pozitivnog znaka tuđenja, ali mi želimo, da bude naš rad, kako su nam i ideali zajednički, u najužem odnošaju, da jedan drugoga svim silama podupiremo i pomažemo.

Ostali je sadržaj zabavno-poučan. Krasna je rasprava „Vjera i uzgoj“. Dokazuje se strogo logičkim putem nužda vjerskoga odgoja, jer je vjera jedina, koja omogućuje skladan razvoj duševnih i tjelesnih sposobnosti. Ona je jedina, koja uspješno rješava socijalno pitanje, ona jedina zadovoljava i razumu i volji i estetskom čuvstvu. U prvom je broju ova rasprava dobro došla. U ostalim će bolje biti, da se radi više negativnim putem t. j. kritizirajući zablude, kojih i mi imamo već na pregršti (Trstenjak!), i dodavajući pozitivnu nauku.

Osobito je lijepa crtica „Na Božić“. Dirljivo su istaknuta čuvstva puka, koji pribiva sv. misi, a osobito same pisateljice: Primila je u srce u štalici rođenog Sina Božjega, s razumijevanjem prati

službu Božju i čuvstveno misli za narod svoj. — Iza „Podizanja“ prevlada je čuvstvo. Lijepo je to čuvstvo izvedeno: „Podigoh oči prema oltaru, a krupne suze padahu mi niz lice. Srce moje bilo je prepuno. Bila sam u blizini Boga svoga — u sredini naroda svoga. — Služba se Božja svršila, ja izađoh iz crkve. I razumjela sam devizu svojih pradjedova: „Za vjeru i dom“. — Sličan predmet, al više realistično poučno lijepo obrađuje crtica „Za svete nedjelje“.

„Na putu iz Spljeta u Sinj“ lijepim i živahnim načinom prikazuje zgode i nezgode četirih družica. Ne dadu im roditelji, da se voze novo sagrađenom željeznicom „jer se je na nedavno dogodila nesreća“. To je „šežula“ (paljak), „baul“ (kovčeg), miš, puž koji puzi. Dosta je dobro ocrtan Anđelko, a i „skok“ u klis.

Zanimive su i crtice „Uspomene“ i „Bijaše jednom . . .“. „Slava križa“ (Pripovijest iz samostanskoga i dvorskoga života za dobe Karlovića.) obećava obilje poduke, poticaja i zabave.

Kod ispravljanja bi trebalo paziti, da se više ne potkradu pogrješke, kakve su na str. 12.

„Razne vijesti“. Ta je rubrika za br. 1. uvijek teška, jer nedostatak domaćih treba da nadoknadi obilje stranih. Ipak nijesu ni te bez zanimivosti.

Preporučujemo jošte, da se uvede rubrika „književnost“, i to specijalno za hrv. kat. književnost, da tako svaki zna, što mu je širiti. Ujedno treba istaknuti i što treba pobijati.

Iz svega se jasno vidi, da su hrv. žene svoju zadaću dobro shvatile i — priznajmo — dobro započele. Na nama je pak, da im pomognemo šireći u obiteljima njihovo glasilo i zajedničke nam ideje. Zagrebačke se žene dadoše na posao. A muževi? Ti su „zaposleni svojim poslovima“, pa ne čuju naših poziva. E da, ogromna ih je većina zrela za — batinu. O tom možda drugi put.

Pod zastavom bezgrješne djevice — glasilo hrvatskih Marijinih kongregacija. Izdaje akad. kongregacija sveučilištaraca. Zagreb, god. I. br. 2.

Lijepi ovaj časopis nosi u sebi sve uvjete, da omili svim zbornicima, a po tome da ih sveže u moćnu nerazdruživu cjelinu. Iza zanosne pjesme theol. J. Hajdukovića „U slavu v'jekom čiste Djeve“ slijedi kratki uvodnik, u kojem se dostojno odbija i rugalica „Pokretova“ na naše geslo:

Sa djetetom svojim svaki čas
Nek Marija Djeva blagoslovi nas!

Iza toga slijedi prikaz o Marijinoj kongregaciji učenica ženskoga liceja. Utemeljena je 22. travnja 1906.

U rezolucijama što ih je stvorio zbor. kongres u Lincu, kazuju se načela, što ih je udario taj kongres za Marijine kongregacije. Po tom nam se u članku „Iz života za život“ kazuje, što može i kakova mora biti prava kongreganistica; zatim imade li ljubavi za dobru stvar, naći će se i materijalne pomoći; i napokon kakav mora da je kongreganist.

„Glasovi iz raznih kongregacija“ prikazuju nam rad pojedinih kongregacija.

Uspomeni šestorice pokojnika muške kongregacije u Sarajevu posvećeno je nekoliko riječi. Napokon je za zbornike važan vijesnik ovoga glasila.

Toliko se danas napada na kongregacije, ne bi li se tako zapriječilo dalnje njihovo širenje. Tko god samostalno misli, morao bi imati ovo glasilo, da može promotriti rad i korist kongregacija, i uviditi, koliko ima istine u napadajima.

„Liljan“, Dubrovnik. God. I. br. 1. — Evo se podigoše naši vrijedni drugovi i iz drevne naše Atene, te u krilu zbora Marijina osnovaše svoj lijepi „Liljan“. Zaista nijesu ljepše mogli proslaviti blagdan Bezgriješnoga Začeća. I oni su osjetili, kako sve oko njih vri životom, mladošću i radom, kako se hrvatsko đaštvo kupi na oduševljen rad pod stijeg Kristov. I oni su prionuli oko živahnoga rada. Shvaćaju znamenitost štampe u naše doba, te da se i oni danas sutra uzmognu poslužiti tom velevlašću, odlučuju se vježbati u radu perom u svome „Liljanu“. Ali ne samo to, nego će „Liljan“ biti i glasilo mjesne organizacije. „Danas je Hrvatska na raskršću, ili će zabroditi pogubnom stazom ili u njoj opet zavladati vjera naših pradjedova; svak bi od nas jamačno želio ovo potonje, stoga treba da radimo, da širom domovine stvorimo falangu katoličkih organizacija. Samo složnim radom svih skupa moguće nam je uspješno djelovati. „Liljan“ će biti list našega rada i naše organizacije“. Osim uvodnoga članka su još dvije crtice: Zadnji pozdrav (čuvstvena crtica, dobro napisana) i Lađica bez kormilara (svršit će se); dvije pjesme: Kuda letiš i Zora sviće (po koncepciji se vidi da je pjesnik još mlad; po formi su dobre i pravilne); dva poučna članka: Tko će riješiti soci-

jalno pitanje te Ivan Palestrina i Orlando Lasso (ovaj posljednji vrlo iscrpivo i stručnjački lijepo napisan), oba još nedovršena. Završuje se kronikom. „Liljan“ si je prvim svojim brojem kako ugodnom i prijatnom vanjštinom, tako osobito raznolikim i lijepim sadržajem sjajno osvjetlao lice i podaje nam opravdane nade u sve ljepši napredak.

„Nada“, list pitomaca nadb. orfanotrofija Zagreb. Br. 3. i 4. — Krasno upravo napreduje „Nada“ istom onom ozbiljnošću i temeljitošću kao i u prva dva broja, a njezini se suradnici lijepo razvijaju u potpune ljude, svjesne si u dnu duše svoje velike zadaće, za koju će se znati i boriti upravo zamjernom požrtvovnošću, kako su to upravo dokazali izdajući ovako obilan i ozbiljan list, a uz to provađajući izvrsnu organizaciju. Da navedem znatnije članke: Tomac, Bezvjerje i domoljublje; Vlahović, Inteligencija i puk (vrlo bistra radnja o tome znamenitome predmetu); Sakač, Čitajmo apologetske študije; Bauer, Važnost srednjih škola za javni život; Benčić, Dobre i zle knjige; Tomac, Bili u svećenike? A to nisu samo zvučni naslovi, nego i temeljite i odulje rasprave, koje im potpuno i odgovaraju. Beletristika je razmjerno slabija; u crtici „Kazan“ nije krivnja šumareva dobro obrazložena, nego samo onako mutno natuknuta, te ne znamo pravo je li baš tako groznu kazan zaslužio. Pjesme bi formom morale biti dotjeranije, osobito sonet (kod Tomca), koji je zbog toga baš i teška vrsta pjevanja. Otvorena je vrlo zgodna i poučna nova rubrika Kroz život, u kojoj će se „donositi aktuelna pitanja, koja se rađaju među nama i poučit će se (posve u kratko) o njihovoj ispravnosti“. U Književnosti se ocjenjuju đački liter. listovi Pobratim (vrlo dobro) i Mlada Hrvatska (posve dobro stanovište, temeljito obrazloženo). „Listak“ donosi veoma zanimive vijesti o živahnome radu organizacije u zavodu. Vrijedna „Nada“ ne samo neka nastavi tako i dalje, nego se i drugi mogu s pravom u nju ugledati!

„Neven“, Spljet. Br. 3. i 4. — Ovaj broj ima jedan poučni članak Rastava crkve od države (nastavak; članak je razgovijetno napisan i temeljito raspravlja o stvari); četiri pripovijesti: Bez cilja (nastavlja se), U bolima (nastavit će se), U tuđini, Gospodin Carević; dvije pjesme: Pod jesen i Lutao sam. Osim toga još neke sitnije stvari. O pripovijestima ne mogu puno govoriti, jer su te tek odlomci, te treba čekati, dok se svrše. U „Bez cilja“ se nekako odviše refleksivno, mjesto živahno i snažno crta duševna borba Stankova; Gospodin Carević izgleda, da će biti dobar, za sad je zanimiv. U tuđini je jedina cijela, ali ta ne zadovoljava; konac nas ostavlja u neizvjesnosti, da, u očaju — ili ako pravo uzmemo, i nema nikakvoga pravoga završetka. Što ga je uspavala „pjesma ljubavi k rođenoj grudi“ — to je tek san, koji mine, ali šta je sa zbiljom? — Od pjesama je „Pod jesen“ bolja i dobra. U Književnosti je izvrsna kritika Mlade Hrvatske, upravo muževna i junačka, a takav je isto i odgovor „Naprednim katolicima“ iz Požege u Svaštičama. Kronika je kao uvijek uspjela, oživljena ovaj put opaskama uvriježenih „tiskara“ i živahnim prosvjedom kroničara proti tome.

„Zora“, glasilo kongreganista donjogr. gimnazije. Zagreb. Br. 3., 4., 5. — „Zora“ očito napreduje; ne da bi prvi dva broja malo vrijedila, ali ovi su još bolji i zanivimiji. Programni su članci J. Badalića: Klica aristokratizma u mladome srcu (raspravlja vrlo lijepo, kako se ta klica u đaku rađa, kako je sama po sebi zla i kako pogubnim plodovima u kasnijem životu rađa) i Milunićev: Da li je kongregacija đaku korisna (koji bi trebali mnogi i mnogi pročitati). Krasna je beletristika i upravo je snažno pokročila proza u svim brojevima. Marinovićeva crtica „Gdje plemenito srce sreću nalazi“ doći će, bude li samo moguće, u „Luči“ (naslov je samo nezgodan, te će se promijeniti), isto tako i Ravsavčeva „U nadi“, koja je krasna slogom i crtanjem, ali naslov, čini mi se, nije dobro opravdan; ideja se nekako gubi, i ne osjeća se, šta je htjela kazati. „Obična priča“ je također dobra, ali zaostaje ponešto za ovima. Ovo su samo glavnije stvari. Pjesme su u glavnome dobre. U „Zvonu badnje noći“ preslobodan metar i ispresijecana ritmika, inače lijepa. „Zora“ sviće i budi oko sebe valjane duhove. Na rad, a već vam ga eto kruni krasan napredak!

„Lipa“, Osijek. Br. 3. — Lijep je pozdravni članak „Sretan Božić!“, te programni „Naša načela i rad“. Svršio se je članak „Marija u poeziji“ te vidim, da opsiže samo staru kršćansku poeziju. Dobro je i to. Valjani Šestilovački nas je obdario svojom lijepom „Silvestarskom noći“, za koju će se valjda koji kutić naći u „Luči“. Nejasne su nekud „Dvije stranice dnevnika“. Dragi Leodegare Wranoselsky, daj nam malo „ljudskije“ kaži, što je na stvari; ovo je već hipermoderno. M. B. u pjesmici „Prši, prši . . . —“ udario u pesimistične žice; inače je lijepa, ali ko će mu vjerovati, da v e ć plače nad „crnim grobom svojih nada“. — Deder Osječani, poduprite bolje „Lipu“; ovo što je u njoj, valja, ali je malo — kad znamo, da bi moglo biti i više. Šta radi „Zora“? — Ne cijepajte se!

„HRV. DJAK“. ll. 1. I ove se godine on tako rado zove „par excellence đačko“, „par excellence napredno glasilo“. Priznati nam je, da si on taj epiteton ne prisvaja samo onako, da ljude možda zavarava; ne, on daje toj oznaci u svakom broju i komentar: napredno je, što je protuvjersko, što prisiže na Häckelove dogme, a koji toga neće, taj je natražnjak, reakcionarac i t. d. kako to oni „znadu“,

Poznato je, da „H. D.“ niječe svaku vjeru, a s njom nužno i vjeru u čudesa. A to je samo u teoriji; u praksi je i on — praktičar! Evo, što se dogodilo: Oni reakcionarni, natražni, tamni elementi, koji se kupe oko „Luči“, napredniji su od nas „naprednjaka“, naprednih „par excellence“! Treba dakle, da se i mi povedemo za njima, pa ćemo odsad i mi izdavati „H. D.“ 10 puta na godinu, i to baš ko oni tamni elementi od listopada do srpnja! Zar to nije čudo! — Toj „evoluciji“ treba udariti — ali lagano, da se Vlasi ne dosjete — i financijalni karakter: Ova godina imat će samo sedam mjeseci, a pretplata će biti za đake 3 K, za neđake 5 K. — Iz ovoga proizlazi, da je pretplata narasla u ovoj godini za neđake skoro dvostruko (lani 12 br. za 5 K), a povisila se je i za đake, prem da se označuje sa 3 K, jer mjesto 12 dolazi samo 7 brojeva. — Poskupilo je žito, meso, purani i guske, pa zašto da ne poskupi i druga slična roba kao n. pr. „H. D.“?

Uvod je posvetio učiteljskoj školi i učit. pripravnicima, gdje — po običaju — miješa i dobro i zlo s prismakom — laži. Evo barem jedno (3): „I učenjaci, svećenici (n. pr. Wassmann) priznaju danas i naučaju nauke, za koje je do nedavna bila jedina nagrada crkveno prokletstvo.“ Razumiju se ljudi u to ko žaba u kantar! Po njima je dakle i sam sv. Augustin — da drugih ne spominjem — udaren crkvenim prokletstvom, jer je tumačio — kao danas moderni biolozi — da je u prvom početku bilo stvoreno samo sjeme, klice za daljnji razvitak. Čudno nam je k tomu, kako može „H. D.“ nazvati jednoga Isusovca — P. Wassmanna — učenjakom! Lucida intervalla?

A razumije se „H. D.“ i u farizejštinu kao malo tko! Basaričekovo obukoslovje od 1903., po kome treba da uzgoj bude uman t. j. udešen u duhu kršćanskom, njemu je zastarjelo: „Mi danas s časnim ocem Tyrellom držimo, da se Bog (!) ne pača u razvoj ljudskih stvari, te da je mnogo uzvišenije shvaćanje Boga, ako držimo, da je on unapred dao zakone, po kojima će se svijet razvijati, nego da se neprestano miješa u tijek njihov i neprestano popravlja svoje djelo. — — — Kako je danas kultura najljepši cvijet života, držimo, da ima biti cilj svakoga uzgoja. Razumije se, da ovamo spada i religijozni uzgoj, samo što on nije jedini i najvažniji uzgojni cilj, jer su religijozno čuvstvo samo jedan dio duševnoga života.“ Tako nam o religijoznom odgoju govori „H. D.“, koji lani (str. 43.)

nije smogao dosta gadnih osuda vjere, koji prigovara ljudima, da sami u ništa ne vjeruju, a drugima vjeru puštaju ili se boje reći, da rade proti vjeri, kojemu vjera znači zlo, što ga treba iskorijeniti, pogubnost, duševnu klonulost, zakržljalost, ropstvo, koji smatra idealom, „da se zatru posljednji ostanci religijoznoga vjerovanja, — — da se zaboravi ne samo pojam osobnoga boga, već i samo njegovo ime“! Gadne li farizejštine! — Al pozivlju se oni i na „časnoga oca“ Tyrella, eksjezuitu i apostatu! Eno vam jošte kolegu mu Hoensbroecha, pa „ludoga“ oskvrnitelja djevojčica raspopa Kirchsteigera ili fanatičkoga raspopa i apostatu Aškerca, falzifikatora Haeckela — — pa imate dosta uzora! Jest, gospodo, dao je Bog svijetu zakone, ali vi ste oni, koji vašim neograničenim evolucijonizmom, kojim slučaju dajete svojstva Božja, i te zakone bezobzirno gazite niječući im apsolutnu vrijednost; vi ste oni, koji zakone moralne naprosto niječete i nogama gazite! — I ta se čeljad jošte usuđuje, da govori o Bogu i svetom imenu Njegovu! Zavodnici!

S. Šilović nazvao je svoj članak „Muerna“, a u čitavom od skoro pune 4 stranice spomenuta je muerna tek u nekoliko redaka! Najprije nam veli, da je žirafa dobila tako dugi vrat — vježbom, Organi naime vježbom rastu — po mnijenju Š. — u neizmjernost. Ne veli on te gluposti izrijekom, ali se ipak jasno ističe, jer nema razloga, zašto da se potomstvo, koje je baštinilo vježbom stečene prednosti, i dalje ne vježba i usavršuje. Pričekati nam je još samo nekoliko stoljeća i žirafin će se vrat tako dugo „razviti“, da će pasti travu na Mjesecu ili Marsu! — Istu mudrost nalazimo i u tumačenju instinkta. I on se razvio „navikom i prilagodjivanjem, a učvrstio baštinjenjem“. Dokaz je Haeckelov t. j. nikakav. Š. nam je morao navesti barem jedan jedini slučaj, da su životinje pokazale u tisuće godina kakvo obogaćenje instinkta ili obratno. Po njemu izlazi, da su životinje savršenije od ljudi, jer one su instinktivno djelovanje „uvježbale“ do savršenstva, kojemu se čovjek samo divi; i to tisuće godine prije nego je čovjek uopće upoznao, da je n. pr. baš takova gradnja pčel. saća u svakom pogledu najzgodnija za onu svrhu! — Slično se fanatizira i u drugom.

Pod naslovom „Dvije sveučilištne zabave“ (srpske omladine i H. A. P. D.) razpreda (u 4/5. čitave vijesti!) V. Eisental svoje „demokratske nazore o glazbenoj umjetnosti. Upravo naduti njegov aristokratizam ne da masama ni umjetnosti kao što im je zanijekao u zadnjem broju prošle god. str. 305. i sl.) i pravo na znanost: Mase su za to nesposobne. Tako sudi i uredništvo, a ipak se razbacuje svojim demokratizmom! „Napredno“ đaštvo ipak vjeruje te fraze ko Komeljne svoje dogme, jer oni zastupaju demokratski napredak proti vjerskom aristokratizmu! Bum!

Zdenko Vernić — poznat naš moralista „prava tijela“ — zadao si je u blagom licu zdvojnoga „Prometeja“ zagonetku koju hoće

da riješi. Mi se zaista ne bismo znali odlučiti, koji od navedenih nazora zastupa V., da nije uz Gjuru dodao: „Kojemu je za me (!) i taj Prometej slikom“. Po Natku nam objavljuje, da je „Gjuro (Vernić) (razviv) apoteozu svoje etike evolucionizma, (koja — —) nije manje lijepa i opravdana od drugih, i nema manje ideala“. Zadnje riječi, što ih Stipe šapće Vlahu: „A možda ima ipak sreće za ljude, — možda ipak“, dokazuju, da V. ni o onom, što nam je sam kao svoje prikazao, nije baš stalan. — Je li tu nestalnost proizvela ona naša poruka Verniću, kad mu rekosmo, da ima stalnih moralnih zakona, a on nam mjesto odgovora nabacuje nove sumnje? — Odmjereni prostor nam ne da, da se stvarju ovdje dulje zabavimo, istaknut ćemo ipak, da mi sudbine Prometejeve našemu hrv. narodu ne želimo, mi mu ne želimo usred boli — neki ponos, a možda i sreću“. — Može li pak nauka Vernićevoga evolucijonizma zadovoljiti ma samo i za trenutak razumno biće, to neka nam odgovori V. sam. On je to iskusio, pa neka se iskreno izjavi: Je li mu evolucijonizam zadovoljio njegov poletni duh? — „A možda ima ipak sreće za ljude, — možda ipak.“ Jest, dragi, u blagom naručaju Krista — Boga. Mi to ćutimo, a ćuti to i hrv. narod. „A sada Vas g. Zdenko Verniću“ pitamo, zašto Vi i Vaši „napredni“ drugovi bijesnite, da tome narodu tu jedinu ujegovu sreću ugrabite? Zar Vam nije dosta Vaš nemir, Vaša zdvojnost, Vaša nesreća?

Da uz Vernićevu tragiku bude nešto i komike, istaknut ćemo još samo njihovu „naprednu, tolerantnu, znanstvenu objektivnost“ u navađanju činjenica. Eno Mira Kočonda daje licejkama upute, što da čitaju, ako hoće da prate đački pokret, „a bilo bi i po odgoj licejskih učenica od velike koristi, kad bi i one u kojem đačkom pokretu aktivno sudjelovale. Neka ga barem iz prikrajka motre — — —“. Upoznati taj rad (u pokretu „njihovih muških kolega“) nije teško, jer imaju javno glasilo: „Hrvatski Djak“, koji je svakomu pristupačan“. — Druge lektire — osim „H. D.“ — nije Kočondica našla. Možda za to, jer inače nema nigdje tako „lijepih“ pjesmica? — — Istu „objektivnost“ nam kaže i „Život hrvatskog đaštva u Beču“. Znadu sve i sva, znadu, da je „danas (a nije od danas!) nastala neka stagnacija“, znadu za kojekakva društva i klubove, ali o našoj „Hrvatskoj“ i „Luči“ — šute ko ribe. Dobar je to znak, da se „napredni“, nas boje ko nečastivi križa. Boje se svjetla, boje se istine — — —.

DOPISI.

Zagreb, prosinca 1907.

Iz nadb. orfanotrofija: Vama su možda poznate prilike našeg zavoda iz našeg lista „Nade“, ali radi mnogih drugih hoću, da u našoj „Luči“ iznesem napredak i uspjeh katol. pokreta u našem zavodu moleći Vas, da ustupite nešto prostora.

Već prošle godine maknuli smo se za korak, pa počeli izdavati tek u jednom primjerku pisan list „Nadu“ skroz beletrističkog sadržaja. Na koncu godine čitali smo u „Luči“ onu vašu ponudu glede šapirografa. Obveselismo se i odlučismo izdavati šapirografovan list ali i sadržaja više poučnog, kaošto i jest sada. Kat. đački sastanak, kojemu su neki od nas prisustvovali, još nam je nakanu potkrijepio, pa smo odmah na početku školske godine u vas zamolili stroj. Srdačna vam hvala što ste nam ga brzo poslali i time nam omogućili izdavanje lista. Privremeno smo odabrali predsjednika i blagajnika, a urednikom ostao je prošlogodišnji urednik drug Vinko Žganec (VI. r.). Na koncu listopada izdali smo prvi broj, u studenom dva broja, i sada napokon pred Božić četvrti broj. Odsada list izlazi redovito svaki mjesec.

Izdavanjem lista probudila se u nas katol. svijest ili da bolje kažem osvježila se, jer spavala nije, ali nije bila baš osobito budna. Drže se i sastanci, kojima prisustvuju i neki iz „Domagoja“. Dosele su bila tri takova sastanka, a poslije svakog oduševljeniji smo za sveti naš rad i svete ideale: Boga i Hrvatsku! Ti su sastanci ogledalo naših duša, oni pokazuju uspjeh katol. svijesti u našem zavodu. Na tim sastancima i najmlađi naši drugovi primaju pobude i oduševljenja za vjeru i dom, da nas uzmognu kasnije naslijediti u radu. Stupili smo u saobračaj i s drugim šapirografovanim listovima, kako je na našem srednjoškolskom sastanku zaključeno. „Nada“ se tiska u 100—110 primjeraka i sve se raspačava. Svaki broj obsiže pet araka, a božićni i uskrsni šest. Čudnovato će vam se možda činiti, kad vam rečem, da smo prije počeli izdavati list, nego osnovali liter. društvo t. j. pravu organizaciju za izdavanje lista. Ali u istinu jest tako. Tek u prosincu osnovasmo literarno društvo. Izabran je upravni odbor: Predsjednik: J. Šurina (VI. r.); tajnik: D. Tomac (VI. r.); blagajnik: Stj. Vlahović (VI. r.); I. odbornik: Zlatko Špoljar (V. r.); II. odbornik: A. Šimčik (IV. r.). U odboru lista. Literarno naše društvo sačinjavaju četvrto-, peto- i šestoškolci. Radnje će se čitati na klubskim sjednicama, koje će odbor određivati, a samo ponajbolje radnje dolaziti će u list. Time je osiguran opstanak našeg lista ne samo za ovu, nego i za slijedeće godine. Svi ćemo se vježbati u književnome radu, a svijest i misao katolička i hrvatska zahvatila je za vazda dubok korijen među svima nama, pa će naš zavod odsele biti tvrđava katolička nepredobitna.

U novu godinu stupamo puni nada i svetih ideala, puni ponosa i svježine, puni volje i oduševljenja za rad na spas i slobodu našeg hrvatskog naroda. Razumijemo težnje i uzdisaje našeg puka, koji nas je ovamo poslao, koji od nas mnogo očekuje, pa smo spremni sve žrtvovati, da našemu bijednome narodu sačuvamo vjeru u Boga i da mu izvojujemo zlatnu slobodu . . . Za vjeru i dom!

D. Tomac, tajnik.

Zagreb.

Kongregacije nijesu — sredovječne mračnjačke uredbe. Pod tim naslovom ima u br. 3. „Luči“ referat o kongregaciji požeških gimnazijalaca, na koji poziva urednik druge kongregacije, da se izjave.

U tom se referatu spominje, da se u tamošnjoj kongregaciji mjesto dosadanjeg zborovanja u crkvi drže zborovi u formi konferencijâ, gdje zbornici pitaju, prigovaraju, raspravljaju i da na ta zborovanja dolaze i drugi gimnazijalci nezbornici; da se tim zbo-

rovima raspravlja poglavito o đačkim prilikama i uopće o stvarima za dake aktuelnim; svaki — dakle i nezbornik — da može svoje mnijenje reći i na prigovore dobiti odgovor i razjašnjenje. Osim toga da je ove godine osnovana literarna sekcija i da i u tom odjelu mogu sudjelovati svi gimnazijalci, dapače da svaki gimnazijalac ima prilike da okuša svoj um, pero i riječ, svaki može svoj sastavak čitati. Tim da je tamošnja kongregacija pokazala, da nije sredovječna natražna popovska družba, nego uredba, koja se zauzima za sve napredne i valjane ideje“.

Na ovo bih potpisani upravitelj kongregacije gornjogradskih gimnazijalaca u Zagrebu imao ovo da primjetim.

Nepovoljno me se dojima, što se kongregacija boji prigovora ljudskih i od njih toliko zazire, dok bi se prije tim ponositi mogla! Baš ti prigovori svijeta jasno dokazuju, da je kongregacija institucija Crkve katoličke, koja tolikim obiljem plodova rodi, da je protivnicima Crkve, vjere i Boga strašna kao dobro uređena vojska — tarribili ut castrorum acies ordinata — i koju bi oni najvolili, da mogu, ukloniti s ovoga svijeta skupa sa Crkvom katoličkom. A jer toga ne mogu, nastoje ju po starinskoj tablici omraziti pred katolicima i obratiti katolike od nje. Tako isto postupaju protivnici sa Crkvom Kristovom, prigovarajući joj, da je protivnica napretka, prosvjete i znanosti i t. d. A da je Crkva katolička sterilna kao ocijepljene sekte, ne bi protiv nje psikali, kao što ne psiču na shizmu ni protestantizam. Ako dakle svijet reži na kongregaciju, to je samo dobar znak, koji nju obradovati može.

Suvišno je što kongregacija nastoji dokazivati, da ona, nije sredovječna natražna istitucija. Affirmatio est probare. Tko tvrdi, da jest, on neka dokaže. A toga protivnici učinili nisu, jer ne mogu, a i sami ne drže istinitom svoju tvrdnju. U srednjem vijeku nije ni bilo kongregacijâ; to znadu protivnici dobro, ali pogrda im dobro dolazi za duševno siromašne. Zato je smješno bojati se toga prigovora. A da je kongregacija doista natražna uredba, ne bi na nju navaljivali: mundus quod. suum est diligeret. A što je kongregacija popovska t. j. crkvena uredba, to se ne treba i ne smije pobijati, jer je istina, a tko se te istine žaca, taj nije vrijedan, da bude članom kongregacije.

Nije istina, da je kongregacija uredba, koja se zauzima za sve napredne i valjane ideje“, već je kongregacija duhovni zbor, koji uz naročitu dozvolu i odobrenje crkvene oblasti može postojati, a djelovanje svoje smije razvijati po pravilima od crkvene oblasti odobrenih. To djelovanje je dvostruko: ad inta et ad extra. Ponajprije i poglavito jest njegovanje osobite ljubavi i štovanja spram presv. Bogorodice i, što je s tim u uskom savezu, življenje, kakovo treba da pravi kršćanin katolik provodi, naime ne na oko samo već s uvjerenjem, riječima i djelom. A drugo je svojim dobrim primjerom djelovati na druge, da i drugi uzljube presv. Bogorodicu.

Eto, to je prvo i glavno, i gdje toga nema, tu nema kongregacije. Ako su se dakle u Požegi napustili običajni sastanci u crkvi i pouka upravitelje i molitve, onda se je kongregacija Marijina, valjda od straha pred prigovorima svijeta, da je ne bi tko nazvao „furtimaškom“, pretvorila u literarno đačko društvo, koje s kongregacijom nema ništa zajedničko. Ako se pako katkada samo obdržavaju literarne sjednice pored kongregacijonih sastanaka u crkvi, na kojima se njeti ljubav i štovanje

spram B. D. Marije, onda imam nešto drugo da primjetim.

Da se mladež bavi literarnim vježbama, sastavljanjem pjesmica i sastavaka u prozi, deklamacijom i da izdaje kakav list — protiv toga nema nitko pametan što da prigovori, doklegod to biva exercitii causa, i da se mladež korisnom zabavom odvrati od bezposlice i prilika za grijeh. Takovim literarnim vježbama kako god se smije baviti cjelokupna mladež, tako se može baviti tim i mladež kongregacija. Može po tom biti i u kongregaciji sekcija za literaturu; ali ako tamo imadu pristupa svi gimnazijalci bez razlike, ako sudjeluju svi, ako svaki dođe čitati svoj sastavak; onda to nije kongregacija, već literarno društvo požeških gimnazijalaca, koje su osnovali kongreganisti i u kojem su društvu kongreganisti recimo najugledniji članovi. Neka se dijete zove svojim pravim imenom. Kongregacija treba da bude kano kvasac među mladeži što se čudoređa tiče, ali ne mora da bude žarište prosvjete među mladeži. To nije njezina zadaća ni svrha. A koja bi kongregacija, recimo, to i bila i to postići mogla, zar bi to bio dokaz, da ona nije sredovječna natražna popovska uredba? I dosljedno ona kongregacija, koja nebi bila žarište prosvjete među mladeži, pokazala bi dakako, da jest sredovječna, natražna, popovska uredba? Gdje je prosvjeta, tu nema popovskih prstiju, a gdje nema prosvjete, to je popovsko, natražno, zar ne? Toliko sam imao da primjetim na spomenuti referat.

Dr. Josip Pazman.

Dalmacija.

Odgovor požeškoj kongregaciji na njezin dopis u 3. br. „Luči“ o. g. Marijina kongregacija od prvog svog početka pa sve do danas, bila je uvijek vjerna kćerka katoličke vjere. I baš taj radikalizam, kako nas uči povjest, karakterizovao je i odsijevao je uvijek u čitavom radu i životu zbornikâ, radilo se tu o djelima apostolske ljubavi, o samozataji, natjecanju u savršenosti ili sličnom. Uz proširenje katoličkog radikalizma, naime uz probuđenje vjerske svijesti katolika, podizale su se uvijek usporedno i Marijine kongregacije, dotično i kongregacije su rađale radikalizmom katolika.

Taj pojav opažamo i kod nas. Katolički pokret počeo se tek buditi, a eto kongregacije se stale na sve strane podizati, njihov broj sve to više množiti. A što je najradosnije, jest fakat, da već sada naše kongregacije odgajaju najvatrenije i najradikalnije pobornike hrv. katoličkog pokreta.

Nego ovoj tradicionalnoj oznaci Mar. kongregacija hoće, tako reći, da se iznevjere naša braća, požeški kongreganiste. To razabiremo iz njihovog dopisa, otiskanog u ovogodišnjem 3. br. „Luči“. Pod zvučnim imenom „naprednog đaštva“, ali „uvjerenih“ inače „katolika ustaju tu oni proti radikalnoj struji hrvata katolika.

Furtimaši[1], kojih u istinu (strašno!) u nas u Hrvatskoj imade, koji nemaju drugog programa, dotično sredstva, do li: „žestoku i bezobzirnu agresivnost na protivnike, cjepidlačenje u prosuđivanju protivničkih govora i spisa, natezanje za riječi etc.“ za njih su velika pogibelj, koja prijeti i samim kongregacijama. Stoga, ako kongregacija neće, da je se smatra „mračnjačkom uredbom“, infesiornom institucijom, „natražnjačkom uredbom“ i sličnim, mora — kako se iz cijelog njihovog dopisa razabira

[1] Neka paze braća, požeški kongreganisti, da ova riječ u samom „Pokretovu“ riječniku ne znači ništa drugo, nego: dobri katolici.

— da se ogradi proti svakom uplivu furtimaša i da radi u duhu njihove kongregacije. A koji je to duh, pokazuje nam sam dopisnik kad kaže: „Zbor Marijin — barem naš — okuplja sve elemente bez ikakove razlike, koji su čestiti ili barem hoće da takovi budu. Stoga on nastoji, da u svoje kolo ili bar u literarni dio privuče svakog gimnazistu, koji hoće da radi.... Ovim je mislimo pokazala nasa kongregacija, da nije sredovječna, natražna, popovska (čemu toliki epiteti!) uredba, nego uredba, koja se zanima za sve napredne i valjane ideje.

Dakle, ako kongregacija neće da bude „natražna i popovska institucija“, mora da prima u svoje krilo sve elemente bez razlike, koji su čestiti (a zašto se ne kaže: uvjereni katolici!?) ili hoće da takovi budu“, a ne samo one, koji su najuzorniji, sami cvijet mladeži?

Nadalje — kažu oni — ako kongregacija neće da bude „natražnjačka uredba“, mora da se „zanima za sve napredne i valjane ideje“. A koje su u prvom redu to, kazao je J. Benčetić u programnom govoru „prosvjetnog odsjeka“ njihove kongregacije, kadno — kako piše dopisnik — „pokaza, da mi nijesmo možda furtimaška družina, nego napredno đaštvo, što će i naš rad pokazati“.

Dopisnik donosi i dnevni red dviju sjednica njihove „literarne sekcije“. Nema tu ni spomena kakovom nabožnom predmetu. Vidi se očito, da zaziru od naglašivanja katoličkih načela.

Još se u dopisu kaže: „Mi smo umjereni (!) katolici, a na tuđe mnijenje ne udaramo“, pa nadalje: „mi ne osuđujemo i ne kunemo ljude drugih načela, ako ih ne možemo prihvatiti . . .“

Tako požeški kongreganiste-katolici i to još u doba, kad se već očito na svim granama našeg radnog života pokazuje istinitost onih riječi: Ili Krst il' Belijal ili Bogu ili k vragu, za nas Hrvate drugog puta nema.

* * *

Na izazivno pisanje požeške kongregacije, i ako teškim srcem, prisiljeni smo ipak, da dignemo ovim naš glas u obranu Marijine kongregacije: njezinog tradicionalnog radikalizma.

Nadamo se, da će požeška braća — kongreganisti uvidjeti svoju bludnju i ovo par redaka, što im iz ljubavi jedino za istinom upravljamo, da će ih potaknuti te se otresu svake pomisli na kojekakove bezuspješne pokuse i da neustrašivo i radikalno pohrle skupa s nama u boj za zajedničke nam svetinje.

Srednjoškolske Marijine kongregacije u Dalmaciji.

Dodatak uredništva. Ostale poruke ne prelaze granica, u kojima se kreću ova dva dopisa, od kojih je onaj veleuč. g. dr. Pazmana karakterističan za Banovinu, dok je ovaj potonji došao u ime svih dalmatinskih srednjoškol. kongregacija preko sred. odbora u Zadru. S tim svršavamo.

Zadar.

Pokrajinski odbor đačkog odjela „Hrv. Vojske“ za Dalmaciju. Već dulje vremena promatrasmo sa zadovoljstvom našu katoličku srednjoškolsku mladež, kako širi ruke, te oduševljeno krili prama kat. đačkom pokretu ne sramećí se svoga uvjerenja. Ali znajući s druge strane i slabu jednu stranu kod mladeži, da može naime u tili čas napustiti sve ono, oko čega se vremena i vremena uložilo, odlučismo — a s Božjom pomoću i uspjesmo, da osnujemo „Pokrajinski odbor đačkog odjela ‚Hrv. Vojske' za Dalmaciju“, odbor koji će svu ovu mladež okupiti da sačinjava cjelinu, koji će nastojati da ne bude prepuštena sama sebi u svom radu. Prama tomu:

a) Odbor ima da provede i podržava čvrstu i jedinstvenu organizaciju hrv. kat. đaštva u Dalmaciji, sa sjedištem u Zadru, po načelima i u suglasju sa zajedničkim glasilom „Luč“, dotično sa središnjim društvom „Hrv. Vojske“ u Zagrebu, kad se ovo osnuje.

b) Stoji na čelu svim kat. đačkim organizacijama i ustanovama u pokrajini bodreći ih i upučujući na rad, stojeći s njima u neprestanoj pismenoj svezi te novčano podupirajući siromašne organizacije.

c) Odbor vodi brigu oko priredivanja pokrajinskih sastanaka, sporazumjevši se s ostalim organizacijama glede referata, mjesta i vremena za sastanak.

d) Širi među kat. učeću mladež dobre knjige, brošurice, časopise i slično.

e) U odborovo područje spadaju i ferijalni klubovi, društva za poduku analfabeta, uopće sve što spada na pučku prosvjetu.

f) Odbor dijeli i nagrade najvrsnijim i najzaslužnijim đacima za kat. đački pokret; napokon

g) Izvješćuje na koncu svakog semestra o svom radu u zajedničkom glasilu „Luč“.

Kad odbor dobije pravo javnosti — a nadamo se, da neće mnogo proći — donijet ćemo u „Luči“ čitava pravila.

Možemo nadalje s veseljem javiti, da su sve naše organizacije i đačke ustanove u Dalmaciji oduševljeno primile vijest o osnutku našeg odbora te nam se i dragovoljno priključile. Pa eto, hvala Bogu, možemo se već do sada i nekim uspjehom podičiti. Katolička mladež po svim našim zavodima ima literarno društvo, a doskora će baš svi imati svoj listić. Potporna društva već u nekim mjestima opstoje, a u drugim u kojima ih dosad nije bilo već se radi o osnutku.

Ne preostaje nam drugo, već da zahvalimo dragom Bogu na svemu i da i u buduće budemo svi bez razlike radini, agilni — pravi radikali.

Odbornik: J.

Osijek.

„Naprednjačko“ rovarenje: Eto vam javljamo nešto o osječkim „naprednjacicama“. Poznato vam je, da na osječkoj vel. gimnaziji postoji hrv. lit. društvo „Javor“. Dne 20. prosinca 1907. obdržavana je četvrta glavna sjednica s priličnim uspjehom. Na koncu sjednice već se drugiput dižu „naprednjaci“. (Ustaje jedan semita, g. Mautner) i zahtijeva, da se ruši cijeli odbor, jer da ne zadovoljava svojoj dužnosti. To je već drugi njihov pokušaj, ali se ni time okoristili nijesu. Na odbor mrze, jer su u njemu sami t. zv. „furtimaši“ i što odbor nije htio nabaviti knjigu „Prokletstvo“.

Uslijed toga nastala je silna svađa i gungula, a predsjednik je digao sjednicu. Gospoda „naprednjaci“ su već prije sjednice govorili predsjedniku, neka se zahvali ako se 3 glasa budu našla proti njemu;[1] ali on toga usprkos nije učinio, premda je više nego jedna trećina bila proti njemu. Sada korteširaju po razredima, da skupe što više potpisa, te da pismeno dokažu predsjedniku, da ih je većina, ali mi ih se ne bojimo, neka kortešuju slobodno i nadalje. Dne 21. prosinca bila su naša trojica (jedan iz VI. r. a dvojica iz V.) u gor. gradu nedaleko njihova stana (mislim „naprednjačkog“) gdje oni drže svoje pouzdane sastanke, a to opaziše „naprednjaci“ i namah je jedan od njih

[1] To je njihova sloboda i parlamentarizam! Ne mogu živjeti bez terorizovanja. (Op. ur.).

nama u razredu izvjestio, da su to bili uhode, plaćeni od vjeroučitelja kr. vel. gimnazije sa kojih 10 kruna. Eto vidi se kako su „naprednjaci“ oštroumni!? — Primite gosp. urednice izraz našeg dubokog štovanja!

Franjo i Luka, osječki radikali.

Senj.

Život i rad pitomaca bisk. konvikta. Kakav je đački život u ovom zavodu može biti svakomu poznat, koji je probavio nekoliko godina u kojem humanitarnom zavodu ili u zavodu, kojemu je svrha, da svoje pitomce odgoji u duhu sv. katol. vjere. Za ovaj zavod može se s punim pravom reći, da odgovara svojoj svrsi. U najnovije vrijeme počelo se je u ovom zavodu sve više zanimati za pokret hrv. katol. mladeži. To dokazuje lijep broj pretplatnika „Luči“, koji se je ove godine znatno povećao, a s Božjom pomoći bit će u buduće još i veći.

Pred nekoliko godina bilo se uvuklo u ovaj zavod „naprednjaštvo“ sa „poznatim“ načelima. Ali na naše veselje nije to dugo potrajalo. Već u početku svoga rada morali su klonuti; i klonuše.

A da je „naprednjaštvo“ moglo naći mjesta u ovom zavodu, uzrok je taj, što je ono tada bilo u modi i što se je svaki đak, koji nije htio pristati uz pogubna „naprednjačka“ načela, držao za izdajicu i ljubimca poglavara.[1]

Jasan dokaz pobjede nad „naprednjaštvom“ pruža nam „Marijina kongregacija“, koja je usprkos mnogih neprilika i mnogoga izrugavanja sve više napredovala. Prvi njezin upravitelj, a ujedno i utemeljitelj, bio je vrijedni gospodin kateheta Valjato, koji ju je neumornim radom znatno ojačao. Kad je on ostavio ovaj zavod, u kojem je kao odgojitelj mladeži polučio znatan uspjeh, postao je upravitelj „Marijine kongregacije“ veleuč. gospodin dr. Smokvina, ravnatelj ovoga zavoda i brižni otac svojih pitomaca. Radi mnogobrojnih posala, nije on mogao ostati dugo upraviteljem, te je morao napustiti „Kongregaciju“ drugoj sili. I mjesto njega postade upravitelj „Kongregacije“ poznati ljubitelj mladeži veleuč. gosp. dr. Binički pod upravom kojega ona sjajno napreduje. O radu kongregacije ne ću za sad još ništa javljati, jer mi se čini, da još nije došlo vrijeme, da o radu naše kongregacije, koji se je istom pred par mjeseci počeo razvijati, što na javu iznosim. Mislim naime na rad, koji se tiče knjiž. društva. Ali mogu reći, da naša kongregacija, što se tiče književnog rada, nije najzadnja.

Žalosna pojava, koja se je od godine u ovom zavodu pojavila, je ta, što nam je propalo tamburaško društvo „Hrvat“. Ovo je društvo osnovano god. 1896. te je pod vrsnim zborovođama kroz više godina lijepo napredovalo. Već lanjske godine počelo je ono malo po malo padati, dok nije napokon ove godine sasvim palo. Koja je krivnja njegovu padu? Krivnja je ta, što nema dovoljna broja tamburaša, ali sigurno je najveća, što nema valjanih tambura. Jer kao što svaka nevaljala stvar odvraća od sebe čovjeka, tako isto i nevaljala tambura, a ona dapače još i više. Na početku ove školske godine podnijeli smo slavnom ravnateljstvu molbu, da nam kupi nove tambure. Radi premještenja gosp. prefekta Drag. nije nam se molbi udovoljilo, jer smo njegovim odlaskom gubili zborovođu. Slavno ravnateljstvo mislilo je naime, kad on otiđe, da ne će biti u đaka volje za tamburanje, a tambure naručivati, da nije potrebno. No mi se još i sada nadamo, da će slavno ravnateljstvo, sjetivši se veselih časova, koje mu je pribavilo tamburaško društvo, naručiti nove tambure i pozvati društvu za zborovođu vrsnu silu.

T. Kružić,
gimnazijalac i povjerenik „Luči“.

[1] „Naprednjacima“ je naime prkos i rezolucija jedno od glavnih načela, zato oni smatraju „junacima“ samo prkosne individue. (Op. ur.).

SVAŠTICE.

Valjanost ispita položenih na zagr. sveučilištu za zemlje zastupane u carevinskom vijeću. Dne 2. XII. 1907. poslije podne obdržavalo je hrv. akad. društvo „Domagoj“ sjednicu u prisutnosti izaslanika slovenskih kat. akad. društava „Zarje“ u Gracu i „Danice“ u Beču, te hrv. kat. akad. društva „Hrvatske“ u Beču.

Pored ostalih stvari zaključeno je, da drug stud. phil. I. Butković ponese u Beč za slovenske državne poslanike slijedeći memorandum:

Slavnom „Slovenskom klubu“ u Beču.

Potpisani zastupnici katoličkih slovenskih i hrvatskih akademičkih društava sakupljeni prigodom proslave prve obljetnice hrv. kat. akad. društva „Domagoja“ u Zagrebu dne 2. prosinca 1907. u provedbi rezolucija I. hrv. kat. đačkog sastanka na Trsatu godine 1906. i I. hrv.-slov. kat. đačkog sastanka u Zagrebu god. 1907. obraćaju se na slavni klub, da ishodi kod vlade valjanost državnih ispita položenih na zagrebačkom sveučilištu i za zemlje zastupane u carevinskom vijeću.

U Zagrebu, dne 2. prosinca 1907. za „Domagoj“, „Hrvatsku“ u Beču; „Danicu“ u Beču; „Zarju“ u Gracu i „Slovensku dijašku zvezu“ u Ljubljani: stud. iur. Matija Belić, v. r.; stud. phil. Dimitrije Vac, v. r.; stud. phil. Ivan Butković, v. r.; stud. iur. Martin Malnerić, v. r.; stud. iur. Alojzij Juvan, v. r.

Kako nam je javljeno, pošla je deputacija od deset osoba (5 Hrvata i 5 Slovenaca) u parlamenat jugoslav. klubu. Primio ih je dr. Šušteršić i Jaklič. Kad im je predan memorandum obećaše, da će izraditi što budu mogli.

Tristogodišnjica zagrebačke gimnazije. Prošle godine navršilo se 300 god., što je osnovana zagrebačka gornjogradska gimnazija. Osnovaše ju Isusovci. Otvorena je bila na svečani način na duhovski ponedjeljak 1607. god. Tada je zagrebačka gimnazija imala šest razreda, a svaki razred samo jednoga učitelja za sve predmete. Kasnije su Isusovci osnovali i mudroslovni tečaj, u kojemu se učila logika, povijest, filozofija, matematika, prirodopis i fizika.

Nastavni jezik bio je latinski. Isprva bio je na mudroslovnom tečaju jedan profesor, god. 1662. nadođe drugi profesor a god. 1666. i treći.

Tko je svršio 6 gimnazija i 2 tečaja mudroslovlja, mogao je u Zagrebu učiti pravo i bogoslovlje. Po želji biskupa Franje Hasanović-Erdeljskoga, dodan je zagrebačkoj gimnaziji godine 1632. poseban profesor za moralno bogoslovlje. Od godine 1724. predaje tu jedan profesor crkveno pravo, a od godine 1747. obučavaju dva profesora specijalnu teologiju. Mudroslovni, bogoslovni i pravnički tečaj zagrebačke gimnazije počnu se za vladanja Marije Terezije nazivati „academia scientiarum“, dočim se 6.

razreda gimnazijalnih zvalo „archigimnasium“. Godine 1773. ukinuo je papa Klement XV. red Isusovaca. Od sada predavaju na akademiji i na gimnaziji svećenici i svjetovni profesori. Godine 1780. bijaše na gimnaziji i na juridičkom fakultetu po 6 profesora, a na mudroslovnom i bogoslovnom po 5. Gimnazija zagrebačka odielila se od akademije god. 1842., kad je dobila posebnoga ravnatelja po sadašnjoj Thunovoj osnovi. Mudroslovni fakultet bude ukinut, a mjesto njega povišena gimnazija od 6 na 8 razreda. Tada je uveden također „ispit zrelosti“ kao uvjet za prelaz na sveučilište. Godine 1895. utemeljena je u Zagrebu posebna gimnazija za doljnji grad.

Karakteristično. U Bosni imade 239 pučkih škola sa 568 učitelja i 266 oružničkih postaja sa 2300 oružnika. To oružništvo stoji u god. 3,775.180 kr., a učiteljstvo u 641.270 kr. Jedan oružnik dobiva 880 kr. godišnje plaće pomoćni učitelj 720 kr., a definitivni 1000 kr. Oružnik polazi sa 18 g. službe u mir, dok učitelj tek nakon 40 god.

Nova vatikanska pinakoteka otvorit će se prigodom proslave zlatne mise sv. Oca. Stara je pinakoteka bila teško pristupačna onolikim tisućama ljudi, što svake god. hrle u vječni Rim. Pinakoteka bit će u prizemlju vatikanskih zgrada. U prvoj dvorani s desna bit će slike iz IV. stoljeća, u drugoj iz V. u trećoj slike škole umbrijske, a u četvrtoj zadnjoj, bit će smještene najdivnije Rafaelove slike, u sredini njegovo „Preobraćenje“.

Pitaju naprednjaci: „Što znači N. C. P. P. B. V. M. na oglasu „Marijine skad. kongregacije (pozivu na sastanak), izvješenom u vestibulu zagr. sveučilišta, Neka pitaju nekadanjeg tajnika iste kongregacije, a sada jednoga od glavnih vođa naprednjaka, Zdenka Vernića. On vrlo rado odgovara. Tim dakako ne mislim dirnuti u njegovu Ahilovu petu, u njegovo nekadanje kongregaštvo.

Unus.

Dr. Milan Andrlić. Dne 20. prosinca pr. god. promoviran je na zagr. univerzi naš prijatelj Milan Andrlić na čast doktora prava. Mladi doktor nije se bojao naprednjačkog terora i poziva, već je kao brucoš stupio u redove kršćanskih socijala i u tom mladom našem kršćansko-socijalnom pokretu sudjelovao za vrijeme svih svojih studija na univerzi. Svečanoj je promociji korporativno prisustvovao i „Domagoj“, te mu čestitao. Mladom doktoru i od nas srdačna čestitka. Kročio i nadalje pokročenim putem! Na tom će polju boja i rada naći u nama suborioce i suradnike, oduševljene i agilne kršć. socijale. Živio.

Hrvatsko novinarsko društvo osnovalo se koncem prošle godine u Zagrebu. Podpredsjednikom je društva izabran iskreni upravitelj našega kat. đačkog pokreta, bivši urednik „Hrvatstva“, Oton Szlavik. Na tako odličnoj počasti g. Otonu Szlaviku najljepše čestitamo.

Židovi na austrijskim školama. Po popisu od g. 1900. bilo je židovskih đaka na austr. srednjim školama 3 put, na visokim 4 put toliko, koliko je njihovo razmjerje prema ostalom žiteljstvu. Od 20.468 slušača na sveučilištima je 15·6% Židova; od 7598 slušača tehnike ih je 16·8% od 75.013 gimnazijalaca Židova je 13·7% i od 40.524 realaca 13·8%.

Isto toliko imade Židova na sveučilišnim profesorskim mjestima. Na jur fakultetu drže predavanja 15 Arijevaca i 3 Židova kao redoviti profesori; 8 Arijevaca i 3 Židova kao izvanredni profesori; a od privatnih je docenata 30 Arijevaca i 10 Židova. Još mnogo više židov. profesora imade na medicinskom fakultetu.

LUČ
LIST HRVATSKOG KATOLIČKOG ĐAŠTVA.

BROJ 6. — ZAGREB, OŽUJAK 1908. — GOD. III.

PIJEVO DRUŠTVO.

KOLIKO li smo se puta već srdili na Zagreb i vikali na nj, da ne može naći ni tri čovjeka, da osnuju „Hrvatsku Vojsku“, potporno društvo za hrv. kat. mladež. Vikali smo i srdili smo se, ali pomogli nijesmo: Oko osnutka „Hrv. Vojske“ samo se „radi“. — A sad nam evo na jednom vesele vijesti, da se u Zagrebu učinilo puno više, nego smo mi tražili i očekivali, da se naime osnovalo Pijevo društvo za promicanje katoličke štampe među Hrvatima, a to znači, kako se razabire iz svrhe društva (§ 3.), društvo za promicanje cjelokupne kulture u Hrvatskoj. Tome se mi, mladež hrvatska, veselimo kao nitko drugi. Ta mi bismo se bili veselili i sa samom „Hrv. Vojskom“, a kamo li da se ne veselimo Pijevu društvu, koje je daleko opsežnije od naše zamisli. Veselimo se pak tim više, jer su se kod osnutka osobito istaknuli naši bliži drugovi, naši vrijedni „Domagojci“, te što baš iz naših đačkih krugova proizlazi bitna pomoć tom znamenitom poduzeću. No bit sve naše radosti leži u tome, što naša mladenačka organizacija nije više tako osamljena u radu za vjeru i dom, nego je dobila moćno organizovano zaleđe: s Pijevim je društvom sva naša katolička organizacija u Hrvatskoj na kulturnom polju dobila stalnu formu i ujedno radnike, koji će po toj formi dalje raditi.

Ponestaje nam prostora, da se upuštamo u potanje tumačenje svega, što je u pravilima sadržano i što iz njih slijedi. Učinit će to sigurno glasilo Pijevoga društva „Jutro“.[1] Mi se za sada ograniču-

[1] Izlazi u Zagrebu svakoga ponedjeljka na šest strana velikog formata (48×62 cm.), puno je raznih rubrika, te se čini, da će postati najzgodnijim hrv. listom; svakako pak za one, kojima je teško da drže dnevnik. Prvi broj nas je posve zadovoljio, a ostali će biti sigurno još i bolji. Cijena mu je za ovako veliki opseg i puninu sadržaja upravo neznatna, od 12 kruna na godinu. List najtoplije preporučamo na čitanje i širenje. Narudžbe se šalju u Zagreb, Gajeva ulica br. 7. (Tiskara Scholz).

jemo samo na to, da donesemo pravila društva, kako ih nalazimo u prvome broju „Jutra“, a napose upozorujemo na široki obseg § 3., na mjesne zborove (podružnice), te na § 8. Neka govore pravila sama:

Ime.

§ 1. Društvo zove se „Pijevo društvo za promicanje katoličke štampe među Hrvatima“.

Svrha.

§ 2. Svrha ovoga nepolitičkog društva jest promicanje katoličke štampe među Hrvatima uopće, a napose unapređivanje središnje štampe u Zagrebu.

Sredstva, kojima se svrha ima da postigne.

§ 3. U tu će svrhu društvo:

a) obdržavati društvene sastanke u Zagrebu i pokrajini s prikladnim predavanjima, vijećanjima, shodnim zaključcima o društvenim stvarima; priređivat će i javna popularno-znanstvena predavanja;

b) izdavati, potpomagati i širiti časopise, brošure i letke, osnivati katoličke pučke knjižice ili ih potpomagati, ako na gdjekojem mjestu već opstoje;

c) utemeljivati i promicati čitaonice, koje će ili ostati samostalne ili se pripojiti katoličkim društvima, što već opstoje;

d) promicati katoličko knjižarstvo;

e) urediti katolički dopisni i oglasni ured;

f) potpomagati ostarjele i nemoćne katoličke novinare.

Nabava novčanih sredstava.

§ 4. Potrebna novčana sredstva nabavljaju se:

a) prinosima učesnika, redovnih članova, dobrotvora, promicatelja, utemeljitelja i zakladnika;

b) darovima, baštinom i zapisima;

c) sabiranjem prinosa;

d) priređivanjem predavanja, glazbenih i kazališnih zabava;

e) čistim prihodom publikacija, koje društvo izdaje;

f) čistim prihodom knjižarstva, te dopisnog i oglasnog ureda.

Sjedište.

§ 5. Sjedište je i uprava društva u Zagrebu. Članovi se mogu prema odredbama ovih pravila združiti u mjesne zborove.

Pristup društvu. — Učesnici i članovi.

§ 6. Učesnikom i članom ovoga društva može postati svaki katolik bez razlike spola, čiju je prijavu primila središnja uprava društva; uprava može primanje otkloniti, da ne navede razloga. I cijele korporacije mogu se priključiti Pijevu društvu kano članovi s odnosnom članarinom.

Po deset učesnika složi se u skupine, koje odrede jednoga između sebe mandatarom. Ovaj ima prava člana i pod njegovim se imenom bilježi zbor u društvenim listinama.

Dužnosti učesnika i članova.

§ 7. Svaki učesnik i svaki član dužan je:

a) sebe i svoje čuvati od svake vrsti štampe, koja se protivi religiji i kršćanskome čudoredu, dužan je i pobijati toga najvećeg neprijatelja crkve i domovine;

b) katoličku štampu prema svojim prilikama potpomagati pretplatom, širenjem, oglašivanjem, zahtijevanjem u javnim lokalima;

c) davati novčani prinos. Prinos učesnika iznosi šest filira na mjesec. Deset učesnika sačinjava jednu skupinu, jedan od njih — mandatar — skuplja mjesečne prinose sviju, te ih otprema; on prima tiskopise, koje društvo izdaje, te se brine za to, da kolaju među učesnicima.

Redovni članovi plaćaju sami članarinu, najmanje po krunu na po godine unaprijed i dobivaju za se tiskopise društva.

Pokrovitelj, počasni članovi, zakladnici, utemeljitelji, dobrotvori i promicatelji.

§ 8. Pokrovitelj je crkveni dostojanstvenik, kojega je središnja uprava zamolila, da tu čast preuzme.

Središnja uprava ima pravo osobe, koje su stekle za društvo ili za katoličku štampu uopće znatnih zasluga, imenovati počasnim članovima.

Zakladnikom postaje onaj, koji je ili na jednom ili u obrocima u jednoj godini darovao društvu najmanje 1000 kruna. Utemeljiteljima postanu oni, koji za vrijeme jedne godine društvu poklone najmanje 500 kruna.

Dobrotvori zovu se oni, koji prinesu u društvene svrhe na jednom ili u obrocima za godinu dana najmanje 200 kruna. Promicatelji su oni članovi društva, koji plaćaju svake godine barem 10 kruna.

Tko od gornjih kategorija ne isplati cijelu svotu u roku od jedne godine, prestaje biti zakladnikom, utemeljiteljem, promicateljem ili dobrotvorom, a dotle uplaćeni prinosi smatraju se darom društvu.

Prava članova i učesnika.

§ 9. Svaki član i svaki učesnik ima pravo prisustvovati kod društvenih skupština, članovi i mandatari s odlučujućim glasom u skupštinama mjesnih zborova. Osim toga ima svaki član i svaki mandatar aktivno i pasivno pravo zbora prema ustanovama ovih pravila.

Svi članovi i mandatari imaju pravo dobivati sve publikacije, koje društvo izdaje pod uvjetima od središnje uprave označenim.

Prava pokrovitelja, počasnih članova, zakladnika, utemeljitelja i dobrotvora.

§ 10. Pokrovitelj ima pravo uložiti svoj veto i proti izabranom središnjem odboru ili pojedinim članovima njegovim, proti društvenim publikacijama i proti podijeljenoj po odboru potpori, ako se bojati, da odbor ne će društvom upravljati u katoličkome duhu ili ako bi se koja publikacija ogriješila o katolička načela ili se dala potpora poduzeću, što ne odgovara katoličkim zahtjevima.

Pokrovitelj, počasni članovi, zakladnici, utemeljitelji, dobrotvori i promicatelji imaju se smatrati članovima, te uživaju u društvu dotična prava (§ 9. i § 19. e); ako se priključe jednostavnom prijavom kod predsjednika kojem mjesnom zboru, imaju i prava članova istoga zbora.

Istup iz društva.

§ 11. Svaki član može istupiti iz društva, kadgod hoće, ali mora to javiti odboru pismeno, te je obvezan plaćati članarinu do konca te godine. Uplaćena se članarina ne vraća.

*

Isključenje člana.

§ 12. Središnja uprava smije isključiti svakoga člana, koji se ogriješi o društvenu svrhu. Isključeni ovlašten je pritužiti se obraničkome sudu. Uplaćena članarina ne vraća mu se.

Mjesni zbor.

§ 13. U svakome mjestu, gdje ima deset članova, može se ustrojiti mjesni zbor. Članovi iz više susjednih župa mogu se sastati u jedan mjesni zbor. — Žene ovlaštene su osnovati za se posebne zborove.

Odbor mjesnoga zbora.

§ 14. Svaki mjesni zbor bira si predsjednika, tajnika i blagajnika, te prema potrebi svakome jednoga ili dva zamjenika. Osim toga može si svaki mjesni zbor odabrati i drugih odbornika, do šest njih. Izabrani sačinjavaju odbor mjesnog zbora, u koji se ima po mogućnosti odabrati po jedan mjesni duhovnik.

Ako koji član istupi iz odbora, ovlašten je potonji odabrati mu zamjenika između članova za vrijeme do prve redovne skupštine. Odbor stvara si sam svoj poslovnik. To isto vrijedi i za ženske zborove.

Prava i dužnosti odbora mjesnih zborova.

§ 15. Odbor mjesnoga zbora prima prijave novih članova, pobire članarinu i posreduje između članova i središnje uprave, eventualno zastupnika dijecezanskih prisjednika (§ 23.).

On predaje članovima pristupnice kao i društvene publikacije; isto tako javlja središnjoj upravi zaključke i želje mjesnoga zbora.

Barem svake po godine treba da šalje središnjoj upravi iskaz novih i istupivših članova i mandatara; isto tako treba da joj pošalje uplaćene prinose, odnosno da ih zaračuna.

Prema želji treba da šalje središtu i izvještaj i da mu izrazi svoje mišljenje.

Skupštine mjesnih zborova.

§ 16. Za konstituiranje mjesnoga zbora sazivlje članove središnja uprava odnosno njezin punomoćnik.

Svaki zbor drži najmanje jedanput na godinu skupštinu. Izvanredne skupštine imaju se vazda odmah sazvati, kada to petina članova mjesnoga zbora pismeno zatraži uz oznaku predmeta rasprave, ili kada to zahtijeva središnja uprava.

Godišnja skupština mjesnih zborova.

§ 17. Godišnja skupština mjesnih zborova, koju treba sazvati barem osam dana prije, neka se obdržaje zadnji mjesec godine ili prva dva mjeseca iduće godine. Predsjeda predsjednik ili njegov zamjenik.

Skupština može stvarati zaključke, ako je propisno osam dana prije sazvana.

Na toj se skupštini čita izvještaj odbora i prigodne obavijesti. Onda ima svaki član pravo iznijeti svoje želje i prijedloge, koji se, ako budu primljeni, imaju javiti centrali ili glavnoj skupštini.

Skupština bira napokon svake godine novi odbor. Isto se tako godimice biraju između članova zastupnici zbora za glavnu skupštinu društva. Glasuje se i bira apsolutnom većinom prisutnih članova. Ako prvi izbor ne uspije, obavlja se uži izbor. Raspolove li se glasovi, to je prijedlog pao, a kod izbora odlučuje u tom slučaju ždrijeb.

Mjesni zbor prestaje samo raspustom po oblasti ili zaključkom središnje uprave ili ako mu broj članova spadne tako, da se iz sredine istih ne bi mogao izabrati propisani prema § 14. broj odbornika.

Glavna središnja skupština društva.

§ 18. a) Redovna. Redovnu glavnu skupštinu društva saziva središnja uprava, koja određuje i mjesto i dan.

b) Izvanredna. Izvanrednu glavnu skupštinu može središnja uprava sazvati u svako doba, a mora je sazvati, ako to traži nadzorno vijeće ili s oznakom predmeta rasprave petina svih mjesnih zborova. U tome slučaju mora centrala najkasnije 14 dana, otkako je saznala za zahtjev, skupštinu sazvati, a šest nedjelja iza saziva drži se skupština.

Pozivi za glavnu skupštinu s oznakom dnevnog reda imaju se barem 14 dana prije skupštine shodnim načinom oglasiti.

Pravo prisustvovanja glavnoj skupštini.

§ 19. Kod glavne skupštine sudjeluju savjetujućim i odlučujućim glasom:

a) članovi središnje uprave (§ 23.);

b) članovi nadzornoga vijeća i obraničkoga suda (§§ 27. i 28.);

c) zastupnici dijecezanskih prisjednika (§ 23.);

d) zastupnici mjesnih zborova, — sto članova zbora bira po jednog zastupnika, ali svaki zbor neka ima barem jednoga zastupnika —;

e) počasni članovi, zakladnici i zakladnice.

Punomoćnici i stvaranje zaključaka.

§ 20. Zastupanje se dopušta, ali nijedan zastupnik ne može imati u ime stranih zborova više od tri glasa. Glavna skupština može stvarati zaključke, ma koliko bilo prisutnih zastupnika.

Predmeti glavne skupštine.

§ 21. Na glavnoj skupštini:

1. izvješćuje središnja uprava i nadzorno vijeće;

2. stvaraju se zaključci s predlozima podnesenim po središnjoj upravi ili mjesnim zborovima (§ 17.);

3. bira se između članova nova središnja uprava, nadzorno vijeće i obraničkí sud. Središnja se uprava bira na tri godine; ali svake godine odstupa trećina članova. Članovi nadzornoga vijeća i obraničkoga suda biraju se svake godine. Istupivši mogu se opet birati.

4. Glavna skupština može i pravila promijeniti i društvo raspustiti. Ali prijedlozi, koji se tiču promjene svrhe (§ 2.) ili raspusta društva, mogu se iznijeti samo na posebnoj, u tu svrhu sazvanoj glavnoj skupštini, a prihvatiti mogu se samo onda, ako tri četvrtine prisutnih za to glasuju.

5. Glavna skupština odobrava po upravnom odboru predloženi proračun za slijedeću godinu.

Predsjedanje.

§ 22. Predsjednik središnje uprave ili zamjenik njegov predsjeda i kod glavne skupštine.

Središnja uprava.

§ 23. U središnju upravu mogu se birati samo muškarci. Ona se sastoji od 21 člana, a ovaj se broj može prema razvoju društva i podvostručiti. Trećina članova mora biti u Zagrebu.

Središnja uprava bira između sebe predsjednika, potpredsjednika, tajnika i blagajnika i prema potrebi i drugog potpredsjednika i zamjenike ostalim funkcijonarima. Istupi li koji član iz središnje uprave, to ima ona pravo odabrati mu između članova zamjenika za vrijeme do prve redovne glavne skupštine.

Dogovorno s biskupima mogu se u pojedinim biskupijama namjestiti dijecezanski prisjednici, koji imadu svoje zastupnike kod središnje uprave i glavne skupštine. Način zastupstva kao i prava i dužnosti zastupnika određuje se posebnim dogovorom. Sve su društvene službe počasne i besplatne.

Prava i dužnosti središnje uprave.

§ 24. Središnja uprava:

a) prima i isključuje članove;

b) saziva glavnu skupštinu, te joj određuje mjesto, vrijeme i dnevni red;

c) preispituje poslovanje mjesnih zborova i njihovih odbora; stoga može svaki čas po predsjedniku ili po zamjeniku ili po punomoćniku ugledati u njihove knjige i zapisnike, kao i učestvovati kod skupština i sjednica odbora mjesnih zborova;

d) provodi zaključke glavne skupštine;

e) obavlja sve društvene poslove, u koliko n jesu pridržani glav. skupštini;

f) vodi blagajnu i knjige, te zaključuje svršetkom građanske godine račune, upravlja društvenim imetkom, te imade iz društvenih dohodaka i dobrovoljnih prinosa po mogućnosti stvoriti temeljnu glavnicu;

g) osoblje za društvene svrhe i podvorničko osoblje namješćuje i isplaćuje predsjedništvo;

h) odlučuje o svim društvenim izdacima, a napose podjeljuje potpore ostarjelim i nemoćnim katoličkim novinarima (§ 3. f.) prema raspoloživim sredstvima, određenim u tu svrhu po glavnoj skupštini proračunom za dotičnu godinu.

Središnja uprava vodi o sjednicama zapisnik, koji potpisuju predsjednik ili njegov zamjenik i tajnik.

Stvaranje zaključaka po središnjoj upravi.

§ 25. Kada se ima zaključiti o redovitim izdacima, mora da je prisutna barem trećina članova središnje uprave. Svi se zaključci stvaraju jednostavnom većinom prisutnika. Raspolove li se glasovi, to je prijedlog pao.

Zastupanje društva.

§ 26. Društvo zastupa prema vani predsjednik ili njegov zamjenik. U pravnim stvarima može predsjednik ili njegov zamjenik društvo zastupati uz supotpis jednoga člana središnje uprave; isto se tako potpisuju svi društveni spisi i oglasi.

Nadzorno vijeće.

§ 27. Nadzorno se vijeće sastoji od pet do deset članova. Ono nadzire središnju upravu u novčanim stvarima. To vijeće može u svako doba, a mora barem dva puta na godinu pregledati blagajnu. Ono pregledava knjige i zapisnike, te podjeljuje središnjoj upravi apsolutorij.

Svaki manjak ima vijeće prijaviti predsjedniku središnje uprave ili redovnoj ili izvanrednoj glavnoj skupštini, koja će se na njegov zahtjev sazvati.

O svojim sjednicama i o pregledbi vodi zapisnik, te izvješćuje godimice glavnu skupštinu. Istupi li koji član, može za vrijeme do prve redovne glavne skupštine umjesto njega odabrati drugoga između društvenih članova. Svaki član nadzornoga vijeća može prisustvovati sjednicama središnje uprave savjetujućim glasom.

Obranički sud.

§ 28. Obranički sud sastoji se od pet članova. On odlučuje što savjesnije u razprama, koje bi mogle nastati u društvenim odnošajima, a nije vezan na stanovit postupak. Proti njegovim odlukama nema priziva.

Raspust društva.

§ 29. Ako društvo uslijed zaključka glavne skupštine ili uslijed raspusta po oblasti prestane, imaju se ponajprije ispitati eventualni dugovi društva, a preostali imetak ima se predati na upravu nadbiskupu zagrebačkomu, koji će ga upotrebiti prema svrsi društva u smislu pravila §§ 2. i 3.

Ovome nemamo mi niti što da dodamo niti da oduzmemo. Po pravilima se sudi društvo, pa kako bez prigovora primamo pravila, primamo i društvo samo: U njemu je naša jakost, s njim i mi rastemo i padamo. Kratka ova izjava dostatna je, da prikaže svakomu našemu drugu i prijatelju, kakve mu dužnosti rastu iz toga prema Pijevom društvu. Uložiti moramo sve svoje sile, da ga što bolje i što ljepše razvijemo, da plemenito ovo stablo donese hrvatskoj našoj domovini obilan plod. A do toga će i doći, jer mi ćemo evo svi ko jedan uprijeti, da se Pijevo društvo u što kraćem vremenu raširi diljem cijele naše hrvatske domovine. Gdje možemo, osnivat ćemo sami mjesne zborove, a gdje nam to nije moguće — kao n. pr. u srednjim školama — tamo ćemo raditi kao i do sada na dozvoljen način za širenje dobre štampe, napose poticanjem, da drugi obilno nadoknade ono, što mi ne možemo.

Drugovi i prijatelji, eto nas sada na dobroj i sigurnoj stazi, i zato uprimo sve svoje sile, da Pijevo društvo donese obilje pomoći svoj hrvatskoj katoličkoj štampi i po njoj narodu hrvatskome.

KOD KUĆE.

LJUBA IVIĆ, STUD. PHIL.

Na pragu stojim dragog doma
tisuća čuvstvâ.., tisuć čarâ..
lica me stara pozdravljaju
i slike sa duvara.

Avlijom ori glas se poznat,
o to je dobri mili ćaćo,
i muk staroga našeg vola,
po dolu nekad ja ga vraćo.

U tisuć divnih krasnih boja
po plotu rana sja se rosa,
a crna maca iz pojate
po suncu malo svoje nósa.

I malim krugom naokolo
sve sitne stale golubice,
a iz kolibe mudri gáro
pospano svoje kaže lice.

I stara još mi duda stoji
raširila je suncu grane,
pod njenim klupam već ne ori
o dođi diko, dođi lane..

O kudgod trenem tuda okom
sve mili čari, znanci stari,
i svaki davno pali listak
izručit nešto meni mari..

I nemam riječi, neznam kome
ja pružio bi prvom ruku
il kom da cjelov prvi dadem
u svetom gledim sve to muku.

A drage slike sa duvara
i svaki dašak slatko diše..
a srce moje jače bije
i duša mi se čudno njiše..

U jednoj sve, ah, gledim suzi
u jednom tihom.. dugom muku
a netko već mi odostraga
poteže rukav, stišće ruku.

PLATON O BESMRTNOSTI.[1]

STUD. PHIL. FERDO GALOVIĆ.

U ovoj sam raspravi nakan podati onima, koji se Platonom još bavili nisu, uz metafizičko poimanje svijeta uopće, još i dokaze za besmrtnost duše napose i opširnije. S riječju „dokaz“ dabome da mnogi ne će biti zadovoljni, pogotovo pak ne oni, koji grade psihologiju bez metafizike i drže, da se nikakva sigurnost ne može dati za metafizičke a priori deducirane izvode. Budući psihologija njima fenomenologija samo i opisivanje duševnih činidaba, nužno dolaze do evolucije i izvijajući svijesne duševne činidbe iz nesvijesne tvari. Ne uzimajući u ovom pitanju, što se ima raspraviti, nikakvo odlučno uporito stanovište, priznajem, da će za riješenje velikoga pitanja: ima li nešto, što se zove duh svijesni i kakov mu je snošaj

[1] Platonove zablude na tom polju prikazat ćemo koji drugi put u posebnom članku.

prema tvari? ima li objektivne spoznaje svijeta — za to će biti odlučno pitanje spoznajne teorije o znanju i psihologije. S riješenjem tim, bit će riješeno i sve drugo. Ima li u nama štogod a priori, što je prije iskustva, usljed čega pomišljamo stvari onakvima, kakve jesu stavljajući ih u međusobne snošaje — eto zamašna pitanja i psihologiji i spoznajnoj teoriji. Tako će nas te dvije discipline dovesti do metafizike.

Platon dokazuje besmrtnost duše, a koliko mu je uspjelo, pokazat će sinteza cjelokupnog razmatranja. Njegov znanstveni sistem idejâ upast će svakome u oči. Na njemu on i gradi sve dokaze i gotovo tako, da im slabo možemo protusloviti. Cijeli taj sistem izbit će na koncu svega, dovodeći se u saobraćaj s onim, što će biti prije rečeno.

Platon raspravlja o tom pitanju u dijalogu *Φαίδων*, čiji je dodatak *ἢ περὶ ψυχῆς* kasnijega porijetla. Sva se glavna poglavlja odnose na to, pa je ono, što se spominje o etici, samo sekundarne naravi. Zato te drugotne momente i smećem s vida upozorujući ipak prigodice na ono, što je o tom već pisano.[1] Platon na više mjesta govori o besmrtnosti duše, ali toga ne dokazuje. Filozof teži za smrću: to je glavna karakteristika Sokratova govora u tamnici. Ta je smrt samo onda opravdana, ako ima besmrtne duše. Besmrtnost je njena dakle samo pretpostava, i to pretpostava za teženje filozofa k spoznaji, čisto subjektivna bez objektivne dokazane vrjednote. Ona je i postulat razuma kao pretpostava kreposti. U prvom je slučaju ona nužda onoga nutarnjeg nagona, koji sili k spoznaji, koji ne može biti krivotvoren, a čiji cilj, neostvariv ovdje, mora se tamo ostvariti t. j. to je upravo besmrtnost duše. U drugom ona je logički slijed istoga paralelnoga nagona ka kreposti. I mudracu i kreposniku ona je sigurnost, ali samo subjektivna. Pojasnidba njena nije očita i filozofu, ona nema dosta svoga samostalnog i samonužnog opstanka. U kratko: besmrtnost njenu valja tek dokazati. To je i Kebe opazio, pa zato na početku § 14. veli, da je to doduše sve lijepo rečeno t. j. ono, što je Sokrat govorio o težnji filozofa za smrću, ali što se duše napose tiče, čini mu se, da postoji velika stalnost, da bi ona mogla, kad se od tijela rastavi, nigdje više ne biti (*ὀυδὲν ἔτι οὐδαμοῦ ᾖ*) baš kao što i dima po malo nestaje. I da se duša valja da oslobodi tijela, jer jedino tako dolazimo do prave spoznaje (pojmovâ), i da mudrac želi

[1] Luč god. II. br. 5, 6, 7. Madjer: Platonov pravi filozof.

umrijeti, i da je to opravdano, lijepo mu se čini. Sve to vrijedi, ako duša egzistuje po smrti. A to baš nije nikakva sigurnost i nema dokaza: da duša umrloga poslije smrti još postoji i posjeduje igdje kaku moć i spoznaju. Uviđa to i Sokrat, pa rado pristaje na raspravljanje. Stavba, koju valja dokazati glasi:

Ὡς ἔστι τε ἡ ψυχὴ ἀποδανόντος τοῦ ἀνδρώπου
καὶ τινα δύναμιν ἔχει καὶ φρόνησιν.

Cijeli izvod slijedit će ovim redom:

I. Dokaz: A) duša poslije smrti još postoji.
B) duša je odmah prije sveze s tijelom postojala kao biće, što misli.
C) duša poslije smrti postoji kao biće, što misli.

II. Dokaz: A) pobijanje dječijega straha u nama.
B) oprovrgavanje Simijinih navodâ.

III. Dokaz: oprovrgavanje navodâ Keba.
A) nedostatak ćutilne spoznaje.
B) pojmovna spoznaja stvari.

I.

A. Duša poslije smrti još postoji.

(Protivnosti nastaju iz protivnosti, dakle i živi iz mrtvih. — Svako bi postajanje prestalo bez ovoga kruga postajanja. —)

Jesu li duše umrlih u Hadu ili ne, isto je pitanje kao i ono gore, samo u konkretnoj formi. Nije ovdje Had podzemlje pjesnikâ i mitologâ, to je sfera izvan područja osjetnog svijeta, predjel nevidljivi, kako ga sam Plato zove *ἀΐδης* (nevidljiv). Na ono se ne može neposredno odgovoriti, jer je dosta općenito. Lakše će se dati izvesti iz poznatijega. A to poznatije jest mišljenje, koje su zastupali stori[1] kao orfici i Pitagorovci, pa kašnje filozofski pjesnik Empedoklo iz Agrigenta, da duše poslije smrti idu u Had, odanle se vraćaju natrag i na novo ustaju iz mrtvih živi (*πάλιν γίγνεσθαι ἐκ τῶν ἀποθανόντων τοὺς ζῶντας*). On polazi dakle od nečega poznata, što je i značajno za njegovo svjetovno naziranje, a čini to stoga, jer drži, da čovjek već u sebi samom ima istinu, samo si je dabome mora biti svijestan. — Ako dakle stoji to, da živi postaju iz mrtvih, onda samo od sebe dolazi, da su duše u Hadu. Jer kad ne bi tamo bile, kako bi mogle opet nanovo ustati? Tako nas je glavno ono pitanje dovelo na drugo o postanju živih iz mrtvih.

[1] Herod. II. 123.

Iz kojih je to činidabá razumljivo, koji li su tome dostatni uvjeti? Temeljno načelo svega, što postoji, a ima protivnost, bilo to što jest ne samo u carstvu životinjskom ili bilinskom, nego uopće kod svega, što sa svojom protivnošću postoji — jest to, da protivnost postoji iz protivnosti. Slabije postaje iz jačega, brže iz polaganijega, pravednije iz nepravednijega. Što postaje veće, bilo je prije manje, i iz ovoga manjega, veće postaje. A između obaju protivnosti dva su procesa postajanja, jer su i dvije protivnosti, naginjući jedan jednoj, a drugi drugoj protivnosti. Između većega i manjega jest rastenje i padanje, izmed toplijega i hladnijega grijanje i ohlađivanje itd. Tako je i sa životom i smrću; kao i sa snom i stanjem budnim. Iz sna nastaje budno stanje i obratno, a od procesa jedan je spavanje, drugi ustajanje. Iz mrtvoga mora da živo nastaje, kako od živoga mrtvo. I duše su po tom poslije smrti u Hadu. A uzmemo li na um procese postajanja, to nam je jedan, postajanje iz živoga u smrt, umiranje dakle, očito svima poznato. Ovom procesu mora stajati kao nasuprotak postanje iz mrtvoga u živo — uskrsnuće. Bilo bi vrlo nelogično uzeti, da ovoga drugoga procesa nema, jer nije moguće, da bi priroda, koja nigdje ne čini skokova, ovdje načinila iznimku kaku. Kad živi po tom nastaju iz mrtvih, duše naše moraju negdje biti, odakle opet u život dolaze.

A jasno je ovo i s druge jedne strane. Kada naime protivnosti ne bi postajale jedna iz druge, postajanje se ne bi kretalo u krugu, već bi išlo ravno naprijed, i protivnost bi prešla u njoj suprotnu, ali se ne bi natrag vratila ni zaokretala u sebe samu. Tako bi na koncu imalo sve jedan oblik i jedno ter isto stanje, a postajanja ne bi moglo biti. Tako bi na koncu, kad ne bi bilo ustajanja iz sna, sve spavalo. Ili što bi bilo, kad se sve smiješalo, a ne bi se razmiješalo opet, ili kad bi sve umiralo a da ne oživi? Jer kad živo ne bi postajalo iz onoga, što je umrlo, pošto je živjelo, a živo kad bi propalo, to bi na koncu sve bilo palo u područje smrti.

Kako se opaža, Plato drži, da, kakogod iz ničega ne postaje ništa, tako opet nešto ne može propasti. Živa supstanca ne može biti uništena. A i cijeli dokaz jest subjektivne naravi, jer vrijedi za onoga, kojega se čuvstvo protivi tome, da bi sve imalo potpasti smrti. A i sám Platon je držao, da bi bez onoga kružnoga postajanja nestalo svakog postajanja uopće. A upada u oči i to, što su primjeri uzeti u komparativu, premda se radi o pozitivu. Govori se o živima i

mrtvima, a ne o življima i mrtvijima. Ali kako to Platon shvaća postajanje živih iz mrtvih? Njemu je samome smrt rastava duše od tijela. Duša ide u Had, a tijelo trune ili bolje istrune. Kako može govoriti i iz mrtvog postaje živi? Duša se iz Hada vraća natrag i ne uzima ono isto prijašnje tijelo, što ga je prije imala, već si novo stiče, oživljuje i uobličuje ga. Živi dakle ne postaje iz mrtvoga nego iz živoga.

No i oni, koji vjeruju u besmrtnost duše, kažu pokojnicima mrtvi, ali samo u odnosu na njihovo tijelo. Mi kažemo: to je mrtvi i on će uskrsnuti, ali ne iz ovoga kemičkoga mrtvoga tijela, nego iz žive duše obnovljenoga tijela. Tako je i on uporabom riječi malo nejasan. Inače bi pojmovi *τεθνεῶτες ἀποθανόντες* bili protuslovni. To je *τεθνεώς* koji još živi, *ἀποθανών* koji još nije umro. Duša je evo princip života i kao takova živi i traje poslije smrti.

(Nastavit će se).

KNJIŽEVNA RAZMATRANJA.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

II.

IMAMO mi i „stare“, koji su u načelu živa opreka moderne, te su se okupili oko „Matice Hrvatske“ i preuzeli njezino vodstvo.

„Stari“ su, kako im već i samo ime kaže, stari. Oni se drže starih načela, stare književnosti i starih vremena, u jednu riječ drže se tradicije, i odatle ih i neki zovu tradicijonalistima. Po tome se drže i stare filozofije, kojoj je temelj u antiknoj grčkoj filozofiji Aristotela i Platona. Promotrivši pomno dvije oprečne struje u estetici i filozofiji uopće, formalizam i idealizam, došli su do zaključka, da ni skrajni formalizam, ni skrajni idealizam svaki za se ne mogu u književnosti dobrim plodom uroditi ili jednostavno, da su nemogući u pravoj književnosti. Formalizan naime pušta s vida ideje i idejni sadržaj, a svraća svu pomnju i polaže svu vrijednost u formu, u vanjštinu koja bi imala biti samo odijelom ideja. Pri tome se vrlo lako desi, da napokon postane formalizmu sadržaj posve ravnodušnim, samo ako je forma sjajna, osebujna i nova, te tako stane prikazivati i ono, što je ružno i odvratno, u lijepoj formi. Ali ružno i odvratno

ostane uvijek ružnim i odvratnim, pa makar kakovo ga ruho zaodijevalo. Idealizam opet sam po sebi i u skrajnosti bavi se samo apstraktnim idejama bez ikakova ruha. Ali tim bi se umjetnost prometnula u čistu znanost, jer znanost uvijek apstrahuje, a umjetnost konkretizuje. Umjetnost ne može opstajati bez vanjske forme, jer sa samim apstrakcijama ne može postići ništa. Dakle je skrajni idealizam u književnosti apsurdan. Tako su eto nužno došli do toga, da se oblici moraju spajati s idejama. Tako su došli do zlatne sredine idealnoga realizma i realnoga idealizma. Priznali su idejama znamenitost, koja ih spada, i dali im prvo mjesto; ali su i formi dali zasluženo mjesto, ne prezirući nikako njezinu vrijednost.

Tko pomno promotri ovaj program, uvidjet će, da je to jasna opreka programu moderne, pa su se i zaista stari oborili svom snagom na moderniste, kao na zastupnike krive i po književnost štetne struje. Oni izričito kažu: ako i stoji, da formalna ljepota znatno ublažuje dojam umjetnina uopće, stoji nesumnjivo i to, da se ružno i odvratno ne može nikakvim umjetničkim sredstvima učiniti lijepim. Drastičnije se dapače još izražuju, kad nazivlju takav postupak „čeprkanjem po blatu“. To je dakle očita i oštra osuda moderne. Tko promotri i dalje taj program, vidjet će, da je to zapravo jedini pravi program, i da ga se, uz neke možda još potankosti, mora držati svaka prava književnost. Pa ipak stari dandanas ne daju narodu prave narodne književnosti. Kako to?

Pogreška je starih, što imaju program, ali su s njim kô i bez njega. Dok naime obično jasan i izrazit program sjedini ljude u jednu čvrstu i solidnu skupinu, dok im podaje životnu snagu i pobude za novi rad, stari to nisu do sada uradili, niti će, čini se, uraditi. Jer ono, što se je okupilo u odboru Matice Hrvatske i u publikacijama njezinim, nije nipošto kompaktna cjelina, koja bi se držala čvrsto gore razloženoga programa. Pravih starih je pako malo, a i ti su raštrkani, nesjedinjeni; k tomu su oni doista i dobom stari (bar dosta ih), te su ih već minule produktivne godine, pa sada ne djeluju toliko na književnome polju. A treba ipak ispunjati godišnja Matičina izdanja. I zato su primili u svoje kolo svakoga, tko god je htio doći, dapače i ljude po načelu skroz oprečne. Štampaju članak i sliku izrazitoga artiste i moderniste Matoša, samo jer se je on svadio s našim modernistima, objelodanjuju i Šenoinu radnju „Na svjetioniku

sv. Ivana“, koja prikazuje i kuša opravdati do skrajnosti propalu djevojku, prevaru, krađu — dakle stvari ružne i odvratne, a šta o tima kaže njihov program, čuli smo već. Kakva je to dakle dosljednost? — To (a ima toga još, ovo je samo kao primjer) su stari uvrstili samo zato, jer nisu imali dosta radnja rađenih po svome vlastitome programu, a tim su sami eto dokazali, da nisu kadri podati velike, snažne prave narodne književnosti. Meni to ne treba ni dokazivati. Ta to je općenito poznata činjenica. Matica živi ovo zadnje vrijeme od mrtvih književnika (makar se i kosili s njezinim programom, a od živih se može mirne duše reći, da od ono malo, što ih se je uopće sakupilo, polovica ne pripada programu starih, nego da surađuju Matici samo iz interesa. Kad bi Maticom ravnali modernisti, oni bi isto tako u njoj radili.

Moram ovdje istaknuti izričito i jasno jednom za uvijek, da ovdje promatram samo upravo s a d a n j u književnost našu, te da me se ništa ne tiče književnost, koja je možda prije ili kod koga od drugih naroda po kojemu od ovih programa nastala. Ja samo konstatujem, kakova je današnja naša književnost; zašto to baš tako radim, gledat ću kasnije kojom zgodom razložiti.

Ali još dublje moramo tražiti uzrok neplodnosti njihova programa u starima samima. Program je to realnoga idealizma, dakle u biti idealističan. A koje je pravi i jedini izvor idealizma? — Vjera, i to kršćanska vjera, a od kršćanskih je vjera katolička upravo par excellence zatočnica najplemenitijega i najuzvišenijega idealizma na svim područjima duševnoga rada, kulture, a umjetnosti napose i na upravo sjajan način. To je katolička vjera bila od svoga postanka, a nepromjenljiva i vječna, kakova jest, ona je to i dandanas. A stari su se ako ne direktno a ono bar indirektno odvratili i zastranili od toga jedinoga izvora pravoga idealizma. Jer oni su dosta lijeni, da bi htjeli uvidjeti razne filozofske sisteme, koji se očito propovijedaju u njihovim izdanjima, a živa su opreka i upravo zator katoličkoj vjeri. „Toga nema u tim djelima, to je sve iznenađeno, silom umetnuto, to je samo skolastička cjepidlačarija“ kažu oni. Kako je upravo naivan ovaj odgovor i samo onako potekao iz neke duševne tromosti, koja ne će da razmišlja i da činjenice uviđa, može se upravo „rukopipateljno“ osvjedočiti svaki, koji uzme samo Novakova „Tita Dorčića“ u ruke. Kome tu još nije jasno, da Novak tim djelom zastupa i propagnje očito jednu stanovitu filozofsko-prirodopisnu nauku,

tome bi trebalo doista malo drastičnijih sredstava za upoznavanje istine. Kad ne bih imao nikakova drugoga dokaza za svoju gornju tvrdnju, bila bi mi dovoljnim i očitim dokazom upravo jadna uloga starih, što ju sada igraju. Kada je njihov program skroz dobar, kad su njihovi svi nazori dobri, kad su oni uopće na jedino pravome i dobrome putu: ta zašto onda ne stvaraju, zašto ne podaju narodu književnosti? Zašto se moraju onako protunaćelno i protuznačajno služiti i najgorim dušmanima svoga programa samo da se održe u životu? Pravo vrelo idealizma mora da ključa životom, produkcijom, radom, poletom, oduševljenjem, pa makar bili ljudi i u starijoj dobi. Ne, gospodo, zaista „nešto je trula u državi Danskoj“. Ako je čovjek i ne znam kako zdrav, neka ga zaboli samo zub ili slična na oko neznatna stvar, odmah izgubi svu dobru volju, sve raspoloženje i sposobnost za rad. Šta je pako kod starih bolesno, trulo, pokazali su već i prije mene ljudi, koje su oni zbog toga nazvali „zasukanim zelotima“. Kad bismo pošli izdijevati jedan drugome imena, mogli bismo i mi i zgodnijih naći. Ali ja se klonim polemike, pa ni ovo ne pišem zbog polemike, nego samo da pokažem činjenice, koje su jasne kao sunce i koje ne može nitko poreći. A te su: da su stari učinili svoj program neplodnim, bezživotnim; dokaz: ni polovica od polovice Matičinih izdanja ne pripada starima, a što im pripada, to su tek manje stvarce, neke pjesme, neke crtice i sl. To nije nikako velika, snažna narodna književnost. Nadalje, da su stari bar indirektno zastranili od jedinoga pravoga izvora idealizma, te tako u neku ruku sveli svoj program na krivu stazu, odnosno učinili ga upravo time besplodnim.

Dakle iz svega toga mislim, da dosta jasno izlazi, da ni književnost starih, kakova je sada, nije i ne može biti prava hrvatska književnost. Program starih se istina, slaže s idealima hrvatskoga naroda ali su ga oni načinili neplodnim i tako bespredmetnim. Po opsegu pako svome, po veličini, snazi i zastupanim vrstama je sadanja književnost starih tako neznatna, da se zapravo ne bi mogla nazvati ni posebnom književnošću, a kamo li velikom književnošću cijeloga hrvatskoga naroda.

Dakle ni stari nam ne daju pravu hrvatsku narodnu književnost.

JESEN.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

Tek sipi kiša po strništu pustu,
Tek skriva magla obzor mutan, n'jem;
Tek leden vjetar takne suhi listić,
A golu vrbu hvata sanljiv dr'jem . . .

Tek sipi kiša, ni da glasa čuješ,
Sav daleki je zamro pusti sv'jet.
Ej, prođe ljeto, zađe sunce jarko
I svenu listak, svenu šaren cv'jet! . . .

Tek sipi kiša; sumoran i tmuran
Na počinak već gasne tihi dan;
Oj, tiho, srce, i ti da se smiriš
Po teškoj borbi, tih te hvata san . . .

SRCE. VAŽNOST I ŽIVOTNA DJELATNOST NJEGOVA.

(Nastavak). NAPISAO STUD. MED. Fr. M.

POŠTO smo se tako u kratko upoznali sa srcem, dok je zdravo i u potpunoj svojoj djelatnosti, promotrimo sada u kratko nekoje momente iz njegove „Leidensgeschichte“. Pri tom ćemo istaknuti barem nekoje važnije stvari i uzroke koji su im povodom.[1]

Jedna od vrlo opasnih bolesti srca jest upala usrčine, endokardija (Endokarditis, *ἔνδον* = unutri, *ἡ καρδία* = srce), one tanke kožice, koja povlači čitavu nutarnju površinu srčanih stijenki i zalistaka, te odatle prelazi u žilje, koje iznutra (kao endotel) prekriva. Prema vremenu, u kojem se bolest razvije, razlikuju akutnu i hroničku upalu.

[1] U izradnji ovoga odsjeka o bolestima srca dobro mi je poslužilo u mnogočem osim dalje navedenih i djelo prof. Dr. J. Mering-a: Lehrbuch der inneren Medizin, Jena 1907. Odio o srcu obradio prof. Dr. L. v. Krehl, Strassburg).

Akutna upala razvija se neobično brzo. Povodom su joj ponajčešće mikroorganizmi, razne bakterije, što na različit način (infekcijom)[1] u krv prispiju, te se na kojem mjestu u srcu nastane i upalu prouzroče.

Gotovo redovito javlja se ova upala usrćine kao posljedak kužnih bolesti (Infektionskrankheiten). Od tih su znatnije difterija,[2] škrlet,[3] pošalina[4], razne groznice t. zv. malarija[5], ruža ili krvotok[6], zglobni reumatizam[7] i dr. Ova posljednja igra tu najznatniju ulogu.

[1] Infekcija (inficio = umetnuti, zaraziti, okužiti) ili zaraza, prijenos, klice bolesti od čovjeka, životinje ili kakve nečistoće, koji su tim zaraženi, na drugoga zdravoga čovjeka, koji zatim i sam oboli. Tu se ponajviše radi o tom, kakve je vrsti ta klica, gleda se dakle na kakvoću, kvalitet (je li od pošaline, kolere, kuge, škrleta itd.), a ne na kolikoću, na kvantum, jer ove klice imadu sposobnost, da se u tijelu, u krvi dalje razvijaju i množe, te svoju razornu djelatnost u tijelu sve više povećavaju t. j. tijelo otruju sastavinama, što ih izlučuju. Tu se dakle otrov sve više množi, što se više tih organizama razvilo i što dulje bolest traje. Drugačije je, kad čovjeku neprestano otrov u tijelo prispije (kakve kemijske sastavine n. pr. sičan (arsenik) ili kakvi bilinski (n. pr. nikotin, morfij) ili životinjski otrov (n. pr. od zmije), tu stoji ponajviše samo do količine, koja ostaje u tijelu ista t. j. više se ne povećaje. — Vidi Dr. Otto Roth, Klinische Terminologie, Berlin 1902.

[2] Difteriju (*ἡ διφθέρα* = koža, die Gerbhaut) prouzročuje Lofflerov bacil. Prispije li isti na koju sluznicu (najčešće u ždrijelu i grkljanu) ili u koju ranu (Wunddiphtherie), to se on ondje dalje razvija i množi sve do sveopćega razbolja.

[3] Scarlatina (novogrčki *ἡ σκαρλατίνα* sc. *νόσος* (bolest) od *τὸ σκαρλάτο* sc. *χρῶμα* (boja), skrletna boja (Scharlachfarbe), pers. sarlakat crvena boja, ili Febris scarlatinosa, grozničava bolest s osipom u obliku velikih intenzivno crvenih mjesta na koži, koji se s početka pojave poput malenih crvenih piknjica. Osobito se jako upali sluznica ždrijela (Angina scarlatinosa).

[4] Pošalina ili Typhus (*ὁ τῦφος* = hlap, sapa; omana (Umnebelung) čutila, osjetila. Uzeto po omamljivom i apatičkom stanju, u koje većina bolesnika na pošalini zapane). Imade više specifički i etiološki raznovrsnih bolesti, koje dolaze pod imenom Typhus. Tako su 1. T. exanthematicus (das Fleckfieber). Žestoko grozničavo stanje s velikom drijemljivošću i pospanošću (Somnolenz) nakon čega se pojavi ružičasto crveni osip. 2. T. recurrens (der Rückfallstyphus). Jaki grozničavi nastupi, koji se više puta ponavljaju. Slezena oteče, a u krvi se pojavi neki bacil, nametnik (Spirochaete recurrentis). 3. T. biliosus. Osim prije navedenih pojava groznice, osipa, otoka slezene pridruži se još i otok jetara i žutica. 4. T. abdominalis (Schleimfieber). Žestoka groznica, drijemljivost, otok slezene itd. Usto strada osobito probavni sustav, crijeva, dakle i probava, te bolesnici trpe od silnoga proljeva (Durchfall).

[5] Malaria (od talij. mala aria, mal' aria = zao zrak) je vrsta groznice dobro poznate u južnim močvarnim krajevima Italije. Uzrokom joj je neki mi-

Kod akutne upale raspada se upaljeno staničje, te se stvaraju gnojavi prištevi ili nastaju bradavičaste izrasline na upaljenim mjestima. Ti se prištevi mogu pojaviti i na samim zaliscima, te ih učiniti nesposobnim, da srčane otvore potpuno zatvaraju, usljed čega nastane poremećenje normalnoga kolanja krvi. Kad najposlije koji od tih prišteva pukne, prispije iznova mnoštvo bakterija u krv, koji onda mogu prouzročiti upalu i u ostalim organima. Tkivo zalistaka skvrči se usljed upale, a sami zalisci manje više otvrdnu, ukoče se, te postanu teško pomični.

Hronična upala usrčine razvija se lagano. Upaljeno tkivo otvrdne, te se rado skvrči. Stvara se čvrsto vlaknasto, brazgotinavo tkivo, usljed čega odebljaju zalisci. Oni postanu sve teže pomični, te se u njima onda rado staloži vapno, uvapne se (Verkalkung), pa izgube sposobnost svoje normalne djelatnosti. Ova upala usrčine prijeđe često i na samu srčanu mišicu, koja onda također oboli.

Simptomi, koji prate ovu bolest, jesu grozničavi nastupi zime (Frostanfälle), koji posve nepravilno dolaze (erratische Fröste). Bolesnik osjeća veliku umornost i klonulost tijela. Katkad se pojavi i kljenut (Lähmung, pojedinih udova ili čitave polovine tijela, pošto budu pojedine kucavice u tim udovima ili mozgu začepljene onom sadržinom iz upaljene usrčine i grušavinom krvi, koja je na tim upaljenim mjestima srca nastala. Usljed upalom promijenjene usrčine (ili endotelija u žilju) nastanu krušanja krvi u srcu (ili u žilju) t. z. trombi.[8] Ovi trombi mogu sadržavati i bakterija svake

kroorganizam plasmodion (Plasmodien der Malaria; *πλασμοειδής* od *πλάσμα* = tvorevina (das Gebildete) i *εἶδος*: izgled, lik). Ubodom komaraca (Moskitos) od vrsti Anopheles budu ovi plasmodiji na čovjeka prenešeni, gdje se u krvi crvenim krvnim tjelešcima dalje razvijaju. Na taj način propada sva sila krvnih tjelešaca. Već prema tome, nakon koliko sati i kada se povraćaju grozničavi nastupi, imade više vrsti malarije: Febris intermittens quotidiana, tertiana duplicata etc.

[6] Erysipelas (*ἐρυθρός*: crven, *τὸ πέλας*: koža) ili ruža (Rose), krvotok (Rothlauf) jest akutna, grozničava upala kože. Nastane na kojem ozleđenom mjestu kože ili sluznice (dakle u rani), kamo su prispjele kužne klice (najviše od nepažnje i nečistoće), te se nastoji raširiti nabrzo i široko po tijelu.

[7] Zglobni reumatizam, Polyarthritis rheumatica (*τὸ ἄρθον*: zglob) praćen je vrućicom, bolnom upalom i tvorenjem izlučevina (Exudatbildung) u više ili manje zglobova. Usto često trpe od upale i mnogi nutarnji organi, a osobito srce.

[8] Thrombus (*ὁ θρόμβος*: gruda, grumen; *ἡ θρόμβωσις*: grušavina). Thrombus je grumen zgrušane krvi u srcu ili žilama, nalazi li se na onom mjestu,

moguće vrsti. Strujom krvi, koja srcem prolazi, budu komadići te grušavine krvi odnešeni u kucavice, te tako nastanu embolije (vidi opasku), a usto i upale uslijed onih bakterija, što su ih sa sobom donijeli. Tvore li se u lijevom dijelu srca (klijetki ili pri dovorku) oni trombi, to trpe od njih najviše kucavice udova (ekstremiteta), slezene, bubrega i moždana. Embolije udova pojavljuju se uz iznenada nastale boli, osjeća se slaboća i zima u njima, postanu manje osjetljivi, a pričinja se kao da mravci po njima trče, „trnci prolaze“. Ispod onoga mjesta, gdje se embolus nalazi, ne osjeća se više nikakvo bilo. Ovi pojavi postaju napokon sve slabiji, te se zamalo posve izgube, kad se dovod krvi kroz prostrane kucavice opet uspostavi. Nije li moguće, da za neko vrijeme dotični organ opet svoju normalnu hranu u stanovitoj količini krvi dobiva ili uopće nikaku ne prima (kao n. pr. kod ustroja: mozag pluća, bubrega, slezene, koji posjeduju takve kucavice, koje nijesu međusobno spojene, koje ne anastomoziraju jedna s drugom), to mora taj ustroj sve više slabiti u svojoj djelatnosti, ili posve obumrijeti, te se u njem počnu razvijati procesi protivni životnim, procesi raspadanja. Embolije u moždanima pojave se pod slikom, kako je poznato, kad kome „padne kap“, „udari kap“ (Hirnschlag). Bolesnik se sruši onesviješten, a dođe li opet k sebi, to je obično koji dio tijela klijenut. Često ostane čitava polovica tijela (lijeva ili desna) nepomična. Isto se događa, kad koja kucavica u moždanima pukne, te se krv u njima prolije. Osobito stradaju tako ljudi, kojima su stijenke kucavica oštećene ili kakvom bolešću ili štetnim utjecajem promijenjene (n. pr. kod pijanica od alkohola, a sigurno tu ni nikotin kod pušača ne djeluje baš najpovoljnije). Nastane li kod takih ljudi malo jači tlak u krvi (n. pr. malo većim tjelesnim radom ili duševnim uzbuđenjem i dr.), to pukne lako koja kucavica, jer imade stijenke pokvarene, koje nijesu u stanju, da se prilagode jačem tlaku. Primaju li moždani, bilo s kojega mu drago uzroka (n. pr. kad srce slabo, nedovoljno radi) premalo krvi, to se javlja onda nesvjestica. Budu li pak prepunjeni krvlju, nastupa vrtoglavica, zanešenost (Eingenomenheit), titranje pred očima, šum u ušima itd. Embolije napokon, što dolaze iz desnoga

gdje je nastao. Ako pak prispije iz kojega drugoga mjesta, te se samo u kojoj žili zaustavi, onda ima ime embolus (*ὁ ἔμβολος*: klin, čep). Embolus je dakle u malim kucavicama ili kapilarama zaustavljena gruševina krvi (umekšani trombus) ili inače kakova druga tvar, koja je u te kucavice prispjela, te ih začepila.

dijela srca (klijetke ili pridvorka) zaustave se u plućnim kucavicama, te su uzrokom mnogih plućnih bolesti.

Uz upalu usrčine stradaju redovito i zalisci srca, kako smo već čuli. Stoga recimo odmah koju o griješkama na srčanim zaliscima.

Uslijed promjena, što ih bolest na zaliscima srca izvede, postanu oni nesposobni (insufficient)[1], da potpuno zatvaraju otvore srca ili se manje više srastu, te prieče kolanje krvi, pošto suze srčane otvore (Stenosis)[2]. Vrlo često su obje vrsti griješki istodobno nazočne. Osobito uz stenozu ne manjka gotovo nikad insuficienca. Štetno djelovanje obiju je malo ne jednako, naime spriječenje optoka krvi, zaustavljanje njeno u krvicama. Ovu nedostatnu djelatnost zalistaka može srce da izravna (kompenzira), povećavši svoju djelatnost, do neke stanovite granice, koja je kod raznih individua vrlo različna. No bit će to moguće samo u tom slučaju, ako je sama srčana mišica još zdrava i bolešću nepokvarena, jer samo takva je sposobna da ojača i osili. Ako je n. pr. griješka (insuficienca) na zaliscima velike tjelesne kucavice (aorte), to će se iz nje uvijek manje više krv povraćati u lijevu klijetku. Uslijed toga morat će lijeva klijetka veću silu upotrebiti, da ipak nešto od krvi naprijed potjera. Morat će se čvršće i jače stezati, što je uzrokom da osili svoje mišičje t. j. da se mišična vlakanca u srcu umnože i udebljaju i ujedno da povećaju svoj objam (to je t. zv. dilatativna hipertrofija, o kojoj ćemo malo dalje čuti). Isto tako nastaje povećanje desne klijetke, ako oboli zalistak na plućnoj kucavici. A i pridvorci znadu se povećati, pokvare li se zalisci na otvorima, što ih spajaju s klijetkama. No povraća li se n. pr. u lijevi pridvorak iz lijeve klijetke toliko krvi (uslijed pokvarenih zalistaka), da on nije više u stanju primiti u se i svu onu krv, što mu dolazi iz plućiju, to nastane poremećenje normalnoga tijeka krvi kroz pluća. U plućima se krv zaustavlja, a budući da desna klijetka uvijek novu krv u pluća tjera, to nastane u plućima jači tlak krvi, koji prelazi na desnu klijetku. Da taj veći tlak svlada, mora ova silnije raditi, te se zamalo poveća, osili naime svoje mišičje. Tako se ravnotežje u radu opet donekle izravnalo, te struji plućima krv opet normalnom brzinom, samo što je pod jačim tlakom.

[1] Insufficienz (sufficere: dotjecati, dostajati) jest nedostatna sposobnost u vršenju funkcija kojega ustroja.

[2] Stenosis (ἡ στένωσις od στενόω: suziti) jest suženje kojega kanalčića ili otvora u tijelu (osobito na otvorima srca).

Na taj način pomaže lijevoj klijetci i lijevom pridvorku u radnji desna klijetka. Jesu li napokon poremećeni zalisci i u desnoj polovici srca, to se zaustavlja krv u velikom optoku. Krvice se kod toga rastegnu i povećaju, te se u njima osjećaju često kucaji (Puls), kao i na kucavicama, samo slabije. U svim se ustrojima zaustavlja venozna krv, te čovjek izgleda više plavkast, modrikast (cyanotisches Aussehen)[1] Katkada oboli i više zalisaka na jedanput, što je dakako puno kompliciraniji i daleko opasniji slučaj.

Budu li na takovo srce, koje se već prilagodilo na veći rad, stavljeni još veći zahtjevi (recimo jačim tjelesnim radom), to bude njegov pravilan rad opet poremećen, kompenzacija narušena, te je potrebno opet neko vrijeme, dok se ono još više ojača, da uzmogne i tim novim još većim zahtjevima udovoljiti. To prilagođivanje srca na sve veći rad može da se događa samo do neke stanovite mjere (i to samo ako je srčana mišica zdrava i neoslabljena kakovom bolešću), iznad koje izgubi tu svoju sposobnost, te otkaže svoju službu, a posljedica može biti i momentana smrt. Kod svakoga poremećenja u kompenzaciji (t. j. kad srčana mišica nema više toliko jakosti, da usprkos griješki na zaliscima ili koje druge bolesti srca pravilno krv naprijed tjera), javljaju se naglo osobito sipnja (Asthma cordiale, zadušljivost) već kod najmanjega tjelesnoga rada, zatim hlapat srca (Herzklopfen), boli u grudima, kadkad i nesvjest, katar[2] dušnica, koji se može mjesece, dà i godine vući, modrikasti izgled (cianoze), a najposlije, potraje li to dulje, dostave se i predteče vodene bolesti t. zv. edemi[3]. To su nekoji važniji simptomi, koji se javljaju sad ovaj sad onaj u jačoj mjeri, kod sviju griješki na zaliscima. Uslijed griješki na zaliscima, kao što i kod drugih težih bolesti srca mogu gotovo svi organi manje više stradati. Kadkad nadođu znakovi bolesti s posve

[1] Cianose (ἡ κυάνωσις) plavkasti, modrikasti izgled kože (na licu, usnicama, rukama, pod noktima itd.) kod prenapunjenja ustroja venoznom krvlju.

[2] Catarrhus (κατα-ῥέω: prema dolje teći, sticati) jest upala, prenapunjenje krvlju (Hyperämie) i otok sluznica uz izlučivanje seruma (sukrvice), povećano tvorenje sluzi i pomnožano odpadanje i tvorenje epitelnih i znojnih stanica (Eiterzellen).

[3] Oedema (τὸ οἴδημα: otjecanje od οἰδέω: naduvati, oteći, otjecati), vodenasta (hydropična) infiltracija tkiva, patološko nagomilanje, nakupljanje mezge (limfe) u počecima mezgovnih žila (Spalträumen), kao što i u drugim šupljinama tkiva i među staničnim i vlaknastim elementima. Od tih edema imade opet više vrsti.

druge strane, nego li bi čovjek i očekivao. Tako n. pr. može se bolesnik na srcu smatrati, da boluje na plućima, jer se tuži na poteškoće u disanju (muči ga sipnja), na kašalj i bacanje. Drugi opet osjeća boli u jetrima, tu se odmah misli na žučne kamenčiće (Gallensteine) itd., te se time liječenje i započne, dok se napokon ne dođe na to, da je svemu tomu ipak samo srce krivo. I tu vrijedi na neki način ona: „tko jači, taj kvači“. Što je koji ustroj bolje i snažnije razvijen, to je u stanju i dulje vremena uspješno se opirati štetnim utjecajima, dok u slabo razvitim ili prijašnjom kakvom boleščU oslabjenim ustrojima nalaze ti štetni utjecaji „locum minoris resistentiae“, te budući da im se nijesu u stanju dolično oprijeti poradi svoje slaboće, podlegnu u borbi, te obole. Svatko će lako naći svoju „Ahilovu petu“, a možda i više njih. Što mu valja dakle činiti? Razumije se samo po sebi, dobro je sakriti, utvrditi i ograditi, da je neprijatelj ne uzmogne naći, a nađe li je ipak, da mu navale budu uzaludne, odbite. No o tom ćemo pri kraju štogod reći, ali mislim, da ste me već razumjeli.

(Nastavit će se).

KADA UMREM . . .

MILKO KELOVIĆ.

Kada umrem, ne dajte me,
U zemljicu crnu,
Da mi crvi srce jedu,
Da mi kosti prhnu.

Već me dajte polegnite
U zelenu travu,
Na mirisne ljubičice
Metnite mi glavu.

Tu ću snivat vječni sanak
Sred mirisne trave,
Oko mene mirisat će
Ljubičice plave.

A vrh mene proljetni će
Da b'jel oblak plovi,
... Ko i sada, što no plove
Moji smjeli snovi. . .

I. HRV.-SLOV. SVEĐAČKI KATOL. SASTANAK U ZAGREBU 1907.

TREĆI DAN.

SJEDNICA SVJETOVNJAKA. (Nastavak.)

U 9 sati otvara predsjednik drug Markulin sjednicu, te podjeljuje riječ drugu phil. Dimitriji Vacu („Domagoj“), koji razlaže temu: „Na obranu vjere!“ Lijepi ovaj referat štampan je u cjelosti u ovogodišnjoj „Luči“ (str. 17. i 87.), na što upozoravamo cijenjene čitatelje. Referentovo razlaganje bilo je popraćeno burnim odobravanjem, našto bude jednoglasno primljena ova rezolucija:

1. Hrv. kat. đaštvo želi, da se ustroji na hrv. sveučilištu stolica kršć. filozofije, kako je to već i I. hrv. kat. kongres zaključio, budući da kriva znanost i lažna prosvjeta zauzima sve veći mah u hrvatskom laikatu.

2. Hrv. kat. đaštvo moli gg. katehete, da u srednjim školama, osobito u višim razredima, dadu đaštvu što veću naobrazbu u vjerskim pitanjima, jer liberalna štampa nastoji svom silom baš srednjoškolce predobiti za svoja protuvjerska načela.

3. Hrv. kat. đaštvo izražava želju, da „Luč“ donosi što više radnja filozofsko-religioznoga sadržaja, da preko nje dobijemo pravu hrv. kat. inteligenciju.

4. Pozivlje se sve katoličko đaštvo, da se već u srednjim školama bavi što više i znanstvenom lektirom i da se tom smjeru sastavljene radnje čitaju u svojim literarnim društvima, ili da ih šalju uredništvima „Luči“ i „Hrv. Straže“.

Zatim pročita predsjednik nadošle brzojave, te javi ujedno, da je ravnateljstvo željeznica podijelilo ipak 500 besplatnih karata, pošto se zato zauzeo dr. Mihalović.

Nato dobiva riječ drug phil. I. Puntar („Zarja“), koji referira o temi: „Dijaško stanovsko[1] vprašanje“. Glavne misli ovoga opsežnog i temeljitog referata sadržane su u rezoluciji, koja glasi ovako:

Slovensko i hrvatsko đaštvo zahtijeva:

1. Slov. i hrv. đaštvo neka dobije razborite odgojitelje i vođe!

[1] stališko

2. Budući da slovensko i hrvatsko đaštvo nastoji, da u radu pokaže svome narodu ljubav i štovanje, to imade pravo zahtijevati, da mu se ugled ne uskraćuje. Samo pak đaštvo neka se toga zahtjeva radi također međusobno štuje usprkos svim načelnim razlikama. To zahtijeva stališki ponos, stališka čast, a doista i čuvstvo solidarnosti.

3. Neka se uredi i materijalna strana đačkoga života!

a) Slovensko kat. đaštvo preporuča, da slovenska katolička javnost podupire „starješinstvo Leonove družbe“ u Ljubljani kao opće potporno društvo za slov. kat. đaštvo. Starješinstvo neka vodi brigu o tom, da omogući izdatnim potporama daljnji studij istomišljenika u svrhu više akademičke i strukovne naobrazbe.

b) Glede stanova želimo:

α) svim higienskim zahtjevima odgovarajuće dosta prostrane, suhe, zračne i svjetle sobe;

β) udobno pripravljene za jednoga ili dvojicu đaka;

γ) mjesečna stanarina sa zajutarkom neka ne premaši 20 K;

δ) nadzor stanodavca ili stanodavkinje, koji imadu na opskrbu srednjoškolce, neka bude što savjesniji, no opet ne odveć tjesnogrudan. Tim zahtjevima neka odgovaraju posebni stanovi, a uza to neka se nastoji, da se osnuju posebni đački domovi za revnije đake.

c) Neka se uredi pitanje o hrani izvan stanova. Za đake srednjih škola neka „đačke kuhinje“ što savjesnije ispunjuju svoju zadaću, a za akademsko đaštvo neka se pobrinu posebne „slov. dijaške mize“.

d) U zdravstvenome pogledu neka se isposluje:

α) besplatna liječnička pomoć;

β) besplatni lijekovi;

γ) popust u kupalištima i lječilištima;

δ) sve pogodnosti u II. razredu bolnice.

Poseban zdravstveni odsjek neka se zato pobrine, da se izvrše potrebne reforme. Učevni zavodi neka budu uzor higienički uređenih stanova.

4. Za razvoj đaštva je važno pomnjivo uređeno putovanje o praznicima. Željeznice i poštanska kola neka budu putujućim đacima uz sniženu cijenu na raspolaganje. Po mogućnosti neka se osnuje „sveopće potporno društvo za putovanje đaštva o praznicima“.

5. Temeljna strukovna i opširna sveopća naobrazba neka bude podloga svemu narodnom radu, prva i glavna stališko-socijalna dužnost. Đaštvo neka zato upotrijebi sva sredstva, ravnajući se načelom o samopomoći i samouzgoju. Školske knjižnice neka se preurede, da budu odgovarale savremenim zahtjevima.

6. Stališka organizacija je potrebna. Sav moderni razvoj sili na to, da se udovolji također i tendenciji srednjoškolskoga đaštva za društvenim razvojem, koji pokazuje posvuda naravno nagnuće k udruživanju. Škola neka u svoju korist upotrebi ovu važnu životnu činjenicu. Đaštvo želi slobodniji razvoj, da svestrano popuni svoju naobrazbu na raznim poljima, n. pr. u literaturi.

7. Da se tim zahtjevima udovolji, neka sve đaštvo djeluje po gotovom nacrtu samo za se i u sporazumu sa svima, kojima bi morao biti napredak đaštva veseo znak za dobru buduću inteligenciju. Napose neka u tu svrhu djeluje „Slov. dijaška Zveza“.

8. Hrvati neka uznastoje, da se i njihove prilike razviju prema navedenim rezolucijama.

Nakon što je ova rezolucija primljena, dade predsjednik riječ g. Š. Bašiću, phil., koji poče nato razlagati o „Organizacijama hrv. katoličkoga đaštva“. Pošto je predložio rezoluciju, otvara predsjednik debatu. Drug iur. Kemperle („Danica“) upozorava đaštvo, da podupire katoličke lokalne listove, te da ustroji između sebe klubove za izvješćivanje tih listova. Tim bi mnogo pomogli našim katoličkim dnevnicima i ostalim časopisima. Ujedno neka im nastoji pribaviti i kod ostale inteligencije što više dopisnika.

Drug Butković izjavljuje, da su sve tačke referentove rezolucije u glavnome sadržane u rezolucijama trsatskoga sastanka. Rezolucije, koje su već jednom iznesene, neka se više ne opetuju.

Drug abit. M. Lacković (Požega) govori o literarnom društvu u požeškoj kongregaciji i njegovom uspješnom radu. K tome javlja jedan Osječanin, da i oni imadu takovo društvo, koje lijepo napreduje.

Pošto se predložena rezolucija odklonila, moli se pozdrav anđeoski, a predsjednik diže sjednicu.

*

Međutim je stigla dozvola uprave hrv. kazališta, da je đaštvu slobodno razgledati kazalište i pozornicu. Đaštvo se radostno tome odazvalo, te je očitim zanimanjem razgledalo uređaj pozornice i naprave u njoj, sistem centralnoga loženja, te gledalište. Osim toga posjetilo je đaštvo do objeda i hrv. školski muzej, te muzej trg.-obrtničke komore.

U 1½ sati sastalo se preko dvadeset i pet predstavnika slovenskih i hrvatskih kat. đačkih korporacija na svečani ručak u nadbiskupskom dvoru. U odsuću preuzv. g. našega natpastira bio je domaćina kanonik dr. Dominik Premuž. Pošto je palo s obih strana više patriotskih nazdravica, pošli su đaci učesnici u nadbiskupski park, gdje su se dali slikati, da im ostane trajan spomen.

DRUGA BOGOSLOVSKA SJEDNICA.

Sjednica se počinje u 8 sati prije podne. Kao gostovi prisustvuju gg. dr. Krek i dr. Lampé iz Ljubljane, dr. Lončarić iz Zagreba, veleč. g. Nižić iz Nadina u Dalmaciji i dr.

Predsjednik otvara sjednicu i podjeljuje riječ drugu Čunku, (Zagreb), koji raspravlja temu: Klerik i socijalno pitanje. Ističe, kako se svagdje u bogoslovijama njeguje studij socijološki, pače u Kini i Japanu; samo u Zagrebu nema stolice za socijologiju. Neka ga se zato ne sudi preoštro, ako bi njegovo razlaganje bilo u čem neispravno, jer je samouk.

Važno je bez sumnje socijalno pitanje u današnje doba. Vidimo velike mase radništva, koje je osiromašilo usljed propadanja obrta, a iscrpljuju ga kapitaliste. Malo po malo zahvata to zlo i naše seljaštvo. A taj razvrat na gospodarskom polju prouzročuje i rađa razvrat ćudoredni, a taj vodi do katastrofe društvene — do revolucije. Napram toj pojavi ne smije se bogoslov držati ravnodušno i mirno, nego se mora time baviti. A. M. Weiss veli, da je pitanje liberalizma, kapitalizma i alkoholizma pitanje sadašnjosti. I socijalni demokrati kušaju riješiti tu zadaću, ali bez Boga. Oni su proti vjeri i narodnosti, ostavili su kršć. principe, da to zlo šire i siju i među narod. Komu je pak ozbiljno, pa se narodu našem pomogne, čuvat će ga od takovih zabluda. Učit će i proučavati socijološku znanost, upoznati se s uzrocima i hist. razvojem soc. pitanja i poznavati zdrave principe kršćanskog društvenog reda i poretka. Jedino naimemoći će se očuvati narod od gotove propasti, ako bude društvo ljudsko počivalo na stalnim kršćanskim načelima. Jedino tako moći će se riješiti socijalno pitanje.

Kad je referent svršio, govori veleč. g. Nižić iz iskustva, koliko koristi kršć. socijalni rad u zadrugama i koliko potpomaže župniku u njegovom djelovanju. A u tom opet veli: Slovenia docet. Predlaže zatim: Prvo. Neka se bogoslov već u sjemeništu vježba u

knjigovodstvu. Stoga neka se u sjemeništu uredi seljačka blagajna, u kojoj bi se svaki bogoslov praktički naučio knjigovodstvo. Drugo. Domala će se, veli on, podići Strossmayeru spomenik. Narod će imati od toga malo ili ništa koristi. Ali on predlaže, da se zamole ordinarijati za dozvolu, da se iz crkvene blagajne u svakoj župi, gdje se osnuje pučka knjižnica, ova upiše za člana društva sv. Jeronima. Tim će se narodu koristiti i to će mu biti spomenik aere perennius.

Prijedlozi su uz veliko oduševljenje primljeni, ali jer slijedeći referent govori o istome predmetu, zaključeno bi, da se ovi prijedlozi priklope njegovoj rezoluciji.

Uzima riječ dr. Lampé. On ističe ponajpače, da svećenik mora raditi za narod i s narodom, jer je iz njega potekao. I u tom saobraćaju svećenika s narodom on nalazi ključ svemu kulturnom gibanju i javnom životu u Evropi. Samo kršćanska, katolička misao može združiti posjednika i radnika. Nužno je dakle, da svećenstvo ustraja seljačke udruge. Uz koga će biti kreditna organizacija, uz njega će biti i narod i on će pobijediti. — Primljena rezolucija glasi.

1. Neka svaki bogoslov bez razlike nastoji, da što bolje uputi i prouči znanost socijološku, neka nastoji da upozna uzroke i historijski razvoj socijalnog pitanja, a osobito krive filozofske, religiozne i gospodarstvene principe, te svrhu i sredstva socijalizma — ali i zdrave principe kršćanskoga društvenog poretka.

2. Da to bude moguće, treba da po primjeru drugih zemalja bude i u svim hrvatsko-slovenskim sjemeništima za sve bogoslove obligatna stolica za socijologiju i učitelj u tom teoretički i praktički naobražen. Gdje toga nema, neka odbor za provađanje rezolucija na nadležnom mjestu isposluje, da se svakako to već jednom uvede.

3. Bogoslovi, osobito oni, koji se napose kane posvetiti socijologiji, neka se udruže u socijalne klubove, tu neka si porazdijele pojedine teme, neka ih obrađuju i razgovarajući se o njima disputiraju. Gdje nema profesora, neka ga, u koliko je to moguće, nadomjesti taj klub, ali tad je treba, da temata budu podijeljena u savezu i po sistematskom redu, a svi bogoslovi, da ih dolaze slušati.

4. Neka se umoli sjemenišno poglavarstvo, da klericima dozvoli polaziti radničke skupštine i njihove socijalne kurzove.

5. Na praznike neka svaki nastoji, da prouči socijalne prilike i ustroj i praktično djelovanje pojedinih društava svoje okolice. O tom neka napiše izvještaj i ponese sa sobom u sjemenište. Još neka

po mogućnosti drži predavanja, iskorijenjuje zle, a širi kršć. socijalne udruge i listove kao: „Istinu“, „Glas Naroda“, a osobito „Zemljoradnik“.

Predsjednik daje zatim riječ referentu drugu Lj. Bačiću iz Zadra. On raspravlja temu „Ferijalni rad bogoslova“. Da se pomogne našemu narodu i doskoči njegovim velikim potrebama, sveta je dužnost hrvatske inteligencije, a osobito bogoslova. On mora na ferije zalaziti među narod, gledati, koje ga nevolje najviše pritištu, a to će mu biti lako, jer je većinom iz njegove sredine potekao. Zgodno bi bilo, da oni, koji imadu sredstava pođu u druge zemlje, da ondje proučavaju razne korisne institucije. Bogoslov se mora vježbati u zadrugarstvu i vođenju seoskih blagajnica. Naročito preporuča referent pučke knjižnice i predavanja za analfabete. Neka bogoslovi šire među narodom dobre i koristne knjige osobito društva sv. Jeronima. Ali pri tom ne smije se zaboraviti ni na đaštvo. Neka sam ide među njih, pa neka nastoji, da ih sam ili privede k dobru ili utvrdi u njem. Predlaže zatim svoju rezoluciju, koja bude nakon debate primljena, a glasi ovako:

1. Neka se što više zalazi u narod, propitkuje, kako živi, koje ga nevolje tište, kojih vrlina ima, koje ga mane podgrizuju i kako bi se dalo pomoći. — O ovome se ima u zborovima skupno raspravljati.

2. Tko bude imao prigode, neka se uputi u zadrugarstvu, u vođenju blagajna, pučkih knjižnica i drugih gospodarskih i narodnih ustanova. Tko ima raspoloživih sredstava, neka putuje u mjesta ili zemlje naprednije u ovom pogledu. Neka se u svim bogoslovnim sjemeništima ustanove seoske blagajne, da se bogoslovi usposobe u vođenju knjiga, te kroz praznike budu osnivači i pomagači starih.

3. Neka se posveti što veći mar prosvjetljivanju naroda, a to osobito poukom analfabeta, pučkim čitanjem i predavanjem o nužnim stvarima. Neka se šire dobre novine i knjige, osobito društva sv. Jeronima. Umoljava se slavna uprava književnoga društva sv. Jeronima, da se obrati svim preč. hrv. ordinarijima, da ovlaste sve župnike, neka predbroje iz crkvene blagajne pučke knjižnice i podignu povjereništva istoga društva u svrhu, da se proširi kat. hrv. prosvjeta.

4. Družimo se što više s učenicima srednjih i viših škola. Budimo s njima ljubezni i prijateljski. Zamećimo razgovore o vjeri, plemenitim predmetima, da dobri budu bolji i da se još više k nama približe, a druge poučimo i uvjerimo o istinitim i plemenitim idealima.

5. Tko što preko ferija uradi, neka izvijesti na povratku svoje drugove. Neka se zato izabere posebni izvjestitelj u svakome Zboru, te će izvješćivati i druga bogoslovlja o učinjenom radu u „Luč“ i „Museum“.

Zatim referira drug Tomaž Klinar (Ljubljana): Bogoslovec in bogoslovske znanosti. Govornik pokazuje, koliko djeluje znanost i nauka na javni i privatni život. Ona podaje čovjeku sve veću ljubav k istini i daje trijeznost mišljenju. Primjerima vanjskih naroda pokazuje, kolike je uspjehe imala znanost na čitavi javni život, a ponajpače bogoslovska znanost. U Njemačkoj su katolički učenjaci svojom velikom erudicijom postigli da ih s poštovanjem gledaju protestanti. Među njima nastaje tako međusobno općenje, a po tom i zbliženje. A bogoslovno znanje podaje nam ključ, da možemo razumjeti kršć. umjetnost, poeziju sv. Pisma, umjetnost srednjega vijeka i dr. Osobito je pak potrebno znanje bogoslovno, jer su oni susjedi shizmatika. Komu da nije stalo do unije, do sjedinjenja s apostolskom stolicom — a koji hoće na tom polju da ore, valja mu poznavati točno bogoslovnu znanost. Neka se upotrebljava historičko-kritička metoda i prvi historički izvori. Osobito preporuča, neka se uvedu ferijalni sveučilištni bogoslovni tečaji, na kojima bi predavali prvi jugoslavenski stručnjaci. Moli, da se podupire ustanova centralnog bogoslovnog znanstvenog organa „Slavorum litterae theologicae“.

Dr. Krek predlaže, da se u rezolucijama upozore pozvani faktori, e bi bolje, nego doslije podupirali znanstvene knjižnice na bogoslovnim sveučilištima. Što se pak tiče sveučilišnih kurzova, neka se umole profesori, kao hrvatski tako slovenski, da se sastanu i dogovore o njihovoj uredbi.

Nakon toga je primljena rezolucija, koja glasi:

Prvi sastanek hrv. kat. dijaštva (bogoslovski odsek) je prepričan, da je bogoslovsko znanstveno delo za bogoslovce najprimernejše in da je bogoslovska znanost izredne važnosti za napredek katoliške stvari; v ta namen priporoča:

1. Bogoslovci naj si pridobe toliko samostojne znanstvene izobrazbe in toliko zanimanja za bogoslovsko znanost, da se bodo tudi po dovršenih bogoslovskih študijah vedno zanimali zanjo in za njen napredek. Zato naj se

a) v obstoječih literarnih društvih po bogoslovskih semeniščih ozira v prvi vrsti na bogoslovsko znanost kot podlago vsemu drugemu delu;

b) po možnosti naj se pod vodstvom in s pomočjo profesorjev oz. semeniških predstojnikov ustanove posebni znanstveni seminarji;

c) bogoslovci naj se v semeniščih seznanijo z moderno histor.-kritičko metodo; posebno naj se uče spoznavati in rabiti prve vire;

*d) vsi zmožnejši bogoslovci naj se vežbajo v izdelovanju znanstvenih elaboratov; vsak izmed teh naj si izbere **eno** bogoslovsko stroko, ki naj jo goji v semenišču in tudi še pozneje. Poleg drugih strok naj se ozira posebno na jugoslovansko cerkveno in kulturno zgodovino;*

e) v vseh bogoslovcih se pa mora zbujati in gojiti živo zanimanje za bogoslovsko znanstveno literaturo.

2. Shod nujno priporoča, naj bogoslovci vseh hrvatskih in slovenskih semenišč poprosijo svoje bogoslovske profesorjev da se pri skupnem sestanku dogovore o ustanovitvi bogosl. vseučilišnih kurzov.

3. Bogoslovci naj se pripravljajo, da bodo po dovršenih bogosl. študijah podpirali ustanovitev (za Hrvate) oz. napredek („Voditelj“) centralnega bogosl. znanstvenega organa.

4. Bogoslovci naj se zanimajo za centralni slovanski bogoslovski organ: „Slavorum litterae theologicae“.

5. Shod izraža svojo nado, da bodo vsi poklicani faktorji kot doslej podpirali znanstvene knjižnice na bogoslovskih učiliščih.

Poslije kratkoga odmora uzima riječ referent drug Matija Belić (Đakovo), koji razvija temu: O zadaći bogoslova u moderno doba“. Pokret moderno-poganski zahvatio je već i Hrvatsku. Tome valja stati na put, a to ćemo postići uz solidno znanje. Za nas bi trebalo preurediti osnovu naučnu, jer školski rad ne odgovara našim prilikama. Napušta se sve više apologetski smjer dogmatike, a uzimlje se po stranim njemačkim auktorima, koji rješavaju objekcije protestanata. Budući da je struka filozofska i socijološka toliko potrebna bogoslovu, imala bi doći u bogosloviju kao posebna struka. No dok toga nema, neka se bogoslovi sami bave strukom, a neka se i gg. profesori zamole, da privatno tumače o rečenim predmetima. Poslije rasprave bude primljena ova rezolucija:

1. Kako i u Hrvatsku dopire talas velikoga moderno-poganskoga pokreta, te se među inteligencijom prikazuje kršćanska crkva protivnicom svakoj pozitivnoj znanosti, a među pukom se proglašuje riješenje postojećih socijalnih nevolja mogućim jedino na osnovu protukršćanskih načela, to je dužnost svakoga bogoslova baviti se marljivo apologetikom i socijologijom, da uzmogne svakom zgodom i privatno i javno i perom i živom riječju stati uspješno na branik kršćanskoga svjetovnoga naziranja u hrvatskom narodu.

2. Ali da hrvatski bogoslov bude u istinu osposobljen za ovu tešku zadaću, zahtijevamo, da bi se naučna osnova bogoslovlja, kako na sveučilištu u Zagrebu, tako i u biskupskim sjemeništima reorganizovala i dopunila, imenito da bi se apologetskom momentu fundamentalne i specijalne dogmatike posvetila veća, svestrana pažnja, da bi se svagdje zasnovala posebna katedra za filozofiju i socijologiju, a dok se to ne provede, neka se zamoli u svakom sjemeništu koji profesor, da pvivatno predaje bar najvažnije dijelove etike, psihologije, socijologije itd.

3. Poželjno bi bilo, da bi bogoslovi pohađali tečajeve katehetsko-apologetske i socijološke u naprednim katoličkim zemljama, dokle se i kod nas ne bi prilike razvile, da se takovi tečajevi kod nas obdržavaju.

Zatim raspravlja drug Josip Müller (Senj) o temi: Bogoslov i profane znanosti. Dva su puta, što vode k istom cilju, k proslavi Boga — objava i priroda. Bogoslovu valja ići i jednim i drugim. Što više poznajemo prirodu — to više spoznajemo i samog Stvoritelja. Potrebno je dakle da se bavimo prirodnim znanostima, jer će se tako jačati naša vjera i množiti ljubav k Bogu, a u praktičnom životu moći ćemo pobijati protivnike, koji iznose baš iz prirodnih znanosti prigovore proti vjeri. Samim materinjim jezikom ne možemo puno postići, valja da znademo i koji strani jezik, osobito koji slavenski, jer će se samo tako moći razviti veći saobraćaj i jedinstvo među Slavenima. Teologija i filozofija su u uskoj međusobnoj vezi. Stara je riječ, da ne može biti dobar teolog, tko nije dobar filozof. Povjest je učiteljica života, zato je moramo proučavati, jer je u povjesti putokaz naš u bolju budućnost.

Rezolucije druga referenta sjednica prima jednoglasno:

a) Bogoslov i prirodne znanosti.

Bogoslov neka se bavi prirodnim znanostima: 1. da popuni znanje; 2. da se učvrsti u vjeri; 3. da se očuva zabluda; 4. da

umnoži ljubav k Bogu; 5. da može u praktičnom životu pobijati sujevjerje.

b) Bogoslov i jezikoslovje.

Bogoslov neka uči jezike: 1. da udovolji svojim dužnostima; 2. da odgovara svojstvima naobražena čovjeka; 3. da popunjuje teološko i drugo znanje književnošću drugih naroda; 4. naročito slavenski bogoslovi, da se postigne među Slavenima duhovno srodstvo.

c) Bogoslov i filozofija.

Bogoslov neka se bavi filozofijom: 1. da se usavrši i upotpuni u teologiji; 2. da može perom i riječju u praktičnom životu pobijati krive nazore.

d) Bogoslov i povjest.

Bogoslov, naročito hrvatski, neka se udube u povjest, jer je: 1. u povjesti našoj putokaz budućnosti; 2. povjest nam podaje snage u ovim tužnim danima.

Napokon predložena je i primljena ova rezolucija:

Prvi hrv.-slov. sastanak zaključuje, da centralni zagrebačko-ljubljanski odbor zamoli bogoslovske zborove, da imenuju posebni odbor, koji će voditi brigu oko ostvarenja ovih rezolucija, te o tome obavještati centralni odbor i druge pododbore.

Predsjednik Cankar ustaje i zahvaljuje sjednici na povjerenoj mu časti. Pozove sve prisutne neka nastoje svim silama, da ovaj naš rad ne ostane bezuspješan i neplodan. Neka svaki nastoji prema svojim silama doprinijeti kamečak zgradi jedinstva i slobode svoga naroda. Već je prošla i jedna ura, pa raspušta sjednicu, pošto je dnevni red iscrpljen. Učesnici nato otpjevaše „Lijepu našu“ i „Slovenec i Hrvat“, te se raziđoše. (Svršit će se).

FRAMAZUNSTVO.

VI. UHODARSTVO.[1]

(Nastavak.)

ZADNJI put smo vidjeli, kako framazuni strogo paze na javno i privatno djelovanje „braće“. Veliki njihov imetak, te visoki položaj — a digoše se po židovsko-liberalnoj politici i gospodarskoj struji do faktora prvoga reda — skrbe, da javni organi uprave, zakonodavstva i eksekutivne vlasti budu pod njihovim nadzorom, kao što im je pod kontrolom i štampa. — Ali njihovo se uhodarstvo ne ograničuje samo na njihove redove; ne, ono ide i dalje, ono uhodi, kontrolira i denuncira sve, što je bilo u kakvu odnošaju s javnim životom. Društva svake vrsti jednako su predmet njihove pažnje kao i pojedinci. — Da se bolje vidi, kako to oni rade sistematski i po stalnom nacrtu, evo dva pisamca:

O ∴ de Soissons, le 16. VI. 1902. Loža „Patrie et Humanité“. Cabinet du vén ∴ (kancelarija velikoga meštra).

T ∴ Ch ∴ F ∴ (Très cher frère, dragi brate!) Odazivljući se Vašemu zahtjevu šaljem Vam u prilogu zatražene obavijesti. Kao vjeran sluga F ∴ M ∴ (franc-Maçonnerie) možete uvijek računati na moju najpripravniju pomoć. Primite, T∴ Ch∴ F∴ bratske moje pozdrave. — Duport.“

U prilogu se „dojavljuje“:

„General Pau, 7. pješačka brigada, prije obrstar kod 54. pješ. regimente. Ne voli građansko (?). Nastoji na svaki način da postane divizijonar. Sve svoje vrijeme provodi u crkvi (!), ali u građanskome odijelu. Kod bojovničkog društva u Soissonu prisustvovao je svake godine kod spomenarske mise, ali otkad je društvo misu otpravilo, više ga nema. Za sad prikriva svoju odvratnost prema republici jedino zato, da uzmogne biti promaknut, no bio bi posve klerikalan i protumi-

[1] U potanju organizaciju i opisivanje viših i nižih (hochgradige i symbolische — u ovim se potonjim puno toga prikriva „humanitetom“) loža ne ćemo se približe upustiti, jer ne odgovara našoj svrsi, a ne dozvoljava nam to ni prostor; zato upozoravamo na navedenu literaturu. — „Reichspost“ (od 12./2. o. g. br. 42.) donosi jedno zanimivo pismo iz Madrida, iz koga doznajemo, da se tamo sada uz posebni obred primaju i „sestre“. Crno obložena dvorana „urešena“ s ljudskim lubanjama, zavezivanje ruku i očiju, prisega, majstorska pregača, mistrija, držanje ruke nad plamenom i još jato drugih ludorija — ali se zato treba tim bolje rugati uzvišenim katoličkim obredima! — podaju primanju veću „važnost“.

nisterijalan, kad bi postao divizijonar: tada bi naime postigao svoj cilj, ne bi se trebao bojati nikoga i mogao bi se pokazivati kao reakcijonarac.“

Evo još jedne denuncijacije od Br.·. Louveaua:

„Obrstar Demolon, ravnatelj vojničke radionice u Rennesu: Jezuit (!), klerikalac, reakcijonarac do mezge, prijatelj generala i nacijonalističkoga senatora Merciera, antisemit (!), antidreyfusovac u svakom pogledu. U prilog mu je samo to, da svoje uvjerenje ne iznosi na javu (Eto, što oni vole!). Blag, ali vrlo pogibeljan karakter.“

U ovakvim se formama kreće njihovo „izvješćivanje“! Ali ne zna svaki da dade iscrpive podatke, zato središnja uprava razašilje posebne formulare, koje može lako da popuni. Evo jedan takav formular, što ga je njemački sekretarijat (češki se bolje čuvao javnosti!) „Slobodne Misli“ u Pragu razaslao na svoje pouzdanike nešto prije praškoga sastanka prošle godine. Trebalo je odgovoriti na ova pitanja:

1. „Može li se na Vas računati i kod javne agitacije? Ili samo kod tajne? 2. Može li centralni odbor javiti Vašu adresu pouzdaniku u mjestu? 3. Hoćete li pribivati redovitim i organizovanim sastancima družbe, čim se ova osnuje? 4. a) U kojim društvima i korporacijama djelujete? b) Je li moguće, da se u tim institucijama raširi svrha „Slobodne Misli“? c) Možemo li u tom slučaju na Vas računati? 5. Koje novine čitate redovito (po kojima doznajete naredbe centralnog odbora)?“

I naša gospoda „naprednjaci“ razašilju nekakve arke s pitanjima. Tako nam javljaju prijatelji, no sami toga jošte ne dobismo. A ne stide se oni ni denuncijacija političkim i školskim oblastima, kad se ide proti katolicima. — Kod toga ističemo samo jednu činjenicu, da nema na svijetu grupe, koja bi tako bezočno turala taj gadni posao denuncijacije drugima na račun, kako to čine framazuni, kitili se oni inače „naprednim“, slobodomislilačkim ili socijalno demokratskim imenom. To je njihovo načelo.

(Nastavit će se.)

NESRETAN SAM . . .

LJUBISLAV, GIMN.

Nesretan sam, plačem za to
Što na zemlji nije raj, —
Nebom trepti zv'jezdâ jato
I mjeseca bl'jedi sjaj.

A ja suzne dižem oči
Zv'jezdama bih pošô mlad;
O da ih je rukom moći
Dohvatiti, — to bih rad!

Ali zalud ruka siže
Kroz tu tihu, tamnu noć:
Ne će zv'jezde doći bliže,
Nego ja ću k njima poć!

LABUĐI PIJEV.

(Svršetak).

ZVONA ZVONE, GIMN.

25. listopada.

JUČER je kiša konačno prestala. Gusta, jednolična, oblačna koprena kidala se pod utjecajem lakog sjevernjaka. Komadi se prekrasnog neba pojavljivahu u pukotinama, širili se, dok se konačno u predvečerje ne splinuše svi u čisti jasno-plavi nebeski svod. Dugo sakrito sunce se otkrilo i svojim zlatom obasjalo nešto vedrije obličje zemlje. Priroda je htjela još jednom pokazati svoju krasotu, no poput stare krezube usidjelice slabo je u tome uspjela. Lugovi mrtvi, goli, zemlja gola. No sunce je zapalo, zapadni požar se stišao, mrak jednolično obojadisao sve predmete i pokrio nedostatke prirode. Gore na horizontu izgubile jasne obrise. Na fantastičnu svjetlu mladoga mjeseca pokazivahu se kao grdne nemani, što zaplovište u istom svjetlu vatrenom morskom pučinom. Bilo je krasno. Dugo zatvoreni se prozori otvoriše, svjež zrak zadahnut moćnim mirisom mora, prodirao u moju sobu. Pohlepno sam ga udisao, godilo je to mojim izmučenim grudima, živci mi se umirili u noćnoj svježini i skoro sretno zaspali.

Brzo se probudih. Noć ista raskošna, samo se mjesec digao više, lice mu se zaokružilo, svjetlost jasnijom postala. I ja sam se promijenio, ne ležim više, nego stupam bijelom cestom posred tamnih,

tajinstvenih lugova i pustih vinograda. Noge ne ćute umora, tijelo ne osjeća boli, no žalosna i tjeskobna mi je duša, srce puno čemera. Na nebeski svod upirem oči, tisuće zvijezda blješti na njem. Tiho i veličanstveno se kreću po svojim određenim putanjama. Vječiti život svemirski, vječita harmonija, što beskonačnim onim prostorima vlada, a ne mogu, da je pomute suze smrtnika, pokazuje se smućenome umu. I kao što ni najljepši i najveličanstveniji prizori u prirodi napunjuju srce čovječje tugom, što potiče od želje za sličnom ljepotom i harmonijom, od želje, što se paklenom mukom promeće u srcu koje je ne smije da pobudi, tako se i tuga moga srca nad prizorom najljepšim i najveličanstvenijim u prirodi silno umnaža.

Oči tihim suzama zalite ne opažaju, da se izgubila ravna cesta ispod mojih nogu. Kotrljanje kamenja i šum koraka svraća na se moju pažnju. Oči se otkidaju od zvijezda.

Strašno mjesto! Duboka dolina. Ogromne gore dižu naokolo svoje kamene raskidane vrhunce. Grozna tišina vlada. Svaki glas, slabi šum ječi tisućstrukom jekom. Preda mnom lupa koraka. Četiri crna čovjeka nose crni lijes. Tihi su. Ja krećem za njima. Uspinjemo se na goru. Gore smo! Pred nama groblje. Otvorena su vrata. Unilazimo. Kraj otvorena groba stajemo. Škrinju spuštaju. Zemlja, kamenjem pomiješana, otimlje za uvijek lijes svjetlu. Gotovo. Svrši sve za jednoga čovjeka. Zbilja sve? Sve, sve, sve! odjekuje od grobnih humaka, što primiše u se već hiljade i milijune žrtava, od kojih nikoja ne ostavi ni glasa ni traga. Zašto? pitam. Zašto? ponavlja jeka. Ljudi se udaljuju. Jedini kod groba stojim ja. Na grobu se poput ispruženoga kažiprsta sudbine uzdigao prema nebu krst. Gledam okolo. Sami grobovi, sami križevi. No i dalje od križeva cijela mi se zemlja čini velikim grobom svojih stvorova. A munje nebeske, što prelijeću između tamnih oblaka, koji redom začeše gasiti svjetla nebeska, rišu po nebu vatrene krstove nad tim ogromnim grobom. Svako se svjetlo ugasilo. Studen vjetar bije mi tijelo. Krupna kiša pada, a studeni svojom zadire u kosti. Nigdje zakloništa! Očajan ostavljam groblje.

U tamnome mraku diže se preda mnom još tamnija nekakva hrpa. Dođem bliže. Prođem kroz dračem obrasli šanac i napipam ostatke nekakvih zidina. Porušeni grad! Možda u njemu nađem kakvo zaklonište. Evo ulaza! Pipajući i s počitanjem kao u svetu grobnicu ulazim u grad. Lutam opustjelim ulicama. Predamnom svjetlo! Možda

koji živi stvor? Hajde onamo! Evo me pred četiri gola na pô porušena zida. Nad ulazom, što vodi u unutarnjost, plamenim pismenima svijetli natpis. Kao da vatrenim mačem prosijeca dušu.

„Ovo je dom otaca tvojih, a ti si ga ostavio i pustio, da se strovali krov, što je od svake nepogode štitio oce tvoje i kiša, da na nezaklonjenu ognjištu pogasi svetu vatru, pri kojoj su često ogrijali udove svoje. Čemu sad dolaziš? Nema tu više za te utočišta, nema vatre, gdje bi otopio led, što ti ovija dušu. I pravo ti je.“

Uprepašćeno buljim u natpis, što jedini blješti u potpunoj tmini. Veću mi bol zadaju ta slova, nego zima, vjetar i kiša. U to sijevne, zadnja munja preleti nebom i osvijetli zemlju. Crne se razvaline pokazaše i opet ih nestade. Učiniše mi se kao razvaline velebnog zapuštenog hrama, komu je nestalo krova, porušilo stupovlje i opustjeli sveti žrtvenici. Nestalo je poslije munje onih slova, potpuna je tama zavladala. Predan kiši i vjetru lutam dalje po nijemim ulicama. Jedna jedina želja obladala mi srcem. Usta ne mogu da zašute tu najveću i posljednju želju svakog smrtnika. „Svjetla!“ vičem, a moj krik se gubi u demonskoj buci vjetrova. Padam i ustajem, tijelo mi na zemlji leži, a ja slobodan lebdim svemirom. Želja za svjetlom sve više raste u sve gušćoj tami, gusti i vlažni oblaci me ovijaju. „Svjetla“ uzdišem i prosjecam oblake, oni se pomalo rijede i evo! Svjetli je trak poput dvosjeka mača sjeknuo beskonačnim tminama. Njegovim smjerom letim. Svjetlo sve jasnije. Približujem se izvoru njegovu. Pomisliv na to, duša mi od radosti drhće. Već sam blizu. Svjetlo se izgubilo. Predamnom divan kraj, čarobno osvijetljen, no iz njega ne izlazi svjetlo. Na njemu ljudi vesela lica stoje i gledaju onamo, otkale ja dolazim. Lica im čeznuće odaju. Zar za tamom teže? Osvrnem se.

Daleko tamo bliještilo je jasno sunce okruženo milijunima zvijezda. Svjetlost, što me prije toliko bješe uznijela, bijaše samo odraz njegove veličanstvene svjetlosti. Prevaren bio bi očajao, no ono svjetlo nije očaja dopuštalo. Ogrijalo me i veseo smjeh ostavih predmet zablude, pa krenuh prama suncu. Istim putem prolazih. Oblaka više nije bilo. Zemlja obasjana prvom rumeni zore stajaše preda mnom. Nejasni obrisi grada žare se na jutarnjem svjetlu. Među zidinama ležalo je u blatu moje tijelo. Sažali mi se nad njim. Nek se i ono ogrije na suncu, što dušu grije. Spustim se do njeg . . .

Sve je bilo svježije poslije oluje. Sve je veselije izgledalo u sjaju veličajnog, žarkog i sjajnog sunca, što se hrlo dizalo na čistome i

vedrome istočnome nebosklonu. I moje lice, ako je samo vjerno izražavalo čuvstva, moralo je sjati od sreće, kao nijedno na svijetu. Svjetlo me obasjavalo i najveća se smrtniku dosuđena sreća nastanila u mojoj duši. Neizmjerno mi se svidi taj svijetli kraj. Odlučih ponovno sazidati zidine očinskoga grada, podignuti djedovski krov, uspostaviti porušeni hram, te grijući se na domaćemu ognjištu i paleći na starim žrtvenicima svetu vatru do konca uživati tu sreću . . .

Još je tamno bilo, kad sam se probudio. Prozori od sinoć ostaše otvoreni. U sobi je vladala ista svježina. Misao na čudni san stade me mučiti. Nije me, ni kad je svanulo, ostavila. Ne podajem doduše snima važnosti, ali ovaj mi potaknuo u duši doslije nepoznatu bijesnu borbu. Za tjedan dana smirit će se sve to. No što će prije biti? Neću li se kukavicom pokazati?

26. listopada.

Bella Immortal! benifica
Fede ai trionfi avveza![1]
Manzoni.

Vjerujem, vjerujem, vjerujem! Ta je riječ konačni rezultat duševne borbe. S ponosom je danas izgovaram ja, koji sam prije držao, da ona ponizuje dostojanstvo uma čovječjega.

Jučer cijeli dan provedoh u najžešćoj duševnoj borbi. Došla je noć, u kojoj se boj imao da svrši. Ponos i umišljenost borila se proti božanskoj milosti. U grudima mi bilo kao u kotlu, gdje se odviše pare nakupilo. Gotovo da se rasprsne! Borba je tjerala san od mog uzglavlja. Neizmjerno dug mi bijaše svaki trenutak. Prođe noć. Približavala se zora. Svečano zazvonila zvona na pozdrav anđeoski, naviješćujući blizu danju svjetlost. Meni su dvostruku navijestila. Najednom, ne znam ni sam kako, sklopiše mi se ruke, a usne šaptahu još nezaboravljene molitve davnoga djetinstva. Sa svakom riječi, što je izgovorih, činjaše mi se, da mi pada jedan teret s duše. Zadnji se svečani zvuk zvona rasplinu jutarnjim vazduhom, zadnja riječ molitve zanijemi na mojim usnama, zadnji teret s duše pade, zadnje dvojbe nestade.

Hvala Ti, presveta Djevice, jer si mi otvorila oči nebeskome svjetlu moga djetinstva. Klanjam Ti se, vječiti znače čovječje uzvišenosti i poniženosti, blaženstva i tuge. Sretan je onaj, koji može, da svoj glas uz istočni i zapadni grimiz i pripeku zenitnog sunca

[1] Lijepa besmrtnosti! blagoslovljena vjero, navikla na triumfe!

pomiješa sa zvukom mjedi i milijunima glasova, što Tebi u slavu titraju vazduhom zemaljske kruglje. Nisi mi uskratila te sreće, hvala Ti za to!

Planula je rumena zora, diglo se žarko sunce, prešlo već i polovinu puta svoga, a ja još pravo ne mogu da saberem mojih misli i shvatim svoju sreću. Tek osjećam veliku i jasnu svjetlost u duši, neokušano blaženstvo u srcu. Vratih se domu otaca svojih, obnovih ga i sretan stanujem u njemu. Porušeni hram na novo sazdah u svom srcu i srećom mi se ogrijala duša pri vatri žrtava, što ih palim pred Stvoriteljem svojim. Njemu se Najsvetijemu, Vječnomu, Neponjatnomu i Dobromu zahvaljujem za ovu sreću. Njemu se zahvaljujem, što mi je dao duh sebi podoban i zajamčivši mi time besmrtnost, ispunio mi najveću želju. Hvala Mu i zato, jer Mu to ne bje dosta, nego mi i blaženost u besmrtnosti obeća božanskim darom Svojim — vjerom i tako mi lijepim učini život smrtni, ma koliko on težak bio. Prezreo sam bio taj Njegov dar, oglušio se Njegovomu glasu, no velika je bila kušnja i slabe moje sile. Jadi mi istisli iz srca nadu i napunili ga očajem, božansku ljubav zamijenili mržnjom. No ja se skrušen i raskajan vraćam k Njemu s oproštenjem i ljubavlju u srcu, a On će me s ljubavlju i oproštenjem dočekati i obećano blaženstvo podati.

Dogara život, no duša plamti. Razgorjela se u njoj nanovo utrnuta vatra vječnih i besmrtnih ideala. Ne će više utrnuti. Ideali će me nekadanji sretna pratiti po vječnim poljanama, gdje će im i zbilja odgovarati. Često će me oni potaknuti, da svrnem oči na majku zemlju, gdje će snijeg pokrivati moj svježi grob, a vjetar, noseći studen na svojim krilima, divlje urlati nad uspavanom prirodom . . .

SREĆA.

PAVAO MARINOVIĆ, GIMN. — „ZORA“.

STISNUO se k zidu . . . Slabo mu i mršavo tijelo pokrilo trošno odijelo, a bose noge pomodrile od zime. Drži se uza zid poput nepomičnoga kipa, a drhtave usne od časa do časa gotovo šapuću: „Kupite ljubica samo po novčić, kupite!“ Velike i crne oči sjaju nekom turobnom sjetom gledajući, hoće li se tko obazrijeti i na nje-

gove ljubice. Prolaznici popostaju kraj njega i kupuju ljubice. Bilo im žao nevoljna dječaka. Kolikim samo veseljem promeće dobivene novce! Lice mu sja od radosti, jer već gleda dobru majčicu, kako mu ljubi i draga prozeblo lice, kad joj predaje utrženi novac, i ćuti na usnama onaj blagi cjelov nježne majčine ljubavi...

I jačim glasom nuđa svoje ljubice, a s lica mu odsijeva veća sreća, čim manje kitica vidi na tanjuriću. Prošlo je podne. Silna ga glad stala moriti, jer već više dana nije okusio ništa do suhoga hljeba, ali od utržene svotice ne će da troši, samo da što više donese miloj majčici. Raduje se već sada onoj nasladi, kojom će mu sestrica i bratac srkati mlijeko, što će im ga majka donijeti za njegov novac.

Sunce se nagnulo prama zapadu, a prvi se suton stao spuštati. On je prodao i zadnju kiticu, pa sada hrli kući u majčin zagrljaj.

Banuv u sobicu baci se u krilo majke, koja mu osu lice bezbrojnim cjelovima.

Tiha je noć. Kroz propupale krošnje drveća širi se talas probuđene prirode, svuda vlada tišina. Na nebu u krugu sitnih zvijezdica plovi mjesec i obasjava blijedim svijetlom ležaj, na kome je sklonuo dječak umorno tijelo. Sjaj se mjesečev odrazuje na majčinoj glavi, koja kleči kraj postelje sinove uprtim očima u sliku Bogorodičinu, a vruće joj usne šapću žarku molitvu, da joj ga ona uščuva vazda takovim. — —

Pročitao 23. VI. 1908. Jos. Andrić

KNJIŽEVNOST.

„PROSVJETA“. Pred nama leže prva tri broja ovoga velikoga (obiteljskoga) lista (veliki oktav format na 40 str.); pa prema tome ne bismo smjeli izreći svoj sud — da ne bude naime krnj —, kad ova tri broja ne bi bila tako markantna ne samo za god. 1908., nego i za sva prijašnja godišta.

Ima vam tuj svega i svašta, te se čovjek ne može prečuditi, kako se moglo naći naših drugova na ferijalnom sastanku, koji su zagovarali taj list protiv osnutka našega beletrističnoga lista.

Ne ćemo biti dugački, a to s dva razloga. Jedan je, što se i tuj u prosuđivanju valja držati principa: Bonum ex integra causa, malum ex quovis defectu, a drugi je, što smo mi s „Prosvjetom“, kakova je danas, davno već obračunali, te među nama đacima nema više nijednoga, koji bi htio pledirati za „Prosvjetu“ kô ono na sastanku...

Ako izuzmeš Deželićev hist. roman „Hadžibova kob“, zatim Širolin prikladni prijevod Eschelbachovog hist. romana „Neprijatelj puka“, pa ono ljupkih pjesmica („Materinke“, osobito: „Kad na vječnost mislim...“) finoga Arnolda uz još koju stvarcu — taj je list sve prije, nego ono, što bi imao biti.

No od te neknjiževnosti književnoga lista ni po muke, samo da bi ono ostalo bilo, ne velimo, strogo po kat. principima, ali barem pristojno. Što je n. pr. ušlo u „Listak“ 2. broja pod naslovom „Hrv. zem. kazalište“, ne dade se nikako opravdati. Tamo piše doslovno: „... dok su: „Gospodjica Josette, moja supruga“ i „Madame Sans-Gêne“ općinstvo baš ugodno pozabavile (mi podvukli), ma da su poznate stvari. No **lijepe** dramske radnje (mi podvukli) uvijek će napuniti kuću, sve da su i stare“. Eto tako se pravi reklama komadima, koji pune kazalište zagrebačkim svijetom, a kad tamo, čujem, da je „Gospođica Josette“ najfrivolniji komad, što je do sada iznešen na našu pozornicu. Dakako, da je i „Madame Sans-Gêne“ prilično širokih rukava što se tiče moraliziranja.

No tek treći broj sa crticom Gorkoga: „Jednom u jesen!“ Ta stvarca kakogod je kratka, tako vrvi povredama po iole čisto srce. Na jednom mjestu te ni književne ni poštene stvarce stoji: „Ne znam reći, da li sam tada ikoliko mislio na kazneni zakon, moral, vlasničtvo i druge znanosti, na koje čovjek, po mnijenju učenjaka (aha!) mora uvijek misliti.“ Dakako da junačina, čije su te riječi, mora štošta proživjeti s onom droljom... I to se eto čita po našim obiteljima, time se hrane i ženski stvorovi, „pa i iz boljih kuća“...

Nego da vam se ne pričini, kao da smo jednostrani, navest ćemo vam, kako „Prosvjeta“ zna navinuti i druge žice. Objašnjujući sliku „Rumunjska princesa za molitve“ (Listak str. 102.) navodi: „Tako se mole Bogu i posvećuju svoj život pobožnom razmatranju svijeta i budućega života i princese, dok ima jadnih ženskih stvorova, koji lošim uzgojem i silom okolnosti padaju duboko, daleko od čistoga ljiljana, te se valjaju u kalu najgnjusnijih opačina — pa i iz boljih

kuća. Zabrinuti ljudi pitaju se: što je tome uzrok. Padaju ideali, ubija ih loš primjer kuće, doma i ljudskoga društva“, a mi bismo dodali: i čitanje sablaznjiva štiva, kako „Prosvjeta“ donosi na svojoj 84. str. — dakle 9 listi naprijed.

Pa da se čovjek pri tome ne sjeti obzoraštine, što ju je onako vjerno oslikala „Hrv. Straža“ u svojem nizu članaka „Tri dana u „Obzora“?!

„Jedinstvo“, list grčko-katoličke mladeži, br. 1. — „... ako ikoga, a to za nas grkokatolike mora biti sveta dužnost i životna zadaća, da poradimo oko ujedinjenja Jugoslavena, da „vsi jedno budete“ ... I upravo ova misao ponukala je naše mlado društvo „Zorčić“, kojemu je konačni i glavni cilj ideja sv. jedinstva, da se odlučilo na izdavanje lista „Jedinstva“ ... Sve ono, što napose nama, mlađim pripravnicima za uzvišeno zvanje apostola Kristovih, služi kao oružje i bojna sprema u radu za sv. jedinstvo, to je zadaća i program ovoga lista“. Zato će izučavati bogoslovlje, napose preporne dogme, povjest istočne crkve, napose doba raskola itd. Bavit će se svim potrebama grkokatoličke crkve kod nas, te stoga hoće da oko sebe skupi na suradnju ne samo svu mladež, nego i svećenike, i sve, koje to pitanje zanima. Program je vrlo opširno i dobro izrađen, te obuhvaća potpunu i svestranu sliku rada. Iza toga slijedi zanimiv opširan životopis Zorčićev te izvještaj Pavićev „Naše društvo“ o lijepoj i sve većoj djelatnosti društva od postanka do sada. Boićev zanimivi članak „Tetoviranje katolika u Bosni“ je istom započeo. Od beletristike je najljepša Višoševićeva čuvstvena i fina crtica „Ah vječna domovina!“ Od pjesama napose Himna „Zorčića“ od M. Nikolića s osobito uspjelom pointom; i Šramova: „Oj vini se!“ bi bila vrlo lijepa, da nije u prvoj kitici ritmika odviše nasilna (najbolje je pjesmu čitati na glas pa se onda opaze nepravilnosti). Kao prilog su dodane note za grčkokatoličko crkveno pjevanje. — „Jedinstvo“ si je postavilo veliku zadaću i divan upravo cilj svome radu, a žar mladih srdaca i oduševljenje, kojim su se već oko ovoga prvoga broja okupili, jamči nam, da to ne će ostati „pium desiderium“, nego da mladi pregaoci, bar koliko je do njih, ne će žaliti ni najtežih žrtava, da osnovu bar primaknu što bliže ostvarenju. Ustrajno naprijed mili drugovi, svijetlim stopama plemenitoga Zorčića i nezaboravnoga Bresztyenskoga!

„Bostan“, Zadar (sjem. „Zmajević“), br. 1. — „I mi se prenusmo!... I omladina našega sjemeništa hoće da prinese kamenčić

radu, što ga je počela mala četa oduševljene hrv. omladine na našemu najstarijemu svetištu — Trsatu, a zatim nastavila i učvrstila na sveđačkome katoličkome sastanku u Zagrebu. Program je dakle našega „Bostana“ jasan, kaošto su jasna i sredstva, za kojima posižemo i cilj do kojega se nadamo dospjeti“. Iza to slijedi pjesma „U sumračju“, koja pjeva o pustome groblju porušene sreće, a isto tako i u crtici „U osami“ kaže Tugomil (oh, ti tužni Tugomili, Tugomiri, Bolislavi i svi jadi i boli i tuge već u pseudonimima!), da je htio „iz ojađene duše prokleti taj svijet“. Zašto tako govore — na to nam ni drugi ne odgovara. Ako se već hoće toliko jadikovati i tugovati mora se to motivirati, inače se izvrgne u proste — fraze. Ovo beskrajno jadanje i tugovanje kod mladeži ostavlja utisak — patvorena čuvstva. Ako ko obrazloži — čast! Pa i tu je na mjestu obično samo neko tiho elegično čuvstvo — a ne odmah proklinjati iz svega glasa i tugovati čak i u — pseudonimu! U tome a i uopće je puno bolja pjesma „Večernje zvono“, puna toploga čuvstva, tihe sjete ali i blage utjehe. Sjeta (a ne odmah proklinjanje i očaj) se porađa tim, što „duša tiho mi sanja prošle spomene slatke“. Tu je lijepo obrazložena, skroz na mjestu, a lijepo i obrađena. Vrlo je dobar članak „Živjela kršć. demokracija“, koji će se još nastaviti. U „Rastanku“ ne kaže ništa pisac kuda će i zašto će ostaviti zavičaj, a bar jedno od toga dvoga morao bi kazati, jer ovako gubi krepčinu. Inače lijepo pripovijeda, samo što mu posred tužnoga rastanka kao „od odgovora bubnić mal da ne pukne“, to je odveć prozaično. U „Kronici“ su vijesti iz lit. društva, za koje bi dobro bilo, da si nadjene kakvo ime (kao što ga n. pr. ima „Zora“ u Osijeku ili „Neven“ u Spljetu). „Bostan“ je najmlađi bratac naših dosadanjih srednjoškolskih listova, ali ima i u njega srca junačkoga i zanosa vatrenoga, pa će on brzo svoju braću dostignuti i s njima se u kolo uhvatiti!

„Odjek“, Kotor, br. 1. — Domovino, evo se i četa mladih Bokelja ubraja među tvoje vjerne sinove. Oboružasmo se istim oružjem, kojim i neharna ti djeca. Pero je naš mač. Ali najprije treba, da se naučimo vitlati tim mačem. Vježbalištem će nam biti naš „Odjek“. U prvome redu gojit ćemo beletristiku, ali ne zadahnutu modernim duhom, već vjerskim istinama, osnovnim zakonima zdravoga razuma, moralom i patriotizmom. Budu li nam pak sile dopuštale zaći ćemo katkad i u polje znanosti. Pod istim uvjetom pratit ćemo i našu

hrvatsku književnost“. Kao posebno polje djelatnosti odabrali su si također istraživanje domaće (bokeljske) povjesti, što s pohvalom ističem. Od pjesama najbolje su „Odjek“ i „Caritas“ osobito posljednja, kako po ideji, tako i po pravilnoj lijepoj formi. Dvije crtice „Ljepota“ (parabola) i „Kamo ću?“ (alegorija) vidi se po alegoričkome načinu, koji početnici najviše vole, da su još početničke; treba se obrnuti k realizmu, te njegovati i crticu iz zbiljskoga života kao n. pr. u „Lipi“ ili „Nevenu“. Poučne su radnje: Počeci glazbe i njezin utjecaj na čovjeka i O štovanju mrtvaca, oba opširno i zanimivo napisana. Onoj posebnoj tačci programa odgovara članak „Znameniti Bokelji“ s životopisima njihovima od najstarijih poznatih vremena. — „Odjek“ je svladao sve silne poteškoće i zapreke, što mu toliko dugo ne dadoše, da svijet ugleda, te su već tim njegovi vrijedni izdavači zaslužili pohvalu, a još i više radi ovoga dosta obilnoga i raznoličnoga sadržaja 1. broja, koji nam podaje lijep izgled u budućnost. Živjeli Bokelji!

Koledar katoličke mladeži za godinu 1908. Izdala knjižara sjemeništa u Spljetu. — Koledar postaje sve ljepši i zanimiviji. Među statističkim podatcima ima već vrlo poučnih i zanimivih stvari, a iza toga slijede krasni člančići: Naš najveći neprijatelj, Idealnost, Karakter, Čistoća, Čitanje. Vrlo su lijepo i kratko pisani, a naslovi već i sami preporučuju stvar. Za orijentovanje i za naobrazbu su vrlo dobri podatci: Katoličke znatnije novine i časopisi u Austro-Ugarskoj monarkiji, te listovi i novine vani. Samo bi dobro bilo, da su među vanjske listove (osobito njemačke, franceske i talijanske) uvršteni također znatniji i najbolji časopisi literarni, znanstveni, mladenački, te uopće, koje bi đaci mogli trebati. „Trule duše“ je bez dvojbe najbolja do sada pripovijest druga Vilovića, koja živo i lijepo prikazuje život propala čovjeka, zastupnika „neograničene slobode“. Zanimiv je, ako i nepotpun i popis „Hrvatske zadaće kroz ljetni rok 1907. u srednjim školama“. Zatim „Razno“, Razne rečenice (vrlo dobar tumač običnih krilatica), šaljiva i zgodna Oda čelavoj glavi, Domaća ljekarna, Igre, Malo šale i Zagonetke. Dobar je i pregledan kratak oris zagrebačkoga sastanka sa slikom našom. Šematizam naše organizacije i nastavnih zavoda je vrlo dobar i opširan, a nada sve zanimiv, kao i lani. Manjka samo opet Akademska kongregacija u Zagrebu, a moglo se je štogod kazati i o Gracu. Kongregacije su u većemu broju, ali ipak još ne potpuno na pr. gdje su travničke kongregacije,

pa sarajevska gimnazija, pa donjotuzlanska, pa banjalučka (nije krivnja toliko na upravi koledara, koliko, što se sami ljudi ne javljaju). Dobro bi bilo, da se na kraju sastavio popis kongregacija i kod svake, na kojoj se strani nalazi pobliže o njoj. Ovako su previše raštrkane. Isto tako i za literarna društva, te glazbene zborove. Treba da je potpun i dobar prijegled organizacije. Do godine može se donijeti i literarnih srednjoškolskih listića. To samo kao opaske za budućnost; inače kao cjelina je koledar zanimiv, potpuno uspio i znatno pokročio prama lanjskome. Drugovi, mislim da netrebam drugo reći, nego: ovo je **naš** koledar, i svatko će valjda znati, kako se ima držati prama koledaru, u kojemu je popis i jasan, lijep pregled cijele naše organizacije i rada.

DOPISI.

Zagreb.

(Iz „Domagoja“). Iza uspjeloga hrv.-slov. svedjačkoga sastanka u Zagrebu, „Domagoj“ je ove godine još jače razvio svoj rad. Znali su članovi, da će onda tek društvo postići svoju svrhu, ako budu svi radili u samom društvu, da se što bolje spreme za život i ako svoju djelatnost prošire i u javnosti. Budući da se društvo uvjerilo, da je ono, kao katoličko društvo, upućeno i na svećenstvo, koje je važan faktor u hrvatskom narodu, zato je nastojalo, da se tomu staležu što više približi, da uzmogne skupa uspješno raditi pod lozinkom: „Za vjeru i dom“.

To su evo najmarkantnije crte rada „Domagojeva“. Rekoh, da je društvo nastojalo, da što više zaokupi radom svoje članove, zato su svake nedjelje držali članovi poučna predavanja; istupali svagdje, gdje su zahtjevali interesi katoličke stvari; podupirali radom svako nastojanje za katoličku i narodnu stvar. Osobito je društvo posvetilo svoju pažnju na hrv. djaštvo, jer si smatra to pitanje najvažnijim.

Neki naši bivši članovi, kao gg. Šime Bašić, Ferdo Pavelić, Radoslav Jagić, nezadovoljni takvim radom istupiše iz „Domagoja“. Istup su svoj i sami motivirali dijelom usmeno, a dijelom pismeno, kao n. pr. radi toga, jer da „Domagoj“ sa svećenstvom radi, da previše radi, što ne spada, na nj, nego na katehete; nadalje da „Domagoju“ Jezuiti (sic!) diktiraju, itd.

Osim toga istupiše iz „Domagoja“[1] gg. Zaić, Matić, (koje u ostalom potpisani, a ni mnogi drugi ne poznaju, tako su revno polazili društvo) a izbrisan je iz imenika članova „Domagoja“ g. M. Radovanović.[2] Istupom

[1] a time ga i pročistiše.

[2] Da li su ovdje pomenuta gospoda još i u kongregaciji? O. sl.

pomenutih i brisanjem pomenutoga „Domagoj“ je postao jedno srce, jedna duša.

Marko Rebac, stud. iur.

Zagreb.

Proslava prve obljetnice „Domagoja“ u hrv. katol. kasinu. 1./XII. 1907. Rijetko se događa, da koje društvo slavi prvu obljetnicu, ali naše društvo imalo je mnogo razloga, da je proslavi.

Nijedno akademsko društvo nije imalo toliko poteškoća pri svojemu osnutku kao što je imalo, a i sada još ima, društvo „Domagoj“ i to jedino zato, što je odlučno ustalo protiv liberalizma i „naprednjaštva“. Ali bilo je i drugih poteškoća — osobito materijalnih, i jedino agilnost članova spasila je društvo, da se nije raspalo, nego — napredovalo.

Osnivači društva (bilo ih je samo 5) nadjenuli su ime društvu „Domagoj“ po hrv. knezu Domagoju, koji je stajao na braniku vjere i doma. I evo prebrodivši društvo sretno između Scylle i Karybde dočekalo je veselo svoju prvu obljetnicu, ali tu radost nije moglo prešutjeti, već je odlučilo, da i katolička javnost sazna za njegovu proslavu, i da pobudi u nje ljubav spram hrv. kat. đačkog pokreta.

Koji su bili na toj proslavi, reći će jamačno, da je potpuno uspjela i da će im ostati u ugodnoj uspomeni. Skoro u potpunom broju bile su zastupane kongregacije gospođa i učiteljica, te ostalo zagrebačko građanstvo. Najveće je uzbuđenje pobudio pozdrav svenčil. rektora Magnificusa dra. Maurovića po dru. Jambrekoviću. Osobno nije mogao doći radi bolesti, ali je ujedno najavio, da postaje članom utemeljiteljem „Domagoja“. Svojom prisutnošću iznenadili su nas stud. phil. Butković, član „Hrvatske“ u Beču, te braća Slovenci članovi „Zarje“ u Gracu: stud. phil. A. Juvan i stud. iuris M. Malnerič.

No i srednjoškolci iz sviju hrvatskih zemalja sjetili su se toga dana „Domagojeve“ slave poslavši brzojavne i pismene čestitke poimence iz ovih mjesta: Osijek — osječki đaci; Spljet — spljetska hrv. kat. gimnaz. omladina; Spljet — spljetski seminarci; Dubrovnik — dubrov. gimnaz. omladina; Kotor — pristaše gimnazijalci; Mostar — kongreganisti; Mostar — vanjski kongreganisti; Mostar — Rogulja i Rebac, pravnici; Travnik — đački Marijin zbor. U ime kongregacije donjogr. gimnazije zagrebačke pozdravio je „Domagoj“, dr. Lončarić, a u ime prisutnih zagrebačkih sumišljenika srednjoškolaca VII. gimn. Zlatan Anderlić. „Domagoj“ je pozdravilo brzojavno i više kat. akad. društava i bogoslovskih zborova: Brno — spolek českých akademiku; Beč — slov. kat. akad. društvo „Danica“; Gradac — slov. dijaška zveza; Beč — hrv. kat. akad. društvo „Hrvatska“; Sarajevo — bogoslovi sarajevski; Dubrovnik — Marijina kongregacija klerika.

Pismeno je društvo pozdravila kongregacija gospođa u Zagrebu i ujedno se upisala za člana utemeljitelja.

Zabava je otpočela himnom hrv. kat. đaštva od Zajca, a otpjevao ju je Domagojev zbor.

Predsjednik drug Belić, razložio je zatim ideale katol. đaštva: Kršćanstvo, hrvatstvo i demokratizam. Starješine „Hrvatske“ i „Domagoja“ dr. Dočkal i doktorand prava S. Markulin ispunili su glazbeni dio programa. Filozof Barić deklamovao Šenoinu pjesmu „Budi svoj“, a pravnik Pavelić ocrtao je nutarnji život društva prve godine, te je često zainteresovao općinstvo nabrajajući tegobe društva. Zadnja točka programa svršila se Eisenhuthovom pjesmom „Kroz noć“, koju je otpjevao Domagojev zbor. Iza toga je otpočela vrlo ugodna neslužbena zabava, na kojoj su mnogi odlični gosti nazdravili „Domagoju“. Burno su pozdravljeni: otac katol. pokreta biskup Mahnić, bivši i sadanji urednik „Hrv. straže“ dr. Alfirević i dr. Binički, zatim braća dr. Milan i Ljubomir Maraković kao revni trudbenici za organizaciju hrv. kat. đaštva, isto tako radi i drug stud. phil. Butković, član Hrvatske. Napose ističem, da su drugovi Slovenci bili predmetom sveopćih simpatija. Prva ova zabava uspjela je ne samo u moralnom nego i u materijalnom pogledu, jer su se mnogi upisali za članove utemeljitelje i podupiratelje. Domagoj je ovom svojom proslavom pokazao hrv. katol. javnosti, da je već u prvoj godini ispunio mnoge nade, koje je u njega stavljala. Na nama je, da radimo i nadalje tako.

Dimitar Vac, stud. phil.

Beč.

Zvonimir. To hrvatsko akademsko društvo u Beču priredilo je 14. veljače o. g., kako u pozivu piše, „sjajan ples“. Taj „reprezentant“ hrvatskoga đaštva u Beču priredio je zabavu, od koje su đaci bili tako reći isključeni, što je učinjeno ne namjerno, jer se drugačije ne može rastumačiti ulaznina od 6 kruna po osobi. Isključio je đake, a u zabavni odbor primio nekoliko oficirčića, po čijim imenima sudeći, bit će da nijesu baš osobiti zatočnici hrvatske misli. Povrh svega toga okrunio je svoje djelo pozivom bana baruna Raucha na tu zabavu. Uza svu urgenciju hrvatskog novinstva i đaštva nije „Zvonimir“ vratio prinos Rauchov za zabavu. A taj „sjajan ples“, od kojega se je nadao tisućama dobiti, odbacio je čistih — 80 kruna (a šta bi ostalo, da su vratili još i Rauchovih 50 kruna! Op. ur.). Drugačije i ne može biti u društvu, u kojem su onako heterogeni elementi i ako svom silom hoće, da se diferencije izglade. Latentni taj uzrok, koji svaki objektivni motrilac može primjetiti, čini, da se „Zvonimir“ tako često blamira i često nasijeda. Uz preko 150 redovitih članova, a onda utemeljitelje i podupiratelje, ne može „Zvonimir“ sastavljati kraj s krajem, uvijek je u dugu, a za „Milčićeve pjesme“, koje su izašle u njegovoj nakladi, došla je kako čujemo, „zadnja“ opomena za platež duga.

To životarenje „Zvonimira“ samo škodi hrv. đaštvu u Beču: plaćaju članarinu, a u stan nikada ne zalaze (tako će u onako mračan, zadušljiv i tijesan stan zalaziti i po četvrt sata tražiti novinu, koju hoće da čita, rađe ode u kavanu), a što je najgore, u doticaju sa starijima poprime mladi nadobudni ljudi, koji su tek došli na univerzu, njihova „načela“ i brzo postaju mladi starci. To je jedan od najvažnijih uzroka stagnaciji, na koju se u zadnje doba toliko tuže. Radi toga se mi i obazremo katkada na „Zvonimir“ — žao nam je mladih srdaca.

Nama bi stoga i najdraže bilo, kad bi se „Zvonimir“ raspustio, o čemu se skoro svake godine na glav. skupštinama pogovara. Ta čemu podržavati nešto silom na životu, što nije kadro živjeti, a skopčano je s velikim žrtvama hrvatskoga naroda. *D.*

Gorica, dne 1. veljače.

Akademija sv. Karla: Slavno uredništvo! Po dvjema dopisima od prošle godine bit će vam poznato, da opstoji u našem sjemeništu već drugu godinu „Slov.-hrv. akademija sv. Karla“. O radu pak te naše Akademije čujete rijetko, te ćete možda misliti, e se i ne mičemo ili bar kukavno životarimo.

Kad budete pročitali dopis i vidjeli broj i različitost predavanja, koja niže spominjem, budi vam slobodno suditi o našem radu. Prema ovdješnim prilikama nastojimo da radimo, koliko nam je samo moguće, pak ću vam u kratko javiti, što smo sve uradili kroz minulo proljeće.

Akademija imala je 37 članova (25 Slov. i 12 Hrv.) Prema lanjskoj godini ona je i napredovala, što se je moglo opaziti iz zanimanja, članova, koji su uredno pohađali svaki sastanak i nuđali svoja predavanja od kojih mnoga žalibože do sada nijesu mogla doći na red radi vremena. Bila su držana ova predavanja:

Kos J. Razlika med kat. cerkvijo in modernim svetovnim naziranjem.

Janko Ant. O enciklici sv. Oca Pija X. „Pascendi gregis“. Sv. Karlo Boromejski i sadašnje doba.

Lazić Jul. Vrste crkvene glazbe.

Zlobec Aug. Slabo berilo.

Vlakančić D. Slovjenski jezik kao liturgični u katoličkoj crkvi i glagolica kod Hrvata.

Belè Venceslav: Nekoliko luči u prvi zvezek Gregorčičevih poezij. (Prigodom obljetnice smrti).

Kajin Emer. Kako da se materijalna bijeda u Istri podigne ujedno s pučkom prosvjetom.

Rustja A. Ozadje slike, katera nam predočuje prijateljsko zvez kapitala s dolgom. Praktična prelavanja o posujilništvu.

Blagohotno ponudio nam se držati u Akademiji, koje predavanje i vlč. g. dr. Srebrnić. Do sada odazvao se govorom: Materijalistično razlaganje zgodovine.

Veleuč. g. dra ide napose hvala za ljubav, koju goji prema našem društvu prisustvujući svakom predavanju, kao konzulent, te kao prefekt študija i knjižničar pomažući nam pri svakom poslu savjetom i pružajući nam knjige svake vrsti.

Dne 22. siječnja zaključili smo prvo polugodište, pošto nam se je sada pripravljati za ispite. Taj dan obdržavala se opća skupština, na kojoj se g. predsjednik Kos zahvalio u ime staroga odbora preporučivši nam ujedno marljiv rad na procvat Akademije. U njoj imademo prilike štošta naučiti se, što nam može biti od bitne važnosti. Škola i gg. prof. pružaju nam dosta, ali ne svega znanja, koje nam je potrebito za budući život, zato moramo nastojati, da ono nadoknadimo u Akademiji, koja i imade tu zadaću. Spomenuo je i teške prilike, koje nas čekaju vani, zato nije druge, nego da si pripravimo što temeljitijega znanja, da jednom uzmognemo odoljeti svim protivnicima.

U novi odbor za drugo polugodište bijahu izabrani: Belè Venceslav, predsjednik, Vlakančić Dinko, potpredsjednik i blagajnik, Pahor Oskar, tajnik slov., Kajin Emerant, tajnik hrv. i knjižničar.

Novi odbor dobio je zadaću, da do slijedećeg sastanka ispravi i upotpuni pravila, koja su se pokazala nedostatnima. Uz potpuna pravila nadati se je, da će u drugom polugodištu i rad u Akademiji postati intenzivnijim.

Za odbor *D. V.* potpredsjednik.

Sinj.

Iz franj. sjemeništa (Literarno društvo). Rado se odazvasmo želji svedačkog sastanka, te i mi stupismo na zajedničko polje, polje carstva misli i ideala, za ostvarenje naših težnja. A da svu našu braću uvjerimo o našem radu, evo se i mi vesela srca javljamo u ovom glasilu, te na vidik iznašamo našu zauzetnost i skrb oko općeg dobra.

Pošto u našem sjemeništu žive sva društva, mladež se je zagrijala za vele važni korak, osnutak liter. kluba, te je živo uznastojala, da i ovo ostvari. I njihovoj se je želji udovoljilo, pošto se je prijavilo devet članova, od kojih trojica istupiše, držeći se nesposobnim i nevrijednim, početkom ove škol. god. Šestorica ih ostade vjernih svom idealu: Antun Radonić, predsjednik; Franko Klarić, tajnik; Antonović Milan; Bumber Jakša; Josip Jurić i Šimun Cvitanović. Koji udesiše svoj rad ovim redom:

Prva sjednica na 17. listopada, na kojoj čita drug:

a) A. R o „Slobodnoj volji“.

b) F. K. o „Našem đačkom poštenju“.

c) M. A. o „Slobodnoj školi“.

d) J. B. „Kad se sjeti“, crtež.

e) Š. C. „O starcu svećeniku“, crtež.

f) J. J. „Bog ne plaća svake subote“, pripovijest.

Druga sjednica na 19. studenoga.

a) A. R. slijedi o „Slobodnoj volji“.

b) F. K. o „Važnosti prijateljstva u svijetu“.

c) M. A. o „Čovjeku i o majmunu“.

d) J. B. o „Našem lit. društvu“. Na svršetku stavlja dvije rezolucije:

I. Naše lit. društvo neka bude na izgled i drugim đacima, potičući na isti rad, težeći za istim idealima, da tako koriste sebi i svojemu narodu“; koja bi prihvaćena.

II. „Lit. društvo treba da što prije osnuje svoj lokalni listić, katol. duha, koji će biti poticalo i primjer srednjoškolskim đacima“. Zbog sadašnjih prilika bi odbijena.

e) Š. C. „Na mirnom žalu“, crtež.

f) J. J. „U Kristu nam je samo spas“. Na svršetku nastala debata o „najprosvjećenijemu dosad vijeku“.

Treća sjednica 15. prosinca:

a) A. R. svršava o „Slobodnoj volji“. Ova je vješta radnja krasno uspjela.

b) F. K. „Odgoj bez vjere“.

c) M. A. o „Štampi“.

d) J. B. „Naše đačke organizacije“.

e) J. J. „Da li vjera Kristova ništi svijet“?

f) Š. C. „Bilješka“, crtež.

Nakon svega toga nastade veseli bratski razgovor o „vjeri“ i kako nevjernici i protivnici najbolje potvrdiše katoličku vjeru.

Četvrta sjednica 15 siječnja:

a) A. R. čita o „Vjeri“ — uvod —.

b) F. K. „Život bez vjere“. Ova i prva mu je krasno uspjela.

c) M. A. „Koliko koristi sv. Ispovijed i njezino priznavanje od protivnika“.

d) J. B. „Đačke organizacije“, svršetak.

e) J. J. „Socijalna demokracija i kršć. socijalizam obzirom na radništvo“.

f) Za Š. C. čita F. K. pjesme: „Akord“, „U daljini“, „Miserere“, „Na solinjskom polju“, „Kraljica Hrvata“ i „Bijeg u Egipat“, historični crtež.

Na svršetku referira o „širenju hrv. glasila“ drug F. K., te bi prihvaćena ova rezolucija: „Svi se prihvaćamo unaprijed oko širenja što više hrv. glasila“. — Ovo spomenusmo, neka nitko ne misli, da se publike bojimo. S pomoću Božjom mi ćemo stupati započetom stazom, i uznastojat ćemo, da naš trud urodi i spasonosnim plodom po naš mukotrpni narod. Nikakva ogovaranja i ocrnjivanja ne će nas zastrašiti, a zamka se ne bojimo! Bilo komu ovo drago ili ne bilo, nama je sve jedno. Istinu kažemo. Vesela srca svakog u naše kolo primamo, samo ako misli biti ono, što mora biti. Na koncu bjelodano svakome, tko nije s nama, protiva je nama. A za sad dosta.

Upravni odbor liter. kluba.

Senj.

† Dr. Antun Maurović, biskup senjsko-modruški. Dne 7. veljače zadesila je hrvatski narod, a osobito hrvatsko svećenstvo i hrvatsku omladinu nemila tuga. Umro je naime senjski biskup, uzor svećenika dr. Anton Maurović, čovjek pun vjere, pun slatkog osjećanja prema vjeri i domovini, ljubitelj mladeži, a dobar pastir svoga stada.

Gotovo kroz cijeli svoj život brižno je nastojao o napretku i dobrobiti hrvatsko-katoličkoga đaštva. Eno ga već kao katehete zagrebačke gimnazije i upravitelja nadb. orfanotrofija, kako si stiče osobitu ljubav i štovanje mladeži, koja ga je u velike cijenila kao blagoga, pravednoga svoga učitelja i pravoga oca, koji ju je uvijek zadahnjivao pobožnošću i stalnošću u radu i dobru.

Prvi njegov korak u velikom svećeničkome zvanju bio je namijenjen mladeži. Obnovio je naime u Senju konvikt, u kojem će moći mnogi siromašni, ali dobri i valjani mladići naći svoje skrovište.

Veliki pokojnik bio je rodom iz Zagreba. Rodio se 8. rujna 1851. godine. Otac mu bijaše nadinžinir, a majka dobra i plemenita duša, usađivala je u grudi svoje djece najljepša čuvstva pobožnosti i dobrote.

Škole je izučio u Zagrebu. God. 1876. postade svećenikom. Poslije bio je poslan u Beč u zavod sv. Augustina, gdje postade 1880. doktorom sv. Bogoslovlja. Zatim je služio kao kateheta u zagr. samostanu milosrdnih sestara i na zagr. gimnaziji. Godine 1891. postade profesorom crkvene povjesti na sveučilištu Franje Josipa I. i upraviteljem nadb. orfanotrofija. Bio je dapače god. 1894. i „rector magnificus“. Godine 1895. imenovan je biskupom senjsko-modruškim. Kao revan i marljiv stekao si je kroz 13 godina svoga biskupskog rada neumrlu slavu.

Kroz cijeli svoj život savjesno je vršio svoje dužnosti i živio prema svrsi, za koju bje stvoren. Bio je karakter, koji poput usidrenog broda prkosi strašnoj oluji. — Slava mu!

Tomislav Kružić, gimn.

Dodatak uredništva. Sa smrću biskupa Maurovića gubi „Hrvatska“ već drugoga utemeljitelja (prvi bio kanonik A. Friš). P. u. m.!

Sarajevo.

I kod nas šuruju. „Kliče vila sa vrh Trebevića“. Ako kliče, ima beli i zašto; šta mislite, molim vas, sarajevska gimnazija ugledala svijetlo lice junaka, borca i paćenika „slobodne misli“, „slobodne ljubavi“ itd. Ama niste vi ono lani džabe kazali: „I šeher Sarajevo se budi“. Pa evo se Bogu hvala i budi, i mi dosadašnji natražnjaci postat ćemo pravi pravcati naprednjaci. Savremeni smo doduše i prije bili (jer smo vidjeli „Savremenik“) a sada postasmo i napredni. Vi (natražnjaci) ne znate kakva je to slast srkati „zdrave“ i „slobodoumne“, nazore Janušićeve. Skoro ćemo početi praviti spiritističke sjednice, češće pohađati kafane, i izbit će druge kojekakve posljedice „Hrvatskoga Djaka“. Tako smo se mi (nas 4—5) dogovorili i tako mora biti, tako nam „praoca gorile!“ Samo, znate, to ne ide tako brzo nije tako lako (vrag odnio popove!, najpre se moramo otresti popovštine, pa onda, onda . . .!

Ja, prijatelju, onda, ali do tada (u kojem će to vijeku biti?) pa i tada ćemo mi ostati hrvatski đaci katolici i znat ćemo braniti djedovski amanet, pa makar došlo ne 10 nego 100 brojeva „Hrv. Dj.“ mi ćemo ga uvijek držati za tuđina, koji nam se sam nameće i koji hoće, da nam otruje narod, koji svoj opstanak ima da zahvali jedino Bogu (a ne Masařyku) i fratru „u crnoj mantiji“.

Iv. A. Drinski, gimn.

Karlovac.

Iz kr. real. gimnazije. Kao u drugim hrv. zavodima tako se i tu počeo razvijati katolički duh prilično jako. Očit je tomu dokaz, što smo eto i mi osnovali: Marijinu kongregaciju (s odobrenjem vis. kr. zem. vlade). Dne 16. veljače imali smo prvi sastanak, na kom smo odabrali odbor, a 2. veljače (kako smo zaključili) bilo je svečano primanje. Kako vidim, ima nas prilično uza sve to, da smo istom na početku. Po mojem mišljenju bit će nas poslije više, kad se i drugi đaci s kongregacijom upoznaju, jer sam se uvjerio, da neki grde sve ono, o čem nemaju ni pojma.

U „Hrv. Djaku“ našao sam, da on označuje kongregaciju po đaštvo — štetnom. Time oni misle predobiti za se katoličku mladež. — Braćo, oprimo se tim našim protivnicima, dokažimo im i mi, kako su im to naši drugovi po drugim gimnazijama dokazali, da kongregacije dižu i oplemenjuju članove, te da u njezinim redovima ne uspijevaju ljenčine i propalice kao u njihovim. — U našem zavodu počela je omladina shvaćati svu veličinu vjere. Jaki nam je pak dokaz za to — kako rekoh — osnutak Marijine kongregacije. Braćo Hrvati, složno naprijed! branimo i ispovijedajmo hrabro katoličku vjeru pred bezvjercima, da se što više razgrani. U to ime radimo: „Za vjeru i dom naš hrvatski!“

Karlovački gimnazijalac.

Zadar, 16. veljače.

Rad u „Zmajeviću“: — Slavno uredništvo! Javljamo Vam, da smo i mi evo izišli u javu s prvim brojem našeg listića „Bostana“, danas dne 16. veljače, koji Vam ujedno i šaljemo. Istodobno Vas molimo, da ispravite imena već najavljena Vam dopisom od 19. prošloga mjeseca, po društvenom tajniku glede uprave našega „Književnoga društva“. Budući nas nedavno ostavio prvašnji predsjednik, koji se uopće ne nalazi ni u ovom sjemeništu, to izabrasmo novu slijedeću upravu dne 5. veljače t. g.: Predsjednik: Supičić Kazimir, osmaš. Podpredsjednik-tajnik: Sekše Petar, sedmaš. Blagajnik: Paleka Križan, šestaš. Cenzor I.: Milin Sakov, sedmaš. Cenzor II.: Šoša Ante, sedmaš.

Isto tako što se tiče „Tamburaškog Zbora“ molimo Vas, da promijenite predašnje i stavite slijedeće: Predsjednik: Vidović Josip, sedmaš. Tajnik: Ramov Viktor, osmaš. Blagajnik: Šoša Antun, sedmaš. pro-Zborovođa: Sinovčić Marko, petaš. Podpredsjednik: Vikpalj Ivan, šestaš. Zborom ravna gosp. pučki učitelj: N. Paštrović.

Uprava „Đačkog književnog društva“.

SVAŠTICE.

Kod osnutka „Pijevoga društva“. Na drugom mjestu donosimo pravila toga društva i najtopliju preporuku, da ga smatramo svojim i da svim silama za nj poradimo. „Pijevo društvo“ nije za nas kao đake ništa novo: mi smo ga već prije imali. Osnovasmo ga, ako i ne formalno, a ono stvarno, već na trsatskom sastanku 1906. Sadržano je u rezolucijama referata druga B. Madjera „O štampi dobroj i zloj“, koje glase ovako:

„Hrvatsko se katoličko đaštvo obvezuje: 1. da će iz svih sila nastojati oko suzbijanja zle štampe, stoga je bez vrlo važnoga razloga ne će ni čitati ni pomagati; a i druge će odvraćati, da je ne čitaju i na nijedan način ne podupiru; 2. da će svaki pojedinac podupirati prama prilikama i sposobnostima katoličku štampu; 3. da će svaki pojedinac postati pretplatnikom „Luči“, a po mogućnosti i „Hrvatske straže“, te ih pomagati suradnjom, i čim više širiti; 4. da će među poznatim rodoljubima izvan đačkih krugova nastojati pribaviti „Luči“ obilno moralne i materijalne pomoći. (Luč II. str. 114.).

Nije li ovdje jasno istaknuta ona ista svrha, koju označuju i pravila „P. društva“? Točku 3. i 4. mogao sam zapravo i ispustiti, al navedoh je, da si mnogi ispitaju savjest . . .

„Pijevo društvo“ znači usavršenje naših rezolucija i proširenje na sav hrv. narod. Pa koji katolik, da to društvo ne pozdravi s najvećim oduševljenjem i zanosom? — Al našlo se ipak ljudi, koji se diče imenom hrvatskim i katoličkim, kojim su dah osobnosti i uska sfera interesa zamaglili pogled, pogled na ideale, na načela, pa bacaju „P. društvu“ pod noge prve klipove, dā, htjeli su ga uništiti. Učiniše to: milo nam „Hrvatstvo“ i još jadniji „Katol. list“. Quomodo cecidisti Lucifer!

Postupak ovih listova, koji je prešao ne samo granice kršć. načela nego i svakoga zdravog razuma, silno nas je zabolio. Ali ne kao da bi u čem nama naškodio, nego naškodiše — u prvom redu „Hrvatstvo“ — sebi samima. — U prvom redu „Hrvatstvo“, rekoh, jer „K. L.“ ima privilegij, da može pisati bilo šta, a da ipak ne izgubi pretplatnika; a mogao bi i posve prestati, i stalan sam, da se ne bi našlo 50 njih, koji bi za njim žalili.[1]

To nas boli, a boli nas, jer je „Hrv.“ zaista katoličko glasilo, koje mi volimo i čiji nas nazadak žalosti. — Upozoriti nam je ovdje naše drugove i prijatelje, da ovu tešku i žalosnu zabludu ne uzmu ozbiljno, jer errare humanum est, pa neka svojih simpatija od „Hrvatstva“ ne odvraćaju, ali zato „Hrvatstvu“ poručujemo, da popravi, što je skrivilo, pa da od protivnika postane agilan pobornik „P. društva“, jer ako je errare humanum, perseverare in errore est diabolicum. O držanju ćemo izvijestiti i onda ćemo opet svoju reći te eventualno povući i posljedice.

Ako neki misle, da „P. društvo“ ne treba svoga organa, velimo im, da se silno varaju. Ako „naprednjaci“ mogu da uzdržavaju više dnevnika i toliko drugih listova, zar da katolici ne mogu imati nijednoga lista za sve katolike? Bojimo se, da i tu daje tamne razloge umišljeni strah pred utakmicom.

[1] Ne mislim reći, da želim njegovu obustavu, nego da mu je neophodno nužna bitna promjena: in capite et in membris.

Umišljeni velim, a dodajem, da bi isto tako nizak bio i strah pred pravom utakmicom, jer utakmica u dobru nikad ne škodi, i koji se boji utakmice u dobru, odaje, da on smatra dobrim svoj uspjeh, a ne uspjeh stvari. — Naša je vruća želja, da „P. d.“ ne ostane samo kod „Jutra“, koje neka — makar s oglasima — proširi na 8 stranica, nego neka ostvari što prije i onaj naš poziv iz zagreb. sastanka, da osnuje i svoj katol. beletristički list.

Drugovi, „Pijevo društvo“ znači pobjedu naših zahtjeva, znači, da je hrv. kat. javnost uvidjela skrajnju potrebu onoga, što smo mi još 1906. na Trsatu pred nogama naše nebeske Majke odlučno započeli: boj proti zloj, a pomoć dobroj štampi. Tim se naše oduševljenje umnaža i raste. Plod nek bude svuda živa agitacija za „Pijevo društvo“.

„Domagojeva“ oglasna ploča. „Domagoj“ izvjesio je prošloga mjeseca u vestibulu zagrebačke universe svoju ploču. U prve dane je ploča pobudila veliku senzaciju, jer je svatko htio vidjeti, kakova je ta „furtimaška“ ploča, koja je načinjena „popovskim“ novcem. Sve ide nekako našim naprednjacima u glavu, ali . . . ali im nije jasno, kako mogu akademičari „furtimaši“ biti takvi mračnjaci, te su dali metnuti na svoju ploču križ, koji je znak ropstva i tmine. Naravno, da nije ploča ostala prazna, već su naprednjaci po njoj pisali kojekakove bljutavštine, na koje se ne ćemo ni obazirati, — a time su naprednjaci pokazali svoju, već toliko puta naglašivanu toleranciju.

„Hrvatski katol. seljački savez“. Ovih dana stigla su privremenom odboru toga saveza potvrđena pravila, pa savez time počinje svoje javno djelovanje. Savez je nepolitično seljačko udruženje, kojemu je svrha „širiti i braniti među seljačkim katoličkim narodom katolički i hrvatski duh, te po mogućnosti zaštićivati životne interese svojih članova“. Sredstva pak za polnčenje ove svrhe jesu: 1. priređivati predavanja i poučne govore, primjerene dobi, spolu i zanimanju svojih članova; 2. širiti i pomagati svaki prosvjetan rad, koji je o skladu s vjerskim svetinjama i narodnim bićem hrvatskog naroda; 3. sudjelovati u riješenju socijalnog pitanja na temelju kršćanskih socijalnih načela izloženih u poslanicama sv. Oca Lava XIII., te u tu svrhu izrađivati predstavke na zakonodavna tijela i oblasti, osnivati i pomagati rad udružívanja temeljenih na uzajamnosti i samopomoći; 4. sabirati dobrovoljne prinose, uz predhodnu dozvolu nadležne oblasti, za svoje članove, koji padnu u oskudicu. Kako se evo vidi iz svrhe i sredstava saveza, savez će raditi bez obzira na stranačke državopravne razlike, da hrvatski i katolički duh prodre u naš javni i privatni život, u život pojedinaca kao i u život svih naših uredaba, pa zato ne odbija nikoga, tko hoće s njima sporazumno djelovati, bio to pojedinac, bilo to društvo.

Privremeni odbor s toga poziva i pojedince i društva, kojima je stalo do katoličke misli, da porade na napredku ovog saveza. Članovi su utemeljitelji, 1. i 2. reda. Utemeljitelji uplaćuju godišnji prinos od 10 K; članovi 1. reda godišnji prinos od K 2, a članovi 2. reda mjesečno 10 filira. Podružnica se može osnovati u svakom mjestu, gdje ima 10 članova. Sva pisma i upiti šalju se na tajnika privremenog odbora vlč. g. Vilima Andrlića, vjeroučitelja. Zagreb, Ilički trg 17 a. Molimo sve novine, kojima su sveti interesi katoličkog hrv. seljaštva, da ovu vijest

preštampaju. Živio hrvatski katolički seljački savez!

Tko laže? U br. 2. ovogod. „Hrv. đjaka“ udostojao se odgovoriti g. F. S. G. na ono, što je pisala „Luč“ u 2. broju o sastanku hrv. istarskog đaštva u Pazinu i u 3. broju o istarskom đaštvu uopće. On istina piše: „Čovjek bi im odgovorio, da pišu stvarno, ali njihovi se članci temelje na laži, pa kad im i čovjek odgovori, onda se hvataju i izvraćaju riječi“, — no ipak kao da i sam ne vjeruje u istinitost svojih riječi, jer niže polemizira s ljudima, koji „se hvataju i izvraćaju riječi“. No da vidimo, kako on stvarno piše. Mjesto, da dokaže, koje su to laži u dopisu o pazinskom sastanku, on emfatički dovikuje: „Na kakvoj podlozi može biti pisan onaj dopis u „L.“ br. 2. o sastanku istarskog đaštva, kad je autor onog članka ovih dana potjeran iz goričkog sjemeništa?!“ Zar mora zato biti onaj dopis neistinit? Kad bi to bilo, onda bi se mogla ponositi noetika novim kriterijem za razlučivanje istine od neistine. Obično „naprednjaci“ nama predbacuju, da u polemikama prelazimo u osobnosti, jer da ne znamo iznijeti stvarnih dokaza, no gornji nas primjer uvjerava o protivnom. Neka nam stoga ne zamjeri g. F. S. G. ako ga smatramo „naprednjakom“. Nadalje veli, da nije istina, da su se pazinski abiturijenti preobrazili u naprednjake osim jednoga. Kao dokaz za svoju tvrdnju navodi — ništa. Da nam je barem nekoje naveo! Ali on je stvaran! „Predbacuje im se, da nijesu dosljedni, jer da se nijesu organizirali na narodnom temelju u Zagrebu“, tako on nastavlja. Nato odgovara: „I to opet nije istina“. Pogodili ste, pa i mi s Vama kličemo: „I to opet nije istina“. Mi smo naime ustvrdili, da se pazinski abiturijenti nijesu organizirali u Zagrebu na čisto narodnom temelju, a Vi nama predbacujete, da tvrdimo, da se nijesu organizirali na narodnom temelju. Pitamo Vas: Tko izvraća? Vrlo drago bi nam još bilo, kad bi nam čisto i bistro javili, u čijoj smo službi. „H. D.“ ustupit će za tu uslugu prostora, jer i njega to zanima.

Mi ostajemo kod svojih tvrdnja, a spremni smo ih utvrditi i novim dokazima. Činjenice su nas uvjerile, da se istarsko đaštvo nalazi u idejnoj krizi. Dosadašnja neizvjesnost nè da se više uzdržati. Onaj neumoljivi aut-aut i tu se opaža. Nestaje logike čuvstva, a počinje djelovati logika razuma. Izgađivati idejne opreke nekakvom ljubavi do sloge ne samo ne donosi ploda, već umnožava sve to više stagnaciju. Reći će nam se, da želimo neslogu. Nipošto! No dvojimo, da bi tako oprečne osnovne misli mogle trajno sačinjavati homogeni organizam. Takav organizam bio bi logički monstrum, koji već u svom zametku nosi klice rastvaranja. Ideje su tu, pa ih nije moguće zabašuriti. Tko to čini, povećava kaos. Mi dovikujemo istarskome đaštvu: Veritas liberabit vos. A istinu ćete naći u Isusu, Sinu Boga živoga. On će vas ujediniti u čvrstu svezu, a to želi — kršćanski puk istarski. *I.*

Opaska pisca. Doznao sam, da se je osim navedenih predavanja u istarskom klubu držalo i jedno predavanje o klerikalizmu. No g. F. S. G. komodno je to ispustio. Nije valjda bilo voda na njegov mlin. Da li je to pošteno i dostojno jednog honetnog polemičara, kakav hoće da bude g. F. S. G., neka sude čitaoci.

Anketa za srednje škole svršila je (25./I.). Sazvana je bila od ministarstva nastave, koje želi provesti reforme, ali je prije htjela čuti sud

strukovnjaka. Trajala je pet dana, a izrečeni govori i zaključci imadu samo informativni karakter. Ne bi trebalo niti spomenuti, da su se našla dva tri „slobodnjaka“ (Drtina, Masaryk, Pernersdorfer), koji se osramotiše sa svojim zahtjevom, da se ukine — vjeronauk. — Kao plod može se stalno očekivati olakšanje ispita zrelosti već ove godine; pazit će se naime više na zrelost duha nego na množinu nabubanog gradiva. Sva je prilika, da će se ispit ograničiti na manje predmeta i obazirati se više na jezgru stvari, a i pismene zadaće da će se stegnuti. Nadalje obećaje ministar reformu u ispitivanju i ocjenjivanju te disciplinarnom postupku. Više će se pažnje posvetiti zdravstvu đaka, a veće opterećenje od današnjega da je nemoguće. — U pretres će se uzeti i pitanje novih škola bez grčkoga jezika. To je naime predložio ministar Gessman, da s tim novim tipom izravna opreke između gimnazije i realke, i da uvede u razdiobu predmeta više praktički značaj. — Obećanja su tu, a sad — čekajmo. Naši drugovi će se sigurno radovati olakoćenju kod ispita zrelosti.

Kako maćuha Austrija rješava škol. pitanje? Rusini traže sveučilište. Vlada priznaje potrebu, al ostaje kod „priznanja“. A kad izazivanje prevrši mjeru i urodi demonstracijama, otvaraju im se vrata — tamnica, i s ministarske stolice se čuje riječ, da ulica nije mjesto za izvojštenje prava . . .

Slovenci već godine i godine traže svoje srednje škole i sveučilište u Ljubljani. Vlada i opet „priznaje“ potrebu, al misli, da još nije stvar zrela, jer se Slovenci u svojim zahtjevima drže zakona, jer još ne dadoše povoda, da posjete — tamnice. Dă, stvar još nije zrela!

Slično se događa i s našim zahtjevima, da se podanicima austr. pole monarhije priznaju zagrebački ispiti . . . Sad čitam u novinama, da je nastavno ministarstvo priznalo redovito izdanje svjedodžbe rumunjskih državnih gimnazija ravnopravnima s austrijskim za polazak ovozemnih sveučilišta! Veli se dalje, da se radi i o priznanju svjedodžbi trgovačkih škola. — Nas to priznanje veseli, al ujedno i ogorčava proti „pravednosti“ naših oblasti, koje inozemcima dozvoljavaju, što svojim podanicima krate.

Kao komentar nek služi činjenica, da ni s odlikom položeni ispiti zrelosti Istrana i Dalmatinaca na hrv. gimnazijama u Banovini ne daju prava, da dotičnik bude upisan kao redoviti slušatelj na kojem austrijskom sveučilištu! Oni moraju prije moliti, da im se ti ispiti priznaju.

Maćuho, Maćuho! . . .

Univerza u Sofiji. Na sofijskoj su univerzi konačno ipak reaktivirani star. — sa službe skinuti — profesori. Tim se ispunila želja i zahtjev bug. akademičara, a i cijeloga bugarskog naroda. Sada ostavljaju bugarski akademičari strane univerze (i našu zagrebačku), ter se vraćaju u svoju domovinu, na svoje sofijsko sveučilište.

Školska reforma. Potreba se reforme uopće priznaje. Za nju se i radi, ako i pomalo, pa će do nje sigurno i doći. Na poticaj društva za školsku reformu — a u njemu bečki klerikalci! — obećao je ministar nastave Dr. Marchet, da će sazvati anketu za reformu srednjih škola. No i u Austriji smeta još svuda birokratski duh, pa se pojavila opravdana bojazan, da će biti na taj zbor pozvani samo konservativniji elementi, zato se ovih dana zaputilo odaslanstvo društva za školsku reformu pod vodstvom ministra Gessmanna — i opet klerikalac! — k ministru Mar-

chetu. Izjaviše mu svoju želju, da se pozove i one, što traže radikalnije reforme[1].

Kako će se reforme provesti i u kojem smjeru, ne da se ništa stalno ustvrditi. Iznosimo ipak nekoje misli iz govora vladinog savjetnika profesora dra. Swiedlanda, što ga je držao 24. pr. mj. u katol. naobrazbenom pučkom društvu. — On traži:

1. da se pravo na jednogodišnju dobrovoljnu vojničku službu proširi na svršeni V. razr. realke i VI. gimnazije, jer da mnogi nastavljaju nauke samo da se otmu višegodišnjoj službi;

2. više pažnje osim nastavnog jezika barem jednomu „državnomu“ jeziku, a na račun starih jezika;

3. što jedinstveniju uredbu u nižim razredima srednjih škola, a u višima razdiobu u realke, gimnazije i još jednu treću vrstu, koja bi se stvorila od reformovanih gimnazija i realnih škola.

Svaka je reforma na ovom polju od silne znamenitosti i ogromnih posljedica, pa je za to i razumljivo, da se ne da provesti za par dana, jer đaci nijesu tu, da služe za pokuse raznih teorija. — Sadašnjim pak đacima osobito višeškolcima od svake reforme malo koristi, jer smo „prestari“. Bolje će ipak biti, ako Bog dade, našim nasljednicima.

Pasivna resistencija praških tehničara je prestala, jer je rektor izvjesio na crnoj ploči oglas, da se svi zahtjevi djaka prihvaćaju.

Ah, ti jezuiti! Kako li tište savjest naših „naprednjaka“! Opće je poznato, da ih „Hrv. D.“ silno voli. Ali i novoj našoj družici „Ml. Hrv.“ zapeše kao kost u grlo. Rekla nam je, da su to baš travnički. Na zdravlje! Nedavno je proslavljena dvadesetipetgodišnjica njihove gimnazije, pa su mogli gospoda lasno uvidjeti, kako je probuđena hrv. svijest u Bosni usko spojena s travn. Isusovcima. Jeli im u tom koji drugi odgojni zavod u Bosni ravan? — Označite nam ga, jer mi ga ne poznamo.

Ovom prilikom navađam još jednu: Kustos praške sveučilištne biblioteke Josip Truhlar objavljuje, da četiri petine (4/5) svih starih čeških rukopisa potiče iz ukinutih samostana! Samim Isusovcima oteto je 81, ostalim muškim samostanima 72, a ženskim 22 rukopisa. — Kako će pak „naprednjaci“ progutati ovu Truhlarovu: „Da nije bilo Isusovaca, ne bi češki narod danas imao nikakve vijesti o Husu i nikakvih rukopisa“! Nimbus, kojim „naprednjaci“ Husa iskitiše, temelji se dakle na isusovačkim spisima! Lijepa svjedodžba njihovoj nepristranosti! — Ah, ti jezuiti!

Odbor „Hrvatske“ popunjen je odnosno izmijenjen na 2. gl. red. skupštini dne 26. siječnja 1908. ovako: predsjednik: phih. Ljubomir Maraković, potpr.: vet. Ivan Tiljak, tajnik: med. Stjepan Deanović, blagajnik: forest. Ivan Radošević.

Odbor „Danice“ se je na zadnjem občnem zboru dopolnil in je sedaj tako sestavljen: Predsjednik phil. Ernest Tomec, podpr. Ivan Mazek, tajnik phil. J. Peklaj (nov), blagajnik iur. K. Šabec (nov), knjižničar iur. I. Majerle, gospodar iur. I. Pokoru (nov).

E. Tomec, tč. predsednik „Danice“.

Odbor Zbora duh. mladeži u Đakovu izabran na sjednici 16./XII. 1907.: Predsjednik: Ante Jurčević, Tajnik: Vjekoslav Kosina, Blagajnik: Vladisl. Ante Kulundžić, Knjižničar: Mirko Šnajder, Trgovac: Dragan Teodorović, Revizori: Dominko Šarčević, Martin Baumšabel i Tomislav Fogadić.

[1] Da li i „H. Djaka?“ O. slag.

LUČ
LIST HRVATSKOG KATOLIČKOG ĐAŠTVA.

BROJ 7. — ZAGREB, TRAVANJ 1908. — GOD. III.

ŽENSKA ORGANIZACIJA.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

EVO već je izašao treći broj glasila katoličke ženske organizacije „Za vjeru i dom“, a da još nisam na čistu, kako svoju zadaću shvaća i kako bi ju rad izvađati. Meni se čini, da otvoreno reknem, da se je njim tjerao vuk, a istjerala lisica. Ne velim, da je ta lisica zla, ali prvotna namjera, bar naša, je pri tome stradala.

Osjećala se je naime potreba ženske organizacije doduše u svim slojevima, ali u ženskim đačkim krugovima napose. A pošto po našemu đačkome pokretu može svatko vrlo lako uvidjeti, od kolike je potrebe i znamenitosti posebna đačka organizacija, to će, mislim, svatko lako moći to primijeniti i na ženske krugove. Mi smo željeli posebno žensku đačku organizaciju, i osnovani list imao bi biti njezinim glasilom. No osnivači i osnovačice lista „Za vjeru i dom“ proširili su djelokrug zadaće i lista, te su ga namijenili „katoličkomu ženskomu obrazovanomu svijetu“. Tim je materijalnome opstanku lista znatno pomoženo, ali stvari samoj, kako sam duboko uvjeren, nanesena ne mala šteta, bar ovako, kako sad stoji. Vidimo po dosadašnjim brojevima, da list ni sam ne zna, s kojega bi kraja počeo. A vjerujte, ne bi ni ja ovako znao. List si je po 1. broju uzeo za zadaću žensku organizaciju, ali ju je dosta nejasno orisao i odredio. Treba naime ozbiljno i jasno lučiti đačku organizaciju, pa organizaciju obrazovanih ženskih slojeva i onda organizaciju neobrazovanih slojeva (ova posljednja ne zalazi nikako ovamo). A pošto se organizacija sama u biti razlikuje i razilazi jedna od druge, to bi ju trebalo i u listu razlučiti. Kod đačke organizacije se n. pr. članice poglavito organizaciju, da se zajednički izobrazuju i učvrste u načelima i u tu svrhu osnivaju n. pr. kongregacije (poglavito za načela), literarna društva, literarne srednjoškolske listove (kako je negdje u listu spomenuto i kako svatko lako uviđa analogno po našoj đačkoj orga-

nizaciji). Mislim, da se pojam „obrazovan“ i ne može za pravo protezati na đačke slojeve; jer ko se istom obrazuje, taj nije još potpuno obrazovan (za srednjoškolce to svakako vrijedi), jer i ako ćete poreći razliku između đačkih slojeva i neđačkih, kako ćete drukčije reći, nego: ovo su učenice, a ovo obrazovani ženski krugovi. Organizacija pako obrazovanih ženskih krugova ne može se postaviti na naobrazbeni temelj, na temelj literarnih društava i listova, nego njima je glavna osnovka socijalni, u prvome redu karitativni i religijozni rad. U organizaciji n. pr. Pijeva društva imale bi obrazovane žene igrati vrlo znatnu ulogu, dok učenicama ne dopušta naobrazbeni rad, da se u velikoj mjeri tome posvete. A kako list „Za vjeru i dom“ radi do sada direktno oko organizacije? Žao mi je, što moram reći: vrlo slabo. U drugome broju nema niti jedne vijesti o organizaciji, a pogotovo ni jednoga članka. A ipak je listu prva svrha organizacija, kako sam kaže. Reći će se, da još nema organizacije, te da još ne može biti ni vijesti. E, a hoćemo li do vijeka čekati, dok možda organizacija sama od sebe nastane? U prvome broju kaže se, da će se skupljati međutim podatci i sastavljati pravila organizacije. Ali to ne znači, da list dotle ima šutjeti o organizaciji. Inače može međutim lako izgubiti svoj organizatorni karakter, pa se ne će razumjeti, na što smjera, ako stane opet na jednom govoriti o organizaciji. Neka se donese ono, što se može. Bar statistika ženskih kongregacija s imenima odbornica (da se znade, na koga se može obratiti u organizatorne svrhe) mogla bi se svakako već donijeti. U svrhu organizacije neophodno je nužna posebna rubrika „Naša organizacija“ ili „Naš rad“, gdje bi se donosilo redovno što više vijesti i uputa u organizaciju. A toga ne samo da nema, nego ni drugi sadržaj n. pr. ne odgovara organizatornoj svrsi, koliko bi trebalo. Tako n. pr. se u rubrici „Književnost“ preporučuju listovi „Hrv. Straža“, a da se pri tome ne upozori, da je ona stvorila hrv. kat. pokret i da je temelj katoličko-demokratičnoj organizaciji; „Luč“, a da se ne kaže, kako je ona stvorila đačku organizaciju, pri čemu bi se mogla malo pobliže razložiti osnova naše organizacije, jer je ona najbolja i najbolje provedena jedinstvena katol. organizacija do sada kod nas; „Pod zastavom Bezgr. Djevice“, a da se ne progovori, kako bi trebalo opširno, kako su upravo kongregacije temelj svakoj našoj organizaciji i kako je ovo upravo njihovo organizatorno glasilo. Kaže se, „tko je voljan pratiti rad kongregacija“, neka ga čita, ali se ne kaže,

od kolike je znamenitosti rad tih kongregacija i kako bi za pravo svaka obrazovana katolička žena morala pratiti taj rad. Eto tako bi se, a pogotovo ako nema direktnih vijesti o organizaciji, moralo gurati i turati na sve strane, direktno i indirektno, dok ne bi izašla napokon — organizacija. U trećemu broju nema opet nikakva znatnijega napretka. Dopis „Prvoj ženskoj katoličkoj organizaciji“ (koje nema) doduše lijepo naglašuje potrebu organizacije, ali to je sve. U zagrebačkome dopisu govori se o nekome društvu za ubogu djecu, ali tako nejasno, da zapravo nemamo pojma iz ovoga, o čemu se radi. Moralo se pretpostaviti, da svatko ne čita „Hrvatstva“, na koje se tu pozivlje. Osim toga čini se, da je to društvo kao neka podloga karitativnoj organizaciji, pa je trebalo svakako i neophodne nužno opširno o njemu progovoriti. List ne izlazi samo za Zagreb, gdje se o stvari već zna, nego za sve hrvatske krajeve. Značajno je, da se u cijelome dopisu niti ne spominje potpuno ime ili naslov toga gospojinskoga društva, o kome se govori, a ovamo se pozivlju gospođe, da pristupe u nj. A najvećma me je začudilo, što u cijelome broju nema ni spomena o Pijevu društvu, koje je upravo prije toga osnovano, te je po izvještaju glavne skupštine bio prisutan, čini se, lijep broj gospođa i gospođica. U listu o tome ni spomena. A ipak bi upravo ženski krugovi mogli razviti najbolju djelatnost na programu ovoga društva i to bi već mogao biti dobar zametak organizaciji.

Ali jedna pri tome svemu ostaje neprilika: što nema podjele rada, naime strogoga lučenja između đačkih i neđačkih krugova. Kad je izašao prvi broj, slučajno sam se desio u domovini, i tada sam vidio, kako je nekoliko gospođa primilo list sažimljući ramenima, jer im je bilo nepojmljivo, kako će list pisati za oboje zajedno i kako će zajedno zastupati njihove interese. List pokazuje i sam, da to nije moguće. U dva posljednja broja nema ni spomena o đaštvu. Mi smo zahtijevali posebnu đačku žensku organizaciju sa svojim glasilom. Mislili smo, da bi to glasilo bilo prilogom „Luči“, kao što bi i spadalo: đaci s đacima! Ta isti nam je i osnov organizacije. Čemu dva puta isto pisati, kad su naši programni članci u „Luči“ isto tako aktuelni za mušku kao i za žensku đačku organizaciju? Program dakle i osnova, — po tome programni članci i oni, koji služe naobrazbi, imali bi nam biti jednaki. Posebna ženska pitanja i ženska organizacija obrađivala bi se u njihovome prilogu. Ovako su pako

*

sada učenice odbijene od „Luči“, jer 4 K što bi imale plaćati za oba lista, je svakako prevelika svota za svaku, osobito kad se „Za vjeru i dom“ smatra njihovim glasilom; no mjesto „Luči“ dobile su u ovome listu — lijepo zabavnopoučno štivo, ali nikakovo organizatorno glasilo. Mladenačka organizacija mora se obrađivati i propagovati tolikom silom, tolikim zanosom, da vuče duhove za sobom, a to se može polučiti samo u posebnoj organizaciji i posebnome glasilu. A toga u listu „Za vjeru i dom“ nema. Ne može se donekle ni zamjeriti. Organizatorni list se mora intenzivno posvetiti jednoj zadaći; „Za vjeru i dom“ počeo je okupljati oko sebe obrazovani (neđački) ženski svijet i hoće da ih organizuje. Na đaštvo se ne može obazirati. To samo potkrepljuje našu tvrdnju, da je neophodno nužno posebno glasilo za katoličku đačku žensku organizaciju.

Čujem, da su naše družice učenice protivne tome, da bi im glasilo bilo kao prilog „Luči“. Ja sam gore svoje mnijenje razložio i ne odstupam od njega, jer ne uviđam, zašto bi. Kaže se, da kod njih dolaze sasvim druge škole u obzir, nego kod nas: naime preparandije i više djev. škole. Ovo treba ispraviti. Kod nas također osim visokih škola, gimnazija, realka i real.-gimn. dolaze također i preparandije u obzir, dakle glede na njih nema neprilika. Što je manje gradiva u „Luči“ od njih ili o njima, to je krivo to, što imamo za sada malo pristaša među njima, jer je sve zaraženo „naprednjačkim“ duhom; kad naraste njihov broj, narasti će i gradivo. Što se tiče viših djev. škola, to one bar dobrim dijelom ne spadaju još u organizaciju kao takovu. One su ravnopravne s našim višeškolcima, a ti još nisu razvijeni za kakav samostalan rad ili stvarnu organizaciju, nego se mogu tek udruživati više pasivno pod vodstvom starijih n. pr. u kongregacijama. List ne može nikako računati na suradnju i na faktičnu organizaciju u višim djev. školama, tako one ne mogu utjecati bitno u razvoj lista i organizacije i prigovor što se tiče njih posve očito otpada. Jedino na najviše razrede može se samo donekle računati, ali tu opet ne postoji nikakva bitna razlika prama ostalome đaštvu. U ostalom, zato bi bio prilog tu, koji bi uređivale isključivo učenice, te bi se mogle tu po volji obazirati na svoje specijalne prilike. Organizacija đačka muška i ženska nužno je da bude skroz i skroz jedinstvena; a u dva posve razdvojena lista lako bi se moglo desiti, da bi oni, koji se odvajaju, zastranili, dok organizacija nije još posve učvršćena i ustaljena. Ženskoj bi organizaciji bilo lakše, da se prisloni uz iskusnije drugove i da zajedničkim silama rade. — No to je više manje pitanje načina; svakako je činjenica tu, da trebamo posebno glasilo za žensku đačku organizaciju, izlazilo ono posve samostalno ili uz „Luč“. To glasilo moraju uređivati isključivo učenice, bilo jedna, bilo odbor. — Ali godina je sada već poodmakla i u ovaj čas se ne da s tim započeti. No zato se ne smiju skrstiti ruke. Treba priprave. Treba ustaliti i pripraviti solidnu realnu podlogu ženskoj organizaciji, t. j. treba bar na nekoliko mjesta već početi s organizacijom. Zato evo pozivljemo družice učenice, da se po primjeru naše organizacije — primijenivši dakako na svoje prilike — stanu okupljati u kongregacije i osobito u literarna društva. Želi li koje društvo osnovati svoj lokalni šapirografovani list, to evo izjavljujemo, da smo spremni kao i našim društvima isto tako i ženskima poslati besplatno šapirografski stroj uz iste uvjete (sr. „Luč“ II. str. 285). Samo treba s izdavanjem lista početi početkom slijedeće školske godine čim prije moguće. Dotle neka se prikupljaju suradnice i gradivo, neka se uređuje literarna organizacija itd. Osobito bih preporučio literarne i druge sekcije u kongregacijama (sr. „Luč“ II. 182 ssl.). A početkom slijedeće školske godine mora svakako osvanuti i posebno glasilo hrvatske katoličke đačke ženske organizacije, bilo kao prilog „Luči“ bilo kao samostalan časopis, kako to već učenice same odrede — glas naroda glas Božji!

Na rad dakle, cvijete hrvatske mladeži, hrvatske katoličke učenice! Na rad, buduće majke, odgojiteljice, voditeljice i rodoljupke hrvatskoga naroda! U znaku križa jedini je spas hrvatskome narodu: u čvrstoj si organizaciji duboko usadite u srce taj sveti znak, da ga jednom mognete presađivati u srca onih, kojih će vam budućnost biti povjerena i za čiju ćete sudbinu jednom odgovarati! Smjelo i veselo stupite na obranu narodnih svetinja, — dostojne kćerke slavnih djedova, koji su i dušu svoju polagali, da nama sačuvaju taj sveti zalog! Krv njihova nije zalud tekla. — „Kakvo zrno, cvijet taki, kakve majke — narod 'naki!“

JA NE ZNAM . . .

LJUBA IVIĆ, STUD. PHIL.

Ja ne znam zašto sam naravi tihe
pa na oko skliže mi suza,
kad vidim tužne, žalobne slike
sjetiv se robskih uzâ.

I ruke mi blijede i lice mi suho
ja volim pjesmicu meku,
i kos kad o koru udara gluho
još čežnju dugu, daleku.

Svedno mi oplata il čoha fina
slobodu ljubim s poštenjem,
ne stidim se gospodskog čeda il sina
pred nikim jošte ne stenjem.

Tek letim nekud, čeznem i snijem
do silne — daleke mete,
mnogo ozebem, malo se grijem
al želje lete i lete.

Negdje ću upast, negdje se dići,
al sve je tek šala mala,
noga mi bježi, krila mi hite
do zadnjega ideala.

Odasvud zveči pjesma života
crvena i bijela i plava,
i ako me kolo nevolje mota
duša mi je krepka i zdrava.

U divotnom se rođen ja kraju
široko veselje gdje teče,
o Božiću bilo ili u maju
u jutru ili u veče.

I gajde volim i gusle cigana
još staklo s rumenim vinom,
široku ravan, nojcu za dana
majčicu zdravim sa sinom.

Tek ne znam zašto sam naravi tihe
kad jeca lagano muza,
pa volim tužne i žalobnike
tužaljku robskih suzâ.

KNJIŽEVNA RAZMATRANJA.

(Nastavak.)

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

III.

U PRVOME i drugome razmatranju iscrpao sam dva smjera u književnosti, koji su zapravo glavni i jedini izraziti i pravi smjerovi, osim jednoga, o kojemu će biti kasnije govora, a to su: moderna i stari. Modernoj je glasilo „Savremenik“ i ona se je po prilici sva

okupila oko njega, što se tiče književnoga stvaranja; dosljedno bi tako moralo biti i sa starima. No oni pravoga organa nemaju; uza sve to u stvari imaju svoje kupilo, a to je za polemiku „Glas Matice Hrvatske“, a za pozitivni rad godišnja izdanja iste Matice. Pošto su se tako okupili oprečni elementi svaki na svoju stranu, očekivalo bi se, da ne preostaje ništa više. No tome nije tako.

Osim književnih ima i drugih kulturnih a i političkih potreba, a te potrebe trebaju svoja glasila. Takova postoje i u drugih naroda, a i u nas u obliku „Smotra“. A da se pokaže cjelovitost kulturnoga programa, to ovakove smotre obično uz svoju glavnu zadaću primaju u sebe i književnost kako pozitivnu tako i kritiku. U nas je takovom smotrom par excellence starčevićanska „Hrvatska Smotra“, a može se ovamo računati i „Prosvjeta“ — pa eto u najnovije vrijeme i „Slovo“ (dok pišem, gradivo mi raste pod perom!). Kako je s književnošću u tim listovima?

U drugih naroda o smjeru takove književnosti odlučuje sadržaj i program čitave smotre i to tako, da prima beletristiku u sebe, koja je u njegovu pravcu, ali literarna struja toga smjera već postoji. Recimo na primjer, ako se osnuje smotra „naprednjačkoga“ smjera u politici, znanosti, umjetnosti; to će „naprednjačkome“ programu u kulturi odgovarati i „naprednjačka“ beletristika — t. j. moderna, te će u tome listu dakle biti beletristika modernistička. Ali taj list nije s t v o r i o modernu; ona je već kao samostalna književna struja sama po sebi postojala, te se nije sva pretopila u ovu smotru, nego ona ima svoje samostalne književne organe, a ovu smotru, radi srodnoga kulturnoga programa, također jednim svojim dijelom podupire. Tako je i sa svakim drugim smjerom, ne samo „naprednjačkim“. A kod nas?

Uzmimo „Hrvatsku Smotru“. Ona ima u politici program starčevićanski. Ljudima, koji su u mišljenju dosljedniji i koji razvoj kulture objektivnim okom promatraju, jasno je kao sunce na nebu, da bi takovome političkome programu odgovarao t. zv. „reakcijonarni“ program u kulturi i u neku ruku program „starih“ u književnosti. Ali, kako se vidi, ona je smotra obratno spojila politički program Starčevićev s „naprednim“ kulturnim programom. U znanosti se prevodi Bölsche, taj populizator Haeckela, koji je opet alfa i omega „napredne“ znanosti, a i Maeterlinck. Kazališna kritika i kritika umjetnosti je u duhu modernističkome. A književnost? I ona mora da je dosljedno moderna. I doista urednik je modernista, a još većma po-

najglavniji suradnici ili bolje reći drugi urednici Ogrizović i Matoš, naskroz su moderniste. Za Ogrizovića je, mislim, dovoljan dokaz „Prokletstvo“, a i njegovi hvalospjevi Matošu; a za Matoša mislim opet, da ni ne treba dokaza. Svatko ga pozna. Urednici su glavni i pravi tumači i branitelji programa svakome listu, dapače, oni mu i daju i određuju program. Beletristički pak urednici (da se kratko izrazim) „Hrvatske Smotre“ modernisti su i rade u modernom smjeru. Dakle je i književni program smotre skroz modernistički. E ali nije tako, kaže se. Valja misliti, da smo mi stari, konfuzni Hrvati. Ipak se drži, govori i više, a i urednici to mučke dopuštaju, da književni program smotre nije modernistički, nego da ona stvara ili ima stvoriti „starčevićansku literaturu“. Kakva je to literatura i na kojem programu, to niko ne zna; ali ima nešto ipak na stvari. U „Hrvatskoj Smotri“ naime beletristika nije skroz modernistička, nego ima u njoj i druge beletristike, smjera dosta puta skroz oprečna modernističkome. Tu ima i starih kao na pr. Arnold, Sabić, u neku ruku i Petranović itd. Ljudi naime kod zdravih očiju ne uviđaju, da je program Ogrizović-Matošev modernistički; da je Oskar Wilde, koga donose u prijevodu (a prijevodi su značajni za program lista), skroz modernista. Doprinosi tome dosta, što su se Matoš i Ogrizović i dr. posvadili s ostalim modernistima, ali ne iz načelnih, nego iz prosto osobnih i taktičnih pitanja, te tako stvorili posebnu zajednicu ali ne literarni smjer, nego „kliku“, „koteriju“ na istome inače modernističkome programu. I oni tvrde, da iz objektivnosti pripuštaju i druge literarne smjerove u list. Ponajprije pripominjem, da „pripuštati“ i dati pravac nije isto; a urednici, kritike i cijeli duh lista određuju pravac, dok se ono „pripušteno“ samo trpi. A onda je drugo pitanje, zašto se to „pripušta“. Za stalno ne iz objektivnosti, jer tu ne može biti objektivnosti. Svaki je program isključiv, i ako tvrdim, da pristajem uz jedan program, to tim samim već tvrdim, da je on skroz dobar. Drugi koji program ne može biti, nego ovome oprečan; dobru je pako oprečno samo zlo, dakle je svaki drugi program i djelovanje na temelju njega zlo. Ako dakle ja držim uz jedan program, to već tim samim tvrdim, da je sve ono, što se radi u duhu protivnoga programa, zlo (ne velim uvijek skroz zlo, ali pretežno i u glavnome zlo). A zle se stvari uz dobre ne mogu nikako uvršćivati, ako je kome stalo do dobre stvari. Dakle ni radnje dvaju oprečnih programa ne mogu po nikakvoj „objektivnosti“ uporedo u istome listu stajati. Ko god je pako doista

objektivan i načelan, jasno mu je kao sunce, da to nije iz nikakve objektivnosti — nego iz koristi. Tu se je naime moralo računati na starije ljude; ti su, istina, skroz „reakcijonarni“ za sebe, ali ne će zamjeriti ni modernizmu kod drugih, samo ako u njih niko ne dira. Dakle će se lijepo njihove radnje uvrstiti netaknute u list (reći će se iz „objektivnosti“) uz radnje skroz protivne i njihovome duhu upravo zatorne. A ime jednoga na pr. Arnolda mnogo vrijedi u hrvatskome narodu, a i poznat je kao „stari“, pa eto ti odmah pretplatnika, koji se slažu s Arnoldom, a s „Prokletstvom“ se na pr. ne bi nikad složili. Reći će mi se, da podmećem nečiste svrhe. Nije naprosto istina. Nijekati ne može niko, da „Smotra“ treba potpore od starijih ljudi i da je proračunana za stariji svijet. Istoga je pako, ama posve istoga programa „Mlada Hrvatska“, (jamče to već i sami urednici imenom — Fran Galović i B. Anđelinović, dobro poznati kao suradnici „Hrvatske Smotre“) list za đaštvo, dakle skroz za mladi svijet. List nije nikako namijenjen starijim slojevima, te na njih ne mora dakle ni računati. A kako se taj drži? Beletristika je skroz modernistična. Pjesmama ili prozi u duhu na pr. Arnoldovu ni traga. A to je k tome još programni broj. Reći će se, da nisu imali u drugome duhu pisanih stvari. Ali zašto su onda prevodili baš Bandelairea, Heinea i Aškerca, pa baš samo njih? A kome ne udara „Pjesma bludnice“ svojim upravo skrajnim modernizmom u oči, taj je naprosto slijep! Ako pako slijep slijepa vodi, zajedno će u jamu pasti! — Dakle vidimo jasno: u „Mladoj Hrvatskoj“ program isti, ne treba obzira na stare — dakle beletristika skroz modernistična (u programnom broju!); u „Hrvatskoj Smotri“ program isti, mora se računati i na stare — dakle „pripuštaju“ se još stvari i u duhu starih.

Šta iz toga slijedi? — Da u „Hrvatskoj Smotri“ načelno i po programu nema mjesta književnicima i radnjama u „reakcijonarnome“ duhu; da ih tamo samo „pripuštaju“, samo trpe. A je li to časno po ikoji program, po ikoji smjer, da ga se „pripušta“, trpi? Je li časno po književnike poštovane i ugledne inače, kao što su Arnold, Petranović, Sabić, Kostelnik i dr., da ih samo „trpi“? Ne, gospodo, finis non sanctificat media! Tražite i stječite pristaše svome političkome programu na drugi koji značajniji način. Ali nigda se kulturni program ne smije — i kod načelnih ljudi ne će — žrtvovati političkome programu; jer kulturni program nije igračka, nije nepo-

trebni sport, nego krv od krvi, srce iz srca našega, najsvetiji zalog i pravi temelj blagostanju svakoga naroda! Vi ste osnovali „Hrvatsku Smotru“, da pokažete, kako je Starčevićeva stranka sposobna za kulturu i koji joj je kulturni program. Vi držite, da je to napredni kulturni program: pokažite to dakle, ali bez ičije pomoći, bez ičije primjese, a pogotovo bez ičijega izigravanja!

Svaki čovjek mora biti uvjeren o jedinoj valjanosti svoga kulturnoga programa. I ako ima s kime isti program politički, a drugi kulturni, ne može u istomu listu opstajati. Neka osnuje drugi list s istim političkim, ali sa svojim kulturnim programom. Mi smo samo potpuni ljudi i niko nije pola političar, pola književnik ili estetičar itd. Program potpunoga čovjeka je nerazdjeljiv i obuzimlje ga sasvim; to je jedinstveni program religijozni, kulturni, socijalni i politički, program koji obuhvata čitav život i svaki kret, kako privatni tako i javni.

Dakle nije istina, što mnogi misle i tvrde, da će „Hrvatska Smotra“ na onaj način stvoriti literaturu posebnu, starčevićansku, koja ne će biti modernistička, nego onako za cijeli narod, u duhu njegovih ideala. Jer šta stvara književnost? — Program. A koji je program „Hrvatskoj Smotri“? — Modernistički, jer pripuštanje ostalih smjerova samo je nuzgredno, samo taktika. A sa modernističkim smo programom već davno obračunali i dokazali, da nije kadar stvoriti nam pravu hrvatsku narodnu književnost. (Nastavit će se.)

PLATON O BESMRTNOSTI.

(Nastavak.)

STUD. PHIL. FERDO GALOVIĆ.

B. Duša je odmah prije sveze s tijelom postojala kao misleće biće.

(Učenje je sjećanje. — Pojam jednakosti ne može potjecati iz ćutilnih osjeta. — Teženje stvari k jednakosti. — Značenje pojma jednak. — Svi su pojmovi prvotna svojina duha. — A priori pojmovâ i preexistencija duša. — A priori i duh).

AKO se može dokazati, da je znanje sjećanje, onda to baš zahtijeva, da je duša već prije negdje bila, nego je došla u svezu s tijelom. Jer ako je učenje (znanje) sjećanje, mora da smo prije naučili negdje to, čega se sjećamo, što je moguće onda, ako je duša besmrtna. Je li istina dakle to, što se o znanju tvrdi. Kebe veli, da ljudi, ako ih se zgodno pita, odgovaraju na sva pitanja točno, kako je što (ἢ ἔχει). Kad oni ne bi imali u sebi znanja i pojmovâ, jamačno ne bi to mogli činiti. Osobito se to lijepo pokazuje u matematici. Sokrat u dijalogu „Menon“ pušta mladoga roba, koji nikad o geometriji ništa nije čuo, da izvađa Pitagorin poučak.[1] Misliti bi se moglo, da duh pojmove poticajem t. j. zgodnim pitanjima kroz sebe i iz sebe tvori i sačinjava, ali Plato se protivi oštro tome, da bi duh mogao štogod stvoriti, što nije u njem od prije sadržano. On priznaje duši pojmovnu urođenost.

To mišljenje o tačnim odgovorima nadopunjuje se asocijacijom idejâ, kako se to u psihologiji kaže. Što je sjećanje? Ako tko šta vidi ili čuje ili osjeti, to on ne spoznaje samo to, nego i nešto drugo uz to, čije znanje nije isto što i ovoga netom po ćutilu spoznanoga. Mi smo još nešto upoznali, t. j. u takom slučaju kažemo, da se toga sjećamo. Tako kad čovjek vidi odijelo svoga djeteta ili žene, upoznaje ne samo to odijelo, nego mu se odmah prikaže slika djeteta ili žene, čije je odijelo. Ili kad tko vidi, kako kaže Sokrat, Simiju, sjeti se Keba itd. To je dakle sjećanje, koje se odnosi na stvari, koje dugo nismo vidjeli, pa ih zaboravili. Kad vidimo konja naslikanoga, sjećamo se živoga ili onoga, koji običaje na konju jašiti. Tako je pokazano, kako se mi na fotografiji sjećamo originala (Urbild). Cijelo bo navađanje ide za tim, da se pokaže, kako mi bivamo svjesni idejâ. I svijet ovaj pojavni ili osjetovni jest odrazna slika vječnih ideja, njihov je snošaj jednak onome fotografije i originala. Zato se na pogled tih osjetovina i osjećamo idejâ. One su u duši našoj urođene, iskonske, ali ulazom duše u tijelo mi ih zaboravljamo. Tek poticajem iz vana čuvamo ih sebi svjesni. — Sjećanje može polaziti od jednakoga ili nejednakoga. U onome prvome slučaju događa se još i to: subjekt razmatrajući mora paziti, da li motreni predmet ili što je već na nišanu, za zbiljskim objektom što se sličnosti tiče zaostaje ili pak ne. — No otkud ovo sravnjivanje? Kako mi uopće dolazimo do toga pa kažemo: ovo je ovome slično, a onome ne. To je moguće zato, jer u našoj duši leži urođeni pojam jednakosti ili jednakoga. Po njemu samo mjerimo i sravnjujemo stvari med sobom, i Plato drži, da bez njega uopće ne bi bilo matematičkih jednadžbi. A ni izjedna-

[1] Meno 81 B E9. i Cic. Tusc. I. 24, 57.

čivanja ne bi bilo med fotografijom i originalom zbiljskim. Uz jednako drveće, kamenje i druge jednake stvari, postoji i jednako samo *(αὐτὸ τὸ ἴσον)*, koji pojam nismo uzeli od onih jednakih stvari, a ne zato, jer je on od svega različan. Događa se bô često a i jest tako, da je jedan kamen drugome sličan ili jednak, ali ne trećemu. Dok se još nikad nije čulo, da bi se pojam jednako učinio komejednakim, a drugome nejednakim. No sve jednako u ovom pojavnom svijetu daleko zaostaje za jednakim samim. Kad je tome tako, onda taj pojam nismo uzeli iz fenomenalnoga svijeta, pomoću ćutila. Zarnije nužno, da onaj, koji, vidjevši neku stvar, hoće da bude slična nekoj drugoj, ali daleko ili ma i najmanje zaostaje za njom —, zar ne mora taj najprvo poznavati ono, čemu hoće, da je viđena stvar jednaka. A gdje je to jednako prvotvorno, da li u osjetovinama i iz njih izvađeno? U osjetovinama ne, jer inače ne bi govorili, da nešto za nečim zaostaje, a ako je slično, ipak ne sasvim. Ono dakle nemože biti uzeto iz njih. Mi stvari omjeravamo na pojam jednakosti, koji je u duši našoj, dakle mi ga prije osjećajnog zamjećivamo, već imademo, jer drukčije ne bi mogli izjednačivanje stvari provađati, i tvrditi, da nešto za nečim zaostaje. Činеći to baš kod osjetovina po osjećalima — mora da taj pojam imasmo prije svakog osjećajnog iskustva. Prije dakle nego smo počeli gledati, slušati i drugo budi što osjećati, morali smo imati znanje o jednakome samom, kad sve osjećajno za njim zaostaje. Kako od poroda gledamo, slušamo itd., a pojam taj prije svega toga imati moramo — valja da smo ga i prije poroda imali. — Rođenjem zaboravljamo ga, ali na pogled jednakih stvari u svijetu — sjećamo se njega opet. Osjećajno jednako samo je fotografija ili odraz jednake ideje, originala, praslike: — Moglo bi se sada ovdje govoriti o tome, u koliko jedna stvar može naličiti ideji svojoj, pa reći, da sve osjećajno zamjetljivo spada u područje postojanja, a postojanje svakog pojednika određeno je po ideji svojoj, koji je njegov postojanja zakon, — no kako bi nas pitanje to dalekodovelo, radije ćemo pokazati, zašto Platon baš pojam jednako uzima za podlogu dokazivanja. Opaža se kako i psihologija pokazuje, da s tim pojmom operiramo najranije, neupućeni iz početka na sličnost ni na razliku. Već mala djeca vele: „To su kuće, a to je drveće“. Služeći se dijete sličnosti, ono je pod temeljne pojmovne oznake kuće zbilja sve kuće bez razlike svrstala, a tako i drveće. Tek kasnije razlikuje ma i pojedine kuće, znak, da im pojedine kuće nisu jednake,

— gdje su se služila pojmom nejednakoga. — A taki su urođeni pojmovi i veće, manje, lijepo, ružno, dobro, pravedno itd. Kad mi to ne bi zaboravili pri rođenju, rodili bi se za znanjem, i bili kroz cijeli život u znanju (Wissend). Jer znanje znači dobivenu spoznaju o nečem imati i ne zaboraviti ga *(τὸ γὰρ εἰδέναι τοῦτ' ἔστιν, λαβόντα τον ἐπιστήμην ἔχειν καὶ μὴ ἀπολωλεκέναι[1])*. Kako to nije, nego smo potrebni sjetila, vidimo, da znanje nije drugo nego sjećanje. — Svi ti pojmovi: veće i manje lijepo, dobro, itd. svojina su duše, i stvari samo u obziru na nje imaju vrijednosti i svojstva, što ih im pridajemo. Pridjev u rečenici: „cvijet je lijep“, dodatak je duše, i iz osjetovnih predmeta nije izvađen, jer ih nema takovih, koji bi pojmu lijepo odgovarali. O pojmove omjeravamo predmete, i kadgod nađemo da koji dotičnome pojmu odgovara, dabome nesavršeno uvijek, pridajemo mu predikat, koji ideji odgovara. Tako nitko nije vidio ili čuo pravedno djelo. Mi velimo doduše poslije sudbene kake rasprave: to je pravedno suđeno, ali taj sud nismo izvodili iz samog onog čina, nego smo čin omjerili na pojam pravedno, i proglasili osudu pravednom, pošto nađosmo, da pojmu pravedno odgovara. To je čisto a priori pojam, ne a posteriori. —

Da li se mi sa znanjem rađamo ili se poslije zaboravljenih pojmova sjećamo? Po definaciji znanja, djeca ga za stalno ne imadu. Kako ga ne dobivamo po osjetovinama, morali smo ga imati prije — dakle je duša bila prije ulaza u tijelo svoje. A nismo ga mogli dobiti ni u času poroda, jer ga u onaj čas i zaboravljamo.

Tako realitet pojmova zahtijeva preexistenciju duše. Ako ima znanja a priori, kao što ga i ima, mora biti duša, nosioc i osnov njegov. Budući ovo neovisno o ćutilnom iskustvu, nevezano dakle na tijelo — mora duša imati svoju vlastitu i osebitu supstancu i svoju existencu, te u njoj ne ovisiti od tijela. Tako s realitetom pojmova pada i stoji samostalnost duha. Nema li a priori pojmova, nema ni duše, a bez ove ni idejâ. — „Duša je mjesto idejâ“. Ovim je međutim dokazano to, da je duša bila prije, nego smo se rodili. No tim nije utvrđeno, da ona i poslije smrti mora biti. To je već prije rečeno. Ako je duša bila prije, a po smrti živo nestaje iz mrtvoga, mora pošto je umrla, još postojati, budući opet mora biti.

„Duša je umrla“ ima se razumjeti tako: ona postaje, kad stupa u svezu s tijelom, umire, kad ta sveza puca. Ono, što jest, to je

[1] *Φαίδων.*

veza njena s tijelom, a smrt je razvezaj, dok duša uvijek ostaje u oba slučaja ista.

Tako ono, što je rečeno pod A. i ono pod B. spada u jedan, u prvi dokaz.

(Svršit će se.)

U PRIRODU....

S. Š., GIMN. — „LILJAN“.

U prirodu milu hrlim,
U naručaj slatkih sanja,
Gdje se carstvo svetog mira
Iznad šumskog krili granja.

U tišini n'jemoj, gluhoj
Tam' o sreći mašta snije,
A čar svetog šumskog mira
U dušu se tajno lije.

Tamo miris nježnog cv'jeća
U krilo me zove svoje,
Tamo lišća drhtaj tihi
Uspavanke slatke poje.

I duša se čila, svježa
Iznad zemskih krili jada,
U visini sluša gore
Svemirskoga pjesmu sklada.

Pa zanosna u zagrljaj
Poezije slatke siže,
I blažena tad osjeća
Da je stvorcu mnogo bliže.

SRCE. VAŽNOST I ŽIVOTNA DJELATNOST NJEGOVA.

(Nastavak). NAPISAO STUD. MED. Fr. M.

SPOMENUTA već sipnja jest jedan od prvih znakova, koji pate većinu srčanih bolesti. Iz početka se često gotovo ni ne zamjećuje, tek u kasnijim studijima srč. bolesti muči najviše bolesnike. Nastaje usljed toga, što su plućne žile i vlasatice prenapunjene krvlju, koja ne može normalno kolati, te nije stoga moguća ni dovoljna izmjena plinova u plućima. Usljed velikoga tlaka krvi u žilama, ra-

stegnu se u plućima vlasatice i time se smanji objam plućnih mjehurića (alveola). Posljedica je toga, da pluća ne mogu svoju normalnu množinu uzduha na jedanput u se primiti i zato treba u naknadu češće i brže disati, što se dakako samo uz naprezanje zbiva. Radi ovoga nagomilanja krvi u plućima počne sluznica (Schleimhaut) dušnica, koja je u tom slučaju manje više otečena, izlučivati neki sluz, što se u dušnicama kupi, te prouzroči mučan kašalj, koji samo sipnju još otešća. Katkad pukne po koja vlasatica od toga velikog tlaka krvi, te se krv izlijeva u plućne mjehuriće. Bolesnik kašljajući baca tad i krv, a kod dubljega udisaja osjeća bol u grudima. Otvori li se tako više vlasatica najedanput ili pukne li koja veća kucavica u plućima, to umre bolesnik naglo od krvarenja (Blutsturtz). Krv ga uguši. I kod drugih srčanih bolesti znade se ovo zbiti.

Prispiju li u krv razne tvorine upale usrčine desne klijetke ili usljed bolesti zgrušani komadići krvi, to ih krv odnese i u plućne kucavice, koje onda začepe. Naravska posljedica toga jest, da pukne ovdje ondje po koja od tih malih žilica, te dođe tako i opet do krvarenja. Ne zbiva li se to u većoj mjeri, to mogu biti s vremenom ovi čepovi u kucavicama i izlivena krv rastopljeni od sokova iz krvi, usisani (resorbirani) i odstranjeni. U protivnom slučaju nastaju promjene u plućima, koje obično zlo svršavaju po zdravlje bolesnika (osobito ako je bilo u tim čepovima možda i raznih opasnih bakterija).

Osim upale usrčine, koju smo naveli kao uzrokom griješki na zaliscima, dolazi na dalje kao na manje znatan faktor prenaporan tjelesni rad n. pr. dizanje teških tereta, prenaporno trčanje, koturanje, gombanje, hrvanje, jak udarac u prsa itd. Tjelesnim radom naime povećaje se tlak u krvi, koji u navedenim slučajevima može tako narasti, da ga zalisci ne mogu uzdržati, te pukne koji od njih ili se nategne. Tako mogu stradati i posve zdravi zalisci, o bolesnim da i ne govorim. Dotičnik očuti kao da ga nešto ubolo u srcu, te katkad odmah i u nesvjest pane. Najčešće tako popusti zalisak velike tjeles. kucavice (aorte) a zatim dvolistan i trolistan zalisak. Više puta se ni ne zna, kako i na koji način su te griješke na zaliscima nastale, već se neopazice prišuljaju, a da nisu prije najavile svoj dolazak. Neke griješke na zaliscima srca mogu trajati kroz godine i godine, dà i decenije, a da ne zadaju bolesniku znatnijih poteškoća Dakako samo kad dotični u redu živi, te se znade čuvati svega, što bi mu moglo naškoditi. Katkad pak vode brzo ka kraju. Djeca je mnogo teže i

kraće vrijeme podnose nego li odrasli. Kod slabih ljudi, koji se nedovoljno hrane, a usto još bez obzira neprestano naporno rade, kod takih je kompenzacija griješki na zaliscima oteščana ili uopće nemoguća. Taki padnu domala u naručaj smrti.

Napokon imade i prirođenih griješki na srcu, koje nastaju usljed nepravilnosti u razvoju ili su posljedice upale usrčine za vrijeme embrijonalnoga života. Osobito strada u tom pogledu desna polovica srca (desna klijetka i desni pridvorak). Djeca, koja se rode s takim griješkama, ne mogu se obično veseliti dugome životu, a ustraju li ipak koju godinu u životnoj borbi, to su uvijek slabije razvijena. Manji defekti na pretincima između lijevoga i desnoga dijela srca mogu se i dulje podnositi bez ikake znatne štete po dotičnika, n. pr. ne zaraste li t. zv. foramen ovale, koji onda dopušta komunikaciju lijevoga i desnoga pridvorka.

Jedna vrlo opasna prirođena griješka na srcu jest suženje plućnih kucavica. Djeca, koja je imadu, izgledaju modrikasto, okrajci prsta su im odebljali (Trommelschlägelfinger), a nokti kučasto svinuti. Muči ih sipnja kod svake veće tjelesne kretnje, a često već i kad miruju.

Jedna druga vrlo opasna bolest srca jest upala srčane mišice (Myocarditis, *ὁ μῦς, μυός* = miš, *ἡ καρδία* = srce). I tu valja razlikovati akutnu od kronične upale. Akutna upala nastaje najrađe iza kužnih bolesti usljed invazije bakterija u krv, koji dospiju i u srčanu mišicu, te prouzroče upalu. Posebno mjesto tu zauzimlje i sifilis (Myocard. syphilitica)[1] S mišicom oboli redovito istodobno i usrčina i prisrđe (Herzbeutel). Svaka od kužnih bolesti je sposobna da prouzroči ovu upalu, no najradije nastaje ipak iza onih kužnih bolesti, što smo ih kod upale usrčine već prije naveli. U upalom uništenom mišiću srca skuplja se u manjim ili većim količinama gnoj (Eiter). Zaustavi li se upala, to mogu manje količine gnoja biti od krvnih žilica s vremenom upiti (resorbirani) i odstranjeni, veće mogu da provale u srčanu duplju ili u prisrđe (srčani mjehur) ili pak postanu sve gušće i gušće, te najposlije posve utvrdnu, pošto se u njima staložilo vapno. Ova akutna upala srčane mišice traje vrlo kratko vrijeme, tek nekoliko dana pače i samo nekoliko sati.

[1] Syphilis (možda od *σῦς* i *φιλία* = amor porcinus), Lustseuche, jest jedna od najstrašnijih veneričnih bolesti. Razvija se hronički lagano, a posljedice su ispadanje vlasiju, nokata, sljepoća (usljed upale šarenice, Iritis, Regenbogenhautentzündung), čirovito raspadanje kože i kostiju. i ostali svi organi propadaju manje više, a osobito spolni i probavni.

Hronička upala može se razviti kao posljedica akutne, ili počinje neopazice s kojega drugog uzroka. Alkoholom i neurednim životom oštećeno srce vrlo je prikladno za hroničke upale. Kod jedne i druge upale popadaju mišična vlakanca srčane mišice sve više i više, a tim se i jakost srca gubi. Mjestimice nije srčana mišica više ni sposobna da se steže. Takova se mjesta srčanih stijenka obično izboće usljed tlaka krvi u srcu, te mogu i da puknu (Herzschlag). Dogodi li se to, te se načini na njem oveći otvor, to se krv izlijeva u prisrđe, ispuni ga i tišti na velike krvice po kojima ne može sada krv k srcu pritjecati. Čovjek umre od nestašice krvi u ostalim ustrojima, te se uguši, jer srce nije više sposobno, da krv u pluća tjera, gdje bi se riješila ugličnoga dioksida i primila kisik. Katkad ne nastane na srcu otvor, već krv samo lagano probija kroz stijenke srca, te se skuplja u prisrđu. U takom slučaju prikaže se ta slika upravo groznom. Bolesnik se muči i guši po više sati, često i po više dana. Klinički pojavi, što prate upalu srč. mišice jesu osobito vrućica, sipnja, neki tlak na prsima i usto boli, živčano uzbuđenje, često besvjestica, sveopća tjelesna slabost, nepravilnost u djelatnosti srca, koja je pospješena ili smanjena i dr. Ovi simptomi su katkada tako slabi, da ih čovjek lako i pregleda, dok iza kakvoga većeg tjelesnog napora ili duševnoga uzbuđenja srca najedanput svoju zadaću posve ne otkaže, te momentalno ili iza malo dana smrt ne usljedi.

Katkad prispiju s krvlju u srčanu mišicu i razni životinjski nametnici (Zooparasiten), te se ondje ugoste. Našlo se pače na srcu i ehinokoka (Taenia echinococcus), njihovih rasplodnih mjehura, koji su bili ko kokošje jaje, a i veći. U drugim organima znadu narasti ko dječja glava (preko 1 dcm. u promjeru). Stoga nije baš uputno sklapati preintimna prijateljstva sa psima.

Već smo prije spomenuli povećanje srca, a sada recimo malo opširnije nešto o tome. Zdravo srce posjeduje sposobnost u dosta velikoj mjeri, da može prilagoditi (akomodirati) svoju djelatnost prema traženoj potrebi. Ono može po malo u se primati sve veću količinu krvi, te je onda izbaciti, a drugo uzmogne svladati i veći tlak, vršiti veću radnju nego obično, pošto poveća i pomnoži elemente svoga mišićja t. j. pošto se samo uveća, hipertrofira (Hypertrophie)[1].

[1] Hipertrofija (od *ὑπέρ* = preko, nad, više i *τρέφω* = hranim) jest prijestup normalnoga rastenja, abnormalno povećanje (kod toga se pretpostavlja, da je bilo i preobilje hrane).

To se može dogoditi na više načina. Kod toga mogu elementi tkiva ostati u normalnoj množini, te se samo povećaju (jednostavna ili prava hipertrofija) ili su se umnožali (numerička ili adjunktivna hipertrofija). Nadalje može biti i srčana duplja sužena (koncentrična hipertrofija ili napokon nastane povećanje stijenka uz istodobno razširenje, uvećanje objama srč. duplja (ekscentrična hipertrofija ili dilatacija). U gdjekojem slučaju znade se srce u toliko povećati, da je njegova težina i do četiri put povećana, nego bi moralno trebalo biti. Uzroci, koji proizvedu povećanje srca jesu vrlo raznoliki. Ponajprije dolazi tu u obzir tjelesni rad. Kod „prevelikoga“ tjelesnoga naprezanja popusti svako srce i ono posve zdravo. No ovaj izraz „prevelik“ onda „prenaporan“ jesu vrlo promjenljivi, već prema osobi, za koju se upotrebljuje. Tjelesno jače osobe (pretpostavivši, da su svi ustroji razmjerno građeni) podnesu relativno više, nego oni, koji su slaba tijela. Radi se tu ponajviše o razmjeru između sile srca i veličine radnje, koja se od njega zahtijeva. Teškim tjelesnim radom, koji dugô vremena traje (n. pr. kod zemljoradnika, skladištara, kovača itd.) povećaje se i jača srce sve više (Arbeitshypertrophie), dok ne dospije do neke granice, preko koje nije više u stanju, da se na sve veći rad prilagođuje. Isto se tako može stići povećanje srca duljim preobilnim hranjenjem (Luxusconsumption). Kuša li čovjek ipak još teži rad obavljati, to srce domala klone (Herzlähmung), te postane nesposobno za svaki tjelesni rad (chronische Überanstrengung). I ono srce, koje posve dobro obavljalo svoju radnju, može najedared postati nesposobno zato, ako se iznenada preoptereti daleko težjim poslom, nego što je ono obično obavljalo (akute Überanstrengung).

Usto mogu dakako i zalisci biti oštećeni, a posljedice jednoga i drugoga jesu gotovo jednako i nepravilno razdijeljenje krvi u tijelu, sipnja, velika slaboća tijela i ostali znaci nedostatnoga djelovanja srca. Smanji li se tjelesni rad, to se može s vremenom srce opet umanjiti, kao što se smanje i mišice atleta, koji nijesu dulje vremena ništa vježbali. Osim tjelesnoga rada oteščava radnju srca i bolest plućiju, bubrega, duševna uzbuđenost (psihički afekti), prenatrpanje probavnih organa jelom i tekućinama i dr. Kod užitka alkoholnih pića ne samo da ona količina tekućina povećaje tlak u krvi i radnju srca, već i sam alkohol kao takav djeluje isto tako. On smanjuje silu srca i sposobnost prilagođivanja u velikoj mjeri, kao što i svaki drugi otrov. On uništava otpornu snagu srca (Widerstandsfähigkeit) prema

štetnim utjecajima. Njegovim djelovanjem oslabi srčana mišica, proraste salom, te nije kadra da svladava onaj rad, što se od nje traži, da pokreće s tolikom količinom tekućina (piva, vina itd.), što ih je čovjek u se primio i koja je u krv prispjela (dok je bubrezi opet ne izluče). Srce od pijanica je obično uvećano. Osobit je glas steklo t. zv. „Münchener Bierherz“. U patološkom institutu u Monakovu došlo je kroz 10 god. k razudbi do 218 muškaraca a 26 žena, što su umrli od kljenuti srca (Herzlähmung) samo usljed neumjerenoga pića pive.[1] No ne samo srce, već trpe i svi ostali ustroji od alkohola, koji više, koji manje. Poznato je, da alkoholičare osobito često kap udari. A što je tome uzrok? Kratak odgovor: alkohol. Djelovanjem alkohola izgube kucavice svoju elastičnost, otvrdnu te lako puknu. Dogodi li se to u možđanima, eto ti kapi. Svako alkoholno piće djeluje štetno na srce. Kod jednoga se ne opaža kroz godine nikake izrazite štetne posljedice (to pak ne isključuje, da ih nije bilo, samo što je dotičnik bio zdrav i tjelesno dobro razvijen), ako je i veće količine alkohola uzimao, dok drugi zamalo osjeti štetno djelovanje toga satanskog napitka. Ali neka se samo niko ne vara misleći, da je alkohol samo nekima štetan, da se ne bi ljuto nekad kajao. Kao alkohol djeluje štetno na srce i duhan, kava, čaj, ako se u većoj mjeri i češće uzimlju. Veliki neprijatelj srca jest i neuredan, nemoralan način života. Kad strasti čovjekom vladaju onda uz živčani sustav najviše trpi srce (ne samo moralno već i materijalno). Prof. Fraentzel u svom djelu[2] veli o tom: Es handelt sich hierbei meist um Kranke, welche enorme Excesse in Baccho et Venere getrieben haben und welche allmählich über zeitweise auftretendes Herzklopfen verbunden mit vorübergehenden Empfindungen von Athemnot klagen ... Anfangs gelingt es die Beschwerden ganz zum Verschwinden zu bringen, wenn die Kranken alle Excesse in Baccho et Venere einstellen ... Nimmt ein solcher Kranker nach einiger Zeit sein zügellosses Leben wieder auf, so werden seine Klagen bald wieder heftiger und ... i što slijedi lako se dosjetiti! Kad čovjek te prilike malo promotri, onda ne će mnogo pogriješiti, ako ustvrdi, da je većina bogataša, koji boluju na srcu, obolila od preobilja u jelu i pilu (Luxusconsumption), a siromasi opet od preobilja teškoga rada.

---

[1] Dr. M. Helenius: Die Alkoholfrage, Jena 1903. str. 144.

[2] Prof. Dr. Oscar Fraentzel: Vorlesungen über d. Krankheiten d. Herzens, Berlin.

Jede li čovjek više nego li je potrebno za njegovu osobu, to se onaj suvišak od hranivih sastavina, koji se nije potrošio za uzdržanje tjelesne snage, slegne u gdjekojoj česti tijela, te se ova onda usali. Uz udebljanje i pretilost ostaloga tijela pomnoža se i ono salo, što se već normalno u maloj količini na srcu nalazi, te nastane t. zv. usaljeno srce (Cor adiposum, adeps, ipis = mast, salo; Fettherz). Razlikujemo dvojako usaljenje srca. Prva manje opasna vrst jest, kad se salo nakupi samo okolo srca, ali ne među mišičnim vlakancima. Čitavo je srce izvana obavito salom ko kakovim plaštem. Srčana mišica je obično posve zdrava, te normalno radi, samo što joj ova množina sala oteščava njezin rad, koji je i bez toga sam po sebi velik već kod jednostavnih tjelesnih kretnja, budući da tu valja toliku tjelesnu masu kretati, a za to treba energije. Za tuste su ljude već i malo brži hod ili tjelesne kretnje prenaporne, te si mogu i time oštetiti srce, koje se i samo jedva miče u svom debelom masnom kožuhu.

U drugom slučaju usaljenja srca može da se salo pojavi ne samo na površini srca, već se ono ispremiješa i s mišičnim vlakancima. Mnoga od mišičnih vlakanaca degeneriraju, čim se dakako silno gubi sila srca. Uzroci usaljenje srca jesu vrlo raznoliki. Prvo već spomenuta sveopća pretilost, zatim hroničko otrovanje alkoholom, fosforom, sičanom (arsenikom), živom, malarija, sifilis i dr. Simptomi, koji se pojavljuju, jesu jednaki onim kod prije spomenutih griješki na srcu. Takove bolesnike užasno muči sipnja. Ovako salom prorasla srčana mišica vrlo je slaba, te lako pukne i tako nastane srčana kap, o kojoj smo već prije govorili.

(Svršit će se).

ZDRAVA MISAO O „SLOBODNOJ MISLI“.

STUD. PHIL. I. B.

SEKCIJA „Slobodne Misli“ započela je i u Zagrebu svoj „rad“. Zagrebački framazuni osnovaše podružnicu, u kojoj će moći pod novim imenom raditi za staru stvar: protivjeri i domoljubju.

Najprije dobih o „Slobodnoj Misli“ u Zagrebu jednu brošuricu, a u br. 3. str. 78. lomi za nju koplje i list za gluposti t. zv. „Hrv. Djak“. U ovom nam podaje svoju nejasnu mudrost poznati već aristokrata Eisenthal. — Da im je kod toga zaista do slobode, do potpune slobode, koju ne vežu nikakve spone, dokazaše već tim, što na brošurici ne označiše nigdje godine, kada je tiskana. Tako će biti svaki slobodan, da je smatra najmodernijim produktom. Svakomu je ostavljeno na volju, da o godini tiska misli slobodno štogod hoće. Toliko o brošuri.

Eisenthal nam donekle brošuricu obrazlaže, pa se držmo i mi njegova razlaganja.

Najprije označuje, da riječ sloboda ne znači svima jedno te isto. Dijeli slobodu na onu pojedinca i socijalnu slobodu. — Jezgra je stvari i tvrdnji, da „Slobodna Misao“ nije nikakva nauka nego samo metoda, način, kako da se razumom služimo: O svemu moramo suditi slobodno bez ikakvih predsuda! I zato ona daje svakomu svoju slobodu, pa i katoličkoj nauci.[1]

Premda ne ćeš naći nikoga, koji ne bi znao, da je sloboda u ustima te gospode najvećma zlorabljena riječ — ta komentiraju to u svakom svom djelu! — uzmimo je ipak u onom smislu, koji hoće da nam sugeriraju: Slobodu u potpunom značenju.

Odmah nam je izjaviti, da je ta tvrdnja potencirani nesmisao. — Jesmo li slobodni, kad vidimo pred sobom kamen, reći, da je to kruh? Jesmo li slobodni reći, da je dva puta dva pet? Jesmo li slobodni reći, da je dio jedne jabuke veći nego cijela ta jabuka? Jesmo li slobodni ustvrditi, da jedna te ista stvar može u isto vrijeme biti i ne biti? Jesmo li slobodni, da u govoru zamijenjujemo da sa ne? ... Tako bih mogao nizati pitanja bez kraja i konca, i sigurno se ne bi našao nitko pametan, koji bi ustvrdio, da je čovjek i u tom slobodan. — Istina je, da čovjek može odgovoriti i na ta pitanja, što ga volja, kao što može po moralci Zdenka Vernića i raditi, što ga volja, al takvi ljudi spadaju u — Stenjevac.

[1] „S. M.“ ne zabacuje nikakovu ideju i sve dopušta, svima priznaje pravo na opstanak. Njezin cilj nije da bi se digla proti nekim stanovitim idejama želeći ih nadomjestiti izvjesnim drugima. Bit slobodne misli nije neka pozitivna zasada, nego je njeno znamenovanje više metodičko ...“ „H. D.“, o. g. str. 81. — Koliko riječi, toliko laži! Eno u istom članku proklamira Eisenthal Crkvi najoštriju borbu: „S. M. je nepomirljiv protivnik crkve, s kojom ne će sklopiti nikada mira niti najmanji kompromis“ ...“ „Treba pobijati klerikalizam na svim poljima ...“ „Klerikalni upliv iz škola, iz javnog života treba da se otstrani“. Itd. Crkva je naime socijalno uvijek „zatorno djelovala“, zato udri po njoj! Haeckelova metoda: Izmisli, podmetni, pa onda udri! Zaista krasan tumač shvaćanja slobodne misli!

Čim je dakle ograničena ljudska sloboda? — Ograničena je istinom! Nuzgredno je, je li ta istina logičkog, matematičkog, fizičkog, povjesnog ili kojeg drugog značaja: Kad jednom dođemo do istine, treba je priznati. Teorija opće relativnosti fantastima uvjek dobro dolazi u borbi proti istini i Crkvi katoličkoj, al vrijednost joj je ipak samo za njih, dok joj se razboriti ljudi — smiju: Govoriti o slobodi, gdje slobode nema, to je posao „Slobodne Misli“. Koga to zanima, nek im se pridruži.

Svaka je misao slobodna, i poreza se za nju ne plaća, al slobodna je od prigovora samo dotle, dok je zatvorena u glavi mislioca. Čim izađe na javu, potpada pod sud, sud logike i činjenica. Stanovitoj vrsti ljudi mogu i logika i činjenice biti silno na putu, ali one su tu, i kad nešto izvole, što se ne slaže s činjenicama i zakonima razuma, osudit će se, pa bili oni i po tri puta upisani u „Slobodnoj Misli“. — Slobodna je misao za one ljude, koji se ne mogu sprijateljiti s bilo kojih razloga s istinom. Njihove su izjave stari označivali s onom: Si tacuisses . . .!

Pošto t. zv. „Slobodna Misao“ ruši istinu, osnov istine i svaki kriterij istine, ostajemo kad našeg suda, da je i ta nova družba samo podružnica one družbe, koja si je uzela za glavnu zadaću, da, polagano, ali sigurno, zavita sa svim mogućim plaštevima zvučnih fraza otme hrvatskom narodu ono, što mu je najsvetije, njegovu vjeru i narodnost, podružnica framazunske lože. — Tako sudi zdrav razum o „Slobodnoj Misli“!

CARITAS.

P. POGORSKI, GIMN. — „ODJEK“.

Tama svud vlada širom, oružje zvekeće kleto,
Pakao grozi se sav.
Lucifer zavidnik ljudi, ruši sve, što je sveto,
B'jesan ko ričući lav.

Rim je sv'jeta gospodar, robovi svi su mu ljudi,
Mars mu je slava i čast.
Bogove pohote svoje sl'jepo obožava svudi
Strast mu je najveća slast.

Potišten uzdiše rob pod pritiskom tirana silnog . . .
Otkud mu nade u spas? . . .
— Eno se s istoka ori, — kaono Orfeja divnog
S harfe milozvučni glas —:

„Ljubav! . . . Ljubav je sveta kćerka božanskoga sjaja
Nebeskog sunašca žar — — —
Svi ste vi sinovi Višnjeg, Ljubav neka vas spaja,
Milosti rajski taj dar!“ — — —

FRAMAZUNSTVO.

VII. KAKO ONI RADE? (Nastavak.)

Framazuni rade po stalnom programu, i to ne na jednom ili drugom polju samo nego svuda i u svakom smjeru. Filozofija, pojedine znanosti, gospodarstvo, umjetnost, zabavna knjiga i osobito odgoj mladeži, sve to stenje pod njihovim okrutnim jarmom. Konac me godine sili, da već ovaj put završim svoj prikaz, zato mi nije nikako moguće, da se potanje upuštam na pojedina ova polja. Ograničit mi se je samo na najnužnije, pa ću spomenuti samo njihov „rad“ na polju filozofije i znanosti uopće, a isto tako i u umjetnosti.

1. NJIHOVA ZNANOST.

Opaziš li, da neka djevojka odveć govori o svojem poštenju, budi uvjeren, da ga u nje malo ima. Ona je baš kao i tat, koji svakom zgodom ističe, kako se on ne bi ni zašto ogriješio o tuđe vlasništvo. Isto tako rade i framazuni: Svuda i svagdje razbacuju se svojom znanošću, jer hoće da slušaocima sugeriraju ono, čega u istinu nemaju. Ovo treba da bolje obrazložimo. Počnimo s filozofijom:

Kod osnutka formalne framazunske organizacije (1717.) postaviše svoje topove proti crkvi na stanovište t. zv. deizma. Priznavali su neko više razumno biće, neko osobno božanstvo, ali ograničiše njegovu providnost i moć s dodatkom, da je Bog jednom stvorio svijet i dao mu zakone, ali dalje da se više za nj ne brine, nego da se sve nužno samo razvija po stalnim danim zakonima. Oni su i sami brzo uvi-

djeli, da se to stanovište ne da razumno braniti, ali ipak su ga u stotinu i tisuću brošura širili u narod, samo da omraze Crkvu, jer da se ona protivi modernoj znanosti, koja veli, da Bog ne može nikako da utječe na razvoj svjetskih događaja i ljudskih čina. — Ali ljudski je razum već po svojoj naravi takav, da se ne da trajno u ropstvo proturazumnih zaključaka, makar se ti na prvi pogled činili i neznam kako lijepi. Tako je bilo i s deizmom. Trebalo je tražiti za uspješnu borbu proti Crkvi neki novi osnov. Baciše se zato kao pomamni na Comteov pozitivizam. Ta taj je bio još i zgodniji za njihovu svrhu, za boj proti Crkvi. On je naime postavio na oltar mjesto Božanstva čovječanstvo, humanitet![1]

Danas su oba naziva, pozitivizam i još više deizam nekako zastarali. Zastarali su ali sami nazivi, dok je ostala mržnja i borba proti Crkvi Kristovoj, a pod modernim imenom m o n i z m a. Besmislenost i proturazumnost monizma nije ništa manja — prije bismo mogli reć, veća, — od one deizma i pozitivizma, ali za tim framazunstvo ne ide, njemu je dosta, da ima n o v o neko oružje u boju proti vjeri i Crkvi. U analizu tih besmislica ovdje se ne možemo upuštati, dosta je da pokažemo, kako ni sama framazunska čeljad ne ide toliko za znanstvenom obrazložbom, koliko za protuvjerskom agitacijom. Eto n. pr. našega „Hrv. Djaka!“ — Kojega se sistema on drži? — Nijednoga! — U prvom se je broju postavio na Kantov fenomenalizam. Kantovo božanstvo zamijenio mu je doskora Krejčijev ateizam, a iza ovoga je proklamirao kao najbolji Häckelov materijalizam! Da babilonska pometnja bude potpuna, iznio je u br. 1. o. g. i Tyrellov deizam! Nije li baš ova konfuzija najbolji dokaz, kako framazunstvo zagluplјuje čitaoce, da tim lakše u mutnom lovi? — Ali briga njih za znanost! Dosta im je, da u ime znanosti udare na Crkvu. Njima je sve dobro, što im tu služi, pa bio to koji fantastički sistem,

[1] Službeno je proglasio pozitivizam filozofijom framazuna Br. ∴ Jules F e r r y, kad je (1875.) primao glavnoga tada zastupnika te filozofije starca već Littrea u ložu. Završio je s ovim riječima: „Između framazunstva i pozitivizma postojalo je tijesno, besvijesno sredstvo. Kad je pozitivizam ušao u framazunstvo, dogodilo se je to s toga, što je framazunstvo bilo već dugo pozitivistično, a da toga nije niti znalo“. — Ne treba niti spominjati, da se to srodstvo nalazi u protuvjerskom karakteru pozitivističke filozofije. Sr. Gruber, Der Positivismus vom Tode August Comte's bis auf unsere Tage, Freiburg, 1891. Str. 32. Knjigu preporučam svima, koji se zanimaju za struje moderne filozofije.

iskrivljeni citat, laž u pismu, slici i govoru. Ali sve to oni rade pod imenom znanosti. Jadna li si, o „slobodna“ znanosti!

2. NJIHOVA UMJETNOST.

Kako su framazuni prostituirali znanost, uništili su i umjetnost. Iz umjetnosti je izginula ideja, a na prijestolje se postavila forma, idealizam se zamijenio materijalizmom. Nihilizam spoznajni oduzeo je umjetnosti sadržaj. I kiparstvo i slikarstvo i beletristika u pjesmi i u prozi, sve to zaokupiše framazuni, da im robuje u borbi protiv Crkve. Slikarstvo traži svoje ideale u nuditetima, kiparstvo isto tako, a beletristika napinje sve sile, da lijepim i zamamnim prikaže grijeh. Najniže se strasti slikaju kao herojski čini, i ono, čega se čovjek stidi, iznosi se na pazar, da se tobože prikaže „život!“ — Novinska pak reklama ima da služi što većem raširenju zla. Ti su znakovi rasula poplavili i Hrvatsku, pa će nam i najveći skeptičar i branitelj „prava tijela“, ako ima još i koliko smisla za razlikovanje dobra i zla, morati priznati, da to ne vodi k dobru.

A ipak je taj ložin postupak posve proračunan, i vodi najkraćim putem k njihovom cilju. Račun je taj vrlo lagan, pa će ga shvatiti i najpriprostiji razum. Tok mu je ovaj: Prikazivanje zla vodi polagano, ali stalno do nekog bližeg spoznajnog bavljenja sa zlim. Nijedan takav utisak ne ostaje bez posljedica za dotičnika, premda su te posljedice isprva vrlo malene, često upravo nerazumljive. Uz češće opetovanje tih utisaka rađa se obično besvijesno neka sklonost k njima. U istom pak omjeru, u kojem ta sklonost raste, pada čuvstvo stida. Dotičnici to lasno na sebi opažaju, kad se zamisle, kakvi su prije bili: sada mogu puno toga da podnesu, pri čem se prije njihovo lice crvenilo. Ti se utisci ponavljaju iz dana u dan, a s njima je stid sve manji i manji, sklonost na zlo sve veća i veća, i potpuni pad samo je još pitanje vremena.

Je li netko već jedan put pao, naći će u takvim djelima i dosta pobude, da se ne pokaže „kukavicom“, da ne sustane na započetom putu. — Naravski da onda nastaje opreka između razuma i djela, a jer te opreke čovjek ne može trajno da podnosi, treba se odreći zla djela ili nauke, koja to zlo djelo osuđuje. — Framazunska umjetnost sa svojim frazama ima pri ruci uvijek obilje sredstava, da se pridrži zlo, koje ugađa, a napusti istina, koja od te „ugodnosti“ odvraća ... Na taj je način postala umjetnost robinjom lože u borbi proti Crkvi,

a ujedno odbacila ono, što umjetnost čini umjetnošću — ideju. Produkt svega toga je danas opće priznato rasulo, dekadenca! — Tko pak sve to promatra kritičkim okom, vidjet će lasno, da oni, koji najviše govore o potpunoj slobodi umjetnosti, o umjetnosti radi umjetnosti, da baš ti navaljuju na umjetnost najsramotnije okove, da je lišavaju njezina dostojanstva, i da je čine robinjom svojih strasti u boju proti Bogu i Crkvi njegovoj. Ono isto, što framazuni učiniše sa znanošću, učiniše i s umjetnošću: Zdvojnost na cijeloj crti!

3. ČEGA MNOGI NE VIDE?

Teško da će se naći koji, da bi u dosadašnjim izvodima imao čemu da prigovori. Ta to je sve tako jasno, tako očito, da će svaki sa mnom priznati, da je framazunstvo, bilo to otvoreno ili tajno, prava kuga za narod, u kojemu se pojavi. — Priznaće mi i to, da su naši „naprednjaci“ dali dosta razloga, da ih turnemo u istu torbu s framazunima u inozemstvu, jer isti im je cilj i ista sredstva, a donekle i ista kesa. Ta priznao je i sam njihov glavni organ u Hrvatskoj, da ima framazunskih dionica. Jedno ipak upada u oči, i to mnoge smućuje. Naši se framazuni brane zubima i noktima proti tom nazivu, i ako ovdje ili ondje jurišaju na vjeru i Crkvu, uvijek se nađe koji iz njihovih redova, da taj dojam oslabi ili barem prikaže kao kritiku nekih tobož nezdravih odnošaja. Sve pak svoje djelovanje prikrivaju plaštem domoljublja.[1] Posao je to taktike. Kad ne bi oni tako radili, tko bi im nasio? Tajna je njihova deviza, tajna je uvjet njihova postanka i opstanka, kako to sami priznaju. Sakriti dakle treba pravu svrhu, i loviti u mutnom. Takav im postupak omogućuje, da se mogu prikazivati kao domoljubi, kao uzori čovječnosti, a kadšto — čujte — i kao branitelji vjere! Dobro im je svako sredstvo, ako samo za korak k svrsi vodi. Taktika se ravna svuda prema prilikama: Gdje je katolička svijest popustila, tu govore jasnije, a gdje istom počinju, ondje se kažu kao dobri kršćani, dobri patriote. Znat će oni otvoriti skupštinu i sa „Hvaljen Isus!“ Doživjeli smo već sve to. I kod svake takve framazunske farizejštine nađe se po koji dobrijan, koji im nasjedne! — Ne čudim se, da im nasjedaju priprosti naši seljaci, kad im vjeruje i sama inteligencija, a da sablazan bude veća, ne rijetko i sami svećenici. Tako je malo u nama ponosa, tako malo samosvijesti!

[1] Kakvo je framazunstvo domoljublje, vidjesmo već sprijeda.

Da ne ostanem samo kod teoretskoga prikaza njihove taktike, upućujem na naša „naprednjačka“ glasila. Za đake ću upozoriti samo na „Hrv. Djaka“. — Ima li još koji, a da ne zna, kako je taj list jasno istaknuo svoju bezbožnu svrhu? — A uza sve to, eno kako on u pojedinim slučajevima upućuje svoje čitaoce sljedbenike, da se kane svakog isticanja načela, pa da rade na „čisto narodnom temelju“. To on neprestano poručuje svojim Istranima, a oni slijede kao pomamni niti ne sluteći, kome nasijedaju. Pod tim t. zv. čisto narodnim plaštem pripravlja se siguran teren framazunstvu. — Jasno je to svakomu, koji se je ma samo i zeru bavio tečajem psiholoških procesa. Ta što to znači „samo narodno stanovište?“ Ne znači li nam to, da oni hoće organizaciju narodnih sila na nekom stanovištu, koje već u samom načelu ukida Boga, raskida spoj naravnoga i vrhunaravnoga, lišava čovjeka neba, da ga što jače prikuje u materijalistički ovaj svijet? — Nitko neka mi ne kaže, da je vjera privatna stvar, jer znamo već svi, što to znači i kamo to vodi! — Da još bolje istaknem framazunske ideje pod plaštem t. zv. same narodnosti, navest ću i ovo: Naš narod je dušom i tijelom odan svojoj katoličkoj vjeri. Ima svojih mana, al vjere ne gubi, sve dok mu ne dođe koji „naprednjački“ ili sličan agitator. On vjeru visoko štuje i nalazi u njoj u vrijeme kušnje obilje utjehe. Dođimo k tomu narodu s nekakvom organizacijom na nekom tobož samo narodnom temelju, u kojoj se o vjeri ne smije govoriti, jer ta je „privatna stvar“, nužno će svuda niknuti misao, da je vjera nešto sasma suvišno, što može biti i ne biti, dapače da bi bilo bolje, da je i nema, jer onda da bismo se bolje slagali. Isto tako nužno će niknuti u glavi tako zavedenih misao: Kad gospoda ne mare za vjeru, onda je ona sigurno nešto suvišno, čim se samo strašimo mi neuki ljudi; zato — u kut s njom. — Nijesu li to ciljevi framazunstva? I te kako! Znadu oni, što rade, al ne znadu glupi katolici, kome nasijedaju, koga svojim trudom podržavaju.[1]

[1] Od osobite je zanimivosti promatranje raznih nacrta rada pojedinih loža. Ograničujem se ipak na jednu jedinu opasku, koja nam tumači, otkuda austro-ugarskim framazunima odjednom tolika skrb za mladež. Doznajemo to iz bečkoga njihovoga organa „Der Zirkel“ (god. 37. br. 23. str. 357.). Tu je izvješće sjednice lože „Pijonir“: „B. ∴ Bl. iz Pariza ističe razliku pariskih i austrijskih loža... U Austriji se odveć ide za novcem, a na mladež se premalo pazi: u pariskoj akad. četvrti opstoje đačke lože, koje su vrlo dobro posjećene te sadržavaju mnoštvo svježih sila i dobre volje“. Tako on. Nije prošlo dugo i niknula je „Slobodna škola“ i razni đački listovi, među kojima i naš „Hrvatski Djak.“

4. A MI?

Iz ovoga slijedi sasma jasno, kako treba da sudimo o raznim samo narodnim udružbama, pa nosile one bilo kakvo ime i kitile se s najzamamljivijim frazama prosvjete i rada za narod: One su svuda ili svijesne podružnice loža ili njihovi najpouzdaniji, premda često posve besvijesni pioniri. Framazun će prema prilikama i potrebama pristati na sve i sva, samo da izvuče iz toga izravno ili neizravno oslabljenje katoličkih načela. Zato su framazuni, gdje još ne stekoše gospodstva — gdje ga stekoše — tamo su, kako Franceska uči, najgori tirani — najveći tražitelji slobode i uvijek spremni na sve kompromise sa svim i svakim, gdje im se pruža ma i najmanja sjena nade u uspjeh.

Ne izrazih se ipak posve točno! Ima jedna struja, s kojom se framazuni ne će nikad i ni pod koji uvjet složiti. To je ona struja, koja nosi u naslovu riječcu katolički. U katoličkim udrugama ne prija tlo framazunima i zato u društvima s tom oznakom njih kao radnika — nema. Rekoh kao radnika, jer ih ima često i prečesto kao smutljivaca ili uhoda. Njihova je naime špijunaža razvita non plus ultra!

Iz ovih navedenih činjenica slijedi za sve Hrvate katolike apodiktički zaključak: Organizujte se svi u izrazito katolička društva, a sva ona druga, koja se katoličkomu imenu otimlju, smatrajte svijesnim ili besvijesnim framazunskim podružnicama! Vama to velim, đaci iz Istre, Dalmacije, Bosne i Hercegovine, koji pod lijepim idealima narodnog napretka, a sa svojom načelnom neutralnošću, služite najgoremu dušmanu vjere i domoljublja. Pod izlikom domoljublja kopate mu grob. Progledajte već jednom, pa se trgnite i stupite onamo, gdje se radi s narodom za narod: Organizujte se na katoličkom i narodnom osnovu!

GLE, C'JELIM POLJEM . . .

J. HAJDUKOVIĆ.

Gle c'jelim poljem nigdje šarnog cv'jeta,
I pust je — pust ko zimni — c'jeli kraj;
Nit sunca nema . . . magla siva l'jeta
Vrh zemlje snene — n'jemi uzdisaj!

Al znam . . . gle doć će sunce, da probudi,
Na život novi zovne narav svu;
I ćutim, gdje se dižu moje grudi
Tà roda moga vrazi ginu, mru . . .

A c'jelim domom zaglušno se ori
Slobodi mladoj pobjednički zov,
. . . I dižu mi se grudi . . . srce gori:
Moj dom u prahu gazi ropsku kov!

U OBRANU ISTINE!

ANTUN JANKO, SVEĆENIK I BOGOSLOV IV. GOD.

„Ma dal giorno, in cui la dea Ragione salto fuori dal cervello della Rivoluzione, come l'egidarmata Minerva dalla testa rotta di Giove, gran parte degli uomini ne rimasero senza“.

Spiritus Asper. Lettere ai Morti.

Nepobitna je činjenica, da se mi u Istri nalazimo na osvitku novoga doba. Dokaza za to ima mnogo, što izrazitih, što opet nešto nejasnih. I sastanak istarskog đaštva, koji se je obdržavao lanjske godine, potvrđuje naš zaključak. Do nedavno su neki kompetentni krugovi o svemu šutili. U najnovije vrijeme ustao je jedan između njih, te apodiktički ustvrdio, da se izvještaj o pazinskom sastanku u „Luči“ (br. 2.) osniva na laži. Savjest mi nalaže, da kao katolički svećenik ustanem na obranu istine. Evo me zato, da jasno i točno,

ali potanje izvijestim čitaoce „Luči“ o svemu, što se je na sastanku zanimiva dogodilo! Spomenut ću i ono, što je sa sastankom u užoj svezi.

Za sastanak činile su se mnoge priprave, da bude što sjajniji. Na sastanku samome dogodilo se ono, čemu su se svi nadali, koji malo pozornije prate naše prilike. Nejednaka načela prouzročila su, sasvim naravno, spor. Novine, koje su našemu narodu pristupačne, pisale su o tom sastanku vrlo neizrazito. Upozorujem usput onu gospodu, kojih se to tiče, da se politika zabašurivanja činjenica nije pokazala nigdje i nikada uspješnom. Jao njima, ako narod opazi tu neiskrenost! „Balkan“ je iz Trsta prvi upalio svoj top, da istarskom narodu navijesti pogibao radi razdora, koji su prouzročili — Bože prosti! — tri zanešena bogoslova. Pošto je „Balkan“ bio tada još novorođenče, nije mu se glas na daleko pronio. Vrijedno je spomenuti, da je urednik toga dnevnika jedan svećenik, koji je kao urednik „Naše sloge“ strpao jednostavno u koš izvještaj o sveđačkom katoličkom sastanku u Zagrebu. Iza toga nastala je duga šutnja. Tek u najnovije vrijeme natuknuo je nešto o sastanku (ali samo negativno) gosp. F. S. G. Ta gdje? U „Hrvatskom đaku“. U listu, koji je pisan u sasma protukršćanskom duhu, komu nedokazane hipoteze sačinjavaju znanost bez pretpostavaka, te koji se odlikuje upravo odanom pornografijom. U tom listu govori F. S. G. o tajnim sastancima, koje su držali pazinski maturanti, pa aludirajući na sastanak istarskog đaštva predbacuje nekim „listićima“, koji su iznijeli bez okolišanja otvoreno sliku sastanka, laž. Gospodo, ako već nekoji „listići“ lažu, nemojte im dokazivati to u „listurini“ „Hrv. đaku“, komu su osnovom laž i nemoral. Međutim pređimo na sastanak!

Glavni pokretač sastanka bio je po vlastitom priznanju jedan istarski sveučilištarac, koji je trajno stanovao u Pazinu. Sastanak je prvi rastelalio „Hrv. đak“. Po tumačenju „čistih“ dogodilo se to slučajno. Sancta simplicitas! Možda su i oni „slučajno“ zabasali među „naprednjake“. Hinković ili Gaj bi nam možda znali zgodnije protumačiti onu činjenicu. I nama je, istarskim bogoslovima, bilo javljeno, da će se obdržavati sastanak u Pazinu. Mi smo si odabrali referat „Naša zadaća i dužnost“. Osnovna misao našeg referata bila je: „Budimo katolici, Hrvati i demokrati“. Naše je stanovište prema tome sasvim jednako onome naših zastupnika na carevinskom vijeću. No

nijesu bili s njim zadovoljni ni pazinski maturanti ni istarski bečki akademičari. Evo, kako se izjaviše i jedni i drugi o našem referatu!

Pazinski maturanti vele među inim u pismu bogoslovima: „Složili smo se (naime glede referata bogoslova) u ovome: 1. Predavanje „naša zadaća i dužnost“ je dobro za program rada naših klerika, odnosno predavanje bi ovo zadovoljilo programu katoličkog sastanka u Zagrebu, ali našemu nezadovoljava s ovih razloga: 1. što je predavanje jednostrano, te bi zadovoljilo samo manjini publike, a mi idemo za tim, da zadovolje predavanja svakoga i klerika i laika“ itd.

Što iz toga zaključujemo? Ponajprije to, da program sveđačkog hrv.-slov. katoličkog sastanka u Zagrebu ne može biti programom rada pazinskim maturantima, a drugo, da bi zadovoljio takav program manjini publike, u našem slučaju manjini sveukupnog istarskog đaštva. Da još bolje rasvijetlimo, što misle pazinski maturanti o referatu bogoslova, navađamo par citata iz drugog pisma, koje su isto poslali bogoslovima: 1. Program naših klerika sastoji se u tom, da pod krinkom vjere naprti na vrat našemu narodu još jednu — čisto političku stranku, da i kod nas udare temelj klerikalizmu, koji eto u Kranjskoj slavi svoje slavlje“. „Nadalje se Vaša narodnost, koju doista u predavanju toliko ističete — sastoji sve u frazama: „sve za vjeru i za dom“, „za krst časni i slobodu zlatnu“ itd.“ Te izjave pazinskih maturanata neka dobro promozgaju oni, koji misle, da je samo klevetanje ono, što se piše o njima i uopće o uzgoju na pazinskoj gimnaziji.

Jasnije nego li pazinski maturanti izraziše svoje misli istarski bečki akademičari. Evo par misli iz pisma bečkih akademičara pazinskim maturantima! „Iz raznih upadaja za vrijeme čitanja (izvješće se naime naše uzelo u pretres na sjednici „Istarskog kluba“ u Beču) moglo se razabrati, da ovo predavanje ne nalazi odobravanja kod nikoga. (Potcrtalo uredn.!) U debati se istaklo ... da (predavanje) zasijeca u vjeru, čime prekoračuje svrhu našega sastanka“. „Tendencija je ovoga predavanja očita, te ga je zgodnom primjetbom karakterizovao jedan član, da izgleda kao neotesani program klerikalno ultramontanske stranke“. „Ne smrdi li po jezuitskom tamjanu ono mjesto, gdje veli, da „vjerske ideje jače spajaju nego li ista jednokrvnost?“ A onda „Hrvatska“ i „Domagoj“! Čuli smo, da su to neka društva, koja goje vjeru i čudorađe, ali za narodne zasluge istih ne znamo ništa ...“ „Tim predavanjem zahtijeva se, da mi dođemo

pod skrbništvo svećenstva, da se odrečemo svake vlastite misli, te da u svećenstva kupimo svoje uvjerenje i „čuvstva“. Na sve te izjave i misli i pazinskih maturanata i bečkih akademičara upozorujemo čitavu istarsku javnost, i svećenike i laike. Neka se u to dobro zamisle, pa neka nam po duši kažu, da li je bilo pravedno, da se na nas bogoslove onako navaljuje jedino za to, što smo se odlučno oprli apliciranju onakovih misli u radu za narod!

Te su misli prodrle na javu i na sastanku. Predsjedao je sastanku g. Dr. Tentor. Predsjednik je na početku istaknuo, da smo se sastali na čisto narodnom temelju, stoga moli, da se svatko kani strančarenja. Kako se ima to razumjeti, rastumačio nam je gosp. Agneletto. Inače se nije na sastanku opažalo ono oduševljenje, koje običava biti pri đačkim sastancima. Sve je bilo nekako tromo. Da ne bi moguće tko posumnjao, da je sastanak na „klerikalnom“ temelju, poslala su gospoda brzojavom pozdrav narodno-radikalnom đaštvu, koje je baš onda imalo sastanak u Celju.[1] Proti toj nedosljednosti ustao je i jedan između njih, no dakako nije mu uspjelo. Uvjeren sam, da bi bio s prezirom odbit prijedlog, da se pozdravi katoličko đaštvo na sastanku u Zagrebu, kad bi bilo zborovalo u isto vrijeme. E, pa da, narodnost i katolicizam!

Prvi dan raspravljalo se o današnjem stanju u Istri s gledišta političkog, prosvjetnog i ekonomskog. Sve je teklo u redu. Poslije podne zahtjevali su neki, da se protestira proti pisanju „Pučkog prijatelja“. Niže potpisani predložio je, da sastanak dade u javnost izjavu, da ne stoji na liberalnom stanovištu, već na kršćansko-demokratskom kao i naši zastupnici na carevinskom vijeću, koji su to javno i izjavili. Taj je prijedlog sjajno propao popraćen ismjehivanjem i porugama. Spominjući ono mrtvilo (plod trulog liberalizma) nedolično mladeži oduševljenoj za narodne ideale rekao sam, da sam očekivao sjajnu manifestaciju katoličke i narodne misli poput one na sastanku katoličkog đaštva u Zagrebu. Na to je slijedio aplauz mumljanja i smijeha. Uveče bio je komers.

Drugi dan na Malu Gospoju bio je glavni dio sastanka. Gospoda su znali, da im barem taj dan ne će smetati popovi, pa su se štedili za taj dan. Imao se je razviti program, prema kojemu bi imala hrv. i slav. istarska mladež raditi na kulturnom polju. Taj su

[1] A to su slovenski „naprednjaci“! O. Uredn.

program razvila dva referenta, svaki na svoj način. Za čitanja mog referata o toj temi čulo se mumljanje, struganje nogama osobito kod ovih riječi: „Vjera, koja je u našem dobroćudnom narodu živa, mora i nama biti najglavniji oslon . . .“ „Vjerska ideja, koja jače i trajnije spaja nego li ista krv . . .“ „Najbolji princip je vjerski, kršćanski princip . . .“ „dakako sve treba da bude udešeno prema vjerskom uzgoju, ćudi i poimanju našega naroda . . .“ To je sekundiranje prešlo u mezzoforte, kad sam spomenuo „Hrvatsku“ i „Domagoj“. — Iza mene nastupi pravnik Slovenac Agneletto sa svojim službenim pamfletom. On je naprosto tumačio narodno-radikalni katekizam po brošurici: „Iz naroda za narod“ osobito po onom, što je na 20. i 27. str.

Poslije podne nastala je oštra debata. Napokon je sam gosp. Angeletto izjavio, da je sve ono, što je on razložio, njegovo subjektivno mnijenje. To je očita laž. Evo zašto! Moj je sastavak o istoj temi bio osuđen i odbit, ipak su mi dozvolili, da ga pročitam. Referat po njihovom ćefu imao je sastaviti g. Agneletto. Suponiram dakle, sasvim razložno, da su i njegov referat prerešetali kao i moj. Barem to zahtjeva nepristranost. Ako jesu, zašto su dozvolili, da se označuje subjektivnim mnijenjem ono, uz što i sami pristaju, jer njegovo predavanje nijesu osudili kao moje? Ako nijesu, onda to nije ni malo pošteno ni nepristrano.

Mi smo bogoslovi naravski odlučno nastupili proti izvodima g. Agneletta. Pa to nam je bila i dužnost. Zar da mi kao budući svećenici šutimo, kad nam jedan narodno-radikalni fantasta n. pr. ruši karitativnu metodu, bistvo kršćanskoga socijalizma, a mjesto nje nam preporuča evolucijsku metodu? Dakako, ostalo đaštvo nam se je smijalo i držalo naš istup bezrazložnim. (Možda nijesu ni razumjeli „učena“ izvađanja g. Agneletta. Op. sl.) Dapače mi je jedan g. profesor (koji? O. Ur.) predbacio javno pred svima, da sam došao na sastanak sa slabim namjerama. Znajte, gospodine profesore, da sam na sastanak došao sa najčistijim namjerama, pa ako sam i bio okužen sa samim „naprednjacima“, nijesam bio toliki natražnjak, da ne bi uvidio, kamo ta kola smjeraju!

Prema svemu, što sam rekao, razumljivo je, zašto nijesmo mi bogoslovi htjeli stupiti u pripravni odbor za ferijalno društvo. Ta bili smo uvjereni, a i danas smo, da će to društvo širiti vjerski indiferentizam, ako ne i više. Bilo bi nevjerojatno, da gospoda označe svrhu društva poput „Slovenske dijaške zveze“ ovako: „Namen društva

je okrepiti med člani versko in narodno zavest i t. d. (§ 2. pravila „Slov. dijaške zveze“). Međutim vidjet ćemo, što će nam donijeti budućnost.

Toleranciju su posvjedočili protivnici i time, što su bučili, kad sam ovlašten čitao spomenicu jednog rodoljuba pazinskim maturantima. Isti dan t. j. na Malu Gospoju uveče bila je zabava. Bila je na redu i jedna deklamacija. Opet jedna glossa na „čisto narodnom temelju“. Bio je to „Zadnji Adam“ od Kranjčevića, pjesma, koja se pred svimi ističe ciničkim porugama protiv Boga i njegove providnosti.“ (Hrvatska straža, god. I. str. 102.). Upozorio sam gospodu već prvi dan na značenje te pjesme, no gospodin se je deklamator kao estetski formalista ispričao, jer da on pazi jedino na formu. Da, protuslavenski dijelovi Leharove „Vesele udovice“ moraju se promjeniti, e da ne povrijede narodno čuvstvo, a mi ćemo trpjeti, da nam se rugaju Stvoritelju radi — lijepe forme, i to na dan Male Gospoje!

Eto, to je ono, što mi je savjest nalagala, da iznesem u javnost! Prisilio me je moralno na to g. F. S. G, koji je u „Hrv. đaku“ ustvrdio, da „Luč“ laže pišući o pazinskom sastanku.

Za istinitost svega, što sam naveo, jamčim svojim svećeničkim poštenjem.

Ne mogu na ino, a da ne nadovežem na sve to par refleksija Tko promotri dobro naše navode, ne će mu biti teško stvoriti zaključak, da je mlađa istarska inteligencija zaražena liberalizmom. Naravski, tko zatvara oči, tomu ne mogu pomoći. Ne mislim reći, da je taj liberalizam kod svih pozitivan, u tom smislu naime, da propagira očito protuvjerske zasade među narodom. Ne, to barem za sada u većini nije. No taj je liberalizam negativan, a kulminira u izjavi: „Mi ne ćemo dirati u vjeru, mi puštamo vjeru na stranu, naša je zadaća, da narodu pružimo naobrazbu, koja mu je potrebna. Eto, to je formula negativnog liberalizma, ili drugim imenom, indiferentizma vjerskog. Međutim posljedice su indiferentizma jednake onima pozitivnoga liberalizma. Zato ćemo se oprijeti tome indiferentizmu svom silom, makar nas proglasili za to narodnim izdajicama.

Sad, kad je s Talijanima sklopljen kompromis, pruža se nama istarskim Hrvatima lijepa prilika, da poradimo intenzivno i ekstenzivno oko toga, da kulturno ojačamo široke narodne mase. Pitanje je sada, koju kulturu da pružimo puku, da li nevjersku, materijalističnu ili vjersku, kulturu katolicizma. Nije teško birati, mi hoćemo dati puku kulturu vjere, i to katoličke. Nama je jedino katolicizam princip napretka. Zato ćemo nastojati, da u javnom i privatnom životu ne samo prostoga naroda, već i inteligencije zavladaju kršćanska načela. Stoga već sada preporučam osobito braći svećenicima, da moralno i materijalno podupru rad oko organizacije katoličkog narodnog istarskog đaštva. Želimo li, da rad oko izgrađivanja katoličke i narodne kulture u Istri bude uspješan, valja nam uzgojiti inteligenciju ne samo narodnu, već i katoličku. Na noge dakle, braćo, da spasimo. što se spasiti dade! Protivnicima pak poručujemo, da ćemo se odmah s njima složiti, ako izjave jasno, da ne samo ne će dirati u vjeru, već da će sav njihov rad počivati na pozitivnim vjerskim i narodnim temeljima. Dao Bog!

LJUDSKI ŽIVOT.

IVAN STANKOVIĆ, THEOL.

Neki kažu, da su gorki
Ljudskoga života dani
Hladna kô što noć je gorka
Malenomu cv'jetku vani
Usred koje — hladne, zdene
Jadan samo gine, vene.

Drugi opet, da nijesu
Tako gorki, al' da sliče
Onoj tami guste šume,
Usred koje cv'jetak niče,
Ali mu je uzrast ružan
Pa je uv'jek blijed i tužan.

Ja bih reko, da su kao
R'jetke šume polutama,
Usred koje malom cv'jetku
Nije kô u livadama
Ali mu kroz r'jetke grane
I tuj kadkad sunce grâne.

I. HRV.-SLOV. SVEĐAČKI KATOL. SASTANAK U ZAGREBU 1907.

SVEČANA SJEDNICA. (Svršetak.)

U ČETIRI SATA po podne bila je urečena svečana sjednica, na koju je imalo pristup i šire odlično pozvano općinstvo. Već oko pol četiri sata počelo se sakupljati samo odlično općinstvo, te od viđenijih ličnosti vidjesmo gradonačelnika dr. Amruša, sveučilišnoga rektora dra. Bauera, generalnoga superiora milosrdnih sestara presvj. g. Seigerschmieda, kanonike dra. Suka, dra. Premuža, sveučilične profesore dra. Mihalovicha, dra. Volovića, dra. Pazmana, nar. zastupnika Frana Novaka, umirovljenoga ravnatelja Mazeka i još mnogo odličnoga općinstva, naposę gospođa. Dr. Krek i dr. Lampè i opet su bili sa svim oduševljenjem pozdravljeni.

Predsjednik drug Markulin otvara sjednicu od prilike ovim riječima: Po zadnji put sastadosmo se ovdje, braća Slovenci i Hrvati, da dovršimo svoj pred tri dana započeti rad. Sastala se mladost naša, nada u bolju budućnost, da zajednički poradi za milu domovinu; da i ona doprinese kamečak velikoj zgradi — sreći domovine, koju imademo graditi na principima kršćansko-katoličkim. Eto vidimo pred sobom našu dičnu katoličku inteligenciju, koju od srca pozdravljam i zahvaljujem joj, što nas je svojim posjetom počastila. Nije je mnogo, ali nam je s tim više mila, što je došla u našu sredinu. — Pozdravivši još pojedine predsjednik napokon pozdravi još jednom svekolike kliknuvši „Dobro nam došli!“

Riječ uzima drug theolog Dominko Sarčević (Đakovo), da govori mjesto odsutnoga referenta druga Prsteca, o temi „Zajednički rad bogoslova i laika“. Mi manifestiramo danas ovdje slavlje katoličke mladeži i njezinu jaku i odlučnu katoličku volju, koja teži da dođe do izražaja u privatnom i javnom životu. Sinovi smo katoličke crkve, a nismo „moderni“, koji pokazaše svoju kulturu i vjeru, baštinu i svetinju djedova svojih. Naš veliki biskup i mecena Strossmayer (Slava mu!) otvorio je akademiju s križem u ruci, jer je htio da se goji prava, istinska znanost. Za njom mi težimo i od svoga stanovišta ne odstupamo. Neka protivnici budu uvjereni, da ćemo se boriti proti svima, koji navaljuju na našu vjeru govoreći, da se ona protivi znanosti. Naprotiv tvrdimo, da vjera daje snagu i temelj i znanosti i umjetnosti. Bez vjere nema ni morala, a bez ovoga ni kulturnoga napretka. Da je zajednički rad između laika i svećenika ne samo moguć, nego i potreban, pokazuje nam evo živ primjer — braća Slovenci (Burni Živjeli!). Svršavam s riječima dra. Šušteršića: „U boj za pravicu i istinu!“ — (Burni Živio!).

Sada daje predsjednik riječ dru. Kreku, koji burno pozdravljen dugotrajnim pljeskanjem i klicanjem progovori ovako: Dični predgovornik govorio je o pitanju, kako da radi uzajamno laik i klerik, a ja ću si uzeti slobodu, da iz ovoga principa nekoliko pouka pridodam. Inteligencija ima u prvom redu zadaću, da radi na polju znanosti, na polju praktičnom, političkom, socijalnom, bogoslovnom itd. Što se tiče vjere, mora svaki bogoslov znati, da je u znanosti prva krijepost — skromnost, te da je u ono, o čemu raspravlja, potpuno upućen. Kad dolaziš na polje znanosti, onda uvijek drži na pameti, da se moraš podvrći sudu one znanosti u koju si došao. Strukovnjaci imaju tu da sude. — Laici pak moraju priznati, da je bogoslovlje znanost, da ona znanstveno temelji i utvrđuje najveće visine ljudskoga uma i shvaćanja, da ona stvara harmoničku snagu katoličkog naziranja — on se mora njoj pokloniti. Prva je dakle stvar, da se laici zanimaju za znanstvenu argumentaciju katoličkoga naziranja, da su oni kadri po riječima sv. Pavla uvijek „Reddere rationem omni quaerenti“. Laici treba da se više upute u filozofiju katoličku i da študiraju sv. pismo. Kod nas se drži, da je bogoslovija samo za svećenike, ali to je krivo — ona je znanost za sve — pa i za svjetovnjake. Evo, najveći ruski bogoslovi su — ne svećenici, nego — svjetovnjaci. Kod nas se ljudi malo ili ništa tim študijem bave.

Treba dakle, da se katoličkom apologijom bave i svjetovnjaci, laici. Jedno znanstveno apologetično djelo pisano po laiku više vrijedi danas nego deset takovih pisanih od svećenika. Koliko li je učinio u Franceskoj svojom apologijom Francez, laik Chateaubriand! On je baš digao francesku inteligenciju, da je počela shvaćati i bolje proučavati katoličku religiju.

Najgorja je stvar, kad, bilo laik bilo svećenik, kod javnoga rada na socijalnom ili političkom polju traži — sebe. U tom slučaju ne vrijedi laik ništa a svećenik deset puta manje. Takav, budite uvjereni ne će načiniti ništa. Zato valja, da mi kao svećenici čuvamo čast svoga staleža, pa da svaki odstupi iz časnijih mjesta i preda ih

laicima. I u tom smislu sam protuklerikalac, da bi svećenici bili jedini vođe naroda. Mi moramo protivnike slušati, ako nam donesu istinu i treba da ispitujemo svoju savjest, jer jedino otvoreno priznanje pogrešaka i spoznanje pravih ideala, koje treba da postignemo, može nas spasiti. Radi toga mora svećenstvo raditi na socijalnom i političkom polju. Mi mladi svećenici i klerici, prva nam je dužnost, da budemo oci naroda, i da uzgajamo narod kao oci, koji ne traže što za sebe, nego jedino za to, što ga ljube i u srcu nose — za njega se žrtvuju. Otac daje za sina i krv svoju i ne straši se nikakve žrtve. Kada bi bila druga laička inteligencija za to sposobna, onda priznajem, da bi bilo bolje, kada bi mogli raditi samo za ono, za što smo pomazani — za crkvu. Kad bi se tako radilo, onda mislim, da bi pala glavna objeda, koja se stavlja proti uzajamnom radu laika i svećenika. Kad bi svećenstvo htjelo imati svagdje prvu riječ, u tom smislu, priznajem, da klerikalizam nije valjan; kad se to sruši, onda ćemo moći uzajamno raditi. Naša je dužnost dokazivati, da naš klerikalizam nije neprijatelj, nego prijatelj svakomu radu, jer stoji na istini, na kojoj treba da se svaki rad temelji.

Kad je govornik svršio nastalo je burno klicanje i pljeskanje, te su mu prisutni srdačno čestitali.

Iza toga daje predsjednik riječ drugu Lavu Kemperleu stud. phil. (Slov.), koji je referirao mjesto najavljenoga referenta B. Schaubacha, stud. iuris (Slov.) o temi: „Slov. hrv. sveuč. vprašanje“. On govori o pitanju slovenskoga sveučilišta, utemeljuje njegovu potrebu i pobija poznate prigovore protivničke. Njegovo razlaganje bude odobreno burnim pljeskom. Pošto je predložio svoju rezoluciju, pita predsjednik, imade li tko što primjetiti ili ispraviti.

Uzima riječ drug Butković, te preporuča, da se drugi dio rezolucije ispusti, pošto je već sve ono sadržano u prvom dijelu iste rezolucije. — Prima se. Drug Ristić primjećuje k točki drugoj, da i mi imademo svoje hrvatske narodne zastupnike“. — Prima se. Drug Donković predlaže, da se u točki trećoj iza riječi „poklicani faktori“ navede, koji su to faktori t. j. nadbiskupski i biskupski ordinarijati, zemaljske vlade itd. Drug Kalogjera naprotiv predlaže, da se točka treća primi onako, kako ju je referent predložio. Prijedlog se prima, a prema tom prijedlog Donkovićev pada.

Pošto je napokon i 6. točka pridometnuta, primljena je u cjelosti ova rezolucija:

1. Zahtjevamo odlučno od austrijske vlade, da u Ljubljani osnuje potpuno sveučilište sa slovenskim i hrvatskim naukovnim jezikom.

2. Pozivamo slovenske i hrvatske narodne zastupnike i druge pozvane faktore, neka se svom odlučnošću prihvate toga pitanja.

3. Jer smo uvjereni, da će slovensko sveučilište jedino onda blagodatno uplivati na razvoj slovenskoga naroda, ako budu sveučilišni profesori djelovali u smislu katoličkih ideja, predlažemo, neka se posvete nadareni katolički narodni akademici po svršenim naukama daljnjoj strukovnoj izobrazbi, neka se habilitiraju za sveučilišne docente, a na to pozvani faktori neka ih u tome materijalno podupiraju.

4. Zagrebačkom sveučilištu neka se prizna ravni jednakopravni odnošaj prema austrijskim sveučilištima, kako ga ona međusobno uživaju.

5. Na zagrebačkom sveučilištu neka se osnuje medicinski fakultet i

6. Hrvatsko i slovensko katoličko đaštvo spremno je da pomogne i drugom đaštvu, koje oko toga radi.

Nato zauzme predsjedničko mjesto I. potpredsjednik Maraković, te daje riječ drugu Stjepanu Markulinu, cand. iuris, koji na to raspravlja o temi: „Katolicizam i moderni vijek“. Ponajglavnija značajka modernoga doba je sloboda, koju slave i u političkom i individualnom pogledu. Što se ove posljednje tiče, prelazi granicu dopuštenoga, jer u intelektualnom pogledu traži bezuvjetnu slobodu misli, a u moralnom slobodu čina. Za ovakvu slobodu plediraju ne samo moderni učenjaci nego i umjetnici. Ovakova „znanost“ i „umjetnost“, pošto dolazi u sukob sa ćudorađem, koje je temelj urednoga društvenoga života, podnipošto ne oplemenjuje narod, već djeluje destruktivno, te troši u blatu strasti narodne sile. I bračna sloboda sa nerazrješivošću braka lozinka je modernoga doba.

U školstvu i odgoju djece znači ova sloboda posvemašnje obračunavanje s crkvom i religijoznom obukom. Zvučna fraza „slobodna crkva u slobodnoj državi“ nije ništa drugo nego moderno progonstvo crkve. — Ovakovo poimanje slobode dolazi u sukob s kršćanskim naziranjem, a posljedica mu je posvemašnje ćudoredno propadanje. Ovaj protuvjerski duh slavi svoju invaziju već i u hrvatskom narodu Mi hoćemo da mu se opremo, pa pozivamo sve katolike u čvrst bojni red, koji će jakošću i nepredobivošću svojom biti kadar suprotstaviti se neprijatelju. Slijepac je svaki onaj, koji ne vidi

zmaja nečudoređa, koji hoće da proguta našu mladež; gluh je svaki onaj, koji ne će da čuje naš poziv. Pa i onaj, koji doduše odobrava naš rad, ali stoji mirno postrance, nije naš prijatelj, jer svojom pasivnošću pogoduje protivnicima. — Mi ne ćemo sustati na našem putu, već ćemo vojevati protiv modernoga duha vremena. Nas ne smetaju „patriotske i religiozne spone“. Mi ćemo dokazati, da se u skladu s Crkvom i njenom naukom dade raditi za narod i domovinu.

Kad je referent svršio, bude pozdravljen burnim pljeskom i klicanjem. Po referentu predložena rezolucija bude primljena uz dva dodatka ovako:

1. I. hrvatsko-slovenski sveđački katolički sastanak izražava svoju nepokolebivu odanost sv. Stolici osobito stoga, što moderni vijek hoće da uništi ugled sv. Stolice i položaj, što ga ona zauzima u katoličkoj crkvi i civilizovanom svijetu.

2. Poradi teškoće borbe protiv duha modernoga vremena poziva sastanak sve uvjerene katolike, bili ovi u kojoj mu drago političkoj stranci, da složnim silama ustanu protiv svih napadaja i neprijatelja katoličke vjere i Crkve u Hrvatskoj i Sloveniji.

3. Đaštvo, sakupljeno na sastanku, zaključuje, da će se ustrajno boriti protiv neposredne posljedice bezvjerskoga duha modernoga doba: nečistoće života, koja se, ucijepljena đaštvu u srednjim školama, širi na univerzi, te tako prelazi u narodnu inteligenciju, a osobiti put za to smatra katoličko novinstvo, brošire i sastanke.

Zauzevši predsjednik opet svoje mjesto, daje riječ drugu Markoviću, koji u kratkim crtama govori o našoj organizaciji i radu prošle godine. Upućuje najposlije na „Luč“, gdje je o tom svem opširnije obavješteno.

Iza toga uzima riječ kapucin, O. Škrivanić, te pozivlje na pretplatu na djelo dr. Jurja Bertrin-a: „Kritična povjest Lurda“, što su ga preveli Oo. kapucini na Rijeci. Na koncu govora poklanja predsjedniku jedan primjerak toga djela, sjajno uvezan. (Živio!).

Kad je ovaj svršio, uzima riječ sam predsjednik, drug Markulin, te se u kratkom govoru zahvali u ime cjelokupnoga đaštva svim onim požrtvovnim zagrebačkim gospođama, koje su svojom naklonošću toliko toga doprinjele za naš sastanak, a napose se zahvalio preuzv. grofici Gabrieli Pejačević, što je preuzela vodstvo te akcije. Zatim se zahvaljuje ravnateljstvima svih onih zavoda, koji su uko-

načili učesnike sastanka; uredništvima onih novina, koje su vazda spremno primale bilješke i izvještaje o našem sastanku, te svima onima, koji su bilo kako doprinesli k uspjehu ovoga smionoga poduzeća.

Napokon zaključuje predsjednik sjednicu riječima „do viđenja na komersu!“

KOMERS I IZLET.

U 8 i pol sati na večer bio je svečani komers u dvorani „Sokola“. Komers je posjetilo toliko osoba i među njima mnogo viđenijih ličnosti, da velika sokolska dvorana nije bila dosta prostrana, da svima dade mjesta. Kad se je dvorana napunila, ustaje predsjednik drug Markulin, pa pozdravivši najprije u lijepome govoru sve prisutne pročita brzojavni pozdrav i blagoslov od sv. Oca, poslan preko državnoga tajnika kardinala Mery del Vala. (Burni i dugotrajni pljesak i klicanje sv. Ocu.) Istaknuvši još neobičnu ljubav između bratskih naroda slovenskoga (Živili Slovenci!) i hrvatskoga, predlaže za ravnatelja komersa velemožnoga gosp. rektora magnifica dra. Antuna Bauera. (Burno klicanje „živio Bauer!“) Dr. Bauer ustaje i reče, da mu je osobita čast, što može ravnati tako odličnim društvom. Pozdravlja sveukupno slovensko i hrvatsko đaštvo, te ističe, da nam se je ugledati u braću Slovence, koji su se svojim katoličkim radom digli do takove visine. — Na komersu pali su u istinu divni patriotski slovenski i hrvatski govori. Osobito je oduševljeno bio pozdravljen govor Slovenca dra. Lampea hrvatskome radništvu, na kojem se u ime radništva zahvali g. Andrlić. — Za komersa je hrvatska domobranska glazba izvodila slovenske i hrvatske komade pod ravnanjem kapelnika hrv. skladatelja Ivana Muhvića, a uz nju je hrv. pjev. društvo „Vijenac“ poznatom vještinom otpjevalo više divnih pjesama. Osobito nam je istaknuti himnu hrv. đaštvu od Ivana pl. Zajca, te deklamaciju pjesme prigodnice dra. Biničkoga. — Zabava se protegla do kasno u noć.

Kako su braća Slovenci, a i mnogi đaci Hrvati izrazili želju vidjeti okolicu zagrebačku, to je za sjutradan bio određen izlet u Samobor. Doista je u srijedu u jutro pošlo do 200 đaka u Samobor, gdje su razgledavajući i diveći se ljepoti okolice sproveli vrijeme u ugodnoj zabavi do veče. Na veče oko 9 sati vratiše se izletnici u Zagreb.

Time se je ovaj prvi svedački katolički sastanak svršio ostavivši u srcima učesnika nezaboravnu uspomenu, a u hrv. katoličkom javnom životu obilježivši novo mlado katoličko doba. Već u kratko doba pokazali su se obilni njegovi plodovi, a samo do nas stoji, da s kulturom svoga duha, s energijom svoje volje i s dostojanstvom svoga života proslavimo pobjedu za istinu i pravdu, za svoju vjeru i domovinu! I ne smetnimo nikad s uma onih riječi, o kojima ovisi sva naša sadanja i buduća sreća: Esto fidelis usque ad mortem! (Apoc. 2, 10.)

Konac.

BIJEDNIKU.

I. C. ROVERSKI, THEOL.

Udri u žice zvonke i mile,
Pjesma nek ječi, neka zuji,
Barem da časak vedri nam nebo,
Dosta li bjesmo u oluji!

Čemu za bajnom težiti baštom,
Što je kraj Ganga jednom cvala?
Nikada braćo, nitko dovinut
Tijeh se ne će ideala — — —

Rado bi kušo slađano voće
Ubogi Tantal, ali jao!
Nije li mnogi penjuć se od nas
Konačno susto, onda pao?

B'jedniče brate, kani se čara
Bajnih iz bašta, kloni varka.
Nek ti iz grudi vjera se diže
S njome ko plamen ljubav žarka.

Time ćeš sreću, utjehu naći,
Željni ćeš mir si steći tako —
B'jedniče brate, svome u srcu
Išti i biraj, raj ili pako!

PRED SMRT.

CRTICA.

ST. THEOL.

OD ranoga je jutra rominjalo — — —

Jedan od onih sumornih jesenskih dana — — — kad nestane u prirodi svakog života — — kad zavlada neka opća melanholija — tuga — mrtvilo — —

Stao bih časkom do prozora, i zurio tamo u daljinu — — gdje se do mora nanizalo nekoliko kuća.

Jedva se vide kroz maglu — — — sve je zastrla — —

Tad mi se ukaza na moru lađica i u njoj dva vozača — — Trude se, da i po lošu vremenu izbiju novčić — — Upiru se o vesla i tiskaju brodicu naprijed, a ona hitro striže more i ostavlja za sobom trag — — maleni, neznatni trag — — da i njega ubrzo nestane — — —

Lađica zađe u maglu i ote mi se pogledu.

Zatim sam čuo nekakvo pjevanje — ili radije nesklad glasova - viku, što je odavala više obijest, mahnitost, nego afekat, zanos — —.— Pjevanje je dolazilo iz obližnje krčme — — —

Za čas bi prestalo.

A ja bih se podao snatrenju — — —

Onom snatrenju, u kom nema mislima reda, već se slike nižu jedna za drugom, i to tromo — lijeno — —, pa im ne dajemo nikakove važnosti, nego prelazimo na novu — i opet na novu — — —

Postojao bih tako neko vrijeme, dok me ne bi pjevanje prenulo, a tad — — ponovno bih svratio pogled na tu prirodu — umorenu — umarajuću — — —

Iz grudiju bi mi se nehote oteo duboki: ah! — — i lagano bih se udaljio, da se opet zavezem u misli turobne — vajne — —

Pa kad bih se vraćao k prozoru, ničesa ne bih vidio, nego kako kiša sipi — — kako je magla pritisla kraj — — — i udaljio bih se mehanično, da ne gledam toga tragičnog prizora, gdje će priroda, regbi, sad na! — umrijeti — — — —

Tako je trajalo do tri sata poslije podne.

Oko tog doba nešto potihnu.

I izađoh s drugovima iz kuće, da odahnemo, da nas ne zaguši gradski vazduh.

Uputismo se put D.

Djeca čavrljaju — kao obično — i smiju se, a stariji zamišljeni gledaju pred sobom, muče i — ko bi znao, o čemu misle?

Tako idasmo koje po sata.

Silna se magla bila povila — — a nekako se opet spremala kiša — — — Bijasmo, da ćemo kući.

Kad eto nam najedanput u susret nekoga siromaška. Odmah pogađaš, da je Crnogorac.

Vidi se, da ga bije ljuta nevolja. Odrpan, suh, blijed; bacio torbu preko ramena, u ruci mu kišobran — krpica do krpice.

Već me u prvi trenutak nešto neobično vuklo k nadošlici i ćutio sam napram njemu neko vanredno sažaljenje, neku naklonost, neku vruću želju, da mu pomognem — — U čemu? — — —

Ćutio sam — — a zašto, ni sam nijesam znao — — — Nikad ga prije ne bijah vidio, nije nam se još bio ni kretom požalio — — a ipak sam ćutio — — silno — neodoljivo — — —

Međutim nam se približi.

— Pomoz Bog, gospodo! — pozdravi nas i stane da se s nama rukuje.

Odzdravismo mu i izrukovasmo se.

— Zlo vrijeme, a? — započne jedan od nas.

— Zlo, gospodine, baš zlo. A meni nevoljnome zlo, da ne može gore — — —

— Eh, nemoj tako! Svi imamo nešto trpjeti, svijeh nas ponešto tišti; nijesi ti sam. A reci nam, odakle si?

— Iz Nikšića sam — odvrati. — Evo ima dvije — tri nedjelje, što sam otišao u Dubrovnik, te se sada, kako vidite, vraćam kući — —

— A koji te posao nagnao, da ideš tamo? —

— Ah, moj gospodine, ružan — ružan posao. Bolest me natjerala: Otrag malo mjeseci dobio sam suhu bolest — u kam se i u mene stanila — — —

I popostane.

Iza tih ga riječi bolje promjerih i srsi me prođoše.

Sasvim se osušio. Očne mu se jamice duboko uvalile, koža mu se nabrala i izgleda poput crne zemlje, ruke su same kosti i drščū mu — drščū, da ga je jadno pogledati — — —

Prava slika onoga osušenog listka na drvetu, kojem ne treba vihra, već mu je dovoljan i najmanji povjetarac, da ga otrgne i odnese — daleko — gdje će sagnjiti — da mu riješi sudbinom zauvijek — — —

— Zato sam — nastavi — potražio pomoći u našega valjanog M[1]. No on mi je rekao, da je za me svršilo — —, nego da se povratim kući, — da mi barem kraj mene kukavica zakuka — — —

— A imaš koga u Nikšićima, je li? —

— Imam, da oprostite[2], ženu — i troje nejaćadi.

— Je li ti žao umrijeti? — zapita ga jedan od djece, kojemu je više do šale nego do zbilje.

— Nije mi žao sebe, nego siročadi, što će ostati nasred puta — — bez miloga i dragoga — — —

— Zar ih ne će hraniti tvoja žena?

— Bi ona, sirotica, ali će jedva i sebe, a kamo li djecu. I ona je bolesna. Ako se za njih ne pobrine kogod od svojte — a ni te nemaju, da se mogu poveseliti —, propast će — — iskopat će se trag našemu rodu i domu — — — —

Umuče.

Zirnuh mu u oči.

Bijahu mu se orosile. Dvije krupne suze — dva dokaza njegove boli — odmiliše mu lagano niz lice i kanuše na zemlju — — a ona ih primi onako hladno, kao što će doskora i njega — — — da se ne gane — — —

Iza kratke stanke opet će jedan:

— Kada ćeš stignuti u Nikšiće? —

— Večeras moram ovdje gdjegod konakovati, pa ću sutra nastaviti put.

— Imaš li što za konak?

— Banicu[3], gospodine, i ništa više.

Sažali nam se, i odmah mu skupismo lijepu svotu.

Blagoslivljao nas je — — — blagoslivljao — — posljednjim valjda blagoslovom, što ga je ijednome dobročincu zaželio — —

---

[1] Veli „našega“, jer je taj liječnik bio u Crnoj Gori.

[2] Ovaj glagol u ovakovu položaju upotrebljava prostiji seljak u Boki, a poglavito Crnogorac. Pošto inače dolazi samo onda, kad je govor o životinjama (n. pr. imam, da oprostiš, vola itd.), odaje veliku zaostalost u ljudskosti, jer seljak drži na ovaj način ženu negdje tu kao životinju . . .

[3] Deset (10) novčića.

— Bog vam naplatio i sv. Juraj! — izgovorio je u više navrata tako sažalno — dirljivo — iskreno — — da nas je svijeh do suza ganuo — —

Tada se odijeli od nas.

— S Bogom! Oprostite, ako vam je dosadila moja besjeda! — bile su zadnje riječi — riječi na rastanku — — od kojega nije bio daleko polazak na drugi, bolji svijet — — —

Stajao sam nepomično i gledao za njim, dok mi ga nestane s očiju.

Ostavio je na me dojam neizbrisiv — — Mislio sam na riječi, koje mu je jedan od nas bio rekao: da svi imamo trpjeti — da nije on sam — — Ali nije istinu rekao, ne! On je trpio više od ma kojega između nas, a trpio je veselo — lako — — Bio je u rukama smrti, no nije klonuo, nije izgubio svoje vjere — vjere pradjedovske: njemu nije žao sebe, već misli na ženu i djecu, koja će ostati nasred puta, bez njegove pomoći — — —

A još valjda koja sedmica — koji mjesec — i zavit će mu se dom u crno — — — i zakukat će kraj njega crna kukavica — ljuba mu —, a do nje će biti ona nejačad, koja ne će razumjeti majčina plača, naricanja — — — Držat će, da im otac slatko spava, a naricanje će ih majčino uzdrmati, potresti, i piljit će sad u nju — sad u oca — bez riječi — bez kreta — nijemo — —

Dä — otac će im tada biti usnuo — vječnim snom — — —

SILVESTROVSKA NOĆ.

Z. ŠESTILOVAČKI, GIMN. — „LIPA“.

NEDAVNO sam našao komad artije ispisan rukopisom doduše ružnim, ali po sadržaju se upoznavala inteligentna ruka. Zato ga ovdje i ispisujem.

1. siječnja.

Sinoć se kod mene sastalo par drugova. Htjeli su, da zajedno sa mnom dočekaju novu godinu. Volja je u njih bila moguće jaka, ali tijelo žalibože slabo. Zabavljali smo se prilično do preko deset, a onda stadoše mili druzi sklapati oči i rasklapati usta te se konačno raziđoše i ostaviše me sama, da bdijući čekam, ako baš hoću, tu novu godinu. Oni će je jednako i u snu dočekati poput sviju prvašnjih.

Ostah dakle sam u nijemoj sobi. Vatra se u peći bila utrnula, no ugodna je toplota vladala među ta četiri zida. Drugom zgodom bilo bi mi vrlo voljko sjediti sred te toplote i tišine, pa prisluškivati divljim glasovima elementarnih sila, što se vani razigrali. Ovaj čas mi je bilo teško. Nije nutrini mojoj odgovarala ta prijatna soba; gotovo mi je u njoj nesnosno bilo.

Potjeran od čuvstva gotovo se i nehotice nađem vani. Bilo je ljudski hladno. Vjetar prodiraše u kosti. Da mi toplije bude hodam, udaljujem se od kuće i šećem kroz pustoš okolice.

Snijeg škripi pod nogama, vjetar urla oko mene. Drveće čas savija pod njegovim udarcima gle, ledom ovite grane, čas ih opet očajno pruža k nebu uz muklu škripnju, kao da moli za milost, koje nikad ne dočeka!

Na mahove jenjava vjetar, sve se smiri. Zemlja snijegom pokrita sjaji djevičanskom bjelinom, ledom pokrite grančice bliješte poput dragulja na mjesečnom sjaju. Čini ti se, da si u nekakvom bajovitom sretnom carstvu, i na čas se i sam sretnim osjetiš. No odmah se razlijegne moćni, tvrdi i nemilosrdni urlaj vjetra, sve se uzmiješa, sve zaori očajem, sve bolno zakuca i krasne iluzije nestaje . . . . .

No ma kako očajno i tužno bilo ovdje, tu mi je ljepše i lakše nego drugdje, jer lakše je čovjeku snašati tugu, kad ima u nevolji druga.

Noć polako odmiče, dvanaesti se sat približuje. Skoro će nova godina da stupi na pozorište ljudske tragedije. Dođi godino nova, kad već moraš da dođeš. Bez zanimanja te čekam. Nemoj računati na moju zahvalnost, jer nezahvalan sam ti ja stvor. Ne hvalim ti ni za potoke suza mojih i braće moje, ni za rijeke znoja i krvi, što ih za prihodni dar daruješ. Bez zanimanja će za me proći tvoji pusti dani, tvoje tužne noći, približit će se opet ovakova noć; ti ćeš za uvijek odlaziti, a ja ne ću za tobom žaliti, kao što te ni želio nisam. Druga će onda doći godina, drugi dani, druge noći tjeskobne i tužne, suzama oblivene, dok se konačno ne primaknem predvečerju vječne noći. Usahnut će onda suze, izgubit ću se u vječnoj tami, sledit će se moj život, kao što su se sledile i ove kaplje vode, što tu bliješte oko mene. Nekada su spokojno počivale u širokom naručaju oca oceana, njihale se na blagim talasima, valovi ih snažni milovali i nosili na grudima svojim. Sunce i zvijezde im poklanjale svoje slike i tako im omilile, da su se smiono uzdigle k zvjezdanim prostorima.

No kruta ih je studen stigla na putu, sputala im krila i nevoljno su pale na zemlju u ovom žalosnom stanju. Kako li je slična njihova sudbina sudbi naraštaja ljudskih.

Uminuti će zima, doći će proljeće, opet će nebo nanovo započeti svoju okrutnu igru. Oj vi zvijezde, što tako divno krasite plava nebesa, zar ste zbilja samo na muku stvorovima zemlje? Žalosno pogledah na njih. Opojna je vazda njihova pojava za me bila. Krasote su bila puna nebesa, sva su se u mojim zjenicama ogledavala. Učini mi se. da sve zvijezde samo za me sjaje, jer nigdje nije bilo nikog vidjeti, koji bi im svoju pažnju posvetio. Sve su na me nasmješljivo gledale i k sebi moje poglede privlačile. Srce mi se dizalo u daleke visine, tijelo nije osjećalo zime, i stišala se moja bol. Gledao sam zvijezde makar ih je svjetlost sunčana bila potrnula. Gledao sam ih na plavkastom svodu seoske crkve, prema kojem sam pobožno uzdigao oči klečeći pred oltarom Božjim. Suze mi radosnice obilno tekle, sa srca kao da se breme svalilo, i u duši mi bilo tako lagano, lagano — da vam toga kazati ne mogu.

Zdravo godino nova, koja si taki dar donijela! I mojoj ga braći donesi! . . . .

SUTON PADA.

F. S. Z., GIMN.

Suton pada, sve pokriva
U njem gubi sv'jet svoj sjaj,
Vidim samo polja siva
Preko njih je rodni kraj.

Preko magle željom leti
Srce moje želi prag
Onog kraja, ali kleti
Sumrak krade njegov trag.

To je život ovdje doli
Magla stere svoju moć,
Tu me muče smrtne boli
U kraj drugi želim poć.

. . . JESENI, KAD LIŠĆE PADA.

HRVOJE GRANIČARSKI, GIMN.

DUŠE vjetar, onaj hladni jesenski vjetar i trese granama drveća, a žuto lišće pada dolje na pola uvenulu travu. Žurim se kući. Preda mnom ide starica sva zgrbljena pod ovećim svežnjem granja. Požurim se, da dostignem staricu, sve me nešto nuka, da joj pomognem nositi granje.

„Hvaljen Isus!“ Pozdravim je, kad sam je dostigao.

„Uvijek amen!“ Odvrati mi ona.

„Odakle vi idete?“

„Iz šume. Nemam doma drva, pa sam išla nakupiti granja.“

„To je vama već teško.“

„Pa šta ću? već sam stara i slaba, a i noge me izdaju.“

„Dajte vi to meni, pa ću vam ja ponijeti.“

Stara mi dade granje, ja ga uzmem i pođem, a ona za mnom. Nešto je pognuta, lice joj blijedo i navorano, a oči crvene i bez trepavica. Odjevena je vrlo loše, a na glavi joj je crni rubac. Putem mi je pripovijedala, da je i ona imala sina, rumena, poput rumene ružice, čila i zdrava. Odjednom se počeo sušiti i sušiti, a napokon je i umr'o i to baš jeseni. „. . . i on je venuo, venuo, dok nije napokon i to baš jeseni otišao u bolji svijet. Kad su ga zakopali tamo nasred groblja pod onu staru lipu, duvao je kao i sada ovaj hladni vjetar, a sa stare lipe padalo je lišće dolje u otvoreni grob. Nakon njegove smrti ostala sam sama, kao osječena grana“. Starica zamuknu, a niz navorane obraze kapnu joj dvije krupne suze, kao dva alem-kama. Vjetar je duhnuo, a na drveću je zatreptilo suho lišće, otkidalo se listić po listić, i padalo — tiho, turobno . . . kao suza . . . Meni je bilo žao starice i bilo mi je nekako čudno, nekako teško pri srcu. Stara je tiho jecala. Doskora dođemo do staričine kuće. Srdačno mi se zahvaljivala, ali ja ostavim granje i brzo se udaljim.

Sjutradan me je vuklo, da vidim staricu, da idem k njoj. Kad stigoh tamo, pokucah, al nitko se ne oglasi; pokucah opet, — uzalud. Pritisnuh kvaku, al vrata su bila zaključana. Slušam bolje, a iz sobe se čulo teško disanje. Zovnem nekoliko ljudi, koji istave vrata i uniđu unutra. Stara je ležala na postelji teško dišući. Zovnusmo svećenika, od kojega primi svetu popudbinu. — — — — — — — — — —

Zadnji zvuci sa seoske crkvice zamiru u jesenskoj magli .... „Spomeni se, da si prah i da ćeš se u prah obratiti“, reče svećenik bacivši lopatom malo zemlje na lijes, koji muklo jekne. Seljaci šapću: „Pokoj vječni“ i bacaju lopatama zemlju na lijes — i još jedna lopata — dvije, lijes se više ne vidi. Vjetar duše, trese granjem drveća, a sa stare lipe pada lišće zajedno sa zemljom, koju seljaci bacaju u raku .., jeseni, kad lišće pada ...

KNJIŽEVNOST.

HRVATSKA PJESMA. Izbor umjetnog pjesništva za puk. Uredio J. Milaković; naklada Društva Svetojeronimskoga Zagreb 1907. — Nije zakasnila ova ocjena, kako bi možda kogod mislio, jer su knjige svetojeronimske već poodavno razdijeljene, nego sam baš navlaš čekao, dok naša štampa — osobito katolička — izreče o ovoj knjizi svoje mnijenje. Sad je pako već valjda svako napisao, ko je šta htio o njoj pisati. Napominjem među ostalim ocjenu u: „Hrvatskoj Straži“, „Katoličkom Listu“, „Vrhbosni“, „Domu in svetu“ itd. Mene su doista te ocjene iznenadile. Poznato je, da je ovo baš ona glasovita knjiga, zbog koje se među ostalim digla onolika bura na lanjskoj skupštini svetojeronimskog društva. To je imalo biti i pretpostavkom za ocjenjivanje, jer se je tada već upozorilo na neke opravdane slutnje o njoj. Na to ću se i ja sada obazirati. Odmah moram istaknuti, da je knjiga svakako bolje ispala, nego što se je bilo bojati. Ali ni sada nikako načelan čovjek ne može odobriti, da se je uređivanje knjige predalo J. Milakoviću. Proti njegovim vlastitim pjesmama u koliko ih poznam nemam ništa, kao ni proti njegovom privatnome životu i radu, ali principijelno se ne smije povjeriti knjiga, izdanje jednoga katoličkoga društva za katolički narod, jednome suradniku „Savremenika“, i to još suradniku u II. godištu, gdje je „Savremenik“ očito istupio kao isključivo modernistično i „naprednjačko“ glasilo. Neka se sravni na pr., što je o 1. broju „Savremenika“ II. godišta pisao „Katolički List“, a kraj svega toga je jedno katoličko društvo povjerilo tako znamenitu stvar suradniku lista, koji „podiže besramnost i prostotu upravo do načela u hrvatskoj književnosti“. („Katolički List“). Ovaj se korak

ne može dosta osuditi i ožigosati najvidnijim žigom. Jer i ako nije Milaković u pjesmarici uvrstio ništa proti katoličkoj vjeri i moralu, tim je ipak društvo Sv. Jeronima u neku ruku mučke odobrilo neke vrsti „dvostruki moral“: ovamo se hvataj u kolo sa zakletim dušmanima katoličke vjere, a potom i zatornicima hrvatskih narodnih ideala i hrvatskoga naroda, a ovamo mu priređuj pjesmaricu „u pučkome duhu“, „ne nekatoličku“ (jer, kako ćemo vidjeti, pozitivnoga katolicizma ima unutra vrlo malo). Gdje je tu dosljednost, gdje načelnost? — No da vidimo samu knjigu. Uvod je zapravo sporedna stvar, te ga puštam po strani, priznavajući sastavljaću pri tome zaslugu, da ga je lijepo i razgovijetno napisao. Ali glavno su pjesme same. Razdijeljene su u tri dijela: rodoljubive pjesme, pjesme o Bogu i vjeri, te pjesme različne iz ljudskoga života. Ne razumijem nikako i osuđujem najoštrije, što su pjesme o Bogu i vjeri na drugome mjestu. To se ne da ničim opravdati, a da spadaju na prvo mjesto, toga, mislim, nijednome katoliku i uopće kršćaninu ne trebam dokazivati. Stvar je prolazila i kroz svećeničke ruke, čudim se, da je ovako ostala (tim žalosnije!). U rodoljubive pjesme se ne upuštam, jer tu nije bio težak izbor, pošto ih imamo svu silu. Nego nas najviše zanimaju pjesme „o Bogu i vjeri“, jer to je baš ona znamenita tačka. U ovome odjelu ima svega 26 pjesama, od čega otpada 10 pjesama na stare naše pisce (značajno!), a ostalo na moderne. Uzmemo li sve ukupno, dobit ćemo utisak, da je poprečno katoličko stanovište vrlo razvodnjeno, a još više, odbijemo li stare pjesnike (jer kod njih nije bio težak izbor, a mogao bi i tu bolji biti). U modernim pjesmama se na pr. jedan jedini put spominje Spasitelj Isus Krist (i to ne izravno imenom); ne velim, da to ima biti mjerilom katolicizma, ali je svakako značajno. Treba naime znati, da je razlika između poezije religijozne i poezije pozitivno katoličke. Jer religijoznoj poeziji uopće je dosta, da vjeruje u Boga (na tome se obično i temelji) na pr. onako kao: Sve mi javlja, pred oči mi stavlja, da imade, koji svašta znade itd. Od nje se ne zahtijeva više, dapače gdjekada se ova obrne i u jednostavno panteističko promatranje. Takva poezija nije ništa osobita, jer ćemo je naći više manje kod svih pjesnika dapače i kod skroz bezvjerskih. Kao primjer navađam samo Heinea, toga zakletoga neprijatelja ne samo katoličke, nego uopće svake pozitivne vjere, koji sebe sam nazivlje „alter Heide Nr. 2“, „zweibeiniger Gott“, pa ipak ima pjesama o Bogu i to vrlo lijepih. To su

kod najpesimističnijih pjesnika katkada „lucida intervalla“, kad se sjete na vječnost. Znadu te pjesme biti krasne, gdjekada upravo remekdjela, ali ipak nisu pozitivno vjerske. Tu se obično slavi Bog kao najuzvišenije, najčistije biće, gdjekada i kao Stvoritelj, ali dalje ništa. Iz pravoga vjerskoga oduševljenja i osvjedočenja ne potječu; one su tek djelo jednoga svijetloga časa, raspoloženja i okoline. Mora se uzeti i to u obzir, da je Bog tako uzvišen i vanredan predmet, da mu se ni jedan pjesnik bar za čas ne može oteti. Ali katoličkome narodu treba pjesama, koje bude oduševljenje upravo za tu vjeru i koje su potekle iz zanosa za nju. Te su pjesme odmah i sasvim drugoga kova nego one religijozne uopće. U njima ima više pozitivne vjere, više oduševljenja za vjerske svetinje, za Spasitelja, život njegov, za štovanje svetaca itd. Značajno je pako i vrlo žalosno po ovu zbirku, da u cijeloj skupini imade samo jedna jedina pjesma na čast Bl. Djevici. Tu se vidi očito, da Milaković nema pravoga osjećaja ni razumijevanja za pozitivno vjersku poeziju, jer se tim jasno pokazuje, da ne zna, kako veličajno slavlje slavi Bl. Djevica u katoličkoj poeziji i kako je to jedan od najsjajnijih ideala njezinih! Ta u crkvama se našim najrađe pjevaju Marijanske pjesme, a koliko je svetišta po hrvatskim zemljama, gdje se na osobit način časti preslavna Bogorodica! Zbirka nabožnih pjesama za katolički narod ne smije biti bez velikoga broja Marijinskih pjesama, jer se upravo te narodu posebno mile. Jer ako uzmemo za pravo pjesme o Bogu samome, to su u tima obično iste stvari; apstraktno promatranje, koje ne dira toliko srce, koliko je više za um, a dosta puta i nisu drugo nego samo vjerske istine u stihovima. Čitanjem više takovih pjesama uzasebce se um umara, a srce se ne zagrijava sve većma. Osim toga dosta takovih pjesama se kod nas svršava molbom za spas domovine, a to su zapravo rodoljubne pjesme, jer je obično u tome glavni naglas, a ne u samoj molitvi. Ima n. pr. i ljubavnih pjesama u obliku molitve, da Bog ispuni ljubavno čeznuće pjesnikovo, pa te nitko ne ubraja u religijoznu, a kamo li u vjersku poeziju. To je samo neke vrsti pjesničko ruho. Vjerskoj pako poeziji kao takvoj najobljubljeniji je predmet Spasitelj i Bl. Djevica, zgode iz svetoga Pisma, te legende svetaca i pjesme u čast njima. Tome se još pridružuju tek u drugome redu pjesme kršćanskoga života (kao n. pr. ovdje Milosrdnica, Oj vi gorski svećenici, Pjesma patnika). Priznajem sastavljaču pjesmarice, da u tom smislu nije imao upravo

golem izbor u našoj dosadanjoj modernijoj književnosti; ali je gradiva svakako imao, a sve kad ga i ne bi imao, — kad se izdaje takva knjiga — trebalo bi ga stvoriti da tako reknem. Jer pjesmarica za katolički narod ne smije biti bez takovih pjesama. Ovo je najpreči put, da se pomogne „naprednjacima“ pri otimanju vjere našega naroda. Jer narod ne može uvijek biti sasvim osvjedočen znanstveno o svim istinama vjerskim, te ga je lako zavarati i pobiti, ali vjera mora biti nerazdruživo sraštena sa srcem naroda — a to upravo čini ova poezija. I zato moramo davati narodu ovakove poezije, inače smo i sami sukrivci propadanju vjere u njemu. Toliko je neophodno nužno; a da bi pravi pozitivno katolički pjesnik to sam od sebe uradio, bez kakve vanjske nužde, s oduševljenjem uradio, o tome nema dvojbe; po tome neka svako logički zaključi, kakov sud ispada za Milakovića odatle i za Sv. Jeronimsko društvo, koje je upravo njega za to odabralo. I zato me upravo krvavo boli neshvaćanje i nemar katoličke kritike baš za ovu tačku („Hrv. Straža“ je samo letimično ocijenila knjigu i s drugoga gledišta; da se je upustila u poetičnu stranu, uvjeren sam, da bi do istoga rezultata došla). Napuštamo tako poziciju za pozicijom i onda se čudimo, ako vjera u našemu narodu propada, a „naprednjaštvo“ napreduje! Kritičar ne smije samo ocjenjivati i uzimati u obzir ono, što je pisac uradio, i šta je tu; nego i šta nije učinio, a morao bi učiniti, i šta je dobra propustio učiniti. — Još bih imao gdjekoje omanje stvari istaknuti, no prostor ne dopušta. N. pr. da Preradovićeva Oda Bogu ne spada u pučku antologiju, jer je prostome puku nerazumljiva (n. pr. „vrh nedokučnosti odabrav sebi svrhom, da se omjerih tvome na neizmjerju) itd. Žao mi je, da ne mogu opširnije o tome svemu. — Skupljam u kratko rezultat ovoga razmatranja: 1. Društvo sv. Jeronima najodlučnije pozivljemo jednom za uvijek, da ne traži suradnika svojih među redovima zakletih neprijatelja najsvetijih ideala hrvatskog naroda.[1] 2. Zahtijevamo, da su knjige za hrvatski katolički puk prožete pozitivno i aktivno katoličkim duhom, a ne regbi u nekoj pasivnoj rezistenciji prema vjeri. Vjera ima da baš po vjerskoj poeziji nerazdruživo i bitno sraste sa srcem hrvatskoga naroda.

P. NILKES, D. I.: OBRANA U BORBI PROTI MODERNOME BEZVJERSTVU; Apologetska knjižnica „Luči“

[1] Sjetite se, kako se zlorabe imena za izbora!

br. 1. Nabavlja se kod knjižare sjemeništa Spljet, 1908. — Ovo je kratka mala apologetika sastavljena kao odgovori na najaktuelnije i najobičnije prigovore proti katoličkoj vjeri i njezinim naukama. Raspored je ovaj: 1. Objavljena vjera, 2. Otajstva, 3. Čudesa, 4. Čudesa možemo spoznati, 5. Izvori kršćanstva, 6. Isusovo božanstvo, 7. Kršćanstvo, 8. Nadodatak (Naravsko tumačenje kršćanstva, Strauss i Renan). Naslovi se sami već preporučuju: obradba je izvrsna i kratka, pregledna, iscrpiva; to je od neprocjenjive vrijednosti, što se obazire također na najaktuelnija pitanja i na najmodernije stanje znanosti (to je veliki manjak kod naše školske apologetike, što je djelomično zastarjela). Mnoge stvari će naravski biti poznate već iz škole ili iz „Hrv. Straže“; ali ovdje je to sve skupljeno u sistem, u maloj knjižici od 160 str., a ipak potpuno i pregledno; k tome u zgodnu obliku odgovora. Ne samo oni, koji se hoće da potkuju proti modernim prizorima, nego uopće oni, koji se hoće da učvrste u vjeri, trebaju knjigu neophodno nužno. — Drugovi! Prigovaralo se „Luči“, da nema dosta beletristike ove godine; počeli smo s Marijinim djetetom, i čini se, da nam baš ne cvatu ruže. Prigovaralo se je (s pravom), da nema dosta apologetike, evo smo počeli na ovaj način, a ovaj je bez dvojbe najzgodniji. O uspjehu ovoga sveska ovisi sav daljnji rad! Kako ne smije biti vojnika bez puške, tako ne bi smjelo biti katoličkoga đaka bez oružja proti modernome bezvjerstvu, bez ove knjižice, ako samo može skucati koji filir više. Povjerenici, pobrinite se za što bolje raspačavanje! Cijena je knjižici samo 50 filira! Naravski, da apologetika ne spada na nižeškolce, ali tim većma neka se širi u višim razredima i visokim školama, te u svim krugovima katoličke inteligencije, kamo god ko dolazi.

„HRVATSKA STRAŽA.“ God. VI. Svezak 1. — Tko je još ne pozna? Tko ne zna, da je pet debelih njezinih godišta pet najjačih stupova svega hrv. kat. pokreta? „Hrv. Str.“ znači za nas oluju, što čisti zrak. Polovičarstvo, beznačajnost i mir smetenjaka našli su u njoj takova protivnika, da se je sva hrv. javnost s njegovim nastupom prestrašeno osupnula. Digoše se prigovori sa svih strana; digoše se ali i padoše. Danas joj prigovaraju još samo zakleti protivnici katolicizma, kojima je do smutnje više nego do razumna dokazivanja, i po koji „Ali-katolik“ pod plaštem ljubavi, a za volju mira s onima, koji nam hoće da što prije iskopaju grob... U uvodnom se članku ovoga sveska ističe, kako je „H. Str.“ u ovo pet godina

doživjela puno neugodnosti baš s one strane, s koje ih je najmanje zaslužila, ali rezultat je ipak potpuna pobjeda s najvećim svjedočanstvom, što ga čovjek može steći: Nova enciklika Sv. Oca Pape proti modernizmu posve se slaže ne samo u stvari nego i u načinu — a ovomu su tolike nejake duše prigovarale — s pisanjem „H. S.“. Silom logike slijedi onda zaključak: Mi ćemo i dalje tako, bez obzira na desno i lijevo, kao i do sada.

Članci Crkva majka evropejske kulture i U sukobu svjetovnih nazora tek su započeti. Vidi se već ipak jasno, što će nam donijeti. Prvi je pravo skladište citata iz kulturne evropske povjesti i od vanredne je važnosti proti frazama naših protivnika, koji neprestano pjevaju izmišljenu pjesmu o protukulturnoj tendenciji i inferiornosti katoličke Crkve. Znamo, da se naši neprijatelji ne će zato obratiti, al nama će dati ta rasprava obilje materijala, da im smjesta začepimo usta, kad se usude, da zaglupljuju one, koji još ne prisižu na laž, nego traže istinu. — Drugi je članak pisan u majstorskoj formi dijaloga, i radi o najvažnijem pitanju, koje se nameće svakomu razumu: Zadaća mu je, da nam prikaže borbu raznih svjetovnih nazora. Predmet je to dakle zgodan za svakoga, koji hoće da misli.

Početak živahnom zanimivošću pisane rasprave Kulturna načela i rad naprednjaka obrazlaže osnovu, s koje hoće da prikaže naše „naprednjake“. Hoće da ih utuče s njihovim vlastitim oružjem, sa samim citatima iz njihovih glavnih listova... Karakterističan je već sam početak te rasprave s natpisom: Zaboravljena desetgodišnjica. Godine 1897. ugledaše naime svjetlo prve izrazite „naprednjačke“ tirade.

Božićna meditacija hrvatskog agnostika prikazuje nam, kako „Pokret“ „fino“ piše božićne priloge. Obradba je šaljiva i zaista vrlo duhovita. — U članku Dva kongresa prikazuje se jadno vijećanje t. zv. slobodnomislilaca u Pragu i njihovi zahtjevi, a onda impozantni katolički kongres u Beču. Ovaj je potonji pun zanimivih podataka. Najvažniji je ipak prikaz austrijskoga „Pijevoga društva“. Stavljamo ga za uzor našemu „Pijevu društvu“, da i ono što prije razvije sve svoje grane.

Od osobite je važnosti rasprava Kritična pisma mladom apologetu. To je zapravo ocjena knjige dr. Barca: O modernoj katoličkoj apologetici. Ocjena je veoma duboka, puno dublja nego ju je prenagljeni poziv dr. Barca u katoličkom listu izazivao. Sigurno nije niti

slutio, da će biti tako porazna. Pisac ovih redaka pročitao je veći dio te apologetike, ali do kraja nije došao: Odvratiše ga zvonke riječi i nejasan, a često i prečesto protuslovan smisao. Kritičar „H. Str.“ prihvatio je zlo u korijenu. Dr. Bauer, koji je knjizi pribavio aprobaciju teološkoga fakulteta, dobiva u ovoj kritici svjedodžbu, kakvoj se nije ni u snu nadao, ali ipak ne nezasluženu. — U ovom je svesku izašao istom prvi dio. Pošto se stvar ne tiče samo dr. Barca i „Hrv. Str.“ nego i teološkog fakulteta, bit će ova kritika od velikoga zamašaja. Preporučujemo drugovima, da je pomno prate.

U književnom prijedlogu ocjenjuje se sedam knjiga, a u kratkim ocjenama nalazimo dvadeset i osam smotara u raznim evropskim jezicima s posebnim obzirom na slavensku knjigu. — Vrlo je zanimiva i rubrika Svaštice.

U ovom se svesku govori u više navrata i o našoj „Luči“. Osobito priznanje sa strane „H. S.“ vrlo nam je milo. Nastojat ćemo svim silama, da njezinu sklonost i nadalje sačuvamo. Jedno nam je ipak opaziti na razjašnjenje našim čitaocima. Na str. 4. govori „H. S.“, da se je dr. Barac opet oglasio u „Luči“ “progrijevajuć neslanu modernističku robu svoju“. Izjaviti nam je, da nije uredništvo „Luči“ uvrstilo u list nikada ni slova od g. dr. Barca.[1] Ovaj prigovor „H. S.“ sigurno se odnosi na dopis požeške kongregacije.[2] Dopis nam je došao od naših drugova, a ne od dr. Barca, i uvrstismo ga, da damo priliku drugim kongregacijama, da se o njem izjave, a učinismo to zato, jer nađosmo u njemu zaista ideja dr. Barca. Kongregacije su se izjavile i stvar je riješena: Đaštvo se za ideje dr. Barca nije oduševljavalo niti se oduševljava; ono je i ostaje radikalno.

„Hrv. Stražu“ preporučujemo svojim drugovima prema rezolucijama naših sastanaka na što marljivije čitanje i širenje. „Luč“ ne može da zadovoljava svim zahtjevima čitalaca, osobito ne onih, koji traže u njoj više filozofije i apologetike. Treba dijeliti posao, i zato velimo, da je „H. S.“ osnov našega rada: Ona tumači i brani temeljito i uspješno naša osnovna načela; na nama je samo to, da ta načela prema potrebi naglasujemo, obrađujemo i — provađamo. Svatko je dakle od nas dužan, da „H. S.“

[1] Ona preporuka njegova poziva i snjim njegove knjige (god. 11. str. 284.) profurtimašena je u list bez znanja uredništva, kako to označismo odmah u slijedećem broju (na omotu).

[2] O. g. str. 193.

čita i proučava. Osobito preporučamo prošla godišta, jer to čovjek čita mirnije i trijeznije nego se to čini s najnovijim sveskom.[1]

Eto nam uskrsnih praznika, vrijeme dakle za našu agitaciju. Uprimo, i nađimo „Hrv. Straži“ toliko novih pretplatnika, da nadmašimo njezino očekivanje. Neka samo svaki onaj, koji ide na praznike nađe „H. S.“ dva nova pretplatnika, pa će se I. svez. morati tiskati u II. izdanju. On to i zaslužuje!

„NADA“, Zagreb, br. 5., 6. i 7. — Usljed nestašice mjesta morale su u zadnjoj „Luči“ izostati ocjene nekih srednjoškolskih listova (Nade, Lipe itd.); zbog toga se je sada nakupilo više brojeva, a po tom i gradiva, te se stoga moram ograničiti samo na najznatnije stvari i one, kod kojih imam posebno šta primijetiti. Vlahović dobro i jasno obrađuje predmet „Kat. đaštvo i domoljublje“; vrlo dobra je Žgančeva studija o „Gorkijevu Čovjeku“, temeljito i zanimivo pisana. Šurina piše lijepo o „Književnim prilikama kod srednjoškolaca“, ako i moram primijetiti, da svu beletristiku đaci ne čitaju samo iz duga vremena, nego ima i drugo „službeno“ čitanje naših najboljih djela, kod kojih se pod pritiskom školskim čita obično samo zato, „da se znade sadržaj“; o dubljemu pogledu u ljepote, u sastav i ideje same stvari ni spomena. Ako se gdjegod i analitiše idejna strana (kao n. pr. kod „Osmana“), tu škola ne da đaku ni vremena ni prilike za samostalan sud i nazore, nego mu narivava ono, što se obično u tome nazire. — Bez prigovora i vrlo jasan je Vlahovićev članak „Inteligencija i puk“; Tomac prikazuje u najkraćim crtama „Našu beletristiku“, poglavito modernu, pregledno i dobro. Kroz život su dobre raspravice, samo „3. Umjetnost i umjetnina“ ne zadovoljava posve, bit će za to, jer se odnosi na privatno raspravljanje, te nije trebalo sve potanko razložiti. Beletristika je nekud dosta nejasna, naime ne vidi se obično dobro ideja (n. pr. Uspomena, Jedno poglavlje) itd. kao što i kod Žgančevih pjesama, kod kojih je izražaj, čini se, odviše zbijen te za to nije posve jasna ideja. Listak je vrlo zanimiv — tolle lege — osobito ističem prikaz „Luči“, te dva puta osvrt na „Mladu Hrvatsku“, energičan i izvrstan. — „Nada“ je evo već dosegla 7. broj, a da nijedan nije za drugim zaostajao ni u op-

[1] Od starih se godišta može dobiti antikvarno još samo III. i IV. godište, i to za cijenu od 2 (dvije) krune svako. Drugovi požurite se, dok imate još vremena! U pretplati stoji „H. S.“ na godinu za đake samo tri krune na godinu (pol cijene), a naručuje se (nova i antikvarno) kod uprave u Krka (Istra).

segu, ni u sadržaju, osobito što se tiče ozbiljnosti i oduševljenja za rad. To je, mislim, dovoljan i sjajan dokaz, da će i do konca tako dično i lijepo napredovati!

„NEVEN“, Spljet, br. 5. — Vilovićeva pripovijest „Bez cilja“ upravo zadivljuje svojom duljinom (još nije svršena). O njoj kasnije, kad se dovrši. Dobra je crtica „U bolima“; „Gospodin Carević“ se je svršio, te je vrlo dobra, živahna i dobrim posmatranjem pisana pripovijest; gdjekoji su potezi upravo izvrsni. Jelavićeva rasprava „Rastave crkve od države“ se svršuje, jasno i lijepo dokazavši, da je zadaća države fizični, intelektualni i moralni napredak podanika. Pokazuje neprocjenjive zasluge crkve za sve troje, a osobito, da se moralni napredak ne može ni pomisliti bez crkve. — Ovaj broj „Nevena“ nosi motto: „Manje riječi više čina, pa će opet sretna biti bjedna naša domovina!“ „Neven“ je od svoga postanka pokazivao, da je ove riječi duboko i ozbiljno shvatio, te da ih, koliko je do njega, najzdušnije obdržava, te u tome može doista biti na uzor mnogima!

„LIPA“, Osijek, br. 4. i 5. — Šestilovački piše opširan i lijep književni prikaz „Alessandro Manzoni“, Grga Marković raspravlja zanimivo „Nešto o poeziji“. Ostalo je sve beletristika. Velebitićeva crtica „Pod dugom“ vrlo lijepo je zamišljena i lijepo se razvija, ali konac je odviše prozaičan. Prenaglo je završeno. Odakle je onaj „veliki kruh“, što ga nađe kod kuće na stolu, kad je dan prije morao toliko gladovati. Događaj se nazivlje „pustolovinom“; to nije nipošto; pustolovina je čudnovata zgoda, koja se dogodi onako iz obijesti ili najviše iz čudna slučaja; ali ovo je stvar dubljega značenja, ovo je neutaživa čežnja čovjekova za srećom, te je isprva i doista lijepo pokazano, kako se ona u neku ruku nesvijesno već u mladim godinama pokazuje. Isto tako ne zadovoljava konac ni u Jerginovoj „Iz njegovih zapisaka“, isprva lijepo pripovijedanoj. Zašto se nije odmah sjetio, da ima strica i strinu? Moguće bi bilo, da se ne sjeti, ali nije nikako pouzdano motivisano. Zar ne bi ljepše bilo, da je on mislio na strica, ali da se nije usuđivao k njemu, da mu ne padne na vrat itd. I dok se tako zamislio, da najednom bane pred njega stric, koji je i sam mislio na njegovu nevolju, te da ga iznenadi, došao sam, da ga sa sobom povede. Tim bi se ujedno krasno očitovala stričeva dobrota i plemenitost, te bismo se u duši veselili, kako je siromašni dječak izbavljen od zla i kako stiče nagradu za svoje stradanje. I

Velebitić i Jergin su očito početnici, što se vidi po nedostatnoj izvedbi radnje; ali pripovjedački način i koncepcija obećaje lijep razvoj, ako se budu pomno vježbali. Šestilovački započinje krasnim „Slikama s puta“, alegoričnom romantičnom pričom, iza koje se krije dubok pogled u život, te ju kazuje svojom poznatom pripovjedačkom vještinom. Od pjesama je „Sadašnjost i prošlost“ dosta nevjerojatna; postihovima vidi se, da je pjesnik još vrlo mlad, a ovamo bi već „poludjeti jadan moro“ gledajući „sadašnjosti tu strahotu“. Ljepušna je pjesmica „Ruža“. U 5. broju je upravo uzoran prijevod Vrchlickovoga Felice Bonia od Šestilovačkoga (sama stvar je vrlo dobro izabrana) i M. H. Živkovljeva lijepa pjesmica „Bogorodici“ (doći će u svib. br. „Luči“). Kako „Kronika“ 4. broja kaže, po Osijeku je upravo sada živahan metež; tim čvršće neka se „Lipa“ drži i junački stupa dalje započetom stazom!

„LILJAN“, Dubrovnik, br. 2. — „Liljan“ se je ovim brojem upravo junački opoštenio! Vrlo je lijepa i zanimiva crtica „Barba Mate“, koja još nije svršena, ali se već sada odlikuje živahnošću i lijepim načinom pripovijedanja. Sve tri su pjesme: Liljanu, Majci, U prirodu vrlo dobro uspjele; najbolja je zadnja, ali i „Majci“ je vrlo nježna, samo što je po koja riječ više prozaična. Nastavljaju se članci „Tko će riješiti socijalno pitanje“ i „Ivan Palestrina i Orlanto Lasso“; prvi se lijepo razvija, a o drugom potpisujem svoj pohvalni sud od zadnji put. Nov je članak „Ivan Gundulić kao katolik“, koji obrađuje lijepo i iscrpivo vrlo zanimiv i zgodan predmet. „Liljan“ očito lijepo napreduje, te njegovim izdavačima i suradnicima možemo već do sada doista čestitati.

„TRAVANJSKO SMILJE“, Travnik, br. 1. i 2. — Pometnjom je izostala svojedobno ocjena 1. broja, te evo naknadno za obadva i to u najglavnijim potezima. — Listu je svrha „potaknuti i okupiti na rad seminarce gornje gimnazije, da usavrše svoj slog i govor, te uzmognu raditi jednom za svoj narod bilo kao govornici, bilo kao književnici. Svijet ne će danas primiti obično nikoje ideje, a da nije prikazana zorno, u lijepoj vanjštini . . .“ „Možemo već unaprijed reći, da će glavno naše polje biti beletristika. Mlade, poletne duše daju se svakako najprije na taj rad, a on je i najbolje sredstvo za postignuće naše svrhe. Koji pozna prilike naše gimnazije, bit će istoga uvjerenja s nama. — Ona pitanja, koja su danas na dnevnom redu, nemamo mi kada proučiti tako temeljito, da bi mogli pisati o njima.“

Međutim ovu posljednju izreku pobija sam sadržaj lista — listu samo služi na čast; jer članak „Katolička crkva i znanost“ raspravlja upravo krasno o takovome jednome pitanju, to može služiti samo na čast „Smilju“. Lijepa je i vrlo originalna crtica „Veleum“, a od većih beletrističnih stvari ističem: Bog svojih ne ostavlja, Na bijegu od ljudi, Zaveli su ga, „Uspomene moga prijatelja“ su krasno gradivo, ali bi ih trebalo novelistički obraditi s više psihološke analize. Vrlo je lijep članak „Majka u narodnim pjesmama“, te odaje dobro poznavanje predmeta i vještu obradbu. Od pjesama su najljepše „Pitat ću te“ i nježna „Zbornici Gospi“. List izlazi na kojih 30 strana sa, kako se vidi, biranim gradivom u upravo sjajnoj vanjskoj opremi. Ko samo to uoči, mora pohvaliti suradnike i izdavače; a ko pobliže pozna njihove prilike, taj se mora većma diviti njihovoj ustrajnosti i požrtvovnosti pri lijepome ovome djelu. Dao Bog i u buduće!

NAŠ LISTIĆ, Turin (Italija), br. 1. — Ovaj smo list dobili istom posredno preko jednoga org. odbora; čudimo se, kako nam nije neposredno poslan. Izdaju ga vrijedni naši salezijanski đaci u Turinu. Opsiže samo 8 stranica u malome formatu, te je uopće na oko vrlo neznatna oblika. Sami izdavači vrlo čedno izjavljuju, da nisu ni izdaleka sposobni sravniti se s ostalom hrvatskom braćom i da im je list najvećma samo za vježbanje u rodnome jeziku. No tu je malo i previše čednosti; jer list je doista vrlo lijepo uređen, te možemo izdavačima od srca čestitati. Osim uvodnoga članka ima u njemu vrlo živahno i nježno ispripovijedana crtica „Prvi pitomac sv. Franje Saleškoga“, te oris „Božića“ i božićnih običaja. U bilješkama se govori o salezijanskim misijama i raznim vijestima, koje su nam tim draže, što ih ovim putem iz daljine upravo iz đačkih usta dobivamo. Izdavači su osnovali i mali literarni klub „Don Bosko“. Želimo im najljepši uspjeh u tuđini i ustrajnost u lijepome radu, da nas još koji put razvesele ovako ugodnim pozdravom iz dalekih krajeva!

DOPISI.

Beč.

„Zvonimirijada“. „Istarski klub“. Pisac zadnjega dopisa o jadnom „naprednjačkom“ „Zvonimiru“ upozorio nas na jednu pogrješku. On da nije napisao, da su đaci bili od onoga „važnoga“ sjajnoga plesa „ne namjerno“ isključeni, nego „ne nenamjerno“, što se vidi iz ulaznih cijena (6 K po osobi!). Onaj nas ispravak nuka, da dodamo i još nešto, što smo slučajno doznali. (A što se istom krije iza kulisa!)

— Plesni je odbor pao, pojedinci, koji nisu opozvali poziva Rauchu, istupiše, a naknadno su bili još „isključeni“. — Pametan bi čovjek mislio, da će novi odbor odmah povratiti Rauchov novac i tim nekako poziv opozvat. Ali jok! 50 kruna se prilijepilo! Njihova liberalna pamet je zaključila ovako: One, koji su istupili, isključimo, jer nisu povratili Rauchova novca, a one, koji su ostali, izaberimo u odbor, da ne povrate Rauchova novca! Bum — — — —!

Još jedna kvaka! Novim je predsjednikom „Zvon.“ u to tužno doba izabran jedan od najboljih — to se općenito kaže — Istrana, predsjednik „Ist. kluba“ Ribarić. Dadoše mu prilike, da se istakne kao najbolji. — Od onih od „Zvon.“ tako nemilo uvrijeđenih neki su članovi „Svačića“, koji oružjem spasavaju čast, jer drukčije ne mogu(!). Ovi onda — naravski — šalju predsjedniku „Zvon.“ Ribariću pozive na mejdan junački. I junak se Ribarić ustrašio, a ma baš ljudski i zdravo. Katoliku(!) se Ribariću — vele — sve kosti tresle. Al eto spasa iznenada! Pobjegao je u protidvobojnu ligu i tako se oslobodio „vidljivih znakova nevidljiva junaštva“ — — —

„Istarski klub“ bi imao da provede rezolucije pazinskoga sastanka. Potanje ne znamo ništa, jer se oni drže „oficijelne tajne“. Ova je naime „Hrv. Djaku“ mrska samo kod „Marijinih kongregacija“, dok je to kod njegovih mezimaca sasma u redu. — U rezolucijama se traži i osnutak ferijalnoga društva. Svako društvo treba da ima društveni znak. Mi imamo za taj novi porod „Ist. kluba“ jedan vrlo zgodan prijedlog: Uzmite za znak kameleona na šarenom polju. Kako naime kameleon mijenja boju prema okolini, tako i vi „štujete“ svačiju vjeru vaše okoline, i kao što je kameleon u skrbi samo za materijalni probitak bez obzira na ono po smrti, bez obzira na nadosjetno, tako propovijedate i vi materijalnu stranu, a ne znate za koji viši cilj. — Da, vaš znak nek bude — kameleon!

Beč.

Kronika „Hrvatske“. Pošto je prošlo dulje vremena, otkako je u „Luči“ zadnji put izviješćeno o skupštini „Hrvatske“, te su iza toga održavane još tri skupštine, to nije zgodno o svakoj pojedinoj skupštini izvješćivati napose, nego ću iznijeti glavne tačke društvenoga života u obliku kronike. Društvo je bilo zastupano na svim skupštinama bratskoga društva „Danice“, te na pokladnoj zabavi slov. kat. izobraževalnoga društva „Straža“ u Beču; zatim na konstitucionoj skupštini „komitea slavenskih akademskih društava u Beču“. Društvo broji sada 8 članova i to: Andrić, Baljić, Deanović, Defar, Gjebić-Marušić, Maraković Lj., Radošević i Tiljak, te 2 gosta: Juras i Weinfeld. Svake nedjelje se obdržava u društvu prijateljski sastanak, na kojemu se drži predavanje s diskusijom, te raspravlja o eventualnim predlozima. Do sada se je predavalo ovo: Položaj kat. pokreta u Hrvatskoj (Butković), O čekovnome saobraćaju s poštom (Butković). Romantika u njemačkoj književnosti (Lj. Maraković), O potresima (dr. M. Maraković), Izabrana poglavlja iz nar. gospodarstva (Gjebić-Marušić), Svećilišno pitanje (Juras), O anatomiji biline (Radošević). U društvu se živo radi oko osnutka mjesne podružnice Pijevoga društva. Potanje izvješće u cjelini kanimo iznijeti u zadnjem svesku. Sad nam naime svuda ponestaje u „Luči“ prostora, kojega ustupamo drugima. Mi naime najbolje znamo, kako nam je, pa se znamo bolje i ustrpjeti.

Sinj.

Iz franjevačkog sjemeništa. Kako je bilo zaključeno na srednjoškolskom sastanku u Zagrebu godine 1907., da se osnuju svagdje Marijine kongregacije, a osobito po sjemeništima, obnovila se kongregacija franjevačkih sjemeništaraca u Sinju, te stupila u novi, bolji život.

Prva skupština je bila na 26. siječnja t. g., a druga na 2. veljače, na kojima je izabrano upraviteljstvo za školsku godinu 1908. Za predsjednika: Antun Radonić II. razr., za savjetnike Frano Klarić VI. i Jurić Josip IV., za tajnika Jakov Bumber V., vijećnici Nakić Šimun VI. i Jakov Bumber V.; za blagajnika Šimun Cvitanović IV., za lektora Tome Perina IV., a za vratara Petar Crnica IV. Učiteljem kandidata izabran je: Šimun Vlašić IV. razr. —

Kongregacija stupa u novi život, koja će s pomoću Marijinom, a pod upraviteljem o. Venceslava Bilušića, nastojati svim silama, da odgovori svojoj svrsi i težnji, za kojom moraju svi kongreganišti težiti. Stupaj hrabro i ne boj se neprijatelja, koji te u današnje doba obliću.

Tajnik.

SVAŠTICE.

Don Jurina torba (od 5. ožujka o. g.) donosi između drugih lijepih stvari i ovu: „Sastali se o Božiću (u istinu 2. 12. a izvješćuje se u ožujku!) predstavnici katoličkih akademskih društava, da zatraže od vlade austrijske, neka se ispitima zagrebačkim priznade potpuna valjanost. Sastavili su memorandum. Pa kome mislite da su ga predali? Samo klubu slovenskih klerikalaca (!)! Naši zastupnici, makar većinom svećenici, nisu njihovi zastupnici. Tà oni su — oni đaci universitarci, sve samo čisti katolici, koje samo vode ciljevi najčišće idealni, sve čisto kô čisto zlato i nesebično. A ovo su vam samo liberalni popovi, na koje se oni pri svojoj čistoći i nesebičnosti ni pogledati ne dostoje. Gdje bi oni njih smatrali svojim zastupnicima — — Oni — — Ah!“ — Izvadismo doslovno ko cvijetak podivljale žurnalistike: nabaci se blatom, a ne pitaj za što. Don Franco ne može pojmiti kao ni don Jure, da uopće može na svijetu biti koji nesebični radnik čistih ideala, kako oni vele. Priznat ćemo, da takvih oko „Nar. lista“ nema, dok od hrv. mladeži takav prigovor odlučno odbijamo. — Zašto se je hrv. kat. mladež obratila samo „Slovenskomu klubu“ ili, kako don Franco veli, slovenskim klerikalcima, dajemo na znanje hrv. javnosti, što nam je saopćio naš izaslanik u Zagrebu: „Jer su se prije nas drugi obratili samo na „Jugoslavensku svezu“, a ne i na „Slov. klub.“ Uspjeh je bio taj, da su Slovenci mirovali, a onima iz „Jugosl. kluba“, da se sa strane društva prigovarao nerad. Oni su se od đačkih prigovora prali, al se nisu oprali. S našim smo korakom htjeli postići, 1. da zainteresujemo za našu stvar i Slovence, da im damo tako neko priznanje, koje su im drugi uskratili, i 2. da tako indirektno potaknemo hrv. zastupnike na energičniji rad.“ — Veselimo se, da smo u obim smjerovima uspjeli, jer smo već čitali, da su i „Slov. klub“ i „Jugoslav. sveza“ izašli u proračunskom odboru s dotičnim rezolucijama. Toliko o razlozima, koji su na sastanku predstavnika odlučili onakav postupak.

Sad još nešto s naše strane, sa strane uredništva. O položaju raznih svećenika u „Jugosl. svezi“ kao i o spasavanju kranjskih liberalaca, a proti slov. narodu, pa o sramoćenju hrv. imena „radom“ „Jugosl. sveza“ ne ćemo govoriti. Govorili su dosta „Dan“ i „Hrvatstvo“, a priznala je i „Hrv. Kruna“, samo je „N. list“ mudro šutio i gutao pilule. Samo jednom poslaše naprijed don Frana Ivanišević, kojemu se spočitnulo, da drugi put ne izvrće citata, i dobio je sa spomenute strane takav odgovor, da je mudro zašutio. Ne ćemo da o tom dalje raspredamo, jer ne idemo za politikom. Istaknut ćemo nešto drugo: Kako to, da su se dalmatinski aristokrati oko „N. lista“ odjednom sjetili, da opstoji negdje i katolička mladež? Nijesu li baš oni tu mladež svuda ignorirali? Ta don Jure bi se barem mogao sjetiti, da su ga „Danica“ i „Hrvatska“ zajedno sa svim hrv. zastupnicima zvale (pred godinu dana) na zabavu, a oni su svi osim Spinčića, koji se ispričao, bacili poziv u kut! Al za to su to bolje mazili onaj zator hrv. đaštva u Beču t. zv. „Zvonimir“. — No dosta! Mi smo zadovoljni, da su nas napokon otkrili, a nastojat ćemo, da na nas i opet ne zaborave. Inače se o poštenju, nesebičnosti, idealima ne ćemo prepirati s jednim „Nar. listom“ ni s njegovim donima: oni tu imadu poseban ukus. Dosta im je „Hrv. kruna“!

Istarska klika. „Rad“ istarskoga đaštva na „samo narodnom temelju“ pokazuje sve bolje svoju naprednjačko-framazunsku obrazinu. Na mjesto besvijesnih grobara vjere i naroda dolaze svijesni . . . . Njima je Marijanovićev rok, da se ustrpe još samo dvije godine, predug: oni se daju odmah na „posao“. — Ne samo da su se mlađi utekli u „naprednjački“ tor, nego se u ime „slobode“ i „razuma“ smatraju jedinim kompetentnim sudištem, koje daje istarskim đacima dozvolu, što smije, a što ne smije da misli. Traži to valjda njihovo naprednjačko „samo-narodno“ stanovište! Njihov se terorizam razvio do potpunog klikarstva. Prvi je govorio aristokrat „Pepe z Voloskega“ (gosp. Stanger). Naši ga se čitaoci sjećaju još od prošle godine s omota „Luči“. Od tada se provela „naprednjačka“ organizacija u Zagrebu, pa je sada tamo sjedište i istarske klike. Špijunaža, denuncijacija i terorizam grozničavo se dadu na posao, čim nanjuše, da ovaj ili onaj istarski đak otvoreno prizna svoju vjeru. Evo jednog dokaza! Na omotu „Luči“ oglašujemo imena onih, koji „Luč“ plate. U br. 6. — na zadnjem mjestu — „A. Defar, Beč, 2 K.“ Već drugi dan iza objave dobio je isti iz Zagreba ovu dopisnicu: „Među dičnim dobrotvorima „Luči“ čitamo i — Tvoje ime. — Tempora mutantur — mores mutantur!! — Živio zdrav razum!? — Tvoji bivši kolege“[1]. Toliko oni. Jesu li se iznevjerili narodu svome ti „kolege“ ili naslovnik, neka sude čitaoci. Kako se pak slaže „naprednjaštvo“ sa zdravim razumom, znadu već i vrapci na krovu. — Mi to iznijesmo, da klikarstvu zakrčimo put. Gnjile fraze istarskih klubova u Beču i Zagrebu o „samoj“ narodnosti gube svoju privlačivost: sudi im zdrav razum! Istarsko đaštvo otvara oči i viče: Dolje klikarstvo! — Živjela sloboda!

Boje se svjetla. Tko? Naši „naprednjaci“ br. 2! Gospoda oko „hrv.“ glasila u „naprednom“ ruhu, koje jada jade u Zagrebu pod imenom „Mlade Hrvatske“, otkriše, da se oni tako visoko dižu nad sve ostale vrijednošću i kolegijalnošću, da nam od br. 2. uza sve naše molbe obustaviše šiljanje lista u zamjenu za „Luč“! Onaj prikaz br. 1. u Luči (br. 5. o. g.) tako im je zabliještio oči, da rekoše: Zaboga, ne više! — Naravski, da ih sada ne možemo više redovito slikati. Al nabrat ćemo, kad nam se prilika pruži, opet više toga, pa nek se vidi, što se sad sakriva!

Slovenski mladenački list. Slov. naprednjački listovi „Svoboda“, „Omladina“ i „Svobodna Misel“ neprestano truju bezvjerstvom i fantazijama šire slojeve naroda i osobito mladež. Odlični kat. krugovi osnovaše konzorcij za izdavanje lista „Mladost“, koji ima da zakrči put pogubnoj tuđinskoj struji i poradi oko opće mladenačke organizacije. Iz poslanog nam proglasa vadimo, da će se list baviti: „1. z mladinskimi[1] in dijaškimi stanovskimi[2] vprašanji[3], bo 2. apologetičen v poljudnem[4] smislu, bo 3. glasilo naše že[5] tako trdno vkoreninjene[6] in razširjene telovadske[7] organizacije, bo 4. prinašal redno vsaj[8] osnutke[9] za predavanja, se bo 5. pečal[10] s polemiko proti nasprotnim, brezverstvo razširjajočim listom“.

Vidi se, da je list zasnovan na širokoj podlozi, a imena osnivača nam jamče, da će zadaću znati i izvršiti. — Izlazit će svakog tjedna i stojat će po broju 10 filira. Preporučamo drugovima, da naruče prvi broj na ogled. Izaći će početkom travnja. Narudžbe prima Konzorcij „Mladosti“, Ljubljana. Mi ćemo se na nj potanje osvrnuti, kad nam stigne.

Matura. Ministar nastave dr. Marchet izdao je novu naredbu glede ispita zrelosti u gimnazijama i realkama, koja će se još ove godine provađati. Naredba sadržaje ove odredbe:

[1] Bivši kolege! Defar je pravnik, akademičar. Što su sada ti bivši kolege? — Po Zagrebu guske love! (Op. slag.)

[1] Mladenačkim; [2] društvenim; [3] pitanjima; [4] pučkom; [5] već; [6] ukorijenjene; [7] tjelovježbene; [8] barem; [9] nacrte; [10] bavio.

Kod usmenog ispita otpada u gimnaziji prevod iz nastavnog jezika na latinski, u realkama prevod iz franceskog na nastavni jezik. Matematična je radnja ukinuta i za gimnazije i za realke. Određeno vrijeme od dva sata za prevađanje iz latinskog jezika na nastavni produljiti će se na tri sata. Dozvoljena je pri tome i uporaba riječnika. Što se pak tiče radnje iz nastavnoga jezika, predložit će se kandidatima tri temata, a jedan od tih izabrati će si kandidati po volji za izradbu.

Usmeni je ispit za javne učenike i za privatiste sveden na četiri predmeta, i to u gimnazijama na latinski, grčki i nastavni jezik te zemljopis i povijest sa osobitim poznavanjem naše monarhije.

Ispit iz fizike, od kojeg su dosele bili oprošteni samo bolji đaci, otpada. Mjesto njega opetovati će se u osmom razredu drugo polječe fizika svaki tjedan.

U realkama polagati će se ispit iz jednog jezika, zemljopisa i povijesti (ograničene jedino na poznavanje domovine) te iz matematike i fizike. Kod jezika ne smije povijest literature kao takva biti predmetom osobitog ispita. Iz kojega će se predmeta ispit polagati, ovisno je o uspjehu pismene radnje, ali i o izboru učenika. Za ispit iz matematike dostaje pismena radnja. Isključene su pri tome one zadaće, koje iziskuju od učenika veliku vještinu i spretnost, koje može on postići jedino vanrednim vježbanjem u algebarskim operacijama i osobitim memoriranjem formula, koje se praktično vrlo malo ili uopće ne upotrebljavaju. Kod ispita iz fizike ne traži se teoretično poznavanje predmeta.

Nedostatan uspjeh kod pismenog ispita ne sprečava usmenog ispita; nu mora se onog kandidata, komu je pismena radnja nedostatna, usmeno ispitati iz dotičnog predmeta.

Iza usmenog ispita odlučuje konferenca o zrelosti ili nezrelosti kandidata na temelju općenitog utiska. Uvažuje se dakako i uspjeh pismene radnje te uspjesi učenika u zadnja dva tečaja. Zaključuje se jednoglasno ili većinom glasova. Jednaki je postupak, kad se određuje ocjena: Zrio s odlikom.

Budući da se kod ispita u prvom redu ne ide za rezultatima u pojedinim predmetima, već za općenitim uspjehom, ukinut će se i dosadanji popravni ispiti iz pojedinih predmeta.

Reprobacija od mature otpast će ili na po godine ili na cijelu godinu. U prvom slučaju ostaju one ocjene, koje je kandidat pri prvom ispitu u radnjama dobio, valjane. Maturalna svjedodžba ne će iznositi ocjena iz pojedinih predmeta. U njoj će biti zapisan samo sud o zrelosti i nezrelosti, dotično zrelosti s odlikom.

Nadalje ima se usmeni ispit držati u formi prostoga kolokvija. Učeniku mora se dati na raspolaganje nekoliko vremena, da promozga i pretrese zadanomu pitanje. Ispit zrelosti nek ne bude više za đaka muka ni u fizičnom ni u psihičnom pogledu. Odsele ne će nikobiti oprošten od 4 gore napomenuta predmeta; jednako će biti opterećeni nadareni i manje nadareni đaci.

Taj novi red za maturu zadobiva već nastajnog polječa valjanost.

Ne će dugo potrajati, te ćemo i mnogo drugih promjena doživiti u naukovnom sistemu; stoga i jest taj novi red za ispite zrelosti samo eksperimenat.

„S.“ — Dr.

Pokladne zabave. Hrvatsko đačko lit. društvo „Zora“ u Osijeku priredilo je u bisk. dječačkom sjemeništu dne 2. ožujka ove god. kućnu zabavu s ovim programom: 1. Brož: Domovino moja, tambur. zbor; 2. Novak: Za materinsku riječ, muški zbor; 3. Ferdo Rožić: Azil, krasnosl.; 4. Ferjančić: Sijaj solnce, muški zbor s bariton solo; 5. Canić: Iz naroda za narod, tambur. zbor; 6. Predstava: Školski nadzornik. Šaljiva igra u 1 činu, prerađena po K. Trifkoviću. — Isti dan priredila je kongregacija vanjskih đaka gimnazijalaca u Travniku veselu igru u 4 čina: „Debeljaković rezbar“. Muzikalni dio: 1. Bříza: Oj Banovci! 2. Rossini: Tancred-Ouverture. 3. Zajc-Honsa: Bože živi! 4. Zajc: Večer na Savi. 5. Leibold: Hrvatski dom, karišik. Sve izvađa sjemenišni orkestar.

LUČ
LIST HRVATSKOG KATOLIČKOG ĐAŠTVA.

BROJ 8. — ZAGREB, SVIBANJ 1908. — GOD. III.

PRVI SVIBNJA.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

Opet će povorka srnut prostranom ulicom gradskom,
Mutna i ogromna r'jeka bjednika ljudskoga roda,
Opet će „četvrti stalež“, jadni, zavedeni ljudi
vikati: „Dolje gospoda!“

Oni će pako u svili plivat, u srebru i zlatu
Prezirnim osmješkom šinut bjedne te, nesretne ljude,
Štono za koricu kruha radeć zaborave Boga:
„Tjerajte glupe te lude!“

Meni će pucati srce, ubrat ću kiticu cv'jeća
Nježnoga svibanjskog prvog, Tebi na oltar ga sveti
Staviti vrelu uz suzu, zaklinjuć, Jedina, Tebe:
B'jednoga ljudstva se sjeti!

Zdravo, o Kraljice svibnja, najljepša, najbolja Majko,
Prvoga svibnja se sjeti, Čedo pokaži im svoje,
Istinu, put naš i život, Kraljice čuj me Hrvata:
Dođi nam kraljevstvo Tvoje!

MARIJA KRALJICA.

STUD. PHIL. I. B. 25./3.

„Salve regina . . . . . !“

Pođoh u lijepu crkvu bečkih Lazarista, da se tamo s drugim pobožnim pukom poklonim Kralju i Bogu svomu Isusu u Presv. Sakramentu. Crkvu nađoh dupkom punu. Bio je blagoslov. Baš je s kora ozvanjao uz čarobni zvuk orgulja jasni koralni pijev Regina sanctorum omnium . . . . .

Proturah se nekako do oltara i tamo kleknuh uz jedan stup . . . .

Svršio se blagoslov. Crkva se počela prazniti, al meni se nije dalo s posvećenoga mjesta. Potražih samo zgodniji položaj od sadašnjega i kleknuh u prvoj klupi. — — Tamo sam htio da molim, al se brzo promijenila započeta molitva u smiono razmatranje. — Prilika mi je za to pružila sama današnja svetkoviua: Navještenje Bl. Dj. Marije.

Živo mi se u duši usjekla Bogorodica, koja sa svoga prijestolja umiljato gleda na prisutnike pred njezinim nogáma. Jako električno svjetlo sakrito iza gotskoga nakita njezina trona daje joj licu poseban čar i gubi se prema podnožju, a puk upire u nju pouzdano svoje oči i pozdravlja je: Salve regina! . . . Zaista nema ljudskoga bića, koje bi tako i toliko ljudi poznavalo i slavilo, kao što slavi siromašnu izraelsku djevicu. — Gdje je koja kraljica, koja bi se mogla podičiti ma samo i sličnim štovanjem?

Kako je do toga došlo? — Gdje su uzroci?

I najpriprostiji naš seljak reći će ti jasno i nedvojbeno: — Marija je Majka Božja i naša kraljica i Majka, pa Ona kao takova i pomaže.

Tako naš priprosti puk jasno i točno sudi o Mariji, al za nas, „humaniste i miljenike muza“, za nas to nije dosta: Od nas se traži, da u pitanje dublje zaronimo. Ja to učinih u lazaristovskoj crkvi i to u prvoj klupi pred slikom same Marije. To moje razmatranje hoću da prikažem.

Tko je Marija? — Siromašno čeljade Joakima i Ane, već u ranoj mladosti Bogu posvećeno, da mu služi u hramu. — A kasnije? Sirota je bila, sirota i ostala! Za muža je dobila siromašnog tesara, pravednoga Josipa. Pripadala je sigurno onom staležu, koji daje najmanje nade na slavu. — Od kud dakle slava njezina?

Stvar nam jednim mahom razjašnjuje čin jedan, koji se zbio malo pred Marijininim zarukama. — U tihoj sobici kleči Marija i vruće moli Oca nebeskoga, da se smiluje zalutalom ljudstvu, koje stenje u zabludi i nevolji. Odjednom zasja svjetlo neobično, nebeski vijesnik stupi u sobu i pozdravi Mariju: „Zdravo milosti puna! . . . Duh Sveti obasjat će Te, i rodit ćeš sina. Zvat će se Sin Božji i nađenut ćeš mu ime Isus“. Ponizno se pokori Marija s riječima: „Evo službenice Gospodnje, budi meni po riječi tvojoj!“ — Marija postane majkom sina Božjega! Bog postaje po Mariji čovjekom!

Veliku spomenusmo tajnu i pretvrd orah za svaki stvoren razum! Pa zar da se mi s našim đačkim razumom usudimo da je riješimo? Ah ne! Kako da riješimo ono, što se riješiti ne da? — Ał što se ne da riješiti, dade se rastumačiti, ne da shvatimo samu stvar u sebi, nego razlog, zašto je takova, i zašto mora da bude baš takova u ovakvim prilikama. To treba razjasniti poput tumačenja prirodnih sila, kojih znamo djelovanje i uzroke djelovanja, dok su nam one same posve nepoznate. Tako ćemo i ovdje napeti razum, da shvatimo tajnu Upućenja i s tim skopčanu čast Marijinu iz sveopćega razvoja roda ljudskoga i objave Božje; da upoznamo Mariju-Kraljicu.

Tko se ne sjeća onoga momenta, kad je Adam s prvim grijehom strovalio u bijedu sav ljudski rod? Teško je sagriješio: Prezreo je beskonačno Veličanstvo Božje i s tim pao u oblast smrti. Umrijet ćeš, glasila je osuda. Zlo je od tada poplavilo svijet. Vršila se pravda Božja . . . .

Al nije Bog samo pravedan; On je i milosrdan! Milosrđe je pokazao odmah, da čovjek ne zdvoji u velikom zlu. Veselje je sotonino nad padom roda ljudskoga pokvario s riječima: „Neprijateljstvo ću postaviti između tebe i žene, sjemenom tvojim i sjemenom njezinim, i ona će strti glavu tvoju.“ Od tih riječi ostala je u srcu svih ljudi i naroda nada, da će netko viši doći, koji će spasiti ljudski rod. Kudgod se raširio rod ljudski, svuda je sačuvao nadu u spas, u bolju budućnost.

Obećanje se izvršilo, i mi sada spoj stvari puno lakše i sigurnije razumijevamo nego je to bilo moguće u starom zavjetu. — Ostanimo u tu svrhu kod navedenih činjenica o grijehu i obećanju.

Grijehom je bilo uvrijeđeno beskonačno Veličanstvo Božje, i zato je pravda Božja tražila zadovoljštinu beskonačnu, jer zadovoljština treba da je razmjerna uvrijedi. Al čovjek sam i svi stvorovi s njim nesposobni su, da dadu takovu zadovoljštinu, jer, ograničeni u sebi i u svojim silama, nesposobni su da dadu nešto beskonačno, kako to traži beskonačno velika uvreda. A Bog je ipak obećao pomirbu, spas! — To je pak moguće samo na dva načina: Ili će Bog uvredu oprostiti ili sam dati zadovoljštinu na način, kako On odredi.

Bog je u apsolutnom smislu sigurno mogao oprostiti. O tom nema sumnje. Rađa se ipak kod toga pitanje, da li ne bi s tim bila na neki način uništena njegova pravednost? Ne bi li oprostiti značilo dignuti milosrđe nad pravednost? — A ipak su u Bogu svi atributi jednaki, i nijedan ne smije da strada na račun drugoga. Zato i ovdje velimo: Bog nije smio oprostiti, On je morao dati zadovoljštinu. — I on ju je dao! Dao ju je svoje dobrote i premudrosti zaista dostojnu: Dao je Sina svoga, da plati naš dug.[1]

Zadovoljština treba da se dade za čovjeka! — Kako? — Čovjek je sagriješio, čovjek treba da i okaje, ali da bude zadovoljština dostatna, treba da je dade s čovjekom i Bog. To se ne da postići drukčije, nego da se u jednoj osobi sastavi Bog i čovjek; nužno je Upućenje Sina Božjega. — I Riječ put učinjena bi .... Druga osoba Presvetog Trojstva uzela je narav ljudsku, da tako za ljude u naravi ljudskoj, a osobi Božanskoj, dade za beskonačnu uvredu beskonačnu zadovoljštinu! — Morao je da bude Bog, da zadovoljština bude potpuna; čovjek je morao biti, da zadovoljština bude za paloga, za čovjeka!

Ako je Spasitelj htio da postane čovjekom, pristajalo je, da se podvrgne i svim ljudskim bolima i potrebama, pa se zato imao i roditi od žene. Žena, stvor Božji, imala je da postane Mati Božja! — Naravno, da je svemogućnost i svetost Božja morala dotičnu obasuti svim mogućim milostima, da bude što vrednija časti, koja joj se pripravlja, koju ima da primi. — Kakva je bila ta priprava, razabiremo iz riječi, s kojima ju je anđeo pozdravio, kad joj je na-

[1] Upozoravam ovdje, kako se lijepo slaže s ovim dijelom neizrecive ljubavi nauka o tajni Presv. Trojstva: Kad bi u Bogu bila samo jedna osoba, onda bi pravednost Božja morala stradati, jer nitko ne može da dade zadovoljštinu sam sebi!

vijestio volju Božju: — „Milosti puna, Gospodin je s Tobom!“ — Svetost bila je njezin ures, Gospodin je bio s njom i obasuo ju puninom milosti. — Za sve to pak nije ni najmanje potreban vanjski sjaj. — I zaista On si je odabrao Majkom siromašnu djevicu, koju je milošću svojom u tišini za to pripravio!

Kći Joakima i Ane bijaše ono dijete, koje za se izabra Gospodin, i učini je iz njezine poniznosti višom od svega stvorenja na nebu i na zemlji. Sve joj je dao pred noge, da kraljuje i vlada, a učinio joj je to s tim, što ju je izabrao svojom Majkom, odgojiteljicom, čuvaricom. Može li razum ljudski zamisliti veću čast? — On ne samo kralj i gospodar vasione nego stvorac njezin, po kome je sve postalo, i u kome sve svaki čas opstoji, On je izabire Majkom svojom!

Zamislimo si malko odnošaj Majke i Sina i u međusobnu ljubav njihovu. Ako je ta ljubav već kod ljudi tako silna, kakva istom mora da bude u Bogu? — Isus je kralj, a Marija Majka njegova sjedi do njega, kraljuje s njim ... Slavi Sina, raduje se Majka; slavi Majku, raduje se Sin! Veliko je dostojanstvo njegovo, a prvo uz njega je ono Marijino: On je kralj, a ona, Majka njegova, ona stoji do njega; ona je kraljica!

Ta apsolutna kraljica nije za nas dosta: Mi je moramo shvatiti u odnošaju prema nama, prema ljudima. — Nije nam to teško; rekao nam je to Isus sam. — Nije li on pred samu smrt svoju rekao Majci pokazujući joj na Ivana: „Ženo evo Ti sina,“ a učeniku: „Evo Ti matere?“ Bio je to onaj svečani momenat, kada je Majka Božja i kraljica vasione preuzela dužnosti Majke prema svemu rodu ljudskome. — — Veli se, da majke to većom ljubavlju vole djecu, koju su u većim trudovima porodili i s većom ljubavlju odgojili. Prenesemo li to na Mariju, to su boli onoga časa, kad smo postali djeca njezina, kad je ona postala Majkom našom t. j. pod križem Jedinca svoga, bile neizmjerne, a neizmjerna je sigurno i ona skrb, s kojom nas ona prati na svakom koraku u tolikim pogiblima dnevnih nevolja. Gdje je ta majka, koja bi mogla gledati sina svoga u pogibli, pogibli duše i tijela — vremenitoj i vječnoj — pa da uza sve to bude bez čuvstva, ravnodušna? Njezine skrbi i njezina ljubav rastu u onom omjeru, u kojem se javlja pogibao. — To promislimo i shvatit ćemo, kako nas ljubi nebeska Majka i Kraljica naša!

Sad znamo, od kuda slava Marijina, od kuda i pouzdanje, s kojim se svijet utječe: Ona je Majka i Kraljica naša! I zato se svuda, gdje god ima katolika, k njoj obraćaju srca ljudska, slave je i mole za pomoć u nevoljama. Ta kraljica je Ona pa može i pomoći, a upravo bezbrojni oltari njezini, slike i zavjetni darovi najbolji su dokaz, da ona i pomaže. — Tako je moćna, tako je dobra kraljica naša!

Kad slavim Mariju kao kraljicu, ne velim praznu riječ. Ne! Da ostanem kod toga bio bih kao gramofon ili koji slični instrumenat, koji govori bez misli, bez čuvstva. Kad razumom slavim Kraljicu svoju, dajem joj ujedno i srce svoje sa svim čuvstvima sa svom ljubavlju svojom. — Kad kleknem pred kipom njezinim, ne bavim se s njom samo u misli, nego joj prikazujem i srce svoje i sve sile svoje. A jer znadem, da Kraljica i Majka moja ne traži ništa toliko, koliko proslavu Sina svoga u spasu duša naših, kao pojedinaca tako i cijelih naroda, onda joj iz dna duše obećavam, da ću iz svih sila raditi oko spasa duše svoje i za spas naroda moga. Tada moje srce plane silnim ljubavnim žarom, grudi mi se nadižu, i sav razdragan sjetim se načina, kako da obećanje izvršim; sjetim se dužnosti svojih, i kao gonjen vrhunaravnom silom žurim se kući, da radim, da se žrtvujem, kako bolje mogu, za napredak i procvat naroda svoga. Ništa mi onda nije teško, sve mi ide od ruke. — Tako je bilo i danas pred kipom Marijinim. Usplamtjeh svetim žarom ljubavi i odanosti prema Kraljici mojoj, na licu sam očutio žar oduševljenja, uprijeh još jednom pogled u njeno milo i blago lice, ponovih joj još jednom sva svoja obećanja, i ustadoh da idem kući na posao. Ustao sam, a iz puna srca dizali su se pozdravi kraljici mojoj: — Zdravo kraljice i predobra Majko moja! Salve, salve, salve Regina!

Pročitao 24. lipnja 1908. Jos. Andrić III. g.

PRED SLIKOM BLAŽENE DJEVICE.

ĐURO JONKE, GIMN.

Pod svodove sive tamjan se diže,
Gdje anđeli lica spokojna sniju
I orgulja sitne slušaju zvuke,
Što crkvom se tiho razvlače, liju.

U svetištu smjernom žrtvenik mali,
A na njem je slika Djevice svete,
Gdje blažena lica mekanom rukom
Na grud si božanko privija d'jete.

Do slike me ove dovede noga,
Te tiho pred oltar spustih se mali —
I skrušeno plakah u toj tišini,
Do koje svagdanji ne sižu vali.

. . . I plako sam dugo, suze su gorke
To podnožje tugom rosilo b'jelo.
A dušom se mojom šareno klupko
Prel'jevalo misli različnih, plelo . . .:

I.

Po livadi šarnoj mirisno cv'jeće
Ko mekani sag se velebno osu.
Po šarenom sagu skakuto ja sam
I s jutarnjeg cv'jeća pio sam rosu.

I brao sam cv'jeće, trgao ruže,
Što krasom su sjale rajskoga baja —
I pleo sam v'jence, njima sam v'jenč'o
U crkvici maloj Kraljicu maja.

I gledo sam dugo nevinim okom
Djevice usnu, što posm'jeh ju krasi,
A mojom se dušom skladali tiho:
Nebesko-slatki, prezamamni glasi.

Te slatke sam dugo slušao glase
— Ko rajska su glazba zamamni bili —
I osjećah nešto, da mi po licu
Ko suzica čista kliže i mili . . .

II.

I spomeni dalje dolaze slatki,
Što sniju u duši mojoj duboko,

A slike mi čarne jedna za drugom
Ko priča davna se nižu pred oko.
— — — — — — — — — — — — — —

Kroz daleku ravan sn'jeg se gle stere:
U svemiru drhću zvjezdice bl'jede,
A noćnom tišinom kroz puste grane
Ledeni vjetar melodije prede.

Izba je mala, a sličice svete
Ljepušno kite to zidovlje b'jelo,
Na kojem se tako smješkalo bolno
Od drveta prostog malo propelo.

Kroz daleku ravan sn'jeg se gle stere,
A meki oblačić po svodu gmiže;
— U izbi sam kleč'o s majčicom dragom
I slušo, gdje šaptaj k nebu se diže.

I šapto sam molbu nevinu, skromu,
Dok djetinji san me ne svlada zlati,
A zadnje sam r'ječi šaptao tiho:
„O čuvaj me, čuvaj Božja Mati!“

III.

Tišina u crkvi trepeće meka,
A sv'jeće plamečak mistično liže . . .
Zadnji se glasi orgulja gube.
— Slika se nova pred okom mi diže —
— — — — — — — — — — — — — —

Tiho seoce, a majska tišina
U veo zavija krovove sive,
A s polja se čuju mekani glasi,
Što priroda sklada u akorde žive.

Zv'jezdice bl'jede gle posuše nebo,
Pod mekim zefirom drhću platane;
Kad s crkve male zabrujali glasi
I jecali tiho kroz zelen-grane.

Mekani jecaj melodije sklada,
Što drhću milo, ko anđela krila,
A stotine grla slavilo Gospu:
„Oj zdravo nam majko, zdravo nam bila!“

Ah i ja sam diz'o ruke spram neba,
U bl'jedu sam zv'jezdu upir'o oči
I molio majku neka me vodi,
Jer sutra mi bilo iz doma poći.

„— Vodi me, majko, kroz pute života,
„Dobrotom svojom blaži mi grudi;
„U radosti, sreći, nevolji, tuzi
„Ti presveta majko uz mene budi!“

Tako sam šapt'o i sklapao ruke
— Suza mi vruća u oku se krije —
A drhtavi jecaj malena zvona
Kroz mekanu tminu akorde lije . . .

IV.

Rano je jutro; na istoku zora
U vatri se kupa novoga dana.
Na šarom cv'jeću, ko biserje pravo
Preljeva se bajno rosica rana.

U grmu jasmina snježano-b'jelog
Slavulji drhtavo bigljišu mali,
Ko tajna, da čežnja srce im vuče
U zemlju gdje šume kristalni vali.

Gdje prijesto se diže mramora, zlata,
Gdje tratinu krase rumene ruže,
Gdje anđela čete krilima šušte
I vječnoga Oca slave i služe — —

I plamen se osu rumene zore;
U grimiznoj boji istok izgara,

A pupoljci cv'jeća prigiblju glave
I opojno klonu s velebna čara.

I tihi se šaptaj poljanom osu
Drhtavog zvonca sa starog zvonika,
A ja sam zanesen trčao tamo,
Gdje Djevice čiste diže se slika.

Tišina laka nad crkvicom lebdi;
Daškom mi mekim razblažuje grudi,
Te drhtavim ja sam vapio glasom:
„Djevice slatka Ti majkom mi budi!“

A Djevino lice smješka se milo —
— Po kosi joj sunce trake si lije —
U oku joj milom, nebesko-čistom
Tek bezmjerna sreća snatri i snije.

Kleč'o sam dugo pred Djevicom svetom.
Ta zadnji ju gledam, možda, sad puta,
Jer danas iz sela, gdje kuća mi mila
U sv'jet će me sudba pon'jeti ljuta.

V.

Prohujala ljeta. Čiste je snove,
Što mlada ih duša nekada snila,
Već srušila tiho proza života
I sve ih u gorku suzicu slila . . .

Prohujala ljeta. Seoska crkva
I Djeve slika u crkvici sveta,
Ko spomen slatki u srcu mi živu,
Kog izbrisat ne će tisuću ljeta.

Još sad mi u srca romone tiho
Crkvice moje mekani glasi,
I sad ko da gledam slađani sm'ješak,
Što Djevina usta vjenča i krasi.

U najvećoj tuzi gorkog života
Ti spomeni slatki tješit me znali,
Ti spomeni, živi u srcu žarku,
Ti spomeni čisti, ko anđeli mali.

Kad slabu mi lađu života je more
O grebene oštre gle bacalo, treslo
„Spasi me, Majko!“ zapisah si na st'jeg
I ponosno dizah na st'jegu to geslo — —!
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

Prenuh se! Crkva u mekoj tišini,
Ko nevino d'jete spava i snije,
A mjesec si bl'jedi mekane trake
Po ljeskavom staklu mistično lije.

Prenuh se tiho! U oku mi suza
Pod vjeđom se vlažnom drhtavo krila.
Al' suza je ova — to u srcu ćutih —
Oh, tako slatka, utješljiva bila!

BLAŽENA DJEVICA U NAŠOJ KNJIŽEVNOSTI

XVI. VIJEKA.

ŠESNAESTIM vijekom, starim našim piscima dalmatinskim, započinje naša narodna književnost hrvatska, ako uzmemo kao književnost samo umjetnu književnost kao izražaj viših duševnih kulturnih potreba, kao cjelinu s nekim zajedničkim značenjem, a ne raštrkane pismene pokušaje i djela pisana u primitivne svrhe, što spadaju u

književnost tek ako se uzme u najširemu smislu kao skup svega onoga, što je uopće jezikom kojega naroda pismeno objavljeno.

Ovu našu književnost otvaraju tri savremenika: Marko Marulić, Šiško Menčetić i Đore Držić. Od njih je najstariji Marulić, poštovan i ozbiljan čovjek, kojega je slava odjeknula cijelim tadanjim kulturnim svijetom. Ali ta slava se ne osniva na njegovu pjesničkome radu, već na latinskim djelima znanstvena i bogoslovskoga sadržaja, i po tome vidimo donekle odmah, da imamo posla s dubokoumnim učenjakom, ali ne s pravim pjesnikom. I doista, njegova pjesnička djela hrvatska nisu pravi izljev vrela čuvstva i tvorine pjesničke mašte, već dobrom i hvalevrijednom namjerom stvorena poučna djela i bogoslovska razmatranja. Ipak se u njegovome najznamenitijemu pjesničkome djelu, u epu „Judita“, zrcali, ako i slabo, mjestimice piščeva individualnost, a nada sve nam ga čini dragim krasna ideja, kojom pjesnik gleda u potlačenim Židovima svoj narod hrvatski u ljutoj i očajnoj borbi s Turcima, krijepi ga i kliče: Gore srca! Bog, koji je dao slaboj ženi srce lavsko, da spasi rod svoj, osnažit će i narod svoj, kad mu se pouzdano uteče. Tako je časni starac, šutljiv i udaljen od svijeta, dao oduška svojoj ljubavi k narodu u „Juditi“, k sestri svojoj u „Naucima Sv. Bernarda“ i „Spovidi Koludrić“ — djelima u biti svojoj nesamostalnim; nije nam se dakle ni čuditi, ako je i Kraljicu našu proslavio djelom nesamostalnim, ali kao prvim te vrsti u našoj književnosti i kao izražajem njegova čuvstva zanimivim, prijevodom naime lijepoga latinskoga himna: „O gloriosa virginum, sublimis inter sidera“. — Ali dok je tihi i šutljivi Marulić radio sam za sebe, s osobitim štovanjem spominjan i čitan od savremenika a i kasnijih naših pjesnika, dotle je Šiško Menčetić svojom ljubavnom pjesmom više privlačio srca i ostavio vidljiv utjecaj, i to ne malen, na književnost onoga vremena. On je zapravo prokrčio put narodnoj književnosti na hrvatskome jeziku, stvorivši posebnu pjesničku terminologiju i omogućivši tako pjesnicima, da pjevaju na hrvatskome jeziku. Jer tadanja ljubavna lirika — u tom je smjeru pjevao Menčetić — bila je skroz trubadurska sa svojim posebnim izrazima, ukrasima, prispodobama, pridjevcima. Ko to uzme u obzir, može jedino pravedno shvatiti, koliki je trud i zasluga Menčetićeva, da je u neku ruku osposobio hrvatski jezik za pjesništvo. I Menčetić je skroz trubadur; a trubaduri su imali ne samo stalne izraze i riječi svoje poezije, nego i stalne forme povjesti svoje ljubavi naime t. zv. stupnjeve: ljubavnik čezne

i gine, a „gospoja“ ga prezire; onda ga usliši neznatnim iskazom svoje ljubavi i tad on pliva u sreći i blaženstvu; no brzo mu se „gospoja“ iznevjeri, on opet vene i jadikuje, dok ne zamrzi na taštu svjetsku ljubav, te se obrati uzoru najčistije ljubavi, Blaženoj Djevici. Tako to ide više manje kod svakoga trubadura, no ako pravo promotrimo, tako je više manje i kod svih ljubavnih pjesnika, osobito nesretnih ljubavnika, kako kod našeg trubadura Menčetića, tako i kod modernoga „Weltschmerzlera“ Heinea (on se na koncu obraća Mojsiji i Bogu), a zapravo ni ne može drugčije biti. Stoga mislim da pretjeruju kod nas literarni historici, kad nazivlju sve kod Menčetića prostom imitacijom „bez srca“. U tuđem je ruhu teško naći pjesnikovo srce, ali nije ne moguće, osobito ondje, gdje prevladavaju izrazi naše narodne poezije. Po mome su mnijenju pjesme u užem smislu ljubavne većma šablonske, nego one, u kojima se izriče resignacija i preokret; u ovima osjećam zaista neko tiho elegično čuvstvo, neko „srce“ što čezne i vene, a tada potiho cijela poezija istječe u vršak, u poklon nebeskoj Kraljici:

Uzmožna gospođe, tko milos ku žudi, otmi me jur lavu od pakla iz usti,
a k Tebi ne pođe, on zaman sve trudi; imat ćeš Ti slavu, a mene ć sabljusti.
on hoće, kako stvar bez krila letiti,
tko bude Božji dar bez Tebe želiti.

Jer ako ovi svit bi služen od mene,
koji je kako cvit, ki procti ter svene:
A za toj grem k Tebi, dobro crv da sam ja,
što imaju Tebi stvorit me srdačce,
a Tvoje na nebi kraljicom ime sja:
koja si na nebi poludnje sunačce!

Ova je pjesma najzadnja u njegovih šest knjiga ljubavnih pjesama, kao stih, elegičan, krasan završetak tragedije jedne nesretne ljubavi. Bila ta ljubav samo fikcija — kano neki tvrde, a što ne bih rekao — ona nas se ipak moćno doimlje, te se ne mogu oteti utisku, da se u ovoj posljednoj pjesmi doista zrcali „srce“. — Slično, dapače skoro jednako kao Menčetić pjevao je i Držić, samo što je on češće mijenjao forme stihova.

Po srijedi između ovih začetnika, ove dvojice trubadura i druge, novije skupine, stoji opće štovani i obljubljeni „dum Mavar“ Vetranić-Čavčić, koji je u jeziku i formi još pod očitim utjecajem trubadura, ali se oduševljeno priljubljuje uz novije doba i radi u prijateljskome saobraćaju s zastupnicima njegovim. Dum Mavar je vrlo simpatična i mila osoba, častan starac, koji nam u „Remeti“ slatkim humorom i živom riječju riše svoj pustinjački život, a koji se ipak kraj toga.

brine za svjetske prilike, za političke odnošaje svoje domovine, za književne prilike naše i za znanstveni napredak tadanjega svijeta. Akoprem su njegove „Pjesni“ zapravo vrlo doktrinarne, te natezanje tada običajnih motiva, predmeta i slika (kao n. pr. ranjene košute, pelikana, golubice itd.), to ima u njima gdješto i lijepih individualnih crta; ali napose nam je dragocjen njegov „Pelegrin“, na žalost nedovršen, jedinstveno djelo naše literature uopće, čudna igra fantazije i dubokouman pogled u život čovječji i lutanje ljudsko po zemlji; a i „Posvetilište Abrahamovo“ nas privlači mnogim ljepušnim individualnim potezom. Kao stari remeta, koji tamo daleko uz divlju huku valova i zvižduk vjetra pri silnoj oluji Boga slavi, klanja se i dum Mavar svojoj kraljici zanosnim riječima:

O zv'jezdo danice, vjekušta svjetlosti, kraljice anđelska, krunjena zv'jezdami
Majko i Kraljice puna sve milosti nad svimi oblaci ka gori pribivaš
svih djevic i žena gospoje prislavna u sunčanoj zraci, ter sav sv'jet obsjevaš;
u v'jeke blažena krunice izabrana! o slavna Gospoje, ter višnji gdi je dvor
O slavo nebeska, koja si nad nami, vrh nebesa stoje nebeski svaki stvor!

Zastupnici novije skupine književnika su Hvarani Hektorović i Lucić, pisci komedija Nalješković i Marin Držić, te Ćubranović, Dimitrović i Sasin, da spomenem samo najznatnija imena ne umarajući sa sitnicama. Hektorović je stvorio prvu našu idilu, posve samostalno zamišljenu i izvedenu, „Ribanje i ribarsko prigovaranje“, u kojoj su epski dijelovi puni trajne zanimivosti, dok poučni razgovori ribara međusobno, osobito u kasnijim dijelovima, odviše dosađuju i živo potsjećaju na slična djela tadašnjega vremena n. pr. na pouke Katonove, koje je Marulić „stumačio“ na hrvatski. Hektorović nam je podao i prvi oris oluje na moru, opisujući u poslanici Nalješkoviću živo i zorno silnu nepogodu, što ga zadesi na bijegu u Italiju. I sred najvećega bjesnila ogromnoga valovlja, kad je lađa lebdila svaki čas među životom i smrću,

tako t' se tukući prem stasmo dan i noć zavjete Djevici i Majci čineći,
svi Boga zovući s uzdahom na pomoć, koj teku grešnici vazda se moleći.

Osim toga nam je Hektorović ostavio također lijep spomenik osobne nabožnosti u svojoj zanimivoj oporuci, gdje među ostalim kaže: „ . . . primamente riccomando l' anima mia al nostro Signor Jesu Christo benedetto et alla ma Madre gloriosissima Vergine Maria . . .“ — Najznamenitije od djela Lucićevih je drama „Robinja“, u proslavu Dubrovnika; u tadanjoj književnosti igra dosta znamenitu ulogu, ali danas nam mjestimično dugačko pripovijedanje kvari sastav drame i

umara kod čitanja. „Razlike pjesni“ njegove većinom su poslanice prijateljima, koji su nama što poznati, što nepoznati; no ima među njima i razmatranje „Od Božićne noći“, u kojoj Lucić razmišlja o blagodati spasenja svijeta — na dosta šablonski način tadanjega vremena.

U ovu noć rodi Božja sina žena, da naša ne može pamet ga zaznati,
ne se muž ne dodi, nad svimi blažena a kamo da človik ričju ga izreći,
Tolik je dar, Bože, taj, ki nam hti dati, da bi bil govornik od svita najveći . . .

Od djela Nalješkovićevih se ističu osobito komedije — šest ih na broju —, koje su dijelom pastirske igre, a dijelom iz savremenoga zbiljskoga života. U jednima i drugima kipi mjestimice obilje ugodna humora; osobe su lijepo i realistično crtane, jezik je primjeran govoru, a dijalog veoma živ i neprisiljen, premda je u stihovima. Samo se na žalost u predmetu opaža dekadenca svjetske književnosti tadanjega vremena, osobito talijanske, za kojom se naša vjerno povađa. Sredovječno romantično štovanje žene, kako ga je kršćanstvo podiglo te tim učinilo ženu predmetom nježne i zanosne poezije, ovdje se je već izvodilo i iznakazilo, te spalo do prikazivanja puste sjetilnosti i istisnulo svaki drugi idealniji predmet iz drame. Naš se je Nalješković povodio za duhom vremena a i crtao je svoje vrijeme, koje je, kako se i stari dum Mavar često uz suzu u oku tuži, bilo vrlo lakomisleno, da ne rečem pokvareno; to njega kao čovjeka donekle i ispričava, ali komedije same nam svojim predmetom kvare svaki užitak, te ih ne možemo nikako ispričati. Naravski da pri takovome predmetu, kako kod Nalješkovića, tako i kod Marina Držića, ispadne dosta puta po koja krupna riječ ili izraz, koji danas nikako više ne spada ni u djela najniže vrsti. Oni su u tome gonili skrajniji realizam, a ukus tadanjega vremena nije bio tako isfinjen kao danas, osobito kad se pomisli, da su te komedije bile određene za poklade, kad su strasti i tako još razuzdanije i kad su pisci komedija gledali samo da većma ugode, pa i u tome, obijesnome općinstvu. — No imamo od Nalješkovića i „Pjesni bogoljubne“, koje su kao neke vrsti korizmene pjesme, jer promatraju poglavito Isusa na križu i muku njegovu. Pjesme i počinju takovom motivacijom: „Gospođe poštene, danas je dan petak, triebi je da oždene svjetovne misli svak“, a čini se, da je to upravo veliki petak. Jedna od njih slavi zanosnim riječima i Blaženu Djevicu:

O Majko Djevice, o kćeri od sina, anđeli i sveti na nebu ku slave
o slavna kraljice od nebes jedina i jošte izrieti ne mogu tve slave;

a neg li grješnik ja, ki želim proslavit
Tvu milos, koja sja vrh neba i na svit;
da p'jeskom rječi me, a ingvas da more,
a knjigom nebo sve stvorit se da more:
tisući jedan dil izriet se vik ne bi
mogao Tvojih dil, koja su u Tebi.

Pjesnik nam u oduljoj pjesmi opisuje muku i smrt Spasiteljevu; ako ju sravnimo sa sličnom Marulićevom, to sud ispada znatno u prilog Nalješkoviću, kod kojega radnja mnogo brže napreduje, jer je znao slog bar donekle oživjeti, prikazivanje skratiti i prevelika razmatranja stegnuti, a nastojao je umetnuti i zanimivijih legendarnih poteza, koje evanđelje ne spominje. Tako se on napose uvijek osvrće na Blaženu Djevicu i posebno riše njezine teške muke na očigled stradanja sinova. Kao primjer donosim jednu zanimiviju epizodu jutrom rano, prije nego što će Isusa suditi i mučiti, kad Bl. Djevica i sv. Ivan sa ženama dolaze u grad, te se namjere na radionicu nekoga tesara:

„U čelo u prvo, marangun gdi staše,
er jedno tuj drvo u noći djelaše,
tere ga moliše, da časom počinu;
„Uljeste svi bliže, sjedite“, reče, „tu“.
I tuj ga pitaše, šta mu je preša taj,
da svu noć djeljaše. Reče on: „Ne pitaj,
eto vam bez suza ne mogu izr'jeti;
Njekoga Jesusa sjutra će raspeti,
ter preše Židovi: jeda se uzmore,
svrši nam križ ovi svakako do zore“.
Smislite, kolik plač tuj Majka učini,
smišljaje, da mre tač nje sinak jedini.
Vrh križa tuj pade, vikaje: „Sinko moj,
nek umrem ja sade, a umr'jet ti nemoj!...“

Marin Držić je pisao komedije kao i Nalješković; ali dok je ovaj razgranao svoju pjesničku djelatnost i na ljubavno i bogoljubno-pjesničtvo, dotle je Držić svu svoju pomnju i rad usredotočio oko komedija, i u tome je ne samo nadmašio Nalješkovića, nego i postao jednim od najvećih komedijografa naše književnosti uopće. Na žalost su nam se njegove komedije dočuvale nepotpuno, te ne možemo s njima kao ni o samome Držiću stvoriti zaokružen i posve stalan sud. Naravski, da su i njegove komedije — mislim ponajprije t. zv. plautovske komedije — bile pod očitim utjecajem talijanskim, ali istotako i u savezu sa samim Plautom; no Držić je predmete na svoju ruku obrađivao, pokazujući mnogo spretnosti u zaplitanju radnje, te u izrađivanju karaktera; a jezični kolorit — oponašanje raznih dijalekata kod raznih osoba — mu je neobično vjeran i upravo izvrstan. Ljudi su uopće pred nama kao živi, kao da ih baš pred sobom gledamo. Realističnost njegova je išla dapače tako daleko, da osobe prema potrebi govore na pozornici i sasvim drugim jezikom — naime talijanski. On je prikazao zorno i vjerno ljude svoga vremena, kako žive, rade i osjećaju, sa svim njihovim vrlinama a još većma manama,

jer komedija šiba poglavito mane. Nas zanima pri tome jedan potez u tim narodnim tipovima: u njima se zrcali i nabožnost tadanjih ljudi, osobito pako pobožnost k Bl. Djevici. Akoprem se nigdje o nabožnosti izravno ne govori, niti je to igdje od potrebe, a ipak se opaža kao nuzgredna crta — jer pjesnik je prikazivao potpuno i vjerno svoje ljude —, kako je nabožnost, napose štovanje Bl. Djevice, usko srasla s dušom narodnom. Vrlo su česti poklici pri iznenađenju, u nesreći, od veselja ili sl. kao: U slavu Dijeve Majke! Gospo od Milosrđa! Po Djevicu slavnu! Po Djevicu Mariju! itd. Ili: Blažena sveta Dijevo Marijo, Ti me sada pomozi, a veće ne budem nigdar sagriješiti! Ganutljiva je upravo crtica, kako stari siromah Bokčilo preporučuje svoga dobročinitelja i sebe u zaštitu Bl. Djevici: Ah, da te Bog pomože, Djevica te krunila krunom! Majko Djevo, smili ve se. Tebi hvala, koruniću veće da T' pojem, zavjetujem se svaku subotu. Majko od sirota, skapulah ... Dijevo Majko, u Tvoje ruke! — Naravski, da o crtanju pokvarenosti onoga vremena na žalost vrijedi i za Držića ono, što sam rekao o Nalješkoviću. Osobito u pastirskim igrama njegovim — o kojima ne mogu inače opširnije govoriti, gdje dolaze seljaci, imade krupnih šala i izraza, te uopće, prema duhu tadanjega vremena, u tome realizmu pjesnici prekoračuju na daleko današnje naše pojmove ukusa i pravila pristojna govora. — Držić je preradio i Vetranićevo posvetilište Abrahamovo, te se i u tome može donekle vidjeti razlika ove novije skupine od trubadurštine; a imamo od njega i prikazanje „Od poroda Jezusova“, u kojemu nas danas zanima po koji dražesni potez, ali u cijelosti nas ne zadovoljava. Tako na pr. još prije navještenja anđelova pastir Tasovac kaže:

Sad će ozgor iz visina
k nam na zemlju sada pasti
uzmnožita gospodina,
koga nam će poroditi
slavna D'jeva i kraljica,
ka će mnogo svjetlja biti
nego sunce i danica.

Istom kasnije slavi anđeo Bl. Djevicu zanosnim riječima:

A ti budi priblažena
O gospođe i kraljice,
Božja Majko i Djevice,
Vječna kruno od svieh žena!

Preostaju još Čubranović, Dimitrović i Sasin. Prvoga potpuno i spada slava, što ju je stekao svojom „Jeđupkom“, posve samostalnim i lijepim djelom, koje se u tadanjoj književnosti dično ističe, kako dokazuje i veliki broj imitacija i reminiscencija iz njega. Dimitrović je osim zanimivih i osebujnih „knjiga“, poslanica prijateljima, izklju-

čivo nabožan pjesnik. Priprostim, ali glatkim slogom izrađena je njegova parafraza Očenaša, te Sedam psalama pokornieh kao i Duhovne pjesni. Parafraze su skroz u duhu tadanjega vremena, opširne i umaraju; nabožne su pjesme kraće i zanimivije. To su pjesme ili o križu i mukama Isusovim, ili razmatranja o prolaznosti svijeta, o čovjeku, o smrti itd. U jednoj se pjesmi obraća Bl. Djevici, da ga ona zagovara kod Sina. Toplim i živim riječima slavi Bogorodicu; stih mu teče glatko:

Kraljice od nebes, je l' itko na saj svit
da može Tvoj ures zamjerno proslavit
Jere se meni mni, da nigder čovjeka
kreposna tako ni, nit će bit do v'jeka.

Lijepe su osobito prispodobe:

Ljepša si neg trator i neg gilj rumeni,
milija neg li bor uz kladene studeni.
Ljepša s'neg ružica ubrana prie core
svjetlja neg danica, kad sine vrh gore.

Po strani od ovoga razvoja i ovih dosta izrazitih struja stoje Ninjanin Zoranić i Zadranin Baraković. Ali da se ova radnja bez potrebe ne otegne, ne mogu se baviti pjesnicima, koji se našega posebnoga predmeta izravno ne tiču: za to sam ispustio Sasina, za to moram mimoići i Zoranićeve Planine. Prikaz književnosti 16. vijeka gubi tim, istina, na cjelovitosti, ali je naš predmet većma slava Bl. Djevice u toj književnosti, nego li književnost sama. Više nas u tome pogledu zanima Baraković. On je poznavao hrvatsku književnost ovoga vremena, vidio je, kako se Dubrovčani natječu, koji će bolje i ljepše proslaviti svoj rodni grad — a kako je bio i on velik rodoljub, to ga je još većma potaklo, da proslavi svoje rodno mjesto — Zadar. I tako mu je postavio znatan doista spomenik u svome epskome djelu „Vila Slovinka“. Sastav ovoga djela nije baš najbolji, očito se opaža manjak jedinstvenosti, pa je tako dospjelo svega i svašta u nj i to jedno preko drugoga ne baš u najboljem redu. Tako imam tu opis pakla — u duhu Danteovu i Vergilovu — ali i opis neba, u snu naime. Tu uz presv. Trojstvo također

Plemenitu vidih ženu, ne biserom, neg zv'jezdami,
kê nî doli men nami, svitlim suncem odivenu,
vidih glavu nje krunjenu, na misecu steć nogami.

Naokolo su apostoli, mučenici, redovnici, djevice i ostali sveci. Pjesnik se skrušeno pokloni Kraljici i smjerno ju zamoli:

Uvedi me priko praga da me ova sužna draga
o Kraljice, ča mož brže i tamnosti već ne zdrže . . .

Bl. Djevica sastavi nato od ruža krunicu, te spusti pred njega jedan kraj; za nj neka se uhvati, pa će ga ona na njemu povući k sebi u nebo. Pjesnik upravo htjede — ali u to ga probudi iza sna njegov suputnik, koji je zorom kretao dalje. — U drugome djelu Barakovićevu, Jaruli, u kojemu se pripovijedaju zgode staroga i novoga zavjeta, dosta dosadno i bez života, pretočio je pjesnik i „Pozdravljenje angjelsko“ u stihove, te počinje ovako:

Zdravo jesi Ti Marija, priprafna je Tebi kruna
milosti si Božje puna, rad ljubavi, koju prija.

Iza toga pjesnik slavi Bl. Djevicu, ističe njezine zasluge i kreposti, te pokazuje, kako ju sav svijet slavi. U pjesmi Duša skrušena o sv. Franji spominje pjesnik i sliku Bl. Djevice, pred kojom se je taj svetac molio, ovako:

I daleče tvoga mista dobrovoljno koja prista
moliti se biše obika' prijat Boga i človika
Gdi je prava i pričista pak ju Luka vanjelista
slavne Dive sva prilika, upisafši pusti ondika.

Struje se u književnosti mijenjaju prema raznome osjećanju i ukusu naroda u razno vrijeme, prema ostalim kulturnim i socijalnim prilikama, koje također ne ostaju vječno nepromjenljive. U nas, istina, nije bilo tako znatnih promjena u tome smislu, ali je naša književnost tadanja ništa drugo nego živi odraz savremene književnosti talijanske. Tamo je trubadurstvo i njegova književnost podlegla pokretu renaissance, koja je iznijela kao uzore stare pjesnike grčke i latinske. Ovime je glavno pravilo „plemenita jednostavnost“, te je ovaj pokret bitno utjecao na spoljašnju formu u književnosti. Trubadurski konvencionalni izrazi i preobilni tropi, metafore i pridjevci učinili su se novoj struji pretjeranima, nenaravnima te po tom i smiješnima. Prvi su zastupnici te struje u nas Zlatarić i Ranjina. Utjecaj njezin se opaža, istina, znatno, i na onoj skupini ili struji, što je između naših trubadura — Menčetića Đ. Držića — i njih dvojice, ali kod njih je to kao čisto izrazita literarna škola ili struja, dok je u onih bio pomiješan upliv obaju pravaca. U Zlatarevića i Ranjine je govor mnogo jednostavniji — ali radi koga i dosta puta odviše pust. Oni ne pjevaju samo ljubavne pjesme kao takove, nego i elegije, ekloge, satiričke i epigramatičke pjesme itd. — po antiknim uzorima. Ljubavnici se zaodijevaju u pastirsko ruho, bogovi i božice, nimfe i more, napose

*

pako Amor služe kao obične slike ili personifikacije u pjesmama. Zgodno se može opaziti ta promjena kod Ranjine u nabožnim pjesmama, tu nema više razmatranja o muci Isusovoj ili o tajnama vjere, pjesnik se ne obraća više križu ili Bl. Djevici, nego su to samo molitve Bogu apstraktura razmatranja, u kojim se samo jednom spominje Sin Božji — inače bi se mogla primijeniti više manje na svaku monoteističnu vjeru — pozitivno crkveno ruho ili obilježje im obično potpuno manjka. U tome pogledu je bar donekle bolje kod Zlatarića, koji je osim lirskih pjesama preveo i Tasova Anintu-Ljubmira. Na koncu naime njegovih „Pjesama u smrt od različijeh“ dočuvala nam se je i lijepa pjesmica „Prislavnoj Djevici Mariji“:

Evo se ja k Tebi utječem, Djevice, da mi ćeš plakanje utješit i gork cvil;
svjetlosti od nebi i rajska kraljice zač Tvoje milosti svak uprav poznava
moje sam ufanje u Tebe sve stavil u gorkoj milosti ko Ti se pridava.

Pjesnik na to predočuje svoju nekrivnju i skrušenje, i moli Bl. Djevicu, da ga ona kod Boga preporuči i čuva od svakoga grijeha.

Tako smo eto dospjeli do konca šesnaestoga vijeka. Iznio sam ovdje gotovo sva mjesta, na kojima pojedini od naših tadanjih književnika slave Bl. Djevicu, bila ona od veće ili gdjegdje od manje znamenitosti u cijeloj skupini njihovih ostalih pjesama. Mislio sam da će sve to, kako mene, tako i mnogoga štovatelja Kraljice svibnja zanimati. Ali kod liričara — Menčetića, Vetranića, Nalješkovića, Dimitrovića, Zlatarića — nisu to samo onako pojedina mjesta, nego kod njih igra Bl. Djevica posebnu ulogu, i to ne baš neznatnu. Menčetić joj je posvjetio samo dvije pjesme, Zlatarić samo jednu; — ali se posebna uloga i znamenitost tih pjesama izriče tim, što su — na kraju. Jest, naši se stari pjesnici nakon svega tužnoga i tegotnoga lutanja po toj suznoj doli, nakon tolikih razočaranja i propalih nada u svijetu i njegovoj taštoj slavi, njegovoj blistanoj, ali ispravnoj formi bez ideja i ideala — obraćaju najdivnijemu uzoru i izvoru najčistije poezije — Bl. Djevici. Antikni bogovi — simboli su blistave forme i taštoga užitka svjetskoga; — Bl. Djevica — Kraljica vječnoga života i ideal ljepote. Lijepo je taj preobrat izrazio — može se reći u duhu svih svojih drugova — stari dum Mavar:

Tiem slavna Djevice i od djevic svieh časti Da hitre Kamene (ako se može rijet)
po zemlji na nice sada ću ja pasti, pod zemlju od mene poženeš na on svijet,
skrušeno roneći jadovne suzice, a s Tobom, Gospoje, neka se ja spravim,
Tebi se moleći, angelska Kraljice: da pjesni sve moje do konca zaglavim.

Jest, Kraljice svibnja, vječnoga života i neprolazne mladosti; uzoru ljepote i najčistije poezije: pod Tvojim je okriljem zarudjela zora naše hrvatske književnosti, po kojoj smo narod svjestan i prosvijetljen; Ti nam ju i nadalje štiti i blagoslovi, jer po Tebi i uz Tebe opstoji nježna poezija bajnih ideala i uzvišenih ideja — a blještavi sjaj patvorenoga zlata i staklenih dragulja varave forme bez ideja — to je tek prah, koji je iz praha postao i u prah će se raspasti, da ga vjetrovi raznesu — u zaborav!...

MOLITVA.

ILIJA DESPOT, STUD. THEOL.

Otkuda si došla — to Nebesa znaju;
Ja najvolim Tebe moliti u maju.

Ševa... lasta... cvieće... proljeće... divota —!
Pa da niesam pjesnik sreće i života?

Tek bliedilo odkud i sjeta na licu? —
A bliedilo vapi svibanjsku Kraljicu!

Ne umijem molit kô za prve dobi;
Kainovac sviet me do kosti oglobi.

Varkom mi je svoje pomješao znanje;
Što nam veći um je, to je srce manje.

Znam, doba su prošla, već u modi nije,
Da nam pjesmom sveto rodoljublje vrije.

Al ja u tom jesam baš vraški zalupan;
Pa što me je briga, svojim putem stupam!

Za to Ti se i sad ponajprije molju:
E se braća više prestanu da kolju.

— Za Hrvatsku moju, za Hrvatsku Tvoju!
Majko, još je dugo s kletnikom u boju...

Nekrst joj na putu prestao je biti,
Al nevjernik drugi u kuću joj hiti.

Pograbiše sve joj, pravda je zaspala,
Majko, podigni joj krila sudbom pala!

— Za jereja Tvoga, za anđela moga,
Majko, da ne suzi s mezinčeta svoga!

— Za sve što se bljeska, uzdiše i pjeva,
Bio čovjek, travka, sitni mrav il — ševa!

*

Odkuda si došla . . . aj, što bih se pito,
Kad mi jadni ljudi znat ne ćemo ni to.

Jer fali nam ljubav, ona žarka, sveta,
Što podiže srdca nad gorda kubeta . . .

Majko, da nam nije nje cjelov daleko!
Dosta ga je patnik na Golgoti čeko.

A od mene čini i od mojih sanja —
Sve neka je obol ljudskog vjerovanja!

Utješit li ikog? — to Nebesa znaju —
Ja najvolim Tebe moliti u maju!

BOGORODICI.

MIRKO H. ŽIVKOV, GIMN. — „LIPA“.

Mila Gospo, Djevo sveta
Dobra Majko c'jelog sv'jeta
Moja duša k Tebi leti
Tamo gdjeno anđeoski
Razl'ježu se glasi sveti
Blaženu Te vidim toli
Čedo Ti na ruci sveto,
A Ti na njeg nježni smješak,
Blagi pogled svraćaš eto
Rajskim sv'jetlom obasjana.
Gledajuć Te sred Tog sjaja
Moja duša k Tebi vapi
Usred tužnog ovog kraja
Okružena odsvud tamom:
Svrni, Majko, oko na me,
Rasv'jetli mi zemske tame!

MARIJA U SLIKARSTVU.

F. K.-I., STUD. PHIL.

„EX hoc beatam me dicent omnes generationes.“ Slikarstvo je jedan od najboljih svjedoka o ispunjenju ovoga proročanstva: I blaženom će me zvati svi narodi. Nije za potvrdu toga nužno drugo do otvoriti koju ikonografiju ili povjest crkvene umjet-

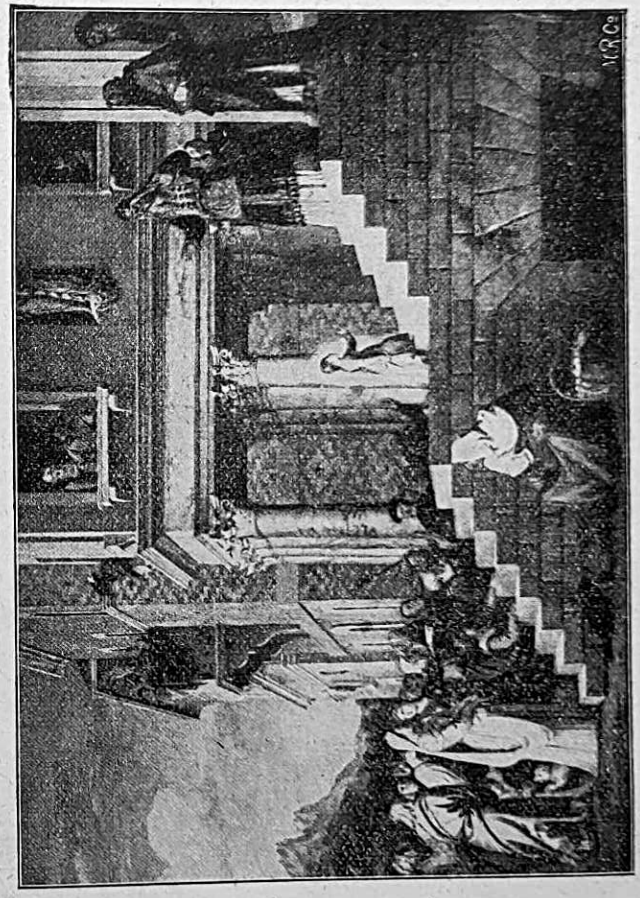

Tizian: Marija ulazi u hram. Mljetke.

nosti. Svi umjetnici slavili su Mariju blaženom, i to jezikom, koji je pristupačan svakomu, i onima, koji slova ne poznadu — govorili su u slikama. Kršćanska je umjetnost neprestani „Magnificat“ sve tamo od prvih godina ljudskoga spasenja u hladnim katakombama do najnovijih umjetnina u veličanstvenim hramovima. Kršćanska je umjet-

nost ujedno veličajna objava štovanja, kojim su Mariju štovali kršćanski narodi.

Štovanje ovo nije bilo uvijek jednako niti je ostalo mrtav petrefakt. I ono je kao svaka katolička dogma doživjelo u toku vre-

Gazofalo: Navještenje Marijino. Rim.

mena sve bolji i bolji tumač, sve bolje i bolje shvaćanje: razvilo se je poput zrna gorušičnog u lijepo stablo široke krošnje. I na svakoj se grani sjaji koja krjepost Marijina kao posebni predmet štovanja:

Tako je bogata, tako je savršena naša draga nebeska Majka! — U pojedinom se narodu i u razno vrijeme štuje više Marija kao Majka, a onda opet kao Djevica ili pomoćnica i sl. No kao da bi Marija bila drukčija kao Majka, a drukčija kao Djevica, nego štovatelji njezini ističu u razno vrijeme razne njezine vrline.

Kao što štovanje Marije pokazuje razne promjene i periode, tako se vide i neke promjene u Marijinoj umjetnosti. I u ovoj se dadu označiti neki „međaši“, kod kojih počinje življi umjetnički rad u ovom ili onom smjeru. Ta umjetnost Marijina i nije drugo nego izraz štovanja umjetnika prema njoj; zato se i događa, da se umjetnost razvija življe u onom smjeru, koji Crkva na štovanje preporuči. Ali ni umjetnost ne čeka kao ni pobožnost jasnu crkvenu zapovijed,

A. della Robbia: Poklon Djetetu. La Verna.

pa nalazimo u umjetnosti slike, kojih je dogmatski karakter crkva istom kasnije proglasila. God. 431. proglašena je Marija dogmatski kao Bogorodica, dok se takvom prikazuje u slikama već mnogo prije: Marija s djetetom, to je jedno od glavnih njezinih obilježja. Iza dogmatskog proglašenja više se je razvijala i umjetnost u tom smjeru: „Umjetnost iza g. 431. preuzela je poput baštinika opstojeće već motive, da je po odredbi dogmata čvrsto drži i proširuje.“[1] Sami pak možemo pratiti, kako je iza dogmatskog proglašenja „Bezgriješnog začeća“ naglo porasla i onako već velika grana umjetnosti u tom smjeru.

Kazasmo li, da je sva crkvena umjetnost neprekidna velepjesan slave Marijine, spomenuti nam je i to, da se je i u tu pjesmu uvukao i uvijek još uvlači po koji nesuglas: Nije svako grlo dosta čisto, da dostojno slavi Mariju! Događalo se i događa se, da se

[1] Kraus. Real-Encyklopädie der christl. Altertümer. II. Bd. S. 364.

štovanje izrađa u frivolnost, da se slikaju kojekakve osobe, a ozdol da se potpiše „Madona“. Gorko se na to tuži Wüscher-Becchi: „Nažalost se mnogi umjetnici nijesu ustručavali, da presvetoj Majci dadu individualne crte njihovih žena, zaručnica i t. d. . . . Danas su već tako bezobrazni i bestidni, da nazivlju slikama Madona i Krista seljačke dojilje i protestantske putujuće propovjedače ili socijalističke agitatore.“ [1] Göthe to označuje posve dobro kao grdnu dekadencu i ponestajanje idealnosti.[2] — Na to se ne možemo obazirati, jer oni obeščašćuju Onu, koju svojim nedoličnim postupkom ipak označuju štovanja vrijednom. — Mi ćemo se u našem posmatranju ograničiti samo na pojedine momente iz života Marijina i navesti glavne umjetnike. Naravno, da se tu treba ograničiti samo na pojedine opaske, jer je polje tako široko i tako bogato, da bi se moralo svakome slikaru posvetiti oveću raspravu, ako ne cijelu knjigu.[3]

[1] Kunstfreund, 1905. § 52.: „Die ältesten Bilder der Mutter Gottes.“

[2] Entwurf einer Kunstgeschichte des 18. Jahrhunderts. Szv. Jungmann, Aesthetik, III. Aufl. § 47. i sl.

[3] Bezbroj učenjaka i pisaca posvetilo je svoje talente istraživanju ovoga predmeta. U hrv. jeziku dašto vrlo malo. O slikama Marijinim naći ćemo najlakše razne vijesti u „Koledaru Presv. Srca Isusova i Marijina“, inače druguda dosta malo. Zadnje vrijeme obećava više slika „Naša Gospa Lurdska“. Navađam još ova djela: A. Venturi, La Madonna, Milano (1900,). Djelo je izašlo i u njemačkom, franceskom i engleskom prijevodu, krasno je i ima 6 umjetničkih priloga i 531 sliku u tekstu. — Munnoz A., Iconographia della Madonna. — De Rossi, Immagini scelte della Beata Vergine Maria tratte dalle Catacombe Romane (Roma 1863.). — Rohault de Fleury, La saite vierge (Paris 1878.). — Jameson, Legends of the Madonna (London 1872. Na njem. preveo Eckl). — Manje djelo nego spomenuto od Venture, al isto tako krasno, izdao je Dr. W. Rothes, Die Madonna (kod Bachema). — Liell, Die Darstellungen der allerseligsten Jungfrau u. Gottesgebärerin Maria auf den Kunst-Denkmälern der Katakomben (Freiburg 1887.). — Lehner v., Die Marienverehrung in den ersten Jahrhunderten (Stuttgart 1886., 2. Aufl.). — Maria in der Kunst, u „Linzer Theologisch-praktische Quartalschrift“ 1889. br. 1. i 2. — Hergenröther I., Marienverehrung in den 10 ersten Jahrhunderten der Kirche (Frankfurt 1870.). — Eckl, Die Madonna als Gegenstand christlicher Malerei u. Skulptur, dovršio C. Atz (Brixen 1883.). — Fäh A., Das Madonnenideal in den älteren christlichen Schulen (Leipzig). — O. Blank, Das Marienbild in den ersten 3 Jahrhunderten (Mainz 1893.). — H. Ulrici, Über die verschiedene Auffassung des Madonnenideals bei den älteren deutschen u. italienischen Malern (Halle 1851. — A. Schultz, Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria u. ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters (Leipzig 1878.) — A. Schultz, Die bildlichen Darstellungen vom Tode u. der Himmelfahrt Mariä (Frankfurt 1854.). — A. Gutbier, Raffaelo Madonnen u. heilige Familien (Dresden 1881.). — Dr. I. Graus, Conceptio immaculata in alten Darstellungen. — Graus, Die Madonna in Ährenkleid (Graz 1904.). Važne su i njegove rasprave u „Kirchenschmuck“, lijepom listu, u kome ima više rasprava raznih pisaca o našem predmetu. — Chr. Marianus, Jesus u. Maria in ihrer äusseren Gestalt u. Schönheit (Köln 1870.). — H. v. Schreibershofen, Die Wandlungen der Mariendarstellung (Heidelberg 1886. Ne svuda točan!). — Beissel St., Die Verehrung unserer lieben Frau in Deutschland während des Mittelalters. — Dr. H. Finke, Der Madonnenmaler Franz Ittenbach (1813.—1879.) (Köln 1898.). — Wilpert, Ein Cyklus christologischer Gemälder aus der Katakombe der heiligen Petrus u. Marcellinus (Freiburg 1891.), osobito je znamenit radi svojih rasprava o t. zv. „Molećih“ (Oranten), srav. i druga njegova djela o katakombama, osobito velevažno novo djelo: Malereien der Katakomben Roms (1903., 2 Bde.). — P. L. Kösters, Maria die unbefleckt Empfangene. — P. v. Keppler, „Aus Kunst u. Leben“; Neue Folge § 62. fl. odulje izvješće o Raffaelovim Madonnama. Tko želi još opsežniji izvještaj o literaturi u ovom predmetu, može ga naći u samim ovim djelima, a osobito u Krausovoj „Real-Encyklopädie der christl. Altertümer“ i u velevažnom njegovom djelu „Geschichte der christl. Kunst“, te „Roma Sotteranea“. Navodima o literaturi obiluju i sve priručne knjige o povjesti umjetnosti i ikonografije.

Meister Wilhelm: Madona s bobovim cvijetom. Köln.

Kako već spomenusmo, sižu slike Bl. Djevice do u prvo vrijeme kršć. vijeka. Može se reći, da je slika Marije isto tako stara kao i štovanje njezino. — U prva tri stoljeća ističu se osobito dvije vrsti Marijinih slika: Marija u molitvi (virgo orans, Orante), s raširenim rukama, a bez djeteta, i Marija Majka s djeteščem Isusom. Tako je već stara kršć. umjetnost stvorila temeljne forme za kasnije prikazivanje. Već u to vrijeme nalazimo slike, koje su kasnije dobile svoje posebno ime, „Madone“, naime Mariju s djeteščem Isusom.

Iz ovih osnovnih početaka razvio se brzo već u prvo vrijeme i treći način prikazivanja, koji je kasnije dobio ime „Sveti Saobraćaj“ („sacra conversazione“). Prve slike nam prikazuju u tom načinu Mariju s djetešcem opkoljenu sa svetima. Jedna vrst „sv. Saobraćaja“ prikazuje nam već najstarija Marijina slika, izrađena oko godine 100. u katakombi sv. Priscille: Marija sjedi i drži na krilu djetešce Isusa. Po strani do nje (lijevo gledaocu) stoji velik muž, koji pokazuje na Majku Božju, nad kojom sjaje zvijezda. Čovjek drži u ruci oveći zavoj. Općenito se uzima, da je taj čovjek (prorok Isaija. — Na jednom starokršćanskom „pozlaćenom staklu“ Goldglas) prikazana je Marija „U molitvi“ (Orante) između Petra i Pavla, pa je i to neke vrsti „sacra conversazione“, barem in unce kao i prije spomenuta slika. — Već u prvo vrijeme kršćanstva bilo je i drugih oblika. Tako imamo sačuvane slike: Navještenje, Poklon sv. trih kralja, Marija pod križem i dr. Ukratko: Početak je bio učinjen, i iz tih prvih pupoljaka izrastao je krasan perivoj pun najljepšega i najnježnijega cvijeća, prava remekdjela prvih umjetnika. Otmi umjetnosti Mariju, pa si je osakatio u njezinom bitnom dijelu!

Iz navedenih osnovnih prikaza, a pod utjecajem prilika, razviše se mnogobrojne slike Marijine. Mi se moramo držati našeg obećanja i ograničiti se samo na pojedine momente. Držimo se u tom Marijina života, te promotrimo iz njega razne slike.

Kronološki nam red dovodi pred oči najprije Bezgrješno Začeće. Nauka, koja veli, da Bl. Dj. Marija nije nikad bila podložna grijehu istočnome, da je začeta bez grijeha, proglašena je po Crkvi kao dogma t. j. Bogom objavljena istina 1854. — Umjetnost nije čekala tako dugo! Štovatelji Marijini propovijedali su tu nauku perom i kistom već od prvoga početka, premda ne uvijek na najzgodniji način, te je trebalo dosta dugo, dok se je razvio onaj oblik, koga sada zovemo naprosto „Bezgrješna“. Jasno se u ovom razvoju vidi odnošaj između literature i umjetnosti: Što su Sv. Pismo i crkveni oci o Bezgrješnoj naučali, to su umjetnici izvađali.[1]

[1] Srav. Graus, spomenuto već djelo i „Die Darstellungen der Unbefleckten Empfängnis in der Kunst“ (Weltjahrbuch der Germania 1905.); A. Egger, „Die Immaculata in der Kunst“ („Kunstfreund“ 1904. br. 9—11); K. Atz, Über monumentale Bauten zur Erinnerung an die Unbeflekte Empf. Marias („Kirchenschmuck“ 1904.). — Malou, Ikonographie de l' Immaculée Conception. — Josse lichetone, De puritate Conceptionis B. Mar. Virg. i dr.

Blagdan Bezgrješnoga Začeća Marijina zvao se je isprva blagdanom začeća sv. Ane (Conceptio s. Annae). Prema tomu su i umjetnici prije prikazivali tajnu Bezgrješnoga Začeća. Prema izvješću Pseudomatejeva evanđelja prikazala je umjetnost Bezgr. Začeće u su-

Filippo Lippi: Madona. Fiorenza.

sretaju Joakima i Ane na zlatnim vratima. Takvu sliku nalazimo kod Giota i kasnije kod V. Carpaccia i B. Luinia (Giotto,

Carpaccio, Luini). Jedna se nalazi u stolnici u Brixenu (iz 14. stoljeća). Pod njom je napisano: Hic conveniunt Ioachim et Anna. Amplexantes se mutuo in porta aurea et concepit et peperit Mariam.[1] Potpis ovaj svjedoči dosta jasno, da se tu želi prikazati Bezgrješno Začeće Marijino. — U c. kr. dvorskoj biblioteci našao je Graus (br. 1984.) „Horarium belgicum“, gdje je za 8. prosinca izvanredna slika Bezgr. Začeća. Između sličica, koje prikazuju djetešce Mariju i njezine roditelje nalazi se jedna, gdje Joahim i Ana stoje jedno uz drugo. Obima raste iz srca mladica. Ove se spajaju u jedan držak i rastu u cvijet. U cvijetnoj čaški nalazi se poprsje Marijino s raspuštenom kosom i na molitvu sklopljenim rukama. Sličnih slika nalazimo više koncem 15. i početkom 16. stoljeća.

15. i 16. stoljeće pokazuju drugi jedan način slikanja Bezgr. Začeća. Znamenit je u tom „Breviarium Grimani“. U njegovom koledaru za 8. prosinca nalazimo blagdan „Conceptionis b. Mariae virginis“ sa slikom. Slika prikazuje sv. Anu na velikom prijestolju gotskoga sloga. Uza nju stoje kraljevi David i Salamon. U utrobi sv. Ane naslikano je u sjajnom nimbusu malo, golo djetešce sklopljenih ruku. U gornjem desnom uglu (sa strane gledaoca) malena je slika Boga Oca. Sve to jasno kaže, da je umjetnik htio prikazati Bezgr. Začeće Bl. Dj. Marije.

Starozavjetna „Velepjesan“ sa svojim nazivima dala je također gradivo za prikazivanje Bezgrješne. Spomenuti „Breviarium Grimani ima i takvu jednu sliku, koju opisuje Graus[2] ovako: „Na jednom baš po nizozemsku milovidnom polju diže se u pozadini slikovit grad. Pred njim se diže s jedne strane tvrđava s tornjevima („turris David cum propugnaculis“), a s druge strane su utvrđena vrata na visokom brijegu („coeli janua“). Pred tim vratima pruža se pod brijegom cvijetni vrt ograđen rešetkom („hortus conclusus“), a u njem: Grm ružin („Plantatio rosae“), bus ljiljanov („sicut lilia inter spinas“) i lijep zdenac s vodoskokom („fons ortorum“), krasne arhitektonske izradbe. Pred tornjem Davidovim stoji bunar („Puteus aquarum viventium“) i odsijeva se u zrcalu („Speculum sine macula“), što ga pred njim drži jedan anđeo. I jedna maslina („Oliva speciosa“) širi u vis grane, a iz visine dolazi svjetlo zvijezde morske („Stella maris“). Tko hoće da znade, za koga su učinjene sve te slike i ukrasi, i koga

[1] Srav. Walchegger, Der Kreuzgang am Dom zu Brixen.

[2] „Kirchenschmuck“ 1904. S. 190.

imadu da slave, tomu će zračna sfera slike dati jasan tumač. — Djevičanska, skoro djetinja prikaza lebdi tamo nad gradom ruke je sklopila na prsima, stoji na srpu od mjeseca, a okružuje je žarko svjetlo (umflossen von einem Mandorlagrund). Nad njezinom glavom spuštene kose lebde dva anđela svaki sa svoje strane i drže krunu, gdje natpis glasi: „Electa ut sol, pulchra ut luna“. Oblaci

Velazquez: Krunjenje Marije. Madrid.

nad njom uzmiču tako, da se vidi zlatna pozadina i na njoj slika Boga Oca, kako s raširenim rukama na nju dobrohotno gleda, a novi natpis kaže: „Tota pulchra es amica mea et macula non est in te“. — U onoj periodi ne nalazimo slave Bezgrješne valjda nigdje tako istaknute kao u tom breviru. S ovom opisanom slikom učinjen je velik korak ka kasnijim slikama Bezgrješne, koje bolje odgovaraju dostojanstvu predmeta, jednostavnosti umjetnine i zdravom ukusu.

Punina, koju nam ova slika prikazuje, gubi se malo po malo, a glavna osoba, Bl. Dj. Marija (sama!), ističe se sve više i više.

Prije nego pođemo dalje u prikazivanju Bezgrješne, spomenimo još jedan način prikazivanja, koji slavi Bezgr. Začeće na jedan drugi način t. j. više neizravno. Taj proizlazi iz tradicije, koja stavlja Mariju u paralelu i opreku s Evom ili s prvim roditeljima. Tako su prikazivali Evu u svojim govorima već Irenej, Tertulijan, Origen, Epifanij: Eva je griješnica, Marija pobjednica nad grijehom; Marija je zmiji satrla glavu t. j. Marija je sotonu posve svladala te nije bila ni trenutka u njezinoj vlasti. Blato grijeha nije do nje doprlo. Ovu je opreku upotrijebilo slikarstvo, da pokaže ljepotu Marijinu. Na takvim Marijinim slikama nalazimo Mariju u raznim prilikama, a odnošaj k Evi istaknut je tako, da je u uglu slike ili u pozadini, ili u blizini prikazana koja osoba ili okolnost istočnoga grijeha n. pr. Adam i Eva ili samo Eva ili drvo. Ovaj je način vrlo običan u krasnim slikama „Naviješćenja Bl. Dj. Marije“ od Fiesole. Slično je izveo Mantegna svoju „Madonna della Vittoria“, te njegov oponašatelj Fr. Bianchi i L. Signorelli, o kom niže još nešto.

Na izmaku srednj. vieka došlo je u umjetnost posebno jedno prikazivanje Bezgr. Začeća t. zv. Ana „samotreća“ („selbdritt“), Ana s Marijom i djetešcem Isusom. Takve slike same po sebi ne znače baš Bezgr. Začeće, al natpisi nam ipak svjedoče, da su umjetnici zaista htjeli to prikazati. Sjetimo li se u početku spomenutih slika sv. Ane samotreće (t. j. uz još dvije osobe), koji izravno prikazuju Bezgr. Začeće, vidjet ćemo, da nije ni ovo prikazivanje koncem srednj. vijeka posve bez smisla, te da je ovo samo nastavak onoga.

Spomenuti nam je ovom prilikom i jednu iznimku, da se naime Marija kao Bezgr. Začeće slika s djetetom. Nalazi se jedna takva u knjizi sv. Petra Canisija „De R. M. V.“ (Ingolstadt 1577), a prikazuje Mariju s djetešcem, gdje zmiji glavu gazi. Druga slika slična toj na omotu životopisa sv. Stanislava (Graz 1598.). Granso navađa još dvije takve slike, gdje se Marija prikazuje kao Majka i Bezgrješna t. j. u spoju obih načina.[1]

Apokrifna evanđelja govore puno o Mariji u hramu. To je izrabila i umjetnost, o ćem ćemo kasnije koju reći. Sad nam je samo istaknuti jedan tip Marije u hramu radi njezine velike sličnosti.

[1] „Kirchenschmuck“, 1904. S. 218.

s Bezgriješnim začećem te koji od svih dosadašnjih slika najbolje odgovara onomu, što mi u zadnja 3 stoljeća zovemo tipom Bezgrješne, kako Grauss veli. Tip je to t. zv. Djevice u klasnom odijelu („Ährenkleidungsfrau“), koji je započeo sa slikom milosti u Milanu, a onda se hitro raširio po Tirolu, Bavarskoj, Salcburškoj, Austriji i Štajerskoj. Grauss spominje 45 takvih oponašanja, većinom iz konca srednjeg vijeka, dok se je original izgubio. Prikaze su neopisive dražesti i čistoće, te upućuju, da Bl. Djevica nije nikad bila okaljana ni sjenkom grijeha. U tom je smislu puk takve slike primio i štovao, pa su sigurno i umjetnici slikajući takve slike bili pod utjecajem istine o Bezgr. Začeću. Isto tako su bili i slikari Bezgrješne pod utjecajem Marije kao djevice u hramu.

Početkom novoga vijeka ustaljuje se tip Bezgrješne k onoj formi, koju danas pod tim imenom razumijevamo. Samo se u ono vrijeme ističe na slikama Bezgrješne apologetički karakter: Umjetnici slikaju do nogu Marijinih čitavu četu branitelja njezina Bezgr. Začeća. Tako su je slikali n. pr. Signorelli, Dosso Dossi, g. Marchesi da Cotignola, g. Ant. Sogliani, I. Chimenti da Empoli, Gir. Mazzola-Bedolli, Fr. Zaganelli i dr. Ti branitelji Bezgrješnosti Marijine, odnosno anđeli, koji ju okružuju, nose u ruci vrpce s natpisima, koji slave Mariju kao bezgr. začetu. Očit dokaz, da su htjeli umjetnici proslaviti baš njezino Bezgr. Začeće. Tako nosi sv. Anselmo na jednoj slici vrpcu s natpisom: „Non puto verum esse amatorem virginis qui celebrare respuit festum sue (mj. suae) conceptionis“.

Velik napredak u slikarstvu Bezgrješne k današnjem idealu proizveo je spomenuti već Jacopo Chimenti. On ističe još jače opreku između grijeha i milosti nego to učiniše Signorelli i Sogliani, i slika jasno riječi sv. Pisma: „Ona će satrti glavu tvoju.“ U upravo divnoj slici prikazuje Mariju opkoljenu s anđelima, kako stoji na mjesečnom srpu i s desnom nogom gazi glavu zamamne žene, koje se tijelo izvija u zmiju, i u ropstvu koje stenje ljudski rod.[1] — Chi-

[1] Dürer (1471—1528) je naslikao Mariju sa svladanim sedmoglavim zmajem već puno prije, ali kao apokaliptičnu ženu (Sr. Iv. Apocal. 12.) s oznakama sv. Pisma. (Mulier amicta sole et in capite cuius corona stellarum anodecim). Srav. Füh. Ad., Das Madonnen-Ideal in den älteren deutschen Schulen. 8. 46. i 47. — Posve sličnu sliku (prama istom tekstu) ima i Rubens (1577. do 1640.).

menti siže već u 17. stoljeće († 1640.), pa kažu njegove slike, prem da još pune, težnju za jednostavnošću. — Analogno toj slici imamo djelo vanredne dražesti i ljepote, što nam ga je ostavio Guido Reni († 1642.): Marija sjedi u sjajnom oblaku, a ozgor je obasiplje nebesko svjetlo; učenjaci pak pod njom u grupi razmišljaju. Ta bi nam slika mogla služiti kao prikaz univerze u srednjem vijeku! Sjaj

Overbeck: Triumf vjere u umjetnosti. Frankfurt n/M.

Marijin, prekrštene ruke na prsima i uzdignut pogled prema nebu svjedoče jasno, da se prikazuje Bezgr. Začeće, premda nema zmije na slici, i tako nije opreka, između milosti i grijeha tako jaka kao kod Chimentia.

17. vijek znači pobjedu Bezgrješne. 1617. zabranio je sv. Otac Pavao V. javna predavanja i propovijedi proti nauci o Bezgr. Začeću a Grgur XV. zabrani i pisma i privatne razgovore toga smjera. Alek-

sander VII. dovrši djelo svojih predšastnika priznav javno nauku o Bezgr. Začeću god. 1661. S tim je za umjetnost bilo pitanje riješeno, i dogmatsko proglašenje g. 1854. značilo je samo svečanu potvrdu onoga, što je već postajalo. — Crkveno priznanje bilo je dovoljno, da umjetnost ispusti sa slika Bezgrješne anđele i učenjake s apologetskim izrekama. Marija se ističe sve bolje sama kao glavno lice: Diže se u oblacima s pogledom prema nebu i opkoljena s anđelima, uzvišena nad svaku zemaljsku ljagu. Prikazivanje Bezgr. Začeća postalo je samostalnije, dok su prije bili prikazani više razni drugi momenti (n. pr. Naviještanje, Prikazanje u hramu i sl.) s izričitim odnosom na njezinu bezgrješnost. — U ovom je vijeku pošla umjetnost i dalje, pa je tip Bezgrješne uzela i za druge prikaze n. pr. Uznesenje njezino na nebo. Slika je Bezgrješne umjetnicima tako omiljela, da su je slikali i ondje, gdje nije bila kao takova neophodno nužna.

Najveću si slavu stekoše u prikazivanju Bezgrješne Španjolci. U Španjolskoj se Bezgr. Začeće svečano slavilo već 1644. Najbolje se istaknuo i svima prednjači Bartolomé Esteban Murillo (1617. do 1682.) sa svojim mnogobrojnim, krasnim, jednostavnim, neopisivimi slikama. Iz čiste duše izrasao je čist nebeski plod! — Od drugih navodimo samo najznamenitije: G. Ribera, nazvan Spagnoletto († L656.), l. de Roelas († 1625.), F. Pacheco († 1654.), F. Zurbaran († 1662.), Leal († 1691.) L. de Vargas († 1568.). — Od Talijana se osobito istakoše: L. Carracci († († 1619.), Guido Reni († 1641.), G. Lanfranko († 1647.), L. Giordano (1705.), Sassoferato († 1685.), Tiepolo († 1770.), D. Brusasorci († 1567.). — U austrijskim se zemljama uopće istakoše: I. A. Weissenkircher († 1695.), F. Stainpichler, C. Hackhofer († 1731.), M. Alttomonte († 1745.), I. M. Schmidt (1718. do 1801.). Ova zadnja četa siže već u 18. stoljeće.

Iz povjesti slika Bezgr. Začeća spomenut ću još dvije. Prva je još iz konca 17. stoljeća od A. Beluccia, gdje se prikazuje Marija gdje stoji na mjesecu s milosrdno spuštenim pogledom na zemlju i zvjezdanom krunom oko glave; a druga spomenutoga već Schmidta: Marija na mjesecu gazi zmiju, a nad njom Duh Sveti i Bog Otac. S ovom slikom stupismo u 18. stoljeće. — U 19. stoljeću obogatiše prikazivanje Bezgrješne dvije privatne objave: Prva se zbila u matici „Milosrdnih sestara“ u Parizu sestri Katarini Lafoure. Prikazala joj se Marija s prema dolje raširenim rukama, iz

*

kojih se spuštaju svijetle zrake. Nalazimo je često na raznim medaljama. Druga je objava Majke Božje u Lurdu, gdje se sama Bl. Djevica nazvala Bezgriješnim Začećem. — Slika je opće poznata. — Spomenuti nam je samo, da ove slike zaostaju za klasičnim starijim slikama, prem da ih ima i tu vanredne dražesti. Od novijih imena stekoše si lijep glas: Führich, K. Müller, F. Ittenbach, A. M v. Oer.

S tim je naša skica o prikazivanju Bezgriješne pri kraju. Zadržasmo se kod nje odulje. Opravdat ćemo se time, kad istaknemo, da se ove godine navršuje: 600 godina iza smrti prvoga velikoga branitelja Bezgriješne pariskoga profesora franjevca Duns Scota († 1308.), 200 godina iza uvedenja svečanosti Bezgr. Začeća u cijeloj Crkvi (1708.) i 50 godina iza objave Bl. Djevice Marije u Lurdu! — K tomu je i ovo polje tako opsežno i obilno i malo istraženo kao nijedno drugo, pa će se i naše ostalo prikazivanje hitro kraju primaknuti.

Porođenje Marijino prikazano je obično vrlo jednostavno: Soba rodilje s običnim osobljem, često vrlo mnogobrojnim. Tako ga slikāše Giotto, Dürer, Murilo i dr.

Odgoj Marijin prikazan je u mnogobrojnim vrlo milim slikama: Sv. Ana sjedi i poučava Mariju. Osobito se rado slikao taj prizor u Španjolskoj. Murillo je i tu stvorio veličajne ljepote. U Nizozemskoj je jednu stvorio Rubens, al to je više prikaza sama nego pobožna slika. Prava se pobožnost vidi na slici Mar. odgoja od K. Müllera.

Marija u hramu prikazana je često. Jak su poticaj na to dala apokrifna evanđelja, koja opisuju život Marijin poput golubice, koja prima hranu iz ruke anđela. Prva slika Marije u hramu proizlazi iz 5. stoljeća. Obično se M. u hramu slika taka, da sama stupa stubama u hram, gdje je gore čeka vrhovni svećenik s raširenim rukama, a ozdol je prati pogled roditelja i rodbine. Najznamenitiju takvu sliku (Tizianovu) donosimo u tekstu. Osim Tiziana treba spomenuti drugoga jednoga Mlečanina Tintoretta; dalje se još proslaviše: Cima da Cornegliano, Dürer i osobito Ittenbach (slika u Remagenu!)

Zaruke Marijine također se često prikazuju. Veliki svećenik združuje Mariju i Josipa. Iza Marije stoje njezine prijateljice, a iza

Josipa razočarani prosci, koji ga kucaju po leđima i lome štapiće. Izvrsne su slike stvorili: Giotto, Fizaole, Perugino, Raffael i dr.

Naviještenje Marijino slikano je nebrojeno puta. Najveći su umjetnici okušali tu svoje talente, zato i ima prikazivanje bezbroj slika i varianta. Od starijih treba spomenuti sliku Naviještanja u katakombi sv. Priscille te bjelokosni relief stolca Maximilianova u Raveni. Kasnije si ovjekovječiše imena ovakvim slikama: Giotto, Lorenzetti, Orcagna, Fiesole, Donatello, Robbia Botticelli, Lionardo da Vinci, Tizian, Tindoretto, Dürer, Grünwald, von Eyck, Murillo, v. Oer i dr. Prilažemo sliku Talijana Garofalo.

Marija u posjetima bila je često od umjetnika prikazana. Prikazuju je ili na putu ili kod susretaja sa sv. Elisabetom. Znamenitiji su umjetnici takvog prikazivanja Giotto, Dürer, Raffael, Steinle, Müller, Führich. „Put Marije prijeko brdina“ od Führicha vanredne je ljepote i pjesničke miline! U lijepoj okolini stupa Marija lagano spuštenih očiju. Pred njom idu tri anđela i pjevaju u njezinu slavu, a četvrti maše natrag kadionicom tamjana. Tri joj anđela lebde nad glavom i ružama posiplju put, a malko podalje slijedi sv. Josip i prigiba se za ružama. Grupa izgleda kao procesija na Brašančevo, u kome je Marija živa pokaznica (monstrancija), koja nosi Boga Spasitelja. Bez sumnje hoće Führich da nas uputi na obrede teoforičnoga ophoda, te da pokaže kako slava Sina uključuje slavu Majke i obratno.

Marija i Isus! Koliko ih je umjetnika skupa prikazalo! Ta već od početka dolaze zajedno. Sjetimo se samo Rođenja Kristova, Obrezovanja, Bijega u Egipat, Nalazak u hramu, Čuda u Kani, Rastanka Isusova od Marije prije muke, Sastanak Isusa i Marije na putu na Kalvarij, Razapinjanje, Smrt na križu i Snimanje te Pogreb Isusov i bezbroj drugih, pa će nam biti jasan njihov odnošaj. U svim navedenim slikama zapravo je Isus glavno lice, razvile su se od njih ipak i takove slike, u kojima se prikazuje Marija. Osobito se često nađe Žalosna Majka Božja (Dolorosa) sama, bez Isusa. Tako je izradiše Sassoferrato, Dolci, G. Reni, Murillo, Holbin, Cano, A. M. V. Oer. Ova (Oer) je naslikala takvu Majku Božju za ovdješnju isusovačku crkvu, sv. Kanisija (Canisiuskirche) sa sklopljenim rukama, a mač u svjetlom polju obraća se k njezinom srcu. Izradba je uspjela.

Od slika poklona sv. trih kralja razvio se je drugi jedan tip; Madona s djetetom Isusom ili naprosto zvana Madona. Ovdje je zaista Marija glavno lice. Takvih je slika nebrojeno mnogo. Ne možemo se upuštati u razpravu o opravdanosti takvih slika kod mnogih umjetnika. Jamačno je stvar u sebi dobra, al se ne da svuda odobriti, što su baš te slike u tolikom broju: krije se tu puno umjetničkoga „feminizma“.

Kod ljepušne sličice Andrije della Robbia (vidi sliku) vidi se još naslov: „Poklon Djetetu“. U srodnoj jednoj slici, gdje nad djetetom Isusom lebde Sv. Duh i Bog Otac stoji natpis: „Madona u šumi“ (Filippo Lippi). Slično je učinio Dolci: „Madona s usnulim djetešcem Isusom“. Sve se ove slike izvode sigurno od poklona pastira, jer djetešce Isus leži u jaslicama. Od poklona sv. trih kralja i sličnih prikaza izvodi se Madona s djetetom na rukama. Prelazan jedan pojav pružio nam je V. Vivarini (Mletke, Redentore): Marija ne drži djetešce na rukama nego na krilu položeno, ruke je pak stisnula i klanja mu se. — Spoj raznih ovih položaja 4 slikama Madone upravo je poplavio svijet. I tu zaista vrijede one riječi Spasiteljeve: „Ubicumque praedicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod haec fecit.“ Od početka u katakombama i stare kršć. umjetnosti preko Bizantinaca, Sienesa (Siena) i Giotista (Giotto) te Renesanse i sve do dana današnjega prikazuje nam umjetnost neprestani Magnificat u slavu Marijinu i Sinu njezinu! Tko bi htio navađati imena umjetnika, slikara Madona i sravnjivati njihova djela morao bi navađati sve do jednoga i pisati debele knjige. Kod toga moramo mi ušutiti. Spomenut ćemo samo, da se u starijim slikama nalazi bolje istaknuta živa vjera i nježna ljubav umjetnika k uzvišenom predmetu nego u novijim. — Naša nam slika prikazuje jednu varijaciju Meister Wilhelm-a: Madonu s bobovim cvijetom. Drugi su umjetnici često dodavali anđele. (Vidi sliku Filippa Neri-a). — Među varijacije Madone spadaju i one slike, gdje uz djetešce Isus dolazi i sv. Ivan Krstitelj. Kod takvih stoji Isus često na zemlji.

Vrlo često nalazimo Madone, osobito u „Sv. Saobraćaju (s. conversazione), da gledaocu predočuju razne pobožnosti n. pr. Sv. Krunicu, Škapulir i sl. — Spomenuta već slika Madone s bobovim cvijetom prikazuje nam djetešce Isusa, kako se igra s krunicom. I. Ivert v. Kalkar prikazuje u „Smrti Marijinoj“ apostole, kako uz postelju Marijinu mole krunicu. — A. Dürer prikazao je ideju krunice u svojem veličajnom djelu „Blagdan sv. Ružarija“ (kopija u dvorskom muzeju u Beču). To je impozantan „Sv. Saobraćaj“! Marija s djetetom sjedi na prijestolju, a lijevo i desno kleče pobožni ljudi; među kojima: Papa Julije II., koga djetešce Isus krunicom kruni; dalje car Maksimilijan I., kojega Marija krunicom kruni. Sv. Dominik i anđeli krune druga lica iz njihove pratnje krunicom.

Sassoferrato stvorio je Madonu sv. Ružarija, koja je postala uzorom mnogih drugih. Kraljica sv. Ružarija (Madona) pruža sv. Dominiku krunicu, dok s druge strane kleči sv. Katarina Sienska. — Od drugih slika ovoga predmeta možemo spomenut onu u mletačkoj crkvi dei Gesuati od Tiepola, onda dvije Kraljice sv. Ružarija od Murilla. U novije su vrijeme radili na tom polju Steinle i osobito Beuronovci (Beuroner u Emausu kod Praga).

Neki odnošaj k Sv. Saobraćaju prikazuju nam slike raznih vizija: Prikazanje Marijino sv. Bernardu (Murillo), sv. Bernardinu (Marija mu diktira) (Filippino Lippi, sin prije spomenutoga Filipa), sv. Rozi (Tiepolo), sv. Ivanu Evangelisti (Schongauer, Dürer), sv. Augustinu (Murillo). Osobito je mnogo Prikazanja naslikao Tintoretto. — Na ovom mjestu možemo spomenuti slike „Pod zaštitom Marijinom“ (Schutzmantelbilder): Marija uzima vjernike u svoje okrilje (A. della Robbia).

Spomenut nam je jošte, da su mnoge prikaze Marijine ujedno slike milosti (Lurd: Bezgriješna; Marija dobroga savjeta: s djetešcem Isusom; Marija vječne pomoći; Marija od Snijega, Marija Pietà (s tijelom Isusovim). — Skoro sve slike milosti na zapadu proizlaze iz djela bizantinske umjetnosti.[1] Između svih se tih slika ističu one, koje se u predaji pripisuju sv. Luki. Ne da se dokazati, da je sv. Luka zaista koju naslikao, al stalno je, da sve nije; jer ih ima previše. Za nas je znamenita ona slika, koja pod imenom sv. Luke resi glavni oltar Majke Božje na Trsatu. Stalno je, da su te slike veoma stare, i da se je od njih razvila bizantinska umjetnost.

Da se povratimo na životopis Marijin u slikama, spomenut ćemo još samo zadnji momenat: smrt i slavu njezinu.

Smrt Marijinu prikazuje, i to vrlo opširno u 6 slika, Duccio. Spomena je vrijedno, da južni umjetnici radije prikazuju sprovod Marijin, dok sjeverni vole sam čas smrti.

[1] P. Dezid. Lenz, „Zur Aesthetik der Beuroner Schule“, S. 21.: „Fast alle Gnadenbilder des Abendlandes sind Abzweige, Werke byzantinischer Kunst.“

Razumljivo je, da su umjetnici voljeli slikati Uznesenje Marijino i slavu Njezinu, nego smrt. Oba ta momenta (Assumptio i Coronatio) stisnuta su ipak često u odnošaj sa smrću, da naime apostoli stoje uz prazni grob, a Marija u pratnji anđela u zraku lebdi ili se u nebu kruni.

Uznesenje Marijino vanredno je sjajna točka u povjesti Madone. Između mnogo drugih prikazali su uznesenje osobito lijepo Bottichelli, i to u odnošaju prema Danteovu „Raju“; Corregio, Tiepolo, Tintoretto i nad svima Tizian u znamenitoj slici „Assunta“ (Akademiji u Mlecima); spominjemo još Murilla, Rubensa, Kudlera. Osobito su znamenite slike posljednjega u Ettalu, Meranu i Münchenu. Bio je to njegov obljubljeni predmet. Fresko u Münchenu u t. zv. građanskoj dvorani (Crkva) ima 40 m duljine i 11 m širine.

Krunjenje Marijino nalazimo prije nego uznesenje njezino na nebo. Najljepše nam slike Krunjenja ostaviše: Giotto, Fiesole (šest slika!), Raffael, M. Pacher, Velazquer (vidi sliku).

U ovom prikazu vidjesmo, da imena nekih umjetnika dolaze opet i opet. Nikakvo čudo! Nema umjetnika, koji nije okušao svoje sile, da slika Madonu. Puno je pak umjetnika, koji se ne zadovoljiše sa samo jednom ili drugom slikom nego izradiše čitave zbirke slika iz života Marijina. Znameniti su ciklusi raznih scena, koje izradiše: Giotto (Padova), Ghizlondajs (Fiorenza); u Španiji Juan de Borgoña, Al. Cano, Fr. Alfazo; u Portugalskoj: Velasce da Coimbra; u Pragu; Beuronovci (Emaus) i dr. Beuronovci su izdali lijepe reprodukcije u svjetlotisku (Kühlen). Već je Dürer u svojem „Životu Marijinom“ objavio klasičnu zbirku slika (drvorez) iz života Marijina, a samo nešto prije izašla je zbirka Israhela von Meckenem (bakrorez): „Život Marijin“.

S tim svršavamo ovu našu skicu. Vidjesmo, koliko poezije, koliko bogatstva zahvaljuje umjetnost Mariji, a ipak ne možemo ustvrditi, da smo prikazali i samo približno puninu slave Marijine, koju nam pruža povjest slikarstva. Ne znamo, kako da bolje završimo, već opet sa slikom Marijinom. Izradio ju je Overbeck, i donosimo je u tekstu.[1] Veličanstven je to „Sv. Saobraćaj“! Gore sjedi Marija s djetešcem Isusom i drži u lijevoj ruci zavoj s velepjesmom „Magnifikat“. Uza nju vidimo proroke, apostole i evanđeliste (sv. Ivan, Luka, Petar). Dalje se pak sakupila čitava vojska umjetnika. Na odličnom mjestu stoje: Dante, Raffael, Dürer, Tizian, Fiesole, Bramante, E. v. Steinbach, Giotto, L. da Vinci, Holbein, Michelangelo, Robbia, Euck, Bellini, Fra Bartolomeo i t. d.

[1] Pobliže o slici: Bole, Sieben Maisterwerke der Malerei.

Zaista: Umjetnost je najljepše svoje produkte posvetila Mariji, Majci i Kraljici našoj. Umjetnost joj pjeva slavu neprestanu, a s umjetnošću složimo i naše glasove i kliknimo složno: Zdravo, zdravo zdravo Marijo!

IZ „SVIBANJSKIH PUPOLJAKA“.

S. MILOVANOV, THEOL.

I.

Svibnja eto! . . . ruže cvatu,
Slavulj pjesmu biljiše,
A mom oku na dohvatu
Bostan cv'jećem miriše.

Čeko sam te cv'jeće milo
C'jelu zimu kod peći,
Ledeno mi srcu bilo
Smrznut bostan gledeći:

Sjećo sam se suze Tvoje,
Sveto Čedo sionsko,
Kad Ti grudi paralo je
Ono križje golgotsko . . .

I onda je studen bila,
Nit je Sion cvjetao,
Slavulj mrzla svio krila
I u grmu drhtao.

Al uminu Petak Velji,
Brzo Uskrs osvanu, —
I bostana moga želji
Majsko sunce ogranu:

Pa mi cvjeta, miri cv'jećem
I mami me u sebe, . . .
Ja se njime hitro šećem:
Tražim ružu za Tebe!

II.

I onda je bio maj,
Poljem cvalo cv'jeće,
Uz njega sam stajao
Ko uz vrelo sreće.

U to zvonce zazuji
Kroz sumračje tiho:
Ko da s neba anđeo
Zrakom se zanjiho . . .

Hajdmo Gospi sine moj,
On mi šanu blago;
Pa smo pošli veselo
U svetište drago.

Tu pred Tvoju priliku
Pobožno smo pali,
I ja pred tron stavih Ti
Jedan đulić mali. —

I sad opet cvjeta maj,
Sitno bruje zvona,
A ja opet postavljam
Ružu Ti do trona:

Al na njenim laticam
Gorka suza plije . . .
Ah, to za njim jer mi ga
Sada raka krije . . .

III.

Procvjetaj mi ružo moja
Ko najljepši cv'jet,
Svibanj dođe, plesti ćemo
Jedan v'jenac svet.

Oh, da mi je skupit ruže
Po zemljici svoj,
Ponajljepše upleo bih
U taj v'jenac moj;

I na kolut od mjeseca
Spleo bih ga ja,
Sunčevim ga mio rujem
Nek mi zlatom sja,

A vrpcom bih od zv'jezdica
Spajo cv'jet uz cv'jet;
Usred v'jenca plamsao bi
Srca plamen svet:

Pa tad bih ga smjeran stavljo
Pred Tvoj, Majko, lik:
Neka moje ljubavi Ti
Bude spomenik!

IV.

Mrak se tiho spušta
Na svibanjski cv'jet,
A ja hrlim željno
Pred Tvoj oltar svet;
Usred majskog cv'ječa
Tvoj mi sjaji lik:
Najdražih mi plama
Vječan spomenik:
Pa Ti šapćem tiho
Srca uzdah vruć:
Da Te v'jek se sjećam
Živuć, umiruć! . . .

V.

Svibanj cvate . . .
V'jenac pletem cvatni
Na mog srca kolut zlatni
Majko za Te!
U ružicam timi
Cvatu moje želje zlate,
Čuvstva moja, ljubav moja
Ponajljepša srca hvoja —:
Primi!

Svibanj cvate . . .

Svibanj cvate . . .
Za večernjeg mraka
Tiho trepte sa oblaka
Zv'jezde zlate:
Po zv'jezdama timi
Uzdah vrući šaljem za Te:
Sinovska ga ljubav mila
Momu srcu izmamila:
Primi!

Svibanj cvate . . .

GOSPA I SVIBANJ.

S. BLAŽEKOVIĆ, SLUŠ. BOGOSL.

EVO nas opet u svibnju. Opet čujemo, a i sami pjevamo Gospi u čast:

„Marijo, svibnja Kraljice,
Ti, Majko rajskog slavlja!
Pred sliku Tvoju ružice
Na pozdrav svibanj stavlja.

Ovim riječima običavaju sinovi Marijini davati oduška svome štovanju prema svibanjskoj Gospi; štovanju, od kojeg nema većeg ni općenitijeg na cijelom svijetu, izuzev štovanje prema samom Gospodinu Bogu. Ogledajmo malo ovo štovanje Gospino najprije uopće, a onda napose u svibnju.

Ako bi tko pitao, kako je staro ili dokle siže u prošlost štovanje presvete Matere Božje, valjalo bi odgovoriti, da to štovanje siže upravo do prvih početaka kršćanstva, do samih apostolskih vremena. Jer već u Djelima apostolskim (1, 14.) spominje sv. Luka, da su Apostoli poslije uzašašća Gospodinova zajedno boravili u Jeruzalemu i čekali dolazak Duha Svetoga „ustrajno i jednodušno moleći sa ženama i Marijom, materom Isusovom“. Kako su pak Apostoli davali božansku čast Njezinom Sinu, to nema dvojbe, da su u velike štovali i Nju, Majku svoga Gospodina. I zato ono zajedničko boravljenje Apostola s Marijom nije bilo samo poradi toga, što su ih vezale iste ideje i isti kršćanski duh, već je to bilo osobito zato, što su Apostoli i ostali učenici Gospodinovi štovali Mariju kao osobu među njima najčasniju i držali Ju kao središte, oko kojeg im se valja sakupljati. A pošto je pak Apostolima bez dvojbe bilo poznato, da je Učitelj njihov u smrtnome času svoju Majku izručio Ivanu, a po njem također i svim ostalima, govoreći Ivanu: „Evo ti Majke“: to su oni častili Mariju i kao svoju Majku. I upravo ovo poštovanje Apostola prema Mariji možemo uzeti kao razlog, zašto sv. Luka, govoreći: da su Apostoli zajedno boravili i molili sa ženama, napose naglasuje, da su oni to činili i s Marijom, majkom Isusovom. Veli najme sv. Luka: „*Οὗτοι* (t. j. Apostoli) *πάντες ἦσαν . . . . . σὺν γυναιξὶν καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ* (Djela 1, 14). — Predaja pak svetih Otaca pripovijeda nam, da se je sveta Majka Gospodinova pod konac života vratila iz Efeza u Jeruzalem i

ondje iščekivala blaženu smrt. A kad su Apostoli dočuli, da će se Ona doskora odijeliti od svijeta, sabraše se iz raznih krajeva i dođoše u kuću Njezinu. I kada se čista duša Marijina preseli u nebo, uzeše Apostoli sveto Joj tijelo i sahraniše ga podno gore Maslinske u vrtu Getsemanskom. Evo kako o tom piše biskup Gorgonije: „. . . impleto a B. Maria huius vitae cursu . . . congregati sunt singuli Apostoli de omnibus regionibus ad domum eius . . . Diluculo autem levarunt cum lecto Apostoli Corpus eius, posueruntque illud in monumento.“ Sv. pak Ivan Damašćanin (umro g. 754.) veli: „Eius (Mariae) Corpus . . . in loculo fuit depositum Getsemane.“[1] Tu opet vidimo, kako Apostoli nijesu žalili ostaviti svojih crkvenih općina i napustiti propovijedanje kraljevstva Božjega, pa se dati na put u Jeruzolim, samo da iskažu čast i štovanje Majci Gospodinovoj. I tako eto već sami Apostoli počeše štovati presvetu Bogorodicu, pa prema tomu štovanje Majke Božje tako je staro, kako i samo kršćanstvo. A što su Apostoli započeli, to su kasniji vijekovi objeručke prihvatili i sačuvali do današnjega dana.

Gledamo li nadalje, tko je sve štovao Gospu, to ćemo opaziti, da su to činili svi kršćani bez razlike: veliki i mali, bogati i siromašni, odlični i priprosti, i to ne samo pravovjerni katolici, nego i krivovjerci, dapače i mnogi nekršćani. Eno već carica Helena, majka Konstantina Vel., gradi crkvu u čast Gospi na Njezinom grobu u vrtu Getsemanskom, kako nam to svjedoči više pisaca n. pr. Nikefor: „Excitavit (Helena) mirificum Templum Getsemane Genitrici Dei.“[2] Car istočno-rimski Marcian pozove g. 451. biskupa Jeruzalemskog Juvenala i druge palestinske biskupe, neka dođu u Carigrad, da mu kažu, gdje se nalazi tijelo Marijino, jer ga je želio svečano sahraniti u nekoj crkvi, što ju je njegova žena carica Pulherija sagradila u Carigradu. A kad biskupi rekoše caru, da tijela Marijina više nema na zemlji, jer je namah po smrti bilo odneseno u nebo, zaželi car, da mu donesu barem ostanke od odijela i drugih stvari, što bijahu u grobu Marijinu; a to bude i učinjeno, te svečano pohranjeno u spomenutoj crkvi.[3] Tako eto častiše Mariju veliki i bogati ljudi i to već u prvim vijekovima kršćanskim, a to se opetovalo i dalje. A kako se u tome ponio prosti kršćanski narod? Ni on nije zaostao u

[1] Balogh: Beatissima Virgo, str. 19.
[2] Balogh: B. Virgo str. 19.
[3] Ibid. str. 20.

tome štovanju, ako možda nije i natkrilio odličnike. Da spomenemo samo jedan primjer iz godine 431. U to najme vrijeme ustao je carigradski patrijarha Nestorije i učio, da Mariju ne valja nazivati Bogorodicom, jer da ona nije rodila Boga, nego samo čovjeka Isusa, u kojem da se je nastanio Bog kao u kakovu hramu. Ta Nestorijeva nauka tako je silno djelovala na kršćanski narod, da je ovaj jedva dočekao, kad će doći biskupi na sabor, na kojem će reći svoju o tom nauku Nestorijevu. Dana 22. lipnja g. 431. sastanu se dvije stotine biskupa u nekoj crkvi Gospinoj u gradu Efezu. Tada ustade između svih biskup aleksandrijski Ćiril kao predsjednik i pozdravi ih ovako: „Na čelu vašem čitam radost, kojom se sakupiste u ovom svetom hramu iz poštovanja i odanosti prema presvetoj Djevici i Materi Božjoj Mariji. I ja sam bio duboko potresen svim onim, što se dogodilo, ali moju žalost evo sada razveseljuje pogled na tolike svete i časne oce. Ti pak Marijo, Majko Božja, budi vazda blagoslovena! Jer Ti si neprocjenjivo blago svijeta; posvećena luč, koja nikad ne trne; Ti si kruna djevičanstva, žezlo prave vjere! Ti si neoborivi hram, ljupko obitavalište Onoga, koji nije ograničen nikakim prostorom; Ti si zajedno Majka i Djevica.“[1] Kako divnih riječi! Je li mogao časni biskup ljepšim riječima izraziti svoje štovanje prema presvetoj Materi Božjoj? Ali vratimo se k našem puku! Pošto su biskupi vijećali kod zatvorenih crkvenih vrata i vijećanje se oteglo do kasne noći, stajaše efeški puk pred crkvenim vratima, i nije mu dosadilo dugotrajno čekanje od jutra do mraka. Sve im je to zasladila ljubav prema svetoj Bogorodici. I kad saborski Oci proglasiše puku, da je nauk Arijev osuđen i zabačen, i da presvetu Djevicu valja i nadalje nazivati Bogorodicom: udari sav narod u urnebesno klicanje: „Pobijeđen je neprijatelj preslavne Djevice! Neka živi časna i vazda slavodobitna Mati Božja!“;[2] i kličući ovako otprati časne saborske Oce do njihovih stanova. Tako eto bijaše u starini. A danas? I danas kršćanski narod nimalo ne zaostaje u štovanju blažene Gospe. Pogledajte samo po svijetu, pa ćete opaziti, da među najglasovitija prošteništa i među najljepše crkve spadaju i Marijina prošteništa i crkve. Dapače ne znam, da li igdje na svijetu imade crkve, u kojoj ne bi bilo oltara ili barem slike Marijine. Koliki su vojskovođe polazili u boj pod zastavom Marijinom! Eno, ako se dobro sjećam, sam

[1] Kröll: Kanzlreden str. 361.
[2] Kröll: str. 361.

naš glasoviti Zrinjski provalio je iz Sigeta pod ovim bojnim znakom. Slušajte — doduše priproste, ali značajne — uzdahe narodne n. pr.: „Očuvaj nas Bog i Majka Božja; ne dao Bog ni Majka Božja! itd.“ Tu vidimo kako usta kršćanska vazda ime Marijino spajaju s imenom Božjim. Dapače i kod samog kršćanskog pozdrava: „Hvaljen Isus!“ čini se kao da je uhu kršćanskomu nešto manjkalo, pa je zato vjerni narod dodao još: „Marija“. I zato posvuda kod nepokvarenog katoličkog naroda živi u običaju pozdrav: „Hvaljen Isus i Marija!“ Pa i isti psovači — ma i najveći — rijetko će psovati Majku Božju, makar inače ne poznaju ništa sveta; jer kao da se sama njihova narav zgraža od takovih psovki. A koliko se puta može čitati i kod odličnih ili modernih ljudi, da uza sve nevjerstvo ili pokvarenost ipak običavaju nositi uza se kakovu sličicu ili škapular Gospin, ili pak da običavaju makar i samo mehanički moliti „Zdravo Marija“, što ih je još kao nevinu djecu naučila majka. Čašćenje dakle blažene Gospe živi u srcima ljudi svakoga staleža i svakoga vremena. Mariju časti sve i svuda, štogod i gdjegod imade ljudi kršćana. Dapače i isti nekršćani čine neku čast Majci Isusovoj. Tako n. pr. sam Muhamed u koranu kori Židove, što kude Mariju i što su odbacili Isusa, kojega i sam islam priznaje za proroka.[1]

Pitamo li napokon, kako i čim je kršćanski svijet častio Mariju, valja reći: da je to činio stvarima i načinima, što ih je najljepše mogao zamisliti. „Štogod je jezik kojega naroda smogao ljepših riječi, sve je skupio i složio u vijenac, da ovjenča Mariju.“[2] Tako su je Grci nazivali: *ὑπεραγία, ὑπερένδοξος, ὑπερύμνητος, δέσποινα ἡμῶν θεοτόκος καὶ ἀειπάρθενος Μαρία* (presveta; preslavna; predična; Gospo naša, Bogorodice i vazda Djevo Marija); Latini: beatissima, excellentissima, castissima itd. Zatim gdjegod su učeni i pobožni ljudi našli kakovu lijepu stvar ili događaj bilo u sv. Pismu, bilo u prirodi, bilo u povijesti čovječanstva: sve su to kao simbole prenijeli na Mariju, kao na stvorenje najljepše, najčasnije i Bogu najmilije. Pogledajte samo litanije lauretske; one će vam sve to najjasnije predočiti. „Štogod su lijepe umjetnosti znale, sve su stvorile, da prošire slavu Matere Božje.“[3] Sjetite se na one glasovite Madone, kojima si proslaviše ime mnogi slikari n. pr. Raffael u Italiji, Murillo

[1] Balogh: B. V. str. 22.; [2] Bujanović: Mariologia str. 100.
[2] Kröll: Kanzelreden I. str. 240.
[3] Hergenröther: Kirchengesch. III. 523.

u Španjolskoj itd. Koliki se pjesnici natjecahu, koji će ispjevati ljepših pjesama u čast Gospi, n. pr. himnus: „Ave maris Stella“ ili „Alma Redemptoris Mater“ i drugi mnogi, koji su poznati po cijelome svijetu. Koliki pak glazbenici i skladatelji pobraše lovorike izdavši raznovrsne napjeve bilo pjesmama bilo molitvama Marijinim. Tko n. pr. osobito u Zagrebu nije čuo raznovrsnih glazbenih izvađanja litanija lauretskih, „Ave Maria“, „Magnificat“ itd! U istinu potpuno se obistiniše proročanske riječi presvete Djevice: *„Ἰδοὺ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσίν με πᾶσαι αἱ γενεαί* — Evo od sada nazivat će me blaženom svi narodi“ (Luc. 1, 48).

Budući dakle, da je poštivanje blažene Gospe tako starodavno i općenito, tako žarko i svima zajedničko: koje čudo, ako su kršćanska srca tražila i dalje, ne bi li našla štogod lijepa u prirodi, pa da još i to posvete u čast Mariji. I doista su našla mjesec svibanj.

Prvi čovjek, koji je — ali u tajnosti, sam za sebe — častio Gospu u svibnju, bijaše Dominikovac Henrik Suso ili Seuse[1], prozvan „Amandus“. Rodio se taj muž g. 1300., a umro g. 1366. u Ulmu. Za života bavio se mističnom teologijom t. j. onim smjerom bogoslovlja, koji se u spoznavanju vjerskih istina služio ne toliko dialektikom — kao skolastici — već više promatranjem (kontemplacijom). Ovaj dakle redovnik je početnik svibanjske pobožnosti, koju je vršio tako, da je svaki dan u svibnju prikazao Gospi u čast koju molitvu ili pjesmu uz obećanje, da će se vježbati sad u ovoj, sad u onoj krjeposti Marijinoj. Prvi pak čovjek, koji je u javnosti štovao svibanjsku Kraljicu, jest sv. Filip Neri, glasoviti utemeljitelj Oratorijanaca, rođen g. 1515. u Firenci, a umro u Rimu g. 1595. On je običavao svake godine u svibnju po nedjeljama i blagdanima sakupiti velik broj mladeži u neku rimsku crkvu, i ondje zajedno s njima slavio nebesku Gospu. Još većma razvi se ta bogoljubnost pod konac 18. vijeka u Italiji i to u Rimu u kolegiju Isusovaca pod ravnateljem Marijanom Parthenijem (Mazzolarijem). Taj muž tako vještopisaše latinskim jezikom, te ga i sam Ciceron jedva natkrilio.[1] A potpuni oblik ovoj pobožnosti dade u isto vrijeme boraveći u Rimu misionar Pater Latomije. Kad se najme počeo sve većma širiti vjerski indifferentizam, koji naučavaše: bilo da je svaka vjera posvema suvišna i nepotrebna (indiff. apsolutni), bilo da su sve vjere jednako dobre i korisne (indiff. blagi, Rousseau), i kad je uslijed toga naučavanja sve više preotimala mah ćudoredna pokvarenost: pozove spo-

menuti misionar svoje slušatelje, neka proti ovoj kugi zazivlju Mariju, i neka umjesto svibanjskih tripudija, t. j. neke vrste plesa u tri koraka, radije kite Marijine crkve i oltare, neka se Njoj mole i neka Joj posvete cijeli mjesec svibanj. I tako se eto razvila svibanjska pobožnost, pobožnost, koja nije nastala samo onako iznebuha, nego koja se temelji na starodavnom i sveopćem štovanju Marijinom, kako to vidjesmo malo prije.

Na pitanje: zašto su štovatelji Marijini između svih mjeseci odabrali upravo svibanj, da Joj ga posvete, lako je odgovoriti. Svanućem svibnja nestaje hladnih i nestalnih proljetnih dana, a pojavom Marije u svijetu nestajaše hladnog i tmurnog stanja u zabludjelom čovječanstvu, koje stenjaše pod pritiskom svojih strasti i svake druge okrutnosti i nepravde; nestajaše onih nestalnih filozofskih nauka o istini, o vječnosti i svrsi života. Tek u svibnju osjećamo stalnu i ugodnu toplinu sunca, a po Mariji ogranu nam Sunce vječno, Isus Hrist, koji nas obasjava svojom milošću, koji nas grije svojom ljubavlju. U svibnju okiti se sva priroda bujnim zelenilom, bojom dakle, koja je simbol nade, a po Mariji dođe u srca beznadnog čovječanstva stalna nada, da će se izbaviti tužnog stanja i doći do istine i vječnog života, kako to zgodno ističe i sveta Crkva primjenjujući Mariji riječi sv. Pisma: „Ja sam majka lijepe ljubavi, i straha, i spoznanja, i svetoga ufanja“ (Crkv. 23, 24). Mjesec svibanj pun je svakojakog cvijeća, a Marija je poradi skromnosti svoje Rosa mystica-Ruža tajinstvena; a poradi nevinosti Lilium castitatis — Ljiljan čistoće. Svibanj je pun bujnosti i života, a Marija nam dade Početnika života, Isusa Hrista, Gospodina našega. I tako nam se mjesec svibanj pokazuje kao najljepši od svih mjeseci, a vjerni kršćani baš su i išli za tim, da Mariji posvete ono, što je najljepše.

I hrvatsko katoličko đaštvo vuče lozu od ovih čestitih kršćana; i ono se s ponosom ubraja među sinove Marijine. To odlično đaštvo stavilo si je za zadaću, da promiče dobrobit katoličke Crkve i hrvatskoga naroda. Ali znajući, da svaki dobar dar dolazi odozgo, a po rukama Marijinim: to će isto đaštvo poput svojih otaca prositi i očekivati svako dobro za Crkvu i rod iz ruku Marijinih, i Njoj žrtvovati sve, što je najljepše. Mariji će svaki pojedinac prikazati najljepše ideale svoga mladenačkog života, sve svoje napore i uspjehe, svoju stalešku čistoću, svoju žarku ljubav, svoje mlado srce, dà cijeli svoj život; pa prikazujući sve to kao kakovu kitu cvijeća ne će se

stidjeti zajedno — s priprostim doduše, ali poštenim hrvatskim narodom zapjevati svibanjskoj Kraljici:

„O daj ga, daj blagoslovi
I sve nas, Majko, s njime,
Te srca naša prizovi,
Da Tvoje slave Ime.“

VEČERNJE ZVONO.

S . . . KAŽIMIR. GIMN. — „BOSTAN“.

Večernje zvono zvoni, duša tiho mi sanja
Prošle spomene slatke.
Mirni uz vazduh. oj kako romone ljupko i milo
Slađahni zvuci!
Večernje zvono zvoni . . . duša meni još sanja
Ništa ju više ne budi!
Utjehe neima slatke, bije ju studeni vjetar
Beznađa gorkog.
Vjetrić zazuji . . . zazuje zvuci nebeske moći
Sveskladom svojih milina . . .
Koprena s duše mi pada, onđeo utjehe slazi
S nebnih visina.
Opet se ledene usne, Djevo, molitvom žare,
Zv'jezdom najčišćeg sjaja.
Njenom se kupajmo zrakom, Ona nam zemskoj u boli
Srce osvaja!

KRALJICI LURDA.

FR. NEDJELJKO DUGOVIĆ, THEOL.

Spjevo bih odu, kraljice Lurda,
Bezgrješna Djevo,
Kakve dosada smrtnik ni jedan
Nije Ti spjevo,
Ali Ti ljepšu biserni talas
Šapuće Gavin,
Ljepše Ti ne bih spjevao da sam
Umni Državin.

Zanosnim stihom još bih ljepotu
Veličo Tvoju,
Vrsto bih u nju - ljepša da bude -
Duginu boju.
Ali vrh Gave otajna Špilja
Čare Ti glasa,
Ofir i Laron ružčeni takog
Nemaju krasa.

Moć bih Ti pričo, čudesna Djevo,
Svemu po svjetu,
Dušmani Tvoji da se postide,
Pred Tobom smetu.
Ali piscina čudesna priča
Svesilje Tvoje,
Spanjeni pred njom - priznajuć čudo
Dušmani stoje.

U svetom žaru hvale bih Tebi
Vruće izručo,
Kao Herubin vječnim pred Boštvom
Ja bih Ti klico,
Kada se ne bi orio burni
Poj bolesnika;
Taj je pak psalam, kraljice, Tebi
Najdraža klika.

Nego ću ko, Bernardica, Djevo,
Pred Tobom klečat,
Na noge Tvoje stavit ću svoje
Ljubavi pečat,
Kako za tužnu Hrvatsku Tebe
Ponizno prosim,
Koju ko zalog proslave skore
U srcu nosim.

Udova tužna! — boluje ona
Vjekove duge,
Genij hrvatstva oblazi plačan
Pustošne luge.
Hrvatska - moja nesretna majka -
Dugo već plače,
Otkako silnik bezdušni slavnog
Svačića smače.

Kunem Te, Djevo, ko što Te kune
Lurdski bolesnik;
Spasi mi majku, jerbo je svaki
Napusti l'ječnik.
Predobra Djevo, da joj izl'ječi
Bolesno udo,
Zdravlje da stalno njezino bude
Ko Tvoje čedo.

Hrvatskoj vrati prastaru slavu
Kraljevskog doba,
I uskrsnuća čas joj uskori,
Digni iz groba.
Hrvat će pako, kraljice Lurda,
Pjesmu Ti pjeti,
Za Te će opet poput otaca
Živjet i mr'jeti!...

MARIJO, TKO LI TE NE VOLI!

GORIČKI, GIMN.

„MAMICE, mamice“, poviče mali Veljko sav razdragan, poljubivši ruku, „danas nam je „velečasni“ (vjeroučitelj) nešto tako lijepa, lijepa pripovijedao!“

Majka gledaše u čudu svoga sinčića, jer još nigda ne dođe tako veselo iz škole. Pogladi ga po glavi, pa znatiželjno upita:

„Što si, Veljko, tako veseo kao nikad?“...

„Draga mamo“, naglo će mali, „danas nam je „velečasni“ tako lijepo pripovijedao o miloj Gospi, za koju si mi ti do sad kazivala, uh, da samo znaš...“

„A kako se nisi prije veselio, kad bih ti ja pripovijedala“, u čudu će majka, „nego uprav kad si čuo u školi?“

„E, draga mama, drago je meni bilo i onda, kad si mi ti uz postelju tako lijepo pričala. Ali danas, danas smo svi bili tako veseli, jer nam je obećao velečasni...“ i od prevelike djetinjske radosti zamukne.

„Što, dragi Veljko, zar se bojiš mami kazati?“ odvrati s posmjehom majka. Veljko nije znao od velikoga uzbuđenja, kako bi započeo. Majka mu je milovala kosu, a razne su joj se misli križale u taj čas po glavi.

„Nemoj misliti“, ponizno će Veljko, „da ja krijem od tebe, ja sam tebi uvijek kazao, sve što god smo čuli u školi, ali ne znam, kako bih ti rekao...“

„Pripovijedaj, veseli me, moje dijete“, mirno će i milo majka.

„Znaš mama, istom zazvonilo i mi ustali, kad eto ti velečasnoga u razred, a u ruci nosi nešto zamotano bijelo. Mi gledamo svi i mislimo: šta je to, Bože, moj! A on ništa. Jedva smo čekali, da se svrši sat, a onda brže skočimo za to, a kad on odmota — a to sve same sjajne medaljice s lijepim, bijelim vrpcama. Ah da znaš, draga mama, kako se sjaju, ko samo zlato! — Ali nismo znali, što će to biti, pa smo svi gledali u velečasnoga. A on nam počne govoriti: Draga djeco, sad se primiče mjesec svibanj, a vi znate da onda ima najljepšega cvijeća, ljubica, jorgovana, ružica, potočnice i da sunce tako ljepo sja. Svuda je tako lijepo toplo, a ptice pjevaju — kao u raju! A u raju je naša draga Majka Marija, i zato ćemo i mi njoj

*

posvetiti taj najljepši mjesec. Zato ćete se vi lijepo pripraviti: svaki neka nabere cvijeća što ljepšega može, pa ćemo to metnuti na oltar Gospin. A u večer na prvi dan svibnja dodite svi ovamo, pa ćemo svi lijepo skupa ići u crkvu. I zato vam evo sada medalje, koju će svaki nositi na prsima u procesiji“. Veljko ju pomno izvadi iz džepa i pokaže majci. „Dakle se pripravite lijepo i budite dobri, da se tim više veseli Majka Božja, koja vas tako voli“.

„Tako sam te i ja htjela pripraviti“, veselo će majka gledajuć blaženo Veljka.

Veljko se veselo ušetao po sobi, ne zna šta bi. Medalju sad meće, sad skida, sad hoda, sad sjedne, a sve se ogleda onim milim svojim bezazlenim očima, sve nešto šapće, sve se smije, sve broji na prste, koliko još ima dana do prvoga svibnja. I onda se ukoči, pa ponosno stupa, kao da je već u procesiji...

Tad se najednom nešto sjeti, stane, skoči — i za čas je klečao pred slikom Blažene Djevice na zidu, sklopio ručice i upro pobožan, mio pogled u Nju šapćući tiho i presretno: „Zdravo Marijo...“ Majka je bila kao u raju. Blaženo je gledala miloga sina kroz suzu radosnicu, a uspomene iz dalekoga djetinjstva nizale su joj se ispred očiju, i kao nehotice se polagano ruke sklopiše, — i ona je šaptala tihu molitvicu sa sinom. — — Kratka se molitva svrši, a majku privinu svim žarom presretne materinje duše svoje dobro dijete na grudi...

„Dragi Veljko, budi uvijek tako dobar i voli uvijek Majku Božju, pa će te ona čuvati kroz cijeli život, i bit češ uvijek tako veseo i sretan kao danas. Kad budeš velik, ona će te čuvati, pa ne ćeš nikada plakati, ako se budeš njoj molio...“ Veljko je pomno gledao majku i ni da bi trenuo okom, kako je pazio na svaku riječ. — — —

Suton pokri zemlju, a mali je Veljko već u postelji. Do njega sjedi majka, moleći zajedno obične molitvice. Ali večeras su dugo, dugo molili, dulje nego obično...

*

Pučka škola iskićena. Milo proljetno sunce ljupka zeleno granje po zidovima i šareno cvijeće po prozorima. Vesela djeca u lijepoj svečanoj nošnji se igraju pred njom. Kad najednom — potpuna tišina. Pojavio se „velečasni“. Svi poskaču veselo k njemu i stanu se vrstati u redove. Svakome od veselja drhće ruka, u kojoj je kitica mirisna proljetna cvijeća, na prsima sjaji se krasna medalja i čini

ti se, da vidiš, kako odskaće od živoga kucanja tih malih presretnih srdaca. A one mile nevine oči, kako se sjaju od blaženstva i ponosa!

I mali zastavnik krene, a ćeta se je micala lagano, ponosno — k crkvi. Ljudi su stali, pa gledali, a u srcu im je bilo nekud milo, voljko... — — —

Uz prozor se načulio mlad, isušen mladić, prezirno motreći malu povorčicu. Ne zna, bili se na glas slatko nasmijao ovoj „ludoriji“, ili bi zakrio oči, da ih ne gleda, dok prođu. Ali da! — Oživi nešto u njemu, nešto čudna, daleka, što nije već davno, davno osjećao.

Oči se otvoriše. Blijedo crvenilo preleti licem, a mrki oblaci pojure dušom. Od njihova sudara zasijevnu munja njegovim licem, koje je od časa do časa sve boje mijenjalo. Na oko mirno i povoljno stane promatrati povorku... Nije imao više snage, da ju obaspe pogrdama, košto je malo prije htio. Sjeti se mladih veselih dana, spomenu se tihe i blažene molitvice... Nenadno zadrhće, sjetio se, kako je i on stupao vedra i ponosna lica pred lice One, kojoj sada hrli ova nevina četica. A sada? — Sad je na sve zaboravio, sve ostavio. Šta ćeš — ostario. Sad se podao ljepšemu i ugodnijemu uživanju, koje mu je donijelo — — — no da, to se ne pita... Ali mu je oko zapelo za malu četicu, koja mu izmiče s vida. Nešto ga silna, nejasna vuče i sve gleda za onim sretnim i blaženim licima. I nehotice se dignu, da će za njima... „Ali, kud si uputio“ bahato se nasmija, lupiv se po čelo, — „to su dječica. Njih su zaveli. Neka samo narastu, vidjeti će već, kud su zabasali. Ribice lude“, zapjeva obijesno, „oh lako li vas loviti! Sutra ste moje, čim budete slobodnije disale“, iskreno se smiješi — „ko i ja“... — — —

Mila, srebrena zvona bruje kroz bojno proljetno veče...

U taj se čas reda mala četica u crkvi pred prijestoljem svoje Majke. „Velečasni“ prima od svakoga kiticu i meće okolo krasnoga kipa nebeske kraljice sve one rumene ružice, mirisave ljubice, bujne jorgovane, modre potočnice, modre i mile kao nevine dječije oči... A ona mala srca blaženo plamte i živo kucaju, pretapaju se u one žarke ružice, što mirisno trepere do nogu svibanjske Kraljice... I mnogo oko kroz suzu radosnicu gleda milu sliku...

Uz stup u dnu crkve prislonio se on. Nije mogao odoljeti. Djetinjstvo je prošlo, ali uspomene nisu. Iskrsnule su snažno kao nigda i nepojmljivom silom su ga vukle pred Njezino lice. I polako, ne-

stalno je podizao oči i gledao onu bajnu raskoš mirisnoga cvijeća, pogledao — ono milo lice krasnije od čara rumene ružice i bijeloga ljiljana — — — u taj mah zaori iz stotinu grla sveto i zanosno: „Marijo svibnja Kraljice...“ — — —

I on je šaptao...

AVE MARIA . . . .

VIKTOR NOVAK, THEOL.

Tišina mjestancem vlada svud mila
U sutonu tihom sinjem po moru . . .
Na obzorju prva zvijezda sinu
Nav'ještajuć svima nojcu već skoru.

Sva duša mi tajnog puni se milja
Što rodi se s tihog noćnoga sklada;
A grudi se šire s nekog čeznuća,
Što sumorno srce posve mi svlada . . .

Sa crkve sveti pozdrav, čuj, glasi
U zvucima sitnim malenog zvona,
Tihano zboreć molitvu svetu,
Jer s njima se Djeva pozdravlja Ona.

To milje još jače osvoji dušu
Te suza mi tajna nà oku sinu,
Što s nebeskog tog se rodila sklada,
A s grudi se svet mi osjećaj vinu

Ave Maria! . . .

PRVI SPOMEN.

S. GIMN.

Davno, oj, davno je bilo . . . Sumrak je hvatao zemlju.
R'jekom je brodica puzla, počivah majci na krilu.
Nenadno od sna se prenuh: majčica pjevaše pjesmu.
Večernju. Gospinu milu.

Srce mi uhvati strava; posvuda strahotne sjene,
Zaridah. Majka me grli sve nekud upire prstom.
— Ne boj se, djetešce malo, „pogledaj“ — reče mi 'namo.
Svetim se prekrsti krstom! —

Plaho se ogledah natrag. Gori na litici strmoj
Gospina slika se vidi: „Eno ti svemožne Majke,
Zagovor njeni zazovi, ona će braniti tebe,
Otresti strašljive bajke!“

Lađica puzla niz r'jeku, oko mi plašljivo gledi,
Kradimce pogledah tamo, usta se micala moja
Napokon pogledah čvrsto, tamnih sred strašljivih sjena.
Nesta neodlučna boja.

Ja sam se molio tiho, r'jeka je nosila lađu,
Svjedok je ona mi bila prvog spoznanja u Tebe,
Marijo, hvala Ti, hvala, iskusih jaka si majka
Sada Ti izručam sebe! . . .

DOPISI.

Karlovac.

Osnutak kongregacije. U ubavoj dolini, okruženoj sa četiri rijeke i odasvuda brjegovima leži kr. slobodni grad Karlovac. Na zapadnoj strani uzdiže se oveći brijeg, na kojemu stoji ponosno i prkoseći svim nepogodama stari grad Dubovac, nekadanje dobro slavnih i neumrlih velikana naših Zrinjskoga i Frankopana. Nješto sjevernije stoji crkvica okružena drvećem i cvijećem, posvećena Bl. Dj. Mariji.

Na Blagovijest 25. III. 1908. doživio je naš rodoljubni grad Karlovac neobičnu slavu. Mi karlovački kongreganiste svečano smo obećali Bl. Dj. Mariji, da ćemo joj služiti kroz cio život, da uzmognemo pod njezinim rukovodstvom korisno raditi na dobro i čast mile nam domovine, a na slavu Božju. Koliko smo navala uzdržati morali to sve dobro znade „advocata nostra“, koja nas je do sada znala opčuvati stalnim i nepokolebivim spram nje. Posveta bila je u tri sata poslije podne. Naroda sabralo se je obojega spola i različitoga staleža puna crkva. Nekoji su došli iz znatiželjnosti, drugi opet da se s nama vesele, iskreno nam želeći dobar uspjeh. Srce nam je burno kucalo i svakome se nutarnje oduševljenje i sreća mogla čitati na licu. Pošto posjedasmo u klupe otvori kratkom jezgrovitom propovijedi velečasni gospodin Dr. Miroslav Dovranić ovu rijetku svečanost. Iza vatrene besjede, kojom je oduševio mlađahna srdaca i ocrtao plodove Marijine kongregacije, pozove nas drug tajnik k žrtveniku. Sa strahopočitanjem stupismo pred oltar. Tu i tamo mogao si vidjeti i po koju suzicu, kako se spustila niz ushićeno i i ganuto lice vjernika. Upravo ih potresoše riječi: „Izabiremo Te danas za gospodaricu, odvjetnicu i majku svoju.“

Gospodinu Dr. M. Dovraniću izričem u ime cijele kongregacije najljepšu hvalu za njegov trud i požrtvovnost i neka bude uvjeren, da će nam njegova mila pojava ostati u slatkoj i trajnoj uspomeni. Osnutak pako naše kongregacije imademo zahvaliti gospodinu dr. Franji Zagodi i mislim, da će mu biti najljepša nagrada za njegov trud, ako se budemo u našem životu pokazali vrijednima, da se zovemo djecom Marijinom, što ćemo iz svih sila nastojati.

Ovim putem izričem također najljepšu hvalu sestrama kongregacijama zagrebačkim i to, gornjo i dolnjogradskoj gimnazijalnoj, višoj djevojačkoj i klericima, uz bratski pozdrav.

Dopisniku „Hrvatskoga Djaka“ (prilog Srednjoškolski glasnik) odgovaramo da nije istina, da bi koji od kongreganista stupio u marijansku kongregaciju protiv svoga uvjerenja. Dopisnik sigurno nije uvjeren, da bi koji radi „štreberstva“ postao kongreganistom. Ta u današnje vrijeme odlučno i iskreno ispovijedati katolička načela, a zatim ide marijanska kongregacija, znači doprinijeti žrtvu, kako se po tome može govoriti ovdje o štreberstvu? Čudimo se, kako se je dopisnik usudio izreći grubu neistinu „da su bili ma kojim god drugim načinom prisiljeni u kongregaciju stupiti:“ [1] Neka izvoli dopisnik odgovoriti, tko je i jednoga samo kongreganistu silio i kada? Isto tako bilo bi zanimivo znati, kojega vjeroučitelj podupire zato što je kongreganist. Kako je dopisnik umišljena veličina, vidi se po tome što nekolegijalno svoje drugove, valjda samo zato što su kongreganiste, nazivlje siromašnima duhom („inače ih je većina siromašna duhom“) Bilo mu na čast. Prešutio je, da je između članova kongregacije jedna trećina odlikaša.

[1] Čudno nam je, što se još čudite, da „H. Dj.“ opet — laže! Mi bismo se pako čudili, kad on ne bi lagao. O. ur.

Sada pako gospodine uredniče još jedno. Primili ste iz Karlovca dopis, da smo imali 16. II. prvi sastanak i da smo se posvetili javno drugoga veljače, što ne odgovara posve istini i što ne može biti, jer ja mislim da se nijesmo mogli prije posvetiti nego li smo prvi sastanak imali; stoga Vas molim da bi ovu pogrješku izvolili ispraviti.

Božidar Neuhold,
maturand, nadstojnik Marij. kongreg.

Dubrovnik, početkom travnja.

(Rad u sjemeništu.) U našem sjemeništu opaža se ove godine bolji, živahniji život: odraz katoličko-đačkog pokreta, što plamti diljem domovine. Središte života je naša dična „Marijina kongregacija“. Učesnici lanjskog zagrebačkog sastanka zamoliše kongreganiste već prošlih praznika, da sakupe kod svojih znanaca knjiga za „knjižnicu kongregacije“.

Tako odmah na početku školske godine otvorismo „knjižnicu kongregacije“ sa lijepim brojem knjiga. Držeći, se rezolucije, prihvaćene na zagrebačkom sastanku, osnovasmo „Literarnu sekciju Mar. kongregacije“, u kojoj mogu sudjelovati i nekongreganisti kao izvanredni članovi. Pristupiše osam članova. Predsjednikom bi izabran: Stjepan Šimunović, cenzorom Ivan Čučuković, a tajnikom Jakov Matković. Rad se podijelio u tri dijela: apologetiku, sociologiju i beletristiku. Svakoga mjeseca se drži sjednica, na kojoj članovi čitaju svoje radnje. Nakon malo vremena izdade mlado društvo i literarni listić „Liljan“. — I tamburaški je zbor ovog puta procvao novim životom; a navlastito je pokazao svoju vještinu na dvjema zabavama, što su ih ove godine sjemeništarci priredili, na kojima je krasno izvađao tako teške komade. Nu još nešto.

Na 18. III. postigli smo, što smo od dugo vremena željeli: osnovali smo podružnicu „Hrvatske vojske“. U sjemeništnoj dvorani sakupiše se klerici i lijep broj vanjskih đaka. Drug Šimunović pozdravlja prisutne, zatim crta cilj „Hrv. vojsci“, a na svršetku pozivlje drugove, da biraju upravu. Predsjednikom bi izabran drug I. Čučuković, tajnikom drug N. Kalafatović i blagajnikom drug K. Tomašić.

Buduća sjednica bi urečena za 8. IV., kad će članovi „Liljana“ započeti držati svoja predavanja. Još mi je istaknuti, da se na našoj gimnaziji počelo zanimati za kat. đački pokret. „Luč“ se prati dosta pomnjivo. Ima do 40 pretplatnika.

„Zora puca, bit će dana.“

K. N., tajnik „Hrv. Voj.“

SVAŠTICE.

Koja je najstarija Marijina svetkovina? — Po općenitome mnijenju i dosadanjemu istraživanju je to Blagovijest ili Navještenje Marijino, za koju već papa Benedikt XIV. († 1758) drži, da potječe iz najstarijega doba kršćanstva. Već na t. zv. trulanskoj carigradskoj sinodi od 692 spominje se taj blagdan. Papa Gregor I. († 604) spominje 25. ožujka kao svetkovinu Bl. Djevice. Patriarka Proklo († 446) savremenik sv. Ivana Zlatousta, držao je na taj dan više govora, te u jednome kaže, da ovaj blagdan „kroz cijeli ovaj vijek slavi čitava crkva“. A Bollandisti, najpouzdaniji životopisci svetaca, kažu: „Ovaj blagdan se ističe tolikom starošću, te se za cijelo smije povjerovati pobožnoj predaji, da potječe od vanredne zahvalnosti Bogorodice same; jer ona je ža stalno s posve izvanrednim strahopočitanjem i u najdubljoj pobožnosti slavila godimice Božje dobročinstvo, koje je zapalo na taj dan čitavo čovječanstvo, kada Riječ Božja tijelom postade. Apostoli, koji su vidjeli ovaj iskaz najpobožnije zahvalnosti presvete Bogorodice, primiše to kao dužnost, visoko štovahu taj dan i naložiše, da se svagdje svetkuje. Za stalno vrijedi ovdje pravilo sv. Augustina: Što cijela crkva drži, a nije nikoji crkveni zbor naredio, nego se uvijek obdržavalo, može se smatrati samo apostolskom naredbom“. Zanimivo je, da je i postanak kongregacija usko spojen s tom svetkovinom. Prvi zbor je osnovan 1563. u crkvi „Navještenja Marijina“ u Rimu, te je po tome dobio i svoje ime, a to je matica i temelj svih kongregacija, t. zv. Prima-Primaria.

Liječnici se klanjaju Bezgriješnoj Djevici u Lurdu. Poznato je, kako su framasoni začeli hajku proti Lurdu s izlikom, da u Lurdu i okolici prijeti zdravstvena pogibelj radi preobilnoga hodočašćenja i da se stoga hodočasti imaju zabraniti. Slobodnozidarski savez je našao spisatelja Bormefona, koji se je obratio raznim liječnicima, neka izreknu svoje mnijenje o tom, da li je Lurd za bolesnike dobro ili zlo. Dobio je nekoliko stotina odgovora, koji su se slagali s njim i sa framasonima. — Nasuprot je pako sabrao profesor i liječnik u Lionu dr. Vincent 3000 liječničkih izjava, koje su sve složne u tome, da je Lurd za bolesnike velika blagodat. 55 od ovih liječnika je članovima visokih liječničkih škola.

Iz statistike bečkih muških kongregacija. Nedavno je objelodanjen najnoviji popis, po kojemu imade u Beču 18 Marijinih zborova sa 1557 članova za mladiće, te 26 zborova sa 2540 članova za muževe, dakle ukupno 44 muške kongregacije sa 4097 članova. Kongregacije su, naravski, razdijeljene po staležima, te su za to brojčani odnošaji dosta nerazmjerni. Najveća je svakako 1891. utemeljena kongregacija obrtnika sa 400 članova, iza toga dolaze dvije mladenačke, u I. i X. kotaru sa 218 i 230 zbornika, a onda odmah akademsku kongregaciju, utemeljena 1878. sa 250 članova. Imade i još jedna akademska kongregacija, ali ta je osnovana istom 1906. u IX. kotaru (za đake, kojima je predaleko ići u I. kotar), te ima tek samo 20 članova. To je ujedno i najmanja od svih osim kongregacije trgovaca u I. kot. sa 13 članova, ali osim te ima i druga trgovačka kongregacija sa 182 zbornika. Značajno je za naše „napredno“ doba, da kongregacija učitelja (u I. kot. utem. 1897.) ima samo 89 zbornika, dok kongregacija akademski naobražene gospode (većina s doktoratom) od 1897. 111 čl. Spomenuo sam već jednu obrtničku kongregaciju sa 400 članova; specijalno za radnike i obrtnike imadu još 4 zbora sa ukupno 418 članova, što u pogledu na radnike, kojih je u Beču upravo ogroman broj, nikako ne zadovoljava. Radnička kongregacija n. pr. u XVIII. kotaru ima samo 34 člana. Uopće je ova statistika vrijedna promatranja, osobito kad se iza toga sravni našim prilikama.

Hrvatsko hodočašće u Lurd započeti će 10. kolovoza, a cijelo putovanje trajati će 12 dana. Predsjednik je biskup krčki dr. Mahnić, organizator kapucinski provincijal o. Bernardin Škrivanić (Rijeka). Hodočasnici kreću sa Rijeke preko Mletaka, Milana, Genove, Marsellea u Lurd, tamo ostaju tri dana, pa opet istim putem natrag. Na putu tamo je dulji boravak (po 1 dan) u Milanu i Marzelleu (svetište Notre Dame de la Garde), a na povratku i Genovi i Mletcima. 22. kolovoza stižu hodočasnici na Rijeku. Putna cijena je za III. razr. 250 K, za II. razr. 350 K. za I. razr. 450 K. Upisuje se kod Uredništva „Naše Gospe Lurdske“ (Samostan oo. kapucina na Rijeci) najdulje do 15. srpnja uz prinos od 15 K za pokriće troškova. Putnici će biti razdijeljeni u skupine sa vrsnim vodićima na čelu, uz to će biti i 2 liječnika, a mogu se dobiti i tiskane pjesme, koje će se putem pjevati

Živimo u vrijeme, kad je svakomu slobodno, da se blatom nabaci na katol. svetinje. Tu nam ne preostaje drugo nego javan protest i javna proslava baš onoga, što protivnici naši grde. Hrv. katol. narodno đaštvo već je svojim bitisanjem trajan protest proti naprednjačkim hulama i ispadima. To isto narodno đaštvo nastojat će, da njegov život bude i trajna proslava vjere katoličke. Kao plod te proslave posvećujemo ovaj svibanjski broj „Luči“ u zadovoljštinu i proslavu One, kojoj sav hrv. narod ima toliko toga da zahvali, pred čijim nogama i pod čijom zaštitom (na Trsatu) udarismo temelj i našoj đačkoj organizaciji. Posvetismo ga majci i kraljici našoj Blaženoj Djevici Mariji: Njoj slava, čast i dika u sve vijeke![1]

NAŠE SLIKE. *Pet od priloženih slika u ovom broju (Tizian, Robbia, M. Wilhelm, Velasquez i Overbeck) uzeto je dobrotom nakladne knjižare iz znamenitoga* ***Herderova*** *djela* ***„Bilderatlas zur Kunstgeschichte“*** *(Herder, Freiburg 1907.); dvije nam je posudio P. G.* ***Harrasser*** *D. I. (Garofalo i Lippi), a Majku Božiju Lurdsku ustupilo nam je uredništvo* ***„Vrhbosne“****. Svima skupa: Srdačna hvala!*

[1] Ovaj se broj, jer posve samostalan i od drugih neovisan, tiska u 800 primjeraka više nego obično (dakle u sve 4000 istisaka! Slava Mariji!), te ga mogu lasno naručiti i oni, koji nijesu pretplaćeni na „Luč“. Stoji za te 50 filira, a naručuje se kod uprave „Luči“ u Zagrebu (Kaptol 27). Tko ne voli trošiti za pošt. doznačnicu, može poslati iznos od 50 fil. u običnim pošt. markama. Povjerenici, na djelo!

stidjeti zajedno — s priprostim doduše, ali poštenim hrvatskim narodom zapjevati svibanjskoj Kraljici:

„O daj ga, daj blagoslovi
I sve nas, Majko, s njime,
Te srca naša prizovi,
Da Tvoje slave Ime.“

VEČERNJE ZVONO.

S . . . KAŽIMIR. GIMN. — „BOSTAN“.

Večernje zvono zvoni, duša tiho mi sanja
Prošle spomene slatke.
Mirni uz vazduh. oj kako romone ljupko i milo
Slađahni zvuci!
Večernje zvono zvoni . . . duša meni još sanja
Ništa ju više ne budi!
Utjehe neima slatke, bije ju studeni vjetar
Beznađa gorkog.
Vjetrić zazuji . . . zazuje zvuci nebeske moći
Sveskladom svojih milina . . .
Koprena s duše mi pada, onđeo utjehe slazi
S nebnih visina.
Opet se ledene usne, Djevo, molitvom žare,
Zv'jezdom najčišćeg sjaja.
Njenom se kupajmo zrakom, Ona nam zemskoj u boli
Srce osvaja!

KRALJICI LURDA.

FR. NEDJELJKO DUGOVIĆ, THEOL.

Spjevo bih odu, kraljice Lurda;
Bezgrješna Djevo,
Kakve dosada smrtnik ni jedan
Nije Ti spjevo,
Ali Ti ljepšu biserni talas
Šapuće Gavin,
Ljepše Ti ne bih spjevao da sam
Umni Državin.

DOPISI.

Karlovac.

Osnutak kongregacije. U ubavoj dolini, okruženoj sa četiri rijeke i odasvuda brjegovima leži kr. slobodni grad Karlovac. Na zapadnoj strani uzdiže se oveći brijeg, na kojemu stoji ponosno i prkoseći svim nepogodama stari grad Dubovac, nekadanje dobro slavnih i neumrlih velikana naših Zrinjskoga i Frankopana. Nješto sjevernije stoji crkvica okružena drvećem i cvijećem, posvećena Bl. Dj. Mariji.

Na Blagovijest 25. III. 1908. doživio je naš rodoljubni grad Karlovac neobičnu slavu. Mi karlovački kongreganiste svečano smo obećali Bl. Dj. Mariji, da ćemo joj služiti kroz cio život, da uzmognemo pod njezinim rukovodstvom korisno raditi na dobro i čast mile nam domovine, a na slavu Božju. Koliko smo navala uzdržati morali to sve dobro znade „advocata nostra“, koja nas je do sada znala opčuvati stalnim i nepokolebivim spram nje. Posveta bila je u tri sata poslije podne. Naroda sabralo se je obojega spola i različitoga staleža puna crkva. Nekoji su došli iz znatiželjnosti, drugi opet da se s nama vesele, iskreno nam želeći dobar uspjeh. Srce nam je burno kucalo i svakome se nutarnje oduševljenje i sreća mogla čitati na licu. Pošto posjedasmo u klupe otvori kratkom jezgrovitom propovijedi velečasni gospodin Dr. Miroslav Dovranić ovu rijetku svečanost. Iza vatrene besjede, kojom je oduševio mlađahna srdaca i ocrtao plodove Marijine kongregacije, pozove nas drug tajnik k žrtveniku. Sa strahopočitanjem stupismo pred oltar. Tu i tamo mogao si vidjeti i po koju suzicu, kako se spustila niz ushićeno i i ganuto lice vjernika. Upravo ih potresoše riječi: „Izabiremo Te danas za gospodaricu, odvjetnicu i majku svoju.“

Gospodinu Dr. M. Dovraniću izričem u ime cijele kongregacije najljepšu hvalu za njegov trud i požrtvovnost i neka bude uvjeren, da će nam njegova mila pojava ostati u slatkoj i trajnoj uspomeni. Osnutak pako naše kongregacije imademo zahvaliti gospodinu dr. Franji Zagodi i mislim, da će mu biti najljepša nagrada za njegov trud, ako se budemo u našem životu pokazali vrijednima, da se zovemo djecom Marijinom, što ćemo iz svih sila nastojati.

Ovim putem izričem također najljepšu hvalu sestrama kongregacijama zagrebačkim i to, gornjo i dolnjogradskoj gimnazijalnoj, višoj djevojačkoj i klericima, uz bratski pozdrav.

Dopisniku „Hrvatskoga Djaka“ (prilog Srednjoškolski glasnik) odgovaramo da nije istina, da bi koji od kongreganista stupio u marijansku kongregaciju protiv svoga uvjerenja. Dopisnik sigurno nije uvjeren, da bi koji radi „štreberstva“ postao kongreganistom. Ta u današnje vrijeme odlučno i iskreno ispovijedati katolička načela, a zatim ide marijanska kongregacija, znači doprinijeti žrtvu, kako se po tome može govoriti ovdje o štreberstvu? Čudimo se, kako se je dopisnik usudio izreći grubu neistinu „da su bili ma kojim god drugim načinom prisiljeni u kongregaciju stupiti:“[1] Neka izvoli do-

[1] Čudno nam je, što se još čudite, da „H. Dj.“ opet — laže! Mi bismo se pako čudili, kad on ne bi lagao. O. ur.

LUČ
LIST HRVATSKOG KATOLIČKOG ĐAŠTVA.

BROJ 9. i 10. — ZAGREB, LIPANJ 1908. — GOD. III.

KONCEM GODINE.

B. STUD. PHIL.

U PRVOM broju „Luči“ označismo program za ovu godinu. Reklo nam se, da smo odveć zahvatili, da ćemo — možda — sustati. Priznati nam je, da mi onoga programa nijesmo svega proveli, a ni uvijek onako, kako smo to označili. Tome se ne čudimo, a ne će se čuditi ni drugi, koji znadu, da smo tek đaci, te da radimo u đačkim krugovima, koji su izloženi nebrojenim eventualnostima, koje treba, kad se pojave, uzeti u obzir. — Ako dakle i ne provedosmo sav program na označeni način, ipak možemo mirne duše reći, da smo s uspjehom, koji nam je Bog dao, posve zadovoljni. Taj se naime uspjeh pružio na više mjesta i preko granica onoga programa. Ovdje ćemo ukratko navesti, što ne učinismo i što učinismo, a k tome dodati nekoliko uputa za praznike.

1. Hrvatska Vojska. S ovom smo imali najmanje sreće. Centrale u Zagrebu jošte nema i nijesmo našli starijih, koji bi se toga prihvatili. Bolje smo sreće bili s đacima. Tu se osobito istakla Dalmacija pod vodstvom pokraj. središnjeg odbora. Tamo se „H. V.“ lijepo razvila, ako se i nije svaki napredak iznosio na javu.

2. Literarna društva razvila su se upravo krasno. Poteškoće su bile ogromne, na nekim mjestima upravo nesvladive: Terorizam ozgor i sa strane, nepouzdavanje u svoje sile, neodlučnost, nespretnost i siromaštvo (sredstva za nabavu stroja), sve je to igralo vrlo važnu ulogu. Uza sve to bio je uspjeh krasan. Većina je tih društvanaca izdavala i svoje listove. Neki su ipak sustali s prvim brojem. Na uredništvo „Luči“ dolazilo je redovito 13 srednjoškolskih listova (Bostan, Jedinstvo, Jutro, Liljan, Lipa, Mladost, Nada, Naš listić, Naš rad, Neven, Odjek, Travanjsko smilje, Zora), koje smo redovito i ocjenjivali. Priznajemo, da su ti listovi naša najveća radost, i da opravdavaju najljepše nade za katol. naraštaj hrv. pisaca.

3. Marijine kongregacije ne zaostaju nimalo za drugom organizacijom. Porasao je i njihov međusobni saobraćaj, osobito otkad su dobile svoje posebno glasilo: „Pod zastavom Bezgrješne Djevice“, koje izdaju naši drugovi u akad. Marijinoj kongregaciji.

4. Ženska organizacija. Razumije se, da ta ne spada u naš djelokrug, te da je mi ne možemo voditi. Ipak smo vikali i vikali, pa je napokon i — izvikali. Od nove godine izlazi „Za vjeru i dom“ za obrazovani ženski svijet. List lijepo uspijeva, i našao je u ženskim krugovima puno odziva. Nadamo se, da će ga biti još i više, kad se list poveća i stupi više na praktično tlo organizacije. — Javile su se napokon i učenice zagrebačkoga učiteljišta sa svojim krasno uređenim listom „Ljubice“. Prvi je broj izašao litografiran, te nas je i formom i još više sadržajem upravo zadivio. Nadamo se, da će za počecima u Zagrebu oživjeti i druge preparandije, pa da će za „Ljubicama“ niknuti i ruže i lijer i drugo miomirisno cvijeće, da kiti oltar svetih hrvatskih ideala, gdje visoko plamti žarka ljubav za vjeru i dom!

5. „Luč“, to je naša dika, ali i naši jadi. Čitaoci vide samo sjajno opremljen list, ili kako nam novine kažu, reviju. Priznajemo, da takva lista ne nalazimo ni kod drugih kulturnijih naroda, jer njihove listove za mladež pišu većinom profesori s izrazito didaktičnim smjerom bez skrbi za organizaciju. A reći ćemo i to, da „Luč“ ne iscrpava sile hrv. kat. đaštva, te da bi je ono moglo u ovogodišnjem opsegu izdavati i dva puta na mjesec. Naravno, da na to ne mislimo, jer to bi značilo podvostručiti pretplatu i odvratiti možda koga od knjige, a to bi bila naša propast. — Prisiljeni smo ipak, da „Luč“ i u narednom godištu malko povećamo, da bude redovito izlazila mjesečno na četiri arka (64 str.). Ove smo naime godine prema proračunu bili odredili, da izlazi „Luč“ na tri arka. Obilje gradiva prisililo nas, da u br. 1. i 2. donesemo po 4 arka, a kad smo se htjeli ograničiti na obećana 3 arka, viknuli su povjerenici, da toga nikako ne smijemo učiniti. I mi dođosmo pred dilem: ili udovoljiti proračunu ili čitaocima uz 2000 K deficita. Pouzdavajući se u ustrpljivost tiskare, odlučismo se za ovo drugo. — Pošto kanimo „Luč“ podignuti stalno na 4 arka, a ostaviti joj isto fino odijelo, nemamo drugoga izlaska van da povisimo pretplatu do normalne visine đačkih listova t. j. 5 K na godinu. Za đake pak ostaje jeftinija pretplata i nadalje, te se povisuje samo za 6 filira po broju, pa će za njih biti

cijena na godinu 2·60 K. — To je u sebi malenkost, a nama će biti omogućeno, da spravimo kraj s krajem. Naravno, da mora porasti za to i broj pretplatnika.[1] A i računamo na to, pa ćemo prvi broj tiskati ne više 3200 kao do sad, a ni u 4000, nego u punih 5000 istisaka. Do agitacije pojedinih pretplatnika stoji, da se naš proračun i ovaj put nadmaši, kako je to do sad bilo svake godine.

6. Apologetska knjižnica „Luči“. Požrtvovnost dr. Alfirevića i dobrota spljetske sjemenišne knjižare omogućiše nam, da zadovoljimo na sastancima tako živo istaknutoj potrebi apologetskoga štiva. „Luč“ sama za sve to uvijek je još premalena, pa se je trebalo odvažiti na ovaj posebni put. Do sad se izdala samo jedna vrlo lijepa i jeftina knjižica Nikelsova:[2] Obrana u borbi proti modernome bezvjerstvu. Izdavanje uspijeva, pa će ubrzo izaći nastavak.

7. „Zabavna knjižnica „Luči“ slabije je uspjela. Senjski bogoslovci pohrvatili su krasno Seeburgovo djelo „Marijino dijete“, te nam ga darovaše, i mi ga izdajemo kao prilog „Luči“. Predplatnika ima manje, nego smo očekivali, a i ti zaostaju s pretplatom, što nam zadaje silnih neprilika. U kolovozu će djelo biti dotiskano.

8. Pijevo društvo. Sudjelovali smo kod osnutka i radimo za nj sa svim silama. Rad za katoličku štampu naš je ideal, izražen već u trsatskim rezolucijama. Posve je dakle naravno, da se za Pijevo društvo oduševljeno zauzesmo. Al riječima treba da slijede djela, i zato svako od nas neka u praznicima živo upre oko širenja Pijeva društva i njegova krasnoga organa „Jutra“. Treba samo pokazati našu odvažnost, pa govoriti i govoriti, dokgod ne frknu iz hrvatske obitelji zli listovi, a na njihovo mjesto dođu dobri. „Jutro“ je radi svoje vrsnoće i jeftinoće lasno turnuti svakome u kuću.

9. „Pučka prosvjeta“ S te strane naša organizacija nije još razvita, i zato je tu sve prepušteno pojedincima. Ta obuhvata pučka predavanja, poduku analfabeta i osnivanje knjižnica. O drugom za sad još ne možemo govoriti. Rezolucije trsatskoga i zagrebačkog sastanka, te ono, što o tom pisasmo već u „Luči“ dat će svakomu u njegovom radu dostatan putokaz. Preporuča se ipak svima, da nam

[1] U drugom godištu isplaćivali su nam zavodi sa 70 pretplatnika 1 broj „Luči“, a sad nam ih treba za 1 broj (uz pretplatu od 2·60 K punih 300!).

[2] (Naručuje se kod sjem. knjižare u Spljetu i stoji samo 50 filira. Kod narudžbe od 10 komada daje se 10% popusta. Tko je još nema, neka se požuri, jer bi mogao ostati bez nje; čujemo naime, da se lijepo raspačava.)

o svom radu pošalju točno izvješće, da znademo već jednom, gdje smo i na čem smo.

10. „Hrvatska“ i „Domagoj“ uznapredovali su vrlo lijepo. Brojem članova redovitih i utemeljitelja može da se podići osobito potonji. U svemu, što u ovom članku navedosmo, vidimo njihov rad. Ona petorica, koji su pred pet godina osnovali „Hrvatsku“ udarili su zaista dobrim putem, i izdavanje lista „Luči“ bilo je već onda u njihovom programu. Danas se već vide obilni plodovi. Hrvatsko kat. đaštvo se svijesno okuplja u akad. društva, ruši ograde između viših i srednjih škola kao i između inteligencije i prostoga naroda, šireći zdravu prosvjetu i demokratski duh. Unosi svijest dužnosti i želje za organizovanim radom na sve strane. Potanje pak o tom, ako Bog dade, druge godine.

Sad drugovi svi, kojegod ste škole, kogagod ste razreda, svi smo đaci, i zato svi u jedno kolo! Rad za „Luč“, za našu organizaciju i za naš hrvatski puk nek nam bude odmor od školskoga rada u praznicima!

KNJŽEVNA RAZMATRANJA.

(Svršetak.) LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

IV.

KAZAO sam u trećem od ovih razmatranja, da sam zapravo s modernom i sa starima iscrpao dva temeljna i u biti jedina smjera u našoj sadanjoj književnosti, osim jednoga; a kazao sam kod programa starih i to, da je to zapravo jedini program, i da ga se, uz neke možda potankosti, mora držati više manje svaka književnost. No te potankosti nisu baš tako neznatne, kako bi se možda činilo.

O tim potankostima ovise razne varijacije istoga toga smjera, koje posebno istupaju u književnosti. Tako su n. pr. u „Prosvjeti“ i u „Slovu“ (ne znam, je li još izlazi) skoro isti suradnici, a po gotovo u biti isti smjer; ali razlika ne stoji samo u vanjskoj opremi i u namjeni: Prosvjeta je veći obiteljski list — Slovo opća kulturna smotra za šire obraženije slojeve, a nijedan zapravo nema osobite zadaće, njegovati posebno beletristiku; razlika je, velim, kako se bar

meni čini, nešto malo dublja, ako i ne odviše duboka. Time što je Prosvjeta namijenjena više obitelji, javlja se u njoj jače religijozna žica, dapače je Prosvjeta gdjegdje već i posebno razvikana kao katolički beletristički list (beletristički nije, nego obiteljski, a o katolicizmu Prosvjete govorio sam na zagrebačkome sastanku, a bilo je riječi već i u Luči); u obitelj se naime per excellence ubrajaju ženski članovi njezini — ta ko bi drugi i gutao one prevedene romane? — a kod tih je vjerski osjećaj moćniji. Ne velim nipošto, da je to kakav proračunan postupak sa strane Prosvjete, nego sam naprotiv uvjeren, da je tu sama namjena stvorila neki — ako se može tako uopće kazati — program, struju. Slovo pako se oslanja više na inteligenciju i to mušku ili bar na muški način naobraženu — a da je ta danas ogromnom većinom kod nas vjerski indiferentna, u koliko nije naprednjačka, to je opće poznata stvar. Stoga je tu vjerski momenat regbi nehotice potisnut u pozadinu, dok se više javlja rodoljubni. Ovo nisu baš tako sitne razlike, jer bi danas sutra neminovno morale uroditi svojim plodovima, kobnim bez dvojbe i po razvoj hrvatske književnosti. Ja do sada nisam čudnijega — da ne rečem drukčije — programa čitao do onoga u Slovu: Čovjek ne će da živi golim životom, već hoće da živi dostojno, hoće da ga ukrasi zvanjem, ljepotom i dobrotom. Nije to tek suvišan ukras ljudskog života, već je to nužno, ako čovjek hoće, da mu život bude u istinu ljudski, čovjeka dostojan, život, u kojemu tek postaje čovjekom. — Čudna izmotavanja! Ili ima prekogrobni život, ili nema. Ako ga nema, onda nastaje materijalistička moderna; ako pako ima, onda je on valjda naša zadnja i jedina svrha; onda tu nema govora o „poljepšavanju života“, o „ljudskome, čovjeka dostojnu životu“, nego svaki naš kret, dah i riječ ima smjerati na postignuće vječnoga života u sjedinjenju s Bogom, neizmjernim savršenstvom, ujedinjenom i jedinom istinom, dobrotom i ljepotom. Odatle idealizam koji rađa svaku pravu narodnu književnost.

No Slovo je, kako mi svi znaci kažu, po svoj prilici prestalo izlaziti, a Prosvjeta — no Prosvjeta, ta će izlaziti, dok g. Scholz na njoj ne bude imao štete, pa stoga i ne smatram vrijednim, njima se posebno baviti. Listovi tako nepouzdana opstanka i tako neizrađena programa, kojima uz to beletristika nije glavnom svrhom, ne mogu nam nikada dati književnosti, velike narodne književnosti, kako je valjda već na temelju dosadanjih razmatranja jasno i onoj nekolicini,

koji su se tome od njih ipak nadali, i zbog kojih sam i napisao ovo par nuzgrednih redaka.

V.

Posve drukčije i kud i kamo znatnije su „potankosti“, koje dodajemo programu starih mi katolici, jer one su jedine kadre, da mu podadu život i obilan, moćan i veličajan plod — pravu hrvatsku narodnu književnost. To je onaj smjer, o kojemu osim moderne i starih još imam govoriti, katolički literarni smjer.

Pogledat će se mnogi u čudu. — Da li taj smjer doista kod nas već postoji? — Ta o njemu niko još ništa ne zna. Na žalost moram kazati, da formalno doista ne postoji. Ali u stvari i u biti ima, kako je svakome valjda dobro poznato, kod nas već Bogu hvala ljudi, koji svoj život, svoj kret i dah temelje čvrsto i nepokolebivo na kršćanskome naziranju svijeta, kako ga je najčistije i najsjajnije dočuvala katolička vjera. A među tim ljudima ima i beletrista, bilo da su produktivni pjesnici i pisci, bilo da su književni kritičari: ovi nužno moraju na temelju svojih životnih načela stvarati u duhu kršćanskoga idealizma — i eto vam katoličke smjera u beletristici. Što smjer ne postoji doista formalno, kao snažna i jedinstvena književna struja, to je krivo ponajprije to, što se Hrvati katolici tek polagano oporavljaju i osvješćuju od nagle i neodoljive najezde liberalizma i bezvjerstva na svim područjima, napose znanosti i umjetnosti, te je katolički pokret kod nas uopće još veoma mlad („Hrvatska Straža“ je tek u 6. godini, „Hrvatska“ u Beču u petoj), ali još je većma i osobito kriva neuređenost prilika na književnome polju i besprimjerno nejedinstvo radnika te ruke! Čovjek se mora upravo skameniti od čuda, kad to gleda. Upotrebljavam namjerno baš riječ nejedinstvo, a ne nesloga, jer to nije zaista nesloga. Jer između ljudi jednakoga životnoga i radnoga programa ne može biti nesloge, u pravome i potpunome smislu riječi, nego je ovo baš nejedinstvo. Naši katolički pjesnici i književnici stvaraju za sebe, nijedan se ne brine za drugoga. Jedan ima ovaj list, u kome objelodanjuje svoja djela, a drugi onaj, treći ih uopće ne objelodanjuje, jer se ne slaže s listom, četvrti ih posebno tiska, ali u vrlo nerasturenim izdanjima i tako dalje. Nijedan ko da ni ne zna za drugoga, niti za nj mari i uopće kao da niko i ne mari za kakvo jedinstvo. Stoga sam se upravo i bojao kazati na početku da „mi katolici“ dodajemo programu starih te i te potankosti, jer ne znam,

da li to smijem govoriti u još ičije osim u svoje ime, tako smo osamljeni i svaki sebi prepušteni. Ja sam se trudio i nastojao, ne bi li ikako iskresao ma i iskricu života, pozivao na javnu debatu o našem časopisu, o našem smjeru, sve krugove — zalud, niko se ni privatno nije oglasio, osim nekoliko onako natuknutih skroz nejasnih privatnih glasova. Jedan je gospodin dapače u privatnome listu nazvao moj predlog o diskusiji, „najgorim i najsuvišnijim, jer baš brbljanje po novinama svaku stvar pokvari“. Prvo ja sam se izrično ogradio proti novinama, te uputio jasno na ozbiljne listove „Hrv. Stražu“, „Vrhbosnu“ itd., a njihovo pisanje, mislim nije brbljanje; a drugo sam je taj gospodin ispisao o tome meni četiri velika folioarka, a od toga smo imali koristi on i ja — i niko drugi — bar neposredno. Da se je barem polovica toga, ono što je moglo biti za javnost, iznijelo u javnosti, potaklo bi se i samo pitanje jače i življe, pojmovi bi se bolje bistrili i mnogi bi znao, na čemu je. Istina je, da mnogim stvarima škodi dugo pregovaranje i raspravljanje, jer ni ne dođe dosta puta do osnutka; ali ovdje je činjenica neminovna, da katolički principi u cijelome životu i naziranju svijeta m o r a j u uroditi i katoličkom književnošću prije ili kasnije; a pošto u književnome listu samome među pristašama samima smije najmanje mjesta biti razjašnjivanju, prigovaranju, nesporazumcima i ostalim da tako reknem, neukusnim smetnjama, to je potrebito kao nigdje, da se pojmovi prije toga čestito razbistre, razlozi i prigovori dobro promozgaju, nazori iskristalizuju. Istina je, da katolički beletristi nemaju posebna lista upravo za to, da se oko njega okupljaju u pozitivnome i produktivnome radu, ali kad se opaža takova nehajnost za jedinstvo i zajednički rad, onda će se teško uopće iko bar u sadanjim prilikama odvažiti, da i pokrene kakav takav list. Ideja, potreba stvara sredstva, da poluči svoj cilj, a ne da časopis, sredstvo, tek silom nametne svima ideju, jer im ju jednostavno ne će moći nametnuti i tako ne će nikad doći do cilja. A ideja katoličke književnosti već postoji u načelima katoličkoga pokreta hrvatskoga, samo mnogima i mnogima nije još jasna i očevidna.

Kako sam zgodom već napomenuo, tu se ne radi o katoličkoj književnosti, kao da bi ona bila samo književnost ili bolje poezija katoličke vjere: samo nabožna poezija vjerska, crkvene pjesme, prikazanja misterija, legende, vjerska lirika —; kako god je u pojmu hrvatski katolički pokret pojam hrvatski nerazdruživo spojen s pojmom

katolički i s njim iste vrijednosti i iste znamenitosti, a isto tako i pojam demokratski, koji je zapravo u tome dvome uključen: tako i ovdje ima, da je nerazdruživo spojen pojam: hrvatska katolička narodna književnost. Ponajprije katolička u toliko, što je to književnost, koja je potekla iz kršćanskoga naziranja na svijet: dakle sve vrsti poezije — i ljubavna lirika, i pjesme o prirodi i sve, što se broji uopće u poeziju, ali na osnovu kršćanskome, idealističnome — naprotiv osnovu materijalističnome kod moderne. Usko je skopčan s tim i pojam hrvatske književnosti: ova se ima čvrsto i nerazdruživo priljubiti uz hrvatstvo: uz tradicije hrvatskoga naroda, uz njegovu povijest i njegove vjekovne ideale, uz tradicije njegove kulture, književnosti, dok je bila književnošću cijeloga naroda, a napose uz tradicije hrvatske narodne pjesme. Tu opet sam iz sebe proizlazi pojam narodne književnosti, naime da poezija nije samo l' art pour l' art u koliko ne smije biti tendenciozna, nego je ona i iz života za život, za narod, koji ona treba da iz temelja pokrene, uzdrma i podigne do visine vječnih ideala. Za to je i grčka poezija bila poezijom cijeloga naroda: Homer je narodna grčka knjiga, koju su svi i svuda na izust učili, svi i svuda se njom oduševljavali, svi i svuda je štovali, i samo tako se čak do nas dočuvala; a tako su Grci i prikazivanje svojih drama smatrali u neku ruku igrom cijeloga naroda, cijeli je narod prikazivanju prisustvovao i na cijeli je narod ono djelovalo u dno duše i oduševljavalo ga za vjeru (to naši moderni ljudi ne će da uvide, da je u Grka svagdje i uvijek božanstvo razastiralo svoju moć nad ljudskim životom i usudom i bilo nerazdruživo od same biti poezije), narodnost i slobodu, kako je i drama sama potekla iz narodnih žrtava bogovima, a Aristofanove komedije, najsavršenije svoje vrsti u književnosti svega svijeta, nisu prikazivane samo zbog sebe, zbog poezije, nego za čitav atenski narod, da mu pokažu i žigošu mane cijele države i ljudi atenskih, a učinka, kako znamo, nisu promašile. Pindar je u najglasovitijim i najljepšim svojim odama slavio pobjednike na olimpskim igrama, gdje su se sabirali svi Grci iz svih krajeva; a pjesme su se njegove javno tom zgodom pjevale, stavljajući cijelome narodu pred oči njegov ideal i oduševljavajući ga za nj: kalokagathia (ljepota i skladnost duše i tijela). Književnost nema da „umjetnički“ odgaja tek nekoliko „čistih esteta“ rafinovanim formalnim užitkom, već treba, da je narodna, da ona narod privlači k sebi, a narod da nju smatra svojom; samo

takova književnost je neprolazna, vječna, a po tom i jedina prava poezija. Poezija se ne smije zaustavljati tek na formalnim igrarijama i blještavom sjaju, ne smije se baviti tek kojom izmišljenom zaljubljenom djevojkom ili mušičavim činovnićićem i sl., nego treba da takne u živac čitavoga naroda, da dijeli s njim tugu i radost, suzu i osmjeh. Kažite mi hrvatsku dramu, koja je živjela u narodu od šesnaestoga vijeka pa do tridesetih godina devetnaestoga stoljeća? Ne ćete je naći do „Prikazanja od sv. Lovrinca“, koje je u biti svojoj, ma kako nesavršeno formom, u temelju srašteno s predodžbama, životom, idealima naroda; kažite mi jednu umjetnu epsku pjesmu, koja je živjela u narodu od osamnaestoga do dvadesetoga vijeka? Nema je do Kačića, čiji su junaci i dogodjaji srce srca narodnoga, duša duše njegove. A narod još i danas pjeva: Popuhnul je tihi vetrić i ponesal Mari krunu, a ta kruna je stara hrvatska kruna, a Mara nesretna hrvatska kraljevna od pred nekoliko stotina godina. I za to je besmisao, zagrijavati se i očekivati, da će se ko zagrijati za moderno izmišljene junake romana i pripovjesti, koji ne će u srcu naroda nikada uhvatiti korena niti ga zanijeti u dnu duše. A gdje će biti za jedno deset godina svi ti moderni junaci iz „Mora“. iz „Ruške“, iz „Zimske noći“, iz „Cupala“ — a gdje su mnogi već i sada? — Neka se ne misli tim, da zabacujem romane i slične književne vrste; ali s gledišta umjetnosti i uzvišene poezije moramo razlikovati poeziju i beletristiku u užem smislu: poeziju naime izvađenu iz srca, iz duše pjesnikove ili iz srca, iz duše narodne, poeziju vječnu neprolaznu; te beletristiku — u smislu zabavne književnosti, koja se sa zanimanjem čita u svoje vrijeme, ali nema dubljega utiska, te prolazi zajedno s modom, u kojoj se je nastanila: a to su romani i pripovijesti, te svako mora priznati, da je to u neku ruku niže vrsti poezija, ako se smije ovoj i pribrojiti; izuzimlju se svakako autobiografički romani (na pr. Goetheov Werther, Wilhelm Meister). koji nam podaju u izmišljenu ruhu samu dušu pjesnikovu i njegove nazore o svijetu i umjetnosti. Za romane i pripovijesti se ne treba toliko brinuti; oni ničU kao gljive, ali nikada ne će stvoriti veliku narodnu književnost. Ovu stvara tek poezija u najuzvišenijem smislu riječi: Lirika svake vrsti osobito vjerska i rodoljubna, napose uzvišena oda i himnos, no ne manje i ljubavna lirika, ali lirika uopće takva, koja je u uskom snošaju s glazbom, te se dade lako pjevati, jer samo takova osvaja dalje krugove i ostaje trajno u narodu,

epika, koja opijeva junake narodnih ideala, bilo vjere (legende) bilo narodne priče i pjesme, te narodne povjesti. Pri tom se ne mogu oteti, da ne spomenem krasnu misao i lijep putokaz, što nam ga je već 1759. ostavio starac Milovan (Kačić): Ako se naslađuješ u zgradam narešenim, evo sam ti kamenje pripravio, pilaj ga, teši i kreši tvojizim halatom, koga si stekao, ter načinjaj visoke, plemenite i gospodske palače: ja ti dobrovoljno dopuštam, i čestitu u tvom rukovodilu sriću zazivam. — Za tim drama: religijozna („prikazanja“ — misterija, te alegoričke drame: Calderon) i svjetska tragedija (iz narodne tradicije i povijesti), te komedija satirička na mane vremena.

Eto, to su moji nazori o velikoj narodnoj poeziji uopće; a da ta može proistjecati samo iz kršćanskog naziranja na svijet posve je jasno. Ukratko sam nepotpuno mogao iznijeti misli, o kojoj bi svakoj pojedinoj mogao po članke napisati, a kad bih sve htio suvislo i potpuno obraditi, morao bih čitavu poetiku ispisati. Da nam takova poezija treba, mislim, da je jasno, a da će nam ju katolička književnost donijeti, o tome ne dvojim. Istina je da se umjetnik ne da načiniti i umjetnost naučiti, utuviti; ali je istina i to, da u neznanju, neupućeni, veleumi propadaju i da svako umijeće treba uzora, putokaza. Nama neka je uzorom uzvišena grčka književnost, jer ona je jedina izvorna književnost, sve druge su nastavak ili oponašanje njezino; - kršćanstvo ju je nastavilo, upotpunilo, usavršilo, kršćanski je elemenat pako napose i osobito kod nas izražen u narodnoj poeziji. Spojem tih elemenata nastaje poezija, kakovu sam gore orisao. Da je za takovu književnost od prijeke potrebe posebno glasilo, uređivano u takovu duhu, to sam imao prilike razložiti u zagrebačkome referatu, a i svakom sam drugom prilikom napominjao, pa i sada živo ističem. Ali pošto zahtijevam posebni katolički smjer u književnosti, to je naravski, da se ne mogu složiti s onima, koji bi osnovali list pristupan svemu, što nema ništa protuvjerskoga niti protućudorednoga u sebi, pa bilo od kojega autora, slično kao n. pr. slovenski „Dom in svet“. Koliko su nam Slovenci inače u praktičnome radu uzorom, to ovamo nikako ne spada njihov primjer: Slovenci su mnogo manji narod sa posve drukčijom, kud i kamo neznatnijom povješću, s posve drukčijim, neznatnijim narodnim tradicijama, književnošću, te političkom i kulturnom ulogom. Slovenska moderna ne broji nego 6—7 književnika, a ni katoličkih pjesnika nije razmjerno mnogo više, dok je u nas moderna relativno cijela

jedna književnost, jedna književna epoha, a i reakcija proti njoj mora da je novom epohom u književnosti i kulturi.

Da ta poezija nije već ni sada kod nas utopijom, pokazuju između ostalih osobito neke vrlo utješljive pojave baš u našoj još skroz nerazvijenoj i nejedinstvenoj katoličkoj književnosti. Mislim osobito na pjesnička djela popa Slobodina (dra. Frana Biničkoga), krasne epske pjesme u duhu i ruhu narodne poezije, a za tim i mladenačke „Romance i balade“ Kostelnikove.

Tako možemo s pouzdanjem u životnu snagu naroda svoga i vjerom u naše i njegove vječne i veličajne ideale živo prionuti uz rad i veselo gledati u budućnost, u kojoj nam u znaku križa, u znaku vječnoga života i vječne, ujedinjene i jedine istine, dobrote i ljepote sviće bajna zora prave hrvatske narodne književnosti. Dao Bog što prije![1]

NA PROLASKU.

LJUBA IVIĆ, STUD. PHIL.

Zamirila Sava i kraj, dol i puti,
Za prošastom zimom tko će uzdahnuti!
Iza sunca prve evo ljubičice,
Tuca klepka, viču rozi, plaču žice.
Na ljubičnoj sunca zraci zrak se žari,
Kose mašu, zemlju oru graničari.
Ševa pjeva, gaca roda, staze bijele
Guske, patke u vodi se svud vesele.

Na nov život zdravi ti nas zovu dani
Jao kom su sanci svi već proigrani!
Na garištu tužno nijem stoji čovo
Zlatne zrake pritištu ga ko olovo.

[1] Ovim svršavam književna razmatranja za ovu godinu prisiljen vremenom i prostorom, premda je ostalo još mnogo pitanja, koja bih žebio obraditi. Gledat ću, da ih do godine u drugoj seriji bilo pod istim, bilo pod drugim naslovom u kojemu drugome od naših časopisa obradim. Ipak ovogodišnja razmatranja kao općeniti dio sačinjavaju posebnu cjelinu, a ostala bi imala sadržavati specijalnija opažanja, osobito glede na kat. književnost.

Životu se i on nekad smijô, nado,
Odavno je tucak propo i nastrado.
Sa zavišću lice gledi golubinje
Psuje, ruši svu upravu i proklinje.

A kroz polja jaki neki lete zvuci
Ne bojte se nisu Turci ni hajduci.
Gdje u čojku duh i tjelo pute vode
Tu je sreće, žarke pjesme i slobode!
Kraj raskršća jake miške stupa vesô,
U daljini vidjev svjetlo prah je streso.
Preko gore, preko mora hoda, mota
Zlatnu mora naći sreću od života!

Po životu i ja dugo gázam, lutam,
Manje slasti a gorčine više gutam.
Al sreće se moje kraj još negdje krijesi
A cijela mora, da je na nebesi.
I kud miri Sava i kraj, dol i puti
Ja umoran pozdrav još ću uskliknuti:
Do daleke želje moje mete hite
Na prolasku složno svi me uzdižite!

SRCE. VAŽNOST I ŽIVOTNA DJELATNOST NJEGOVA.

(Svršetak). NAPISAO STUD. MED. Fr. M.

NAPOKON možemo nešto reći i o oboljenju prisrđa (srčanoga mjehura, Pericardium, Herzbeutel). Kao ostali dijelovi srca, tako i prisrđe mnogo strada od upala. I ova upala prisrđa, (Pericarditis [*περι-κάρδιος* prid. okolo srca, *τὸ περικάρδιον* = prisrđe]) može se razviti akutno ili kronički. Uzroci su opet razne bakterije, kužne bolesti, zglobni reumatizam i dr. Uslijed upala stvara se u prisrđu neka iscjedina (eksudat), koja je dijelom tekuća, dijelom ko vlaknivo (Fascastoff). Znade se toga nakupiti i do 3 l., a i više. Zaustavi li se upala,

to može biti sva ta iscjedina s vremenom (2—3 tjedna) od krvnih vlasatica upita (resorbirana) i odstranjena. Liječnik će pak prema potrebi zgodnim medikamentima taj proces pospješiti. Nastojat će, da pobudi kod bolesnika bubrege na što jače izlučivanje mokraće, te će ograničiti primitak tekućina na najnužnije, usljed česa bude ona iscjedina prije upita, te kroz krv i mokraču pomalo odstranjena. Na taj način znadu biti iz tijela otstranjene i velike količine icjedina. Je li se ta nakupila u tolikoj mjeri, da je postala bolesniku opasna, to će je liječnik kraćim ali opasnijim operativnim putem (Troicar-om) otstraniti. Simptomi, koji prate ovu upalu jesu vrućica, sipnja, hlapat srca, modrilo (cianoze) kože, slabost srca itd. Katkad pak može smrt nadoći uslijed klonulosti srca (Herzlähmung). Često se nakon upale sraste prisrđe djelomice ili potpuno sa srcem (Obliteratio cordis), te ga tako pričvrsti uz prednju stijenku grudiju ili uz hrptenjaču. Tim bude srce priječeno u svojoj djelatnosti, što ima dakako neugodnih posljedica: povećanje kojega dijela srca ili konačno posvemašnju iznemoglost. Još češće srastu se samo stijenke prisrđa međusobno (Obliteratio Pericardii) tako, da bude srce posve sapeto u njemu, čim bude i opet spriječeno njegovo slobodno kretanje. Napokon se neovisno od upale javlja često i vodena bolest prisrđa (Hydropericardium, Herzbeutelwassersucht). Obično kao pratilica sveopće vodene bolesti, osobito uz bolesti srca, pluća i bubrega.

Uz ostale bolesti srca obole ne rijetko i srčani živci. Uzroci oboljenju srčanih živaca (Neurasthenia cordis)[1] jesu vrlo raznoliki. Ponajprije duševno i fizičko podraživanje živaca, težak duševni i tjelesni rad, spolni izgredi i razuzdanosti, prekomjerno uživanje alkohola, duhana, jake kave, čaja, nedovoljan odmor, preslabo spavanje itd. Sve to djeluje štetno, kao na cio živčani sustav tako i na srce. Neko vrijeme odoljavaju živci tome prekomjernom podraživanju, al s vremenom moraju popustiti i oni najčvršći, ta gutta cavat lapidem, a kamo li ne bi nježno živčano staničevlje. Postane li ovdje ili ondje najedanput koji živac nesposoban za svoj rad, to prestane usljed toga i onaj ustroj, za koji je određen, normalno djelovati, a što iza toga onda slijedi, ne treba dalje pripovijedati. Usljed bolesnih živaca srca nastupi kadkada silno pospješenje srčane djelatnosti. (Tachykardie, lupanje, hlapat srca, Herzklopfen) do 200 i više kucaja u minuti.

[1] (Neurastenija [*τὸ νεῦρον* = živac à privativum = ne, *τὸ σθένος* = sila, snaga] jest živčana slabost u funkcioniranju).

Pojavi se iznenada, te isto tako brzo izčezne, ali znade trajati satove dugo. Bolesnik se osjeća silno umornim, muči ga sipnja, nastupi zaustava krvi u krvicama, plućima, jetrima itd. Ovo lupanje srca može nastati i usljed napornoga tjelesnoga rada ili duševne uzrujanosti, no nije nikad tako jako i opasno, kao što ovo, kojemu je uzrok živčana bolest.

Vrijedno je, da ovdje spomenem još jedan pojav živčane bolesti srca. Dolazi pod imenom Angina pectoris (Herzbräune). To je bolest živaca (viscerale neurose), a karakteristična je po tom, što nastaju časomično (paroxysmenweise, anfallweise) intenzivne boli u okolini srca, koji se onda protežu sve u lijevu ruku, te su spojeni s osobitim čuvstvom, tjeskobom, strahom (Angst) i klonulošću (Beklemmug). Čovjeka probije hladan znoj, ruke i noge mu ohlade, govor prestane, te domala umre. U mnogo slučajeva prođe to lagano, te se pacient opet oporavi.

Napokon ni moderne bolesti ne štede srca. Jedna od njih jest danas tako općenita nervoznost ili živčana slabost, koja osobito po gradovima slavi svoju pobjedu. Kad čitavi živčani sustav strada, ne čini iznimku ni srce, koje je tako bogato na živcima. Kod svakoga većeg potresaja, uzrujavanja živčanog sustava, bud od nenadana straha, velike odgovornosti, teške slutnje itd. zapáne i srce u nepravilno djelovanje, što opet štetno djeluje na čitavi optok krvi. Usljed živčane uzbuđenosti, razdraženosti stisnu se kadkad žile, te potjeraju svu krv k srcu, gdje nastane usljed toga jak tlak, što se i osjeća. Čovjek problijedi, ko da ni kaplje krvi u njemu nema, te se trese od zime i studeni. Drugi put opet, živci ko da klonu, žile se raširе, te sva krv navali k periferiji tijela. Dotičnik porumeni, te osjeća silnu vrućinu osobito u glavi. Kod tako nagle promjene tlaka dakako da srce i opet najviše strada. Uzroke nervoznosti, izvanredne razdražljivosti živaca, a po tom i bolest srč. živaca valja u prvom redu tražiti u neumjerenom i razuzdanom životu, te u prekomjernom uživanju alkoholnih pića, jake kave, čaja, u strastvenom pušenju i drugim za živce podražljivim sredstvima. U velike pripomaže k nervoznosti i rad po raznim tvornicama i inim građevinama, gdje se radi uz opasnost života, pa i zvanja s velikom odgovornošću.[1]

[1] Navest ću ovdje riječi, što ih reče prof. Fraentzel o djelovanju alkohola na srce; on veli: Bei grossen und täglich genossenen Alkoholdosen, ohne längeren Schlaf, kann die erste alkoholische Erregung des Herzmuskels noch nicht vorüber sein, wenn die neue beginnt. Das Herz wird infolgedessen genötigt, sich dauernd abnorm häufig zu kontrahiren, hiedurch ermüdet der Muskel allmählich, seine Kontraktion wird infolgedessen zum Teil unwirksam und unregelmässig, schliesslich wird der ermüdete Muskel dehnbarer, die Herzventrikel erweitern sich, als Folge der Herzdilatation entwickelt sich der allgemeine Hydrops mit allen weiteren Functionsstörungen und es erfolgt schliesslich der Tod. (Prof. dr. Oscar Fraentzel: Vorlesungen über die Krankheiten des Herzens, Berlin str. 210.), A o djelovanju alkohola uopće reče prof. Gärtner: „Verminderte Leistungsfähigkeit, körperliche Schwäche, Widerstandslosigkeit gegen andringende Krankheiten und früheres Tod sind die einen, Demoralisirung, Verfall des Familienlebens die anderen Folgen der Trunksucht“. (Prof. dr. August Gärtner: Leitfaden der Hygiene str. 167.). Kakav komentar, držim, da tu nije nuždan.

Pošto sam tako u kratko opisao neke bolesti srca, sve se bojim, da ne bi možda ko čitajući ovo, u istinu dobio koju od njih. To pak nije bila moja namjera. Upozoravam stoga na to, da je srce čovječje sposobno mnogo toga podnijeti, ne postupa li se s njim odveć maćuhinski. Budi mu dobrim, nježnim prijateljem prema onoj: „Što ne ćeš, da ti drugi čine, ne čini ni ti drugima“, pa se ne trebaš ni malo uznemirivati ili bojati, da bi ti ikad vjerom krenulo. Ta ono već po naravi svojoj ne može nikako, da onoga na cjedilu ostavi, koji mu vjerno i ljubažljivo u svem na ruku ide. Stoga na stran sa svakim strahom! Vrši ti samo svoju dužnost, pa budi čvrsto uvjeren, da će i ono svoju još točnije i savjesnije obavljati. A sad još i o tim dužnostima, da rečemo koju.

Prije svega ukloni od bolesnika sve, što bi moglo štetno na njega djelovati (uzroke bolesti u prvom redu), zatim pazi, da mu svojim savjetima i poslugom ne naškodiš. Kod opisa pojedinih bolesti srca naveo sam vazda glavnije uzroke tih bolesti, odstrani ih i tim si bolesniku pružio prvu najpotrebniju i najuspješniju pomoć. Bolesnik valja da sve dotle duševno i tjelesno posve miruje, dok god srce nepravilno radi, dok god se javljaju znaci poremećenja kompenzacije (Kompensationsstörung). Istom onda, kad se srce na toliko oporavilo, da može lagano opet svoju dužnost vršiti, smije bolesnik i m o r a ostaviti postelju, te laganim hodom i tjelesnom kretnjom pobuđivati oprezno srce opet postepeno i polako na sve veći normalan rad.

Tjelesnom kretnjom i radom pospješuje se promjena tvari i kolanje krvi, te je srce na sve veći rad primorano, štogod se čovjek više tjelesno kreće ili teže napornije radi. Kretnje mišičja jesu jedan

od najvrsnijih fizioloških sredstava, da se pospješi strujanje krvi u krvicama i pokrene krepčije disanje. Povećaju li se ove kretnje ili taj rad posve lagano, to imade i srce vremena, da se na taj sve veći rad prilagodi t. j. da se usili i ojača u svom mišiću. Na taj način može bolesno srce s vremenom postići opet svoju normalnu jakost, te bez poteškoća obavljati svoj obični posao. Kome srce nije bolesno, ali odviše slabo od toga, što većim dijelom sjedi, te se premalo kreće i premalo tjelesno radi, takovu se preporuča redovita laka tjelovježba (Heilgymnastik) i češće šetnje ravnicom, ali ne u bregove, jer se uspinjuć čovjek silno umori. To se preporuča samo posve zdravim ljudima. Kod mnogo ljudi nije srce bolesno, već samo nevješto, slabo i nepriučeno na veći rad, preslabo za jaču djelatnost, te ga istom valja za to uvježbati. Dakako mora se i tu lagano vježbom početi, ali onda i ustrajno dalje nastaviti. — Kao što je po srce štetan prenaporan rad, tako isto škodi i strastveno tjeranje raznih športova, od kojih premnogi dovode do tjelesnog prenaprezanja. Tako se znade, da većina atleta jako rano umre od bolesti na srcu ili na plućima. Umjerenim radom, kod kojega se cijelo tijelo kreće ili primjerenom tjelovježbom jača se ne samo tjelesna snaga već i sila srca, te postaje čovjek čiliji, svježiji i spretniji. Opazi li čovjek, da mu srce ipak još nije u pravom redu, da se i kod manje tjelesne kretnje uzrujava, to valja neko vrijeme još mirovati, jer bi ti pokušaji čovjeku samo škodili.

Dok god nije sam organizam one grješke srca donekle izravnao (kompenzirao), najpovoljnije je za bolesnika posvemašnje tjelesno mirovanje, jer ono doprinaša najviše, da se može uzpostaviti ravnotežje sila djelujućih ustroja, koje se je bolešću poremetilo. Koliki i kaki je rad pojedincu bolesniku dopušten, to će valjda liječnik odrediti. Tjelesni rad ne smije prekoračiti energiju srca, ali rad i tjelesne vježbe u tim granicama moraju se obavljati, da srce svoju jakost zadrži t. j. da ne oslabi. Valja nastojati i ojačati lagano srčanu mišicu tjelesnim radom, ali svakako samo uz najbrižniju pažnju i oprez kontrolirajući srce, da si čovjek ne bi i opet bolest navukao. Kao što u svem tako i u športskim vježbama valja uvijek uzdržati auream mediocritatem, jer inače od njih samo štete. Rad i odmor valja, da se pravilno izmjenjuju, ne će li čovjek, da mu naškode. Kad osjećaš umornost, počini, a tek onda, kad si dovoljno sila skupio, nastavi svoj rad. To vrijedi ne samo za tjelesni,

već i za duševni rad.[1] To jest čovjek može imati sve pogodnosti po zdravlje svoje, pa mu ipak ne će ništa koristiti, ako ih ne zna ili ne će da razumno upotrebi. Ta često se muha i u medu utopi!

Odijelo neka bude primjereno godišnjoj dobi, ali ne odveć debelo ni opet pretanko. U pretoplom se odijelu (što je raznoliko prema dobi godine) čovjek i uz najmanji tjelesni rad ugrije i uznoji, te je onda izvržen čestim prehladama. Ne smije, da je preusko, jer bi priječilo disanje i optok krvi i transpiraciju kože. Stan neka je čist, zračan, svjetao, i više hladniji (10°—15° C). Hladan zrak naime godi bolesnicima na srcu, jer on pospješuje optok krvi u plućima, te tako ublažuje sipnju. No odveć hladan zrak u većoj mjeri udisati ne valja, jer može prouzročiti u plućima t. z. katare. Napokon stan ne smije biti vlažan, jer vlaga sprečava djelatnost kože (isparivanje), a sve izlučivanje otpada onda na bubrege, što je ne malo štetno po srce. Imade li bolesnik hladne ruke ili noge, to mu ih valja grijati. Kupanje može se tek dopustiti, kad se bolesnik nalazi na putu k ozdravljenju, t. j. pošto je već srce svu navalu bolesti izdržalo, te počinje opet sabirati svoju snagu. Kod kupanja valja bolesnik, da na to pazi, da se ne služi prehladnom a ni pretoplom vodom, jer velike razlike u temperaturi silno djeluju na živčani sustav, na tlak krvi, a po tom i na srce, koje se može na taj način vrlo oštetiti. U ostalom samo kupanje nije od tolike važnosti za bolesnike srca, kako se više puta misli i čita u reklamama raznih kupališta. Što tako blagotvorno i okrepljujući djeluje na bolesnike u kupkama, jest onaj bezbrižan i medan život, što ga tamo sprovode. Ugodne šetnje i zabave u svježem i čistom zraku, u divnoj Božjoj prirodi, ona zaborav na domaće brige, sve to djeluje povoljno na ćud bolesnika i njegovo zdravlje. Da duševno neraspoloženje i svakakve brige štetno utječu na bolesnike, to su znali već stari Rimljani, kad su na ulazu Antonijevih kupališta u Rimu stavili slijedeći napis:

Curae vacuus hunc adeas locum,
Ut morborum vacuus abire queas;
Non enim hic curatur qui curat.

[1] Prof. Rosenbach veli: Nicht in der Bewegung oder dem Aufenthalte in der Luft, nicht in der Gymnastik oder dem Sport liegt an sich das Heilsame sondern in dem richtigen Verhältnis zwischen Arbeit und Ruhe, in dem Wechsel der Bethätigung, in den günstigen Bedingungen für die Aufnahme und Verarbeitung von Substraten, die nur durch ergiebige innere Leistung ihre wirksame Form erhalten können. Prof. Dr. O. Rosenbach: Die Krankheiten des Herzens und ihre Behandlung, Berlin, str. 1021.

Za bolesnike na srcu (mislim od organskih bolesti) jesu dakle kupke od manje važnosti, pa bile one koje mu drago vrsti. Ko pak želi gdjegod vani oporavka, da se uzmogne otresti za neko vrijeme svojih briga, taj će naći izobilju takovih mjesta i u našim lijepim hrvatskim krajevima, gdjegod na selu, te će postići isto a možda i prije nego li u kojim svjetskim kupalištima. Tko napokon želi, da ipak ide u kupelji, tom nije potrebno, da ih traži u tuđini, kad ih i kod kuće imademo i to u vrlo krasnim predjelima. Zašto pomagati tuđina, te novac u tuđini trošiti, kad se to sve i kod kuće može dobiti. Ali danas je „halt“ takova moda, da se traži uvijek nešto, što nije za svakoga običnoga smrtnika. E pa šta ćemo onda!

Dobije li čovjek hlapat srca (Herzklopfen), onda valja metati na srce hladne obloge. Bolesnik neka ispije čašu hladne vode, te legne na uznak, sasma vodoravno. Isto tako valja metati hladne obloge kod sviju upala srca. Studen naime manji dotjecaj krvi k srcu, u srčanu mišicu, te se upala ne može tako naglo razvijati. Smanjuje i prejaku djelatnost srca, te zapriječi svaki nepotrebni rad srca, koji bi prejakim živčanim podražajem nastao. I kad koga muči sipnja (kojoj je uzrok bolest srca), djeluje na nj vrlo povoljno hladan zrak. Toplina još pogoršava poteškoće. Slično kao studeni oblozi, djeluju i topli oblozi. Ovi se upotrebljuju, kad je srce iznemoglo u radu, dakle u stanju slaboće srca i kad je bolesnik posve miran. Metanje obloga, toplih ili hladnih, valja samo onda dulje nastaviti, ako je bolesnik osjetio neku polakšicu svojih boli. Trpi li čovjek na srcu usljed nervoznosti, to nastoj odstraniti sve, što čovjeka uzrujava i uznemiruje. Bolesnik valja da boravi u mirnoj okolici, gdje se ne čuje nikakva buka. Osobito blagotvorno djeluje na takve bolesnike šetnje i boravak na svježem zraku, u šumi, livadama, poljima itd. Isto tako vrlo koriste šetnje ljudima, koji trpe od udebljanja, te možda od usaljenja srca. Upotrebe kakovih medicinskih preparata (iz ljekarne bez liječničkoga nadzora) kod griješki na srcu i uopće bilo kod ma koje bolesti valja se najstrože čuvati. Tek što ti liječnik preporuči ili prepiše i u kolikoj množini ili kada da smiješ uzeti, to upotrebi, a ostalo pusti, ne ćeš li da se izvrgavaš otvorenoj propasti. Ta koliki samo kod svake malenkosti, kad ih malo glava zaboli i slično, uzimlju migrenin, antipirin, piramidon, salipirin, fenacitin, kofein itd. i to u što većoj mjeri, dakako, da bolje djeluje, a neznaju jadni, da si time

živce truju. Dobave si tako lagano nervoznost, a često nadođe i krajna granica njezina — ludilo.

Rekli smo već prije, da se ne smije srce ničim opterećivati tako dugo, dok god se ne nalazi u potpunoj kompenzaciji t. j. dok se nije od bolesti toliko oporavilo, da može opet lagano vršiti svoj rad. Toga se valja držati ne samo kod rada, već i kod hrane. Za vrijeme poremećenja normalne djelatnosti srca, morat će bolesnik ne samo tjelesno mirovati (u krevetu), nego će i smanjiti količinu hrane na najnužnije i ovo uzdržavanje od hrane (Hungerkur) tako dugo nastaviti, dok god si srce samo ne ispravi donekle nastalu griješku. Tek kad ovo nastupi, može bolesnik opet polagano sve više hrane uzimati.

Da mora srce nakon svakoga jela jače i snažnije raditi, to su pokazali fiziološki pokusi. Poslije jela poveća se količina krvi, srce mora da veću masu stavlja u gibanje. Nadalje rade probavni ustroji (mišičje želuca i crijeva, pa žlijezde), te se njihovim radom poveća potrošak kisika i povisi promjena tvari (Stoffumsatz). Kadkada iznaša to povećanje djelatnosti srca nakon obilnijega jela gotovo za polovicu više, nego li u drugo doba, kad probavni organi miruju. Iz toga razloga ne valja, da bolesnici na srcu najedanput puno jedu. Rađe manje i češće. Smanjivši dakle količinu hrane, pripomažemo tim znatno, da se otereti i onako bolesno i slabo srce. Ruski liječnik Karell pokazao je to svojim pokusima na bolesnicima. (Karell'sche Milchkur). Dr. Hirschfeld[1] je ovakim uzdržavanjem od hrane (Unterernährung) postigao lijepe uspjehe i kod ljudi, koji su trpjeli od vodene bolesti. Ali posrećilo mu se to samo onda, ako je bolesnik prije toga obilno jeo, t. j. imao tek za jelo. Kojima je pak tek manjkao, nije više ništa koristilo još i daljnje smanjivanje hrane. Prema tome valja uzeti, da je onaj gubitak teka za jelo na neki način već neko samoupravljanje (Selbstregulation) organizma. S druge je strane opazio isti, da je obilnija hrana bolesnicima, za vrijeme narušene kompenzacije uvijek štetna bila: pojavila se ili povećala odmah sipnja (Atemnot), hlapat srca, edemi itd. Kao hranu za vrijeme poremećene kompenzacije preporuča po svom iskustvu, da bolesnik dobije na dan tako do 250 gr. mršave govedine, 1—2 jaja i k tome dobru juhu (Bouillon). Na taj način, veli bolesnici gotovo ni ne osjećaju, da se liječe gladom (Hungerkur). Usto ne treba, da sveukupni volum ove hrane na dan $^3/_4$ litre prekorači. Da se samo količina tekućine smanji, a množina hrane da

[1] (Dr. Felix Hirschfeld: Nahrungsmittel und Ernährung, Berlin).

ostane ista ko i prije, drži, da nije od osobite koristi, jer bolesnik onda osjeća više žeđu nego li glad, te i uz sve moguće načine, kojima se ta žeđa nastoji utišati, ipak to nije od velike hasne, kad bolesnik za kratko izgubi tek za jelo.

Napokon su i pokusi pokazali, da ovo smanjenje hrane ni malo ne slabi srčanu mišicu. Gladujuće životinje n. pr. ne gube ništa od težine srca ili mozga, dakle od onih ustroja, koji i za vrijeme gladovanja neprestance rade. Osim toga opazio je ruski učenjak Timotejeff povećanje srca kod pasa, kojima je srčane zaliske oštetio i onda, kad su ti psi premalo hrane dobivali. Iz toga pak slijedi, da ni srce, kao ni drugi ustroji, koji rade uz smanjenu količinu hrane (ako dotični naime manje jede) ne trpe nikakove štete na svojoj djelatnosti, naravski ne prekorači li samo to uzdržavanje od hrane stanovite granice. Kad se naime potroši sva zaliha hrane, što je imao organizam u pričuvi, onda prestaje svaka „Hungerkur“, jer bi se tim liječenjem moglo napokon tako daleko doći, da bi srce u istinu prestalo kucati za uvijek. No do tjedan dana uzdrži to i tjelesno vrlo slab čovjek, dok drugi tjelesno jaki, četrnaest dana, a i više.

Kod upale usrčine i posrčine (Herzbeutel) preporuča dr. Hirschfeld kao hranu samo mlijeko ili kavu ili čaj s mlijekom, ali ne više od 1 l. dnevno. Traje li bolest dulje, onda valja lagano hranu povećavati, no ne odviše. Kod velike slabosti srca vrlo uspješno djeluje kao oživljajuće sredstvo vinovica (Weingeist) ili samo vino. No odveć ga oživljavati i krepiti možda tako s litricama, kako to mnogi znadu, nije baš uputno. Da se čovjek očuva pred bolestima žila i srca, valja se klonuti svega, što povećaje tlak u njima. Treba se čuvati brojno uzimati kakvo podražujuće pilo ili jelo, kao jaku kavu, čaj, alkoholna pića s velikom množinom ugljične kiseline. I ugljična kiselina povećava tlak u krvi, te su takva pića štetna za bolesnike na srcu.

Kad se bolesniku već srce oporavilo, te opet normalno djeluje, onda mu se nije nužno više toliko držati strogo kakih prepisa, što se hrane tiče, već neka jede, što mu bolje u tek ide. Dakako i tu valja da ima neku mjeru, no zalogaje i gutljaje brojiti nije baš potrebno. Koliko treba da jede, o tom će ga uvijek njegov glad obavijestiti, ali piti više od 2 l. tekućine na dan, nije nikako probitačno niti potrebno, premda je gospa žeđa kadkada drugoga mijenja, no muž, čovjek, ne valja da uvijek svoju milostivu sluša, pa brusila ona jezik, koliko joj drago! Usto imade ljudi, koji brzo udebljaju, ako više piju

(dakako, da se kod toga i dobro hrane). Kod mnogih je pak sve jedno, da li mnogo piju ili ne, oni ostaju uvijek jednako pretili tusti ili mršavi, a ni jedno ni drugo nije baš najpodesnije stanje. No jedno ima ipak neku prednost. Prof. Fraentzel veli: Mit der grösseren Magerkeit geht eine viel grössere Frische des Individuums, eine viel grössere geistige und körperliche Arbeitsfähigkeit einher, und man wird vielen Menschen den besten Rat für ihr ganzes körperliches Wohlbefinden geben, wenn man sie auf ein gewisses Minimum der Flüssigkeitsaufnahme bringt[1] . . . Das viele Trinken und der grosse Durst ist bei vielen bloss üble Angewohnheit, die man sich abgewöhnen könne“. Pij dakle samo u toliko, što ti je po zdravlje nužno, i to kao odabrano piće neka ti je čista i svježa voda. (Adamsbier!) Ostala pića smatraj samo kao ljekove, i prema tome se s njima služi kao s takovima.

Iz ovoga kratkoga opisa može se barem donekle već uvidjeti, koliku i kako važnu ulogu igra srce u našem organizmu. O zdravlju i normalnoj djelatnosti njegovoj ovisi zdravlje i normalno djelovanje svih ostalih tjelesnih ustroja. Poremeti li se njegov rad, to strada manje više cijelo tijelo, a kratko samo mirovanje njegovo, obustava njegova rada, vodi do potpuna mrtvila svih ostalih ustroja — c' est l commencement de la fin! — do smrti. I ostali su tjelesni ustroji tako međusobno vezani i ovisni, da složno potpomaže jedan drugoga u radu. Iz ove ovisnosti slijedi, da trpe svi ostali ustroji tijela, kad koji od njih otkaže svoju službu, kad oboli. Ako su ustroji dobro razviti i jaki, to će oni moći dulje i laglje snositi bolest kojega od njih. U protivnom slučaju podlegnu bolesti za malo jedan za drugim i oni ostali dosad zdravi, ali slabi ustroji. Što treba dakle činiti? Prije svega valja se čuvati svega i izbjegavati sve, što bi moglo narušiti naše zdravlje, te nas baciti kakvoj bolesti u naručaj, a osobita briga neka nam bude, da uzdržimo i očuvamo srce jako i zdravo u svakom pogledu (i u onom drugom smislu, što nije od manje važnosti!) Snađe li koga usprkos svemu ipak kakva bolest, to valja, čim se osjeti bolesnim, da dulje ne oteže i ne čeka, već neka odmah upita liječnika (jednoga ili drugoga već prema vrsti bolesti) za savjet, da sazna, prijeti li opasnost ili ne. Nikad se neka ne čeka, dok se bolest pokaže u pravoj svojoj slici i dok zahvati dublji korijen. Dok je trn

[1] (Prof. dr. Oscar Fraentzel: Vorlesungen über die Krankheiten d. Herzens, Berlin str. 223.)

mlad, lako ga je iščupati, ali kad ponaraste, već to teško ide. Pođe li to ipak za rukom, to povuče sa sobom na svom razgranjenom korijenju svu silu zemlje, a iza sebe ostavi duboku jamu. — Koliko bi ljudi moglo biti danas još zdravih i živih i bez tolikih boli i muka, da su se odmah u početku svoje bolesti posavjetovali s liječnikom. Koliko bi bilo manje opasnih operacija, do kojih je zavlačenje s bolešću dovelo. Tko će napokon da nabroji sve te posljedice nemara, nemara ili straha itd., koji su tobože sprječili bolesnike, da potraže liječničku pomoć i savjet! Ne oteži dakle, osjetiš li, da ti je možda zdravlje u pogiblji, već potraži odmah lijeka na pravom mjestu i u pravo vrijeme. No imade još jedno uspješnije i sigurnije sredstvo, da si zdravlje očuvamo, a to jest jačanje i otvrdnuće tijela.[1] — Jačajmo dakle naše tijelo korisnim radom ili primjerenom tjelovježbom, tako da se kod toga redovito cijelo tijelo kreće, te bude svaka mišica tijela za svoju radnju sve sposobnija i jača. Tjelesnim radom jačaju se naime mišice, sili se disanje, pospješuje opticanje krvi i izmjena tvari u cijelom tijelu. Sile pako, koje su se radom istrošile, treba ponoviti, nadoknaditi krepkom hranom i zdravim pilom. Kratko gladovanje ne škodi nimalo, dapače je to vrlo praktično sredstvo za pročišćenje krvi i tjelesnih sokova. Stan neka nam bude svjetao, suh, zračan, a nikad pretopao, a odijelo prema vremenu deblje ili tanje, ali nikad ne smije, da potiče tijelo na isparivanje, znojenje, niti smije s druge strane isto priječiti. Od nepogode vremena, naglih promjena vanjske temperature bit ćemo najbolje zaštićeni, ako našu kožu, naše tijelo, tako izvježbamo, utvrdimo, da se bude znalo svim tim i naglim promjenama prilagoditi, akomodirati. To možemo najlaglje postići svakidanjim umivanjem u hladnoj vodi i čestim kupanjem u istoj (17°—20°). Ojačano i otvrdnuto tijelo ne će tako lako uhvatiti kakvu bolest, a u slučaju, da i oboli, ne će se moći bolest tako lako širiti, nit će imati toliki utjecaj na ostale ustroje. Tijelo samo moći će se uspješnije oprijeti bolesti, a više puta svladati svoga dušmanina i bez druge kake pomoći, te samo od sebe ozdraviti. I srce bit će jače i snažnije. Laglje će obavljati svoju zadaću, a ne će tako lako pasti u koju bolest. A stigne li ga ipak kada ta nezgoda, da oboli, ne će toliko stradati od njega drugi ustroji, a i samo će si laglje pomoći,

[1] („Besser als Kampf gegen Gefahren der Aussenwelt ist die Abhärtung gegen ihre Angriffe, die Stärkung der Individualität gegenüber fremden Einflüssen“ veli prof. Rosenbach).

da opet ozdravi. Jer što su jači i zdraviji ostali ustroji, to je po oboljelo srce bolje, te će se prije, naravski uz njegu, riješiti svoje bolesti. Jačajmo se dakle!

Budemo li tako pametno i razborito upravljali svojim tijelom i čuvali svoje zdravlje, to će nam zaista srce biti zdravo, te u istinu prebivati mens sana in corpore sano!

PONESI ME . . .

VLADISLAV KULUNDŽIĆ, THEOL.

Ponesi me, pjesmo moja,
Gdje zloba se ljudska gubi,
Gdjeno samo sreća cvate,
Gdjeno mjesec zvijede ljubi.

Ponesi me, pjesmo moja,
Iz tužnoga ovog kraja,
Bar na časak, samo časak,
Da okusim mrvu raja.

Ponesi me, pjesmo moja,
Kamo žudi srce moje,
Gdjeno slavulj ptica mala
Sreću samo, ljubav poje.

Ponesi me, pjesmo moja,
Gdje zloba se ljudska gubi,
Gdjeno samo sreća cvate,
Gdjeno mjesec zvijezde ljubi.

JOŠ JEDNOM DOĐI . . .

JOSIP HAJDUKOVIĆ.

Još jednom dođi, sine, na te grudi,
U njima za te gori oganj živ.
Čuj kucaj srca žarki, što te budi
Nek budeš za nj: il mrtvac ili div!

Na grud mi amo, već je prošlo doba,
Kad mišći tek si tvrdim bio boj,
Kad silnik jači davio te roba
I na svom pragu n'jesi bio svoj!

O amo pani, sine, na te grudi
I čuj, da za te ključa moja krv.
Poštenjem velik . . . čelik-značaj budi:
To k sreći tvog je doma zlatna brv!

PLATON O BESMRTNOSTI.

(Svršetak.)

STUD. PHIL. FERDO GALOVIĆ.

A) POBIJANJE DJEČIJEGA STRAHA U NAMA.

(Duša bi se mogla pri rastavi s tijelom raspršiti. — Duša je jednostavna i nerazriješiva supstanca. — Tobožnje protivurječje Platonovo. Zaključak — a minori ad maius, o relativnom trajanju tijela po smrti na trajanje duše.)

ZANIMIVO je promatrati duševno raspoloženje sviju licâ u dijalogu. Uza sve zbiljno raspravljanje ne ostavlja Sokrata ni ovdje njegova fina ironija. Svi učenici s tumačenjem bijahu zadovoljni, a on ih ipak pita: ne bi li mogao vjetar raznijeti dušu, kad tijelo ostavlja, pogotovo ako se dogodi, da koji ne umire pri mirnu vremenu, već za oluje velike. Kebe se doduše smije nad tim, što ih Sokrat drži za djecu, al ipak dodaje, nek pokuša ih o tom uvjeriti, al ne, kao da bi se oni bojali, nego kao da bi u njima bilo dijete kakovo, koje bi se tako bojalo . . . Dakle ipak nije još sasvim uvjeren. Ono dijete, naravni čovjek u njemu, još materijalistički prima. A tome se ne treba čuditi, kad znamo, da i danas svijet neuki drži dušu za vrstu zraka, za zračno nešto. Zato treba mnogo i nauke i vježbe, da se čovjek pridigne do pravoga poimanja duše. Plato će dakle utvrditi, i da je duša i materijalna i zato promjeni ili propadanju nepodvržena.

Kojim li je stvarima bitno to, da se raspršе pri dodiru kakovu, a kojim ne? Kojim od njih pripada duša? Ono prvo svakako sastavljenim, a drugo nesastavljenim stvarima. Obilježje prvih bit će, da su čas ovakove, čas onakove (*τὰ δὲ ἄλλοτ' ἄλλως*), nikada iste (*μηδέποτε κατὰ ταὐτά*), druge su uvijek u istom snošaju i sebi vazda jednake (*ἅπερ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχει*). Tako dobro, lijepo, jednako i sve, što je na sebi i po sebi i u istinu bićno, nikad

ne prima promjene, za sebe je, i u istom i jednom se načinu odnosi. Tako su nesastavljenice svi ustaljeni pojmovi: krug, kruglja, jednako — itd. Takih pojmová ima svaka znanost. Znanstveno ustaljeni pojmovi ne mjenjaju se. Pojam mosta, kuće, kruga, jedan je i isti uvijek. On ne mijenja, dok se prava bit stvari ne upozna. — Ono sastavljeno možemo čuti, vidjeti, ticati, a do nesastavljenog dolazimo mišljenjem duše (*τῷ τῆς διανοίας λογισμῷ*). Bez oblika je i ne može se vidjeti (*αἰδῆ καὶ οὐχ ὁρατά*). Dvije su vrsti stvari: vidljive i nevidljive. Prve sastavljene, druge nesastavljene. Kod čovjeka je tijelo sličnije vidljivome, duša nevidljivome. Ako bô duša što promatra po osjetilima, vrluda u sudovima, zapada u nemir i zabludu. Ako li sama za se bez pomoći osjetilâ što opravlja, onda je u području ideja, mirno sudi i prema idejama stoji u jednakom istom odnošaju. Tako stanje duše zove se mišljenje i spoznanje (*φρόνησις*). Duša je sličnija onome, što je uvijek jednako. Ona je bliža idejama, prem sama nije to. Ćutilne stvari su joj tuđe, ideje blize, otud onaj proces kod zaposlenosti njene. On se je eto poslužio činjenicom, koja je svima poznata: prema poznatijem smo mirniji, prema našoj naravi zgodnome povjerljiviji itd. Pomislimo si botaničara u tuđoj zemlji, u raznolikoj, nepoznatoj flori. Dok ne bi sve biline svrstao u vrste i razrede, dakle na pojmove, on bi bio nemiran, letio amo i tamo, tražio i kopao. I kemičar traži i reda u formule sve, i matematičar tako. Tako učenjak i znanstvenjak od mnogostruke pojedinačnosti ide na pojmove i tu se smirava. I u tom eto miru, što ga duh traži, nalazi Plato dokaz za nutarnju srodnost duše s idejama. Ta srodnost nuka na zaključak, da je i ona jednostavno i trostavno nerasežna supstanca. — Ova netom rečena bićnost duše čini se nekima, da je u opreci s onim, što Platon uči o duši, da od dva sastoji dijela, jednog besmrtnog, smrtnoga drugoga, koji se opet u dvije dijeli polovice, i što svakom tom dijelu daje određeno tijelo u tijelu. No valja znati, da je duša po svom pravom bistvu razum (*νοῦς*, Vernunft), a ona dva dijela dolaze u račun samo, kad je duša u svezi s materijom, s tijelom.[1] Iz toga zaključujemo, da je svojstvo tijelu, da se raspрši i porazdijeli, dok je duša nevidljiva. Po smrti dakle očekujemo, da će tijelo propasti. No opažamo, da tijelo ne propada baš brzo pače ni onda, ako tko mlad umre, a pogotovo ne staro balzamovano tijelo. Kosti ostaju dugo neistrule, gotovo vječne da tako kažem (*ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀθάνατά*

[1] Timäeus p. 30. A. f.

ἐστιν). Kad se dakle tijelo, koje je više slično sastavljenom, smrtnom, mnogostrukom, tako dugo sačuva, to i duša, božanstvu, besmrtnom i jednostavnom slična, ne može poslije smrti propasti i kao vjetra je nestati.[1]

B) NAVODI SIMIJE I KEBA I OPROVRGAVANJE SIMIJINIH.

1. Poslije svega ovoga i poslije još kratkog razgovora o sudbini duše poslije smrti, što ovdje ispuštam, jer na našu stvar ne spadaju, veli pismo, da je nastala šutnja dugo vremena (*σιγὴ οὖν᾽ ἐγένετο ἐπὶ πολὺν χρόνον*). Sokrat je o netom rečenom razmišljao, dok su se Simija i Kebe tiho nešta razgovarali. Oni eto još nisu bili na čistu, sumnjali su. Pošto ih Sokrat ohrabri, da samo slobodno izreku sumnju svoju, opaža prvi Simija, da štogod sigurna i izvjesna u ovom životu saznati ili je nemoguće ili bar jako teško, a i ono glede duše ne dopada mu se. Jer onaj izvod a minori ad maius ne može se proteći na harmoniju. I ona je kao i duša nevidljiva, bestjelesna, božansko dakle nešto i lijepo. I o njoj bi se kao i o duši moralo tvrditi, kad bi lira i žice potrgane bile. Kad su žice i lira, koji području smrtnoga pripadaju, još tu i postoje, mora i harmonija, božansko budući, još negdje biti i ne propasti, i lire bi prije nestalo, nego bi se njoj što dogodilo. Čini mu se, da je tijelo sastavljeno iz supstancâ protivnica, iz hladnog i vrućeg, suhog i mokrog itd., a duša je mješavina i harmonija svega toga, ako je to dabome sve u pravom odnosu. Budući ona harmonija mora, kad tijelo preko mjere napeto bude (oboli) propasti, prem božansko nešto, kao što i harmonija glasova propada, a tijelo ostaje dok se ne spali. Kebe vjeruje u to, da je duša bila prije nas, ali da ona i poslije smrti još gdje postoji — to ne shvaća. Jer kakogod kažemo o duši, mogli bi i ovo reći o umrlom tkalcu: Čovjek taj nije propô, jer odijelo, što ga je satkô, još traje. Kad tko ne bi vjerovao, pitali bi ga: A šta je trajnije: čovjek ili odijelo, što je u porabi? — Na to bi taj odgovorio, da je svakako čovjek trajniji, i sada bi ovaj držao, da je onaj čovjek zbilja negdje, jer eto odijelo mu je još dobro sačuvano. — Al tako umovanje ipak ne valja. Taj bô tkalac, mnogo satkavši odijelo, umre poslije svih njih, ali prije zadnjega. A ipak ne smijemo reći, da je odijelo jače od čovjeka. Tako mu se čini, da i duša mnogo tijela promjeni i izrabi i propadne poslije mnogo tijelâ, ali prije posljednjega.

[1] Ovo će dati povoda za harmoniju duše, pri čem ovaj dokaz ne će vrijediti, tek se ne pokaže supstancijalna razlikost njena od tijela.

A ne ćemo tvrditi, da je za to duša manje trajna od tijela. Onaj izvod Sokratov ništa ne dokazuje i on ne vjeruje u postexistenciju duše. Ali može se uzeti, da ona kod mnogoga poslije smrti još postoji i da prođe mnoge procese postojanja. Na koncu se ali ipak istroši i propadne. Mi ne znamo, koje je zadnje dijeljenje duše od tijela, pa nismo sigurni, nije li kod naše smrti i smrt duše uvjetovana, i zato valja biti u strahu.

Prije nego pređemo na Sokratova pobijanja, ogledajmo, što li su u suštini navodi ove dvojice.

Simija shvaća dušu materijalistički. Ona je doduše nevidljiva, i materijalna i lijepa, ali ipak produkat tijela materijalna. No to nije samo Simijino poimanje. I Eleati Zenon i Parmenide tako mišljahu, pa i Aristotelov učenik Aristoksenos.[1] A da su take bile i liječničke škole, tvrdi sam Plato.[2] Duša je po svom postanju kasnija od tijela, bitak joj je uvjetovan bitkom tijela, kao i harmonija, što je produkat materijalnog sastava glazbala. Samo kao misao u duši sačinitelja lire, ona je prije lire, a ta harmonija nije ona, što ju žice izvijaju. Ona je ovisna o sastavu lire i poslije nje je. — Po Kebu je opet duša prva, koja si tka tijelo, ona je princip života. Ona si tako tka mnoga odijela, a na koncu iscrpljena propade. Njemu je duša podvržena smrti.

2. (Oprovrgovanje pojmovima a priori. 1. — Ćudorednom razlikosti duša. 2. — Gospodstvom duše nad tijelom 3. —)

Sokrat pita najprije obojicu, da li pristaju uz ono, da je znanje sjećanje, pa kad uz pozitivan odgovor to potvrdiše, pokazuje, kamo su zalutali. Simija uvjeren, da je po onom stavku duša prije tijela, drži, da je duša harmonija. No tim je rekao, da je ona sastavljena i poslije tijela. To je očito protuslovlje.

Simija uviđa, pa se odlučuje za ovo, da je manje sjećanje. A onda duša kao sastavljenica ide za onim, iz čega je sastavljena, te čini i trpi isto, što ono. Ovo nju određuje, kvalifikuje. Duša kao harmonija tijela, morala bi ga slijediti i slušati, čim bi se poremetio onaj prirodni i samo opažanjem zamjećivani snošaj duše prema tijelu. A ne može biti harmonija ni s ovoga razloga: Harmoniju glasova čini harmonijom udezba: ona postaje harmonija u višem ili u nižem stupnju. No duša ne može biti više ni niže duša nego druga.

[1] Cic. Tusc. I. 10. 19.

[2] Simp. 189 D 186 A.

Da je harmonija, sve bi jednako morale biti harmonične. No kako tumačiti onda zlo u duši? Jer jedna je duša zla (disharmonija), druga dobra (harmonija), pa kako da raztumačimo to po mnijenju, da je duša harmonija? Tako bi jedna duša harmoničnija bila od druge ili viša duša od druge. A to je po gornjem krivo. Ili mora onaj, koji dušu za taku drži, uzeti, da sve jednako na harmoniju udioništvuje, i svaka mora jednako i na harmoniji i na disharmoniji djela imati t. j. sve bi morale biti ili jednako dobre ili zle. Da duša ne može biti viša duša od druge, slijedi otud, što sve imaju isti izvor i početak u Bogu, sve su na isti način duh njegova duha.

Protivi se tome i to, što je duša u čovjeku vladajuća. U nebrojeno se slučajeva duša odupire naginjanju tijela. Kad bi duša bila harmonija, morala bi činiti ono, što bi supstanca iz kojih je sastavljena, činile. A kad ona ne čini to, nego baš protivno tijelu, ne može biti harmonija. Ni Homer nije držao dušu za taku[1]. Ovako shvaćanje mora odbiti svaki ćudoredan čovjek.

III. A) OPROVRGAVANJE NAVODA KEBE.

Filozofija mladoga Sokrata. — Materialističko i mehaničko tumačenje. — Anaksagorni svjetovni nazor. — Ideja dobroga. — Jedini uzrok jest svrha i po tom razum.)

Ovaj dio rasprave naznačuje sám Platon kao važan. Ovdje valja pokazati, kako tumačenje stvari i pojava po ćutilima i osjetima nije potpuno i k istini ne dovodi. Sokrat sam iznaša svoje nazore počev od mladosti pa dalje, pokazujući, kako ovakim putem ne samo ništa postigao nije, nego se je bilo bojati, da mu duša za spoznaju uopće oslijepi.

Već u ranoj mladosti zanimalo ga znati, što je uzrok postojanja i propadanja, što je sviju stvari temelj, pa je zavolio prirodne znanosti (*φύσεως ἱστορίαν*) (fiziku), onda je mislio, da živo možda nastaje iz hladnoga i vrućega, kad ovo u neku vrstu vrenja pređe, možda mi kroz krv i po krvi mislimo ili zrak ili vatra je to ili to biva tako, da osjeti sluha, vida i njuha djeluju na mozag, iz tih osjeta nastaju predodžbe i sjećanja, a kad se ovo umiri, to je znanje. On je eto sve te uzroke postavio kao prave i jedine uzroke, materijalističko shvatanje. Anaksimander, Anaxagoras i Arhelaos učahu ovo o hladnom i vrućem; Emperaklo o krvi, Anaksimen Milećanin o zraku,

[1] Hom. odyss. XX. 17 i 18.

Heraklit o vatri. — Čovjek raste ovako: hranive tvari sastoje baš iz onakih sastavaka, iz kakih i naše tijelo: meso, kosti, mišice. Kad čovjek jede, dodaje k svojim česticama mesa nove iz hrane, kostima kosti. Tako se povećaje opseg mesa i kostiju, i čovjek raste, postaje veći. — Ili kad veliki čovjek stoji uz maloga, nadvisujući ga viškom svoje glave — držao je, — da je glava uzrok, da je onaj veći od drugoga. Uzrok dakle postavlja u nešto izvanjsko, a u istinu je onaj veći zato, jer na ideji veliko ima više dijela. Deset je veće od osam, jer su kod deset još dva dodana, i u tim dodanim dva ležao mu uzrok prevage deset nad osam. Ali danas ne vjeruje, da, kad se k jednome doda jedno, to jedno postaje dva ili dvoje. Čudnovato je bô to, da jedan i jedan, kad su bili rastavljeni, svaki od njih — jedan bijaše, a ovo približenje da je uzrok, da su dva. Ili: rascijepi stvar, i dobijemo dvije stvari. Zar je razdijeljenje uzrok da od jednoga dvoje nastaje? Al kako to složiti s onim prijašnjim? Ondje su postala dva tako, da smo ih jedan drugome približili, ovdje, da ih rastavismo. Dakle dodavanje i oduzimanje isto izvodi. Mekaničko tumačenje stvari ne vrijedi.

Nezadovoljan takim tumačenjem latio se Anaksagore, po kome razum sve uređuje i uzrok je svemu (*τὸν νοῦν εἶναι πάντων αἴτιον*). Ako razum sve uređuje, čini to sigurno (tako), kako je najbolje za koga, da je baš tako. Kod tumačenja čovjek dakle nek uoči kod stvari i pojava samo najbolje. Kad mu Anaksagora bude tumačio, da li je zemlja ploha ili kruglja, kazat će, da je za nju **bolje bilo**, da je taka, a tako i kod mjeseca, sunca i drugih zvijezdâ. Misao dobroga izvor je svakog postajanja, jer u naravi razuma Božjega i čovječjega je kao zakon neki, najbolje raditi. Kako je kojoj stvari po naravi najbolje da jest, taku ju je Bog stvorio. On ju je zamislio, prije nego ju stvori, a dobar sam, i nje dobrima stvori. Kako je to stvaranje teklo vidi Tim. 29 A, 30 D, 30 A, 31 B, 32 C, 37 A, 46 D.

I Anaksagoru ostavi, kad je čuo za čovjeka, koji je za početa svijeta uzeo mase zraka i etera i vodu i mnoge druge stvari (*ἀέρας δὲ καὶ αἰθέρας καὶ ὕδατα αἰτιώμενον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἄτοπα*). Čitajući njega učinilo mu se, kao kad bi tko ovako šta kazô: Sokrat zato sjedi ovdje u tamnici, jer mu tijelo sastoji iz kostiju i žilâ. Kosti se pregibaju po člancima, a žile se mogu napeti i popustiti. Kako su sada žile popuštene, koljena su se podvila i zato Sokrat sjedi.

Ili kad bi tko uzrok razgovoru naveo glas, zrak i sluh, i koješta drugo, a ne bi u prvom slučaju naveo pravi uzrok taj, da naime Sokrat sjedi ovdje zato, jer se Atenjanima čini boljim, da me osude, pa se njemu čini boljim sjediti tu nego bježati. Kad ne bi držao, da je pravednije ostati i kaznu čekati, nego bježati, davno bi ove kosti i mišice bile stavljene u gibanje u Megaru ili Bootiju pò misli o boljem. Da se bez pomoći materijalnih sredstava ne može ništa izvesti — to je istina, ali ona pruži i uzrok djelovanju ljudskom, kako to primjer o Sokratu pokazuje, a to misao o dobrome. Tako je i u svijetu ostalom jedini uzrok postojanju i bivanju misao Boga, ideja. Misao stvaralica u Boga jest sila, koja je u svijetu stvari najljepše uradila.

B) POJMOVNA SPOZNAJA STVARI.

(Duh kao izvor spoznaje stvari. — Sudjelovanje stvari na ideji. — Zadnji uzrok svega um božji. — Protivnosti se međusobno isključuju. — I indirektne protivnosti. Dokaz iz pojma duše.)

Sokrat u c. 48. priznaje, da se je umorio promatrati stvari onako mehaničkim načinom, bojeći se, da mu duša ne postane nesposobna za spoznaju uslijed takog načina, kako često mnogi oči pokvare, kad ne gledaju sliku smočenu u vodi. Zato se utiče pojmovima, da u njima traži biće stvari. To je njegov drugi put k istini. Pojmovi su prava ličnost stvari, a budući su oni istinska svojina duha — to čovjek ima u sebi vrelo spoznaje. Tko hoće pravo razumjeti svijet, mora Božje ideje shvatiti, jer je razum Božji zadnji uzrok svega, dakle misli njegove, a ove shvatiti možemo samo mislima našega duha, pojmovima. Duh bo naš iz duha Božjeg izvire, a pojmovi naši odgovaraju vječnim idejama. Taj put k istini zove on svojim drugim putem u tijeku filozofijskog njegovog traženja. Prije mu je dobro i svrha bio poglaviti uzrok, sada ideja. To nije protuslovlje. Pojmu oko odgovara samo ono oko, koje u sebi nosi svrhu oka, vid, i to u što savršenijem načinu, dakle oko, koje dobro vidi, dobro oko. Dobro i svrha su u pojmu sadržani.

Vraćajući se Plato i Sokrat s dijaloga na već prije rečeno, da ima dobra i lijepa i pravedna u sebi, dakle pojam njihov, misli, da će to dokazati besmrtnost duše. Ako je nešto lijepo, bilo to boja ili oblik, lijepo je zato, što ima dijela na pojmu lijepo, došlo ono na tu stvar kako mu drago[1].

[1] *ὅτε οὐκ ἄλλο τι ποιεῖ καλὸν ἢ ἡ ἐκείνου τοῦ καλοῦ μετάσχεσις εἴτε παρουσία εἴτε κοινωνία εἴτε ὅπῃ δὴ καὶ ὅπως προσγενομένη Φαιδ.* XLIV. D.

Kako to udioništvovanje biva ostvareno, da li tim, što je ideja lijepo u stvarima nazočna, ili što lijepe stvari u savezu stoje s idejom, o tom Plato ne govori, a zato valjda ne, jer to ne spada amo. Da se ovo bolje razumije, uzmimo slikara, koji sliku neku izrađuje. Nije boja i nisu crte jedini uzrok ljepote slikine, oni su samo sredstva za realizovanje ljepote, jer bez njih slika ne može biti lijepa. Pravi uzrok ljepoti slikinoj jest ljepota u duši slikarovoj. Ta ljepota određuje cio posao, a o njoj su i farbe i sve odlučno. Boje su i crte samo tako kaže Aristotel *τὸ ἐξ ὑποθέσεως ἀναγκαῖον*, conditio sine qua non. — Mekaničar pravi kuglju. Metal postaje tako kugljom, jer ima dijela na ideji kuglje. Poput umjetnikova tako si i stvaranje u prirodi zamišlja Platon. Zato se i veseli onoliko, što Anaksagora uzima um *(νοῦς)* kao princip svega. — Sve što jest, po ideji svojoj jest to i takovo. Po ideji veliko stvari su velike, po ideji malo — male. Zato nije onaj radi glave veći od drugoga, nego radi ideje veliko, na kojoj ima od drugoga više dijela. Jer kad bi zaradi glave bio veći i radi nje drugi manji, to bi po jednoj te istoj stvari veće bilo većim, a manje manjim, a budući glava mala, onaj po malom veliki biva. Tako je i sa osam i deset. I nije uzrok, kad dva postaju ni dodavanje (zbližavanje ni odjelivanje), nego to, što dio dobivaju na dvojini, a tako je i s jednim. Tako ovom pojavnom svijetu leži na dnu kao temelj svijet pojmovâ. Mi ih imamo u duši a priori, samo si ih moramo postati svjesni. Tako kad prirodoslovac pojav kakav svađa na zakon, to ga svađa njegova ideja, koja ima nad sobom još nešto više — te tako dolazimo do najopćenitijih pojmova matematike. Platonu je najviša sveza Dobro. Kad bi tumačili pojave i uvjete po idejama naše duše, ništa ne bi postigli. Ima ideja u Božijemu duhu, koje su moćne zato, jer su božije t. j. jer su u svezi s voljom njegovom, te je tako vrhovni princip svega razum božanski, a ponajglavnija misao — da sve što bolje uredi.

Po tome, što stvari imaju dijela na idejama, slijedi i ovo: ne samo, da ideja veliko nikad ne može biti malo ili obratno, nego ni konkretno veliko to nikada ne postaje. Ako velikome malo pridolazi, velikoga nestaje i propada, ali ne dopušta k sebi malo i ne može drugo biti nego što jest. Ako Simija stoji u sredini izmed Sokrata i Fedona, to je veći od Sokrata a manji od Fedona. Od Sokrata je veći veličinom, ali ispoređen s Fedonom, jest manji. Tu pojam veliko izčezava, a na njegovo mjesto dolazi maleno. Ovo opet prestaje biti,

ako ga sa Sokratom isporedimo. Tako ne samo pojmovi, nego i svojstva, osobine ne u biti sebi protivne te stvar ne može u isti čas imati oprečna svojstva. Prije rečeno, da protivnosti nastaju iz protivnosti, a sada kao da se tvrdi protivno. No ondje iz jedne protivnosti nastaje druga, a ovdje jedan pojam ne može biti svoj suprotak. Malo drvo može veliko postati, ali nije veliko. Veliko ne može biti malo.

Kako direktne, tako se i inderektne protivnosti isključuju. Toplo i hladno nisu isti suprotci kao toplo i snijeg; no snijeg opet ne može biti topao, nego ga rađe nestaje, kad dođe toplina. Tako je i s vatrom i hladnim. Pojam topao uzima u račun ne samo toplo nego i vatru, jer vatra ne može biti nego topla. Pojam nejednako obuhvaća i nejednaku oznaku i tri, pet, sedam itd. Tri su doduše uvijek tri, ali i nejednako, te će ga nestati prije, nego da bude jednako. Tri nije suprotak dva, ali ne može to biti, jer jednako biti ne smije. Ne samo pojmovi suprotci, nego i stvari, koje doduše nisu jedna drugoj suprotne, ali imaju na sebi osebine suprotnice — isključuju se. Prema tome, kad nas tko pita: što treba tijelu, da bude toplo — možemo odgovoriti: toplina ili vatra; da bude bolesno, bolesti ili groznice, da broj bude nejednak, nejednakosti ili jedan. A da tijelo bude živo treba mu duša. S dušom je dakle skopčan život, kome je opreka smrt, ni duša po tom ne može smrt u se primiti. Jer kad bi primila, unijela bi nešto, što se glavnoj osebini bitka njena protivi. Ona je dakle besmrtna. Ono što ne prima svojstvo u jednakoga, jest nejednako, što pravedno — nepravedno, što smrt (*θάνατος*) — besmrtno (*ἀθάνατος*). *Ἀθάνατον ἄρα ἡ ψυχή.* Što je besmrtno, to je i nepromjenljivo. Kad dakle smrt dođe, ne može duša propasti, već se uklanja. Ona je u Hadu. Jer evo što je osebina nepromjenljivosti. Kad bi nejednako bilo nepromjenljivo, i tri bi tako bilo, i snijeg bi, da je hladno tako, kad bi mu se toplo približilo, ostao netaknut, ne bi propao, niti bi toplo primio. Tako bi bilo i s vatrom, kad bi toplo nepromjenjeno bilo, tako je i s dušom. Smrt na nju ne može doći, kakogod tri ili nejednako nije jednako. Besmrtnost dakle isključuje propast. Sokrat kao apsolutnu istinu stavlja, da besmrtnost ide skupa s nepropadljivošću. To drže, veli, i ljudi.

„Dakle je duša besmrtno i nepropadljivo biće, i naše će duše svakako biti u Hadu“ (*παντὸς μᾶλλον ἄρα, ψυχὴ ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον, καὶ τῷ ὄντι ἔσονται ἡμῶν αἱ ψυχαὶ ἐν Ἅιδου*).

*

S ovim posljednjim dokazom završava Platon svoje misli o besmrtnosti duše. Prema svome svjetovnom naziranju o idejama, on je to i dosljedno i umjetničkom nekom koncepcijom proveo. Dabome da se danas ta besmrtnost na mnogo još načina dokazati dade.

Ne poznavajući filozofije i prirodne znanosti uopće, nije ni mogao drugim načinom to izvesti. Ali kolikogod se ti navodi činili teoretskimi, i danas nije moguće svjesnost dušinu protumačiti iz čisto fizioloških činidabâ, i danas valja kad se radi o svjesnu stanju duševnom uzeti u pomoć metafiziku, ili tvrditi, što ne bi smjeli niti možemo. Uporiti dogmatizam danas se zabacuje, a evolucija do ničeg ne dovodi. Volja će nam se valjda vratiti s današnjim znanstvenim tekovinama k starini, sastavljajući to dvoje u jednu dosljednu cjelinu.

S tim svršujem i želim, da se što više mladih ljudi zainteresuje za daleku starinu, gdje ima i mnogo lijepoga i umstvenoga.

U SUMRAČJU.

LJUBISLAV, GIMN.

Zadnja eto luč se gasi,
Crna stupa noć;
Tiho, tiho, oj talasi,
Tiho vjetra moć!

S čarnog svoda neba vedra
Sjaje zv'jezdâ roj,
Tih mi lahor blaži njedra,
Ljulja čamac moj.

Tiho, tiho, ja ću spati,
Slatki snivat san,
Nada mnom će zv'jezde sjati
Dok ne svane dan!

KAD OPANE LIŠĆE . . .

VELIMIR, — „MLADOST“.

Kad opane lišće
Sa drveta kitna
Kad uvene ruža
I ljubica sitna;

Tad pod nebo strše
Ogoljene grane
A ptičice sele
U toplije strane.

Kad ostavi ljude
Mladenačka doba
Kad zazjaju vrata
Otvorena groba;

Tad pod nebo strše
Košćunjave ruke,
A molitva leti
Uz turobne zvuke . .

Na zemlji je zima,
Katkad sunce sine:
Ptice k jugu lete
Duša s' k nebu vine . . .

HRV. KAT. NARODNO ĐAŠTVO PREMA „MLADOJ HRVATSKOJ“.

ONAJ ISTI, STUD. PHIL.

U BR. 5. „Luči“ prikazasmo programni broj „Mlade Hrvatske“, lista starčevićanskoga đaštva, kako se sam nazivlje. Upozorismo na ogromna protuslovlja, na njihovo izrazito protuvjersko i nemoralno kulturno stanovište, te na pomanjkanje patriotskoga štiva i obilje prijevoda „naprednjačkoga“ sadržaja. Slikali smo ih sa samim citatima i kako nam vele „sasvim pristojno“. Pristojna je dakle bila i naša poruka, da se drže starčevićanskoga programa, a neka se kane „naprednjačke kulture“ i nemorala. — Bili smo uvjereni, da toga od gospode u uredništvu „M. H.“ ne možemo očekivati. I oni su već u 2. broju pali na koljena pred „kulturnim“ „naprednjacima“ i — kako novine javiše, mi naime toga broja uza sve reklamacije ne primismo — požalili, što je u drugom izdanju „Pjesma bludnice“ zamijenjena s drugom, u istinu ništa boljom, ali — s

drugim naslovom! Oni nastavljaju u istom smjeru, kojim su započeli, a na poruke i dokaze odgovaraju upravo „naprednjačkim“ cinizmom. — U br. 3. i 4. „odužiše“ nam se na onom našem prikazanju s odgovorom (str. 122.), koji ovdje sav doslovno donosimo:

„Poštovani „Luč“ (rekoše (!) nam,) da je posvetio nam 10 velikih stranica. Cijela studija o „programnome broju“. „Oni i naprednjaci“, „Oni i mi“. Nijesmo se ipak nadali, da će nam gospoda učiniti ovaki komplimenat. Neplaćena reklama . . . Gospoda se staviše u vanredno interesantnu pozu (jesu li vam i to „r e k l i“? Ur. L.), pa grme svojim gromornim glasom protiv nas nazivajući nas „naprednjacima“ . . . Kažu da će biti radikalni katolici, radikalni Hrvati . . . He, he . . . poznamo se, dična gospodo. Nepotpisani gospodin toga — inače sasvim pristojnog članka priča na jednome mjestu o „patriotičnoj“ literaturi . . . Gospode, pomiluj! Da ne zaboravim! Frivolni židov i framazun H. Heine, nad kojim se gospoda tako skandalizuju, veli negdje:

Beleid'ge die Götter, die alten und die neuen,
Des ganzen Olymp's Gelichter,
Und den höchsten Jehova obendrein —
Beleid'ge nur nicht den Dichter!
— — — — — — — — — — — — — —
Kennst Du die Hölle des Dante nicht,
Die schrecklichen Terzetten?
Wenn da der Dichter hinein gespert,
Den kan kein Gott mehr retten —

Ubogi Heine . . . Da si barem jednom vidio tu časnu i ozbiljnu gospodu oko „Luča“. Smijao bi im se, zar ne? — Veliš, da to nijesu zaslužili? . . . Pravo imaš, moj dragi (!) obožavatelju vječito lijepe (što je vječito lijepo? U. L.) ciparske kraljice . . . .

Baš bi mi se htjelo da za inat „Luču“ prevedem jednu od najnovijih pjesama A. Aškerca: „Anathema sit!“

Vi se, poštovana gospodo, ljutite, pozirate, moralizujete i tražite od nas, da skinemo krinku, koje nikada imali nijesmo (čemu se onda sakrivate za izjave, da štujete svaku vjeru, dok je u istinu rušite rušeći moral? Ur. L.), a mi — znate li, što radimo? — Smijemo vam se. Od srca se smijemo . . . .“

Mi, gospodo oko „M. H.“, vrlo sumnjamo s iskrenosti toga vašega smijeha, kao i radosti zbog naše besplatne reklame. Naprotiv smo uvjereni, da je ovaj vaš cinizam po receptu Heine-Aškerčevom samo znak posvemašnje nemoći, jer inače biste bili barem pokušali, da pred vašim čitaocima opravdate svoj postupak od prigovora „Luči“. Mjesto toga iznosite vi novi atentat na njihov razum. Znademo, da patriotizam traži često velikih žrtava, al nikad žrtava razuma, kakve vi ovdje tražite od vaših čitalaca. Vi ćete to sami najbolje osjetiti.

*

Imamo u ovom vašem izljevu i još jedno dragocjeno priznanje, da su vam frivolni židov Heine i bankrotirani raspop i apostat Aškerc potpuni ideali: „Vrijeđaj bogove stare i nove, svjetla svega Olimpa, i najvišeg Jehovu (starozavjetno Ime Božje!) poviše, al pjesnika samo ne vrijeđaj! . . . inače eto te u Danteovu paklu, otkud te ne izbavi nijedan Bog!“ Tako nam poručujete s Heineom. Dakle Bogovi i Bog vama su ludorije, a na njihovo mjesto stupiše pjesnici! To je blasfemija, al vi ćete ipak reći, da štujete svaku vjeru! Nije li to sloboda stvaranja, kakvu je za se proklamiraše naprednjaci: sloboda bez spona vjerskih i patriotskih? Pa vi je dosljedno i provađate. Ne osvrćem se na obilje vaših pjesmica (9 od kojih 2 prevedene), već ističem samo „zabavnu“ prozu, koju zastupaju (u dvostrukom broju t. j. 2. i 3.!) samo 2 crtice, i od tih je jedna — prevedena. Te vas odaju, da crpate gradivo s onih istih vrela, s kojih se hrane Heine i Aškerc i naši „naprednjaci“. Eto u prvoj „Zadnji stražar“ žudite za ljubavi „Gorkijevih junaka“, i srdite se silno, kad se ona nećka: „Nemoj Nikola, vidjet će nas ljudi!“ — — „Sve mu se uzmutilo (kad je kasnije o tom mislio), sve se uskolebalo, glava mu pucala, a žuč ga htjela izjesti. A zašto? Radi poljupca? Ne! Radi ljudi . . . Radi ljudi, koji pomnjom gadnih škrtaca i nenavidnika paze na — tuđe blago! Radi ljudi — mislio je Nikolaj Mihajlović — koji nam brane, da uzimamo vlastito i jedino (tako!!! Ur L.) naše dobro! . . . Radi ljudi je ona zaboravila, da nosi srce u grudima, radi ljudi postala je — mumijom, sfingom . . .“ — Opisivanje pak njegove, a i njezine strasti radije napuštamo, kao i spomen ružnoga onoga prijevoda iz talijanskoga („Carmencita“) gadnoga bluda, preljuba i prostitucije. — Uvjereni smo, da se veliko Starčevićevo ime i njegov neokaljani karakter ne bi dali gore pogrditi nego i sa samom sjenkom „vrlina“, koje ovdje pruža „M. H.“ starč. naraštaju na ogled i uzor! Ah, da! Ako smiješ vrijeđati Boga radi slobode pjesnika, još prije možeš čovjeka, pa bio to i Starčević — kad se to pornografima oko „M. H.“ svidi! — Da vam je vjera fraza, dokazaste već jasno, a da li vam je još fraza sloboda stvaranja ili domoljublje, to ste dužni, da otvoreno kažete vašim čitaocima. Nama to nije nužno, jer dobro već vidimo, da vaša beletristika proglasuje frazom vaše domoljublje.

Uz beletristiku odaje jasno „naprednjački“ papak i vaša „znanost“. Evo samo jedno mjesto, kao dokaz vaših intencija (ako znate, što ste napisali!) i „logičkoga“ dokazivanja:

Sva ova diluvijalna ležišta (mjesta, na kojima se uz čovječje kosti nalaze ostaci diluvijalnih životinja: mamuta, spiljskog medvjeda i dr.) zovemo i „kulturnim“ slojevima jer je uz ljudske ostanke nadjeno i orudje iz kamena, prvi početak „kulture“. No ti prvi produkti čovječje ruke jasno pokazuju rastućom starošću sve to veću jednostavnost i surovost, dok jednom posve ne izčeznu. I tako smo došli opet u novu epohu, u t. zv. tercijar. Iz tog nam doba nije poznato nikakvo, ni najsurovije orudje. No to ipak ne može biti kriterijem za nemogućnost čovječjeg bivovanja. Ova posvemašnja nestašica svakog oruđa samo nam pokazuje na kako je niskom stupnju razvoja morao biti tercijarni čovjek. Iz tih njegovih niskih sposobnosti smijemo i zaključivati na njegov tjelesni ustroj, a kad se diluvijalni čovjek, kojega već možemo među „kulturne“ ljude računati, znatno razlikuje u strukturi lubanje, kako bi se morao istom taj tercijalni čovjek u gradnji njezinoj od nas udaljivati . . .“ (95).

Zaista krasan uzorak „Haeckel-naprednjačke“ logike! Čujte samo: Jer u tercijarnoj dobi nema umjetnog kamenja ni znakova čovječjih, opstojao je čovjek, a jer taj čovjek nije ostavio umjetnina, stajao je niže od onoga u diluviju, a jer je lubanja diluvijalna lubanja slabije razvita od današnje, to je ona tercijarna još i manja! I to se sve zaključuje matematičnom točnošću, jer u tercijalnoj dobi nema klesana kamenja ni ostanaka čovječjih! Zdrav bi razum rekao: Jer u tercijalnoj dobi nema ljudskih tragova, ne možemo ustvrditi, da je čovjek tada opstajao, a dok ne znamo, da li je opstajao, ne možemo se upuštati u fantaziranje o njegovoj lubanji i t. d. Svakako se znanstvenih empiričkih principa drže bolje oni, koji vele, da čovjek nije opstojao, jer dokaz ima da navede onaj, koji tvrdi, a ne onaj, koji niječe. Da, al onda oni ne bi postigli svoje svrhe, da naime čovjeka — poživinče. U tom bi naime njihovi ideali Bachus i Venus dobili na čelo pečat znanosti! Ako čovjek nije drugo, nego razvijenija životinja, onda nema moralnih zakona. Sic!

Ovaj navedeni citat daje nam putokaz, kako da tumačimo i one bez tumača često nejasne izraze (105): „Lavoisier nam tezuljom u ruci pružio dokaz, da je materija neuništiva, da se ne da stvoriti.“ — Da se tu zaista ide za rušenjem dogme o stvaranju svijeta, a s tim i u nužno skopčane panteističko-materijalističke teorije, dokazuje nam početak članka, gdje se sve (!) vjere proglasuju mitološkim bajkama, koje se rađaju na neznanju ljudskom:

„Priroda u sebi krije mnoge tajne, koje su od vajkada zaokupljale dušu čovječju. Bio je vidokom pojava, divio se njezinom veličanstvu, umišljaše razna božanstva, projicirajući samog sebe u daleki svemir . . . — To je geneza svih (!) religija, a najbolje vidimo kod grčke, koja nije drugo nego pravo (dakle u

drugim ni pravo! Ur. L.) obožavanje prirodnih pojava — uzvišena pjesma prirodi.“ — „Nema pojava u prirodi, čiji substrat nije materija, sve svađamo na gibanje materije.“ (105).

Vjera je dakle: „projiciranje samog sebe u daleki svemir“!

Prisna je to „Spencer-Haeckel-naprednjačka“ roba, koja se već — ne znam po koji već put — preživa, prem da već danas sav svijet znade, da su to sve tek slike pustih sanja iz davnine! Žive pak te uspomene jedino u socijalno-demokratskoj i framazunskoj „znanosti“, kad udaraju na crkvu i društveni poredak. Ali „M. H.“ ipak soli pamet slijepim pristašama, da se ona bori za „narodnu, čisto narodnu, hrvatsku književnost, koju će oni emancipirati od germanskog i latinskog upliva!“ Bezvjerski i nemoralni prikazi čine im se u tu svrhu najboljim sredstvom, osobito su pak zgodni oni germanski à la Heine! — Mi to smatramo grubom profanacijom Starčevićeve ideje.

Nije li Starčević osvojio srce narodno s programom, koji je izvio iz duše narodne i označio ga kratko „Hrvatska Hrvatom“? Nije li neporočan njegov život bitno doprinio, da je taj program hrv. narod tako hitro zavolio? — Ne da se poreći ni jedno ni drugo. — Jesu li pak štovatelji bankrotirane njemačke filozofije, te Baka i Venere, kakvi se kupe oko „M. H.“ zaista sposobni ljudi, da preuzmu i nastave rad Staroga? Ne igra li tu glavnu ulogu frazerstvo?

Drukčije su bile prilike pred 30 godina, drukčije su danas. Onda je vjera kod nas bila još mirna u svome posjedu, pa nisu ni Starčević ni Strossmayer mislili, da je treba u programu živo istaknuti. Al danas je drugi dočekao, da se u tiskari s njegovim novcem podignutoj tiska beznačajni „Obzor“ kao smetlište svakovrsnoga tuđinkog blata, a prvi se može diviti omladini, koja pod njegovim imenom truje hrv. narod šireći importiranu robu: bezvjerje i nemoral. — A kako se ipak dade lasno složiti, i kako se mora složiti program od 1904. s temeljem svakoga zdravoga razvoja, s idejom vjerskom! Navlaš velim vjerskom, a ne samo katoličkom, jer na političkom polju mogu ići zajedno i oni, koji se po vjeri dijele i dijeliti moraju. — Sva je prošlost hrv. naroda prožeta i isprepletena neprestanim borbama za vjeru i dom, i tko otkine samo jedan od ovih dvih temeljnih stupova, taj ruši — sve. „Mlada Hrvatska“ javno se je odrekla jednoga (vjere katoličke), a konsekventno (ako

možda i besvijesno) radi proti drugome. „M. H.“ unosi u hrv. narod zlo, ona pomaže dokapati grob, koji mu kopaju „naprednjaci“, da ga onda zajedno u nj turnu.

Omladino, do tebe je, da tome zakrčiš put! Prozri fraze i otmi se utjecaju, pa sudi po djelima. Prosvjedovati moraš proti ovakvom profaniranju ne samo vjere nego i starčevićanstva. A taj protest, kojemu se ne smije oteti nitko, tko još samo i zeru drži do zanosa otaca za vjeru i dom, koji ne će, da pogazi ono, što je oce naše sačuvalo i velikim učinilo, koji ne će da se iznevjeri hrvatskom narodu svom, svi ti nek taj protest izvedu tako, da „M. H.“ vrate izrođenoj gospodi izdavačima, pa neka ti onda prijeđu, kamo spadaju — u „naprednjački“ tor, a uredništvo onda obnovljenoga lista u pravom starčevićanskom duhu neka preuzmu bolje ruke. U ove se osobe više ne pouzdajemo, i zato, dok se ne promjeni uredništvo, bez milosrđa — natrag s „Mladom Hrvatskom“!

TEMELJ PROSVJETNOGA RADA.

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

KATOLIČKI đački pokret je proradio kod nas na sve strane; na svakoj liniji, u koju samo zasijeca naš djelokrug, radi se već živo i valjano iz petnih žila. Organizacija koraca iz dana u dan golemim koracima naprijed; što se je već uradilo glede na mjestne organizacije po srednjim školama, napose kako se osnovaše toliki lokalni literarni listovi, pa onda za centralne organizacije kako pokrajinske, tako općenite, za „Hrv. Vojsku“, za kongregacije, ukratko za organizaciju svake vrsti, zaslužuje zaista svako priznanje i nepristran posmatrač mora da s udivljenjem promatra toliki rad, toliku energiju i požrtvovnost. Rad je počeo i prema izvanjskome djelovanju: potakla se je ženska organizacija, nu oko ferijalnih pučkih predavanja se radi u sav mah, oko novina i časopisa se trudi lijep broj akademičara, oko „Pijeva društva“ se ulažu sve sile, koliko ih imamo na raspolaganje; svoje želje glede na beletristiku smo izrazili na zagrebačkome sastanku i radimo oko njihova ostvarenja, koliko je do nas; polako ali ustrajno se radi i u krugovima inteligencije, da se i kod njih

proširi katolički pokret. To je rad, koji uključuje u sebi čitav jedan kulturni program. Ali tu moramo časom stati.

Ima li doista smisla kulturan program bez realne podloge? — Nema, kao što i uopće program malo ili ništa ne vrijedi bez stvarne realne podloge. Graditi kule u zraku je lijepa zabava, ali besmislena s obzirom na praktični život i smiješna. Da je naš kulturni program takova šta, to niko ne može ni ne smije tvrditi, makar kako mu se prividno činilo istinitim. Jer glavni uvjet realnome ostvarenju kulturnoga programa je narod, koji treba da ga u velikoj većini po demokratskome našemu načelu — prisvoji, za nj se oduševi i na njegovu temelju postigne doista bujnu, snažnu, neslomivu i sjajnu kulturu i s njom trajnost duboku, narodnu samosvijest, samostalnost u svakome pogledu i na svim područjima, te tako i trajno blagostanje. A da li je hrvatski narod kadar, da u velikoj većini shvati i prihvati uopće koji kulturni program? Ili da se prozirnije izrazim, da li narod od 70% analfabeta ima štogod od toga (u većini!), ako mu se podiže novinstvo, izdaju knjige, diže znanost i umjetnost na sve moguće načine? Dapače imaju li onda mnogo smisla i sama pučka predavanja? — Zaista ne, i gledajući na to, pao bi naš kulturni program iz temelja i mogao bi se svakome s pravom pričiniti utvarom i zračnom kulom. Ali naš kulturni program ima da bude samo oštar i potpun pogled u budućnost, koji ima tim i neprocjenjivu vrijednost, što je zasnovan i što ide ruku o ruku s realnim, zbiljskim činjenicama. A najznamenitija od tih svih činjenica s kojom treba bezuvjetno računati i o kojoj cijela prosvjeta uopće ovisi, je ta, da je dandanas velika većina (70—80%) hrvatskoga naroda posve nepristupna pisanoj riječi, te da je se izravno ništa ne dotiče niti ju ne diže napredak naših novina, naših časopisa, naše književnosti, naše znanosti, dapače dobrim dijelom i naša pučka predavanja. To je doduše žalosno, ali bez toga nikud ni makac, ako se igdje šta snuje o prosvjetnome radu. Da je na ovaj način hrvatski narod (većina odlučuje) nepristupan kulturi i svakome višemu prosvjetnome napretku, to moramo dobro uočiti i u dno si srca ucijepiti. Naš sav rad postaje pukom paradom i ispraznim maštanjem, ako živo i ozbiljno iz svih sila ne pregnemo oko poduke analfabeta. To je najrealniji i najozbiljniji rad, u kojemu se pravo i potpuno okušavaju pravi prijatelji naroda i pravi demokratskim duhom zadojeni naobraženici. Mi se nismo tako otuđili našemu narodu, kaošto, možemo pouzdano

reći, sve ostale skupine hrvatskoga đaštva, jer mi ne samo da ogromnom većinom potječemo iz naroda, iz puka, sa sela, nego nas s našim narodom vežu i isti ideali, ista čuvstva, iste težnje. A moć ideala, moć ideje je jedina velevlast na zemlji. Nama su krugovi naroda pristupniji, nama je duša njegova razumljivija.

Na posao dakle! Poduka analfabeta je temelj prosvjetnoga rada, poduka analfabeta ima da sačinjava prvu i najglavniju tačku našega ferijalnoga rada. Kome se pruži za to zgodna prilika, neka pusti pučka predavanja, novine, da i samu đačku organizaciju (ta za nju ima vremena i pod školskom godinom!), a neka se lati što ozbiljnije i što življe poduke nepismenih. O poduci analfabeta pisao je praktično drug Andrić u Luči I. 242 i to preporučujem kao dobru uputu. A Društvo sveuč. đaka za poduku analfabeta u Zagrebu obećaje potrebna učila na zahtjev besplatno ili uz neku odštetu. No moram sa svoje strane nešto primijetiti. Obično se govori kod nas (i u članku n. pr. druga Andrića) o „analfabetskim tečajevima.“ Kad to čovjek čuje, osobito čovjek, koji nije naučan na rad u široj javnosti: taj si živo predstavi pred sobom veliku, obično školsku sobu, klupe, i pune starijih, odraslih ljudi, i svi gledaju u njega, šta će on. A on stoji kao „učitelj“ — i ne zna, kako bi započeo. I tada ga potpuno prođe volja, i od svih dobrih odluka i nakana ne ostane ništa. Neka mi se ne govori tu o slabosti volje itd. Takav nastup nije šala i razumijem potpuno one, koji nisu dosele u javnosti izlazili, te ga se za to žacaju. Svakako analfabetski tečajevi kao takvi, naime uzeti kao obično kod nas u veliko, nisu nikako podobni za ičiji debut u javnosti. Čovjek bi mogao osramotiti samo sebe, oduzeti ljudima volju za obuku i pokvariti cijelu stvar. Osim toga ima i drugih ljudi, koji se ne bi žacali javnoga nastupa niti uopće cijelog tečaja, ali, recimo, znadu, da ne će moći naći oveće sobe, ili da ne će dobiti mnogo ljudi za tečaj. I ovi obično odustanu. Misle, kad ne može biti „tečaj“, ne treba ništa. Mora se znati, da smo mi Hrvati već nekako od krvi skloni na paradu i reprezentacije. Kad čovjek ne može napisati u izvještaju organizacije ili uopće u novinama, da je držao „vrlo uspio“ analfabetski „tečaj“ posjećen od jedno 20, 30, 40 ljudi, onda se uopće cijela stvar „ne isplati.“ Ali tu se ne radi zapravo o tečajevima, o paradi, nego o poduci, o širenju podloge velikoj narodnoj kulturi. Za to je dobro došao svaki kamečak pri građi te veličajne zgrade. Zato preporučujem i ne mogu

dosta preporučiti i onima prvima, što sam ih orisao, i onima drugima, sitni rad u najsitnijemu smislu riječi, ako već drukčije ne ide: neka uzmu bar samo jednoga čovjeka, pa neka ga nauče čitati i pisati, to će za stalno moći i od toga se niko ne može izgovoriti, da ne može, da ne zna i šta ja znam. A ni zbiljskih poteškoća nema nikakvih. Neka dakle jednoga nauče, i ostalo će već samo od sebe ići. Ovaj jedan će već, kad vidi, kako to lijepo ide, praviti reklamu, pa domamiti još i drugih, a oni će se već pobrinuti i za prostorije i za sve, i tako će malo po malo stvar ući u najljepšu kolotečinu. Pa da po osobitim prilikama svega toga ne bude, pa da i ostane pri onome jednome, čovjek može biti potpuno zadovoljan sa svojim radom, i neka ne misli nipošto, da nije ništa uradio. Ako tako učini od naših đaka jedan, pa drugi, pa treći, pa deseti, eto već deset pismenih ljudi više, a to kod naših jadnih odnošaja mnogo znači. Osobito se sam po sebi preporučuje takav pojedinački i skroz privatni rad — o kome niko drugi ništa ne treba ni znati -- za Bosnu i Hercegovinu, gdje je, kako je poznato, vladinom odredbom zabranjeno obdržavanje analfabetskih tečajeva svakom osim učitelja. Pametni ljudi su si i u Bosni već davno na ovakav sličan način znali pomoći i postigli dobar uspjeh. — Kome je Bog dao više sposobnosti i zgodne prilike za veći tečaj, taj naravski neka tako radi, ali tome ne trebam posebno ni govoriti.

Na rad dakle, bez buke, bez parade, na sitni, požrtvovni, ali ozbiljni i realni rad! Tome ne treba nikakve posebne naobrazbe, nikakvih osobitih sposobnosti, nikakve vanredne priprave. Za to nije niko premlad, niko prestar; svako, ko zna čitati i pisati, može tome i drugoga o nešto malo muke i ustrpljivosti naučiti. Samo ne ostati skrštenih ruku! Besposlica je od svih zala najgore. Pisano je slovo temelj svakome napretku i narodnome opstanku, bez njega propada narod. Svaka je minuta dragocjena, u svakome nepismenu čovjeku propada narod. Polažimo temelje narodnoj prosvjeti! Prosvjetom k slobodi!

Pročitao 22.II.1908 (na ispit iz vjeronauka)
Jos. Andrić

„S PUTA."

Široka — — —
Kao drhtavo more se pruža
Slavonska ravan daleko — širom . . .
Sunce grije -- slabe klecaju noge —
protkanim pogled bludi svemirom —

Protkanim onim sunčevih zraka
Čarobnim iskram! A spomen neka
dovodi milo preda me more —
Oj tamo s daleka, daleka . . .

*

Slavonska ravan. Nad klasje bujno
spušta se nojca vedra polako —
ko suza, što s mladih poteče lica
umilno, mirno, sjetno i lako . . .

Tiho. Ni daška daleka ćuha
tek što se čini, da šaptom lakim
odiše slavonska gruda — trepćuć
grančicom plodnom — klasićem svakim.

*

Pala je nojca — vedra i mila —
ko duša, srce, nevina čeda — — —
Nebom sijaset svjetlih se plama
i lije tiho, tihano reda . . .
Sjedim pod vitim jablanom — slušam —
sanjivom pjesmom ravan odmn'jeva —
a miso moja bludi onamo,
gdje Jadran buči — plače i pjeva . . .

Joso F. B. Bunjevac, gimn.

U NOĆI.

IVAN POLJAŠ-DRINSKI, GIMN.

Dosadno kaplju kapljice s krova
Dosadno k'ô da razdiru grudi
Iz ove mračne memljive sobe
Srce daleko, daleko mi žudi . . .

Iz mračne sobe napolje juri
Mis'o ko munja žalosna hitra,
A po slovima debele knjige
Svjeće tek svjetlo turobno titra.

Ah to su noći u velegradu
Noći čeznuća za mojim rajem
I uzdisanja gorkoga noći
Za onim l'jepim i dragim krajem.

Na pašu mjesec izveo stado
I tiho zemlji poglede šalje,
A Drina bučna, miso ko plaha
Bijesno juri, sve dalje i dalje . . .

Crvene trešnje vjetrić ljuljuška
I zemlji rodno granje savija,
A u vrbiku slavulj zamuko,
Kao da zlatne strune navija.

Takve su, brate, noći na Drini,
Tude se l'ječe grudi bolane
I na obali Drine plavetne
Umornoj duši mojoj odlane.

IZ MLADIH DANA.

MIROSLAV RAOSAVAC, GIMN. „ZORA".

SEDIM ja znate, jednoć pod strejom. Preda mnom zdela s mlekom a Garov do mene, pa naviruje u zdelu. Dä, znate, bio ja u strine Jule, a u njih vele mleku mlîko. Al' što meni do toga, što tamo vele, u nas ovako, pa . . . Vi me već razumijete. U mene je i seja. Ja sam nešto veći od nje. Deda veli, da ću na jesen u školu, a meni se, vjerujte ne rači sedeti u njoj, lepše je ovako . . . Dä, ja sam vam o mleku pripoveda, jel' da?

Vetar popuhuje, pa mi nosi lese u zdelu, a ja se ljutim. Sve mir . . . Kad eno sokakom naprečac prema meni cigančе i ravno u našu avliju. U njega mrljava i oderana rubača, bolje no u mene. Na glavi mu, šta ono, dä . . . ništa, a lice musavo i — bos je kao i ja. Jedeš ti, a? glë, mleko! A i ja bi. Pa prstima u mleko, dä, u njemu je udrobljen kruh. Ne smeš ti, to je moje, velim mu, a cigančе ništa, pa samo grabi, a ja — ne znam bora mi, šta ja — dä ja se stanem derati. Stade Garov da reži, a cigančе bež . . . Prepalo se Garova, a — i svi bi se. Snaga je on. Bio bi mu, znate, dao mleka, ali — opet nisam, jer je ovaj . . . znate išlo prstima u zdelu, a deda veli, da se to ne sme. Sedim ja, sedim i — plačem. Već mi toga dosta, idem, da opeta jedem, a — zdela prazna. Neznam, kuda mleko iz nje. Samo se Garov oblizuje. Dosetim se jadu, pa po Garovu, a on se zguri, pa u kut i lovi muhe. A sve mir . . . Odjedared lelek i naricanje. Praši se. A vodi pandur ono cigančе i nosi kokoš. Pita ćaća, šta bi od njega, a pandur samo prevraća očima, pa će: Ukro u Milićevoj avliji kokoš, pa ga vodim na „richtung".

* * *

Prošli, znate, dani, a ja opeta pred kućom, dä, što ću, nemam posla. Kad eto opet ono isto cigančе i — ravno u sobu, pa moli nešto jesti. Zašt' ti kradeš, pita ćaća. Nisam ja — ovaj — krao, veli, ali znate, glad, pa se čoeku prohtelo pileta, a lüda, kad ide na ruku. Ja pile pod rubaču, a k meni nekaka baba s ožezalom i ožeže me upravo po pleći. Ja bež', a baš, znate, u šake onomu s kapom i sabljom o boku. Pa me na „richtung". Osedio ondje dva dana i pustili me, al' ne ću više, jer su me lupali, a nisam ni ništa 'io.

Ćaći bi ga žao, pa ga uze u službu. A sad je velik i uvek služi u nas, pa — voli me. Vučko mu ime, a možno je jak. Odranio je tebe, veli mu čoek. Pa, šta ja ovaj . . .

Idem ja u kuću već se mrači. Baba veli, u suton idu veštice, ali ja ih se ne bojim, jer deda me uči, da ih nema, a ipak me nekako strâ . . . Pročitao dne 21.II.1909. Jos. Andrić Sg.

NAPREDNJAK KAO PRAKTIČNI FIZIOLOG ILI IZ MOZGA ZA ŽIVOT.

P. V. MED.

VJEČNA nas borba za opstanak sili, da rezultate znanosti praktički iskoristimo. Svaki i najmanji korak naprijed od nedoglednih je posljedica za život ljudski, i zato je sasma naravno, da i ja doprinesem zrnce k toj velebnoj zgradi. Nikakva se naime sila u svemiru ne gubi, sigurno će dakle i ova sila, koju je moj mozak u tu svrhu razvio, biti — korak naprijed! — — Jednom su mi furtimaši predbacili, da je moj rad negativan, destruktivan, što li. —

Glupani! Da mogu, sve bih . . . Nemaju ti jadnici ni najprimitivnijih pojmova o strukturi mozga, o mozgovnim stanicama i njihovom međusobnom djelovanju, kao ni o razgranjenoj onoj živčanoj mreži, koja mozak spaja s drugim organima i s izvanjim svjetom. Nož, nož u šake, vi bezdušni branitelji „duše“ i „slobode“, i mikroskop, pa ćete vidjeti, da ne ćete vidjeti ni duše ni slobode, tih sramotnih ostanaka sredovječne tmine.

Ta digresija neka bude kao znanstveni uvod u moju novu teoriju. Unaprijed velim, da sam na nju dobio patenat svih svjetskih loža, tajnih i javnih, neka dakle Braća ∴ budno paze, da blagodati ostanu u našim krugovima, jer mi smo jedini zastupnici znanosti i napretka. Drugi bi to zlorabili, da ojačaju reakciju, mračnjaštvo, tminu, jezuitizam.

Dugo sam i dugo proučavao mozak. Rezultat se u topografskoj anatomiji ne razlikuje nimalo od onoga mojih neznatnih predšastnika: Bijela masa sa sivom korom i naborima. Dugotrajnim eksperimentima na psima, kunićima, miševima, i najčešće na ljudima (vivisekcija — ne zamijeniti s našom sekcijom Slob. Misli!), ustanovio sam, da imade svako sjetilo u mozgu stalno mjesto, da je lokalizovano. Odrežeš li n. pr. psu sprijeda komad one sive mozgovne kore, živjet će i dalje, al ne će vidjeti. Potegneš li nožem malko niže, prestat će i lajati. Tako sam našao za svako sjetilo posebno sjedište. Ono što su frenolozi teoretski tvrdili, ja sam eksperimentom dokakazao. Ipak sam morao njihove karte za mjerenje pameti znatno popraviti; inače se u bitnom slažemo: Izbočine na glavi znače, da je ona partija mozga bolje razvita. Dakako da te izbočine ne mjere po par metara il ko rogovi ugarskih goveda il ušesa magareća, al dosta je i samo malo, razmjerno prema veličini mozga. To treba točno odmjeriti, i onda se već znade, koje sposobnosti su u dotičnome bolje razvite, a koje slabije. Već je ovaj rezultat, stalno prosuđivanje sposobnosti po izbočinama na lubanji sam po sebi od neizmjerne vrijednosti, a ujedno neprocjeniva poluga za daljnja vrlo plodna istraživanja. — I tu je naša „kraljevska umjetnost“ po meni došla do triumfa.

Tim kvrgama na glavama posvetio sam posebnu pažnju. One nastaju tako, da radi bilo kakova jačega podražaja mozgovne sive tvarine (kore) navre više krvi u onu stranu. Krv je hrana mozga; a gdje je više hrane, tu je i rast veći i djelatnost. Od tuda povišice

u mozgu i kvrge na lubanji. Ti su mozgovni brežuljci pravi pravcati elektrokemički laboratoriji. Morate naime znati, da su mozgovne stanice, osobito na površini, vrlo malene, te da ih u svakoj takvoj kvrgi ima na stotine tisuća. A svaka ima više malih repića, s kojima su sve jedna s drugom isprepletene. I onda se trzaju, guraju, riblju, razvlače i eksplodiraju, i tako stvaraju onu mješavinu, koju su stari filozofi, ne poznavajući pravoga uzroka, nazvali „misao“. Mozak izlučuje misli ko bubrezi mokraću, to je eksperimentom dokazana istina. Ako ćete si slikovito predstaviti fabriciranje „misli“, pomislite, da gledate jednu malu partiju mozgovne kvrge pod mikroskopom, koji stvara sliku za više milijuna puta linearno povećanu, i vidjet ćete šumu, u kojoj se zahvaćaju krošnje visokih stabala, a pod njima gori suho granje, i dim se izvija ponad svega. Taj dim, materijalni dim, to su u malom prave misli. Ako mikroskop nešto slabije povećaje, onda se dima — „misli“ — više ne vidi, i kvrga izgleda ko glava naprednjačkoga pjesnika Vlasana u jutru iza prolumpane noći . . . .

Još samo jedno da vam spomenem, pa ćemo odmah prijeći na praktičnu stranu! Jamačno ste već puno toga čuli o „transplantaciji“. Te ima vrlo mnogo vrsti. Jedna je n. pr. od najobičnijih, da socijaldemokratski ili naprednjački blagajnik „transplantira“, ili po našu: presadi, društveni novac u svoj žep. Na tu sada ne mislim, već na onu medicinsku, kad jednom izvadimo kus zdrave kože i onda je prikrpimo na tuđu ranu. Zgodnim načinom dadu se presaditi i drugi dijelovi tijela n. pr. uška, kus nosa, trbuha, mozga i sl. Za naše praktične izvode rabimo samo presadu mozga. Priznati mi je, da ima kod nje još mnogo nedostataka i velikih poteškoća, koje ću kasnije istaknuti. Glavno je, da se i mozak dade presaditi, i da već imamo dovoljan broj ekzemplara s presađenim mozgom. Istaknimo dakle još jednom sve premise zajedno, i onda povucimo posljedice:

1. Što je mozak bolje razvit i veći, to više izlučuje — „misli“.

2. Mozak se dade povećati: a) transplantacijom manjih partija i b) raznim podražajima. Jedno se i drugo povećanje manifestira u kvrgama, koje znače napredak, diferenciranje rada.

Praktičke se posljedice ovih činjenica ističu na pedagoškom polju t. j. da s povećanjem mozga povećamo mozgovni rad, da učinimo ljude pametnijima i da tako sa znanošću znanosti znanstveno koristimo. Premda je svaka presada mozga podražaj, nije ipak svaki

podražaj presada, a i uvjeti uspjeha nijesu jednaki, i zato treba da spomenemo svaku granu napose.

Transplantacija! To je zapravo najlakši način, da povećaš mozak, a s tim i pamet, koja stoji s mozgom u upravnom razmjeru. Dadeš kod koga vještaka pretražiti glavu, da konstatira — ne, da li imaš na njoj života, nego koje su ti partije mozga slabije razvite. Iza konstatacije dobiješ recept i pođeš ka kirurgu, da ti dotične partije poveća . . . Najbolje bi bilo, kad bi se našao dovoljan broj ženialnih učenjaka, koji bi htjeli dati za presadu komadiće svoga mozga. Tako velikodušnih muževa — ženski je mozak u tu svrhu manje tražen — ima već dosta, al moglo bi ih biti i više, kad se uzme, da je s jedne strane potreba ogromna, a s druge strane, da se učenjački mozak brzo uspostavi, regenerira. Ali u slučaju da se ne dobije ljudskoga mozga, može se uzeti i onaj inteligentnijih životinja, n. pr. majmuna, psa, osla, tukca i sl., prema potrebi, koje sposobnosti treba povećati. Posao nije težak, ako se ima mozak povećati s mozgom samo jednoga čovjeka. Za dva tjedna rana zaraste, i ti si dobio više nego s dvadeset godina škole! Teža je stvar, kad treba jedan mozak povećati s izrescima raznih osoba i još s kojom živinskom prednošću. A ljudi prave znanosti moraju ipak imati sve prednosti! Naši naprednjački listovi uvedoše prisilnu transplantaciju za svoje urednike, da samo ne zaostanu za kojim furtimašem. Nažalost nema u njih dosta ustrpljivosti, da pričekaju dok sva ta ljudskoživotinjska mješavina sraste, pa pišu — učeno dà, ali sad jedno, sad drugo, sad n. pr. naučaju materijalizam, sad panteizam, sad skepticizam, sad deizam, sad teizam, sad ateizam, a sad opet realizam ili nihilizam, prema tomu, kako u kojoj kvrgi bolje vrije . . . Uzmemo li kod toga u obzir, da kod svake transplantacije treba odstraniti manje vrijedne dijelove prvotnoga mozga, tako da našim urednicima sav njihov prvotni mozak fali, i onda još dolazi ta mješavina . . . . onda lasno uviđate, da se za njom ne smijemo zanositi, osim u najvećoj nuždi, koje ću niže navesti.

Podražaj je puno veće vrijednosti, dade se naime lakše provesti. Dijeli se na nutarnji i vanjski. Iznutra se moždanska kora podražuje na više načina, i to naravnim putem, bez našega sudjelovanja. Za nas je ipak važniji umjetni podražak. Taj se postizava na tri načina: obilnom hranidbom, alkoholnim pićem i izgredima po Zdenkovoj moralci „Prava tijela“. Ta tri načina silno pospješuju

doticanje krvi u mozak i s tim skopčan njegov rast. Pamet se onda silno razvija, čovjek postaje mudriji i može o svemu, da govori. Kolikogod je način povećanja mozga lagan i udoban, nije ipak posve idealan. Djeluje naime uvijek u stanovitom smjeru, pa ne razvija sve vrline jednako, i može se dogoditi, da na taj način — kao kod nas do sad — povećan mozak izvrsno prosuđuje udobnosti i naslade, dok je u drugim sudovima nepouzdaniji. — Od sad će se pak bolje omogućiti normalan hiperrazvoj. Uspjelo mi je naime, da kemičkom analizom i sintezom pronađem prašak, koji će primiješan spomenutim podražajima učiniti, da djeluju na sav mozak jednako. Prašak taj ostaje tajan u tajnom krugu Braće ∴ ∴ — — Važan je i podražaj vanjski: udarac. Dokazana je činjenica, da organi uporabom rastu, neuporabom kržljaju. Udarac nam u ovom smislu znači uporabu. Ona naime mjesta, koja udarac podraži, navuku k sebi više krvi, te tako rastu i jačaju. Zakon je dakle znanosti, da se u odgoj opet uvede udarac. Ipak ne onako, kako je to prije bilo. Udarati se naime mora po glavi, i to baš na ono mjesto, koju sposobnost hoćemo da razvijemo. Udarci po „neizrecivoj“ (dokazi a posteriori) pameti samo škode. Ona naime od udarca jača i jača, jer se krv u nju stiska, a na račun one u glavi . . . . Sigurno me razumijete, te nije zgodno, da sad o tom dalje raspravljam . . . .

Znanost nam dakle pruža tri sredstva za razvoj mozga i s njim pameti: Udarac, nutarnji podražaj („Prava tijela“) i transplantaciju. — Prema prihvatljivosti mozga preporučuje se u djetinstvu udarac, u mladenačkoj dobi podražaj, u starijoj transplantaciju.

Eto vam, Braćo ∴ ∴, mudrosti s praktičnim izvodima na sreću i spas svemu rodu ljudskome, eto najmodernijega triumfa znanosti. Čuvajte tu nauku kao oči u glavi, i da nikako do nje ne dođu oni od „Luči“. Znate, da naši patenti njima ne imponuju, da mrskoj onoj crnoj čeljadi nije ništa naše ni sveto ni tajno, pa će sve objesiti na veliko zvono i s tim ojačati reakciju. — Oni i znanost! Ta to bi bila profanacija! Znanost je naša, mi smo znanost i s nama se svršava kao i naš ideal — trbuh naš!

ŠTROSMAJERU.

SA PAPUKA, GIMN.

Tužila zvona kô srce golubinje,
Čuo plač se ljuti bijedne sirotinje:
Pratila je „Bijeda“ do vječnoga stana
Mecenu svojega, svojeg velikana . . .

Na lijesu se tisuć već kapljica sjalo,
Što iz suznih oči na nj' je prokapalo
Plačući za svojim ocem, hraniteljem,
Dobrijem pastirom, doma braniteljem.

Nebo je gledalo, tome se čudilo,
Smililo se „Bijedi“, pa se rastvorilo:
I on sad već blažen gledo s rajskih vrata
Tu sirotu sinju, — narod od Hrvata . . .

NOTTURNO.

ZLATKO MILOVAN, GIMN. — „LIPA“.

. . . U noći se toči Lunino svjetlo,
Svila kakva je . . . ljupko je, meko . . .
Sanljivo kano potoka žubor,
Koji bi negdje daleko teko.

Svuda se širi otajni šapat —
Trava to zrije il' pjesma noći,
Duša kano neka zaljubljena
Svome što želi cilju si doći.

Kroz noć se tiho vlači i ljubi
Luninu zraku zlatnu i sjajnu.
Poljem pak dršću sjene, te rišu
Sliku nekakvu sablasno-bajnu.

Tamo u srebru Luninu eno
Miče se kruška davna i stara.
Tisuć mi čuvstava budi slatkih . . .
Sada me oko nekako vara.

Stara o kruško, suza se meni
Nekako tiho niz oko toči
Ondje bih opet hotio biti,
Suro gdje tvoje stablo se koči.

. . . Dalje se eno pružila sječa
Livade mirne i vrbe sjetne,
Šumom i poljem mirisnim, cvjetnim —
Svuda se javlja san noći ljetne.

ŠTO DA ČITAMO?

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, stud. phil.

NEBROJENO puta pitaju tako svoje starije, iskusnije drugove, bilo usmeno, bilo pismeno mlađi đaci, i to ne samo oni, kojima je obzor dosta još uzak, jer su privezani svojim dužnostima uz školsku sobu i rodnu kuću, koji kao srednjoškolci još trebaju svakako duševnoga vodstva i upute; ne samo oni, nego i mlađi akademičari obraćaju se na stotinu puta s tim pitanjem svojim starijim drugovima. A imaju i pravo; jer odgovor na to pitanje nije tako lagan, i tek ko ima puno iskustva i mnogo duševne samostalnosti, mnogo svestrane naobrazbe može na nj odgovoriti, bar koliko je za svaki pojedini slučaj nužno. Nije dakle čudo, da su se i na „Luč“ toliki već obratili, ne bi li im pružila kakav putokaz u labirintu današnje ogromne produkcije knjiga na svim poljima i u svim granama ljudskoga znanja i umijeća. Dok stariji drug odgovara na to pojedincu, kojega dobro pozna, i dobro znade njegove potrebe i sposobnosti, to mu je posao dosta lak; ali kad se od „Luči“ zahtijeva, da to pitanje riješi onako u skupu, za velike skupine svojih čitalaca, onda je vrlo težak posao i ne da se od jednom izvesti.

S toga nije ni ovome mome članku zadaća, da riješim to pitanje jednom za uvijek, za sve skupine, za sve struke i za sve grane

*

znanosti i umjetnosti, kojima se đaci bave i moraju baviti. Ja ću se za ovaj put ograničiti samo na jedno polje, za koje znam, da je svakome đaku neophodno nužno, govorio ko proti tome šta god hoće, i to je možda jedino polje, koje može i mora sve zanimati, bez koga se ni ne može na kome drugome području ozbiljno raditi. Valjda će i sami već pravo naslutiti, šta mislim; mislim naime na filozofsku naobrazbu. Mnogi će se valjda i začuđeno pogledati i s užasom pomisliti na onu „torturu“ u VII. i VIII. razredu pod filozofskim satom, osobito što se tiče logike. Šta ćemo, bilo kome drago ili ne, istina se mora čuti i uvažiti: bez filozofske naobrazbe nema ozbiljna rada! A nije ni to ni tako strašna stvar, kako bi se kome moglo učiniti. Živa je istina, da mnoge stvari poprime za đaka posve drugo značenje, čim ih čovjek riješi onoga službenoga školskoga obličja. A vidite — baš u filozofiji, kao možda u nijednoj drugoj znanosti, imamo mi Hrvati posebno ruho, koje vam stvar odmah zanimivije i ljepše i zgodnije prikaže. Zato sam se i odvažio, da ovo svima čitateljima „Luči“ upravim; jer obično se moramo služiti tuđim sredstvima, tuđim knjigama, bilo njemačkim, bilo talijanskim, bilo franceskim; a ove uvijek isključuju one čitatelje, koji ne znadu dotičnoga jezika, te se ne mogu njima služiti. U filozofiji imamo naše hrvatsko ruho; dakle to nema isprike; to vrijedi za svakoga. To pako hrvatsko ruho filozofije, o kojemu se radi, jest „časopis namijenjen nauci i književnosti“ naša „Hrvatska Straža“ za kršćansku prosvjetu.[1]

Znam, da je ovaj izvrsni i jedini svoje vrsti časopis kod nas, kakovim bi se i mnogi veći narodi mogli ponositi, mnogima od đaka već poznat; ali većina ga ipak još ne zna cijeniti onako, kako bi spadalo, a ima ih na žalost ipak još dosta, koji za nj i ne znadu. Neki su opet čuli za nj, ali im nije ni na kraj pameti, da bi mogao i njima šta vrijediti, ili da bi ga čak neophodno trebali. A ipak je tako.

Filozofija je temeljna podloga svim znanostima; bez nje ne bi nikad mogle biti zasnovane, a bez nje ih ni danas, kad već postoje, ne možemo proučavati. Nije samo onima, koji se na univerzi zovu „filozofima“ nužna filozofija; nego promotrite li dobro sve struke redom, vidjet ćete, da nijedna bez nje ne može opstojati. Čak ni tako

[1] Izlazi u Krku već V. godinu svaki drugi mjesec. Cijena za đake na godinu samo 3 K. O starim godištima vidi Luč III. br. 3., zadnja stranica omota.

zvano „suhoparno“ pravo, ni medicina — prosto ni jedna struka, koja i malo računa na mišljenje, i kojom se ne mogu baviti nego misaoni ljudi.

Ne ću vam dugo dokazivati teoretski, da se članak ne otegne, a i da se rađe čita, da ne bude „dosadan“. Pričat ću vam radije pripovijetku. I to o sebi.

Poznam „Hvatsku Stražu“ otkada izlazi, od prvoga broja. Ali sam ja onda bio đače gimnazijalče u V. ili VI. razredu, — ne ću sad tačno računati — kad je prvi broj izašao. Zanimao me je, kad je došao — ko svaka novost, osobito na katoličkome polju. Ali šta ćete. Lekcije i zadaće pritisle, pa ni da makneš. A imao sam ipak nešto slobodna vremena. Ali ti naslovi! „Zadaća kršćanske filozofije u XX. vijeku“, „Je li vjera privatna stvar?“ itd. Šta se to sve mene tiče? I uzeo sam knjige iz drugih struka, koje su me zanimale, iz naše, njemačke, franceske i slavenske književnosti i čitao i čitao dan i noć. Novi su brojevi „Straže“ dolazili, ja bih pregledao ono „najzanimivije“, „Fiat lux“ i Svaštice, pa s njom u kut. Ali nešto mi nije dalo mira. Puno sam toga čitao, puno sam zapamtio, ali to još nije dosta; živo me vuklo, da i pišem o onome, što znadem. Ali eto jada. S kojega kraja da počnem? Kako da rasporedim? Pa na koncu konca o čemu da pišem? Kako da pobliže odredim predmet? Kako da obrazložim i prikažem? — U to sam i svršio gimnaziju. Dođoh na univerzu. Svakojako društvo. Kô naši đaci u Beču. Napadaju na vjersko osvjedočenje, zadirkuju, rugaju se. A ja? Ne znam, kako da im odgovorim. Osjećam u dnu duše, da nije tako, ali ne znam, kako bi im razložio, kako bi ih suzbio. Preuzmem i uredništvo „Luči“. Ali vidim, da ne će tako dugo moći potrajati. Šta mi koristi, što sam u dnu duše uvjeren o stvarima, o kojima se radi, ako ih ne znam jasno izraziti i obrazložiti. Htio sam pisati članak iz književnosti. Trebalo mi je građe, i znao sam, da se o toj stvari i u jednom svesku „Hrv. Straže“ radi. Uzmem i tražim. Čitam. Da, al' ono se pozivlje također na prijašnji članak. Tražim da. Ovaj opet nadovezuje na drugi. A vidim i sam, da jedan bez drugoga ne razumijem. Razljutim se, bacim sve na stranu, pograbim „Hrvatsku Stražu“ i stanem čitati od prve stranice prvoga broja, sve redom do zadnjega lista, što je do onda izašao.

I hoćete li mi vjerovati? — Kad sam svršio, bio sam drugi čovjek. Kao da je ko rukom pokrenuo mekanizmom u mojoj glavi, te sve bolje porazmjestio, da može bistrije i sređenije misliti. Postali

su mi jasni pojmovi, sudovi, načela; jasni zaključci i dokazi. Sad se nisam dao tako lako ušutkati u polemici s protivnicima, dapače sam ostao sjajnim pobjednikom, tako, da me sada samo s udivljenjem gledaju i šute preda mnom ko ribe. Usljed jasnosti pojmova mogao sam se jasno izraziti o svemu bilo usmeno, a bilo pismeno, što je od velike vrijednosti. Toliko o utjecaju na sam način mišljenja. A onda sam sadržaj „Hrv. Straže!“ Raspravlja se povjest filozofije, čim se oštri um. Rješavaju se sva znamenitija kulturna pitanja Hrvata, što nam je svagdanji kruh. Razlaže se i polaže se temelj kršćanskoj demokraciji. Ispituje se književnost, prirodne nauke, umjetnosti i sva područja znanosti i mišljenja. Ukratko — neprocjenjiva riznica, iz koje je tako lako crpsti, a bez koje ne može biti nijedan čovjek, kojemu je stalo do čista značaja i katoličkih načela. Pa ne samo to, što nam direktno daje „Straža“, nego nam čitanje toga daje i obilnu pobudu na daljnji študij i u tome nam je dobrim putokazom. U tome smislu i govorim ovdje o „Hrv. Straži“. Ne kao da bi ona bila potpuni kompendij svega, što moramo znati ili bar čitave filozofije; ne, ali ona nas upućuje u to, osposobljuje nas, da se tim bavimo, jer bez nje teško da bi se s uspjehom i zanimanjem mogli tim baviti. Tako me drugovi pitaju, šta bi čitali o socijalnome pitanju. Neki im odmah preporuče Biederlacka ili Cathreina. Ja ne. Neka čitaju Hrv. Stražu. Najprije mora čovjeka nešto zainteresovati za stvar, mora ga učiniti sposobnim, da se njom bavi, a onda se može istom pobliže njom baviti.

Da završim, jer će se na koncu konca reći, da pjevam slavospjev „Hrv. Straži“. Doduše se od pametnih ljudi toga prigovora ne bojim, ali „red je posvirati, pa i za pas zadjenuti.“ — Govorio sam o sebi, i evo me živim dokazom onoga, o čemu sam govorio. U „Danici“ (slov. kat. akad. društva) čulo se je često načelo: nije pravi član „Danice“, ko nije pročitao „Rimskoga Katolika“ (slovenski bivši list posve sličan „Hrv. Straži“)! Tako i ja kažem s potpunim osvjedočenjem: nije i ne može biti pravim članom naše organizacije, pravim pristašom hrvatskoga katoličkoga pokreta uopće a napose đačkoga, ko nije pročitao ili bar ne čita „Hrv. Stražu“ — jer ga naprosto ne će razumjeti!

Ovo je prvo, što trebamo i moramo svi čitati. Ako Bog dade zdravlja i prilike, gledat ćemo, da se kakogod u „Luči“ i o daljnjoj đačkoj lektiri progovori. A dotle — čitajte svi „Hrvatsku Stražu!“

, kazao bih vam sto puta.

ZA LJETNE OLUJE.

ZVONA ZVONE.

PRIJEKIM putem preko vinograda, njiva i lugova vraćao sam se iz sela kući.

Silnom je bukom duvao žestoki južnjak. Crni su se oblaci brzo pomaljali iza otočnih vrhova i tamnim velom svojim zakrivali modru pučinu neba. Približavala se oluja.

Ljudi se s polja žurili kući, da se sklone pred njom. Zabrinuto su pogledavali na fantastične prikaze oblaka te zatvarali prozore i vrata na svojim kućama. Oblici se oblačni sve više uvećavali, razvijali i množili; bijahu slični ogromnim divovima, koji su hrlo letjeli podnebesjem, a raspušteni im se pramovi kose vukli zemljom brzo kao i oni sami. Skoro i mene okružiše kao kakvim magičnim predivom; krupne kapi kiše padahu po suhoj crvenkastoj zemlji, po sivome kamenju i po uvelom lišću vinove loze.

U taj čas nekoliko koraka ispred mene izađe na puteljak prignuti čovječi lik. U jednoj ruci nosio je košaru punu iskopana krumpira, a motiku u drugoj.

Poznam ga. To je moj jedini stari susjed.

— Zdravo, barba Frane! — pozdravim ga i uzmem mu košaru iz ruke, a zatim pođem s njim prama njegovoj staroj, osamjeloj kućici. Htio sam, da se kod njeg sklonim, dok oluja ne mine.

Brzo dođosmo do kućnih vratiju. Barba digne ruku, napipa pod strehom ključ i otvori vrata. Uđosmo. U kućici bilo mrtvo i tiho. Izvana se čuo pljusak kiše i šum vjetra. Starac razgrne pepeo na ognjištu, baci na preostalu žeravicu šaku slame, na slamu naručaj granja. Vatra skoro zaplamsa. Sjedosmo na niske tronožne stoliće. Starac je zadovoljno gledao čas u vatru, čas kroz vrata napolje.

Vjetar je pirio kroz vrata na ognjište i raspirivao sve jače vatru. Plamen je uz veselo pucketanje sve više rasao, a neznatna je množina dima polako izlazila kroz otvor na krovu. Bilo mi je neobično voljko pod tim starim krovom, na starom ognjištu, pokraj stara čovjeka. Duh je starine provejavao uzduhom među tim starim zidovima, a nama je ljudima starina obično milija od sadašnjosti. Duh je to bio, kojim su zadahnula ovaj prostor pokoljenja, što su se tu rađala, veselila, žalostila i umirala. Bio je to duh uspomena, o kojima

je sve pričalo: svaki predmet u kući od staroga sljemena, do raskopanog zemljanog poda.

— Dobar dan! — začu se s vratiju promukao glas.

— Bog dao! — odvratismo gotovo u jedan čas.

— Preko praga stupi čovjek pristar, omašan, rumena lica, ogromnih brkova. Obade šešira navukao na dlakave uši. S odijela mu curkom curila voda. Pružim mu svoj stolac, koji bolno zacvili pod novim teretom.

— Otkuda ti danas, Marko? upita barba.

— Potjerao sam jutros krave na pašu. Sve lijepo i vedro bilo. Tko bi mislio, da će ovako zlo. Kad je počelo, krave prignule uši, pa ajde kući. Ja sam se jedva do tebe dovukao. Jučer sam si novu nogu napravio, jer je stara već bila jako trošna. Ne pristaje mi dobro, pa teško idem.

Marko ispružio k vatri noge, od kojih je jedna drvena bila.

— Pada baš kako treba — klimne glavom barba.

— Pa i trebalo je već. Sve je izgorjelo od žege. Zlo za zlim dolazi na svijet, kao što i mora, kad su ljudi tako opaki. I više će toga biti!

— Zar zla? Možda imaš i pravo. Što se mene tiče, na me ne može nijedno više da dođe. Sva sam pretrpio. Djecu sam i ženu izgubio, izgubio snagu, slab sam, jedva se vučem, a moram, da radim. Pa onda, kad se s posla kući vratim, sve nađem hladno, sve prazno. Kad bi samo koga imao, da mi zalogaj hrane priredi! Novaca nemam, moram da posuđujem, koje zlo još treba? Smrt me još čeka, no kad čovjek ovako živi, nije ona nikakvo zlo. Ako dulje poživim, još će me onaj, koji mi posuđuje za hranu i iz ove moje stare kolibe istjerati.

Marko se umjesto odgovora nakašlje. Izvadi zatim iz džepa lulu i duvankesu, napuni, pripali i zapuši. Barba je požudnim očima gledao na njegovu lulu, nozdrve mu se širile i uvlačile slatki dim, što se u plavim kolutima širio po kući.

— De daj i meni, da zapušim. Dugo već nisam pušio. Kad se čovjek priuči na to, teško mu je biti bez toga.

Marko mu pruži duvankesu. Barba nađe negdje staru, okrnjenu, zemljanu lulu. Dobro je napuni duvanom i stane slasno pušiti.

— Dobar je to duhan. Lako tebi, Marko, sinovi ti daju za duhan i vino. Čuo sam te u nedjelju na večer, kako si nakićen pjevao.

— Dadu mi, dadu, neka i njima Bog svaku sreću dade. Zadali su mi jada, al sad sve popravljaju.

— A stariji gradi kuću?

— Da. Nije mu doduše nužde. Dobra je naša stara i prostrana, — ali, — veli, — nije više u modi. Hoće da ima kuću lijepu.

Ja sam stajao kod praga i slušao razgovor njihov kao i šum kiše, što je neoslabljenom silom padala. Pred kućom se napravila čitava bara, po kojoj su pljuštile kapi kiše. Mali se kolobari po njoj širili i jedan se s drugim splinjavali. Tamni su oblaci još potpuno prekrivali nebo, sumrak je zavladao cijelim krajem. Svaki čas bi sinula munja, široke bi se pukotine pokazale na tamnom oblačnom velu. Činilo se, kao da se kroz njih nazrijevaju neka nova vatrena nebesa. Za munjama se odazivali sad brzi, sad otegnuti, no vazda gromki i srditi glasovi gromova, kao da se prijete nama, što se pred nepogodom sklonismo na ovo zaklonito mjestance.

Opet sijevnu, vatra napuni nebo i zemlju, beskonačno se ognjeno more uz strašan tutanj preda mnom rastvori, pa ga opet nestane. Gusta tama na čas svuda zavlada.

Skoro se razjasni tmina, opet se ista tmurna okolica ukaza. Osvrnem se. Starci se tek poput mene osvijestili, poplašeno se ogledavaju i krste.

— Za ljubav Božju! klikne drhtavo barba, grom je negdje blizu udario! — Za jedan čas izgubio se već vani. Skoro se mokar vrati. Sa lica mu već nestalo prvašnje brige.

— Hvala Bogu nije kod nas!

Starci nisu više nastavljali prvotnog razgovora. Grom ga prekinuo. Mirno su dalje pušili, prozborivši uza to tek po koju riječ.

Na vratima se pokaza djevojka. Ispitljivim pogledom se zagleda u kuću, a tad brzo pređe preko praga.

— Nisam se prevarila — reče veselo Marku. Poslali me, da Vam ponesem kišobran. Mislila sam, da ćete ovdje biti.

— No po tvojem bi mi kišobranu kiša i dušu već bila isprala. No svejedno dobro je, što si došla. Gladan sam već. Blizu je podne. Treba da idemo!

Marko ugasi lulu i digne se, da ide. Barba ga zaustavljao, da ostane kod njega na ručku. On će već brzo skuhati. No u njegovu se brzinu nije Marko valjda previše pouzdavao, pa ode s unukom.

Kad su otišli uzdalne barba:

Blago si ga njemu. Sinovi zaslužili novaca, ljube ga, štuju i dvore. Lako mu je onda biti debelim! Tako bi i ja htio živjeti. No napatio se i on glada i jada. Sinove bio otpremio u Ameriku, pa mu od njih kroz dvadeset godina nije bilo ni traga ni glasa. Ni znao ne bi bio, da ih ima, da se nije za njihove putne troškove zadužio, a k tome im morao još i djecu hraniti. A sad im Bog povratio razum, pa nikud bolje po oca. Prije ih je kleo, a sad ih blagosljivlje. Ja svojih ne bih nikada bio proklinjao, makar me se nikad ne sjetili, i pustili me, da od gladi umrem. Ali dobri su oni bili, samo šta ću, kad ih je Bog k sebi uzeo. Trojicu sam ih otpremio u svijet, ni jednog nisam više vidio. Poginuli svi kod posla.

Starac umukne, ovlaži mu se oko. Zamišljeno se zagledao u vatru. Misli su mu valjda letile tamo prema dalekome zapadu, gdje ograđena vodama, stotine puta širim i dužim od Kvarnera, leži zemlja s kostima njegove djece. Kakvom li se strašnom nemani prikazivala negdje starcu ta daleka, čudna zemlja!

Kiša je jenjavala, vani se jasnilo. Skoro je sunce provirilo kroz oblake i rasvijetlilo prije tmurnu okolicu. Oprostim se sa starcem i odem. Kad sam izašao i nehotice se osvrnem. Raskošnim sjajem sunca bilo je sve obliveno, mokro kamenje, vlažna zemlja i biserom posuto lišće. Svi se predmeti veselo sjali, okruženi svježim, punim života zrakom.

Stari orah nedaleko kuće čudno je izgledao.

— Barba Frane, — pozovem.

— Šta ćeš? —

— Dođite malo van!“ —

Izađe. Pokažem mu orah. Grom ga bio skršio.

— Vidi malo, nisam ni opazio prije. Baš mi ga je žao! Star je već. Ovakva ga pamtim od djetinjstva. Ja sam ih nekoliko posadio, porasli, pa uginuli. Baš kao i djeca. Nemam ja sreće u tome. Jedin je on još bio zelen.

Pogledam na starca, na orah i na njegovu kuću. Utonuli krov na kući, savito sljeme, neokrečeni zidovi, pognuta prilika starčeva i rascijepano deblo orahovo, sve mi se učinilo slično. Sve usred bujna života blizu svoga konca, sve staro, nemoćno i milo.

— S Bogom, barba.

— S Bogom, sinko.

Pošao sam kući i ostavio mjesto, gdje se imala, da skoro svrši duga, lagana, potresna i tiha tragedija.

O DAJ ME, DAJ PONESI . . .

LJUBOMIR MARAKOVIĆ, STUD. PHIL.

Gle gore nebo plavo,
A na njem sunce sja,
I iz sna već se budi
Ta smrzla zemlja sva!

Na vrbi cvate maca
Na brezi pupa list,
Na jaglacu se zlatnu
Gle, sjaji rose blist . . .

A lahor ko na krilih
U dalek leti kraj:
O daj me, daj ponesi
U mili zavičaj! . . .

NEŠTO IZ BOSANSKE POSAVINE.

JOSIP JANJIĆ, GIMN. „TRAVANJSKO SMILJE“.

JESENSKO je doba. Hajdemo tamo na ono povisoko brdo iznad crkve, da razgledamo malo i naše krajeve. Lijepo je mjestance, jer je to prvi uspon ravne Posavine. Pogledajder na istoku ona krasna polja: sve oranica do oranice, livade na drugoj strani, sve je bujno. Tamo prema sjeveru eno lijepih šuma sve gore do Vučjaka. Tu u samom mjestu nanizali se mnogobrojni šljivici, od čega Posavljak živi i čim se ne malo ponosi. Ta ne kaže se badava: „Nakrivio fes ko Posavljak, kad mu šljive rode“.

Bogat je ovaj kraj zar ne i blago si ga ovom seljaku, kad bude uživao ove lijepe plodove, koje mu zemlja donosi kao plaću za njegove žuljeve i preveliki trud? Nu oni, koji su odrasli ovdje, sude drukčije o ovoj sreći, a i moraju suditi tako. Kako naši seljaci živu i kako uživaju, to mogu samo oni razumjeti, a narodna bijeda da može govoriti, puno bi rekla. Puno seljaci trpe, veliki napor slabo se isplaćuje, a inače meko srce njihovo otvrdnulo je, te i ne osjeća, otkle ga najveća bura bije.

Da se malo pobliže upoznamo, promotrimo još malo cijeli ovaj kraj. Pogledaj ove stanove. Eno na četiri strane, četiri lijepo zidane

kuće, a oko njih kô kape prosule se male prućem opletene potleušice, te bi ih prije nazvao košarama, nego ljudskim stanovima. A šta ima pred kućom? Nema tu konja, volova, krava, bez čega seljak nije nikud pristao, nego dvije tri koze, i dvije tri svinje, pa to je sve. Čudno je svakako u ovako plodnom kraju pa tolika sirotinja. Nije ovako bilo prije dvadeset godina, to će ti potvrditi svaki stariji seljak, nego baš u zadnje vrijeme seljak osiromaši, a danas sve dublje pada.

Uzrok će tomu svaki razumjeti, koji bar jednu godinu ovdje proživio, a ako znaš, šta je to kmetstvo i beg, gazdina vjeresija te „ljuta i slaba pljuca“ rakija, razumio si i jade njihove.

Eno onaj stari, što sjedi pred potleušicom, koja je upravo pred nama, znao bi nam vrlo mnogo pripovijedati, što ga je utjeralo u ovu kolibicu i što mu je prosulo bijele vlasi, prem ni pedeset nije dosegao. Bio je jedan put svoj čovjek, imao lijepu novu kuću, te bio obljubljen i kod seljaka i gospode. Ta nema tomu ni tri pune godine, kako je opleo kolibu, te ukopao se u nju kao pustinjak, te svijet slabo i znade za nj. Da ne duljimo, možeš čuti povijest od ovoga ako i ne po godinama, a ono po istrošenom tijelu starca, on će ti jasno ocrtati sve prilike i neprilike.

Preklani izdala godina, pa Iliji (tako mu je ime), izgorjelo od žege sve žito (kukuruz), što ga je bio posijao. A kako se bio istrošio prijašnje godine, dok je sina oženio i novu kuću sagradio, nije imao više ni pribijene pare, pa mu je sva nada bila u šljivama, koje su, hvala Bogu, baš lijepo rodile. Ilija teško dočeka željeni danak, da ih može tresti. I eto jednoga ponedjeljka pozvao nekoliko momaka i berilja, da otresu i poberu šljive.

Ranim jutrom počelo se raditi. Žene se uzvrpoljile oko ognjišta, da priprave što ljepši ručak. Ilija iznesao nasred bašće ćilim, svoja dva najljepša jastuka, a dva našao negdje kod susjeda i sjedi s dva neznana gosta, koja su također zorom došla. Tu su ti dva prijatelja, što ih Ilijina bijeda pobratimila, te sad iz jedne čaše piju. Pa kakva su to gospoda?! Onaj visoki s velikim trbuhom i crnim fesom na punoj glavi je beg ili paronos, kako neki vele. Dobra je to dušica. Kad mu dođeš, donesi mu, kad ti dođe, podaj mu, i opet opet mu malo. Došao je, da uzme hak, što ga ide. Ovaj drugi suhonjavi, a lijep je kô isklesan kip, to je punomoćnik gazde Riste. Posla ga gazda, da za onih pozajmljenih pedeset forinti dobije u šljivama stotinjarku.

Gospoda su se razgovarala, gdje će bolje šljive prodati i smijali su se, da popucaju od radosti, a siromah Ilija žalostan, sjedio uz njih i katkad se samo na zor nasmijao. Vrijeme brzo prođe, eto i podne je zazvonilo, a posao gotov, šljive na kamari.

Pošto su se gosti pogostili, odmjeri sebi beg trećinu, po desetaru pronađenu i proračunanu, Iliji se srce cijepalo, kad je vidio, da njemu manja kamara ostade, premda je beg samo tobože trećinu uzeo. Ali mora biti četiri hiljade oka, svejedno što je Bog dao tri hiljade. Odmah dobije i gazda Risto svoj dio. Gazdin punomoćnik hvali se, kako mu je gazda dobar i opet će dati, dakako pod iste kamate. Tamo pred mrak natovari Ilija na kolica ono pet sto oka, što mu preostalo, i bolna srca pođe u Čaršiju, da ih proda. Na polasku mu doviknu njegova žena, Kata, da se što prije vrati, a rakije neka ne okusi, ako misli zimu prozimiti i ovoliku čeljad izhraniti. No on se ni ne okrenu na njezine riječi, već mirno stupajući za kolima zamače niz put.

Do podrug sat rasproda Ilija šljive, te metnuo u njedra u peškiru zamotanih trideset forinti, pođe kući. Pri duši mu bilo teško.

— Od onoliko šljiva, pa samo trideset forinti. Kako ću predeverati cijelu zimu? Bože moj, al' nam se nešto ne da.

Ovako u sebi govoreći i nehotice pogleda u obližnju mehanu, a tih ima puna čaršija, pa će u sebi:

— Idem vala s nogu jedan čokančić popiti, da mi se malo razbistri, da mi ovo sa srca s rakijom u trbuh ode.

Dok je još razmišljao, eto ga u mehani. Prvi čokančić proleti niz grlo kô tatar kroz Busovaču (turska pošta, koja nije stajala u Busovači idući iz Travnika u Sarajevo).

— Daj, Pero, još jedan, ta strašno sam umoran.

A naš mehandžija Pero smješkajući se pruži mu i drugu. Ispi dva, a oči mu se zasjaše kô u mačka.

Ma der još jedan, pa da idem, dok je zahladnjelo.

Uzme treći, pa da će ispiti, a u mehanu upade zdrav, plećat momak od kakih trideset godina.

— Zdravo, Ilija!

— Zdravo, Ivane!

I dva se prijatelja sastadoše. Sjedoše oba, a Ilija se rastapao od radosti, što se sastao s Ivanom. Ta nije šala biti prijatelj s Ivanom.

On je vidio Peštu, kad je služio „soldačiju“, pa dapače je jedan put na „manevrima“ i caru „salutirao“.

Sunce je bilo zapalo, kad se pobre sastadoše, no Ilija nije ni pomislio na kuću i bijedu svoju, svejedno što su plačući očekivali, kad nije na vrijeme došao.

Ivan odmah zalupa šakom po stolu pod onu vojničku i naruči pet boca piva i po litra rakije. On će kao inteligentniji čovjek piti pivo, a naš će Ilija rakiju. Ja da vidiš sada posla, kad se prijatelji zagrijaše. Tu se pjeva, razgovara, debatira, veseli se i viče, a Ilija već nekoliko puta prije i zaplakao. Često bi se i zagrlili, te bi Ilija plačući i smijući se teško izgovarao.

— Ti si meni drag kô i moja djeca, moj Marko i Niko.

Piće se više proljevalo nego pilo, a novac se trošio, dok oko pola noći ne pođoše kući oba dobro olakšane kese, a teške i pune glave.

Sjedoše u kola i verugajući kroz noć amo tamo dođoše kući zorom. Bratski se rastadoše pred Ivanovom kućom, a Ilija, da se pokaže, kako je on ugledan čovjek, zagrozi se načelniku, da će ga tužiti, što nije dao napraviti šire ceste.

Ivan je već o podne latio se posla, a Ilija naš diže se istom drugi dan, sav izmučen, žalostan i bijedan.

„Od rakije kuća proplakuje“, veli se u nas, pa je i Ilijina kuća jutros gorko proplakala. Žena i mala djeca su plakali od sramote i nevolje, koja ih snađe. Stariji sinovi su se raskrstili s ocem, otišli su u carevinu (erar), ne bi li tu bolju sreću našli, a otac, kako je pametan, neka živi sam.

Čitavo prije podne Ilija ništa ne govori, nego zamišljeno hoda amo tamo ispred kuće, a čim je malo zahladnjelo, uze štap, pa polagano gazdi Risti.

— Dobar dan gazda!

— Bog dobro daj! Ma kako si, Ilija? Jesi li mi zdravo!

— Teško meni, moj gazda!

— Koje dobro, ako Bog da?

— Zlo, nema tu dobra, kad čovjek gubi i dušu i zdravlje, da novaca i ne spominjem.

— Pa što mi je to? Po svoj prilici si se nešto proveselio, bez veselja čovjek ne može biti. Pa još sada. Ne rode uvijek šljive.

— Ej zna moja duša i luda pamet, kako sam se ja veselio, uzdahnu Ilija. Nego pomozi, ako možeš i ako Boga znaš.

— Drage volje. Koliko god treba, dat ću ti, ali kao i dosada: deset na deset. Dan danas je teško živjeti svakom, a ja sam čovjek fukara.

— Pa neka, samo pomozi.

— Hoće li biti dosta trideset forinti? upita gazda lukavo žmirkajući.

— Hoće, i mnogo, odvrati veselije Ilija. Nego u što ćeš? U šljive se ne može pouzdati, jer ne rode svake godine.

— U što god hoćeš, znam da ćeš pošteno platiti kao i do sada. Drugom ne bih pozajmljivao, ali tebi hoću uvijek pomoći.

— Imam zobi nešto, započe Ilija. Čim ustane snijeg, posijat ću, pa je tvoje pola njive, a meni što Bog dade.

— Pa lijepo! odgovori gazda, okrene i pođe u drugu sobu po novce. Donešavši ih izbroji Iliji na dlan, a on primivši ih ode brzo uz obični oproštaj. Nije razmišljao, hoće li u opće posijati zob, kad nema družine, a hoće li godine ponijeti, to se i ne pita.

Zima došla i prošla, pa kako zimi nije bilo nikakve zarade, pohađao je Ilija gazdu, dok se nije nakupila stotinjarka.

Dosad sve dobro išlo, jer se Ilija uzdao u zob. Ali eto nevolje! U proljeće udarila voda, pa odnijela i zemlju s njive, kamo li ne zob. Gazda čekaj danas, čekaj sutra, ali ni Ilije ni zobi.

I eto jednoga dana u selo B., koje je mirno ležalo spram sunca, dođe crni fijaker, a u njemu gazda Risto s nepoznatim trgovcem. Fijaker se ustavi pred Ilijinom kućom. Iza dva dana nestane Ilijine crjepare, a on sebi oplete ovu potleušicu.

Ni sinovima nije bilo bolje, jer kad su se napatili i iskrčili selište u eraru, prijavi ih šumar, a oni odležaše u zatvoru i silnu globu platiše. Ali nu još gore bijede.

Beg izmoli kod vlade, te njihove i drugih seljaka krčevine pripadoše njemu. Sad starac i sinovi zajedno živu i bore se za svagdašnji kruh.

Eto to je slika našega života svake godine, a ljudi ne znaju ništa drugo nego se tužiti:

„Ali nam se nešto ne da!“

ZA PUČKA PREDAVANJA.

M. P.

DRUGOVI i braćo! Konac je školske godine ove već pred vratima.. Još koji dan i mi ćemo poletiti svojim roditeljskim kućama, poletit u svoja rodna mjesta, među svoje stare znance i prijatelje.. Odmor je iza ozbiljna i teška rada kroz deset mjeseci školske godine i potreban i ugodan. Ali za nas nije onaj odmor, koji sastoji u bezbrižnom plandovanju i neradu kroz čitave praznike. Ovako sprovesti praznike značilo bi posve izgubiti čitava dva mjeseca neprocjenljiva vremena. Ovoga gubitka ne bi više nikad u svome životu mogli nadoknaditi. Mi dakle hoćemo ferijalni odmor u ugodnom radu, u radu, koji će nam ojačati sile i uzdignuti duh više nego li i najdulje plandovanje. A kakav je to rad, što nam može da poda toliko sila i okrepe?

U našoj hrvatskoj domovini, u kojoj imade toliko neuzorana i nezasijana tla, toliko usjeva natrušenih kukoljem, toliko naroda zapuštena i neprosvijetljena, toliko zaražena najgorim i najpogibeljnijim duhom, u ovoj tužnoj domovini odgovor je na stavljeno pitanje posve jasan. Sin ovog hrvatskog naroda vraća se iz grada i iz škola među svoj narod, vraća se među onaj narod, koji teškim žuljevima zasluženu koricu hljeba otkida od svojih usta, da je žrtvuje za svoju mladež. Žrtva je doista velika — u mnogim i mnogim slučajevima upravo herojska — pa traži potpunim pravom (doličnu) zahvalu. Ako ikome, a to mladeži, koja neće da bude pravedno osuđena s najveće neplemenštine, dolikuje, da dade svome dobrotvoru dostojnu zahvalu. Hrvatska mladež — moramo ma i sa žalošću priznati — nije se dosada baš osobito odlikovala ovom plemenštinom i dužnom prema svome narodu zahvalnošću. Budimo dakle već jednom vrijedni sinovi hrvatskoga naroda i odužimo mu se za njegovu ljubav i žrtvu, koliko najviše prema svojim silama možemo!

Narod nas šalje u škole, da postanemo jednom prosvijetljeni radnici za njegovu sreću i dobrobit. Ali pravo zahvalni hrvatski sin ne može ni za vrijeme školskih praznika mirovati, kad gleda, kako je ogromna većina njegova naroda još posve u tami i neznanju — posve neprosvijetljena. On će nastojati, da se barem donekle oduži tome plemenitom narodu, on će nastojati, da ga izbavi iz tog tužnog

i sramotnog stanja. Da, sramotno je ovo stanje za hrvatski narod, koji je od naravi tako bistrouman kao malo koji narod; tužno je to stanje za njega kod tolikog broja njegovih prosvijetljenih sinova, koji su njegovim znojem postali ono, što su danas.

Sveta nam je dakle, drugovi, dužnost, da svaki od nas ovih praznika svim svojim silama nastoji i radi, kako bi svoj narod što bolje prosvijetlio i unapredio. Sredstvo neka nam je uz širenje dobrih knjiga i novina živa riječ — pučka predavanja. Ovo je glavno polje našeg rada kroz praznike, ovo je neiscrpiv zlatni rudnik, iz kog moramo neprestano vaditi blago nauke i prosvjete, i njime se oduživati svome narodu. Držanjem pučkih predavanja mi ćemo pokazati, da smo vrijedni unuci slavnih nam djedova, da smo pravi sinovi svoga naroda, iskreni ljubitelji ove naše tužne domovine. Odbacimo same hvale i slave, prestanimo samo s riječima i pjesmama spasavati rodnu grudu — pa pokažimo već jednom i djelima, da ne samo hoćemo nego da u istinu i radimo za spas domovine i naroda!

Sretan može biti potpuno naš narod tek onda, kad bude i pravo prosvijetljen. Pružimo mu stoga pravu prosvjetu pučkim predavanjima! Nijednoga ne bi smjelo biti među nama, koji ne bi ovih praznika držao bar koje predavanje. Građa neka bude odabrana primjereno pojedinim prilikama i sve ostalo je lako. Lako? Da, posve lako! Ne utvarajmo si silnih poteškoća ondje, gdje ih takovih u istinu ne ima! Narod naš je željan prosvjete, on žeđa upravo za njom. Pođimo dakle k njemu i podajmo mu je i on će nas raskriljenih ruku i radosna srca primiti. Sa suzama radosnicama u oku on će slušati riječi naše, on će ih zasaditi duboko u plemenito svoje srce, a s njima će niknuti u njemu i iskrena ljubav prema nama i ideama našim. Samo kod toga otvorimo i mi svoje srce, jer se samo time osvajaju srca! Radimo iskreno i požrtvovno, na oltaru hrvatske katoličke narodne prosvjete nek se žrtvuju sve naše sile kao iskrena zahvala domovini i narodu!

Ovo je, drugovi i braćo, rad, koji će nam donijeti radost i zadovoljstvo u praznicima; ovo je rad, koji će nam sile ojačati, duh uzdignuti u visine slatke sreće, on će nam podati nove snage za daljni ustrajni rad. Pisac ovih redaka bio tako sretan, da očuti bar nešto ove radosti, pa vam govori iskreno i istinito. Pokušajte samo jedanput i ne ćete tako brzo prestati! Kukavica je, koji baca oružje

iz ruku, dok još nije ni bio u boju; nije junak, koji govori neprestano o poteškoćama kod pučkih predavanja, a nije ni pokušao raditi.

Samo onaj, koji ovako sprovede praznike, samo onaj koji bude podizao hrvatski narod pučkim predavanjima, moći će se s ponosom ubrojiti u redove hrabrih borilaca u redove hrvatskog katoličkog narodnog đaštva.

Na rad dakle, drugovi i braćo! Sve za vjeru i za dom!

SLOVENSKE DIJAŠKE STRUJE.

JOS. PUNTAR, GRADEC.

(SLOVENSKO PISMO.)

GOTOVO zanima prijatelje katoliškega gibanja med hrvatskim dijaštvom razvoj slovenskega dijaštva, posebno katoliško narodnega. Jako zanimiv je in vreden, da se ga premotri v svezi z razvojem celega naroda. Kdor ne bi poznal splošnega kulturnega, ne bi umel tudi dijaškega razvoja posebej. Zlasti pa velja to za dobo izza l. 1848. Pojavi o splošnem in dijaškem gibanju so za celoto in dele odločivnega pomena. V kako tesni svezi je slovensko dijaštvo z razvojem svojega naroda pripoveduje vsa kulturna povestnica iza omenjenega leta: vsak pojav se odsvita v dijaštvu samem bodisi v verskem, narodnem, političnem socialno-gospodarskem smislu.

Slovensko dijaštvo je došlo do sedanjega razvoja samo radi tega, ker se je paralelno razvijalo s celim narodom. Odtod vsa harmonija med splošnim razvojem naroda in posebnem dijaštva. Kdor bi prej hotel docela poznati in umeti današnje razmere med slovenskim dijaštvom, ne bi smel prezreti ne splošno narodnega niti specielno dijaškega razvoja izza l. 1848. Danes imamo Slovenci četvero dijaških struj, ki so se zapovrstno pojavile druga za drugo, kakor je to zahteval splošni kulturni razvoj slovenskega naroda. Spremembe v mišljenju, idejah in idealih so se do danes vršile stopnjema.

Od l. 1848.—1890. imamo samo „slovensko dijaštvo“ brez posebne barve navdušeno za narodno in liberalno idejo. Doba od 1890. do 1908. je doba revolucije, secesij in ločitve v narodno napredno

(„liberalno“) katoliško narodno, narodno-radikalno dijaško strujo. Sedaj od 1908. se je pojavila še četrta: socialno-demokratična.

Imamo torej danes četvero dijaških struj in programov: program liberalnega dijaštva, ki se krije s programom liberalne politične stranke, program kat.-narodnega dijaštva, ki se krije s programom treh „katoliških shodov“; program radikalne omladine, ki je po svojih osnovnih načelih sličen liberalnemu, samo da povdarja bolj pozitivno praktično narodno delo in da je točnejše formuliran; imamo končno tudi socialistični program, ki se naslanja na program socialne demokracije.

Že iz tega je razvidno, v koliko da se razlikujejo med seboj poedine struje. Prava principielna ločitev je le med „naprednimi-svobodomiselnimi elementi“ (liberalno, radikalno, socialistično dijaštvo) in katoliško-narodnim dijaštvom. Dva tabora. Eden zanikuje, kar drugi priznava. Kršćansko in moderno svetovno naziranje loči dijaštvo.

Pomen struj in njihovo medsebojno razmerje se da določiti glede točk: 1. versko-naravnih idej, 2. narodnega, 3. političnega in 4. socialno-gospodarskega vprašanja.

Katoliško-narodno dijaštvo priznava katoliški radikalizem v zasebnem in javnem življenju, vse tri nasprotne struje pobijaju to „klerikalno“ stališče z vsemi sredstvi. Za obstoj naroda smatra versko življenje za neobhodno potrebno, dobro in koristno. V tem oziru ne pozna nikakih kompromisov z nasprotniki. Radikalno proti vsem, ki hočejo izruvati narodu vero iz srca, predobiti ga za moderno poganstvo!

Priznava potrebo in upravičenost narodne posebnosti, boj za narodne pravice in obstanek narodne osebnosti, a boju ne priznava **absolutne** veljave in potrebe. Absolutno narodnost popolnoma odklanja kot principielno nasprotno svojemu krščanskemu svetovnemu nazoru. Ne boj med narodi, ljubezen in medsebojna pravičnost. „Absolutna narodnost“ krije vsebi princip, da kjer je moč, je tudi — pravica in dobro. Z delom za narod v smislu krščanskih idej hoče dvigniti in rešiti svoj narod. Liberalno-radikalno dijaška omladina pa pravi, da je načelo o absolutni narodnosti edino pravo. S silo uničiti silo: to je morala njihovega boja. Brezobziren boj proti „tujcu“. „Radikalna“ struja skuša praktično uveljavljati to svojo načelo s podrobnim delom, liberalna odobrava isto, a ima premalo energije. Socialistična še ni določila svojega stališča do narodnostnega vprašanja kakor tudi ne do drugih: še ni nastopila kot samostojna

*

organizacija, da bi javno razvila svoj program. Gotovo pa se glede narodnostnega vprašanja ne loči mnogo od splošnega stališča socialne demokracije. Če razvije ta struja svoja krila, bo gotovo pokazala svoje jasno ali nejasno lice tudi za to vprašanje. Slovenci imamo pravzaprav le tri stranke: krščansko-socialno, narodno-napredno (liberalno) in socialno demokratično; brezbarvne „gospodarske stranke“ temelje na liberalno socialističnih osnovnih idejah in so danes samo še „pojav“.

Sorodnost idej med političnimi in dijaškimi programi je odločivna za vsako dijaško strujo, da li simpatizuje s to ali ono politično stranko. Edino liberalna struja se priznava za organičen del narodno napredne stranke t. j. za dijaštvo narodno-napredne **stranke.** Radikalno dijaštvo danes simpatizuje večinoma z liberalno stranko, nekoliko tudi z mlado-liberalnimi gospodarskimi strančicami, nekoliko pa tudi s socialistično stranko. Oficielno proglaša boj vsem političnim strankam radi pomanjkljivega narodnega dela. Danes je radikalna omladina glede toga vprašanja na razpotju: večina sili v liberalno stranko, manjšina hoče biti še na negativnem stališču, precej pa se jih bliža socialistični stranki.

Katoliško-narodno dijaštvo stoji tudi na stališču (politične) neodvisnosti od političnih strank. Za njo je v poštevu le kršč. socialna stranka (na Kranjskem in Goriškem „Slov. Ljudska Stranka“, na Štajerskem „Slov. Kmečka Zveza“, Koroškem „Slov. kršč. soc. stranka“). O odvisnosti v političnem smislu ne more biti govora, ker slov. kat. dijaštvo priznava le vzajemnost in harmonijo svojih idej z idejami treh „katoliških shodov“ kot edino pravih „narodnih programov“. Politične stranke se preminjajo in tudi zgube veljavo in moč: za kat. nar. dijaštvo je bistveno vprašanje le kulturni program v zmislu krščanstva, katolicizma. Sodbo o izvrševanju tega kulturnega programa potom politične organizacije prepušča vsakemu zase: da odobrava ali ne odobrava. Ravno radi svoje nezavisnosti smatra za svojo logično dolžnost, da se kot celota ne vtika v delokrog politične, dasi po idejah srodne, stranke. Le kadar bi se strankino razmerje do kulturnega programa hotelo spremeniti, tedaj bi nastopilo slov. kat. narodno dijaštvo v obrambo istega tudi proti stranki. Kulturni program nad vse! Spoštujemo poedine osobe podelu in zaslugah, osebnega malikovanja ne poznamo. Osobe izginjajo.

ideje — ostanejo. Ideje so več kot osobe in za to bo moral vedno odločevati edino le boj za ideje tudi med katoliškimi vodivnimi krogi.

Kako si razlagajo nasprotniki naše stališče do političnih strank, nas kaj malo zanima.

In socialno-gospodarskem oziru?

Liberalno dijaštvo se je začelo šele v zadnjem času boljšati v nazorih o demokratični ideji, gospodarski povzdigi potom zadružništva, ko ga je prisilil tok časa in razmere. Radikalno dijaštvo je ravno to točko svojega programa **moralo** nujno z vso silo povdarjati že takoj iz početka, da se je ločilo od indiferentne mase liberalnoga dijaštva. Liberalno stoji na liberalnem gospodarskem principu svobode, radikalno povdarja „razredni boj“, boj vseh proti vsem. Katoliško-narodnemu dijaštvu je tu v tej smeri zarisana prava pot. Programi katoliških shodov vsebujejo vse, kar potrebuje slovenski narod s te strani: demokratična in gospodarska misel je dovoljno označena.

Po programih s kulturnimi smerami se loči slovensko dijaštvo, politično mišljenje je bolj postranska stvar. In ravno to po moji sodbi posebno odlikuje slovensko dijaštvo od drugega slovanskoga in neslovanskega: vse dijaštvo je deljeno le v dve glavni skupini za ali proti verskim nazorom o življenju vseh pojavih. Politične stranke so le sredstvo v dosego višjega namena: izvrševanje jasnega programa in po njem odločevanje v kulturni smeri.

Jasnosti bi bilo želeti zlasti bratom Hrvatom, ki imajo malo dane od dne do dne vedno več — političnih strank in političnih dijaških struj. Vse to pa je največja ovira za resnično zbližanje Slovencev in Hrvatov. Hrvatska katoliška mladež gotovo to sama čuti in zato je veselo znamenje, da se vrši tudi v hrvatskem dijaštvu sličen razvoj kot se je pri nas že — svršil.

„Tu mi — tam Vi: to bodi radikalni rek hrvatskeg katoliškog mislečega dijaštva. Ideje in odločnost zmagujejo!

KNJIŽEVNOST.

Hrvatska Straža. Izašao je II. svezak. Uvodni članak Smrtni udar modernizmu donosi u krupnim crtama sadržaj enciklike Sv. Oca o modernizmu. Zbijenost, kojom se navode modernističke nauke, koje su i u opsežnijim djelima teško razumljive, smeta modernom raznježenom razumu. Drugovima baš ovaj tvrdi orah posebno preporučujemo, jer će na njem iskušati svoje sposobnosti, i kad ga shvate, bit će im zadovoljstvo najbolja nagrada. — Ovaj isti predmet obrađuje negativnim putem vanredno krasna satira Jadikovke dra. Mirka. To je umjetnina prvoga reda. U nju bi se dobro imali da zamisle hrvatski ireničari. Nadamo se, da će je shvatiti i mnogi naš drug, kojemu je — kako vele — način od našega različit . . . . . Vrlo je zanimivo izrađen članak Odakle bezvjerstvo u naše inteligencije. Glavni su uzroci površnost i moralna zabluda. Ipak se ovi uzroci ne navode kao osnov razdiobe prikazivanja, nego je članak — da se olakša čitaocu čitanje — razdijeljen na više samostalnih grupa. Zlo je prikazano baš u samom zametku. — Kritička pisma mladom apologetu nastavljaju kritiku dra. Barca (O modernoj apologetici. Čitamo ih s nasladom. Od ove kritike očekujemo puno. Veselimo joj se od srca, te se ne možemo nikako dosta načuditi, da je „prvi hrvatski filozof i teolog“ s onako barbarskim tonom kao bez glave istrčao pred rudo u — zlih uspomena — „Kat. Listu“, još prije nego je „H. S.“ svršila. Svu stvar pratimo s najvećom nasladom. Drugovi čitajte je pomno! — Vjera i parlamentarizam od osobite je političke važnosti. Znak je velikoga indiferentizma i i skrajnjega nemara, da se baš oni, kojima je članak ispravljen, na njega u javnosti niti ne osvrnuše. Sjete se ljudi vjere, kad trebaju izbornike.... Al shvatila je mladež. — Slovensko pismo obrađuje: Skrb za one, koji se sele u gradove; Potrebu uzajamnosti u zadružništvu; Seljačku organizaciju. Velike ideje i od silne važnosti. Uspjeh će pokazati, na kakvo su pale tlo.. Sve se bojimo . . . Kulturna načela i rad naprednjaka. Tko hoće, da ih ubrzo spozna, bit će mu ovdje dosta. S radošću ističemo, da se fotografija „Hr. Djaka“, koju ovdje nalazimo, posve podudara s onom, što je mi donijesmo u „Luči“. Svrha je naprednjaštva, da otmu vjeru narodu, da ga poživinče. Govore citati. — U članku „Nova spiritistička otkrića“ prikazuje se, kako spiritizam živi od laži i prevare, a u „Odgovoru na priposlane upite“ „mudrost“ „Obzorova“ u povjesti (Sv. Petar, biskup rimski). Ocjenjuje se 12 knjiga, te 30 listova i revija. Obilna je i rubrika „Svaštice“. — Sve je to izrađeno, kako smo tomu od „H. S.“ već navikli, upravo majstorski. — Nešto upada u oči: U ovom se svesku ne nastavljaju svi početci od I. svezka. Znači to, da je premalo prostora. Tomu se dade doskočiti s povećanim brojem pretplatnika. Što je naime veća svota pretplate, dade se više i raditi.

Drugovi, pokažimo u praznicima, da naša ljubav prema „H. S.“ ne sastoji samo u riječima. Sjetite se, da nam „H. S.“ daje temelje za svaku daljnju naobrazbu: kršćansku filozofiju.

Lahner J.: Tolstojev barut, Tolstojev top. „Autorima Prokletstva“, Zagreb 1908., Tiskara hrv. katol. tiskovnoga društva. — Tko hoće, da pravo upozna, tko je glavni autor djela „Prokletstva“, neka pročita lijepu ovu kritiku, rađenu i vrlo savjesno i s velikim razumijevanjem. U polemici izmed oba autora, izašle su na vidjelo stvari, koje ni najmanje ne služe na diku ni jednomu ni drugomu. A ovdje vidimo, kako su ta gospoda književnici punom šakom grabili ideje iz starca Tolstoja. S. Milčinović je pomno ekscerptirao Tolstoja i pobilježio glavne citate, a g. M. Ogrizović je svemu tome dao umjetničku dostojnu formu. Dakle imamo i mi svoga Tolstoja, koji je inače katolik, budući katolički odgojen. G. J. Lahner je dobro učinio, što je podao i sadržaj drame u VI. odsjeku kritike, za one, koji djela samog nisu čitali. Stvar će se mnogom učiniti suhoparna, no valja znati, da g. pisac i nije htio drugo, nego citatima iz Tolstoja i „Prokletstva“ pokazati debelo kumstvo Vanjino sa starim. Složili se u navali na Petrovu stijenu — al badava! Osobito je lijep jezik, koga ne mogu dosta nahvaliti, a i malo je prilike bilo, da je mogao pokazati svoj lijepi stil. Svakako je ovo vrlo dobra radnja; do sada se još nitko nije našao, da o njoj što progovori. Valjda smišljaju novu teoriju o „millieu knjigâ“ na slabe glave. Dobiva se u „Domagoju“ uz cijenu od 50 filira.

G.

Raj i pakao. Odgovor na Hinkovićev „Raj i pakao“ u dijalogu. Hrvatskoj inteligenciji. Zagreb 1908. Tisak i naklada A. Scholza. — Navala gradiva i mnogi poslovi zapriječiše nas do sada, da o ovoj maloj zgodnoj knjižici progovorimo. Knjižica je naravski odgovor na Hinkovićevu knjigu, ali ima i kao samostalno apologetsko djelce vrijednost, jer Hinkovićevi prigovori i napadaji nisu ništa nova nego samo ono, što se je već toliko puta proti vjeri iznijelo. Govori se tu (po poglavljima): o anđelima i đavlima, o Bogu, o vječnoj kazni, da li je sv. Pismo autentično, o čistilištu, da li smrću prestaje vrijeme zasluga, o perispritu, o posebnome sudu, o vragu, o zakonu Mojsijevu, o nepogrešivosti papinoj. Kako se vidi, sve same zanimive stvari, a to sve je razloženo mirno, razgovijetno i u veoma zanimivome obliku razgovora. Dosta od tih stvari će naći drugovi doduše i u 1. sv. Apolog. Knjižnice „Luči“, ali tako zamašne stvari dobro je uvijek i uvijek čitati, pogotovo kad su ovdje u drugome ruhu i odmah u praktičnoj porabi t. j. u aktuelnoj polemici s Hinkovićem. Knjižica je malena i vrlo ukusna sa 97 str., a stoji samo 40 filira, te je najtoplije preporučujem starijim drugovima, kojima je apologetika potrebna kao kruh svagdanji, da ju ne samo oni čitaju i promozgaju, nego i što većma gledaju raširiti u krugove inteligencije.

„Socijalni tečaj“. (Držan 24., 25. i 26. travnja 1908.) Izdao „Zbor duhovne mladeži Zagrebačke“. U ovoj knjižici skupljena su predavanja, što su držana na socijalnom kurzu u nadbiskupskom sjemeništu u Zagrebu. Držimo, da nije potrebno puno govoriti o knjižici, jer tko samo malo zaviri u sadržinu predavanja i imena predavatelja, moći će se uvjeriti o velikoj vrijednosti knjižice. Sve, što je najvažnije o socijalnom djelovanju, sadržano je u toj knjižici. Poznati slovenski socijalni reformator i organizator dr. Ivan Ev. Krek podaje nam svojim referatima o seljačkom i radničkom pitanju krasnih uputa, kako da podignemo ona dva staleža, za koje se nije ni iz daleka brinulo, kako bi trebalo. Dr. Rudolf Horvat podaje nam u živim bojama žalosnu sliku hrvatskoga seljaka u prošlim vijekovima. Dr. Krunoslav Janda u lijepom predavanju predočio nam je vrijednost seljačkih zadruga s ćudorednoga i gospodarskoga stajališta. Dr. Fran Milobar glavna načela ekonomije. Završio je pak poznati slovenski organizator dr. Eugen Lampe sa krasnim i skroz praktičnim predavanjem o organizacijama. Svakomu, koji hoće socijalno djelovati, doći će upravo u zgodan i najbolji čas ova knjižica, jer će u njoj naći prekrasnih uputa za svaku vrst socijalnog rada. Svim drugovima preporučamo najtoplije ovu knjižicu. „Socijalni tečaj“ stoji 30 fil.

Najveći neprijatelj čovječanstva alkohol. Pogibao od alkoholizma u našem puku raste od dana u dan. Njim je već zaraženo radništvo po gradovima, a u mnogim krajevima i seljaštvo; i sve češće javljaju se po novinama glasovi, da bi i tome valjalo na put stati. — To je prisililo neke mlade rodoljube, te su pred par tjedana sastavili klub, koji će raditi proti alkoholizmu. Sad pak izdao je taj klub i brošuricu pod navedenim naslovom. Knjižica je napisana pučki i jezgrovito. Kako je kod alkoholnog pitanja najvažnije, da se uputi u djelovanje alkohola na tijelo i dušu, to je pisac brošurice posve korektno postupao, kad najprije raspravlja o tom „što je alkohol?“ — zatim da „alkoholična pića nijesu nužna“, — da nekoriste tako kao što se obično misli i napokon, da zloraba njihova strašno škodi zdravlju duše i tijela, obitelji, imutku, državi, potomstvu itd. itd. U zadnjoj točci: „Što da činimo“ daje općenite upute, kako se valja vladati prema piću. Cijela pak knjižica, kao što rekoh, napisana je lijepo, jasno i jezgrovito i zato će svakomu dobro doći. Napose trebalo bi, da se ona raširi među naše đaštvo, radništvo i seljaštvo. S toga upozoravamo sve drugove, da oko toga nastoje. Brošurica stoji samo 8 filira — a naručuje se kod: Zbora duhovne mladeži, Zagreb, Kaptol. Može se dobit i u svim knjižarama. Tko izravno naruči 10 komada dobije 2 badava. Trgovci imadu 25%.

„Večeri na Ženevskom jezeru“. (Zagreb 1908., str. 190). — Zbor duhovne mladeži zagrebačke preveo je znamenito djelo Ks. Marijana Morawskoga pod gornjim naslovom. Djelo raspravlja o pitanjima, koja najviše muče modernoga čovjeka (n. pr.: Religija i razum, moderna znanost i religija, ljudski bolovi, zlo u prirodi, smisao života, životna snaga kršćanstva, slobodno istraživanje itd.), tako lako i okretno, da te upravo privlači. Dakako, da je tomu mnogo doprinjelo i to, što je knjiga pisana u dialoškoj formi, a znanstveni religijozni problemi isprepleteni ugodnim opisima i zanimivim refleksijama.

Djelo se lako čita, a kad si jednom počeo, teško ćeš ga ostaviti. Pisac nastojao je, da ispita tajne srca ljudskoga, da ga utješi i obodri, da ga pridigne i umiri.

Djelo je namijenjeno mladim ljudima, koji se nalaze na raskršću; koji u buri i oluji traže istinu; koji su dobre volje. Sam pisac veli u predgovoru, da traži kratak put, kojim bi mogli moderni duhovi doći do osvjedočenja, koje im je nužno.

To isto želi i „Zbor“ predajući knjigu narodu našem u hrvatskom ruhu. Ljubav prema Bogu i narodu vodila ga, kad je u svijet spremao ovo djelo; s ljubavlju i toplim osjećajima prigrlit će ga, nada se, i oni, kojima je namijenjeno.

Na koncu još nešto. „Zbor“ nije išao za dobitkom. Njemu je samo do toga, da se dobre ideje što više raširе, što više srdaca osvoje. Zato je ovako velikome djelu udario tako nisku, da minimalnu cijenu. Brošurano djelo stoji 60 filira, a uvezano u platno 1 K 50 filira.

Dobra se stvar sama preporučuje. Na posao dakle, drugovi!

Filozofska djela dra. phil. Josipa Kratochvila. Hrvatskom đaštvu bio je dosada nepoznat mladi češki filozof dr. J. Kratochvil, koji je već sada napisao veliki broj filozofskih radnja, koje su pobudile pažnju i u stranome svijetu. Katolički Česi imadu se od ovog darovitog i marljivog pisca mnogome nadati. Najnovije mu je djelo „Problem Boga u staroj filozofiji“, koje se dijeli na pet dijelova: a) Razvoj problema o Bogu do Sokrata; b) religiozni problem u Sokrata; c) Kritična analiza Platonove nauke: d) Aristotela metafizika i dokazi o egzistenciji Boga; e) Doba iza Aristotelova, kad su se čisti filozofski pojmovi pobrkali, a osnova svemu bila je — sumnja. Zato je nužno nastao i u filozofiji eklekticizam. Ovim krasnim djelom pozabavili su se svi češki časopisi i novine (i naše „Jutro“ te „Hrv. Straža“) te su se izrazile najlaskavije. Osim ovoga djela imade sva sila drugih filozofskih radnja. Evo samo nekojih: „Rasprava filozofa Seneke o kratkotrajnosti života“; „Problem spiritizma“; „Pojam duše u današnjoj psihologiji“; itd. Osim toga imade mnogo radnja od istoga pisca razasutih po revijama i časopisima češkim, talijanskim, hrvatskim i njemačkim.

Tko želi bolje upute nek se obrati na samoga gosp. pisca, koji dosta dobro govori i hrvatski.

Preporučamo hrvatskom katoličkom đaštvu, da se upozna sa djelima ovog darovitog češkog filozofa, jer će zaista naći u njima zdrave duševne hrane.[1]

[1] Dr. J. Kratochvil; Praha I. 209; annenski namjesti (Češka liga akademická).

Prijateljima pučke prosvjete! Posao je oko suzbijanja analfabetizma velik s obzirom na golem postotak analfabeta u Hrvatskoj. I ne će se još dugo opažati veći rezultati „Društva hrv. sveuč. građana za pouku analfabeta“, ako nas ne bude i šira javnost u našem radu poduprijeti htjela. Društvo je kroz tri godine sistematski svoje djelovanje poduzelo tek u glavnom gradu i u njegovoj okolici. A u provinciji je radio tu i tamo tek po koji član našeg društva. To je bilo samo onda, ako su prilike bile vrlo povoljne. Zajednički s nama radilo je u provinciji i pučko učiteljstvo, i to ponajviše ono iz županije zagrebačke.

Misao je našega društva, da se živahna akcija oko suzbijanja analfabetizma protegne po čitavoj našoj domovini. Stoga se ovim putem obraćamo u prvom redu na naše đaštvo, u koliko boravi u provinciji, napose na pučko učiteljstvo kao i na svu inteligenciju, da svi zajedničkim silama porade oko prosvjete svoga naroda.

Svatko, tko hoće, da u tom smislu što učini bilo da sam drži tečaj bilo da u svom mjestu potakne i pokrene to pitanje, neka se obrati na naše društvo, koje će mu poslati sve potrebne upute i sav materijal (knjige, teke, olovke, zgodne knjižice itd.) prema potrebi i besplatno. *Društvo hrv. sveuč. građana za pouku analfabeta.*
Zagreb, Sveučilište.

Dodatak uredništva: Ako ovo društvo s tvrdnjom u prvom dijelu, kao da su za poduku analfabeta samo članovi toga društva, uz neke učitelje, kani zatajiti i omalovažiti rad naših drugova na tom polju, koji nijesu članovi društva, onda to odlučno osuđujemo. — Upozoravamo ipak naše drugove, da u smislu našega programa rade intenzivno i dalje za poduku analfabeta, i da se u svakoj potrebi — prema gornjem pozivu — obrate na to društvo.

„Bostan“, Zadar, br. 2. — Najbolja je, svakako nedovršena pripovijest Žrtva zlobe, kojoj istina, još ne znam konca, ali se već sada vidi vrlo dobro opažanje i živo crtanje; osobe sa svojim kretnjama, govorom i običnim kućnim poslovima kao da su izrezane iz života. Zatim je dobra i pjesma Na pepelnicu, dok je sličici Patnik nezgodno izabran predmet, jer se po mome mnijenju antikna priča ne da prikazivati pravim, antiknim duhom u današnjemu ruhu prozaičke tehnike. Crtica „To je grozno“ nema ideje, te po tom ni prava na opstanak, jer ako predmet nema ništa na sebi, nego samo da je grozan, onda doista nije nikako vrijedan ni sposoban za umjetničko prikazivanje. Moram osobito pohvaliti još vrlo vješto i ukusno izrađeni naslov, kao što i cijeli list odaje sve veći mar i živo nastojanje oko što boljega rada, a tu dobru volju već do sada kruni očit napredak, a u bubućnosti će biti, ako Bog da, još i bolje!

„Jedinstvo“, list grčko-kat. mladeži, Zagreb, br. 2. — Temeljit, iscrpiv i pregledan je članak dra. D. Nj. Bogosluženje; Boićev Tetoviranje katolika u Bosni se nastavlja i postaje sve zanimivijim,

jer pisac posiže čak u najdalju povjesnu prošlost te iznosi tragove i dokaze postanku tetoviranja. Segedijeva Idila je doduše slikovito crtana, ali bez radnje, te stoga takovi opisi odviše umaraju. Vrlo je lijepo prevedena crtica Najstariji susjed i stanovnik, te svojom dubokom istinom nuka na razmišljanje. Listak je obilan, te pokazuje kao i ostali sadržaj lista, da se je oko Jedinstva stalo okupljat malo po malo sve, što osjeća napredak grčko-katoličke crkve i ideje jedinstva u nas, te da se tako polagano pripravlja tlo i bliži vrijeme, kad će se ispuniti želja čestitih „Zorćićevaca“, da Jedinstvo bude zametkom velikome eparhijskome listu. Dao Bog što prije!

„Lipa“, Osijek, br. 6. — Završio se je članak Markovićev „Nešto o poeziji“, u kojemu ima vrlo dobrih misli i zanimivih razlaganja. Ističem n. pr. ovaj stavak: Literatura u opće, a poglavito poezija izjava je narodnoga života. Gdje nema nje, naime narodne literature, ondje je narodni život nepotpun. — Nije dosta imati velikih spisatelja, ako hoćemo, da nam literatura procvate. Potrebno je, da se u svih pisaca očituje narodna duša. — To su riječi doista vrijedne razmišljanja. — Nekim koloritom i tihim čuvstvom se odlikuju lijepa pjesmica Zlatka Milovanova „Notturno“, najbolja od svih do sada u „Lipi“. — O Šestilovačkoga „Slikama s puta“, sam rekao već svoju; nastavak pobuđuje još veću pozornost, te zaslužuje ponovno priznanje. — Kako se vidi, „Lipa“ baš ne donosi mnogo, ali što donese, ono je doista po izbor. Preporučio bih i drugim listovima, da se ne razmeću odviše preobilnim gradivom ni velikim opsegom, jer to, koliko je samo po sebi dobro i lijepo, to svakako preotimlje baš đacima dragocijena vremena; a u drugu ruku je đak ponajprije i najglavnije tu za receptivni rad, da se naobražava, i da što više znanja stekne, a produktivni rad u mladim godinama ima da je tek u drugome redu i samo da prati receptivni rad.

„Ljiljan“, izdaje zbor Bezgrešnoga Začeća, Dubrovnik, br. 3. — Članke, koji se nastavljaju, spomenuo sam već zadnji put; ističem samo, da me crtica „Barba Mate“ nije prevarila u nadi, da je sve ljepša i zanimivija; šteta samo, što nije gotova, da može u „Luč“; no bit će i do godine mjesta. Lijepa je ako i kratka fantazija Zvijezda, te pjesma Oj tiho, vale . . . U Književnosti govori se o Domu in Svetu u savezu s našom rezolucijom na zagrebačkome sastanku, koja se, kako se čini, od svih dosada najmanje provađa ili se barem slabo brine, da se ona doista što većma provede. Tiče se naime učenja slovenskoga jezika i čitanja slovenskih knjiga i časopisa. Drugove Dubrovčane spada svakako pohvala i priznanje, da su ju oni počeli sustavno i marljivo provađati. S toga se potpuno slažem s riječima, koje oni istina upravljaju tek sudrugovima iz svoga zavoda, ali se dadu primijeniti na sve: „U jednu riječ Dom in Svet je list, kojim se Slovenci mogu u velike ponositi. Ja ne mogu, a da ne preporučim svojim drugovima, da se pridruže našoj maloj četi (5 drugova), te

uče slovenski i nabave taj krasni list krijepeći dušu onom vedrom poezijom naše planinske braće.“

„Ljubice“, list učit. pripravnica, Zagreb, br. 1. — U vještački i vrlo ukusno izrađenu vanjskome ruhu, doprhao nam u daleki strani svijet vjenčić onih milih domaćih „Ljubica“, što tako čarobno miriše na oltaru vjere i domovine. Splele su ga malo drukčije ruke, nego što smo ih do sad vični pred sobom gledati. Pred nama je glasilo prve hrvatske katoličke ženske đačke organizacije. Iskra našega žarkoga oduševljenja pala je na plodno tlo i srca naših družica planuše živim zanosom za rad. — U uvodnome članku se označuje djelokrug lista: „Pretežno bit će svakako beletristike. Budući se obični svijet baš najviše beletristikom zabavlja, a ne mari i ne zagrijava se za naučnu prozu, često baš i zato, što nema sposobnosti, to treba osobite vježbe u beletristici . , . Naše znanje dakako ne dostaje, da se bavimo važnijim pitanjima, nu, koliko nam sile dopuštaju, radit ćemo i u tom smjeru“. — U članku „Koji su glavni uzroci današnje socijalne bijede?“ Raspravlja lijepo Paula Maroševićeva o stvari više s vjersko-moralne strane idući tako odmah do temeljnih uzroka socijalnome pitanju. Vrlo je dobar članak M. Vukovićeve „Upotrijebimo vrijeme!“ koji se obraća osobito na buduće učiteljice. Beletrističke „Uspomene“ i „Kad sunce sja“, žarke su čuvstvom i snažne izrazom, ali bi osobito u prvoj, trebalo više radnje, jer su onda življe, zanimivije; dok se osobito ovako jedna iza druge neprestanom refleksijom i čuvstvenošću naprežu, te umaraju. Dragice Plešejeve crtica „Moja baka“, (s ljepušnom sličicom) je zanimiva i nježna, lijepo, mirno i privlačivo pripovijedana. „I otpusti nam duge naše“ zahvalan je predmet, ali ga je trebalo s više pomnje, više psihološke motivacije obraditi. Zadnja je crtica „Sjećam se“, koja bi trebala mjestimice više snage u crtanju, više bogatstva u bojama i više posmatranja pojedinosti, i ovako je lijepa i mila. Dobro bi bilo, da ima posebna rubrika i za književnost i kroniku. Uredništvo se samo u neku ruku ispričava, što nema pjesama, a to se i živo osjeća. No ovo je prvi broj i prvi korak, što dalje, to će ljepše i potpunije biti. Ali već ovim brojem su si suradnice osvjetlale lice i stvorile prvi oslon i čvrst temelj budućoj ženskoj đačkoj organizaciji, koja Bože daj, što prije i što bujnije procvala!

„Mladost“, almanak, izdaje đačka Marijina kongregacija u Mostaru, br. 1., 2. i 3. — „Sa svih su nas strana bodrili i pomagali naši istomišljenici, te nam je za kratko vrijeme uspjelo osnovati kongregaciju. Ohrabreni riječima naših starijih, radili smo dalje svim silama usprkos svim zaprekama, što su nam ih stavljali naši neprijatelji, pa nas eto, da danas prvi put stupimo otvoreno pred svijet, te da toliko pružamo našim prijateljima, koliko možemo radeći uvijek za našu plemenitu svrhu i pokazujući pristašama „napredne ideje, — pa i drugim, koji su na krivoj stazi — pravi put k vječnoj sreći“.

Razne okolnosti suzdržaše me, te nisam prije ništa iznio o „Mladosti“, pa se sada mogu samo skupno na sve brojeve obazreti. I u izboru gradiva i ustrojstvu pošla je „Mladost“ posve svojim putem. Doista je zanimivo promatrati, kako je prama raznim potrebama, prilikama i suradnicima različno lice našim srednjoškolskim listićima. „Nada“ i „Lipa“ imadu svoj stalni smjer u sadržaju, prva kao kritički i filozofsko-apologetski, a druga kao čisto književni list, dok je u drugih gradivo različno, ali većinom izvorno. „Mladost“ hoće, da ljude oko sebe što bolje okupi i stoga u prvom redu mora biti zanimiva, a mora i istomišljenicima dati što više posla. Stoga se ona — posve pravo — ne žaca ni prijevoda, u čemu doista pokazuje vrlo fin ukus i izvrstan izbor n. pr. u krasnoj pripoviječici „Marija Elizabeta“, koja je i vrlo glatko prevedena. S istoga razloga ima „Mladost“ i odio za nižeškolce — što nijedan list do sada, — što je uzeo praktičnu zamisao, a njezini suradnici — nižeškolci pokazuju, da su ju i potpuno shvatili svojim lijepim, ne izvornim, ali izvorno ispripovijedanim pričicama. — Inače je sadržaj lista doista obilan i vrlo zanimiv; članci su ozbiljno, lijepo pisani. Da se vidi ta šarena raznolikost i zanimivost, navađamo naslove nekih znatnijih članaka: Chateaubriand, Crkva i napredak, O svijetu uopće (osobito lijep i opširniji pregled filozofskih sustava), Indija i Evropljani, Dužnost i grijeh itd. Osim toga ima tu kompozicija, vrlo dobro izrađenih i uspjelih slika, te zagonetaka s nagradama. To su i prikazi časopisa, te srednjoškolskih lit. listova. Pjesnik „Mladosti“ je Velimir sa pet šest vrlo uspjelih pjesmica većinom u karakterističnome kratkome stihu; najljepše su „Noćni pohod“ i „Kad opane lišće“ ... Od izvornih crtica je „Noćna šetnja“ zanimiva po predmetu, ali ju je trebalo življe i pomnije obraditi. — Lijepa i ukusna vanjska oprema, biran i raznoličan sadržaj, a nada sve ona doista prava mladost, živa, plemenita, oduševljena mladost mora pribaviti „Mladosti“ kod svakoga čitatelja priznanje i štovanje, nas pako mora napunjati osobitim veseljem i pouzdanjem u sve ljepšu budućnost.

„Nada“, list pitomaca nadb. orfanotrofija. Zagreb, br. 8. i 9. — Opet se moram ograničiti tek na najznatnije stvari, pošto se je usljed svibanjskoga broja gradivo nagomilalo, a i zadnji je broj, te u njega treba ući još koješta, čemu treba mjesta ostaviti. — Čudno mi je, da od sva tri inače vrsno napisana filozofska članka: „Istina i osjetni svijet (Žganec), „Razvoj filozofije“ (Tomac) i „Kritika“ (Šurina), ni jedan ne spoznaje ni riječju Bacona Verulamkoga, premda zaprema tako znatno i odlučno mjesto u novijoj filozofiji. Svakako je neispravna izreka Žgančeva: „Prvi je bio Kant, koji je posumnjao o onakom bitku osjetnoga svijeta, kaki se prikazuje on nama“. A gdje su Baco, Descartes, Spinoza itd. Skepticizam je svakako udario tome temelj, a ne kriticizam Kantov. Šurina svršava „Književne prilike srednjoškolaca“. O ovom bi se predmetu dalo raspravljati. Što

pisac piše u 2. tački „o svome piscu“, pokazuje samostalno mišljenje i dobro razmišljanje o stvari, ali ne uvjerava, jer ne vrijedi onako općenito, kako to pisac traži. Jer svi mi smo više manje pod uplivom onoga, što smo čitali, ako i ne svijesno, ali to nije nikakva odvisnost i neizvornost. Jer ako ćemo gledati na ideje, one su vječne i uvijek iste, te svaki novi književnik ne može nove ideje nalaziti i izmišljati. Nova je samo obradba, shvaćanje, ruho, te spajanje raznih ideja. Tako ćemo se, proučiv svjetsku književnost, lako uvjeriti, da je jedino grčka klasična književnost izvorna, drugo sve je njezin nastavak i nadopunjak; ideje grčke, odnosno klasične su se usavršile u kršćanstvu, te onda spajalo sa onim, što je kojem od naroda kao narodu specifično. O samom pako prisutnom čitanju mislim, da ću moći iznijeti do godine poboljih uputa, a dotle ostajem dužan na piščev upit: „Što da činimo?“ — Ističem zatim Vlahovićev članak „Za slobodom“ (o Preradovićevom Kraljeviću Marku); ovakova analiza naših ponajboljih djela u književnosti je vrlo pohvalna i korisna. Dobro bi bilo, da se je pisac pozamislio malo i u ovo pitanje: Kako to, da je Preradovićevo djelo, premda obrađuje tako popularan predmet, i premda je u tako narodnu duhu izneseno i za cijeli narod spjevano, relativno tako slabo popularnim postalo u hrvatskome narodu? Neke misli o tome mislim, ako Bog da, zgodimice također iznijeti. — Zgodan je način raspravljanja u Tomčevu „Nadčovjeku“. Od beletristike ističem prvu oveću crticu u ovogodišnjoj „Nadi“, Žgančeve „Želje“, vrlo zorno i živahno pisanu, te u Žgančevome misaonome ciklusu pjesama „Samom sebi“ broj XIII. U rubrici „Kroz život“ u lirici do moderne je romanticizam odviše jednostrano i površno shvaćen, više s franceske strane i sa strane modernističkoga romanticizma, ali je pravi izvor romantici u Njemačkoj, gdje ima i puno dublje značenje i smisao; da se je pisac pozabavio katoličkim novoromantičkim smjerom u književnosti, sumnjam, da li bi onako o romantici govorio. U književnosti se u 9. broju prikazuju đački literarni listovi, a obilni Listak se sam svojim šarenilom preporučuje. — Na koncu svoje godine želi „Luč“ junačkoj i ozbiljnoj „Nadi“, da s pomoću Božjom ovo godište ovako krasno i završi, kako ga je do sada zamjernom ustrajnošću ispunjala, a do godine da nam opet svane smjela i vesela na novi junački rad!

„Naš Listić“, Turin (Italija), br. 2. — Lijep je i zanimiv člančić „U početku Don Boscova djelovanja“, ali je osobito vrijedna izvorna beletristička crtica „Grižnja savjesti poslije krađe“. Da ju je pisao početnik, to se dakako vidi, a da ima jezičnih pogrješaka ili zlo upotrebljenih riječi, to nije ni čudo, kad se prosudi, kako su suradnici daleko u tuđini otcijepljeni od roda i bez obilne pouke u materinjemu jeziku, da bi se još štošta dalo bolje i ljepše kazati, i to stoji; ali da je crtica ipak kraj svega toga uspjela, to je očito. Cijelo je pripovijedanje zanimivo i živo, a osobito je uspjelo i upravo izvrsno onđe, gdje počinje grižnja savjesti. Ono raskajano razmišljanje,

one dvojbe, onaj strah, ona nestalnost i plašljivost duha: sve to je vrlo živahno i dobro prikazano. Treći je članak „Iz južne Amerike“, ali je slabo otisnut, te ga uza sav napor ne mogoh proćitati. Vidim samo toliko, da se radi o listu nekoga stranoga Salezijanca, kako je naišao u Ameriki na mnogo Hrvata i kako im je teško bez hrvatskoga svećenika, te kako on bodri naše Hrvate u Turinu, da se što bolje pripravljaju na to znamenito zvanje, te da budu svojoj braći na pomoć. Kronika piše o zanimivim predavanjima Don Bosca. Već samo to, da se naši drugovi u tuđemu svijetu tako trse oko hrvatskoga jezika, te da izdaju hrvatski časopis, zasluživalo bi svako priznanje i pohvalu; a kud i kamo još više, kad se vidi, kako oni zaista ozbiljno i marljivo rade oko što boljega napretka u pismenome radu, a napredak je već do sada očito lijep, te im i u buduće što ljepši i veći želimo!

„Odjek“, Kotor, br. 2. — Dobre su dvije pjesme Pozdrav i Na Kalvariji, te dirljiva čuvstvena crtica Osušeni list; po predmetu je dobro odabrana i dodaje dobro poznavanje narodnih prilika crtica Doseljenik, ali je obradba i vanjsko ruho odviše jednostavno, te izgleda više kao izvještaj, a ne kao beletristička crtica. U članku Počeci glazbe, koji se nastavlja, vrlo je zanimiv upravo ovaj dio — Utjecaj glazbe na životinje, te odaje vrlo dobro poznavanje predmeta. Nastavljaju se povjesnički podaci o Znamenitim Bokeljima, velikim marom pokupljeni, a u Književnosti se govori o zagrebačkoj Nadi.

Travanjsko Smilje“, izdaje „Zbor Bezgr. Začeća, Travnik, br. 3. — Dovršenim člancima „Katolička crkva i znanost“, te „Majka u narodnim pjesmama“ su si pisci sjajno osvjetlali obraz, kako sam već prvi put spomenuo. Pripovijest „Pomršeni računi“ još nije gotova, ali je zanimivo i lijepo, mirno, a ipak živo pripovijedana, no najljepša je „Nešto iz bosanske Posavine“, živa, vjerna i potresna slika socijalno-ekonomskih prilika u Posavini bosanskoj. Ovaj broj ima i posebni „Svibanjski prilog“, u kojemu je lijepa elegična pjesma „Perkovićeva „Draga uspomena“, i slabije uspjela Grgčeva pripovijest „Iz umjetničkog života“, za to slabije uspjela, jer je zasnovana na nevjerojatnoj pretpostavci, da slikar, očito već vješt i školovan slikar, ne poznaje najznamenitijih slika talijanske škole, kad znamo, da slikari baš talijansku školu intenzivno proučavaju i da je to jedan od temelja slikarske obuke. A biti toliko u Dražđanima i ne viđeti Sistinu, to je jednostavno nemoguće u slikarskome životu!

„Zora“, glasilo kongreganista donjogr. gimnazije. Zagreb, br. 6., 7. i 8. — Ponajprije ističem vrlo vještački izrađeni i izvrsno zamišljeni naslov, ili bolje naslovnu sliku u br. 7., gdje je zgodnim nijansovanjem dviju danih boja (bijelo i zeleno) postignut krasan efekat u prikazivanju svijetla i sjene, te tako zora istom polagano iza ravnice sviće. — Od pjesama ističem Badalićeve: Suhi cvijet i ciklus Pod križem, samo da je ritam još malo glađi, zatim Colnerovu „Upanje“

(slovenski). Lijepa je crtica „Isplata“, te Raosavčeva nježna i dražesna „Iz mladih dana“, a najbolja čini se Raosavčeva nedovršena „Iz života za život“, neobično plastična i slikovita. Od ostale proze napominjem lijepi članak „Majka i domovina“, zgodni dialog „Naš kritičar“, te vrlo korisni i opširno pisani članak „Učenjaci katolici prošloga stoljeća“ od Lukašina. U „Listku“ su vijesti iz kongregacije, koja iz dana u dan sve to ljepše napreduje, što joj i u buduće od srca želim; na „Zori“ se opaža sve to veći napredak, sve to veća ozbiljnost i vještina u pisanju. Dao Bog, da i do godine valjani zbornici nastave sve ljepše i vrsnije svoj požrtvovni rad započetom stazom!

DOPISI.

Pazin.

Hrvatska gimnazija. Najnovije struje među đacima u Hrvatskoj nađoše odziva i među đaštvom naše hrvatske gimnazije. Ideje cirkuliraju preko listova. Listovi, zastupnici određenih đačkih struja utrše si put i među istarske đačke krugove. Mislim na „Luč“ i „Hrvatskog djaka“. Đaci su čitali i čitaju. Posljedica toga jest diferencijacija. To je sasvim razumljivo. Ideje djeluju, potiču na razmišljanje i raspravljanje, na dogovaranje, asocijaciju homogenih, a disociaciju heterogenih elemenata i t. d. To se je dogodilo i kod nas. Već se sada opažaju tragovi novih grupa sa svojim određenim svjetovnim nazorom, u koliko se kod jednog gimnazijalca može govoriti o svjetovnom nazoru. Moram priznati, da je naprednjaštvo našlo ovdje već u prvi čas plodno tlo. Glavni razlog tomu jest vrlo jednostavan. Označit ću ga ovako: nejedinstvenost obuke. No ni „Luč“ nije ostala bez utjecaja, i ako je taj utjecaj za sada možda neznatan. Nekoji đaci uvidješe, kamo vodi pornografično i bezvjersko pisanje „Hrv. đaka.“ Ta bilo bi i žalosno, da se u domovini Dobrilinoj ne bi našlo ljudi, u našem slučaju, đaka, koji će odbiti besavjesno pisanje „Hrv. đaka“, te panaceje za liječenje svih „klerikalnih“ predsuda. Pa zar može jedan Istranin, Hrvat, koji se oduševljava za Dobrilu, onako misliti i raditi za narod, kao što preporuča đaštvu „Hrvatski djak“. Ne, ne može. Misao vodilja Dobrilina bila je: odgajati narod u kršćanskom i narodnom duhu. To neka bude i zadaća naših đaka. Onda ne će biti među nama razdora ni nesloge, kojih se nekoji toliko boje, a ne brinu se ni najmanje, da odstrane uzroke, radi kojih bi nesloga mogla zavladati. Budemo li mi đaci vjerni katolici i oduševljeni Hrvati, onda razdor među nama ne može, da zavlada.

Naravski, da mi, koji držimo, da jedino Dobrilin program može preporoditi istarskog „kmeta“ ne ćemo mirovati, kad naši „napredni“ drugovi započeše zbilja raditi po receptu „Hrv. djaka“ već sada. Žalibože nekoji su već postali tako „napredni“. Zato ne smijemo mirovati ni mi, koji se ponosimo svojom vjerom. Naša je zadaća, da se dobro pripravimo za naš budući rad među narodom.

Ta priprava valja da bude udešena prema duši našega naroda. Naš je pak narod kršćanski i Hrvat dušom i tijelom. Takvim duhom neka bude zadojena i naša priprava. Preporučam Vam zato „Luč“ i „Hrvatsku Stražu“. Tu ćete mnogo korisna naći, što ćete moći ili sada ili kasnije upotrijebiti. Dakle na rad za vjeru i dom!

Zagreb.

Gornjogradska gimnazija. Ako je i naša gimnazija prvi zavod te vrsti u Hrvatskoj, ipak se vrlo slabo javlja đaštvo njezino u javnim listovima. Pa se tako čini, da smo mi zbilja samo po imenu „prvi“, a na djelu Bog zna koji po redu. Ako tome i nije posve tako, ipak se ne da poreći, da je đaštvo naše gimnazije dosta mrtvo ili možda i indiferentno. Tek u najnovije vrijeme promijenile su se prilike. Tomu je doprinijelo mnogo i naše literarno društvo „Osvit“. Članovi su toga društva višeškolci osim osmoškolaca, koji su se s raznih nepoznatih nam razloga povukli. Da društvo ne štetuje u materijalnom pogledu sa strane nedostatka članova, pripuštena su ove šk. god. i dva niža razrede (III. i IV.) u društvo.

Duh, koji vlada u društvu, podaje sliku naprednjaštva, koji je međutim naišao na reakciju sa strane članova, koji se ne stide braniti svoje kat. uvjerenje i stanovište. Nažalost, priznati nam je, da smo velika manjina u društvu, a ima ih i neutralnih s kat. uvjerenjem — sve radi formalne osobnosti i tobožnje kolegijalne solidarnosti.

Raspoloženje na našoj gimnaziji uopće je vrlo bezbojno. Đaci su slobodni. Uživaju tako reći en miniature „akademsku slobodu“. Međusobno općenje više je privatne naravi, nego kakova akcija za više ciljeve. — Tko štogod radi, nađe se osamljen ili s vrlo malo drugova. To svojstvo našega đaštva izbija na javu već i u tome, što imamo literarno društvo, pa se ipak našlo tako malo interesanata, koji bi moralno poduprli društvo. Međutim naši „moderniste“, slijedeći vjerno „slavnog“ Haeckela (Slava mu!), znali su se i vjerno ograditi od „negativnog“ rada s obzirom na svoje „ideje“, eliminirajući radnje s „furtimaškim žalcem“ na najneevropskiji način.

To bi bio mali portrait našega „Osvita“. —

I naši profesori su tolerantni.

Đački listovi raspačavaju se na našoj gimnaziji nama na utjehu. Kako javlja „Srednjoškolski Glasnik“ („ogledalo srednjoškolskog naprednog đaštva NB.) ima „Luč“ „100—120“ pretplatnika. „Hrv. đak“ „50—60“. Nada se, da će taj broj „bez sumnje“ narasti do konca godine „na 70“. (Neka se samo „nada“!). „Mlada Hrvatska“, koja je dobila najviše pretplatnika sa strane kat. đaka, morala je usahnuti, kad su joj ovi izrazili nepovjerenje na pokušanom atentatu na naše kat. svetinje, otkazavši pretplatu. Ovako stoje stvari glede đačkih listova. Nadamo se međutim, da će se ovdje do godine još više raširiti naša „Luč“, kad se bude naša organizacija bolje provela, a kat. đaštvo osvijestilo u svom uvjerenju, i osviješćeno stupalo u boj za povređene svetinje.

Međutim: ad finem. Kongregacija gornjogradska ove je godine proslavila desetgodišnjicu svoga osnutka. Ako i jest članovima sveta dužnost zastupati kat. ideje, ipak se to ne opaža u punoj mjeri, već u većini slučaja opet — indiferentizam i nekaki obzir spram neprijatelja. Ali i u ovom pogledu ide u najnovije vrijeme na bolje.

Na koncu sam, dragi uredniče! Kako vidite, u nas je vrlo čudan život. Sad se istom pune topovi u lumbarde. Bit će boja, borbe, krvi crne. Ali smo uvjereni, da ćemo mi pobijediti, jer je istina uz nas, a uz to i neodoljiva volja za rad i borbu.

Radikal, gorujogr. gimn.

Senj, 18./V. 1908.

(Godišnje izvješće.) Već je proteklo prilično mnogo vremena, a da Vam se nismo ništa javljali. Uzroka ima više, no ovi ne spadaju na javu, stoga ih ne ću niti nabrajati. Za Vas je glavno, da znadete izvještaj o našem radu ove školske godine. Malen je taj rad, no ipak se ne smije prezreti. Uvaži li se da nas je svih samo 17, a k tomu da imamo nekoliko predmeta više nego druga sjemeništa (kao staroslav. crkv. umjetnost, sociologiju, stillus curialis), to će nas za cijelo mnogi ispričati.

Rad „Zboraša“ je nastavljen ondje, gdje smo lani stali. Raspačali smo čitavu nakladu od tisuću komada „O ugladenosti“ u vrlo kratko vrijeme. Danas već ne imamo kod sebe nego par fino uvezanih eksemplara. Ideje, koje smo prije zastupali, u Zagrebu utvrdili, urodile su tim plodom, da su dvojica klerika išla braći Slovencima na proučavanje udrugarstva, a jedan u Gradac radi njemačkoga jezika. Ovo je ujedno uzrok, da je „čitaonica“ zborova nabavila nekoliko udrugarskih i gospodarskih listova, koji su vrlo nužni za poznavanje ovih struka.

Do sada su pročitane u „Zboru“ dvije radnje. Predsjednik je čitao o „Školi“, a drug Ćanić „O katoličkoj crkvi i kulturi“. Prvi dokazuje absurdnost slob. škole, nepravdu nanešenu time roditeljima i crkvi, koja ima pravo na škole, jer ih je sama osnovala. Drugi opet opširno raspravlja o kulturi, raznovrsnosti njezinoj, te historijom dokazuje, da crkva nije protivnica kulture i napretka. Dapače ona je kulturu uviek pomagala. Sloboda žene, ukinuće ropstva, znanost, škole, lijepa knjiga, umjetnost, obrt, ratarstvo sve ima u crkvi velikog pobornika.

Na sjednici 10./X. 1907. zaključeno je, da se ponovno oživotvori tamburaški zbor, što je i učinjeno. No za kratko vrijeme obolio nam je bogoslov kapelnik i tako je moralo tamburanje za ovo ljeto prestati. Na istoj sjednici zaključeno je tražiti dozvolu od prec. ravnatelja, da nam dopusti osnovati analfabetski tečaj i štedovnu udrugu među radnicama u tvornici duhana. Pročasni ravnatelj odbio je tu molbu i tako se na toj ideji nije moglo dalje raditi, premda ona i danas živi među klericima. Da li će se naskoro ostvariti, ne znamo. Dao Bog, da bi se svi, viši i niži našli u tom složni, da ne valja dalje pušťat ovako zgodnu misao (?)

Bio je običaj već od starine, da se bar jednom na ljeto dade kakav koncert. Da i u tom zadovoljimo predaji, a i sami se malko rastresemo, odlučili smo na Sv. tri kralja — uz ostale točke — igrati krasan komad „Mliništa“. Za par dana bio je preveden iz talijanskog, razdjeljene i prepisane uloge te nabavljena odijela. Kad je bilo sve gotovo, uloge naučene, došla je nepredvidiva zapreka, koja nam i taj užitak odnese. Ove godine smo žalosni, jer nas prati čitavu godinu smrt. Izgubili smo u kratko vrijeme obzirom na naš „Zbor“ tri velika muža. Izgubili smo oca i pastira svog stada, presv. biskupa dr. A. Mauroviča. Njegova smrt i ako nije došla nenadano, ipak je u srcima našim udarila žig tuge. Ta kako i ne bi, kad nas je silno ljubio, „Zbor“ knjigom i novcem pomagao, a da i ne spominjem druge, za opće dobro biskupije važne darove. Sirotinja senjska izgubila je u njem skrbna oca; zvonik, katedrala, konvikt i dr. graditelja i velikog dobrotvora. Ne samo biskupa već i druga dva muža izgubio je ove godine naš „Zbor“. Pred Božić zaklopio je oči i zadnji živući član utemeljitelj našeg „Zbora“ Ivan Ilaušek, profesor i začasni kanonik. Osamdesetišest godišnji starac, a ipak vedra lica i svježa duha, pun poletnih misli. Za proslave pedeset godišnjice osnutka „Zbora“, govorio je oduševljenije nego mnogi mladić, a pred samu smrt nisi ga se mogao naslušati. Najveća mu je briga bio „Zbor“. Uvijek je pitao za knjige i čitaonicu, koja sada ima oko 70 listova, razna sadržaja i jezika. Da ljubav i djelotvorno iskaže ostavio je zborovoj knjižnici preko 300 svezaka raznih djela, te znakove kanoničke zlatan križ i pojas. Da se bar donekle odužimo ovakovom dobrotvoru, dali smo služiti za njega svečane zadušnice, na kojima su sami „zboraši“ misili, služili i pjevali. Malo iza smrti Ilaušekove dođe glas iz kršne Dalmacije, da je i Slamnik zaklopio oči. Što je Slamnik „Zboru“, to zna samo onaj, koji dođe pak vidi ona krasna djela, koja je ostavio. Preko 200 svezaka pedagoških i bogoslovnih knjiga resi ormar, na kome je napisano „Slamnikova knjižnica“. Veliki dobrotvore, smiri se još malo, i za Tebe će „Zbor“ učinit što i za nezaboravnog Ilauška! Izgubismo ovu trojicu sa vidika, no ipak ne sasvim. Duh je njihov s nama, a iz naše sredine čuje se često: Slava Tebi dični utemeljitelju! Slava Vama mili dobrotvori!

Pri koncu studenog pisaše nam „Domagojci“, da žele imati pri ruci što više pučkih predavanja, kao i da misle kupiti stroj za pisanje. Mi smo taj pothvat primili sa oduševljenjem. O Božiću smo im poslali nešto novca za stroj, kao i 5 predavanja napisanih od članova „Zbora“. Želili bi da ta ideja ne zaspe, već da se za nju što više zauzmemo. Narodu valja što prije pomoći, inače će i dalje kukavno životariti.

Naš jedan član je sam do sada držao u Sv. Križu pet pučkih predavanja o najvažnijim pitanjima kao: prosvjeti i knjizi, dolasku Hrvata, općini, alkoholu i t. d. No sve je to slabo, kad čovjek ne ima pri ruci dovoljno građe i kad sam sve mora prije sastavljati pa onda istom govoriti.

Čitajući „Luč“ naišli smo na mnoge listove, za koje se prije nije znalo. Gotovo svako malo veće društvo ima svoj list. Ta lijepa zamisao našla je i kod nas prilično tlo, jer već u siječnju izašao je prvi broj našeg lista „Prvi cvijetak“. List je pisan, a izlazi svaki mjesec na 50 od prilike strana. U njem je zastupana teologija, filozofija, sociologija, umjetnost, kritika, te pučka predavanja. Do sad je izašlo 5 brojeva. Istina nije list dosegao još onu visinu, koju mi želimo, no za kratko držimo, da će i to biti.

Na 19./I. zaređeni su četvrtoškolci za poddakone i đakone, a dvojica i za svećenike. Među ovima nalazi se i naš predsjednik. I to je krivo da smo ostali bez glave, jer su ga naskoro poslali u pastvu, u kojoj je i sada, a udovi bez glave slabo uspjevaju. Istina i on kao i drugi naš kolega, senjski kapelan oživotvoruju ideje i načela zagr. sastanka no nama to ipak kao da nije pravo, što nismo zajedno, da složno navalimo na oružanog neprijatelja.

Već od više godina vlada u našem sjemeništu lijepi običaj, da se za „Družbu sv. Ćirila i Metoda“ kupe doprinosi. No pošto sad imamo i „Napredak“, red je i za njega štogod učiniti. Drug A. Mulc preuzeo je na se tu službu, te već ima oko 50 K sakup-

ljenih za oba navedena društva. Malo doduše, ali sirotinja ne može više. Malu svoticu poslali smo kongregaciji u Mostaru, a nješto knjiga vlč. O pl. Simiću za pučku knjižnicu u Krašiću.

To je u kratkim crtama naš rad ove godine, što će biti do konca, ne zna se. Ne će biti svakako mnogo, jer smo silno raštrkani; nikad nas nema svih na okupu. Jedni su u pastvi, drugi bolesni, a treći zaposleni časoslovom i jurisdikcijom. Dakako da na taj način ne možemo što većega učiniti. Međutim što nije bilo sada, može biti poslije. Jedno je stalno, da nam je sav rad bio udešen po rezolucijama trsatskog odnosno slov.-hrv. sastanka.

Za predsjednika:
N. P.
Požega.

„Kongregacije nijesu sredovječne mračnjačke uredbe“. Odgovor veleuč. g. dru. J. Pazmanu i srednjoškolskim Marij. kongregacijama u Dalmaciji.

Prije nego se osvrnemo na ova dva dopisa, moram spomenuti, da „Hrv. Straža“ ima krivo, kad drži, da je požeški dopis u 3. br. „Luči“ potekao iz pera našeg cijenjenog upravitelja veleuč. g. dr. Frana Barca. Članak potječe iz istog pera, iz kojeg i ovaj.

Pročitavši u 5. br. „Luči“ zagr. dalm. dopise, koji se bave našim dopisom iz 3 br. „Luči“, uvjerio sam se, da su nas mnogi krivo shvatili. Tomu je jamačno kriva kakova nejasnoća našeg dopisa. Valja da izbistrimo pojmove! — Mi nikako nijesmo napustili zborovanje u crkvi; ono ostaje redovito kao u svakoj kongregaciji. Pored tih zborova u crkvi držimo mi i konference, koje također vodi upravitelj. No može na njima raspravljati i koji zbornik, ako se spremi i upravitelj njegov pismeni sastavak odobri. Ta naš dopis veli: — Zbornici su držali, da bi i zborovanje možda više koristilo, kad bi se bar neki zborovi održali u toj formi — t. j. u formi konferencije i dalje — — — i tako smo za pokus već prošle godine mnoge zborove držali —: dakle ne sve. Većina ih je do sada bila u crkvi. Tako je i ove godine.

Držimo, da se tome ne može prigovoriti, jer dok upravitelj na crkv. zborovima govori direktno o strogo religijskim pitanjima, da u nama uzdrži vjeru i uspiruje ljubav k Bl. Dj. Mariji, to se na (kontradiktornim) konferencama ta ista svrha postizava indirektno, jer se raspravlja o pitanjima, koje mi kao izobraženi katolici moramo znati, da nam se ojača i sa svake strane utvrdi vjera (o. g: O liberalizmu, pesimizmu, socijalnom pitanju i dr.) Držim, da pogotovu danas nije dosta biti samo pobožan, nego treba i nešto znati o svojoj vjeri i strujama protiv nje. Jedino tako ćemo postati jaki i dorasli svojim raznovrsnim protivnicima. Izrijekom spominjem, da na konference smiju dolaziti i slušati i nezbornici, no vazda samo s dopuštenjem upraviteljevim. Te su dakle konference kadikad „javne“ „svečane“, da tako kažem, kako su neki zborovi u crkvi na veće blagdane „javni i svečani“. Konference pak počinju i savršavaju propisanim molitvama i blagoslovom u crkvi, kao i svi drugi zborovi. — Prosvjetni odio nije nikako bitni dio našeg zbora, već samo jedan odio (sectio). To je gimnaz. literarno društvo pod vodstvom kongregacije, koja ga je osnovala i njime upravlja. Mislim, da je bolje to, nego da takovo društvo osnuju naši protivnici. Po tom mogu svi gimnazisti s potpunim pravom suradivati.

I tim smo praktički baš mi požeški kongreganisti dokazali, da želimo biti

napredni katolici, i ne samo da se ne plašimo prosvjete, već hoćemo, da u njoj prednjačimo. Tim pada plitki prigovor protivnika kongregacije, da su zborovi mračnjačke uredbe. Čudimo se samo, da nam netko zamjera, da već u prve dvije sjednice „prosvjetne sekcije“ nije bilo rasprava religij. sadržaja. Ta moglo bi se znati, da baš nije lako za gimnazijalca takovu radnju napisati. Ako li bude takovih radnja, doći će i one u javnost. Neke se već spremaju n. p. katolički laikat, odnošaj vjere spram umjetnosti, evolucijonizam i katol. vjera itd. Vrlo nam je žao, da nam veleuč. g. dr. Pazman predbacuje, da se mi bojimo prigovara ljudskih. To se iz našeg dopisa ne može razabrati, a život i djelovanje naše svjedoči, da nam se nanosi velika krivica, kad nas se s kukavštine objeduje. Mi smo htjeli našim prvim dopisom pokazati protivnicima, kako nemaju pravo, kad kongregacije zovu natražnjačkim uredbama. To i ništa više. To ne znači, da se mi protivnika bojimo. Oni kongregaciju zovu „natražnjom sredov. popovskom institucijom“, a mi smo kušali pokazati, da su u zabludi, ili da je to puka zloba. Mislim — neka mi se ne uzme za zlo — nema pravo veleuč. g. dr. Pazman tvrdeći, da je to suvišno dokazivati, jer (da) kongregacija nije ono, što joj protivnici prigovaraju. Po tom bi bila suvišna apologetika i svako pobijanje prigovara. Žalim, što se iz dopisa veleuč. g. može čitati, kao da mi držimo kongregaciju sredovječnom etc.“ Bar on protiv nas dokazuje, da to kongregacija nije. Neka mi bude slobodno uvjeriti veleuč. g., da mi sve to dobro znamo. Mi smo samo naveli epiteta, kojima nas protivnici časte, kao cjelinu i onda to pobijali.

Ukratko ću se još osvrnuti na neke primjedbe dalm. dopisa. U glavnom sam već i na njega odgovorio. Dalm. braća vele, da smo se mi iznevjerili tradicijonalnoj oznaci Marij. kongregacije „radikalizmu“. Što je to „katol. radikalizam“, mi ne razumijemo. Iz konteksta dopisa mogli bismo razabrati, da to znači, kako je kongregacija „vjerna kćerka katol. vjere“, koja budi „vjersku svijest katolika“. Pa zar mi nijesmo takovi radikali? Čim smo se mi iznevjerili? Možda po tom, što se naš zbor nije „u biti promjenio, već je samo proširio svoje djelovanje i poprimio zgodniji način“ barem za naše prilike. Zar naša kongreg. nije vjerna kći katol. vjere i zar ona ne budi vjersku katol. svijest! Toga do danas ne primjetih. Što više mogu iskreno govoreći priznati, da na našoj cijeloj gimnaziji nema gotovo ateista. Ako li se pak pod imenom „radikal“ razumijeva ono, što mi mislimo pod imenom „furtimaš“, onda priznajem, mi to nijesmo. Ali mi znamo ipak, da se mi od takovih „radikala“ razlikujemo samo u načinu rada, a u biti smo posve identični: mi katolici — oni katolici. Čija je metoda bolja, ne sudim. Nekojima od nas u Požegi čini se bolja naša metoda: blago ali ipak odlučno postupanje.

Stog se ne bismo baš morali složiti na radost protivnika. Dalje se razabira iz dopisa, da bi u zboru smio biti „sam cvijet mladeži“. To valjda mogu biti samo „odlikaši“, a ne i svi drugi, koji jesu ili žele biti čestiti t. j. pravi katolici, dakle i „prvoredaši“. Zar samo odlikaši imaju monopol na kongregaciju. Braćo je li to zdravo shvaćanje? Ne može li i slabije nadaren mladić biti čestit i izobražen katolik? U 6. alineji dopisa ne vidim pravog saveza misli. Zar sam ja tim, što sam rekao, da mi nijesmo „furtimaška družina“, istaknuo, da su to naše napredne i valjane

ideje? To znači, braćo, navlačenje riječi. A što da kažem na ovo: citirate iz našeg dopisa ovako „mi smo umjereni katolici“ a de facto stoji na istome mjestu „mi smo uvjereni katolici“. Pomislio sam u prvi mah, da ste u lektiri pregledali tu važnu riječ, no kad spazih, da ste **istu riječ** naprijed točno citirali s „v“ mogu s pravom sumnjati, da je to hotice učinjeno.[1] Braćo, tim ste nam nanijeli golemu nepravdu; vi ste nas tim ocrnili pred sobom i pred svim čitateljima „Luči“. Ako se u putu i razilazimo, ali smo ipak braća, a brat bratu redovito tako ne čini. Hoće li svi čitati vaš opoziv, ako ga uopće i pošaljete? Mnogi će ostati tog uvjerenja, da su požeški kongreganisti u istinu mlohavi, popustljivi, reform-katolici. Upozoravam vas kao drug, ne činite toga više, jer ćete tim samo škoditi našim zajedničkim načelima. Na koncu još kažete, da smo mi zabludjeli i da smo izazovno pisali. Izvolite uz ovaj još jednom pročitati stari dopis u 3 br. „Luči“, da se uvjerite, da ste imali krivo.

Još vam jednom na koncu dovikujem bratski: način nam je različit, ali jezgra ista. Nemojmo se među sobom trti već radimo ma i svaki na svoj način za zajednički naš ideal: vjeru i domovinu!

Josip Bančević, uč. VIII. gim. raz.
nadstojnik marij. kongr.

Dodatak uredništva. Da imamo mjesta, dodali bismo još nekoliko odgovora drugih kongregacija, ali jer su nam dopisi i onako već uzeli odveć prostora, završit ćemo stvar s našim dodatkom.

Oba ova požeška dopisa treba dobro pročitati i prosuditi, jer su vjerna slika mišljenja gojenaca dr. Barca. Iz njih se jasno vidi dobra njihova volja. Tu im ne smije poreći nitko. — U isto se pak vrijeme vidi jagma za modernim nazivima, polaganje prevelike važnosti protivničkim izjavama i glavna karakteristika svih „modernih i naprednih“ — nejasnost. Od tuda se onda rađaju tobož nesporazumci i navlačenje riječi! Naravno, da se na takav način dade reći sve i obrnuti sve — baš moderno napredno! Mi pak naš radikalizam nalazimo bitno u tom, da se ne uvijamo u zvučne riječi, da se ne klanjamo frazama protivnika i ne prisižemo in verba magistri samo zato, jer je magister, već otvoreno, čisto i bistro kažemo popu pop, a bobu bob.

Jedno nam se ipak čini izvan svake sumnje: de je naime konac dopisa u br. 3. „Luči“ upravljen baš nama. Tamo nam se sve onako negativnim putem veli, da mi „osuđujemo i kunemo **ljude** drugih načela“... da „sve ljude tih nazora preziremo, na njih anatemu udaramo“ — da nam se mili „žestoka i bezobzirna agresivnost na protivnika, cjepidlačarenje, natezanje za riječi etc“. (Srav. „Luč“, str. 195., da se vidi sve u pravom svjetlu). — Gospodo, mi tu insinuaciju od sebe odbijamo. Takvo pisanje bez ikakva dokaza zaista je moderno i napredno, ali nije — katolički, nije radikalno.

Vrlo biste nam ugodili, da bilo gdje razjasnite, što vama znači „furtimaš“. Mi to razumijevamo po izvorima i kontekstima, koji njim najvećma obiluju kao neki porugljivi sinonim za katolika. Možete li nam dokazati koji drugi smisao? Vaša moderna i napredna naobrazba mogla bi možda i nama dobro doći...

Ne zamjeramo vam, tako vas uče...

Da, drugovi, „način nam je različit, ali je jezgra ista“. Idemo za istim ciljem, ali — svaki drugim putem. Mi starim, vi novim, naprednim... Čemu ste onda skočili, da nam se pokažete na našem starom putu; u „Luči“, koja ima tako silnih mana? — Dogodilo vam se je, eto, čemu se niste nadali, da vas ljudi na našem putu nijesu prepoznali. — Hoćemo li se drugi put bolje razumjeti? Nadajmo se! Ali da se razumijemo, treba da se okanimo — moderne i napredne nejasnosti.

Krapina.

(**Mala real. gimnazija**). Ovdje je prošle godine privremeno otvoren I., II. i III. razred male realne gimnazije. U gimnaziji je 5 profesora, a oko 50 đaka, koji su marljivi, lijepo napreduju, a i vladaju se, kako treba. Nade je, da će krapinska gimnazija s pomoću Božjom lijepo procvasti na korist vjere i doma. *J. Č. gimnazijalac.*

Krapina.

(**Postanak i razvitak škola.** Nema čitatelja „Luči“, kome ne bi bila poznata starodrevna Krapina, u kojoj se je rodio preporoditelj hrvatskoga naroda Dr. Ljudevit Gaj. U tom ubavom mjestancu bila su prije 50 god. samo 3 razreda pučke škole, a u tim trim razredima učilo se njemački, kao i u vrijeme cara Josipa II. No tek poslije više godina uvedena su 4 razreda, u kojima se je učilo samo hrvatski. Tijekom vremena došlo je i do toga, te je Krapina dobila god. 1895. prvi put višu pučku školu, koja se sastojala od V. i VI. raz. Deset godina kasnije dobije Krapina potpunu višu pučku školu t. j. sva četiri razreda. No ove školske godine otvorena je u Krapini mala realna gimnazija. A budući da mi, koji smo lanjske godine bili u VII. razredu, ne bi mogli u IV. razr. realke bez ispita, zadržan je jošte ove godine VIII. razred, iz kog možemo prijeći u IV. razred. realke. VIII. razred zamjenit će na godinu IV. razred real. gimn. te će tim Krapina imati potpunu malu real. gimnaziju.

Osmoškolci više pučke škole.

Osijek.

(**Godišnji izvještaj.**) Kažu ljudi, da je narav mlada čovjeka samo maštom obilno obdarila. Ostala svojstva, a ponajviše volja, ostaše u pozadini. Zato su mladi ljudi, među koje se i mi imamo čast da ubrajamo (tä nismo mladi starci!), obično puni smjelih i sjajnih osnova za rad u budućnosti. Ali kada dođe vrijeme, da se osnove izvode, klone mladi entuzijasta već kod prvih poteškoća, pa voli kovati nove osnove za budućnost nego stare izvoditi. Ova mi misao pada na pamet, kad hoću, da rečem koju o ovogodišnjem našem radu.

Kad smo lane pročitali uvodni članak 8. broja „Luči“, sastade se nas nekoliko i odluči, da će na godinu izdavati svoj literarni listić. Zamolismo u to ime uredništvo „Luči“, da nam prema svojem obećanju pošalje hektografski stroj. No slavno uredništvo nije još poznavalo naših slavnih imena, stoga se i ne pouzda u nas, pa ne dobismo ništa. A nismo toga ni žalili. Prvo oduševljenje se već bilo slegloo, te smo bili upravo veseli, što se riješismo teška posla.

Veće i sjajnije osnove kovasmo za ferijalni rad. To je imalo biti nešto, čemu će se diviti nebo i zemlja. Već smo unaprijed uživali u tom, kako će osvanuti naši dopisi o radu i uspjesima kroz ferije. No šutjeli smo i to sigurno ne od čednosti. U ferijama smo

[1] Srav. ispravke na omotu! Svaki čitaoc „Luči“ znade, da tisk. pogrješke u njoj nijesu bijele vrane; i pošto se ta ista riječ piše prije **točno**, smijem li odmah uzeti, da brat kongreganist hoće, da nanosi krivicu? Takav sud nam se čini puno više nego „navlačenje riječi“! Uredn.

rađe kovali osnove za rad pod školskom godinom. Vratili smo se dakle puni osnova i dobre volje u Osijek, no triput nas bolesti radi rastjeraše prije nego škola počne. A škola je otpočela 15. listopada. Dotle je bilo već nestalo mnogih osnova i oslabila volja. Profesori nas dvostrukim lekcijama prignjaviše, pa kako da onda čovjek ne izgubi za sve volju. U takvom nas stanju kao grom zateče nov gost, šapirograf. Isprva ga htjedosmo otpraviti, otkud je i došao, no kad ga bolje razmotrimo svidi nam se milovidna stvarca i bi nam žao, da nas tako brzo ostavi. Volja se probudi s nova i usprkos svim neprilikama poče izlaziti list. Osječkom kat. đaštvu ne bi bilo baš teško, da ispuni ona tri arka na mjesec, no jao gospod. uredniku! Tog čovjeka ja iskreno žalim, a nadam se, da će te ga i vi dragi čitatelji požaliti, ako vam opišem njegove jade. Trebalo bi, da se počne novi broj, no nema radnja. Trči, moljakaj, dobiješ nešto malo. Sjedni onda i piši sam, dok ti se prsti ukoče. A onda valja naći pisara. To su velika gospoda! Da urednikovo pismo nije sličnije asirskom nego latinskom, ostavio bi ih na miru, no ovako mora, da se ponizuje i moljaka. Gospodin pisar to dobro zna, pak ga stoga treba za svaku stranicu posebno moliti, da je piše. Pošto se pisar udobrovoljio, napiše nekako tu stranicu. Valja je sada tiskati. Tko će drugi, da to obavi nego urednik? Urednik čini i to! List je napokon svršen. Urednik baš zabavljen otpremanjem (ni tog posla ne će nitko da preuzme!), a eto leti k njemu sav bijesan od gnjeva, koji blagorodni čitatelj. Nije mu se svidio koji izraz u kronici ili šta drugo, pak zato kategorički zahtjeva, da urednik uništi plod dugog truda i skupocjenog znoja. Jedva se slegla ta pobuna, a već valja na novo započeti s novim brojem lista. Čuo sam, da neki misionar među Eskimima izdaje novine, koje sam piše, uređuje, štampa i raznosi, a za pretplatu dobiva koju domaću životinju. Tome je sličan i naš urednik, ali ga u jednoj stvari nadmašuje. Ne dobiva naime nikakve nagrade za svoj trud (dakako osim one, što je malo prije spomenuh!) nego mora sam, da plaća pretplatu i nosi dio eventualnog deficita. Za čovjeka mlada, koji želi, da donekle zadovoljava i školskim dužnostima, a ujedno, da se i što više naobrazi, to je dakako pravo ubijstvo. Toliko se žrtvovati nije dužan. Cjelokupno stanje „Lipino“ možemo u kratko ovako označiti: urednik je sit i presit, pisari otkazuju službu, rijetki suradnici su indiferentni, pretplatnici ne plaćaju. — Doista, krasne li prognoze za buduću godinu!

S listom bih bio gotov. Možda sam i ovako previše o njem govorio. Ali hoću, da podam malu slićicu o kulturnim prilikama našeg đaštva, pak nisam mogao ni tog pojava mimoići. Prelazim na drugu granu našeg đačkog rada, a to je rad u lit. društvima. Što ja znam, opstoje u Osijeku tri takva društva: „Javor“, „Zora“ i „Prosvjeta“. „Prosvjeta“ je društvo realaca. O njoj znadem malo. U „Srednjoškolskomu glasniku“, imao sam prilike, da čitam oduševljeni dopis, u kojem se javlja sjajna pobjeda naprednjačke ideje u „Prosvjeti“. Izabrano je naime u odbor šest naprednjaka, pet cionista i — samo jedan pravaš. Možda će se komu učiniti čudno, da u odboru jednog hrvatskog lit. društva sjedi pet nacionalnih Židova. No ne treba se tom čuditi. Naš je Osijek obilato obdaren izabranim narodom; a židovska dječica idu dakako sva u škole, pa ma kako ograničena bila. Prolazi se

već nekako, makar onako, ispod ruke“. Zajednička mržnja na sve, što je katoličko, veže tu dječicu s naprednjacima, pak se dakako moraju da podupiru. Zato i stupaju cionisti u hrvatska društva.

U literarnim se društvima ove godine uopće malo radilo. Koji je tome uzrok ne marim ispitivati.

„Zora“ je priredila priličan broj sjednica, uspjelu pokladnu zabavu i 30. travnja svečanu akademiju na čast naših hrvatskih mučenika.

U „Javoru“ smo na početku godine u izborima pobijedili mi. No pokretaši se ipak zato ne pokunjiše, nego se svojski pripravljahu i čekahu prvu zgodu, da sruše „furtimaški“ odbor. Premda izabrani odbor nije bio suviše radikalan, nađe se ipak casus belli. Odbor nije naručio Ogrizović-Milčinovićeva „Proklestva“, a to je dakako veliki grijeh. Sav se uzbuni izrael (naime naprednjačka banda), a ujedno se sav Izrael (naime židovi), upiše u društvo, da odmah poslije upisa ruše odbor. Starčevićanci (iz osobitih obzira ne ću da rabim drugog imena) bili su na početku uz nas, a sad se priključiše naprednjacima; onda se naime još nisu bila posvadila gospoda autori „Prokletstva“. Zanimivo je, da se jedan Starčevićanac (opet obzir!) dao izabrati u odbor na onoj istoj sjednici, na kojoj je namjeravao taj isti odbor rušiti. Čisti su to pojmovi zar ne? Na toj se sjednici predložio predlog o nepovjerenju, no na to gospoda naprednjaci podignu takvu kanibalsku i nekulturnu viku (valjda zato, što većinu u njih sačinjavaju negativni kulturni elementi.), da se sjednica morala prekinuti. No naprednjaci ne malaksaše, nego se odoše pritužiti samom gosp. ravnatelju. Kod njeg nisu dakako smjeli ni pisnuti o svojem naprednjaštvu pa zato lijepo izmisliše jednu klevetu, da bi tobože pitomci bisk. djač. sjemeništu htjeli, da prisvoje svu vlast u društvu, što dakako ne bi bilo pravedno. Osim te klevete raširiše po cijelom Osijeku i druge n. pr., da kanimo u „Javoru“ tumačiti sv. Tomu Akvinca (koga su, mimogred spominjem, svečano proglasili glupanom, kao i sv. Augustina i i druge, a Strossmayera panteistom) išta ja znam, šta sve ne. Ravnateljstvo je društvo zatvorilo na dva mjeseca. U ožujku se konačno riješila kriza tako, da je ravnateljstvo imenovalo odbor. Pri tome se nije razlikovalo, tko je katolik ili naprednjak, nego tko je sjemeništarac ili vanjski đak. U novom su odboru naprednjaci u većini, no baš sada ima vrlo malo napretka. Dosad smo doživjeli samo jednu sjednicu, drugu čekamo. Toliko o „Javoru“.

Još ću da spomenem i druge prilike na našoj gimnaziji. Postoje, kako ste se dosada mogli uvjeriti, dvije velike grupe: katolička i anti-katolička. Ova se druga sastoji iz raznih elemenata. Ima tu židova, naprednjaka, starčevićanaca, Srba, a pripovijedaju zlobni jezici, da ima i po koji pangerman i socijalista među njima. Uza sve to, nismo od njih puno slabiji, na godinu ćemo po svoj prilici imati apsolutnu većinu, samo ne treba skrstiti ruke. Naprednjaka katolika ima vrlo malo. Neki su od njih pristupili k naprednjacima već zato, što su maknuti iz bisk. dječ. sjemeništa (a ha! O. ur.) gdje su se par godina obskrbljivali, drugi jer su u naprednjačkom duhu odgojeni, treći opet, jer imaju naprednjaka za inštruktora. Ne ću da uspoređujem naše pristaše s njihovima, jer tu ne mogu da budem dosta objektivan, no mogu kazati, da kod nas ne vrijedi pravilo „Hrv. đaka“. Ima ih nekojih, koji marljivo čitaju Haeckela, Darvina, Kanta, Spinozu.

Inače vlada među njima skrajni kaos ideja. Nađe se kruti materijalista s oduševljenim spiritistom i „uvjerenim“ panteistom u istoj osobi. Što ćemo, živimo u eri „Slobodne misli!“ Dakako da su oni jedini usrećitelji naroda, jedini demokrate, i t. d. Ja doduše ne razumijem, kako može jedan darvinista biti iskreni demokrat i ljubiti svoj mali hrv. narod, no ostavimo to.

Što se nas tiče, ne ću opet mnogo da govorim. Treba nam solidne naobrazbe i čvrste organizacije. Na obojem se počelo u zadnje vrijeme intenzivnije raditi. Bog neka blagoslovi taj naš rad, da jednom budu izlazili iz naše gimnazije pravi radikali, pravi vojnici Kristovi!

Da slika bude potpunija, trebao bi koju reći i o onoj gospodi, što vedre i oblače na visinama školskih katedra, no ne činim toga, jedno jer se previše ne pouzdavam u slobodoumlje i liberalnost nekih vrlo „slobodoumnih“ i „liberalnih“, a drugo, jer eto već i podnevna

Zvona zvone.

Prag.

(Đačke prilike). Razišli smo se iz mile domovine po stranim sveučilištima, ali duhom smo ipak uvijek u Hrvatkoj misleći neprestano na svoje drugove srednjoškolce.

Došli smo i u Prag, da se ogrijemo na suncu znanosti i kulture bratskog českog naroda. No žalost zdravo zrno pšenično skoro da je posve zagušio korov i drač. Ali počeli su se i ovdje buditi katol. đaci i već lane su osnovali česko kat. akad. društvo. Teško je našoj braći probiti led, jer su predugo čekali, i sad će im trebati divske snage, da se othrvaju prejakom protivniku. Tek sada misle, da izdaju đački list, a protivnici imadu već duže vremena ništa manje nego tri đačka lista: „Časopis pokrokového studenstva„ (č. naprednog štud.); „Studentska revija“ i „Študenski zbornik“. „Časopis naprednog đaštva“ izdaju državopravni študenti, kojima je vjera privatna stvar, a bore se samo za narodnost.

„Študensku reviju“ izdaju realisti (Masarykovci). Narodnost im je zadnje, a glavno je boj proti „klerikalizmu“.

„Študentski zbornik“ zastupa opet ideje socijaldemokrata.

Fali dakle dakle jedan đački list, koji bi se borio i za vjeru i za narodnost kao naša „Luč“. Takav će smjer zastupati list češkog kat. đaštva, koji će, ako Bog da, na godinu osvanuti. Osim ovih liberalnih frakcija ima još u tom taboru: narodnih socijalista, agraraca, čeških liber. Židova, spiritista i — teoretskih anarhista. Sva ova banda ponaša se prema češkim katol. akademičarima, kao što i naši „napredni“ prema nama u „Domagoju“ i „Hrvatskoj“ Bojkot, denuncijacija, šaranje i trganje oglasa itd. itd. Dakle isto su „kulturni“ i ako su u Pragu.

Galame za slobodu znanosti i napretka, a ne vide na svojoj braći anarhistima, dokle ih sve ne dovede ta njihova sloboda. Sloboda bez granica jest anarhizam, a evo za tu tvrdnju konkretnog primjera u kulturnom Pragu.

Pozdravljamo svoje drugove širom mile nam hrvatske domovine, koji su doista za slobodu znanosti i mišljenja, ali koji su i protiv nadriznanosti. Katol. vjera dat će nam snage, da ostanemo na pravom putu, jer bez nje ne ima ljepote i harmonije na nikojemu polju, već je sve — izbijeljeni grob. Dalje drač i kukolj iz našega doma!

U Pragu, 25. svibnja 1908.

Hrv. kat. akademičari.

Rim, 18. svibnja 1908.

(Glas radosti). Otkako se sprijateljima oprostih na prvom hrv. kat. đač. sastanku na Trsatu — dvije godine motrim iz tuđine, ne toliko rad i skrovni ali trudni razvoj — nego orijaški napredak one misli, koja sazva i okupi oduševljenu onu, i ako malu četu hrvatskih sinova, da u tuđini rascvalu i ojačanu misao rasade po domovini.

Motrim plod onog zrna, što ga s ljubavlju i žarom mladenačkim posijasmo po Hrvatskoj sa trsatskih hridi posvećenih.

I nebo je nasporilo skroman početak...

Pa ako zaključujemo iz posljedica na uzroke, kakve mora da je žilave i ustrajne agilnosti i radikalne borbe stajao snažni ovaj razvoj među hrv. kat. đaštvom, one hrabre čete, bedeme zdrave hrvatske i katoličke misli među đaštvom ... „Hrvatsku„ mislim i „Domagoj“ ... uz revne i vrijedne „zborove“ naših sjemeništa ...

To je dakako skriveno za širu javnost, ali taj veliki, a i naporni rad ne će i ne može ne pripoznati i diviti mu se svatko, tko s ljubavlju prati i cijeni organizaciju hrv. kat. đaštva. Dokaz, kakovu silu ima u sebi čista misao hrvatska i katolička uz jaku volju, vođena željeznim načelima i neslomivom težnjom za očuvanjem hrvatske uzdanice Bogu i domovini.

U dvije godine postići tako lijepe uspjehe, kao što ih je postiglo hrv. kat. narodno đaštvo — vođeno sâmo svojom težnjom za ostvarenjem svojih ideala — bez sumnje je najutješniji pojav u ovo zadnje vrijeme, gdje se već mnoge nade izvrnuše i gdje naprednjački duh radikalno zastupa načela bezvjere.

Tomu hrv. narodnom đaštvu, prijateljima i bivšim kolegama svojim, od braće s gregorijanske univerze pozdrav uz poklik: Ustrajte braćo na započetom putu. Vodite pomlađenu Hrvatsku i dalje tim putem. Naša bratska ruka naći će se s Vašom uvijek u radu za vjeru i dom!

*

Nas je jedno desetak u Rimu (što filozofa, što teologa i jurista). U „akademiji sv. Cirila i Metoda“ radimo zajednički Hrvati i Slovenci oko usavršavanja stila i materinjeg jezika. Akademija je osnovana još po sada svenć. profesoru dru. Pazmanu. Lijepi broj uglednih i već zaslužnih ljudi u Hrvatskoj i Slavoniji bili su nekada njezini članovi.

Svemu hrv. akademskom đaštvu izvan domovine, izvan našeg sveučilišta Vama revni i ustrajni kat. hrv. akademičari pozdrav u Beču i Pragu od Vaših iz Rima.

Vratite se još čeličniji, čekaju Vas i trebaju mladi po gimnazijama i svim drugim školama u zemljama hrvatskim

U ime Vaših ostalih

Andrija Živković, st. phil.

Mostar, 19. svibnja.

(Radikalna četa.)

Evo i nas iz b'jelog Mostara,
Iz Mostara sa vode Neretve,

da svima u „Luči“ u kratkim crtama prikažemo život i prilike našeg kat. narodnog đaštva.

Premda smo imali da svladamo velike neprilike, ipak možemo reći, da je naša kongregacija danas čestita i srčana četica mladića u neustrašivoj vojsci naše nebeske Kraljice.

Prvih se dana moglo viđati među nama kojekakvih osobâ, koje nijesu nikako spadale u našu sredinu, ali i one su to brzo uvidjele, pa su se odstranile. Time smo mnogo dobili, jer smo mogli slobodnije raditi, a iza nekoliko dana dobismo ujedno nekoliko dobrih drugova iz trgovačke škole.

Sve je u najboljem radu teklo, kad li nam oboli naš predobri prezes Fra Angustim Zubac; ne prođe nekoliko dana, a već ga morasmo ožalošćeni otpratiti do hladnog groba. Ali tim tužnim događajem nije naš rad zapeo, jer nam je na čelo stupio novi prezes vlč. Fra Vjekoslav Bubalo.

U mjesecu ožujku je došlo do promjene odbora, jer se je nadstojnik zahvalio na časti.

Zborove, ili kako ih mi zovemo, skupštine smo obdržavali redovito svake nedjelje, te se je gotovo na svakoj držalo po koje kraće ili dulje predavanje.

Do danas nam broji kongregacija priličan broj pravih članova, kandidata i gostova; a dijeli se na tri sekcije: na literarnu, glazbenu i duktorsku. (Ova zadnja je sekcija uvedena u kongregaciju prije kratkog vremena prema 8. poglavlju, 3. točki, i prema nekojim točkama iz općenitih pravila u „Kongreganistu“.) Literarna sekcija imade knjižničku i čitaoničku podsekciju, te podsekciju za „Mladost“. —

Čim se je malo uredila kongregacija počelo se snovati, kako bismo i mi izdavali kakav listić. Kad dobismo hektograf, odmah uredismo odbor, koji će se brinuti oko novog lista „Mladosti“, koji izlazi svaka dva mjeseca na barem 40 stranica u formatu „Lučі“. Prvi je broj izašao iza nove godine na 40 stranica (okvir se ne računa), drugi broj na 44 str. a treći kao svibanjski na 56 str.

Premda smo našu „Mladost“ poslali svim đačkim hektografiranim listovima, za koje smo znali, nijesu nam se mnogi ni oglasili, pa ih stoga molimo, da bi nam od sele redovito slali svoje listove na adresu: „Mladost“, Mostar, Franjevački samostan.

Sastanci kongregacije obdržavaju se u samostanu čč. o. Franjevaca, koji su nam u svakom pogledu išli osobito na ruku, te nam se je i ovdje njima najljepše zahvaliti.

U ovo ste nekoliko redaka upoznali svoju braću u Mostaru, koji

„Dižu barjak svoj visoko,
Uče, rade snagom svom
Sve za vjeru našu svetu
I hrvatski mili dom!“*

P.—B.

Prag.

(Českí pozdrav.) — Doposud neznalí jsme se dosti s Vámí, mili bratři Hrvati, netěšili jsme se posud spolu ani neveselíli nad pokrokem křetanské myšlenky mezi studentstvem slovanskem. My ovšem jsme věděli, že se naši bratři Hrvati kupí kolem praporu, na němž je napsáno Strossmajerovo heslo: „Za vjeru i dom“. Ale teď, když k nám přišli hrv. kat. akademici Domagojci ze Zahřebu, poznali jsme jasně život katol. hrvat. studentstva a velmi jsme se potěšili. Vaše „Luč“ je skutečne velmi krásný časopis, kteri odpovídá duchu dnešní doby. My českí katol. akademici, Bohu žel, nejsme dosud sto, abychom vydávali takovou lepou katol. studentskou revui, ale doufáme, že dá Buh, že i my brzy svou revui založíme.

Podivili jsme se i ruchu hrv. kat. studentstva na gymnasiich, kde se mladí sokolíci sdružují kolem svých měsičnih listu, aby se připravili na boj, který je v budoucím životě čeká.

Velmi krásný je i list hrvatskych katol. žen „Za vjeru i dom“ a mužem s plnym srdcem katolickým Chorvatkám gratulovati.

*Svršetak himne mostarskih kongreganista.

Poznejme se, zbližme se všichni katol. Slované i Slovanky; podejme si bratskou ruku za velikou ideou Slovanstva! Zvláště pak katol. studentstvo slovanské pracuj co nejúsilovněji utvořiti „Svaz všeho katol. slovanského studentsva“. Zdař Buh!

Bratrský pozdrav od všech českých katolických akademiku v Praze! Na zdar!

(Hrv. prevod: Nijesmo se dosada posve dobro poznavali s Vama, draga braćo Hrvati; nijesmo se jedni drugima izjadali ili veselili napretku kršć. misli među slavenskim đaštvom. Mi smo samo znali, da se naša braća Hrvati okupljaju pod barjak, na kojem je napisana lozinka Strossmajerova: „Za vjeru i dom“. Ali sada, kada su k nama došli hrv. katol. akademičari Domagojci iz Zagreba, upoznali smo život hrv. kat. đaštva i veoma smo se oduševili. Vaša „Luč“ doista je veoma krasan časopis, koji odgovara duhu današnjega vremena. Mi českí kat. akad. na žalost nismo tako sretni, da bismo izdavali tako lijepu katol. đačku reviju, ali se uzdamo, ako Bog da, da ćemo i mi naskoro izdavati svoju reviju. Zadivio nas je i rad katol. đaštva na gimnazijama, gdje se mladi sokolovi okupljaju oko svojih mjestnih listića, da se spreme za boj, koji ih u životu čeka. Veoma je krasan i list hrv. kat. žena „Za vjeru i dom“ i možemo od srca čestitati katoličkim Hrvaticama! Upoznajmo se, zbližimo se svi katol. Slaveni i Slavenke; pružimo si bratsku ruku za veliku ideju slavenstva! Osobito katol. slavensko đaštvo nastojmo što agilnije, da učvrstimo „Svezu svega katol. slavenskog studentsva“ Dao Bog!

Bratski pozdrav od svijn českih katol. akademičara u Pragu! Živjeli!

Phil. dr. J. Kratochvil.

Vukovar, 18. V. 1908.

(Razvoj). Eto i nas real. gimnazijalaca iz Vukovara, da našoj „Lući“ opišemo malo stanje našega zavoda. Naša real. gimnazija osnovana je troškom općine i darovima požrtvovnih građana godine 1894. Do nedavna bila su tu tek četiri niža razreda, a tek godine 1906. otvoren je V. ljetos VI. razr.. a onda ćemo sve dalje, dok se urede potrebne prostorije i nabave učila. Općina je dala novac, pa se sada i živo radi i zida, i tako ćemo mi Vukovarčani doskora, ako Bog da, imati pravu veliku real. gimn. Za sada imade na ovom zavodu preko 210 đaka, od kojih je 140 katolika, dok su ostali židovi i grčko istočni osim jednog luterana i kalvinca. Među samim đacima vlada vrlo dobar sklad — osim nekih „šugavih ovaca“. Od početka opstoji ovdje đački orkestar, a mlađi je tamburaški klub, koji vrlo lijepo napreduje. Jer sam već dosta okolišao prijeći ću na samu stvar, koje radi i šaljem taj dopis. Ako Bog dade, imat ćemo mi doskora i „Marijinu kongregaciju“, za koju se vrlo zanima gotovo sve katoličko đaštvo. Na trudu, koji uložiše kod toga naši stariji prijatelji zahvaljujemo i ovdje najsrdačnije. Skoro svi katolici IV., V. i VI. razreda vesele se njoj i stupiti će radosno pod stjeg, koji nosi krasan natpis „Sve za vjeru i za dom“. Stupit će, a i nastojat će, da bude vrijedna, da pruži desnicu braći svojoj diljem čitave domovine, sumišljenicima — djeci Marijinoj.

Višeškolac.

Koprivnica, 22. svibnja 1908.

(Nek se zna). Gosp. uredniče! Prva je godina, od kako ugledasmo „Luč“, list hrvatskog katoličkog narodnog đa-

štva, te odmah sabrasmo za Luč 31. pretplatnika od nas oko pola stotine ovdje. Oduševljenje je u nas veliko i mi odabrasmo Vaš rad i pripravni smo i nadalje širiti „Luč“ svim svojim silama. Kao sinovi neumrlih nam djedova obećajemo, da ćemo vjerovati u Višnjega Gospodina Boga i da ćemo se najžešće boriti proti bezvjercima i njihovim pomoćnicima ovoga vremena i da ćemo odbijati njihove navale na istine naše svete vjere.

Koprivnički srednjoškolski đaci.

Zagreb.

(„Zorčić“. Grčko katoličko sjemenište). Eto me, da u par poteza ocrtam ovogodišnji rad našega društva. — Još lanjske godine stigo vam je dopis od nas, da smo osnovali društvo — zapravo ne osnovali, nego uskrisili nakon dvanaest godina nanovo. Bio je to svečan dan, kad je pri predsjednik Spiridijon Petranović, sada već svećenik, otvorio prvu sjednicu. No ta prva godina je bila tek malen početak — ta nije bilo ni pravila (tog temelja svakom društvu). Stoga ovogodišnji novi odbor najprije sastavi na prvoj svojoj sjednici nova pravila i odredi svrhu, prama kojoj svaki može obogatiti svoj um znanjem svake struke, srce oplemeniti, volju skoniti na sve ono, što je lijepo i plemenito, naučiti lijepo izricati svoje misli govorom i perom, i naučivši se društvenom saobraćaju potpuno oplemenjen nastupiti javno djelovanje. — Kasnije su obdržavane još četiri odborske sjednice, na kojima je odlučeno, da se društvu dade ime zaslužnog našeg vladike i utemeljitelja zavoda Pavla Zorčića, te bi primljen predlog člana J. Pavića, da se osnuje litografovani listić „Jedinstvo“, o kojem su mogli št. čitatelji nešto doznati iz „Luči“ o. g. br. 6. Osim toga je obdržavano pet zajedničkih sjednica, na kojima su nekoliko puta prisustvovali i neki iz „Domagoja“. Osim deklamacija (5) čitano je šest izvornih i jedna prevedena crtica, od kojih su najuspjelije:

G. Šram: Starac Jovo;

M. Švrljuga: Nesretni Nikola;

N. Erdelji: Najstariji stanovnik i susjed. To je prijevod iz rusinskog.

Pjesama pet:

I. Hranilović: Duši;

G. Šram: Zima, Oj vini se! i Strossmayeru;

N. Erdelji: Lakomi ribar.

Znanstvenih sastavaka je bilo osam:

G. Popović: Djelovanje Febronijeve knjige i nauke u Austriji;

A. Ercegović: Svečanost sv. Vlaha za dubrovačke republike;

Gj. Višošević: Život i rad Đ. Deželića;

J. Garapić: Borba između istoka i zapada;

M. Boić: Tetoviranje katolika u Bosni;

J. Pavić: Radom do znanja;

„ : Pavao Zorčić kao vladika;

„ : Unijati u Hrvatskoj (još nastavlja) i jedan govor predsjednika.

Đ. Višoševića: „U kakvim smo — prilikama?“

No pred par tjedana snašla nas je žalost, da se moradosmo rastati s našim predsjednikom Đ. Višešovićem, koji je mnogo radio u našem društvu i oko lista „Jedinstva“, a za njegov trud zahvaljuju mu srdačno ovim članovi. Na posljednjoj smo sjednici morali isključiti jednoga člana iz društva.

Društvo će još koncem ove godine obdržavati zaključnu svečanu sjednicu i malu kućnu zabavu.

Tajnik.

Senj, mjeseca svibnja 1908.

(Kongregacija). Na izmaku je školska godina, pa držim vrijednim,

da se spomene i naš rad među radom ostale braće.

Istina, ne ćemo se — moguće — moći mjeriti u radu s ostalom braćom kongreganistima, ali nam ipak nitko ne može reći, da nijesmo radili prema silama i prilikama.

U drugom smo poljeću zasnovali (na ponuku veleuč. gosp. upravitelja), mi stariji kongreganisti listak „Kovilje“ a mlađi „Mali kongreganist“. Prvi je broj jednoga i drugoga lista izašao, a s njim — kako nam doviknuše drugi — kao da je zamrlo sve. Ali ne, nije zamrlo! Radilo se, a radit će se u buduće još i više!

Puni ljubavi za rad, s novom snagom, a na čelu s novim poglavarstvom, koga smo ovih dana birali, nadamo se u Boga, da ćemo buduće školske godine nastaviti naš rad jače i snažnije, bolje, da možemo i mi dolično stupiti u kolo ostale braće, marnih pregaoca, za hrvatsku i katoličku stvar.

Matija Lopac, matur.
tajnik kongr.

Travnik, 21. svibnja 1908.

(Prilike) Odmah na početku pozdravila je naša gimnazija s oduševljenem kat. pokret hrvatske mladeži. Ta i mi pratimo prilike hrvatskih zemalja, pa i nas bole one rane, koje prijete hrvatskomu narodu, da će mu otrovati i ono zdrave krvi, što mu je ostade iz teških dana kušnje i nevolje. Od ovog pak pokreta nadali smo se — a nada naša neprestano raste — spasu iz takog stanja. Jasno nam je bilo, da ova stalna viša načela, na kojima je „Luč“ pokrenula svoju organizaciju, mogu sakupiti najprije hrvatsko kat. đaštvo a zatim i cijeli hrvatski narod u nerazdruživu, nepobjedivu cjelinu, — i da će se Hrvati otresti time rđe, neizvjesnosti i pobrkanosti pojmova. Međutim, što smo u početku ostali gotovo neopaženi, bit će valjda uzrok to, što se duh ove organizacije slaže posve s našim načelima, pa se tim pokretom nije opazila u nas nikakva veća promjena.

Prva je godina prošla, i mi smo uvidjeli, da se u nadama nijesmo prevarili. Oko „Luči“ sakupilo se više borilaca, nego što smo s početka mogli i misliti. Zato smo odmah druge godine počeli izdavat. mjesni list, „Travnički đak“. List je bio svojina kongregacije vanjskih gimnazijalaca, a svrha mu je bila „okupiti oko sebe sve travničke višeškolce, da se još u gimnaziji uče služiti onim oružjem, kojim se danas više nego maćem odlučuje borba „za krst časni i slobodu zlatnu“.

Ali već slijedeće godine prestade list poradi nepovoljnih prilika izlaziti. No duh kat. pokreta nije ipak u nas zamro, pa je kongregacija nutarnjih višeškolaca osnovala sekciju: „akademiju sv. Ivana Zlatoustog“, koja je počela izdavati list: „Travanjsko smilje“.

(Nuzgredno spominjem, da su unutarnji peto, — i šestoškolci počeli izdavati pisani list „Smilje“, koji je prestao izlaziti kod osnutka „Travničkog đaka“, a suradnici se priključiše potonjem listu. Ove pak godine spojismo naslove obaju listova u „Travanjsko smilje“. Članovi se sastaju svake nedjelje na sastanak, na kojem se čitaju radnje njihove, drže govori i deklamacije, pretresuju ona pitanja, koja su na našem dnevnom redu. Stalnih pravila pri tom nemamo, nego ih uvodimo razvojem naših prilika.

Dosada su takovi sastanci dosta napredovali, kako se vidi i iz našeg lista, u koji dolaze najbolje radnje, što se čitaju i ocijene na tim sastancima. A možemo se nadati i trajnom opstanku lista, jer je on sakupio oko sebe sve razrede gornje gimnazije, pa se je

uklonio tako glavnom nedostatku lanjskog „Travničkog đaka“, komu je teško bilo imati sveudilj dovoljan podmladak, zbog čega je i morao propasti. Istina, ni u nas ne ide sve glatko, moramo svladavati mnogo poteškoća, ali nas na rad potiče ljubav prema ovoj zemlji, koja se nalazi sada u teškim prilikama. Budući da smo gotovo svi potekli iz seljačkog i građanskog staleža, to osobito gledamo, da naše djelovanje bude udešeno u demokratskom duhu. Odlučno osuđujemo držanje onih đaka, koji s nekakvim bahatim dostojanstvom i prijezirom gledaju na „proste slojeve“, a ne će da uvide, kako budućnost pripada upravo tim staležima. Činjenice su dokazale, da su takovi đaci junaci u razmetanju riječima, ali na rad i ne pomišljaju. A kad bi se htjelo oteti ih pogubnom besposličenju, koje ubija svako oduševljenje i polet za višim ciljevima, i privesti ih pravom radu, eto ih gdje na sva usta viču, da se ne mogu slobodno razvijati. Dakako da se ne mogu slobodno razvijati, jer pod slobodnim razvojem razumiju ugađanje svojim strastima i besposličenje.

Nedavno je dapače jedan list udario na našu gimnaziju, da su „u Travniku specijalno nesnosni odnošaji“. Pri tom je udario na one prilike, pod kojima je ova gimnazija za dvadeset i pet godina svoga opstanka dala Bosni veći dio inteligencije, najagilnije borioce za hrvatsku i katoličku misao u ovoj zemlji. No možemo mu s ponosom reći, da u nas ima prilika za slobodan razvoj, „koji će nam podići nacionalnu i individualnu svijest, po kojoj ćemo koristiti svom potlačenom narodu u Herceg-Bosni“. Mi možemo vedra čela i vesela srca gledati u budućnost, možemo se nadati lijepom uspjehu u našem radu, ali samo pod lozinkom: — Za vjeru i dom! *Petar Grgec, (VII. r.)*

Vinkovci, koncem svibnja.

(Napredak). U kitnjastom Srijemu, kraj Bosuta nalaze se Vinkovci. U Vinkovcima ima velika gimnazija s kojih 300 učenika. Učenici su većinom katolici Hrvati. Katolika imade do 220, a ostalo su grk. istočni, Mojsijevci, evangelici. Nekada se naši đaci nijesu ničim zanimali, sve im je znanje bilo ono par lat. i grčkih poslovica. U novije pak doba počeše se i Vinkovčani buditi. Iznajprije su osnivali tamburaška društva, koja se malo po malo i izgubiše. Kasnije su osnovali par političkih društava, od kojih se osobito isticao: „Klub naprednih“. „Napredni“ je duh poplavio prilično Vinkovce, jer danas broji naša gimnazija do 40 „naprednjaka“. A kaki su, pitat ćete? Kao drugi „naprednjaci“. Rekosmo time sve. Ne uvjerenje već drugi motivi, vode mnogoga u tabor „naprednjački“.

Vinkovčani se ne bave baš toliko lektirom i znanošću, koliko politikom, te nije ni čudo, da se ovdje strančarstvo dosta razmahalo.

Napokon uvidjesmo i mi potrebu kongregacije i zamolismo g. kapelana Vinka Čajkovca, da nam bude upravitelj, što on drage volje prihvati. U kongregaciji se obdržavala već dva sastanka. Sastanci napuniše najvećim oduševljenjem sve drugove, te upravo jedva očekujemo pojedini sastanak. Kongregacija nam doduše nije svečano otvorena, a to radi kratka vremena. U kongregaciji nas ima 50, a poslije će nas i više biti, jer su za sada većina njih indiferentna, no prije ili kasnije će morati progledati i k nama se pridružiti. Za sada pokazuju svi znaci, da će naša kongregacija sigurno procvasti, tim većma, što bude veće trvenje s „naprednima“; iz nje će izilaziti ljudi, koji će dragovoljno žrtvovati i

posljednju kaplju krvi za dom svoj i za vjeru svoju. — „Luč“ drže 16-orica.

Hrvoje Graničarski.

Sinj.

(Franovačko gimnazije.) Ovo gimnazije ima šest razreda, četiri niža razreda polaze vanjski đaci, a dva starija sami seminarci. Đaci vanjski i unutarnji stoje i zajedničkom savezu i suglasno između sebe. Još nije pristupio na naše tlo pogubni „naprednjački“ duh; još nema jednog „naprednjaka“ među vanjskim dacima, koji bi ih znao hraniti „lijepim, modernim i prosvijetljenim ideam.“ Hvala Bogu možemo se podičiti, da ovamošnji vanjski đaci ne mare, a kamo li primaju bilo kaki indiferentni ili protivnički list.

Neki primaju „Luč“[1], a ostali koji dobri katolički listić. Većina su zajedno sa seminarcima u „Hrvatskoj Vojsci“, drugih društava nemaju, pošto su u malenom broju. Ali i ipak u ovom malom izvješću molimo, da se početkom školske nove godine pobrine gg. kateheta, e bi se ustanovila među vanjskim Marijina kongregacija, ili koje društvance, koje će ih među se držati u boljoj harmoniji.

Kod vanjskih, kako smo spomenuli, nema posebnog društva, dočim seminarci imadu svoja tri mlada ovogodišnja društva: „Marijinu kongregaciju“ i „Literarni klub“; „Hrvatsku Vojsku“ zajedno s vanjskima. Društva su ovogodišnjim radom dobro posvjedočila, da mogu i nadalje slijediti svoj cilj, te stoga javno pozivljemo drugove seminarce, da početkom školske godine stupi što veći broj u „Literarni klub“, pošto svršetkom ove školske godine odilaze tri člana šestoškolca, a društvo broji samo šest članova. Osobitih bratskih razgovora nije bilo, ali se našla nekolicina, koji su odlučili preko praznika držati pučka predavanja; širiti dobre novine i slično. Među inim spomenut nam je i to, da se dovršila lijepa i velika zgrada za seminarce, gdje će moći nadoknaditi svoj rad, što nijesu mogli kroz ovu godinu u staroj zgradi.

Među ovamošnjim đaštvom budi se velika želja oko organizacije, pa se nadamo bolji i veći rad javiti u dojdućoj godini.

Radikali.

Zagreb.

(Socijalni tečaj u Zagrebu). „Zbor duhovne mladeži „zagrebačke“ i „Hrvatsko katoličko akademsko društvo Domagoj“ priredili su dne 24., 25. i 26. travnja socijalni tečaj. Prvi dan predavao je poznati sociolog i slovenski zastupnik na carevinskom vijeću Dr. Ivan Krek o „seljačkom pitanju“. Na početku svoga predavanja istaknuo je Dr. Ivan Krek, kako sve niti ne osjećajući hrli u socijalizam, a samostalnosti imade sve manje. Jedino seljak i nešto trgovač ostaje još samostalan, i kad bi nestalo samostalnih ljudi, prestao bi boj za kršćanska načela, za moral i domovinu. Sad prelazi na pojedinosti u seljačkom pitanju i razlaže o položaju seljaka, o njegovoj naobrazbi, o agrarnoj politici, povećanju produkcija, agrarnoj legislativi i o radu seljaka. U ovim tačkama razlaže, kako bi se mnogo mara moralo uložiti, da se digne trgovačka strana seljaka. Digne li se seljak kao trgovac, samo tada će se dići i kao producent. Razlaže nadalje, kako mnogo škodi seljaku umjetno dignuta cijena zemljišta, kredit na zemljište, mirazi, koji se dijele prema umjetno dignutoj cijeni zemljišta, neomeđena dioba zemljišta. Nadalje vrlo je slaba naobrazba našeg seljaka, jer mu

[1] „Luč“ zajedno sa seminarcima broji 54 predbrojnika.

je naše škole, kakve su sada, ne mogu pružiti. Svoje razlaganje osvijetlio je Dr. Krek mnogim primjerima, što ih je u svom radu stekao i za svaku tačku navađa sredstva, kojima bi se moglo narodu pomoći. Kako kod svakog predavanja gotovo u tom socijalnom tečaju, tako je i kod ovog nastala diskusija, u kojoj je sudjelovalo više učesnika.

Poslije podne bilo je predavanje o radničkom pitanju, koje je držao također Dr. Krek. U ovom predavanju prikazuje se, kako je došlo do onog žalosnog stanja u radništvu i kako se u njem raširile različite ideje. Prikazuje se, kako je usljed nepravednih odnošaja između radnika i kapitalista upravo nastala nužda, da se radnici udruže, premda je to bilo od države zabranjeno sve do g. 1870. No ipak su se tajno sklapala udruživanja još i prije. Radnicima bilo je svakim danom sve gore i u tom žalosnom stanju nemajući niti dovoljno hrane podavali su se alkoholu, da im on nadoknadi hranu. Ove bijedne i zapuštene mase lako su se živom agitacijom oduševile za različite utopističke ideje.

Drugi dan t. j. 25. prije podne predavao je profesor Dr. Rudolf Horvat o seljaštvu i kmetstvu s povjesničkog gledišta. To je polje, koje je kod nas vrlo slabo još poznato, premda imademo zato vrlo mnogo izvora. Gosp. predavač razlaže, kako je kod nas nastalo kmetstvo. Hrvati, kao i ostali Slaveni, nijesu prije u svojoj davnini poznavali kmetstva, već su bili slobodni ljudi. Kad su se Hrvati doselili u sadašnju postojbinu, pomalo su poprimali i kmetstvo i to najprije u Dalmaciji i Primorju, gdje su našli municipija i rimske kolonije, te po njihovom uzoru poprimahu kmetstvo. U sjevernim krajevima dolazi kmetstvo tek po Mađarima iza g. 1102. Vlastela naime dobivaju od sada od vladara velika imanja, ali ne samo zemlju, već i ljude, koji stanuju na tom zemljištu. I tako se eto širilo kmetstvo. Gosp. profesor nabraja raznolike poreze, što ih je seljak kmet morao davati svome vlastelinu, a uz sav porez morao mu je i besplatno služiti sam i sa blagom svojim.

Vlastelini nijesu kmeta doduše smatrali za životinju, ali su ga ipak smatrali za nešto niže od čovjeka. Od tog bijednog stanja oslobodio je naš narod njegov ljubimac, koji će uvijek živjeti u našem narodu — ban Jelačić. No kako se to brzo izvelo, naime sloboda seljaka kmetova, načinjena je velika pogrješka, što se nije barem zabranio zemljišni kredit, a dozvolio samo osobni. Kad bi to bilo učinjeno, ne bi kod nas bilo toliko stranaca i lihvara, a naš narod ne bi stenjao u dugovima i drugom zlu.

Poslije toga predaje Dr. Krek, kako da se popravi stanje radništva. Uzima tačku po tačku i svaku razlaže. Govori o stanovima radništva, o hrani, odjeći, pokućtvu, ogrjevu, zdravlju, uzgoju i zabavi. Stanovi su radništva kukavni, te razlaže dr. Krek, kako bi se tomu moglo pomoći. Muškarci trgaju si od hrane, da imaju za alkohol, a žene, da imadu za fino odijelo. Proti alkoholu najbolje će se moći boriti i dobro djelovati potpuni abstinenti. S obzirom na zabave, kaže dr. Krek, da žena ne smije biti predmet zabave. Život u braku mora da se temelji na kršć. moralu. Zadaća žene velika je, poštujmo ženu — majku, djevojku. Na koncu spominje dr. Krek razne sisteme u ženskom pitanju i tim završuje svoja predavanja.

Poslije podne pročitao je predsjednik „Zbora“ S. Stepinac, referat dr. Milobara o „temeljnim načelima nacijonalne ekonomije“. Razvoj nacijonalnog gospodarstva u Europi dade se podijeliti u dva sustava. Prvi je agrarno-naturalno-feudalni, koji ide od početka roda ljudskog pa do polovine XVIII. vijeka, drugi je industrijalno-novčano-individualni, koji ide od polovine 18. vijeka pa do danas, kad se već javlja socijalizam. Nadalje se razlaže o pojedinim načelima i na koncu ističe borba između socijalne demokracije i kršćanskog socijalizma. Poslije toga predavao je g. Vilim Andrlić o „socijalizmu“. Svoje predavanje razdijelio je u dva dijela. U prvom raspravlja o socijalnoj demokraciji, a u drugom o kršć. socijalizmu.

Treći dan t. j. 26. predavao je Dr. Krunoslav Janda o zadrugarstvu. Raspravlja o Reiffeisenovim udrugama, o koristi, koju mogu imati seljaci od ovih udruga. Ističe, kako se kod ovih novčanih udruga ne smije ići za dobitkom, već za tim da se pomogne siromašnom seljaku. Ljude valja da vodi kod ovih udruga kršćanska ljubav k bližnjemu. Poslije ovog predavanja, predavao je Dr. Eugen Lampè. U ovom predavanju, koje je započeo prije podne, a završio ga je na posljednjem sastanku poslije podne, raspravlja o različitim udrugama. Raspravlja o organizaciji seljaka, obrtnika. Seljaka treba naobraziti i poučiti, da on upozna vrijednost i korist udruživanja. G. predavač navodi više različitih udruga, što postoje u njegovoj domovini, među braćom Slovencima.

Crta rad ovih udruga i korist, koju imadu seljaci i obrtnici od ovakovih udruga. Bodri nas Hrvate, neka i mi što jače poradimo oko svega toga, da našemu seljaku što više pomognemo. Narodu se moramo približiti i sav rad za njega žrtvovati. Združiti se moramo katolici i u slozi raditi. Organizirano mora da je i katoličko novinstvo naše, i svi ga moramo što više pomagati. Sav pak naš rad mora da se osniva na kršć. katoličkim načelima. Radeći tako koristit ćemo crkvi i narodu svome.

Ovim predavanjem svršen je socijalni tečaj, koji, Bog dao, bio na korist crkvi katoličkoj i narodu našem.

Srijemski Karlovci.

(Iz gimnazije.) Tek pri svršetku ove školske godine pozdravljamo Vas braćo, kao suborioci, prihvaćajući vašu pruženu bratsku desnicu, da zajedno s ostalim istomišljenicima radimo za postignuće naših ideala. Poput ostalog hrv. kat. đaštva nije ni ovdješnje katoličko đaštvo moglo ostati indiferentno spram pitanja, koja danas pokreću svijetom, pa i Hrvatskom. I Karlovačko kat. đaštvo počelo se je buditi i znak toga je Marijina kongregacija, koju smo ove godine osnovali.

Ali prije nego što pređem na samu Marijinu kongregaciju, da prozborim nešto o prilikama na gimnaziji.

Kod nas su kao što je poznato, Srbi u ogromnoj većini. Oni imaju ovdje svoje književno društvo „Stražilovo“, kojim provejava skroz i skroz naprednjački duh. Radovi su pak ponajviše — prijevodi i nešto beletristike. Đaci su većinom „naprednjaci“ i liberalci, a koji i nisu, to ih ipak vjerska i filozofska pitanja ni najmanje ne zanimaju. Drukčije je s katolicima. Višeškolci su gotovo svi kongreganisti. Marijina kongregacija je otvorena 8. prosinca 1907. Ali kongreganisti svjesni svoje zadaće u životu ne zastadoše na tom, nego odlučiše raditi i svoje književne radove čitati na sastancima; jer svoj listić nismo mogli izdavati radi našeg malenog broja. U posljednje vrijeme odlučismo se vježbati u govorništvu po naputcima vel. g. Galovića, jer premda je danas štampa prvi faktor u svijetu, i govorništo ima dosta važnosti,

osobito u svakidanjem životu. „Luč“ drže svi višeškoci. Dao Bog, da i nadalje ostanemo ustrajni u radu, da i nadalje odlučno i javno ispovijedamo svoju svetu vjeru i pred bezvjercima.

Kongreganist.

Zagreb.

(Kongregacija donj. gimnazijalaca. Početkom školske godine 1907./8. osnovane su u našoj kongregaciji tri sekcije: literarna, pjevačka i nadzorna sekcija. Od toga doba počeo se život kongregacije razvijati, jer je svaki kongreganist također i član bilo koje sekcije. U početku bilo nam je dosta teško, no za kratko smo se vrijeme uputili u sve, pa neka pokažu sad rezultati kako smo radili.

Prva je sekcija literarna. Članovi ove sekcije treba da rade oko našeg lista „Zore“ treba da se brinu, da bude što ljepši i što bolje opremljen. Bilo je tu kojekakvih lijepih pjesmica, zabavnih crtica, pa i socijalnih i znanstvenih radnja. „Zora“ je bila naše vježbalište na polju literarnom, pa nije ni bilo u početku od nje mnogo iščekivati, no ipak smo nastojali, da dostignemo visinu drugih srednjoškolskih kongreganističkih listova. U zamjenu smo primali „Nadu“, „Neven“ i „Lipu“.

Pjevačka sekcija brine se za pjevanje bilo crkvenih ili svjetovnih pjesama. Imamo mješoviti i muški zbor. Oba zbora svakim danom sve to više i više napreduju.

Stup cijele kongregacije je „nadzorna“ ili „sekcija revnitelja“. O taj stup se opire sav naš život. Članovi ove sekcije moraju prednjačiti svima ostalima dobrim ponašanjem, marljivošću, kao i gorljivošću i odvažnošću za naše ideale. „Nadzorna sekcija“ ima svaki tjedan svoje sijelo iliti sastanak.

Na tom se sastanku drže predavanja svake ruke. Vrijedno je, da među inim lijepim predavanjima istaknem predavanja „o socijalnom pitanju“, Koprićevo „o dobrom i zlu štivu“, pa zanimiva i poučna predavanja druga Borića „o materijalizmu“ i „o besmrtnosti duše“. Drug Borić je tako lijepo i temeljito sastavio svoja teška predavanja, pa ne mogu, da ga i ovdje još jednom ne pohvalim. Poslije deklamiranja, koje slijedi iza svakog predavanja, otvara se živahna kritika. Ova je sekcija osnovala kongreganističku knjižnicu, koja je u tri mjeseca svoga opstanka sakupila oko 400 knjiga poučnih i zabavnih. Uz gimnazijalnu knjižnicu ipak i naša mala knjižnica lijepo uspijeva.

Cijele smo godine radili u duhu „kat. đačkog sastanka“, pa plodovi pokazuju, kako je taj sastanak bio potreban, da dade direktivu i pokaže put, kojim nam valja poći do ostvarenja naših ideala.

Z. Anderlić, kongreganist.

Varaždin.

(Gimnazija). Varaždinska gimnazijalna omladina svijesna si svoje katoličke vjere zamijetila je već davno potrebu, da se ujedini, ne bi li se tako mogla lakše braniti od „naprednjačkih“ napadaja. No lako je potrebu upoznati, ali joj je teško udovoljiti. Pa tako se ni ona nije mogla odlučiti, kako da to izvede. U tom joj oklijevanju priskočiše u pomoć iskusniji i stariji drugovi, kojima na tom lijepa hvala — te joj savjetovaše, da osnuje Marijinu kongregaciju, jer će samo pod barjakom blažene Djevice moći ustrajno raditi za vjeru i dom. Njihov je savjet mladež veselo prihvatila, te si već na prvoj skupštini 25. ožujka izabrala vodstvo. Ovo se odmah pobrinulo, da se što prije odobre pravila, a kongregacija.

pripoji matici u Rimu. — Čim doznaše naši „napredni“, da se osniva kongregacija, odmah se oni latiše svoga posla, ne bi li to zapriječili. Sredstva im bijahu kao obično poruga i ismjehivanje. Kad im to nije uspjelo, strogo zabraniše svojim sumišljenicima svaki saobraćaj sa kongreganistima. Kod njih dakle pojedinci strogo određuju smjer za sve, smjer, kojim treba da se ide, dok nasuprot crkvi predbacuju, da je protiv slobode! Krasne li slobode!

— Kongreganisti! Poruge i ismjehivanja naših „slobodoumnih“ ne smetoše nas u početku, pa se ne dajmo njimani u buduće smesti, već što nas budu više napadali, to ustrajnije radimo za katoličku vjeru i hrvatsku nam domovinu!

Radikal.

Karlovac, 20. svibnja 1908.

(Stanje naše). Evo i mene, da se javim s naše gimnazije. Istina, javismo se i prije u „Luči“ ali dobro će biti, da se još štogod o nama čuje. Na našoj gimnaziji se dijeli đaštvo po političkim strankama kao obično na starčevićance i naprednjake ... Svaka se stranka prilično dobro razvija, samo kad kat. đaštvo štogod hoće, onda im se pruža sa strane ostalih t. zv. „naprednjačka sloboda“. Pa ipak ne čuje se, da su đaci ikada učinili kakav veći eksces, a to je dovoljan dokaz, da je bolji uzgoj, koji je relativno slobodan kao donekle kod nas, nego li previše stegnut.

Jedno je žalosno na našoj gimnaziji, što se katolička načela zabacuju, šta više i vrijeđaju. Žalosno je gledati naše đake pod sv. misom, kako na glas govore, smiju se i rugaju onima, koji hoće, da se dolično vladaju. Te žalostne prilike i natjeraše nas, da osnujemo Marijinu kongregaciju. Pa kakovih smo riječi samo morali slušati! I šimpanza bi porumenio, samo su se naši naprednjaci slatko smijali, kada bi koji nešto soćnijeg rekao o kakvoj našoj instituciji, a najposlije bi nas u nijemom bijesu samo gledali i govorili: „Vi — vi furtimaši“. Zgodno će biti pripomenuti, da se i naši liberalni starčevićanci tim pogrdama pridružili, što više: svoje učitelje u tom gotovo pretekli.

Malo nas je, istina je, koji se usudismo visoko podići križ-znak kršćanske pobjede — malo nas je, ali ćemo pobijediti, ta zar na tom svetom stijegu ne piše: „In hoc signo vinces!“

B. N.

Livno, u ožujku.

(Jukić). Naš književni zbor Jukić dobro uspijeva. Tri godine izdavali smo i svoj organ „Polet“, ali mu ove godine nisu prijale okolnosti, te čeka bolju sreću. Držimo tihe sjednice svake druge nedjelje, na kojima dvojica[1] — po redu — čitaju vlastite radnje i nakon ocjene stavljaju u arkiv. Pjevački (muški) zbor također napreduje dobro. Odbor zbora sačinjavaju slijedeći:

Predsjednik: br. fra Vojslav Ćurić IV. god.; potpredsjednik: br. fra Ljudevit Franjičević II. g.; savjetnik: br. fra Arkangjeo Grgić I. g.; bilježnik: br. fra Vjekoslav Konjević III. g.; ljetopisac: br. fra Nedjeljko Dugonjić II. god.

Članova ima svega 24; dva su patres studentes, a 2 su u bolnici. Zborovođa je br. Franjo Momčinović II. god.; a vice zborovođa br. fra Vojslav Ćurić, za svečane zgode.

Fra Nedjeljko.

---

[1] Dvojica moraju obligatno, a na svakoj skoro bude više dobrovoljnih članova, koji čitaju ili deklamiraju svoje sastavke.

Přibram.

(Rudarska akademija. Po priv. pismu). Prije nekoliko sam dana dobio pismo od drugova Boszaka i Kolarevića, slušatelja rudarske akademije u Přibramu, u kojemu lijepo crtaju onamašnje prilike. Kako će mnoge — mislim — zanimati, da štogod saznadu i o ovoj strani svijeta, evo iznašam općeniti dio toga lista u kratkom sadržaju. Prije svega nagovaraju obojica nas mlade Hrvate — specialno abiturijente — da svrnemo malo oči i na rudarsku struku. Studija je istinabog teška i opsežna (5 godina po novoj osnovi), ali ipak ne tako, da bi je mi u Hrvatskoj morali tako zanemariti i pokazivati za nju tako malo zanimanja, kao što to de facto biva. Život u Přibramu je sa materijalnog gledišta dosta jeftin; Ukupno računajući može se izlaziti s 80 kruna na mjesec. S kulturnog gledišta je Přibram „mali Prag“ — glavni je elemenat đaštvo i radnik rudar. Đaštvo reprezentira dušu — rudar život. Sam je puk — kako je rudarev život usko vezan s vjerom — vrlo pobožan i moralan, ali tim gore je đaštvo, osobito ono na akademiji. Ateizam se javno ispovjeda — dapače i propovijeda. Desilo se da je jedan „stariji“ kolega držao javno u sveučilištu predavanje proti vjeri — boreći se s citatima modernih pogana — a reakcija slaba — nikakva.

R. stud. iuris.

Banjaluka, u svibnju.

(Izvještaj kongregacije realaca. Molimo Vas, da uvrstite ovo nekoliko redaka u Luč, jer o našoj kongregaciji, koja je još 1904. osnovana, nije u Luči bilo govora. Sve druge đačke kongr. i druga hrv.-kat. đačka društva javljaju s veseljem svoj uspjeh u Luči, da se mogu vidjeti uspjesi rada. Evo i mi se javljamo ove godine i to zato, jer smo se i mi probudili iz sna i počeli raditi.

Prvi naš korak bio je osnutak naše knjižnice. Naša kongregacija od 20 članova nije imala knjižnice, te smo je početkom ove škol. godine osnovali. Do 50 knjiga, i to većim djelom izdanja kaptola Vrhbosanskoga, imamo sada u našoj knjižnici. Kako smo već u Glasilu javili, i mi smo počeli održavati predavanja ili kako neki kažu sjednice.

Uspjeh prvoga (Vidi broj 4. Glasila), a i sam motto nadstojnikove prve riječi:

„Dosta bijaše lijenosti,
Vr'jeme je veće rada,
Što izgubismo Bog da prosti,
Odsad nek' mladost i polet vlada!“,

potakli su nas, te smo 12. svibnja priredili drugo. Na drugome predavanju bio je ovaj raspored:

S. Filipović mat.: „Malo do plitvica“, s exkurzije III. razreda 1907.

D. Bulut II. r.: „Proštenište sv. Ive u Podmilačju kod Jajca“.

F. Wavra VI. r.: „Hrvatska Straža“, razmatranje.

B. Babić VI. r. čita svoje dvije pjesme i to: „Borba života“ i „Uspomene“.

Kao što smo javili u Glasilu, naumili smo izdati na koncu ove šk. god. svoj „Izvještaj“, ako dobijemo aparat za šapirografiranje od „Hrvatske“.[1] Sve one, koji žele Izvještaj dobiti, molimo, da nam u zamjenu za njega pošalju kakovu dobru knjigu za našu knjižnicu. Kongregacije i druga hrv.-kat. đačka društva, molimo da nam u zamjenu pošalju, ako su izdali, ili svoj Izvještaj ili kakav listić. (Osobito bi nam dobro došli Trav. Smilje, Neven, Mladost itd.).

U cijeloj realki ima 96 katolika i to u višim razredima 48 od kojih su 20 kongr. Pobliže će biti o tome u Izvještaju. Pismene maturalne radnje već su otpočele te je hrvatska bila: „Važnost trgovine i industrije po prosvjetu“, a njemačka „die Wanderung der Kultur von Osten nach Westen“. — Svim hrvatskim kat. đacima srdačan pozdrav od

Romana.

[1] Za ovu godinu ništa, ubio nas dug. Op. ured.

Dubrovnik, sjemenište.

(Godišnji izvještaj). Početkom škol. god. počeo je u zavodu cvjetati bujan društveni život. Započeli su ga naši vrli kongreganisti, koji osnovaše svoju knjižnicu i nabaviše skoro sve hrvatske i slovenske katoličke časopise, i kongregacija će odsele biti središte naše organizacije. U kongregaciji nastaje odmah i „Literarna sekcija“ sa

svojim listićem „Ljiljan“. Uz književni rad javlja se želja za svestranim upoznanjem naroda, i tako nastoji u „sekciji“ odbor za sakupljanje narodnih pjesama, poslovica, običaja itd. Nu doskora bujni život kongregacije zahvati cijelo sjemenište i eto nam „Hrv. Vojske“. Osnutak njezin pozdravljen je velikim oduševljenjem, i već pri istupu pristupi vanjskih lijep broj, koji se doskora podvostruči. U „Hrv. Vojsci“ drži se svakog mjeseca barem jedno predavanje.

Da se brže postigne žuđeni cilj nikoše naskoro u krilu „Hrv. Vojske“ tri odbora: 1. „Odbor za organizaciju“ s osobitom zadaćom, da vodi zajednički rad s vanjskim đacima (predsj. V. Lujak); 2. „Odbor za pučka predavanja“ (predsj. S. Šimunović); 3. „Odbor za širenje katoličke štampe“ (predsj. J. Matković) na osobiti način „Luči“ i „Hrv. Straže“. Dva puta preko godine podnijeti će predsjednici pojedinih odbora izvješće svoga rada općoj skupštini „Hrv. Vojske“.

Zagreb.

Iz kr. velike realne gimnazije u Zagrebu. U našem zavodu opaža se, da živahno cvate naš rad oko naše krasne ideje. Možemo ponosni biti našim radom; usuprot silne borbe s „naprednjacima“, koji se ne žacaju nikakve laži ni klevete, nazivajući nas „furtimašima“ i „natražnjacima“ itd. ipak nas imade u velikom broju. — Bilo bi nas još i više, da se oni, koji su za našu ideju, smjelo i neustrašivo pokažu i da se zajedno s nama bore proti „naprednjačkog“ napadaja. Nadamo se, da ćemo do godine mnogo više pristaša imati i da ćemo od nas smjelije odbijati napadaje pokretaške bande.

Zato samo naprijed i neustrašivo, mladi borci za svete nam idejale!

Realac.

Krakov.

O prilikama poljskoga đaštva na univerzi u Krakovu. Sveučilište Jagellonjsko[1] u Krakovu, koje postoji od god. 1364, jest najstarije u cijeloj srednjoj Evropi. Preko 500 godina bijaše izvrgnuto raznim promjenama dijeleć sreću i nesreću s državom poljskom, dok nije došlo pod upravu Habsburgovaca i postalo njemačkom školom, koja je imala iznijemčiti mladež i činiti iz nje dobre Austrijance. To je epoha najvećeg propadanja njegova. Otkako je nastala polonizacija sveučilišta, a tomu je 40 godina blizu, diže se ono po malo, i doskora nadoći će čas, kad će opet u zidovima svojim uspiriti ognjište nauke poljske. Sad se već krakovsko sveučilište može podići cijelim nizom prezimena, koja mogu služiti na diku svakome sveučilištu.

U epohi germanizacije sveučilište naše pružalo je tužnu sliku i s obzirom na kakvoću profesora kao i na frekvenciju slušača: god. 1856. brojilo je ono jedva 217 slušača, dok prošle godine školske brojaše 2887. Osobiti prirast slušača dao se primijetiti od god. 1905 te naime godine, kako je poznato, poljsko đaštvo u Kraljestvu poljskom[1] napustilo je škole ruske, koje su išle za tim, da rusifikuju mlađe pokoljenje poljsko. Đaci gimnazijalci prešli su iz škola ruskih u gimnazije privatne poljske; slušači sveučilišta i politehnike varšavske prijeđoše granice Rusije, uslijed čega moradijaše vlada pozatvarati više škole ruske u Varšavi, budući da su bile lišene slušača. Đaštvo poljsko već od tri godine putuje na studiju u Njemačku, Francusku i Švicarsku, ili u glavnoj masi u poljska sveučilišta u Krakov i Lavov. Broj slušača iz kraljevstva poljskoga iznosi preko kojih 800.

Nauka i umjetnost poljska, izgnane iz dvaju krajeva davne države poljske, koje se nalaze pod jarmom Pruske i Rusije, skoncentrirale su se u Krakovu i Lavovu. Osobito je Krakov stjecištem velike duševne kulture, s toga nikakvo čudo, da tu mladež nalazi sve moguće uvjete za spokojan poučni rad. Temeljem toga rada nije samo marljivo posjećivanje kolegija i seminarija, nego i t. zv. naučna društva kao n. pr. dru-

[1] Jagiellonjsko se zove po svom drugom utemeljitelju poljskom kralju Jagellu, prvim utemeljiteljem krakovskog sveučilišta bijaše Kazimir Veliki.

[1] Kraljestvo poljsko (Królewstwo polskie) zove se onaj dio nekadanje poljske države, koji je utjelovljen u rusku državu.

ništvo slavista, društvo historika, filologa prirodnjaka i t. d. Posjeduju ona često veoma bogate knjižnice (n. pr. Biblioteka pravnika); sastanke posvećuju čitanju vlastitih radnja i diskusiji; nekoja između njih ne ograničuje se na referatima i diskusiji; tako n. pr. društvu ljubitelja klasične drame pošlo je za rukom iznijeti na pozornicu gradskoga kazališta nekoliko klasičnih drama i komedija (Kralj Edip, Oblaci, Žabe, Ptice).

Te predstave pripravljene velikim pretizmom, jesu važni momenti u historiji artističke kulture u Krakovu.

Budući da mladež, koja dolazi na nauke u Krakov, jest većim dijelom uboga, to tim veće značenje ima velika institucija samopomoći, kakvo je Društvo Uzajamne Pomoći Učenika Sveučilišta Jagellonjskoga, koje postoji već 40 godina i uživa veliku simpatiju u narodu poljskom. Imutak njegov prekoračuje svotu od 800.000 kruna, iz čega kao potpora biva dopitano članovima u raznim oblicima. Društvo posjeduje vlastitu kuću, gdje je obskrbljeno preko 130 akademičara, drži menzu akademičku, ima knjižnicu, čitaonicu i t. d.

I naučna društva i Društvo Uzaj. Pom. jesu lišena sasvim karaktera političnog; budući da se ipak dosta jasno razabiru među đastvom razlike u pogledima i uvjerenjima političnima, morala se je na svaki način utemeljiti organizacija, gdje bi se skupljala mladež, koja je, što se tiče političnog uvjerenja, sebi najsrodnija. I tako postadoše 4 društva, koja su izrazom četiriju najvažnijih struja kako u samom đaštvu tako i u cijelu narodu.

Najmoćnije i najveće je društvo „Ujedinjenje“ (Zjednoczenie) koje broji oko 400 članova. Ono je u teoriji bezpartijno, u praktici pak centrum mladeži „svepoljske“ (wszech polska), koje se ideali u glavnim crtama približuju temeljnoj ideji stranke narodno-demokratske. „Sveza“ (Spójnia) teoretično je jednaka društvu đaštva „naprednoga“ (postepowy) u istini naime djelatnost njegova opisuje veoma velik krug. Ono skuplja mladež socijalističku. „Akademska čitaonica“ (Akademitska czytelnia) jest u uskom savezu sa „narodnom“ (ludovy) strankom; napokon najslabiji „Savez akademski“ (Zwigzek akademski) je samo ekspoziturom đaštva liberalne stranke t. zv. „Demokracije krakovske“. Ta udruženja nemaju nikakve zajednice sa „Burschenschaftima“; šta više, mladež poljska energično se bori protiv uvođenju običaja tih „Burschenschafta“.

Napose organizovala su se još dva udruženja: jedno između njih židovsko, jest čisto sionistično, drugo pak, jest udruženje đaka Rutena, kojih je ovdje veoma neznatan broj tako, da ne igraju gotovo nikakve uloge u životu akademske mladeži.

Osobitog je spomena vrijedna „Sodalicija Marijina“, koja koncentriše jedino mladež katoličku. Sodalicija Marijina baca na se dobro svjetlo stoga razloga, što se ne upušta u politiku. Ona nema karakter politični, već čisto religijozni, a članovi njezini mogu biti pristašama raznih stranaka političnih, dakako prema svomu uvjerenju i jesu članovima pojedinih društava.

Frekvencija krakovskog sveučilišta jest dosta velika. Suma slušača na svim fakultetima iznosi okolo 2887. Ove je godine iznimno najbrojniji fakultet mudroslovni, koji broji 1054 slušača t. j. 36·35% sveukupne sveučilišne omladine; zatim fakultet pravoslovni, koji broji 1021—35·37%, ljekarski zauzimlje treće mjesto u Austriji i broji 497 dakle 17·21%, teologija 92, agronomija 216 t. j. 3·18%, farmacija 7 t. j. 0·24%.

Pozdrav od poljskih katoličkih akademičara. *Vlado.*

Št. Gradac.

Školska godina 1907./8. ostat će bez sumnje u miloj ili možda bolje u nemiloj uspomeni mnogom sveučilištarcu gradačkom. Ove je godine počelo ovdješnje naprednjačko đaštvo propagirati svoju slobodoumnu, modernu kulturu ne samo kreštenjem i tulenjem kao obično blateći svojim neopranim jezicima sve što samo ime katoličko nosi, već su je stali utvrđivati i argumentime ad hominem t. j. toljagama, batinama, gnjilim jajima itd.

Čovjek, koji je slušao te moderne „kulturträgere“ samo u teoriji, kako se oštro zauzimlju za slobodu mišljenja, slobodu znanosti, uvjerenja itd., taj ih više ne bi prepoznao našavši ih, kako

u praksi tu teoriju izvađaju, pa ni sam sebi ne bi vjerovao, je li što takova uopće moguće među akademski obraženim ljudima, ne iznevši ni mnoge sveuč. profesore. Snebivao bi se od čuda velim onaj, koji ne bi poznavao naprednjačkoga leksikona, jer u njem imadu riječi posve drugo paće i protivno značenje, nego li je ono, što se u običnom životu upotrebljava. Po njihovoj riječi sloboda mišljenja znači toliko, da čovjek ne smije drugačije misliti niti raditi, nego kako je to propisano u njihovom naprednjačkom, monističkom indeksu, što im ga objavio napuhnuti prorok i apostol majmuna, njegova ekselenca Haeckel.

(Tko se zanima za kvalitet toga naprednjačkoga proroka, neka pročita, što o njemu vele neki sveuč. profesori kao Fried. Pauseln (Berlin), D. Chwolstom (Petrograd), I. Reinke (Kiel), Loofs, H. St. Chamberlain, Wiesner. His itd. vidi Bonifatius-Korrespondenz 1908. str. 113.-116.)

Tko želi dakle, da upozna „naprednost“ tih modernih „naprednjaka“ taj mora da pročavá ne samo postanak i teoriju njihovih, bolje Voltairovih fraza, već valja da ih više promatra u praksi, na djelu.

Iz množine tih naprednjačkih kulturnih viteških činova, što ih ove godine izvedoše, želim ovdje spomenuti samo dva, jer su posve dovoljna, da pokažu kulturnu zrelost naprednjaka. U jesen početkom ove školske godine imao je da bude promoviran za drugi put (t. j. da primi već drugi doktorat) ovdješnji privatni docenat dr. J. Ude. No to bi bilo sve lijepo samo da dr. Ude nije katolik dušom i tijelom i da nije počasni član njemač. katol. akad. društva „Carolina“. Ovo dvoje se po naprednjačkom indeksu ne smije trpjeti na sveučilištu. Kad su pozvano građanstvo i katol. sveučilištarci htjeli, da kao gosti prisustvuju promociji, navališe naprednjaci na njih, te ih krikom i tulenjem ko pravi Vandali i sa štapovima, kamenjem itd. prognaše sve skupa sa sveučilišta. Tim su činom napokon i mnogomu nevjerujućemu iz građanstva jasno dokazali, kako se ima da shvaća ta „naprednjačka sloboda“: na sveučilištu smiju biti „svi bez razlike“, (ali) koji tule u isti rog s njima (naprednjacima), teško pak onome, tko bi se usudio drukčije mnijenje ili uvjerenje istaknuti, jer taj je odmah protivnik slobode znanosti, mračnjak, zaglupljenjak, idiot itd . . .

Drugi slučaj još je zanimiviji. Imao je opet biti promoviran jedan član njem. katol. akad. društva „Carolina“. K toj svečanosti došlo je osim mnoštvo drugih gostiju i mnogo seljaka. No ni pred tim prostim seljacima nije mogla ta naprednjačka kultura a da se ne pokaže, tako je već duboko u njima pao svaki sram i plemenit ponos, da su i na same seljake navalili bjesno ko divlja zvjerad, pa ih zajedno s ostalim gostima istjeraše sa svečilišta. Dakle ni oni t. j. seljaci, koji svojim žuljevima uzdržavaju škole i sveučilišta ne smiju da prisustvuju promociji svojih sinova samo zato, što su ti sinovi ostali vjerni vjeri otaca svojih ne bojeć se terora naprednjačkoga i njihove tiranije!

Kod toga moram spomenuti i jednu po nas Hrvate vrlo žalosnu činjenicu: Ovdješnji t. zv. „naprednjaci“ Hrvati sveučilištarci bijahu s braćom Srbima i s liberalnim Slovencima u prvim redovima tjerajuć i mlateć seljake sa sveučilišta, te si nakon toga junačkoga djela i slavne pobjede još i zapjevaše. Nijemci su im se svima zato elegantno odužili na svojoj skupštini u „Industriehalle“, gdje su im dali, kako no se veli, s nogom odostraga. A mogli su to i s pravom učiniti, jer ih ni zvali nijesu, da im u čem pomažu.

Tko ima oči neka vidi, a uši neka čuje, ta facta loquuntur! a exempla docent!

Za hrvat. katol akademičare u Gradcu.[1] *M. Med.*

Pariz.

(Hrvatskim đacima, koji kane u Pariz). Znam, da će mnogima dobro poslužiti upute sa različitih sveučilišta, pak ću zato drugovima prikazati đačke

[1] Zajednički lokal s kat. Slovencima nalazi se Lechgasse br. 30. Tko bi se dakle možda želio štogod upitati radi sveučilišta, upisa itd. neka se samo obrati na gornju adresu, pa će mu se dragovoljno u svemu poslužiti. Osobito je to vrijedno za abiturijente, koji prvi put dolaze na sveučilište.

društvene prilike u Parizu. Žalibože ima u Parizu malo hrvatskih đaka; svake godine zaluta ovamo po jedan, dva. A ipak francuski narod krije u sebi mnogo vrlina, ima povjest vrijednu proučavanja i veliku književnost; francuski je jezik, jezik općenja u svim otmjenijim krugovima, a Pariz je jedan od najljepših i najviše posjećivanih gradova.

Između slavenskih đaka jako je puno Bugara.

Hrvatskom se đaku kao i svakom novajliji ne može preporučiti priključak kojoj francuskoj porodici, jer su Francezi u najnovije doba vrlo ekskluzivni te skoro neprijazni prema nepoznatom strancu, drugčije nego Talijani, koji će se i na putovanju najljubeznije upustiti u razgovor. Ako se ne može naći priključak francuskoj porodici, a ono se može čuti francuska riječ na pozornici od prvih glumaca na svijetu; klasične tragedije doduše teško je razumjeti, osobito početniku. Predavanja, koja traju sat i četvrt, davaju mnogo koristi i što se tiče naučanja francuskog jezika i isto tako glede samog predmeta. Za filologa iz francuskog jezika boravak je u Parizu naravno osobito koristan. Pravnici slušaju tri godine, te postaju onda licenciéi; poslije toga manjina sluša predavanja za doktorat. Našeg đaka najviše će zanimati politička ekonomija i međunarodno pravo. Ecole politique mnogo posjećuju stranci; čitav tečaj traje zapravo dvije godine, poslije toga je ispit, kažu, vrlo strog; većina stranaca ostaje godinu dana. Slušačima je zgodno, da svaki dan slušaju po dva sata na pravničkom fakultetu, a po jedan sat na Collège de France ili Sorboni. Medicinski je fakultet na glasu, pohađan od mnogo stranaca. Nu osim predavanja treba stranac po dvije tri nedjelje za razgledavanje samog Pariza, a isto toliko samo za malo pomnije pregledavanje Louvre-a, a gdje su tek drugi manji muzeji. Izim kazališta dosta su pohađani razni Olympia, Casino de Paris, Apollo itd., nu to đak može pogledati iz kurioziteta, ali za naobrazbu ne će tu mnogo steći. Muzikalni mladići imaju prigodu slušati vrsnu glazbu na raznim koncertima, pa u Operi i Opera Comique.

Naravno đak će stanovati u Quartier-Latin; tu su mu svi učevni zavodi, tu je i jeftiniji život. Sa 140 ili 160 kruna mjesečno može se dobro živjeti; nu može se i puno jeftinije: stan za dvojicu može se dobiti po 50 do 60 kruna, a jelo za mjesečnu cijenu od okruglo 60 kruna. Nu nije dobro, da dva Hrvata zajedno stanuju, jer će međusobno hrvatski govoriti i tim će promašiti svrhu, da nauče francuski. Pariški đaci imaju svoj posebni jargon, a to zadaje iz početka poteškoće. Strancu se čini, da odveć brzo govore.

I francuski se đaci dijele na katolike i liberalce, ali nema divljačke borbe kao na sveučilištima u našoj monarkiji.

Bio sam član katoličkog akademskog udruženja „Association de la jeunesse catolique“. Tu ima na raspolaganje novina i često se drže predavanja, nu kad čovjek čita sjajni izvještaj rada i opazi razliku između sjajnog izvještaja i zbiljskih uspjeha, može ozbiljno zakimati glavom.

Put u Pariz je nešto osobita. Jednu prugu se može izabrati preko Švicarske; tu se može za dva dana i za 30 do 40 forinti uspeti iz Züricha na Rigi, pa se vidi jedan od najveličanstvenijih partija Švicarske. Natrag je onda zgodno ići preko Njemačke kroz Monakov.

jur. *Dragan K....ć.*

Zagreb.

Iz učiteljske škole. Prošlogodišnji I. hrv.-slov. svođački katol. sastanak u Zagrebu probudio je i nas slušatelje u učiteljskoj školi iz duga — teška sna, rekao bih zapravo mrtvila. Mi smo spavali — ne, dalje ne ćemo — probudit ćemo se! Ako se naše djelovanje još ne opaža vani, nadajmo se, da će se doskora pokazati. Još prošle godine nije se ni znalo za „Luč“ u našem društvu „Nadi“; mislim malo i među slušateljima. Ove smo godine barem tako daleko došli, te smo se upoznali s „Luči“. Već ove godine broji „Luč“ 18 pretplatnika, a s vremenom bit će i više. Razmjer 18 (pretplatnika Luči) prama 100 (broju

sviju đaka), ako i nije presjajan bit će više no sjajan, ako uzmemo u obzir broj pretplatnika i đaka na drugim srednjim učilištima u Zagrebu. Napredak „Luči“, te već danas naše revije, diže i osvaja đake. Tako se je među nama našlo nekolicina agilnih ljudi, kojima leži na srcu napredak našega katol. đačkog pokreta. Nadajmo se, da će ova nekolicina na godinu živo uprijeti marnom rukom za naše geslo „Sve za vjeru i domovinu!“

Poznato Vam je iz novina, da su naši kandidati učiteljstva poduzeli koncem svibnja (18.—28.) naučno putovanje u Rim. Pođoše prema Rijeci, a odavle parobrodom u Ankonu zatim do Rima. Naravno, da su pregledavali starine — još više krasna mjesta i građevine. Tako im se pružila zgoda, da su posjetili i samog sv. Oca papu u njegovoj rezidenciji u Vatikanu. Sv. Otac primio ih je u posebnoj audijenciji davši im blagoslov za sve poznate i one, koje na srcu nose. Tom prigodom predali su sv. Ocu spomenicu.

„Središte života“ jest naša miljenica „Nada“, koja je ove godine proslavila 30. obljetnicu svoga opstanka. Radi se tuj neutralno, veoma revno. Čitaju se vlastiti proizvodi, pjevaju pjesme prvih naših glazbenika, udara se u tambure. U „Nadi“ nalaze slušatelji veselje i okrepu od boli i tuge. „Sijelo“ drži se svakoga mjeseca. Kao dosele, tako i odsele, ne zapuštajmo „Nade“. U „Nadi je spas!“

„Napred drugovi“, na rad.

Dragan Moslavinski.

Ljubno.

(Rudarska visoka škola). Veoma mi je milo, što se je i u našem narodu počela širiti volja za rudarstvo, za tu najzamašniju granu po blagostanje naroda. Pogledajmo Čehe, koji su se baš industrijom tako digli, pa onda Hrvate, koji se bez industrije sa svoje bogate zemlje sele u tuđinu. Razlog je našoj zapuštenosti jasan: nemamo još na tom polju skoro nikakovih strukovnjaka, koji su prvi uvjet uspjehu. Zato drugovima na srednjim školama toplo preporučujem, da se što više posvećuju tehničkim znanostima, a osobito rudarskoj struci. Ovdje u Ljubnu (Leoben) ima nas 6 Hrvata, od kojih su 3 došli tekar ove godine. Prije slavensko Ljubno, a sada ponijemčeni Leoben ima do 20.000 stanovnika. Samo je mjesto veoma romantično i broji se u prva industrijalna mjesta u monarhiji. Odavna već radi toga ima rudarsku akademiju, koja je pred 4 godine pretvorena u rudarsku visoku školu ravnopravnu s univerzom. Dijeli se u dvije glavne grane: Rudokoplje (Bergwesen), te tvornice i ljevaonice (Hüttenwesen). Svaka grana traži 4 god. nauka, a obadvije zajedno 5 godina. U glavnom su kod svake grane 2 ispita, i to: prvi državni ispit iza druge godine i drugi drž. ispit iza četvrte godine, al ima još manjih ispita iz pojedinih predmeta. — Lakše je realcima, ali i gimnazijalci, koji imaju nešto volje i mara napreduju krasno. — Školarina iznosi na godinu 100 K. Siromasi, koji svršiše maturu s odlikom bivaju oprošteni posve, a oni s prvim redom za polovicu. — Jer je mjesto dobro napučeno, život je u njem dosta skup, no uz solidan život dade se sa 80 K mjesečno lijepo izlaziti. — Upisivanje počinje 5. listopada. Tko misli doći amo, neka se izravno na me obrati.

Ključenko, stud. rud. inž.

Zadar.

(Sjemenište Zmajević). Evo i nas sa obala kršnog Jadrana, da Vam u par riječi orišemo našu situaciju, i naš neznatni rad: Odjek kat. misli diljem naše domovine nije mogao mimoići ni nas, u negdanjem ležaju mletačkog lava. Uza sve razne neprilike, bilo nutarnje, bilo vanjske, kojih je bilo kod nas na pretek, mi smo se održali. Dosta su nam bili pri ruci gosp. bogoslovi.

Naš je rad doista slab i neznatan, ali mi smo nastojali što smo mogli. Nu kako nam se sada čini, bit će ako Bog da bolje. Kroz ovo kratko vrijeme držali smo 6 sastanaka i 2 sjednice. — Od važnijih radnja iznosimo slijedeće: J. M.: „Živjela kršć. demokracija“; S. K.: „Na pepelnicu“ (pjesma); S. K.: „Što je život“! (pjesma); M. V. (eksern.) „Poslije krvi“; J. M. „Žrtva zlobe“; J. Z. L. „Ljubav“ (pjesma).

Naši srednjoškolci još ne rade gotovo ništa, ali se misli i o tom štogod promijeniti. Kako vidite kod nas prevladuje beletristika, a to nam je s neke strane ugodnije za sada. I našim sjednicama su prisustvovala neka gospoda

bogoslovci i štošta nas upućivali. Društvo još nije stalno i uređeno. U pupoljku je, ali što više naprijed to će biti bolje. Želeći Vam sretan uspjeh u radu za naše ideale, šalje bratski pozdrav: *Uprava „Bostana“. Zadar.*

Zagreb, dne 10. svibnja 1907.

(Društveni život u nadb. orfanotrofiju tijekom godine.) Kat. đački sastanak u Zagrebu ostavio je u srcima svih prisutnika duboke i neizbrisive tragove, i posljedice doista plodonosne i radosne opažamo svi diljem domovine. Jedna od najvažnijih jesu liter. đački listovi, što ih izdavaju kat. đačke organizacije po hrv. zavodima. I u našem zavodu prisutnici sastanka a i drugi odlučismo osnovati literarno društvo i izdavati list, da se pokaže pravo kat. obilježje ovog zavoda. U to ime odmah na početku školske godine (dne 5. rujna) sastadosmo se višeškolci, da odlučimo o izdavanju lista. Taj predlog je primljen oduševljeno i prijavilo se odmah osam glavnih i stalnih suradnika, koji će revno surađivati kod lista, koji ima stajati na čvrstom kat. hrv. temelju, te će izaći svaki mjesec jedan broj. Literarno društvo nije se moglo odmah osnovati, nego izabrasmo privremeno predsjednika i blagajnika te urednika lista „Nade“. To je prvi korak . . .

Odmah zamolismo „Hrvatsku“ u Beču za hektografski stroj, koji nam je došao pod konac listopada. Do tog vremena međutim suradnici su marljivo radili, te je prvi broj mogao izaći 25. listopada, drugi 15. studenoga, a treći 1. prosinca. „Domagojci“ bili su nam svagdje na ruku i pomagali nam, da ne zapnemo nigdje. Oni (naročito neumorni organizator g. B. Madjer) su u nas pripravljali tlo za organizaciju i literarno društvo. Prvi sastanak s nama održali su dne 27. listopada. Već poslije ovog sastanka poraslo je među svima oduševljenje za naše ideale, a još više poslije drugog sastanka, koji se obdržavao 17. studenoga. III. sastanak (dne 15. prosinca) napokon nas je doveo posve do cilja t. j. do osnutka literarnoga društva na kat. temelju. Na sastanku četvrto-, peto- i šestoškolaca oduševljeno je primljen predlog o osnutku društva, odmah je izabran odbor, koji se ovako konstituisao: Predsjednik: J. Šurina (VI. r.); tajnik: D. Tomac (VI. r.); blagajnik: S. Vlahović (VI. r.); I. odbornik (ujedno urednik lista): V. Žganec (VI. r.); II. odbornik: Z. Špoljar (V. r.); III. odbornik: A. Šinčik (IV. r.). — Dne 20. prosinca izdali smo i četvrti broj „Nade“. Usporedo je napredovalo i naše tamburaško društvo tako, te je koncertom noći Božića završena prva perioda našeg rada.

Ali odmah poslije Božića još intenzivnije nastavismo rad. Tako smo 6. siječnja držali prvi sastanak novoosnovanog liter. kluba „Nade“, a 19. siječnja obdržavali smo i drugi sastanak. Peti broj lista izdali smo pod konac siječnja i to je zadnji broj hektografovan. Dalnjih pet brojeva odlučismo izdati litografijom, jer su se pretplatnici i čitatelji vazda tužili na tisak. Tako su dosele redovito izašli 6., 7., 8. i 9 broj litografisani, a u lipnju će i deseti broj izaći. — — —

Kako je „Nada“ redovito bez zapreka izlazila, tako je napredovalo i naše literarno društvo. Sastanci nijesu se doduše obdržavali često, ali svaki sa obilnim programom (obično 10 točaka).

U veljači smo održali dva liter. sastanka (9. i 23. veljače), a osim toga su Domagojci održali kod nas IV. skupni sastanak. A gosp. F. Galović naumio nam je svake nedjelje držati predavanja o literaturi uopće, a napose o poeziji. No na žalost on je bio kasnije u tom zapriječen, pa nam je držao samo jedno predavanje. — U ožujku su bila tri literarna sastanka (22. i 25. t. g.), a u travnju doduše samo dva radi uskrsnih praznika, ali prvi sa vrlo obilnim programom (15 točaka). Uopće počeše se javljati sada novi pisci, a stariji ne sustadoše, radnja imade vazda dosta, u društvu je svakako napredak. U to je osnovano literarno društvo nižeškolaca, koje je dosad održalo dva sastanka sa lijepim i obilnim programom. Nižeškolci su radosno prihvatili predlog o osnutku tog društva, izabrali si odbor, ozbiljno shvaćaju i svrhu društva i — marljivo rade.

Još će oba društva održati nekoliko sastanka, izdat ćemo zadnji (10) broj „Nade“, pa je time završen ovogodišnji naš rad u zavodu. Dosada je u svemu bilo: 4 skupna sastanka (što su ih održali Domagojci), 10 liter. sastanka višeškolaca i 3 sastanka nižeškolaca. Tamburaško društvo „Javor“ dalo je tijekom godine nekoliko koncerta.

Možemo punim pravom reći, da je ove godine nastao u našem zavodu nov život, nijesmo mi mogli ostati ravnodušni prema kat. pokretu, koji obuhvaća čitavu našu domovinu, diže mlade, budi ili bodri stare . . ., stvara čudesa — spasava Hrvatsku! — Možda još slijedeće godine naši nasljednici ne će nekoliko koraka dalje koračiti po našoj stazi, ali ono sjeme, što ga posijasmo u mlada srca naših drugova, niknuti će prije ili poslije i donijeti obilno roda, a tomu je najbolje jamstvo liter. društvo naših nižeškolaca . . .

Za vjeru i dom! Za Boga i Hrvatsku!

D. Tomac, tajnik.

Beč, lipanj 1908.

(„Hrvatska“ u g. 1907./8.) Ostade nam najmanji komadić, tek da se javimo, da smo živi. Društvo je obdržalo 6 glavnih skupština i 7 odb. sjednica. Zastupanjem je općilo s „Danicom“, „Stražom“, a iz komitea slav. akad. društava je prigodom druge (!) njegove skupštine moralo istupiti (v. na drugome mjestu). Dolaskom Domagojevih iseljenika u Beč broji društvo 15 članova i 2 gosta. Prijateljski sastanci su bili svake nedjelje; ljeti se ide nedjeljom na zajednički izlet, te stoga je prijat. sastanak ponedjeljkom. Predavanja: Položaj kat. pokreta u Hrv. (Butković), O čekovnome saobraćaju s poštom (Butković), Romantika u njem. književnosti (Lj. Maraković), O potresima (dr. M. Maraković), Izabrana poglavlja iz nar. gospodarstva (Gjebić-Marušić), Sveučilišno pitanje (Juras), O anatomiji biline (Radošević), Socijalno pitanje (Tiljak), O arapskoj kulturi (Weinfeld). Inače se je raspravljalo o aktnelnim pitanjima. — Toliko na ovako malome prostoru.

Zagreb, 1. lipnja. 1908.

(Domagoj u šk. g. 1907./8.) Radi nestašice prostora samo u glavnim crtama. — S radom se započelo poslije druge glavne skupštine (3. X. 1907.), u kojoj je primljeno 17 novih članova i izabran novi upravni odbor. Time je u društvu sjajno prevladala struja radikalnih katolika protiv onih drugova, koji su htjeli gojiti so' ni katolicizam bez ikakvoga intenzivnoga rada oko organiziranja ostaloga đaštva . . . Svi se članovi dadoše svom dušom na posao. Društvo je dvostruko shvatilo svoju zadaću: samonaobrazba članova i organizacije spojene s proporcijonalnim utjecanjem na više javne kat. prilike.

Predavanja su se držala svake nedjelje redovno po dvije ure. Predavali su drugovi: Prstec (Kulturna misija „Domagoja“), Magjer (Organizovanje srednjoškolskoga đaštva), Vac (Razvitak kat. ideje u Sloveniji i mi), Eckert (Kazalište i naobrazba), Belić (Praktična strana socijalnoga pitanja), Pavešić (Postanak svijeta i princip njegov), Kraus (Kulturno političke prilike u nas), Janjić (O našoj organizaciji), Novak (Agrarno pitanje). Osim toga predavali su na zamolbu predsjednikovu g. Szlavik o važnosti dnevne štampe i g. Hartmann o najvažnijim pitanjima filozofsko teološke naravi. Daljnja predavanja: n. pr. iz ekonomije (Dr. Milobar), iz filozofije (prof. Ivanek) se nijesu mogla držati radi poznatih prilika na našoj univerzi. — Što se tiče rada prema vani, spominjem ovdje mnoga predavanja pojedinih članova kod kršć. socijala, u kat. djetićkom društvu, u samoborskoj čitaonici, te pučka predavanja pojedinih drugova (Magjer, Galović, Vac, Pavešić, Barić), za božićnih praznika pretavali su po više predavanja i drugovi: Rogulja, Rebac, Maldini, Novak, Eckert, Deželić, Violoni. O cijelome radu društva pobliže u hektografovanom izvještaju o radu „Domagoja“ u Zimskome semestru šk. g. 1907./8. Društvo lijepo napreduje i nailazi na sve veće razumijevanje i uvaženje u kat. krugovima, što najbolje pokazuje porast utemeljitelja i simpatije iskazivane društvu u kat. kasinu. Vidjelo se je to i pri osnutku toliko nužnoga „Pijeva društva“. Tuj je dakako došlo do diferenciranja, pače i do oštrijega izmedju „Domagoja“ i nekih kat. krugova, no izbjeći se nije moglo, jer gdje se sukobi diamentralno oprečno shvatanje kat. akcije, ondje nema drugoga izlaza.

Na koncu bih se morao dotaći i najnovijih događaja na univerzi, koji su i našemu društvu prekrižili mnoge osnove. Stoji fakat, da je đaštvo bilo jednodušno bez razlike polit. i vjerskoga

mišljenja, premda su dva prevažna razloga protiv toga. Naprednjaci su naime poveli akciju i čitavu stvar pofarbali svojom bojom, a drugo „exodus“ je zapravo obrana profesorskoga ugleda, a vidjelo se već onda, danas pak još i bolje, da su oni svi do jednoga bili nevrijedni ovakove žrtve sa đačke strane . . . No o ovakim se stvarima mora meritorno raspraviti, zato i prekidam, jer ne ide u okvir dopisa.

—*ić*, stud. phil.

Zagreb.

Iz »Zbora duhovne mladeži zagrebačke«. Rad »Zbora duh. mladeži«. Red je, da se i mi javimo, da pokažemo, što smo uradili ili nastojali uraditi ove godine. Ne mislimo, da ćemo koga zadiviti, no držimo, da smo prema silama učinili, koliko se učiniti dalo.

Na prvom mjestu valja da spomenemo radnje, koje su predane književnom našem odboru: Stj. Vidušić: »Kći bijede« (pripovijest), »Otac« (pripovijest), »Aleksa« (pripovijest), »Svagdanje stvari« (crtice). V. Zajec: »Napast« (fantazija.) — Stj. Stepinac: »Religija i moderno bezvjerstvo« (apologetska rasprava). — M. Pintar. »Nekoliko misli prigodom sedamdeset godišnjice »Zbora«, »Besmrtnost duše« (filozofsko apologetska rasprava), »O duši uopće« (filozofska rasprava), »Proslava trostrukog jubileja« (govor). — J. Hajduković: »Nekoliko pjesama« — P. Jesih: »Kratki pregled ruske literature XIX. vijeka. (Studija). — »M. Bakšić: »Sitne pjesme« — M. Ivanović: »Što je nula«? (matem. rasprava). — I. Stanković: »Pjesme« — Stj. Bakšić: »Pjesme« — Fr. Rant: Spomen-slovo za 30. travnja.

No glavna sila našeg rada očituje se u klubovima, pak ću u kratkim crtama pokazati, što se tude radilo.

α) Apologetski klub imao je osim izvanrednih slučajeva svoj sastanak redovito svaki tjedan utorkom. Pretresala su se ova pitanja: P. Lončar: Galilej. — Stj. Stepinac: Budizam. — N. Švigir: O biti religije (Nazori Kanta, Hegela, Schleirmachera, ateista, agnostika i kako katolici shvaćaju religiju). — M. Čunko: Skepticizam, Materijalizam. — Stj. Stepinac: Neke misli o »intoleranciji« kat. crkve. — Osim toga odgovarao je klub na stavljena mu pitanja.

β) Socijalni klub držao je svoje sastanke redovito svaki tjedan četvrtkom. Referati su bili ovi: — M. Čunko: Načela kluba. O stanju i karakteru današnjega društva, te o uzrocima današnjih zlih prilika i o sretstvima, kojima da se društvo izbavi iz ovog teškog položaja. — F. Milić: O radništvu. — M. Čunko: Seljačko pitanje. (Uzroci današnjeg žalosnog stanja. Zemljišna renta. Burze. Prodaja zemljišta. Porez. Financije. Moderna hiperkultura. Alkoholizam.). — N. Horvatin: Razni sistemi za riješenje socij. pitanja (Komunizam, Anarhizam, Socijalizam, Kršć. gospodarstveno društveni sistem). — M. Kovačić: Anarhizam. — M. Čunko: agrarni socijalizam. — Povrh toga bi izvijestio na svakom skoro sastanku koji član kluba o pojedinim gradovima i krajevima hrvatskim. Tako se izvijestilo o Karlovcu, Bjelovaru, Jaski, Ivancu i obližnjoj podravini, Donjem Međumurju, Zlataru, Petrijancu, i okolici Karlovac-Jaska, Vugrovcu, Čučerju, Kašini, Požegi, Varaždinu.

Kao osobito praktički dio soc. kluba bila su predavanja g. Vilima Anderlića, koji je gotovo svake srijede dolazio u našu sredinu i poučavao nas vrlo zanimivo. Znatnija su mu predavanja: o pravu sastajanja, o držanju pouzdanog sastanka, o držanju javne pučke skupštine pod vedrim nebom ili u zatvorenom prostoru. Zatim o hrv. kat. seljačkom savezu. O strukovnim organizacijama radničkog staleža. O knjigovodstvu.

γ) Književno umjetnički klub. — Imali smo do sada 22. sjednice sa 48 referata. — Poučne radnje: Drug Marko Bakšić: Dante Alighieri. (Život i rad njegov). — Drug Mihovil Ivšić: Književnost kao umjetnost. (Razmatranje); Mi i »Mat. Hrv.«; Ksaver Šandor Gjalski. (Ulomak iz oveće radnje o Gjalskomu.); »Hrvatsko kolo«. (Ocjena). — Drug Milko Kelović: Gjuro Stjep. Deželić. (Njegov rad u »Zboru« i vani.) — Drug Drag. Mikerić: »Poučni razgovori«. (Ocjena); »Danica 1908.« (Ocjena) — Drug Pavao Jesih: Ivan Serg. Turgenjev. (Život i rad njegov.); Careva glavica; Prividenje; Kako negda — —; Kad je zemljom suton pao; Andriji Palmoviću; Cvjetku Rubetiću; Zadnja pjesma; Mrtvom ocu mome; Tvom domu; Gle, c'jelim poljem — — i Već kasno bilo — — — Drug Milko Kelović: Luda Jele; Sjećaš li se — —?; Oj mjesečel; Golo drvlje — —; Priča; Davo bih ti — —; Kada umrem — —; Slika;

Sn'jeg je — — i Do vrtića — —. — Drug Viktor Novak: Za jesenjeg sutona; U v'jenčić cv'jeće savih — —; Još gdjegdje dršće — —; Ukop; Nastupili su; S daljine — — Uz obalu — —. Drug Stjepan Bakšić: Uz jecaj tih — —; Stara Kate; Hrvatskom seljaku; Tuzi; Kad si ono — —; Lijepa Jele; Na grobu lednom — —; Ave Maria! Prigorčici; Slatka spomen; U osami; Kuda brzaš prigorčine — —; Ljubavi; Dvije pjesme; Amo puške i lumbarde — —; Još te zrakom gromni trijesi zuje — —; Napred! Himba. Beletristički radovi: a) proza: Drug Stjepan Vidušić: Kći bijede. (Pripovijest). — Drug Marko Bakšić: Jankova ljubav (Humoreska) — Drug Milko Kelović: U sutonu (Crtica) — Drug Većeslav Zajec: Napast (Fantazija); Osamljena (Crtica). — Drug Ivan Lovriček: Obična priča (Pripovijest) — Drug Ivan Stipanović: Iz primorskog života (Pripovijest); Tko se ne osveti, taj se ne posveti. (Pripovijest); U silnoj boli. Iz pisareva života (Crte). — Drug Vid Blažinčić: Moderni đak. (Crtica) — Drug Vilim Bösenbacher: Dva susreta (Priča) Drug Dragutin Legin: Moj brat (Pripovijest); Iz mojih zapisaka (Humoreska); Boj kod Hagdeburga (Slika). — Drug Antun Šalovac: Djed Mariško (Pripovijest). — b) pjesme; Josip Hajduković: Imakulati; Ah, san je bio zbilja; Slijepac.

δ) Deklamatorni klub. — Sastanci su se obdržavali svakih 8 ili 14 dana. Prije nego li smo se dali na praktičan rad, razložio nam je predsjednik kluba drug Juraj Magjerec glavna načela i pravila dobrog govora i deklamovanja. Iza toga smo prešli na praktično vježbanje. Što na klubskim sastancima, što na raznim koncertima izvađali su članovi ove stvari: — Nikola Horvatin: »Pjesma patnika« od V. Deželića. — Juraj Magjerec: »U slavu v'jekom čiste Djeve« od Josipa Hajdukovića. (Deklamirao na proslavi 70-godišnjice »Zbora duh. mladeži Zagreb.« b.) »Budi svoj« od Aug. Šenove. (Deklamirano na svečanom otvorenju konferencija.) c) »Petrus in vinculis« od F. Rožića (Deklamirano na proslavi trostrukog jubileja.) — Mihovil Pintar: a) »Dužnost« od Aug. Harambašića. (Dekl. na svečanom otvorenju konferen.) b.) nekoliko misli prigodom proslave 70-godišnjice »Zbora duh. mladeži zagrebačke«. (Govor govoren na istoj proslavi). c) proslov na proslavi trostrukog jubileja: Ukazanja Bl. Dj. Marije u Lurdu; Sv. Oca Pape Pija X. i preuzv. g. Dra. Jurja Posilovića. — Josip Pudjak: a) »Nada« od P. Preradovića b) »Ljubljenom nadpastiru« od Jos. Hajdukovića. — Mijo Kovačić: a) »Zboru mome« od Jos. Hajdukovića (Deklamirano na proslavi 70-godišnjice »Zbora duh. mladeži zagrebačke«) b) »Slava Zrinskom, slava Frankopanu« od F. Rožića. c) »Za dom med bojni grom« od S. Gregorčića. — Mirko Pažur: »Mujezin« od P. Preradovića; »Na Ozlju gradu« od Aug. Šenoe. — Franjo Milić: »Scripsisti bene, de me, Thoma« od Vl. Rožmana. (Dekl. na svečanoj akademiji, priređenoj u čast sv. Tome.) — Rudolf Gabršak: »Majka i sin« od N. Š. Štrižića. — Janko Petričija: »Bogu« od P. Ostojića. — Stj. Bakšić, P. Gjipalo, P. Jesih: »Braća« od P. Preradovića. — Josip Bedjanić: »Moj crni plašć« od S. Gregorčića; »Blagovesnikom« od S. Gregorčića. Vid Blažinčić: »U badnjoj noći« od S. Str. Kranjčevića. — Vilim Bösenbacher: »Dvije slike« od S. S. Kranjčevića. — Pavao Jesih: »Kako Hrvati djecu jedu« od Aug. Šenoe. — Franjo pl. Jambreković: »Konju Mrkodinu« od Andrije Palmovića. — Drag. Legin: »Klevetnikom Hrvatske« od Aug. Šenoe; »Azil« od F. Rožića. — Antun Šalovac: »Domovina« od Gj. Arnolda. »Oda praznoj kesi« od Zmaja Jovana Jovanovića. — Valja mi istaknuti osobito zanimanje i mar najmladih članova u klubu, pak su stoga opravdane nade, da će klub i nadalje lijepo uspijevati, što dao dobri Bog!

Uza to smo preveli djelo Ks. Mariana Morawskoga: Wieczory nad Lemanem, što je izlazio kao feulleton u »Hrvatstvu,« a izdali smo ga i u posebnoj knjizi. Tim će djelom, mislimo, znatno dobiti naša slaba apologetska literatura.

Preveli smo i »Modernes A B C« od Brorsa.

Naše su ovogodišnje konferencije bile u mnogočem zanimive. Iznašalo se na njima većinom ono, što se već prije pretreslo u klubovima. Redovito se razvila poslije predavanja živahna debata. Katkada počastiše nas svojom prisutnosti i drugovi Domagojci.

Valja da spomenem nešto novo, što istom ove godine uvedosmo, a to su t. z. estetske večeri. Potreba zdrave kat.

beletristike odavna se ističe. Uvjereni, kako i na tom polju valja okušati svoju snagu, počeli smo oko toga intenzivnije nastojati, kako bi se i svaki pojedinac za beletristiku zainteresovao. U tu svrhu smo priređivali zabave (sa svirkom i pjevanjem), gdje je ipak glavni predmet bila kakova stvarca (ili više njih) iz beletristike. I tuj se čitali sastavci, što su se već prije pretresali u knjiž. umj. klubu.

Konačno srdačna hvala gospodi, koja su govorila na socijalnom tečaju, što se obdržavao u našem sjemeništu. Stenografske bilješke na tečaju izdasmo u posebnoj knjižici, pa će svatko naći u njima obilje pouke za socijalno djelovanje narodu. Dao Bog!

N. Švigir, tajnik.

Ženeva.

Možda će koga zanimati, da čuje štogod i iz slobodne Švice; iz njenoga zapadnog okrajnjeg bisera, što se ščučurio na skrajnjem dijelu jezera ženevskoga i kojega modro-zelena Rona svojom kristalnom vodom umiva hrleć iz zelenkastoga jezera prema granicama Franceske, da se zamalo riješivši se spona gorskih, izgubi u tajinstvenom moru.

Ne mislim ovdje opisivati ljepote, što se tu čovjeku pružaju, jer to se ne da u dvije tri riječi (još i bez ilustracija), a u dopisu nije za to ni mjesto. Želim stoga ovdje reći nešto više s praktičkoga gledišta.

Grad Ženeva (Geneve) s predgradima (Plainpalais. Eanx-Vires, Petit-Soconex i Caronge) broji oko 120.000 stanovnika. Po narodnosti najbrojniji su Francezi, zatim imade Talijana, Nijemaca, Rusa, Engleza, Američana, Belgijanaca, Španjolaca, Holandeza, Turaka i još inih narodnosti. Prema ovom šarolikom stanovništvu čuje čovjek i raznih jezika, no u glavnom govori se svuda samo franceski kao u školama tako i u uredima. Malo da ne zaboravih i na nade pune experantiste, koji ovdje lijepo napreduju, tako da si već i plakate tiskaju u tom nadobudnom jeziku. Što se tiče vjeroispovijesti, to su danas katolici gotovo već prestigli brojem reformirane. Kako se katoličko pučanstvo pomnožava, vidi se najbolje iz statistike. Tako je bilo 1822. god. 95, 48% protestanata à 14, 52% katolika, a do god. 1895. pao je broj protest. na 52, 82%, a onaj katolika poskočio na 45, 44%. Ovo brzo umnožanje katol. pučanstva valja najviše pripisati useljivanju, kojem najveći kontigenat doprinosi susjedna katol. Franceska. Od crkvi i većih kapela posjeduju katolici 7 na broju. Dvije crkve sv. Josipa i sv. Franje, su novo sagradene. Starinska katedralka nekad katolička i u kojoj je kasnije vladao novi reformirani papa, blageuspomene Kalvin prvi i posljednji, još je i danas u rukama reformiranih. Pokazuju tamo i stolac na kojem je Kalvin običavao za vrijeme propovijedi odmarati. Katolici imadu i svoj poseban katol. dnevnik: Courrier de Genève«, zatim organ za interese katol. radništva: »L.' Union des Travailleurs«, katol. knjižaru i drugih kat. zavoda i društava.

Kako je u Švicarskoj sve slobodnije, a Ženeva refugium peccatorum mnogih država a osobito Rusije, tako se tu razvila čitava legija socijalističkih, revolucionarnih, slobodno-zidarskih, anarhističkih itd. društava i sekcija. Zanimivo je to, da građanstvo švicarsko, pa ni domaće radništvo, ne pristaje uz socijalnu demokraciju. Na 1. svibnja maširalo je ulicama uz buku bubnjeva gotovo samo đaštvo i študentice (najbrojniji od njih Rusi onda Poljaci, Bugari, Srbi itd. itd. svaki pod svojom crvenom krpom), uz nekoliko radnika većinom iz Njemačke, koji su tu zaposleni. Veći je odaziv iz nižih klasa k anarhizmu, koji se imadu sada veseliti većoj brizi i pažnji policije, otkako je onaj nespretnjak Lucheni pokušao, da iskuša svoju vještinu pa makar mu ciljem poslužila i jedna žena. Kako pak je daleko od socijalista k anarhistima vidi se otale, što su jedni i drugi prvoga svibnja zajedno, u jednoj povorci defilirali građanstvu, a na večer se opet u jednoj te istoj kući natjecali u svojoj oratorskoj gimnastici. Kod te predstave nije smjelo biti dakako a da i evino koljeno ne bi pokazalo „elastičnost svojih »Sprechwerkzeuga«. Sekcija »Libre pensée« uspjeva izvrsno medu đaštvom, ta kako i ne bi, kad u Ženevi cvatu mačuhice i o sv. trim Kraljima. Pa zašto da i ne cvatu, kad je dobro podubreno, a takovoga se po izbor materijala sabere u Ženevi u izobilju iz cijele Europe, ne izuzevši ni prinosa Masarykova i Macharova. Napokon da spomenem onaj pravi spiritus agens svih ovih modernih i naprednih institucija, mislim naime na, kako se naški lijepo kaže, framazune. Oni pletu i pletu ovdje svoje mreže iz svih mogućih tkanina, pa

ih vješto i u zasjede bacaju. Razapevši svoje sitje vrebaju neumorno, ne uljezne i ne uhvati li se koja dušica, da odmah svi na nju skoče, te je tako vješto opletu, kako se više nikada izmotati ne bude mogla. Kako to oni samo spretno provadaju! Sazivlju skupštine pomoću plakata i novina na pr. proti alkoholu, pa onda većim dijelom raspravljaju samo o idejama i blagotvornosti loža. Razumije se bez fraza to ne ide, jer su fraze najzgodniji pflaster, da se zalijepe oči i uši. A taj framazunski pflaster drži neobično čvrsto kod stanovite vrsti ljudi, koji ne mogu podnijeti, da što vide ili čuju o onim 10 točkama Mojsijeva dekaloga. Na takovim se sastancima dijele badava letaci i brošure, ali ne možda proti alkoholu itd. već za framazunstvo. O nagovještenoj temi je dovoljno, da se reče jedna riječ na početku a druga pri kraju i onda da se nudaju na p r o d a j u kakve brošure o temi sastavljenoj dakako i opet od kojega brudera. Osobito si gustiraju na mladu svježu pečenku, pak je zato ovdješnja »Loge le Rhone No. 124«. (Fondée le 3 Aout 1904.) u sekciji libre pensée otvorila tečajeve za moralnu poduku djece. Pa da to onda nije humanitarno i plemenito djelovanje! Doista vrlo bi zanimljivo bilo proučavati ovdje sve ove struje i ideje, što njima kreću.

Ovdjašnje sveučilište broji do 1650 slušatelja i to pretežno samih stranaca. Samo đaka i študentica ruskih upisano je preko 400, a koliko ih još imade što u opće ni upisani nijesu (nemajući kao bjegunci za to dokumenata)! Imade i mnogo Bugara, Poljaka, Nijemaca, Talijana, Srba, Grka, a razumije se, da ni naša nesudena nam prekodravska »braća« ne manjkaju. Usto imade dakako i domaćih Franceza, kao što i iz susjedne Franceske. Sveuč. knjižnica imade vrlo lijepo uređenu dvoranu za čitanje, a osim toga posjeduje svaki fakultet svoju posebnu knjižnicu. Usto je i jedna dvorana za periodičke časopise. Tu se nalaze svi znatniji evropski časopisi sviju struka i smjerova u preobilnom izboru. Napokon je za đaštvo uređena posebna čitaonica u kojoj se nalaze dnevnici gotovo sviju evropskih država i narodnosti, samo — hrvatskoga nema nijednoga. Ali za to ne manjka Srbobran, pa da, gdje bi Zagreb mogao drugdje ležati nego u zapadnim srbskim pokrajinama! Srbi sve i svuda!

Đački je život ovdje dosta jeftin. Pristojna soba dobije se već za 15—20 franaka (kruna). I što se jela tiče može čovjek jeftino proći, jer imade tu restauracija osnovanih po konsumnim zadrugama (Sociétés de consommations), gdje se dobije jeftino cijela obskrba: zajutrak, objed i večera, tako da đak može proći mjesečno sa 60—70 franaka uračunavši u to sve nužno. Samo školarina na sveuč. je znatno veća nego li u Austriji. U hotelima je život skup, premda ih toliko imade (preko 50 samo I. i II. razreda).

Građanstvo se vrlo rado zabavlja. Za to skrbe kazalište, orfeum, razne privatne kazališne družine, stalni cirkus, javni koncerti u većini kavana i perivoja itd. Napokon posjeduje grad i permanentni ulični glazbeni zbor, koji putuje neprestano od hotela do hotela, od kuće do kuće pa smjestivši se onda na ulici proizvađa svoje slatke fantazije. Zlosretno je kod toga samo to, što se jedan uvijek s tanjurićem okolo mota, pa je čovjek viša puta prisiljen zaustavivši se slučajno zamišljen i ne sluteći ništa zla, da žrtvuje toj glazbenoj muzi i onaj posljednji obol što ga je dotada možda još svojim nazivati smio.

Med. F. M.
hrvat. katol. sveučilištarac.

Sarajevo.

(Đačke prilike.) Već od dulje vremena mislim razvoj prilika medu ovamošnjim đaštvom, te sam tom prilikom dobio nekoje utiske, koje ću evo nastojati, da ih što vjernije i objektivnije prikažem. Kažem što objektivnije, jer ma kako čovjek stvar objektivno prikazao, ne će ipak svakomu ugoditi i uvijek će se naći neko, ko će tomu prigovoriti.

Sarajevo kao središte Bosne i Hercegovine, ne samo u upravnom, nego i u prosvjetnom pogledu, puno je nadobudne mladosti, koja je sa svih strana Herceg-Bosne dohrlila ovamo, da obogati svoj duh naukom, da se izobrazi i tako danas sutra uzmogne poslužiti vjeri i domovini. — Ne kaže se badava, da se budućnost jednoga naroda osniva na njegovoj omladini, pa za to ovako i posvećuje njoj toliko brige i mara, da bude što bolja i valjanija, a taka će biti tek onda, ako je zadojena nekim svetim idealima, idealima izvađenima iz duše narodne, zajedničkim cijelom narodu, idealima koji

će ga pratiti i rukovoditi u njegovom radu za boljak i napredak svog naroda. Te svoje ideale ostavlja narod svojoj omladini u amanet i taj amanet prelazi s pokoljenja na pokoljenje, a oni, kojima je ostavljen, dužni su ga čuvati kao zjenicu oka svog, jer je to svet amanet, to je baština njihovih pradjedova. A šta je ostalo nama od naših djedova? Ta to znade već svatko, šta bi drugo, nego ono, što svaki narod čini narodom, što je glavni stup svakog naroda, a to je vjera i domoljublje. Ta zbog ovoga poznat je naš narod svuda, jer koliki i koliki naši oci i djedovi proliše za ovo dvoje krv, koliko li rusih glava pogubiše, a sve: Za krst častni i slobodu zlatnu. Hajde, da sada s ovog stanovišta promotrimo ovdašnju našu hrvatsko-katoličku omladinu, pa da vidimo, kako zna čuvati taj amanet pradjedova. Rekoh hrvatsko-katoličku, pa da me ne bi ko krivo razumio, hoću da taj naziv razjasnim. Ne mislim pod tim nazivom ono, što naši rišćani pod »srpsko-pravoslavnim«, ne, nego radi toga moradoh upotrijebiti taj naziv, pošto imade mnogo katoličke omladine, koja nije hrvatska, a opet hrvatska omladina nije sva katolička, jer ima dobar dio i hrvatsko-muslimanske omladine, a ja hoću da govorim o hrvatskoj katoličkoj omladini.

Ne ću uzimati u obzir niže razrede srednjih škola, jer toga bi bilo mnogo, nego ću se obazrijeti samo na one u višim razredima, pa nam onda ostaju samo viša četiri razreda vel. gimnazije i učiteljska škola. Iz prve dolazi omladina na sveučilište, te može utjecati i u javnom životu, a iz druge stupaju odmah u život — u narod — među kojim će širiti luč prosvjete, pa ćemo da vidimo prilike kod jednih i kod drugih.

I jedno i drugo daštvo prodahnuto je žarkim domoljubljem, te kao što uza sve, što je idealno, mladost prva pristaje, takav je slučaj i ovdje. Svi su zaneseni za srećom i boljitkom svoga roda i svoje domovine, kako to samo mladost puna plemenitih ideala, može biti. Đaštvo je gotovo bez iznimke starčevićansko, a tome se, ko iole pozna naše bosanske prilike, niko ne će ni čuditi, jer kod nas sad za sad za drugu struju nema terena. Ovo je dakle jedna svijetla strana našega daštva, pa proti tomu ne bi imao niko ništa, da neki u tome ne pretjeruju, te zapostavljaju vjeru i sve ostalo ovomu, dapače se toliko pretjeruje, da neki misle, da pravi starčevićanac ne može biti i dobar katolik. Ta dva pojma kod nekih kao da se ne mogu nikako slagati. Lijepo je od daštva, da je ono zadahnuto patriotizmom i narodnim idealima, jer je na njima, da ih oni ostvare, ali ići tako daleko, da dobar domoljub ne može biti i dobar katolik, to je — najblaže rečeno — krivo mnijenje. Ova je struja osobito zavladala među gimnazijalcima. Oni kao da bi htjeli biti neki napredni starčevićanci, t. j. da ih od naprednjaka — recte pokretaša dijele jedino politička načela, dok se u ostalom u mnogo'em slažu, osobito glede vjere i svećenika. Ne mislim ja pod ovim svih, jer ima svagdje iznimaka, ali čini mi se kao da ova struja već prilično hara među gimnazijalcima. Da je tako, neka mi posluži kao dokaz, što je od nekoliko prvašnjih predplatnika »Luči«, taj broj prilično spao, a spasti će sigurno i više. — Iz nekih obzira prema Hrvatima muslimanima govori se i proti nadbiskupu Štadleru i ostalom svećenstvu, te mjesto, što bi trebali, da sami reagiraju na nanešene uvrede katoličkom svećeniku, oni to trpe, a dapače i povladuju još, kako sam to jednom prilikom mogao i vidjeti. Nu kao što sve ima svoj uzrok, tako i ova nehajnost za vjeru ima svoj. Po srijedi su, kako malo prije rekoh, neki obziri prema muslimanima, a donekle i iz osvete prema svome vjeroučitelju. (Ovdje mi nehotice padoše na um događaji lanjske i preklanjske godine, što se zbiše na ovdašnjoj gimnaziji.) Meni se sve čini, da među ovim daštvom i vjeroučiteljem vlada neki antagonizam, a šta je uzrok, ne ću da ovdje iznosim.

Ja ovo njihovo tobožnje »slobodoumlje« ne mogu drukčije protumačiti, nego kao da im se hoće, da i oni budu moderni, ta danas je u modi biti »slobodoumnjak«. Danas kud se god čovjek okrene, čuje da se govori o slobodoumlju i svak se gotovo s tim hvali, pa ko bi bio »klerikalac« ili »furtimaš«.

U ovome rekoh, donekle se slažu sa pokretačima, te ih još dijele jedino politička načela, ali moglo bi vrijeme donijeti, da se i u ovome slože, jer im ne fali mnogo do njih. Kad čovjek može zabaciti i biti nehajan za ono, što mu je od djetinjstva u srce usađeno, kadar je i

ono, što je kasnije primio, jer tko nije stalan u jednom, teško će biti i u drugom. Dao Bog, da se ne iznevjere onim političkim načelima, kojih se sada drže i da ne postanu nehajni za njih, ko što su za vjeru.

Što se pak tiče učiteljskih pripravnika, kod njih se ne će naći tolikog nehaja, ali bi i oni mogli malo bolje uprijeti. I oni su kako rekoh svi redom starčevićanci, ali to im ipak ne smeta, da budu i dobri katolici, t. j. katolici i na djelu dapače su oni toga mišljenja, da se to dvoje može dobro slagati i da jedno drugo ne isključuje. Oni spremajući se za učiteljsku struku, spremajući, da šire među narodom prosvjetu i uljudbu, te znajući, da je narod s kojim će u doticaj dolaziti odan dušom i tijelom svojoj vjeri, za to ne mogu biti ni drukčiji, nego također vjeri odani, a na ovo naš narod mnogo gleda, te prema tome i cijeni svoga učitelja. Potpuno pravo.

Na druge neke okolnosti ne ću se sada osvrtati, nego ću to kojom drugom prilikom učiniti, sada sam samo htio, da iznesem neka opažanja glede navedenoga, gledajući da stvar prikažem što nepristranije. *Sincerus.*

Freiburg u Švicarskoj,

dne 30. svibnja 1908.

Cijenjenim čitateljima »Luči«, našega đačkoga organa hoću da u kratko dadem sliku grada Freiburga i njegovih naukovnih zavoda, koji je toli znamenit u historiji švicarske slobodne republike. Freiburg, glavni grad istoimenoga kantona, broji po prilici 20.000 stanovnika. Najslikovitiji je grad Švicarske i odlikuje se osobito svojim položajem i romantičnom okolicom. Cijeli je grad opkoljen brežuljcima poput valova, koje prosijeca rijeka Sarina. Freiburg je ne samo slikovit i historičan grad, nego se još takmi s najrazvijenijim kulturnim gradovima Švicarske. Njegova mlada universa jest krunica brojnih znanstvenih zavoda punih učenika sa svih strana Švicarske i iz stranih država. Pošto se nalazi na razmedu Njemaca i Francuza Freiburg je kao stvoren, da mladi učenici potpuno svladaju oba jezika, toli bogata sa svojom starom i najnovijom literaturom.

Sveučilišna predavanja, javne konferencije i razna društva: znanstvena, literarna, umjetna, trgovačka itd. doprinose mnogo čara ubavome gradu vojvode od Zaehringena, u kojem je ugodno i korisno prebivati.

U okolici gradskoj nalaze se brojna, ugodna i različita šetališta: viseći mostovi hladoviti drvoredi, krasni prijedjeli, smiona brvna, doline i divlji neprohodni klanci, dražestni brežuljci, panoramični pogledi na veličanstvene Alpe, u opće sve, što može razdragati nezasitno srdce obožavatelja prirodne ljepote.

Početkom XII. stoljeća Freiburg je bio malo selce, kojemu 1177. Berchtold IV., vojvoda od Zaehringena, dade ime Freyburga (franc. Fribourg.). Berchtold tu sagradi crkvicu na čast sv. Nikole, gdje je kašnje sagrađena današnja kolegijalna crkva sv. Nikole. Dok je Freiburg bio pod vlašću obitelji Habsburg (1277. do 1453.) dotle mu nije prijetila pogibelj od strane Berna, a čim ga je ova ostavila, on se skloni pod okrilje vojvode savojskoga. Međutim kad se porodiše burgundski ratovi, Freiburg se prikloni udruženim švicarskim kantonima.

U doba pseudoreformacije XVI. stoljeća Freiburg je bio kao čvrsti bedem proti reformatorskim novotarijama. Za vrijeme trideset-godišnjega rata tri su se ženske redovničke obitelji zaklonile među zidine freiburške: Kapucinke, Ursulinke (Les dames Ursulines«) i Vizitandinke (»Loeurs de la Visitation«), koje su mnogo doprinosile, a i sad doprinose za odgoj mladih djevojaka. Za višu mušku naobrazbu najviše su doprinosili oo. Isusovci, koji su imali (god. 1827.) u svojem konviktu (Pensionat) preko 800 učenika.

Naš grad izgleda kao da se u njemu jedino uči i Bogu moli: u vrijeme školsko gotovo se samo učenici i učenice raznih zavoda susretaju, a kroz cijelu godinu u svako doba dana svaki je drugi od prolaznika redovnik ili redovnica ili barem tkogod od crkovnjaka. U Freiburgu imade 72 protjerane francuske kongregacije! Pravo kažu ovdašnji građani: »Dans nos rues on ne voit que des ecclésiastiques des moines et des religieusés«.

Patriotizam švicarski je već proverbijalan postao. To bi mogao potvrditi i slijedeći autentični slučaj. Na stjecištu glavnih ulica (Rue de Lausanne, des Alpes i Place Notre-Dame) nalazi se historična lipa, koja je — po predaji — zasađena još god. 1476. poslije slavodobitne bitke

*

nad Karlom Smjelim (Charles Téméraire).[1] Pred 2—3 godine radilo se o gradnji nove ceste, koja je imala vezati stari grad s novim (Perolles), budući je lipa bila na smetnji gradskim ingéni eur-im ona se je radi estetičnih razloga morala odstraniti, za to se sastalo gradsko vijeće i odlučilo, da se lipa ima posjeći. Narod se na to stao buniti i sazvani bijahu i kantonalni zastupnici, kojih su se mnijenja razilazila. Napokon i »Bundesrath« bi pozvan, da konačnu osudu izreče. On je odlučio da se lipa imade sačuvati kao emblem narodne pobjede i slobode. I tako se uzrujanost utiša!

Mnogo šta imade u ovom gradu, što bi moglo stranca vrlo zanimati, ali vrijeme i prostor lista mi ne dopuštaju o svemu za sad govoriti.

Uz bratski pozdrav svim sumišljenicima

Grga Gažetić,
franjevac.

Bjelovar.

(Iz realne gimnazije). Katolička svijest nailazi odziva i na ovoj gimnaziji, a pobudilo ju je »naprednjaštvo« i židovstvo. Prošle godine počeli su »naprednjaci« širiti »Hrvatskog Djaka« među učenicima ovoga zavoda. Objeručke i nesmetano prihvati židovstvo »Hrv. Dj.« i stade ga širiti među učenicima. Poznato je, da se Židovi upliću svuda, gdje se može štogod nauditi drugoj, naposeb katoličkoj vjeri. Međutim su »naprednjaci« kod katolika slabo uspijevali. Oni od katolika, koji su držali »Hrv. Djaka«, nijesu to činili iz uvjerenja, nego radi pritiska »naprednih« drugova, kako je to javljeno u drugom broju »Luči«. Da katolici nijesu držali »Hrv. Djaka« iz uvjerenja, vidi se po tomu, što ga sada ne drži nijedan katolik. Po »naprednjacima« naglašivana borba protiv klerikalizma i katolicizma probudila je kod bjelovarskih katoličkih đaka svijest o katoličkim idejama i bjelovarsko kat. đaštvo daleko se drži od lijepka po »naprednjacima« im nastavljenog. Trebalo bi samo, da se osnuje »Marijina kongregacija«, da se što jače svrstamo u falangu na obranu vjere, za koju su naši pradjedovi potoke krvi lijevali.

Bjelovarski gimnazijalac.

Požega.[1]

Prilike našega zbora držim da su dosta razjašnjene u br. 3 »Luči« i u ispravku, koji priposlasmo uredništvu, i za koji se nadamo, da će ga u ovom broju uvrstiti. Po tom bi imali biti neki nesporazumci (vidi 5. br. »Luči«; dopis veleuč. gosp. Dr. J. Pazmana i Dalmatinaca) izgladeni, pa se nadamo, da nas više ne će smatrati »modernistima«. I mi se pridružujemo sasvim otvoreno i iskreno katoličkom pokretu, te želimo u zajednici s drugima ostvarivati svoja načela i poraditi tako za jedan cilj, za vjeru i dom!

Josip Benčević,
nadst. zbora Mar. kongregacije.

Turin, Scuole Apostoliche Via Carlo Vidua 18.

Eto i nas članova »Salezijanske družbe«, da se kratkim dopisom javimo našoj miloj »Luči«. Ponajprije kazati nam je riječ dvije o samom našem redu, za koji se vrlo malo ili često krivo misli u našoj domovini. Nije to kakav strogi sredovječni red, nego sasma moderna družba, kojoj je geslo »Servire Domino in laetitiam«. Salezijanci podižu najrazličitije škole i zavode, imadu osnovnih učiona, gimnazija, trgovačkih, poljodjelskih i zanatlijskih škola, a i obrtnih za stolare, krojače, tiskare itd. Svaki zavod ima i školu za pjevanje i glazbu, a mnogi i kazališta i gimnastička društva. Dakle sve što se može i što zahtjeva moderni vijek, samo ako nije grješno. Družba posjeduje cio niz tiskara za proširivanje dobroga štiva, što osobito pokazuje lijepi plod među pukom. Glasilo družbe »Salezijanski Vjesnik« tako je proširen, da izlazi u devet jezika a u 360.000 primjeraka mjesečno. Red je silno rašíren, te ga ima i u Južnoj Americi i u Kolumbiji među gubavcima i u Ecuadoru i Braziliji, a i Patagoniji među divljacima, a gotovo i po čitavoj Europi. Mi Hrvati još smo najslabiji, jer do sada ne ima ni jednoga salezijanskoga klerika Hrvata, pa se zato i nije mogla tamo osnovati ta družba, prem je preč. D. Rue bio u Zagrebu i radio oko toga.

U Turinu imade 4 zavoda, prvi je niži i pripravni, a onda slijede novicijat, (koji se polazi 1 godinu), filozofija (2—3 god.) i teologija (4 god.). Nas Hrvata ima ovdje 16, imamo svoj klub, knjižnicu i glasilo, te se ovako jačamo, jer studije su dakako u talijanskom jeziku. Zato bi mladićima, koji imadu volju da stupe k toj družbi, preporučili, da odu k braći Slovencima u Radnu. Eto u kratkim smo crtama predočili, što smo htjeli, a svršavamo sa pozivom: neka bi mladići, koji kane život svoj posvetiti Bogu, kod stupanja u svećenički stalež mislili i na taj red, koji je kadar mnogo i mnogo koristiti domovini i djelovati po onoj: »Sve za vjeru i za dom«.

Kovačić, tajnik; Maričić, predsjednik;
Vukasović, urednik.

[1] Prvi se put spominje ta lipa u historičnim dokumentima god. 1482. Pod njom se je pravda dijelila do god. 1581. Još se i danas pod njom naviještaju vladine odluke i svake svečanosti na njoj se vije zastava švicarske konfederacije.

[1] Budući da je ovaj dopis prekasno stigao, to ga uvrštavamo, a da i nije bio kod uredništva. Op. upr.

SVAŠTICE.

Štrajk na hrvatskom sveučilištu. Do danas zadnjeg dana upisivanja (27. svibnja 1908.), ima hrvatsko sveučilište tri slušaća i oko 80 profesora. Štrajk se dakle proveo.

O cijelom redu događaja, kako su se razvili, ne kanim pisati, jer nabrajanje dana i beskrajnih skupština ne će čitatelje zanimati.

Vlada je umirovila profesora dr. Đuru Šurmina i suspendirala dr. Gavru Manojlovića.

Pri umirovljenju Šurminovu bila je očita nepravda, a pri suspenziji i disciplinarnoj istrazi dr. Manojlovića obilaženje autonomije sveučilišta, i ako ne nedvoumno, jer do sada na hrvatskom sveučilištu nijesmo imali takvog procedensa, a paragraf, koji o tom govori, može se natezati, kako je komu bolje.

Štrajkom je uništeno dosta egzistencija; mnogi se nijesu upisali ni na koje sveučilište, jer su siromašni, pak su izgubili semestar; jako mnogo ih je izgubilo štipendije, namještenja po uredima i ostala sredstva, kojima su se mogli uzdržavati u Zagrebu, a kojih u drugim gradovima ne će biti. Za ovaj kratki drugi semestar većina je kako tako opskrbljena, ali kako će do godine biti, pitaju se premnogi zabrinuto.

Da se nije cijela afera časno svršila bez štrajka, mnogo je krivo glavinjanje profesorskog zbora. Na jednoj od prvih skupština izjavila su dva člana akademskog senata u tom smjeru, da će profesorski zbor poduzeti najenergičnije korake, a tim su samo potakli đake na još veću oporost i agilnost. Sad se na jednom na opće začuđenje profesorski zbor uvukao u se. Tek onda, kad već nije bilo đaka za zagrebačko sveučilište, poduzeo je profesorski zbor, što je morao odmah učiniti. Bilo je kasno.

Centralni odbor, izabrani prema političkim strankama đaka, izdao je vrlo oštru izjavu proti prorektoru dr. Baueru, koji je zamijenjivao rektora dr. Maurovića, koji je tom zgodom otišao na dopust. Tu bih htio svjetovati, da čuvamo akademsku slobodu, da se ne ruši samo odozgor nego i odozdol.

Što se napose tiče nas hrvatskog katoličkog narodnog đaštva, htio bih spomenuti radi razumijevanja, da je između nas bio prilično broj, koji su bili odlučno za štrajk, a drugima je bilo teško štrajkovati radi razloga istih, radi kojih je isto tako bilo teško drugima izvan našeg kruga. Uvaživši sve

okolnosti upisali smo se svi na druga sveučilišta.

Imamo ipak žaliti se na način sastava centralnog odbora. Predsjedatelj skupštine u „Kolu“ Angjelinović (predsjednik starčevićanskog đaštva) predložio je dvanaestoricu za centralni odbor i to: četiri Srbina, četiri naprednjaka i četiri starčevićanca. Mi smo tražili na skupštini, da se nas hrvatsko katoličko narodno đaštvo ne trpa ni pod čiju kapu, nego hoćemo kao kulturna struja i organizovana grupa, da smo posebice zastupani. Naprednjaci su ipak bili tolerantniji od starčevićanskih naprednjaka, među kojima je nastala užasna uzbuna. Za njih je politička dioba alfa i omega svega duševnoga rada. Starčevićanski su naprednjaci izabrali odbor, u kojem su ravnopravno Srbi, kojih ne priznavaju, a voljni su bili dići kuku i motiku, da ne budemo zastupani mi, koji najkonzekventnije na hrvatskom sveučilištu činimo kulturnu grupu. To je bio čin zahvalnosti, što smo pri izboru za potporno društvo podupirali proti naprednjacima listinu starčevićanskog đaštva, što na molbu nijesmo križali imena na listini, na kojoj je bilo starčevićanaca svakakvih kulturnih nazora. Nu još će doći do izbora za potporno društvo. Kako ćemo se onda držati . . . . .? I naprednjaci uviđaju besmislenost i anakronizam dosadanje diobe đaštva, pak će i oni do godine nastupiti, da se izbori obavljaju prema kulturnoj diobi. Kamo će se onda odlučiti oni, čiji se sav duševni rad sastoji u časovitoj politici i u dnevnim političkim vijestima?

Prag, Prag . . .! Taj je mnogima zadao glavobolje. Ali ne trebaju se niti oni, koji su upravo do dosade naglašivali Prag i udešavali, da što više đaka ode u Prag, previše nadati, a ne trebaju se ni oni s katoličke strane Praga bojati, kao što je do sad bilo, jer nijesmo poznavali češkog narodnog života. Masaryka smo i pokretaše vidjeli iz svakog slova, što ima sveze s Česima. Nijesmo poznavali mladog češkog katoličkog života, koji se divno razvija. U njemu hrvatski katolički akademičari u Pragu dobivaju nove snage i novih pogleda. Barem ćemo do godine imati hrvatsko katoličko akademičko društvo u Pragu. A to, što će se od indiferentnih starčevićanaca napraviti odlučne naprednjake, to nas veseli, ta ovo je dosadanje mrtvilo ubijalo.

jur. Matija Belić.

Dodatak uredn. Imali smo o ovom exodusu pripravan odulji članak, koji je, premda već poslan u tiskaru, morao izostati radi obilja dopisa. Ističemo iz njega samo neke točke:

1. Vlada je prezrela u prvom redu i izravno akad. senat, a ne đaštvo. Ovo je dirnuto samo u toliko, u koliko čini sa senatom jedno tijelo.

2. Reagirati je morao izravno uvrijeđeni; a ako se taj nije micao, moglo ga je đaštvo na to prisiliti (u koliko je nepravda očevidna), i za to je bilo drugih sredstava i bez štrajka.

3. Izravan pritisak na vladu, kako se je to mislilo učiniti sa štrajkom, nije dovoljno opravdan, jer đaštvo izravno nije uvrijeđeno; i ako to ono čini, pokazuje, da mu je više do anarhije nego do discipline. To pak može služiti vladi kao dokaz, da prof. zbor, koji tako odgaja, zaslužuje kaznu (samo bi se ta imala provesti zakonitim putem).

4. Ljubav slobode, patriotizam, naprednjačka želja za regeneracijom sadašnje njihove degeneracije (obih struja t. j. naprednjačke i starčevićanske), te dalmatinski i istarski materijalistički egoizam proizvedoše štrajk.

5. Pridružiše mu se i naši drugovi, i mi im odobravamo. Tu su oni dokazali, da su im domoljublje i sloboda i onda sveti, kad je naprednjaštvo zlorabi.

6. Dužnost je hrv. javnosti, a napose one, koja je na štrajk nagonila, da mladeži priskrbi izvan domovine trajno barem one uvjete opstanka, koje je imala u Zagrebu. Nuždan je za to odbor, koji vodi i objavljuje račune, te skrbi, da se štrajku pridruže i abiturijenti.

7. Ne osnuje li se spomenuti odbor ili ne smogne li đacima dovoljne pripomoći, neka se zapušteni slobodno upišu na univerzu u Zagrebu, jer je bolje, da ima i tamo par stotina đaka, koji će ondje raditi za odstranjenje nepravd , nego da propadne par stotina hrv. obitelji. Terorizam svaki osuđujemo.

8. Naprednjaštvo triumfira, a katolici kukaju. Oboje je krivo. Naš je malen broj dokazao, da više vrijedi nego četa naprednjaka. Taj se razmjer ne će promjeniti, jer će boravak u tudini koristiti i našima. Da nije financijalno stanje naše organizacije tako jadno, odgovorili bismo već sada s osnivanjem novih kat. akad. društava u Pragu i Gracu, što nam je sada nemoguće. Radit će ipak uporno pojedinci. Do hrv. kat. javnosti stoji, kolik će biti naš rad.

„Kulturna pitanja“ i slavenski interesi. Ove godine je osnovan Komite slavenskih akademskih društava u Beču, da štiti i promiče sve zajedničke interese slavenskih akad. društava i slav. đaštva u Beču. U komiteu su bila zastupana pojedina društva po svojim delegatima. Dne 14. svibnja o. g. bila je druga redovna skupština društva, kod koje su među ostalim bila zastupana i društva Slovenija, Zvonimir, Danica i Hrvatska. Kod eventualija bila je primljena rezolucija, kojom se osuđuje Rauchov postupak u pogledu na zajedničku univerzu, te pozdravlja odlučni korak hrvatskoga đaštva. Na to se je digao jedan židov živi i čisti Slaven — Čeh, te predložio, „dass das Komité zu den jetzigen Zuständen an den österreich. Universitäten Stellung nehmen möge“. Mudro se je izvukao, te nije jasno kazao, šta hoće. Al' ko će se prvi na to javiti, nego Slovenijanin g. Zalokar. Taj je odmah orisao to „veliko kulturno pitanje“ i znamenitost ugrožene akademske slobode u aferi prof. Wahrmunda. „Avaj bratu bez brajana i sokolu neimav krila“ i morao se javiti i brat Hrvat g. Čaldarović od Zvonimira. Taj doduše nikako ne uviđa, da bi povreda akademske slobode tom zgodom do sada bila dokazana, ali ipak treba svom dušom prihvatiti rezoluciju (stat pro ratoine voluntas!). A g. Ribari, predsjed. Zvonimira izjavljuje svečano, da on ne pristaje kao delegat društva ni na kakvu rezoluciju o tome predmetu, jer da to prelazi djelokrug Zvonimirova programa, i da on ne preuzimlje na se nikakvu odgovornost (o „Zvonimire“, „reprezentante hrvatskoga đaštva“, dvojica te zastupaju, a ta dvojica u malo da se ne potuku međusobno!). „Danicu“ su zastupali drugovi Mazek i Šabec, a „Hrvatsku“ ja. Drug Mazek i ja razložismo u više navrata, da ta stvar ne spada nikako u djelokrug Komitea, jer se društvo (po pravilima) smije baviti samo specijalno slavenkim i đačkim interesima, i jer u pravilima izričito stoji „der Verein verfolgt keine konfessionellen Zwecke“, a u stvari Wahrmundovoj je zapravo glavna stvar vjersko stanovište, povreda katol. vjere, a ne povreda akad. slobode, jer se u nijednome slučaju ne može govoriti o povredi akademske slobode. Stoga mi apsolutno ne možemo pripustiti, da se o stvari uopće raspravlja, a pošto se tim uz to katoličko stanovište naših društava iz temelja vrijeđa, to smo pri-

siljeni u slučaju, da se bilo kakva rezolucija o tome predmetu primi, smjesta u ime naših društava istupiti. O dalnjim manevrima te inače štovane gospode (koji, da se najslabije izrazim, ne odaju iskrene ljude), nemam prostora da govorim. Rezolucija o stvari je primljena (objelodanjena je u više novina) sa 17 glasova i tim naša društva istupila, što smo nakon skupštine i oficijelno predsjedniku najavili. (G. Ribarić se je uzdržao od glasovanja, g. Čaldarović je glasovao za — dakle Zvonimir?) Potpuno još karakteriše tu gospodu to, što je neko od njih (a nije teško govoriti, ko) odmah poslao u Židovski „Neues Wiener Tagblatt“ vijest o skupštini navedavši kao prisutne poimence i Danicu i Hrvatsku i prikazavši tako mudro, kao da smo i mi glasovali za stvar. Mi smo poslali ispravak, na koji se Židovski „Tagblatt“ naravski nije ni osvrnuo. Ne će vrana vrani!... Vivat Zion — Prosit!

Lj. Maraković, tadanji zastupnik „Hrvatske“ u Komiteu.

„Zvonimirijada“. Naše je poruke „Zvon.“ progutnuo, al da je kod toga zažmirio. Jedna mu je ipak bila predebela. Izbacio ju je van po nekim liberalnim novinama (svoj k svomu!). Izjavio je tamo, da laže „Luč“, kad piše, da Rauchu nije povraćen izmoljeni novac (50 K za ples), te nas upućuje na bolje informacije. Poručiti mu možemo samo to, da smo ono ustvrdili po izjavama Zvonimiraša. Da stvar bude još i ljepša, dodat ćemo, da smo i iza one „Zvon.“ objave opet čuli iz usta Zvonimiraša, da novac nije povraćen, te da bi bila glupost na kvadrat, kad bi se prvoj (pozivu i primitku 50 K) dodala druga (povrata). Neistina dakle izvire — ko obično — iz zla vrela — „Zvonimira“, a da li je širi odbor sa svojim izjavama ili drugi članovi, to neka urede između sebe. Zaista krasna družba!

Kako Zvonimiraši dokazuju, da nema Boga. Dokaz je vrlo dubok, a još dublja svrha, koju žele njim postići. Namjerili su se na neke od naših mladih drugova, koji istom dođoše na univerzu, te su im htjeli imponovati svojim ogromnim napretkom u znanosti i odbiti ih od „Hrvatske“ dokazujući im ništa manje nego — da nema Boga. Pomoću bljutave neke matematičke doskočice, kojoj se je svaki pozorniji đak imao prilike već u gimnazijalnim klupama nasmijati, dokazuju, da 2×2 nije 4 nego 5. Pošto su dakle tako jednu očevidnu istinu „oborili“, u koju mi „vjerujemo“, kažu, da su tako uzdrmali svim onim, u što mi vjerujemo, dakle da pada i naša vjera u Boga: nema Boga. Takvo dokazivanje spada doista na psihiatričku kliniku! — Pa takvi se još nabacuju na „skolastičku“ „sofistiku“!

Dakle ipak kameleonstvo! Vjerna družica naših naprednjaka tršćanska „Edinost“ donosi u br. 138. (od 9./V. o. g.) nešto nama u pouku. Jer ne volimo kameleonske nebuloznosti, već stupamo s jasnim ciljem za idealima naroda svoga, za njegovim duševnim i tjelesnim napretkom (za vjeru i dom!), donosimo ovdje tu poruku, da nam se nepristrano sudi:

Do znanja onima oko glasila „Luči“. Prejeli smo in objavljamo: Ovo ravnanja radi onima oko „Luči“ o smjeru djelovanja istarskih visokoškolaca za narodne probitke: Hoćemo da izbjegavamo svako nesporazumljenje u radu oko širenja prosvjete u istarski narod. Do nas stoji i zadaća nam je, da se jednom istarski narod osvijesti i podigne. Na dobačeni nam izazov („Kameleonstvo“) odvraćujemo: Mi nijesmo voljni upuštati se u nikakve novinarske polemike i kojekakvo cjepidlačarenje. Nama je na umu samo istarski narod i njegov boljitak. — Beč, dne 16. svibnja 1908. — Za istarski klub u Beču — Niko Milačić.

A ma, a ma... Dobri li ljudi! Kako oni odlučiše, da rade za narod istarski da se osvijesti, da se pridigne, a sve bez polemiziranja i druge kakve buke! Baš po onoj kršćanskoj: što čini desnica, da ne zna ljevica! — I još ima nekih fanatičkih zelota, koji im se usuđuju reći, da otklanjaju kršćanstvo, da svijesno i besvijesno šire naprednjaštvo i bezvjerstvo, da zaglupljuju narod i javnost, da terorizuju mladež klikarstvom itd. itd.

Mi ovu tihu čednost istarskog kluba vrlo rado primamo do znanja. Bit ćemo ipak tako slobodni, da je malko bolje promotrimo, da vidimo, odakle dolazi. Mi smo u „Luči“ dokazali jasno ko bijeli dan, da je Istarski klub proveo lanjsku naprednjačku manifestaciju u Pazinu t. zv. pazinski sastanak. On je recenzirao referate i u samoj se recenziji o katolicima pogrdno izrazio. Na samom su sastanku bili katolici predmet gadnih poruga. Plod je bio, da su se maturanti u Zagrebu sklonuli onamo, kamo spadaju: u naprednjački tor. Plodove svoje mudrosti riju u najgadnijem hrv. listu t. zv. „Hrv. Djaku“. Javi li se pak samo jedan jedini u društvu s kojim katolikom, uzbuni se grom i pakao, samo da ga moralno unište. Sve to dokazasmo i digosmo svoj glas, da to klikarstvo razbijemo, i da istarskom puku prikažemo njegovu mladež bez kameleonske kože, u njezinoj pravoj slici. Sve to dokazasmo. Ti su dokazi tako jaki — a imamo ih još i više — da se gospoda klikari ne usuđuju niti pisnuti, i zato eto oni „nijesu voljni upuštati se u polemike“. Boje se oni govoriti, da govor ne izda kameleonske kože.

A ipak gospoda „hoće da izbjegavaju svako nesporazumljenje u radu oko širenja prosvjete u istarski narod“. Kameleonstvo! Tajite istinu, izvijate se i previjate, samo da sakrijete naprednjačku obrazinu, koju preveć pokazaste! — Ali dă: „Do nas (?) je... da se jednom ist. narod osvijesti i podigne“. A mi velimo: Jao ist. narodu po takovim prosvijetljiteljima, koji se ne usuđuju ni u ovoj kameleonskoj pozi spomenuti, da im je vjera sveta stvar, ona vjera s kojom je naš narod bitno srastao, o kojoj ovisi ne samo njegov vremeniti nego i vječni spas. — Mi, gospodo, takve ljude, koji se odmeću vjeri svojoj, zovemo izrodima, i uprijet ćemo sve sile, da nam ne posiju i u narod klice rasula.

Krinka vam je skinuta, klikarstvo skršeno. I mladi vas već poznaju kao naprednjačku četu, pa ne mare za vaše fraze i poruge. Nema druge: Ili katolički s našim katol. narodom ili bezvjerski rušeći temelje nar. blagostanja, rušeći vjeru. To je naša poruka na vaše kameleonstvo.

Istranin.

Smušen dopis. Gdje? U prilogu „H. Djaka“, koga nazvaše „Srednjoškolski Glasnik“. — Od kuda? — Iz Pazina bijelog kao tumač izjavi koncentriranih Istrana (Ist. klub) u Beču, da će nam širiti u hrv. naš puk u Istri bezvjersku „prosvjetu“ naprednjaka. Oni su u Pazinu već razvrstani i organizovani po komandi „H. Djaka“ na „čisto“ narodnom temelju. Lani su bili organizovani svi (plod se pokazao u terorističkoj kliki!), dok je ove godine „broj nas udruženih veoma spao“. Počeli su nas dakle i tamo upoznavati! — Čudnovato! Naprednjačke se organizacije šire i šepire, a kad se katolik

koji samo makne, uzruja se sva gimnazija od najnižih do najviših! Svakako je i to vrijedno, da se zabilježi, da se vidi, kojim se sredstvima podržava naprednjaštvo, kad mu počinju pucati uzde.

Izmiljuju iz rupa svojih. Iz „Obzora“ „Pokret“, iz „Pokreta“ Hr. Djak“, iz „H. Djaka“ „Srednjoškolski Glasnik“. Stari dakle pobožni postao — pradjed! Ovdje imamo najbolji dokaz ne usavršivanja u potomstvu nego degeneracije. V. Baer spustio je bio u ribnjak par najljepših štuka, da prati, kako će se potomstvo po Darwinovim nazorima usavršivati. Mjesto napretka pokazao se nazadak: nijedan potomak nije se uzdignuo do savršenstva prvoga para; išlo je sve na gore! Ipak se od spomenutoga slučaja naša naprednjačka familija znatno razlikuje. Ondje je naime degeneriralo samo potomstvo, a ovdje i roditelji s njim. Ovo najnovije čedo („S. G.“) izlazi na jednom arku kao prilog „H. Djaka“. Evo iz njega par stihova:

Sjećal'te se, velečasni? . . .
. . . U mekanom naslonjaču
Sjedili ste, a ja tiho na goli kamen
kleko (da se ispovijedim),
— — — — — — — — — — — —
Pa ja ne znam još ni danas, jeli vino bilo krivo,
— Zadah sam mu, velečasni, iz daleka osjetio — (2)
— — — — — — — — — — — —
Dobro ste me nagrdili itd. (2).

Vidi se, veliki su pokornici ti naprednjački ptići i ptičine! Klecaju na goli kamen, a nakresan velečasni bani se u mekanom naslonjaču. Ne znamo samo, da li se izvan naprednjačke tikve nalazi gdjegod takva ispovjedaonica s mekim naslonjačem i kamenom golim. Pjeva on i „Njoj“: „Božica si, božica si — — —“ I moli se, da je dobije, što li: „Al zalud molim, zalud sve, Madona veli; ne, pa ne — —! Šupim tad gigantskom šakom (u naprednjaka i jest šaka mjesto razuma. Ur. L.): Sunce (na!) zasja muklim (!) mrakom . . . Crvena Te vrpca krasi: Ti Ljubav i Sloboda si!“ — Evo nešto i u prozi: „A on“? On se nije mogao više oteti, on je padao sve dublje i dublje. Onda su se počele javljati posljedice. One obične posljedice . . . Mnogoput bi se otimao. No onda su došli momenti . . . „Za jedan časak radosti . . .“ — Napokon je uvidio, da mu nema spasa. Nije zdvajao — prepustio se sudbini . . . Padao je, padao i napokon — ugasnuo. — — Vidi se, sasvim obična priča . . .“ Treba priznati, ovo je iskreno: Obična je ta priča iz naprednjačkoga života. Slijedi to nužno iz naprednjačkih fantazija i zato ne prestajemo i ne ćemo prestati upozoravati naše drugove, da se klone naprednjaštva, te rakrane na našem hrv. narodu. — Ovu najnoviju lažitorbu s imenom „S. Glasnik“ preporučujemo općoj pažnji.

Profesor Wahrmund, postao je naglo znamenit, dà, preznamenit: On, prof. crkvenoga prava na sveučilištu u Innsbrucku, on veli, da ne vjeruje u Božanstvo Kristovo, u djevičanstvo Marijino, u dogme uopće. A kako i bi, kad mu je katoličanstvo politeizam najgore vrsti, gori od onoga kod divljaka itd. Ali on ne veli samo, da on u to ne vjeruje: On se svemu tomu izrugava. Svoju je znanstvenost izgovorio u javnoj skupštini, a onda ju je — izostavio „masnije“ uvrede — dao u tisak. Brošura je bila ipak takova, da ju je u tom smjeru rutava savjest drž. odvjetništva zaplijenila, te proti piscu podigla tužbu. — Bezobraznost profesora crkvenoga prava uzrujala je katolike do skrajnosti. Šuranje austr. vlade u pitanju praktične ravnopravnosti (teoretički se ta naglasuje!) nastavlja se i u pitanju Wahrmundovu, pa se još ne da predvidjeti svih posljedica. — Liberalna štampa, no ne sva, već više ona židovskoga kroja, viče, da je u pogiblji sloboda znanosti. Tako oni svuda izvraćaju: U ime slobode grde i blate svakoga, a kad se taj odluči, da im dovikne dosta je, onda jauču, da im se otimlje sloboda, da oni trpe! U pogiblji je sloboda znanosti!

U stvari treba da razlikujemo dvoje: 1. Smije li sveuč. profesor vrijeđati svojim pamfletima bilo čiju vjeru i 2. Smije li takav protivnik katol. Crkve predavati crkveno pravo? — Čitaoc zdrava razuma ne će biti u neprilici za odgovor. Bečki je senat u tom pitanju sofistički obišao drugo pitanje pretvoriv ga u ovo: može li profesor, koji ne vjeruje, učiti crkveno pravo? U ovu se raspravu sada ne upuštamo nego svraćamo pozornost na sadašnje pitanje: Može li netko, koji izvraća i ruglu izvrgava dogme, biti profesorom crkvenoga prava?

Zadnje vrijeme nadošao je u pitanje i još jedan momenat: Posjet apost. nuncija kod ministra izv. posala. Naravski, da je to židovsko-liberalna štampa prikazala kao miješanje strane vlasti u unutarnje naše prilike. — I to je izvrnulo! Nuncij nije dobio iz Rima nikakva naloga i govorio je u svoje ime. A da glavni zastupnik katolika u Austriji može upozoriti ministra na stanje stvari neslužbenim načinom, jasno je ko bijeli dan. Al liberalno je geslo: Izvrni, pa udri!

Uvreda kat. crkve sa strane Wahrmunda sad je na sudu, pa treba da čekamo osudu. — Opravdana uzrujanost katolika zauzela je ogromne dimenzije.

Wahrmund. Sve su ga novine pune. Slobodari nijesu mogli da podnesu Luegerove izjave na zadnjem bečkom kat. kongresu, s kojom je istaknuo, da treba jednom obračunati s židovsko-liberalnim terorizmom na univerzama. Razvikaše se, da je u pogibli sveuč. sloboda. U ime te slobode vode žestoku borbu proti priznavanju ravnopravnosti kat. đaštva na sveučilištima. Po zaključku slobodara počeo je Wahrmund, prof. katol. kanonskoga prava u Innsbrucku, s nekim pamfletom proti katol. Crkvi. Tvarinu je najprije iznio kao prosti ulični agitator u nekom govoru, koji je onda u ublaženoj formi izdao u spomenutom pamfletu. Ovaj je bio zaplijenjen. Druga je molba zapljenu djelomično ukinula, a treća u cijelosti potvrdila. — Ovdje se sada ističe glavinjanje vlade. Mjesto da je Wahrmunda stavila pod optužbu kao svakoga drugoga, koji se ogriješi proti kaznenom zakonu, pustila ga na njegovom mjestu. U Tirolu je planuo narod, i izraslo je zlo silnih dimenzija. Sve se složiše sile proti katol. narodu za Wahrmunda pod lozinkom „Za slobodu sveučilišta“. Kakva je ta sloboda, izjavljuju u raznim rezolucijama, od kojih idu neke tako daleko, da traže, neka se katolicima zabrani ne samo osnivanje kat. društava nego i pristup na sveučilište. Po izjavi ministra predsjednika, ne će Wahrmund ovaj tečaj više predavati u Innsbrucku. Katol. će pak puk skrbiti, da pamfletist i ružitelj katol. svetinja uopće prđne iz Innsbrucka. — Čitava afera ima bezbroj nuzgrednih pojava, koje ćemo iznijeti do godine, ako Bog da, u posebnom članku. Sad ćemo samo natuknuti, da su se „napredni“ (br. 1. i 2.) Hrvati u svim demonstracijama i lupanju po katolicima isticali na strani Svenijemaca i Jevreja . . . To je njihov patriotizam! Hrvatska će to mladež dobro zapamtiti.

Uginula smijući se! „Mlada Hrvatska“ blagoizvoljela nam je javiti, da

se ona našoj kritici — smije. — U „Hrv. pravu“ piše neki „njihov“: „Nakon dugog spavanja jedva ugleda svjetlo „M. Hrvatska“ . . . Obkoljeni „Hrv. Djakom“ i „Luči“ srce nam je od veselja zakucalo, kad se rodi „Ml. Hrv.“ — U najljepšim se svojim nadam prevarismo . . . Snaga „Ml. Hrv.“ ginula je pod silom „Djaka“ i „Luči“. — Tako oni! Dakle katastrofa prvoga reda, a ipak je Falb, koji inače proriče kritične dane, nije zabilježio. — Pošto nam se je „M. H.“ u svom zadnjem broju onako od srca smijala, konstatujemo vanredno veselu činjenicu, da je uginula — smijući se. — U istom člančiću javljaju, da će oni (srednjoškolci, jer su akademičari bankrot!) izdavati almanak „Srednjoškolac“. Samo naprijed, da i vi pokažete svoje sposobnosti. Drugove upozoravamo, da se ne pretplaćuju. Izađe li kada (o čem sumnjamo), osvrnut ćemo se na nj.

Klub. hrv. kat. akademičara osnovao se u Gracu. Prostorije su mu u „Zarji“ (Gradac, Leechg. 30). Vijest nam stigla zadnji čas. Dopis zakasnio.

Prijateljsko veče u čast „Domagojcima“. Češki kat. akademičari priredili su prijateljsko veče u počast hrv. katoličkim emigrantima. Oduševila su se naša braća Česi i divila su se našem napretku u kat. đačkom pokretu. Nastojat će, da bude između Čeha i Hrvata ista uska sveza kao između Hrvata i braće Slovenaca. Nazdravljali su hrv. kat. đaštvu, koje će im biti uzorom u njihovoj borbi sa liberalnim taborom.

Šaranje oglasa i u — Pragu. Nismo samo mi „Domagojci“ tako sretni, da nam naprednjački slikari slikaju oglase na sveučilištu. Takvi su sretnici i češki kat. akademičari, i od srca smo sad jedni drugima čestitali na naprednjačkim simpatijama. Živila „naprednjačka kultura!“ Y.

Listovi liberalnih akademičara u Pragu. Mi hvala Bogu imamo okapanja samo sa „Hrv. Đakom,“ a pomalo i sa „Mladom Hrvatskom“. U Češkoj pak izlaze tri liberalna đačka lista, a katoličkog i — nema. Svi su na dlaku slični našemu „Hrv. Djaku“. Još su i masniji, jer nemaju kontrole, već žive u — slobodi.

Državo-pravni đaci izdaju „Časopis pokrokoveho študenstva“; realisti (Massarykovci): Študentska revija“, a socijal-demokrati „Študentski Zbornik“. Izlaze svakog mjeseca i šire kulturu med češkim srednjoškolcima.

Državopravnim študentima je vjera privatna stvar; Masarykovcima je deviza: otvoren boj proti kršćanstvu, a socijal-demokratima je idejal rušenje i narodnosti i svake vjere. Ima i teoretskih anarhista! Valjda će i oni izdavati list, kojemu bi bila jamačno deviza: ubijajmo i palimo! Katol. đaštvo nema još svoga glasila, ali će valjda uskoro osvanuti. Teško njemu kraj ovakvih propagatora slobode! Bit će salanke i galame! Sretnih li nas, što imamo ovako lijepu „Luč“, za kojom hvala Bogu klipše „Hrv. Đak“.

Zaista fino! Iz Varaždina dobismo nekoje stvarce s poznatim imenom, a nepoznatim rukopisom. Odgovorismo na omotu u br. 8. (Lacko S. i L. I.). Za one, koji žele te Lacke upoznati, ističemo, da su to starčevićanci Stjepan Kanoti i August Engelhard. Ovi su falsificirali ime našega običnoga dopisnika! Kako se to zove, gospodo mlada? Mi bismo se stidili . . .

Utemeljitelji „Hrvatske“. Na drugoj odb. sjednici ovoga tečaja primljeni su za članove utemeljitelji vlč. gg. Grgur Galović, katehet (Srijemski Karlovci. Darovao dionicu hrv. kat. tisk. društva = 50 K); Josip Müller, kapelan u Senju (50 K) i Ivan Kumbatović, kapelan u Cirkvenici (K 25 kao prvi obrok). Živjeli! Vivant sequentes!

Massaryk i Drtina — odsutni. Naši „naprednjaci“ su se silno veselili što će moći u Pragu slušat Massaryka i Drtinu. Na žalost obojica ovaj semestar ne predavaju. Sad su naši jako žalosni. Naše saučešće!